Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
10 B
2

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS OPERA OMNIA,

In vnum proxime poſt illius mortem collecta:
quorum nomina ſequens pagina
plenius indicat.

ACCESSIT INDEX LOCVPLETISSIMVS.

Secunda editio.

Cum Illuſtriſ. Senatus Veneti decreto.

VENETIIS, APVD IVNTAS, M. D. LXXIIII.

INDEX OPERVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS.

Homocentricorum ſiue de ſtellis liber vnus.
De cauſis criticorum dierum libellus.
De ſympathia & antipathia liber vnus.
De contagionibus & contagioſis morbis, & eorum curatione libri tres.
NAVGERIVS ſiue de poëtica dialogus.
TVRRIVS ſiue de intellectione dialogus.
FRACASTORIVS ſiue de anima dialogus.
De vini temperatura ſententia.
Syphilidis ſiue de morbo Gallico libri tres.
Ioſeph libri duo.
Carminum liber vnus.

HIERONYMI FRACASTORII VITA.

HIERONYMVS FRACASTORIVS Veronenſis, FRACASTORIA perantiqua Veronæ ac valde nobili, familia ortus, non antiquorum modo ciuium ſuorum Catulli, & C. Plinij gloriam æmulari, ſed omnes prorſus noſtræ, & ſuperioris ętatis homines pręſtanti omnis doctrinæ laude, & eximia in pangendis carminibus gloria, longo interuallo ſuperare contendit. Is, Paulophilippo Fracaſtorio, & Camilla Maſcarelia ſummæ probitatis parentibus ortus, atq; à patre honeſte, ac liberaliter educatus, vt primum per ætatem in luce hominum verſari cœpit, tale de ſe ſpecimen apud omnes præbuit, vt, iam tum ex eo adhuc puero, qui poſtea vir futurus eſſet, facile homines coniectarentur. quod Deorum immortalium maturo quoque teſtimonio pridem fuerat confirmatum, quum penè infantem, & vix cunis egreſſum, à matre in vlnis blande pertractatum, ipſa fatali de cœlo icta fulmine, incolumis ſeruaretur. Patauium, ad capiendum animi cultum, adoleſcens adhuc à patre miſſus, ingenti cura, atque indefeſſo labore, iam tum ad ſummum gloriæ faſtigium generoſi ſpiritus indole ſibi iter aperuit, quum poſt omnium bonarum literarum cognitionem ad arcana cuiuſque doctrinæ, ſed mathematicarum præcipue ſcientiarum infinita etiam lectione, inuſitataq; memoria ſibi eſſe penetrandum iudicaſſet. Sed quum philoſophiæ ſtudijs per multos annos operam dediſſet, tanto animi ardore, atque alacritate genio ſuadente, ſe totum ad medicinam conuertit, tanta porrò contentione in gymnaſio per quotidianas medicorum diſceptationes ſe ſe exercuit, vt doctores ipſi atque æqualis iuuentus, eum ad omnia natum eſſe diuino quodam conſilio faterentur, illique, maximos ſuggeſtus honores tunc detulerint, quod Patauij ante illum nemini, niſi maturo in ſtudijs, & perfectæ demum ætatis viro, contigerat. Studiorum ſocios & ſodales habuit Marcum Antonium, Ioannem Baptiſtam, & Rhamundum, Turrianos, nobiliſſimos fratres, quibuſcum quotidiano fere in conuictu Patauij

lonis Mantuani ſubtile ac valde acutum in omni philoſophia ingenium, quum vel nulla, vel ea certe pauca ſui monumenta reliquerint, ſuo de poetica dialogo Ioanni Baptiſtæ Rhamnuſio, tanquam veteri amico & ſodali dedicato, appoſite atque eleganter poſteris mandare definiuit. Sed, quod ad illius gloriam vel maxime pertinet, tanta, vir eximius humilia hæc atque terrena ſemper deſpiciens, non apud ſuos Veronenſes, aut in reliquis tantum Italiæ ciuitatibus, ſed in omni etiam Europa authoritate fuit: vt ex innumerabili diuerſarum gentium & Illuſtrium alioqui virorum multitudine, quæ Piſcheriam ad Carolum V. Cæſarem ex Germania Mediolanum & Genuam proficiſcentem, atque inde in Algeriam expeditionem parantem viſendum conuenerat, ipſe quoq; qui è proximis Caphijs ſpectatum deſcenderat, ſolus demonſtrante illum palàm Madrutio Principe Tridentino greſſum Cæſaris huc illuc proſpectantis tenuerit. Sed poſtremo, quum Chriſtianæ reip. quæ totius orbis Tridenti generale pridem Concilium indixerat, ſuam non ſemel operam ac fidem præſtitiſſet in patriam eo ſe animo contulit, vt, abdicata prorſus omni antiquæ medicinæ opera, quæſtuque, quicunq; ex ea poſſet prouenire, Aeſculapio ſacra facturus, læto animo ad muſarum vireta contenderet. quo alacriore mente extremum poſtea vitæ diem, qui exacte Chriſtianam ſemper pietatem coluiſſet, quum grauis quotidie ætas præcipitante iam canitie properaret, fœliciter clauderet. Scripſit ſumma ingenij fertilitate nondum ſenex de ſtellis, aſtrologiæ omnis peritiſſimus, in Ioannis Matthæi Giberti antiſtitis Veronenſis, & gratiſſimi Mæcenatis gratiam, librum ſummæ eruditionis Paulo III. Pontifici Maximo dicatum, in quo præter alia multa, quæ de eccentricis orbibus atque homocentricis differit, de duobus illis præcipue motibus à Ioanne Baptiſta Turrio inuentis agit, quorum ope quum aditus ad multa eorum, quæ in natura abdiriſſima ſunt, pateat, tum via ad ea ſine vlla obliquitate demonſtranda aperitur, quæ circa ſtellas apparent. Scripſit de criticis item dieb. alterum, contra Galenum. Scripſit grauiori ætate, ac plane ſenex, de ſympathia & antipathia rerum, & contagionibus, & contagioſis morbis pari ingenij ſplendore libros ad Alexandrum Farneſium Card. atq; inde præclarã nominis famã latiſſime propagauit. nouiſſime vero, dum duos dialogos accurate & eleganter, de poetica vnum, & de intellectione alterum cõſcriptos in manibus haberet iam iam editurus,

res ſupra ciuilis fortunæ cenſum ædificarunt picturis exornata, ſed
vno tantum loci genio, ac ſitus prærogatiua admirabilis) reperi-
tur. Quadrata domus eſt, ac liberiori vndique præterquam ab
aquilone, cœli facie coronata: nam qua ab oriente Arheſim ad ra-
dices montis ex intima Germania propè Baldum rapido curſu de-
fluentem attingit, Veronam vrbem & circumfuſas innumerabiles
in ſubiecta planitie villas longiſſime proſpectar; atque in his, om-
nis generis armenta errantia, & fumantia ſub veſperam tecta in-
tuetur. ab occidente autem Benacum è conuerſo lætiſſima facies
excipit: pari hercle occurrentium collium varietate mirabilior a-
iucundior: quum vel altos interdum Benaci fluctus, & beatam Ca-
tulli peninſulam, ac veliferas item claſſes, & piſcantium nauicu
las longè aduenientes perſpectare, tum diuerſa oppida apricis pro-
montorijs expoſita lubet contemplari. hinc Bardolinum ſubie-
ctum: hinc frequenti olea & citrijs colles coronatos, hinc demum
nemoroſa & læta virentibus paſcuis naſcentium montium iuga
deſpectantur. noxios ventorum flatus ad meridiem paululum ex-
tans ante domum cubitus eminentibus pomiferis arboribus iu-
cundus, ac Baldus mons ad aquilonem vergens, omnem hyemis
duritiem procul expellit: ita tamen, vt & in media æſtate, quum
ex alto Sol vrget, obortis eteſijs blandiſſime ventiletur, nec ar-
dere in cœlo Sirium ſentiat: &, per hyemem, apricum ferè ſemper
ſolem & nebulæ omnis expertem diem admittat. Benacus por-
rò, qui maritimi littoris naturam æmulatus nunquam gelaſcit, at-
que omnem hyemis duritiem ſuauiter frangit, non parum mo-
menti cæteris quoque affert commodis. Hic illum interior do-
mus æſtiuis hyberniſque cubiculis atque interioribus conclauijs,
vbi amicos benigne atque hilariter excipere conſueuerat, perquam
commoda, quòd magnopere muſis expetitur, ſtrepitu vacua, at-
que alti plena ſilentij, omnibuſque munditijs nitida, ad ſecretio-
ra accedentem ſtudia comiter accipiebat: quando editis æternæ
famæ carminibus, nobile illius caput ſertis, & virenti per om-
nem Europam laurea coronaret. Vitæ genus adamauit quietum,
cunctis ſolutum curis & litibus, quum vir minime ambitioſus &
paruo contentus, honeſtæ ac iucundæ vitæ ad bonam ſemper fru-
gem percupidus, vnam tantum ſtudiorum laudem ſpectaret: hi-
lari ac frugi menſa exactiſſima ſemper ad tuendam valetudinem ra-
tione inſtructa: tàm aperto, liberali, & perblando ſemper ingenio,

ta antiquorum Aræ peruetuſta dicatione ex ruinis Salonæ vrbis Dalmatiæ eruta, ad poſteritatis ſolatium luculenter exornauit. vt eorum memoria, qui arcta viuentes inter ſe neceſſitudine coniuncti fuerant, à poſteris quoque eodem in loco pariter ſpectaretur. Quum autem varijs elogijs ab amicis ſepulchrum Veronæ ornaretur, Adami Fumani Veronenſis carmen omnium conſenſu principem locum obtinuit.

ADAMI FVMANI Veronenſis.

Longe vir vnus omnium doctiſſimus,
Verona per quem non Marones Mantuæ,
Nec noſtra priſcis inuident iam ſæcula,
Virtute ſummam conſecutus gloriam
Iam grandis æuo hic conditur FRASTORIVS.
Ad triſtem acerbæ mortis eius nuntium
Vicina fleuit ora, flerunt vltimæ
Gentes, periſſe muſicorum candidum
Florem, optimarum & lumen artium omnium.

LVDOVICI NOGAROLAE
COMITIS

Ad Paulum Rhamnuſium Venetum.

FRASTORI *monumenta hoc tu dum* PAVLE *libello*
Colligis, è cæcis eripiens tenebris,
Scilicet vt Vates, Medicaq; excelluit arte,
Percurritq; domos ætherias animo,
Ingenteis VERONA *refert tibi nunc mea grates*
Cum Baldo, Benacoq; ſuo, atq; Atheſi.
Qui tanto aſſurgent plauſu, quantum ipſa labore
Fama ſui ciuis ſe efferet aucta tuo.

HIERONYMVS FRACASTORIVS VERONENSIS

INDEX RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM,

quę in hoc opere continentur.

ABRANIVS *Zacutus perpetuas condidit ephemeridas* 19. b
eiuſdem obſeruatio circa ſtellam ſpicã. ibid. c
Abſceſſus, ex febre peſtilenti ortus, cum maturuerit, quid agendũ. 104. c
Abſis, quid ſit 13. a
Abſis, & antabſis, ſemper ex diametro opponuntur 37. b
Acetum, putredinibus reſiſtit 81. a
Aceti generatio 81. b
Accidentia orbibus, quæ ſint 5. c
Acerba, ſi ab alio edantur, cur ſaliua in os alteri proſiliat 75. b
Achores quibus nominib. vocatę 96. d
quod genus morbi ſint; & qua corporis parte oriantur 96. d
Actio non fit, niſi inter contraria 61. d
Actio, & reactio, quomodo fiant 61. d
propter quid 62. b
Actiones ſpũaliũ, quot, & quę ſint 51. c
Actioni, quot, & quæ potiſſimum requirantur 65. b
Actio & paſſio, circa quæ fiat 77. b
Actus rememorandi, quinam ſint, & quomodo fiant 126. a
Actus memorandi, & imaginandi, qui dicantur 125. d
Adamas, & electrum, q̃uo pilos & ſurculos, ad ſe trahere videantur 62. c
Adamas, cur paleas, & ſurculos trahat 66. b
Adamas, cur ſolo ſanguine hircino mollescat 66. b
Adiantũ, cur nõ madeſcat. 63. d. & 64. d
Adianthi, quot ſpecies ſint 64. a
Admiratio, q̃ñ fiat, & quid ſit 73. c
Admiratio, cur intẽtio nominetur. ibid. *Fracaſtorij.*
Admiratio, à quib. excitetur. ibidem.
Adoleſcentibus Syphilide laborantibus quo pacto ſuccurrendum 110. a
Aegri, cur triſtes ſint 72. b
Aegritudinum progreſſus, ſtatus, ſolutio, & criſis, ex quibus innoteſcant 55. c d
Aer, quot modis alteret 82. c
Aequinoctialis, in quot gradus diuiſa ſit 28. d
Aequinoctiorum anticipatio ab Aplane, quanta ſit iuxta Ptholomeum 30. a
& iuxta Albatenium 30. c
cur incerta ſit d
Aequinoctij anticipatio quanta fuerit à Natali Chriſti, vſque ad tempora Autoris 30. d
Aequinoctiorum anticipatio, cur nulla quandoque fiet ab Aplane, & quando hoc erit 31. a
Aequinoctiorum lationes, cur ſemper opponantur. 9. a
Aequinoctium, quota die Martij ſpectabatur, circa natalem domini 30. d
& tempore Julij Cæſaris. ibidem.
Aequinoctiũ q̃ñq; diu duraturũ eſt. 32. b
Aequinoctium, quib. ſemper adſit, & quam ob cauſam 28. a
Aerẽ è foraminib. propulſari denſatione aut põdere, cur dici nõ poſſit. 64. b
Aeris locus naturalis, quis, & quomodo ſit ei conuenientiſſimus 58. d
Aer, quomodo conſideretur & eius locus naturalis, q̃uo ſoli coniũctus. 59. a
Aer, cur maximè ad ſuauitatem ſaporum conducat 68. d
Aer in foraminibus ſiccorum exiſtens, cur ab aqua propulſetur, & q̃uo iuxta aliorũ & Authoris opinionẽ. 64. b c

Æſtimatiua, quid ſit 135. b
Affectus vnus membri alicuius principis, an alijs communicetur vnus, vel plures ſpecie 70. b
Affirmatio, & negatio, quid ſint. 125. c
Affirmatio vtrũ negatione prior. 125. c
Agricolæ quænam obſeruent circa arbores, ſata, & vindemiã, ſub quadraturis lunæ, & quã ob cauſſam, iuxta aliorũ, & Authoris ſententiã 50. a b
Albatenij encomion 14 d
Albatenius, quo tẽpore, & quot annis à Chriſto, & à Ptholemeo fuerit 18. d
Alphonſi regis obſeruatio circa ſtellam ſpicam. 19. b & quot annis à Chriſto, ſuum de ſtellis librum ediderit. ibid.
Alyſſum herba, Dioſcor. & Plin. quænam ſit 105. d
Amor quid ſit, & quomodo cauſſam per ſe gaudij reſpiciat 71. d
cur brutis etiam inſit. ibid. quos homini maximè. & quos parũ capiat 72. b
quomodo à libidine differat. 71. d
Amphicyrthos quid 39 d
Analoga, & nõ analoga q̃ dicant̃ 65. b
Angeli, & hominis idem finis, fœlicitas ipſa, ad quam ſunt creati 151. d
Angelorum beatitudo, quæ 151. d
Animę humanæ immortalitas: ac excellentia 149. a
Anima, quid ſit, ſcd̃m philoſophos 149 d
Anima, in his, quæ dicuntur viuere, eſt principium vitæ 149. d
Aiæ motũ percipere, eſt difficilimũ 198. d
Animas à Deo creari, decens eſt 159. a
Anima cognoſcẽs, quomodo de vno in aliud feratur, in ipſo phãtaſiæ opere. 124 c
Anima, cum intelligit, quo pacto moueatur 125. a
Anima, q̃uo cõponat, vel diuidat 125. b
Anima, q̃n vera dicatur, vel falſa 125. c
Anima confuſa, confundi & memoriam, quo pacto dignoſcatur 128. a
Anima, eſt principium agendi, & patiendi 122. b
Anima, eſt ſubſtantia corporis organici 150. c
Anima, quo pacto admirari, & cogitare ſoleat 134. d
Anima, an ſemper intelligat 147. b
Anima, quomodo cauere debeat deceptiones 140. a
Animæ ſempiternitas, Ariſt. quæ 155. b
Animæ immortalitas, ſophiſtica 151. b
Animalium brutorum prudentia, & ingenium 136. d
Anima quot modis bono fruatur 71. b
quot modis malum euitet 72. a
Animæ vegetatiuæ cõſenſus & diſſenſus 66. d. & animæ cognitricis 67. b
Animę conſtrictio & dilatatio quando fiat, & quomodo iuxta aliorũ & autoris opinionem 67. c d
Aiæ motus primi & ſimpliciſſimi. 67. c
Animalium attractio qualis ſit 67. a
Animalium primæ motiones quomodo contingant 59. b
Animalium cur quædam reliqua fere omnia odio proſequantur 72. c
Animalia an cordis motũ ſentiãt 69. b
Animam Muſicam eſſe, quid ſibi voluerit Plato 68. b
Animatum per ſe & propriè quod nam ſit 71. a
Animi affectus q̃uo efficiantur 61. a
Anni vnius ac pluriũ diuerſitates 16. c
ratio diuerſitatis duplex. 29. b c. 31. b
Anni principiũ quandoque à libra inchoatum iuxta Ægyptios 32. c
Annua menſura cur varia ſit 29. c. 31. b
Annua menſura quandoq; conſtituetur ex integro quadrante 31. a
Antabſis quid ſit 13. a
Antabſis & Abſis ex diametra ſemper opponuntur 37. b
Annuæ menſuræ variæ obſeruationes ab Antiquis & ab alijs compertæ 26 c d
Albatenij obſeruationes 30 c
Annus quid ſit 26. b
Annus quomodo ab Antiquis & à poſterioribus

ſterioribus metiebatur 26. b
qũo rectius metiatur à poſteriorib. ibi.
Antipathia.i.latẽs rerũ diſſenſus 58. a
Antipathia contrariorum 64. a
Antiqui quid potiſſimum circa ſtellas at tenderint & obſeruauerint 14. a.18.c
Antiqui cur decepti fuerint in obſeruationibus 19. a
Antiqui admodum imperfectam cognitionem habuerũt ſundi inferioris 1. b
Anthrax, morbus, qui 96. d
Aplane vnde dicta ſit 3. c
Aplane cur ab omnibus ſupra planetas collocata fuerit 3. d. & 14. a
Aplane quomodo cognita fuerit à nobis eſſe remotiſſima 3. d
Aplane, quomodo ordine, & natura prior ſit omnibus planetis, eoſque cõtineat, ac vehat omnes 14. a. 29. b
Aplane ab antiquis prioribus non ſatis cognita 14. a
Aplane cur tot ſyderib. clara 14.b 15.c
Aplane quomodo à poſterioribus Antiquis magis cognita fuerit 14. b c
Aplane quot annis gradũ ac totã eius reuolutionẽ expleat iuxta Ptholę. 14. d
iuxta poſteriores Antiquos 17. a
iuxta authoris opinionẽ 18. c d. 20.b
Albatenij 19. a
Aplane cur ab authoris ſententia. 58. c
intelligentia cõi moueri nequeat. 15. b
Aplane cur & à quo inæqualiter moueatur ab occidente in orientem iuxta priores & poſteriores antiquos 15.d 16.a b. 17.b. iuxta autoris opin. 18.c
Aplane hi iuxta modum priorum aſtronomorum per trepidationem mouetur quomodo eſſe poſſit, & quot orbibus id fiat 16. d
qũo ſi iuxta Poſteriorum modum 17. a
Aplane qũo non perfectè mouetur per trepidationem iuxta Poſteriorum ſententiam 17. a
Aplane oĩbus planetis numerũ dierũ tribuit 4. c. qũo Eudoxum extollit 46.b
Aplane non æqualiter ſed modo tardius modo velocius mouetur 65. a
Antiquorum. 15. D. Authoris 18. c
Aplane cur modo directa, modo retrograda agatur iuxta Antiquorum priorum opinionem, & quot annis ſic moueatur 16. a b. nihil certi hactenus eſt cõpertũ ibid c. & 17.b. opinio auto. 18.b
Aplane ſi ſemper directa incedat, quomodo fiat 17. b
Aplane quot modis directè poſſit incedere ibid.
Aplane quot orbes ſupra ſe habeat ſecũdum priores Antiquos 15. d. & 16. d
ſecundum poſteriores quot habere oporteat, & eorum vſus ibid. 16. d
Aplane à quo orbe moueatur ab Oriente in Occidẽs 16. d. opinio Eudoxi 44 b
Aplane cur inæqualiter moueatur per partes circulos iuxta priores Aſtron 16. a
Aplane quot orbes habeat ſibi deſeruiẽtes 20. a. & quo ordine ſint diſpoſiti.
Aplane à quo orbe, & quantum recipiat ſupra motum proprium in vnoquoque centenario, & quantum ab eo deriuatur 18.d. 19.a
idẽ figura demõſtratur 19.d. & 29.c
Aplane cur per ſe moueri non poſſit per trepidationẽ nec vllus alius orbis 16 c
Aplane licet citius q̃ planetæ conuertatẽ, minus tñ manifeſtus eſt eius motus 3 d
Aplanes Anticircitoris motus qualis & quantus 20 b
Aplanes Anticircitoris contrauectus quomodo moueatur ibid.
Aplanes circulus medius cur inconſtans ſit 20. b
Aplanes circulus medius cur debeat eſſe ſubalternus cum circulo ſolis 14. d
Aplanes circitoris motus qualis, quãtus, & quotuplex ſit iuxta autoris opi. 20. a
qualis eſſe debeat ſi Aplane ſemper directũ feratur vtrouis modo 17.c.18.a.
ſi per trepidationem moueatur 17. b
Aplanes circunducentis motus qualis,

quantus, & quotuplex ſit 20. a
Aplanes circitoris contrauectus quomodo moueatur 20. b
Aplanes circitor quantũ addat ſupra motũ proprium ipſius in vna quarta 19. a
Aplanes circulus medius in quibus punctis ſecet æquinoctialem 14. c
Aplanes declinatio ab æquinoctiali quanta ſit 14. c
Aplanes inæqualitas quo pacto eſſe poſſit iuxta modum priorum Aſtronom. 16. d *iuxta poſteriorum modum* 17. a. *& ſi ſemper directe feratur qũo fiat* 17. b
Apl. inæqualitas quot annis ꝑcedat 18 d *qũo ignem fuerit Ptol. & Albat.* 19. b
Aplanes motus compoſitus quomodo ab Antiquis poſteriorib. cognitum fuerit, proprium verò eiuſdem cur non ſatis expreſſerint 14. b. *qũo compoſitus ſit iuxta alios* 15. b
Aplanes motus an directus ſemper vel retrogradus ſit, & qualis ab Autore ſtatuatur 18. b
Aplanes motus propius qualis ſit ſcdm autoris ſententiam 18. c d
Aplanes motus qñ fuit velociſſimus 18 d
Aplanes inæqualitatis reuolutio tota, & diuiſio in quartas ab authore figurata deſcribitur 19. d
Aplanes motus ab ortu in occaſum ſolus ab Antiquis prioribus cognitus 14. a
Aplanes motus quomodo velocior ab Albatenio notatus q̃ à Ptolemæo 14. d
Aplanes quantitas motus quomodo per quartas diuidatur 18. d
Aplanes quãtitas quot annos diuidãtur ab autore 19. d 29 c
Aplanes orbis primus qui et primum mobile vocatur, qũo & quanto tempore moueatur 20. a
Aplanes puncta maximæ velocitatis, tarditatis, & neutra, quæ, & quomodo oſtendantur 17. d
Aplanes motus qualis fuit in Chriſti natiuitate 18. c
Aplanes ſtellarũ circulos nõ veros eſſe, qũo ab Antiqs fuerit deprehẽſum. 14. b
Aplanes ſtellarum motus qualis prioribus Ant quos manifeſtus fuerit 14. c
Aplanes ſtellarũ ſinus qñ & cur ꝓximiores & anguſtiores ſint 17. d
Aplanes ſtellarũ motus occultus, ab aliis per trepidationem vocatus, ab Antiquis inuentus fuerit 16. d
Aplanes ſtellæ vix moueri videntur. 3 d
Aplanes ſtellæ quot modis in longitudinẽ moueantur ſcdm priores Aſtron. 16. a
Appetitus, quando fiat, quid ſit, & quomodo ex gaudio & triſtitia compoſitus 71. b *eiuſdem diuiſio* ibid.
Appetitus hominis & brutorum, quomodo differant, & quid ſint 71. d
Apparentia circa ſydera, cur ſemper difficilia habita fuerint 1. b
Aqua, quot modis cõſideretur, & eius locus naturalis, qũo ſibi aptiſſim⁹ ſit 59. a
Aqua, cur in pennis, puluere, & aliis ſiccis non conſiſtat, vel rotundetur 63. d
Aqua, quot modis ſitũ nãlẽ exqrat. 63. d
Aqua, cur prõptiſſimè admittatur à calce, ſpongiis, & aliis ſiccis, cum potius repelli deberet ob ſiccitatem 64. a
Aqua, cur ĩ ſpõgioſis ingrediat̃, & qũo, iuxta multorũ ſentẽtias 64. b c. & 65. a
Aqua, cur aquæ optimè miſceatur 65. c
Aqua, & lac, cur non inebrient, prout vinum 144. b
Aqua mirabilis ad loca ex ſyphilide corroſa 109. d
Aquilarum penna, cur alias pennas diſſoluant 66. c
Arbores duraturæ, cur certo tempore à ruſticis cædi ſoleant 50. a
Argẽtũ trahere argẽtũ qũo ab Auth. experimẽto cognitũ, & alia ſcitu digna 62 d
Argen. viuum, cur auidiſſimè oleum & vinũ ebibat. 65. c. *cur durioribꝰ tm̃ miſceat̃. & alia mirãda de eo, vide* 66. a
Argumentorum modi, à qua potentia exerceantur 153. a

Ariſtoteles ex poetica, non minus laudis conſecutus, quam ex philoſophia. 112. c
Ars communis benedicendi, quę omnes modos contemplatur 116. b
Ars, et ſcientia, circa quæ ſint neceſſaria 133. b
Aſinus punctus ſtatim pellem conſtringere: mox repente eandem diſtendere, à quo edoctus fuerit 72. a
Aſpectus noſter, per quã lineam fiat. 27. b
Aſpera, cur anima ingrata 69. b
Aſtronomia, quomodo fuerit apud Antiquos imperfecta 1. c
Aſtronomia, eſt ſcientia ſubalterna 2. c. quib. ſubalternetur 3. a
Aſtronomia quibus facultatibus vtilis ſit, & neceſſaria 2. c
Aſtronomiæ nobilitas 2. c
Aſtronomiæ ratio, qualis fuerit temporib. Eudoxi, et Callippi. 44. d
Aſtronomi, quam rationem poſuerint criſibus 48. c. 49. c
Attractio ſimilium an omnis fuit per effluxionem athomorum, vt voluerunt antiqui 60. c. et 63 b
Attractio omnis quomodo poſſit eſſe à calore, vt voluit Alex. 61. b
Attractio mutua quorũ et qualiũ ſit 62. c
Attractio perpendiculi pixidis nauigatoriæ cur ſemp ad polos vertitur iuxta aliorũ opinionem 62. d. autoris op. 63. a
Attractio lactis ex mammellis ab infantibus facta qualis ſit, et quõ fiat 71 c
Attractiones ſimplices, et organicæ quæ dicantur 67. a
Audaces natura qui magis ſint 73. b
Aurum cur nõ imbibat oleũ, nec vinũ. 65. c
Aurum quomodo à fulmine colliquitur illæſo loculo 65. c
BAlnea, cur Syphilide laborantib. parum, aut nihil proſint 109. c
Belli imago cur formidabilis 73. a
Boli armeni vis, contra venena 98. b
Bona et vera, quæ cognoſcimus, cur difficile operemur 134. a
Braſſica cur iuxta rutam ſeri nolet. folio 66. c
Bubo, morbus, qui 96. b
quibus in membris fiat. ibid. eius à phygethylo differẽtia. ibi. qñ fiat peſtilẽs. ibi.
Bubonium, quod propriè 104. b
vbi naſcatur ibid.
cur ita vocatum, et ad quę valeat. ibid.
Bruta, an imaginari poſſint, et ſeparata coniungere 128. d
Bruta, aliquando melius recordantur locorum, quàm homo 127. a
Brutorum appetitus varij 137. c
Butyrum cur ſacchari feruorem compeſcat 76. c
CAdentes inopinatè, cur riſum moueant 74. a
Calidis et ſiccis, quando in contagioſis morbis vti liceat 99. b
Calli, apud Græcos, qui 96. c
Callip. quot ſphæras poſuerit 2. b. et 46. b
idem plura circa planetas animaduertit quàm Eudoxus, et quæ 45. c d
Callippus in quo conueniat, et differat ab Eudo. circa demonſtrationes apparẽtiũ ſtellis 45. c d. ibid. ĩterpretatĩ loca Ariſt.
Callip. et Eudox. motum diurnum nominum Planet. in Aplanen nõ retulerunt 46. b
Calor, cum in timore ad cor fugiat 72. d
Calor, & ſanguis, cur membra dolere concurrant 75. b
Calx, & multa alia ſicca, cur promptiſſimè aquam admittant 64. a
Calx, cur aqua diſſoluatur, & incaleſcat 64. b
Canes rabidi: & à cane rabido demorſi, cur liquida timeant 90. d
Candelæ flamma, cur à frigido iuxta poſito fugetur 63. c
Canis, cur in rabiem incidat 90. c
Canis rabidi, indicia 90. c
Canis rabidi morſus, cur interimat cætera animalia, præter hominem 90. d
Carbunculo, ex febre peſtilenti orto, quibus ſuccurrendum 104. b

Catablepha, cur hominem ad mille paſſus conſpectum interficiat 64.a
Cauſtica propriè, qua 82.a
Certum, quid ſit 183.b
Cholera abundantes, cur iurgia, & rixas ſomnient 141.b
Cholericorum natura 145.b
Chriſti origo, ac beatitudo 152.b
Cibi, peticulis laborãtib. cõcedẽdi, q 102.b
Circitor orbis, & eius motus proprius 8.d 21.c
Circunducens orbis 8.d
Citria mala, cur flaceſcunt, inſperſo pane in eorum cumulum 66.b
Cinarum radix vnde deferatur, & ad quę conferat 108. d *eius vſus, & præparatio. ibid. eius ſuccedanea* ibidem
Cometæ cur oĩs in latitudinẽ moueatur 44.a
Cometæ inſignis magnitudinis viſi, & eorum motus admirandi 43.c d *ipſorum, coma è directo ſemp ſolũ oppoſita* 44.a
Cęli quartę an omnes ſimiles vel diſſimiles, & quomodo 5..c
Cælum Antiquis non ſatis cognitum 1.b
Cælum quomodo rarum, et denſum 13.b
Cælum an poſſit eſſe medium ſpecierum à ſtellis ad nos venientium 13.b et 42.b
Cælũ an agat in hæc inferiora, et quõ 51.b
Conſtrictio et dilatatio cur, et quãdo ſimul, et quando alternatim fiat 69.c
Continui ſolutio cur animæ ingrata 69.b *an ſentiatur* ibidem
Contrauecti motus quantus 9.e
Contrariorum gradus cur certi cum certis ſtare poſſint, alij verò cum aliis minime, et qui ſint 61.e *an vnus vel plures in aliud inducti ab eodem tolli poſſint* ibidẽ
Contraria cur ſeſe mutuo expellant 63.c *ipſorum actio et reactio* 61.d et 62.a
Cordis motus 22. d
Color alb. et ruber intenſi, cur moleſti 68.c *medij verò cur omnes grati, et potiſſimum viridis deinde puniceus et flauus. at niger, cur minus delectet* ibidem
Contagionum initiis, quibus remediis ſuccurrendum 97.c
Contagionis per fomitem afficientis ſigna 78.b
Contagioſa ex fomite, quę poſſint fieri 78.c
Contagiones in animalia quõ penetrẽt 80.b
Contagionum analogiæ, quæ 80.d
Contagio omnis, vtrum quædam putrefactio ſit 81.a
Cõtagionum ſeminaria, quo pacto ad diſtans ferantur, et in orbem 79.c d
Contagionem ad diſtans, quæ faciant 78.c
Contagio, quo pacto tranſeat ab vno in aliud 77.a
Contagio, quæ proprie fieri dicatur 77.a
Contagionis, à rabido cane demorſi, ſigna 90.b
Cognitio rerum, vnde fiat 121.d *Intelligere animæ, quid ſit* 122.a
Contagio, quid ſit 77.b
Contagionum drĩa, quotuplex, et quæ 77.c
Contagionis fomes, qui 77.c
Contagiones curaturus, ad quæ aduertere debeat 97.b
Contagiones, quænam conueniant cum venenis, et quæ non 81.d
Cõtagio in fructibus quomodo accidat 78.a
Contagionum indicia, quæ 83.b
Cordis motus, an ab animali ſentiatur 69.b *propter quid fiat, an per ſe, an per accidens: an ſui motus beneficia cognoſcat* ibidem d *an conſenſum habeat cum phantaſia, et an ſpeciebus ipſius afficiatur, cum non cognoſcat* 70.c *cur principaliter moueatur, recepta ſpecie boni vel mali, in phantaſia* ibidem *cur in timore, non autem in triſtitia ſimplici per ſe laboret* 71.d
Corpora, ad contagiones paratiora, quæ 83.a
Credere, et non credere, quid ſit 133.b
Corpora vniuerſi in primo et ſimplici nexu an contrarietatem inter ſe, et ad loca inclinationem habeant 58.c.d *quomodo locentur* ibidem *finis primus et prima ac ſecunda ipſorum conſenſio* quæ

quæ ſit ibid. d. eorundem conſenſus quàm admirabilis. 588. & ipſorum connexio à quo pendeat 58.c
Corpus primum quomodo locetur 58.d
Corpus in quo ſtellæ feruntur cur rare fieri non poſſit 3.c
Corporum cæleſtium finis, ac propria perfectio. 46.d ipſorum ſpecies et indiuiduum idem ſunt ibidem
Criſis ratio quæ fuerit apud Pythagoreos, Philoſophos, Aſtronomos, Medicos & Ægyptios. 48 c.d. refellitur Pythagoricorum, Philoſophorum 49. b Aſtronomorũ & Medicorũ 50.& 51
Criſis quid ſit 50 d eiuſdem proceſſus qualis iuxta Medicos & Aſtronomos 49.c eiuſdem ratio penes eoſdem 50.c an fieri poſſet à luna vel per ſe vel alio modo mota vt voluerunt Medici & Aſtrologi 50.d.& 51.a. an vel per eiuſdem actionem aliquã ſpiritualem 51.d.52.a cur ex dolore, ira & ſimilibus quãdoq; impediatur, & quomodo à luna pẽdere poſſet, & quot ad eam requirantur 52.a cur in paroxiſmis & morborum ſtatibus maxime appareat, & quę vera & non vera dicatur 52.b quando expectanda & nõ expectanda 52 c.d ratio eiuſdem penes autoris ſententiam 53.a.& 55.b cur potiſſ. circa melancoliæ motus & digeſtiones attendatur 53.a
Criſis quando, & in quibus morbis, fieri poſſit in 4.7. & 13. 54.a in 11 uero 14.17.& 20.54.b. ſimiliter in 15.21. & 27.53.c
Criſis an in ſexta fiat et in 4 54.d
Criſis morborum acutiſſimorum 54.a morborum mediocrium. ibid.b morborum chronicorum ibid.c
Criſis tertianarum ſimplicium, cur raro diebus parib. videatur 54.b
Criſis imperfecta, quandoque perfectam nunciat 55.b
Cucumis, cur ſuppoſito oleo recurueſ 63.d
Cultelli parantur alij ferrum trahentes alij abigentes 65.d
Cutis contagioſæ infectiones, quæ 96.d
DEceptio circa enthymemata, quomodo accidat 139.b item circa inductionem. ibid. item circa Syllogiſmos ibid.c item compoſitionis & diuiſionis ibidem
Deceptiones, quomodo fiant circa colores 139.a
Deceptionis definitio 138.a
Deceptiones, quæ circa amphibologiam contingunt 139.d
Deceptiones in ſomno, quid ſint, & quib. ex cauſis fiant 141.a
Decoctio, periculis conferens, quæ 103.a
Democriti de poetica volumina 112.c
Deũ & immaterialia, quo pacto dignoſcamus per alienam ſpeciem 128.b
Diaſcordion Fracaſtorij, ad quae conferat 104. c
Dicotomos, quid 39.d
Didonis & Æneæ fabulæ an veræ 119.c
Diei ſignificata 25.d
Diei ciuilis diuerſitates. ibid.& 26.a ratio diuerſitatum 27.b c.& 31.b. quãdo æqualis, vel maior vel minor ſit nocte, & quando maximus fiat. ibid.& 27.c cur aliis ſemper minor ſit naturali die, aliis æqualis, aliis maior: ita vt ſex menſes continuos quibuſdam dies illuceſcat 26.a.27.c.28.a
Diei naturalis diuerſitates 26.a ratio diuerſitatis 28.a.31.b. qñ & quibus lõgior, breuior, & mediocris ſit 26.a.b.et 28.b cur in Septentrionali parte minores, in auſtrali verò maiores videantur, & cur minores fiant circa ſectiones, maiores verò circa tropicos 28.c
Dies & nox, in quo arcu fiant 27.b
Dies non critici, qui 54.d
Dies 6.8. 10 & 12 cur non poſſint eſſe criticæ 54.d nec 16 nec 19.22.25. 26 nec 29.55.a vtrum 28 ſit magis critica 27.55.a

Dies criticæ in morbis acutiſſimis. 54. a *in mediocrib.* b. *in chronicis.* d. *cur tam quam criticæ ſint.* 54. c. d. *cur* 7. *maxime critica, & potiſſimũ in acutis:* 54. d. *cur* 14. *maximè critica in morbis mediocribus. & cur* 20. *&* 21. *&* 11. *magis criticę ſint: quã* 4. *&* 13. 20 *verò &* 21. *ſuperent principatu, vndecimam.*
Dies medij. 55. a. 3. 5. 17. *&* 18. *quomodo ad criſim ſe habeant. & cur.* 13. *propinqua ſit ad criticos dies.* ibidem.
Dies indicatiui 55. a
oẽs ſunt quarti à die criſis perfectę. ibid.
Dierum criticorum vſus in re medica. 55. b
Dies prima ægritudinis, cur maximè attendenda Medico 55. c
Dierũ criticorũ ratio quæ fuerit apud Pythagoricos, Philoſophos, Aſtronomos, Ægyptios, & Medicos. 48 c. d. *an pythagoricorum & philoſophorũ ratio probanda.* 49. b. *ſimiliter Medicorum et Aſtronomorum.* 49. c. 50. 51. *ipſorũ cauſæ an à Medicis & à Gal. ſatis cognitæ fuerint.* 48. c. d. *auth. opi.* 53. a *cur ipſorũ rõ tota ex melãcholia pẽdeat, et qũo.* 53. b.
Dierum ægritudinum diuiſio 49. a
Dies critici, et ipſorum diuiſio 49. a. *ipſorum q magis & minus principes ſint.* ibi. *Archigenes, et Hipp. de* 20. *&* 21. *principatu differentia* ibidem.
Dies non critici 49. a. *&* 54. d
Dies medij 49. a. *&* 55. a
Dies indicatiui 49. a *quid ſint* 55. a
Dies ſexta an criſes videat. 49. a
cur rariſſimas videat. 54. d
Dies quinta cur nautis fugienda. 49. d
Dies critici an à luna ꝑ ſe, vel alio modo nota pẽdere poſſint 50. d 51. a. *an potius ab ipſa per aliquod ſpirituale agente.* 51. c *qñ expectãdi, & nõ expectãdi.* 52. c. d
Dies critici in terminis puris 52. c
Dierum cur aliquæ in morbis placidiſſ. aliæ acerbiores, & aliæ acerbiſſi. fiant. 53. a
Dies aptiſſimæ ad criſes 53. a
Dies critici morborum acutiſſimorũ & acutorum. 54. a. *mediocrium.* b. *morborum chronicorum* c
Dies pares cur raro critici in terminis ſimplicibus 54. b
Diſcurſus, ex quot propoſitionib. fiat. 131. c
Diuinare ꝑ ſomnia, vtrũ aliqñ accidit. 142. a
Doctrina non eſt ſufficiens principium ad virtutes 134. a
Dormientes, cur aliquando vigiliæ opera exerceant 140. d
Dubitare, quid ſit. 133. b
Dura, quibus de cauſſis reſiſtant alterationibus 80. a
EBrij, cur quæ vident, circulariter & quaſi duplicia vident 138. d
Ebrij cur parum timidi 73. b
Eccentrici ab Hipparco interp. recepti quare abſurdi. 1. b. *quomodo Philoſophiæ, naturæ, et ipſis orbib⁹ aduerſent.* 1. c. *cur nõ poſſint eſſe in natura.* 46. c. 47. *et* 48.
Eccentrici orbes iuxta Antiquos qd 12. d. *ipſorũ qui ſimplr et nõ ſimplr dicant.* 13. a
Echeneis cur & quomodo tardare nauigia poſſit 63. b
Eclipſis ſolis quando maxima fiat, & qd neceſſario requiratur ad eclipſim. 41. c
Ecſtaſis qñ fiat, qd ſit, et quib. accidat. 73. c
Ecſtaſim patientes, cur Deos & Angelos ſe aſpicere putent 143. b
Elementorum conſenſus, et diſſenſus circa qualitates contrarias 61. c
Elementorum attractio, an ſimplex, vel organica 67. a
Electrũ trahere electrũ, & argentũ, nedũ ſurculos et paleas qũo ab autore experimento cognitũ, & alia ſcitu digna. 62. d
Elementũ qũo cõferat ad ſaporum ſuauitatem, & ingratitudinem. 68. d
Elementorum conſenſus cum propriis locis 58. d. *ipſorum cõſeruatio propria et cõis* 59. a. *an ipſorum loci propria ſint nexus certorum corporũ, quib. conſentiant qualitatibus: & quot modis ipſa elementa conſiderentur ibidem. cur moueantur ad propria loca* 59. b. 60 a

Elementorum partibus conſenſus, & effe-ctius mirandi 59.b.c
cur nihil patiantur contra naturam quã ſeſe condenſant aut rarefaciunt. 59.d
cur ad conſimiles partes moueri non poſ-ſint 60.a
Elephantia, cur dolores non excitet: vt morbus gallicus 95.a
Elephantia, cur amentiam non cauſſetur, quũ in melancholia exuſta cõſiſtat. 95.a
Elephantiaſi correptis, cur membra tu-meant. & cur fiat pruritus & tenti-go. 95.a. *& cur id genus morbi à fa-cie incipiat.* ibidem.
Elephantiæ curatio duplex, & quæ. 110.b
Elephantiæ medicamenta conferentia, quæ 110.c
Elephantiaſis contagio, cur tarda. 95.a
cur fomitem relinquat. ibidem.
quando per ſe fiat: & quando ab aliis concipiatur ibidem.b
Elephantiam, non eſſe morbum Gallicum nec Lepram probatur. 94.a
Elephantiaſis in Italia apparitio, & eius ſigna 94.b
Elephantia Arabib. quæ ſit 94.b
Elephantiæ accidentia, & notæ 94.b
Elephantia vnde dicta 94.c
Elephantiaſis à morbo gallico, differen-tiæ 94.d
Elephãtiaſis, cur magis frigidas, quàm ca-lidas regiones infeſtet 94.d
Emplaſtrum, ad gumoſitates, ex ſyphili-de prouenientes, conferens 109.d
Emplaſtrum pro rabie affectis, conferens, quale 105.c
Ennius, poeta, ridiculus habitus. 113.d
Entymema, quid ſit: & quomodo ab exem-plo diſtinguatur 131.d
Entymema, eſt efficacius exemplo. 132.a
Entymematum, alia facilia, alia diffici-lia 132.b
Ephialtes, cur timorem incutiat. 73.a
Epicyclus quid 13.a
an poſſit eſſe in natura corporum cæle-ſtium 47.a
quot mot⁹ ab antiquis ei tribuant. 21.b
eius centrum à centro Solis nunquam diſſociatur. 36.d
& quoties in anno terræ appropinquet, iuxta antiquos 37.b
& quomodo monſtrabatur ab eis ibidẽ.
eius ſemidiameter quantus ſit. 37.a
& in quot locis recipiat velocitatem, & tarditatem ibidem.
an in Saturno, Ioue, & Marte, rectè ponatur ab Antiquis 47.a
an in Sole & Venere 47.b
Eriſipelatis origo, vnde 95.c
quando grauius ibidem.
Eſſere, Arabib. quod 95.d
Eunuchi, et Mulieres, cur minus corripian-tur elephantiaſi 95.a
Exanthemata, Plinio, quæ 96.b
quot ſint generum ibidem.
Exemplum, quid ſit, & quomodo fiat 131.c
Exemplis, cur Rethores vtantur 131.d
Exiccare, & humectare quippiam, quot modis dicatur 165.c
Familiæ quedam, incerta laudando fa-ſcinabant 75.c
Familiarum cur ſæpe non poſſimus re-cordari 127.d
Febris peſtilentis, indicia. 85.a
Febris hectica, vnde fiat 85.c
Febres peſtilentes, in quibus ab aliis putri-dis differant 85.c
Febres, quæ fiunt è venenis, cur lethales, non autem peſtilentes 86.a
Febrium peſtilentum, analogia, quæ 86.b
Febres peſtilentes, omnes interimentes, quæ 86.c
Februm peſtilentum, accidentia, & ſi-gna 86.b
Febres peſtilentes, cur ab initio mites ap-pareant. 86.d
Febres peſtilentes, quæ propriè ſint. 99 d
Febres peſtilentes curaturo, quæ præcipuè attendenda 99.d

Febri

Febri peſtilenti, quo pacto obuiandū. 103. b
Febre peſtilenti affectus, quæ victus ratio inſtituenda. 103. c
Febrim & phreneſim patientes, cur mira quædam faciant, & dicant 243. a
Febres peſtilentes, in quibus ab aliis differant 85. a
Febres contagioſæ, quæ 84. a
Febrium contagioſarum differentiæ 84. a
Febris verè peſtilentis ſigna, quæ 89. a
Febres compoſitæ & hemitritbæi quando manifeſti fiant 55. a
Febres peſtilentes, & malignæ, quæ. 84. d
Felle ſuffuſis, cur oīa videanť luteat. 139 a
Ferrum, an mutatum à ſua natura à Magnete, per ſe & ad ipſummoueatur 60. b. *quomodo ad ipſum trahatur.* 6. d. & 60. a. & 61. b
Ferrum trahere ferrum, & magnetem, ab Autore experimento cognitum. & alia ſcitu digna 62. d
Feruoris cauſſæ 76. c
Figura et ſitus, q̄uo faciant ad voluptatem & moleſtiam tactus 69. b
Figura deſcriptionis inæqualitatis totius reuolutionis Aplanes. 19. d. & 29. a
Flamma magna, cur in parua candela nutriri nequeat 65. b
Flores, & folia quædam, cur circumuertantur cum Sole 63. a
Fomitem, cur alia relinquant, alia non. folio 78. c
Fœtus, cur ſigna retineant eorum, quæ matres prægnantes auidiſſimè appetiuerunt 75. b
Formæ naturales, quomodo ſeſe propagent 60. d
Frigiditas ſiccitati per ſe maxime ingrata. folio 69. a
Fracaſtorius, cur homocentrica ſcripſerit. 1. d. & *quo tempore.* 30. d
Fulgur, quid ſit 8?. b
Fulmen, quid ſit 76. c
cur malos nauium tangat: carinas verò & ſpondas ipſarum minimè. & cur non feriat laurum. ibid. cur aurum & vina colliquet, illæſo loculo & vaſe 65. c
Furunculi notæ 96. a
Futurum q̄uo dignoſcamus 128. c
G*Alenus, an dierum criticorum cauſſas verè attigerit* 49. c
Galenus, quid per totam ſubſtantiam, & ſimilitudinem intellexerit 61. b
Gargariſmus, ad fauces ex ſyphilide corroſas, qualis 109. d
Gaudium, quando fiat: quid ſit. cur phantaſiæ magis, quā intellectui attribuať. 71. b
quando ſimplex, et quando appetitus vocetur. & eius affectus quot ſint. 71. b. d
& quot ad ipſum concurrant. ibidē. d
Genius poetarum, non multum differt, ab eo philoſophorum 48. a
Genij hominum, diuerſi 147. d
Gradus vnus, aut plures vnius contrarij, in aliud inducti, vtrum ab eodem tolli poſſint: & cur certi certis gaudeant: alij vero cum aliis ſtare non poſſint. 61. c
Gradus, vt octo, an cum aliquo ſui contrarij gradu ſtare poſſit, ſimpliciter, vt 7. 5. & *vt quatuor* 61. c
Grauia cur ſurſum q̄nque trahantur. 58 b
Guaiacum, quale prius deferebatur. 107. d
eius in ſyphilide curanda vis 107. d
quale eligendum 108. a
vtrum cortex, ligno præſtātior. ibidem.
Guaiacum, & Cyna, vtrum conferant peticulis 102. d
Guaiaci decoctum, quomodo conficiendum. folio 108. b. c
Guaiaci præparatio, quomodo fiat 108. b
item eius exhibitio ibidem.
Guſtus, cur ferè omnia quandoque ſauerſetur 72. c
Gutta rubea, medicis, quæ 95. c
H*Abitus quando firmiores* 134. c
Helleborus, rabidis valde conferens 105. d
Hipparcus inter primos, eccentricos recepit. 1. b
quo tempore fuerit 18. c

quid

quid de ſpica ſtella obſeruauerit 14. c
opus edidit contra Eudoxum & Callippum 46. c
Homines cur in pudore erubeſcant, & oculos demittant. 75. a. quinā facillime irā concipiant, & tardius exequantur & è contra, & qūo ad vtrūque promptiſſimi. 74. b. & qui ad vtrumque tardiſſ. ſint 75. a
Hominū cur alij vinu, alij alia faſtidiant 69. a. quinam triſtes, & qui lætabundi 72. b
cur ſenes agri & conualeſcentes melancholici ibidem. et qui amore maxime, & qui parum alliciantur ibidem.
cur quidā alij oēs ferè odio proſequantur. 72. c. cur alij citra cauſam alios ament, alios odio habeant 73. a
cur alij ad riſum promptiſſimi, alij duriores 74. b
cur in conuiuiis homines effuſe ridere ſoleant 74. c
Homocentrici apparentiā circa ſtellas non demonſtrabant iuxta Antiquos 1. b
Homocentrica quo tempore ab autore composita 30. d. vtilitas. 2. d
Homerus dicitur omnem Græciam primus erudiiſſe 14. b
Homines rudi ingenio præditi cuius ſint diſpoſitionis 145 b
item affabiles ibidem.
Homo eſt miraculum maximum 151. a
Homines, cur alij fortis, alij debilis ſint imaginationis 126. a
Herpetis, ab Eryſipelate, diſcrimen 95. d
Hiſtorici finis, & ſcopus, qui eſſe debeat 117. a
Homines, brutis vicini, qui 127. a
Homo ſolus cognoſcit, coniuncta horis, diebus, & annis 127. b
Homines nonnulli, cur imaginantur, & memorantur aliqua, magis quam alia. folio 127. b
Hominis felicitas, duplex, & quæ 152. a
Hora vna quot gradus cōprehendat. 28. d
Horarum æqualitas & inæqualitas. 28. d
& quot modis æquales, & inæquales dicuntur. ibidem. cur nec vnius diei horę, nec multorum æquales ſint. ibidem.
Horę æquinoctiales quæ 28 d
Horror quando fiat 73. c
Humiditas cur ſapores reddat ſuauiores. 68. d. cur tactui ſuauis 69. a
Humorū cur vnus ac ſolus rariſſime inficiatur 52. b
& quomodo actu & potentia in ſanguine contineantur ibidem.
à quo ſecernātur & actu humores fiāt, quum vitiari incipiunt, & quomodo plures corrupti quando formam vnam conficiunt, & morbum vnum, quandoque plures 52. c
qui aptiſſimi et qui ineptiſſimi ſint admiſtionem vnius formę cōficiendam, & quam ob cauſam, & cur plures non ſub vna forma peccantes, ſinguli quandoque manifeſtum, quandoque immanifeſtum prodant paroxiſmum 52. d
IGnis ſyluaticus, qui 96. a
Imaginari volentes, cur frontem contrabant 147. a
Imaginatio, quid ſit, qūo fiat 125. d
Imitatio, an prolabatur in peiora. 120. c
Ignis quot modis conſideretur, & eius locā 59. a. eiuſdem locus naturalis quomodo ſibi conuenientiſſimus 58. d
Ignotum quot modis offeratur, & quos affectus producat 73. c
Improuiſa cur timorem incutiant 73. a
Incubus cur timorem incutiat 73. a
Inductionis diuiſio. 50. b. neceſſaria quę ſit, & quæ probabilis ibidem.
Infantes quomodo ſolo intuitu à quibuſdam faſcinentur 75. c
Inteſtina qūo feces deponant 69. d. cur ſic fuit. 70. a. motus ipſorum an fiat aliter ſentiente 69. b
Inſanus ſimpliciter, quis dicatur 143. d
Inductionum aliæ, probabiles, aliæ neceſſaria 132. d

Inopina-

Inopinata, cur ſæpe magis veniant in mentem 128. b
Ira, ex quo, et quando fiat, an omnibus animalib. communis: et quot ad ipſam requirantur 74. c
eius affectus, quot ſint: & ipſa quid ſit; & à quibus facilè, & à quibus tardè concipiatur 74. d
Iracundi, cur triſtes 72. b
Intellectionis contemplatio, debet exiſtimari præcipuè digna homine. 121. b
Intellectionis contemplatio difficillima. folio 121. c
Inſtrumentum viſus, & cæterorum ſenſuum, quodnam ſit 146. c
Intellectio, quid propiè 121. c. 122. a
Intellectus, poteſt coniuncta ſeparare: & ſeparata coniungere 128. c
Intellectus, in generatione, cur aſſimiletur 153. b
Intelligendi actus, in qua parte fiat. 147. a
Intellectus, quomodo circa propoſitiones & ratiocinium decipiatur 139. b
Intellectus, quo pacto vniatur corpori. folio 156. c
Intellectus, eſt indiuiſibilis 156. d
Inſectum, quod propriè vocetur 77. b
Interlunium, quid ſit 39. d
Intentiones primæ & ſecundæ vocatæ, quid ſint, & quomodo fiant 137. d
earum termini, qui ibidem.
Inuerecundi, qui ſint, & quot modis dicantur 75. a
Intelligentia, cur non poſſit eſſe forma multarum ſphærarum 4. c
Intelligentia communis cœlum vniuerſum & reliquos orbes mouens, an detur. 4. c
an inſit in Aplane 15. b
Io. Baptiſta Turrius, quot motus in ſphæris inuenerit Antiquis ignotos. 1. c. et 8. a
Io. Baptiſtæ Montani, laus 84. d
Ioannes Iacobus Bardulus Mantuanus, mathematicus, et aſtronomus excellentiſſimus 112. c
Iuppiter, quem conſenſum habeat cum aliis Planetis 23. q
et eius motus ab ortu in occaſum. ibidē.
quot annis ſuam expleat circuitionem 23. c. 24. d
eius ſectiones æquinotiales & eclipticæ, quales 23. c
cur variabilis 24. a
an trahatur à Saturno. ibidem. *eiuſdem inæqualitas in motu.* 23. c
in qua medietate tardior, et in qua velocior ſpectetur ibidem.
ratio Antiquorum et Authoris. 23. d
eiuſdem punctus maximæ tarditatis, et velocitatis 23. c. & 24. a
eiuſdem inæqualitas directionis, ſtatus, & retrogradationis ibidem.
ratio Antiquorum, & Authoris. 23. b
reuolutiones huius inæqualitatis quot ſint, & quot annis fiant 23. c
quando velociſſimus, & quando tardiſſimus videatur ibidem.
eiuſdem inæqualitas in latitudine. 23. c
maxima latitudo quanta ſit, circa puncta media 23. d
Iuppiter, quot orbes habet ſibi ſeruientes, & quo ordine diſpoſito 24 b
quot circitores habeat 23. d
horũ ſinguli quot orbes contineãt. 24 b
eorum motus quales, & quãti ſint. ibid.
Eudoxi opinio 46. a
Inſtinctus naturæ, quid ſit 135. c
LÆti, cur facile in riſum moueantur 74. b
Lapides, cur tantopere durent 80. b
Laurus, cur à fulmine non feriatur. 76. c
Laus, quomodo laudatum faſcinare poſſit 75. c
Lebetis fundus, cur frigeat, aqua tamen in ipſo ferueſcente 76. b
Lenticulæ, ſiue Peticulæ, quo pacto alias curabantur 101. b
Lenticulæ, quibus iuuentur, cum expelluntur 103. a
Lepra Ægypto familiaris, quæ membra primum inuadat 94. b

Lepræ ab elephantia, differentię. 95.b
eius origo ibidem.
Libido qđ ſit, et quō ab amor̄ differat 71.d
Linea quot modis dici poſſit vna, vel eadem 41.b
Linea ſubalterna eſt ſimilis recta 7 c
inter ſecans videtur curua ibidem.
Lichenæ, Græcis & Plinio, quid 96.c. *qū prius in Italia viſæ.* ibid. *earū origo.* ibi. *cur ſint ſordida putrefactio.* 96. c
Linimentum Syphilide affectis valde conferens 109 d
Leuia cur deorſum quq; trahantur. 58.b
Liqdorū q̄ bn̄ miſcibilia ſint, & q̄ nō 65.c
Loco coniuncta, cur facilius imaginamur, ac recordan ur, bis, q̄ ſubiecto. 127. a
Locuſtæ, peſtem portendentes 83.c
Locus rerum valde diſtātium cur non facile diſtingui poſſit 3. d
Lucentia cur per diem minora, per noctē aūt maiora omnia videātur 13. d
Lues gallica, quando in Italia cæperit erumpere 91. b
Lumen ingens cur moleſtum ſit 68. c
Luna cur omniū Planetarum vltimā ſedē habeat. 4.a. *eius modus communis ab ortu in occaſum, et proprius quales ſint* 39. c & 3. d *eiuſdem quotuplex motus ſit, & effectrix cauſa motus diurni iuxta Eudoxū.* 44. d. *quanto tēpore totū ambiat orbē.* 39.c. & 41.a. *eiuſdē circulus medius cur eclipticā ſiccet, et quō d diuerſis nōienē ſectiones ipſius, q̄ ſingulis dieb. variabiles ſunt* 39 c. *rō antiquorū* 40.b *rō Autoris.* 41.a
Lunæ declinatio maxima ab equinoctiali quot gradus ſit 39. c
Lunæ inequalitas velocitatis & tarditatis ibid. *ratio Antiquorū.* 40.b. *rō autoris.* 41. a. *Callippi ratio* 45. c
Luna nō habet inęqualē in vna medietate magis q̄ in alia 39 d. *rō autoris.* 41. b
Luna an retrograda vel ſp directa ferat. 39.d. *rō Antiq.* 40.b. *Autoris rō* 41.a
Luna dum velociſſime, vel tardiſſime, vel medio motu agitur, quot gradus in vna die conficiat 39. d
Lunę inęqualitatis periodus an oīno ęqualis ſit periodo circuitionis ibi. *rō auto.* 41. a
Lunæ relatio ad Solem qualis. 39. d
quomodo conuenientiſſ. 41. b
Lunæ cōiūctio, oppoſitio & aſpectus p qua drātes quō nominētur, et quæ ad ipſa cō ſequantur. 39. d *qū propre quo ad rēs & qū in vniuerſum coniuncta dr̄* 41. b
Luna in coniunctione obſcuratur . 39.d. *ratio autoris & vtrū eclipſis dicenda ſit illa obſcuratio* 41. c
Lunæ cornua ante, et poſt oppoſitionē quō differāt 39. d *cornuum rō quæ ſit* 41.d
Lunæ coniunctionis vnius tempus quantum ab alio diſtet 39. d
Luna qū veſpertina in occaſu & qū matutina in exortu ſpectetur ibi. *rō.* 41. d
Luna mō citius mō tardius in nouilunio ſe ſe terris oſtēdit 40.a *rō autoris* 41. c
Lunæ macula cur eundem ſemp ſitū ſeruat, quo ad nos 48.a
Lunæ cōuerſio quot modis metiatur 40. c
Luna quo rebus inferioribus & maxime in iudiciis cōmotionem inſerat iuxta Medicos, et Aſtrologos 49. c
Lunę diuerſitates in coniunctionibus, oppoſitionibus, & aſpectibus quot, & quæ ſint. 40.a. *ratio diuerſitatis in aſpectibus penes Antiquos* 40.c. *eiuſdē rō autoris.* 42.b. 43 a. *in coniunctionibus vero et oppoſitionib.* 41.c. *quæ a nautis & agricolis in his obſeruentur.* 49. d
Luna in coniunctionib. vel prope ipſas coniunctiones dūtaxat Solē obſcurat. 40.a
Luna in oppoſitionibus duntaxat eclipſatur. 40.a. *rō autoris* 41. d
Lunæ diuerſitas in veloci & tardo motu quæ ſit 40.a. *ratio Autoris* 42. c
Luna qū, & quoties maior & ꝓpinquior, minor et remotior terræ appareat 40.a *rō Antiq.* 40.b. *Auto. rō* 42.b. *in qua parte maior & propinquior, minor & remotior videntur* 32. b

Luna

Lunæ eclipſes quando maiores & qũ minores fiant 40.a. Antiquorũ rõ. 40.b Authoris ratio 41.d. 43 a

Luna cur ſola diuerſitatem faciat in aſpectu 40. d

Lunæ cur prima figura arcualis appareat. 41.d. & cur exiguum ſit ꝙ pro nouilunio appareat ibid.

Lunæ orbis qualis ab Antiquis poſitus fuerit, & quot orbes ei addiderint, & qũo eius epicyclus oppoſito modo agatur ac aliorum epicycli 40.b. an orbis ipſius eccentricus ſit. 47.d. etiam epicycli vertatur. b.a. orbis ei additus ab authore 42.d an rationabilis ſit 43.b. & 44.a

Lunæ ſphæra cur à Mercurio non circunducatur 41.a

Luna an in ſolis coniunctionibus duntaxat lucere deſinat 41. c

Luna noua quando die prima & quando tertia expectanda ſit, & qua die vt plures ſeſe nobis oſtendere ſoleat, & quomodo ſecundum ſui medium à ſole ſuperilluminetur 41. d

Lunæ viſio quid ſit 43. a

Luna quot orbes habeat ſibi ſeruientes, & quo ordine diſpoſitos, ipſorumq́ motus quales & quanti ſint 44. c Apparētia circa ipſam quomodo ab Eudoxo oſtendebãtur. 44.d. à quo motus per zodiaci longitudinem protenſum recipiat, & cur modo in vno termino, modo in alio videntur. 45. a. eidem quot ſphæræ à Callippo addantur & quã ob cauſam. 45.c. quot ſphæræ ferētes ei tribuantur ab eodem, & cur nullam reſtitutionem habeat 46. b

Luna an poſſit in malis per ſuas ſeptimas commotionem dare ad criſim 50. d an ſpirituali aliquo concurrat 51.c

MAgnes qũo trahat. 60.a. & 62.b c

Magnes in Ilua inſula exiſtens, cur nauium illuc prætereuntium perpendiula non trahat. 76. b. & cur in minera quidam minus valeat quàm extra ctus ibid.

Magnetem trahere magnetem, argentum, & ferrum, quomodo ab Authore fuerit experimento cogitum & alia ſciu digna 62. d

Magnes cur per vnam faciem ferrum ſolum, per aliam magnetem, & per aliã vtrunq́ trahere poſſet. 62. d

Magnetis genus ferrum abigens 63 d

Maris æſtus, an ſemper augeatur circa lunæ quadraturas 49.b

Maris mago, cur formidabilis ſit 73.a

Mars, quot annis ſuum expleat motũ 24.c. & 25.c. medius circulus ipſius qũo æquinoctialem & eclipticam ſecet, & in quibus gradibus ecliptica ſecabatur Authoris tēpore 24.c. an rapiatur cum Ioue ibid.

Mars, in qua medietate tardior, & in qua velocior feratur: & eius punctus maximæ velocitatis & tarditatis 24.c. ratio Antiquorum, et Authoris ibid

Martis inæqualitas, directionis, ſtatus, & retrogradationis: & eius reuolutiones quot ſint, & quotannis fiant, et an æquales inter ſe 24 c. quomodo oſtēdebantur ab Eudoxo 45. a. et a Callippo ibid.c

Mars, in coniunctione ſolis uelociſſimus, in oppoſitione tardiſſimus 24.c

Martis inæqualitates in latitudine, & quomodo ipſius latitudo maxima in parte auſtrali maior fiat, quàm in ſeptentrionali 24. c. Antiquorum ratio ibidem d. & Authoris 25.a

Mars, quot orbes habeat ſibi ſeruientes, & quo ordine diſpoſitos, ipſorumq́ motus 25.b. eiuſdem circiter primus, quot orbes habeat ibid. & ipſius motus & effectus, quales 24.d. eiuſdem circitor ſecundus, & ipſius orbes, quot ſint 25.b. & motus proprius, et effectus, quales 25 a

Marſi, cur illæſi ſerpentes tractent 73.a

Mathe-

Mathematici, cuius ſint diſpoſitionis 148.b
Matricis affectus, cur reliqua membra torpida reddat, iuxta Gal. & Authoris ſententiam 70.a
Medicorum opinio de diebus criticis 48.c
an rationalis ſit 50.d
Medicorum munus, quale, et quomodo præterita, ac futura in morbis poſſint cognoſcere 55.c. 56.a
Medium, quomodo diſpoſitum videre faciat res maiores, & propinquiores. fol. 13.c. & 42.b
Medium ſpecierum à ſtellis venientium, quotuplex 13.b
Medici, cur noua ſemper inducunt 108.a
Medicorum, in curandis Peticulis diſſenſio 101.b
Medicamenta vrentia, et vrentibus vicina, quæ 99.a
Melancholici, cur ſuſpicioſi 144.c. *cur ſæpe tædio vitæ affecti, mortem ſibi conſciuerint.* 144 c. *cur quandoq; falſa recipiant* ibid.d
Melancholia, quot ſit generum 144 c. *cur ſæpenumero reddat viros ſapientes, et excellentes* 145.a
Melancholia, cur ineptiſſima ad conficiendam mixtionẽ vnius formæ. 52. d *eius natura à multis non rectè perſpecta.* 53. b. *cur ipſa præcipuè dierum criticorum rationem efficiat; & quomodo in morbis ferè ſemper aut principaliter peccet. ibid. eiuſdẽ motus latentes.* 53.c. *an ab Hipp. & Gal. cogniti fuerint* ibid.d
Melancholiæ modi, & conditiones quotuplices ſint, & in quib. morbis, prima. 2. 3. *vel* 4. *die moueatur* 53. d *quomodo eius motus cognoſcatur in aliis morbis* 55. c
Melancholici, cur triſtes 72.b
Melancholici, qui propriè 143. d
cur fiant formidoloſi 144. a
cur inquieti 144. b
Melãcholiæ tẽperatæ effectus, qui 145.c
Melancholici, cur triſtia, & obſcura, & funera ſomnient 141.b
Medicamina & ſimplicia frigida, & ſicca, quæ 99.a
Memorari volentes, cur ſcalpamus poſteriorem cerebri partem 147.b
Membrorum diuiſio penes ſenſum, & motum 69.b
Membrorum conſtrictio, et dilatatio, cur fiat, et quando. 67.c. *et quãdo fiat alternatim* 69.c
Mẽbrorum motus tremulus, in quo differat à cõſtrictione, et dilatatione. ibid.
Membra, cur quandoq; recepta ſpecie mali dilatentur ſolum, non autem conſtringantur 69.d
Membrorum effectus varij, in receptione boni. 70.a. *eorumq; conſenſus diuinus* ibid.
Membro aliquo dolente, cur calor et ſanguis concurrat 75.b
Membrorum principum affectus unus, an aliis membris communicetur unus vel plures ſpecies 70.b
Membra animata, quo pacto moueantur 135.d
Memoriæ cur inſideant ſæpius repetita. 127.c. *cur nonnulla vel familiariſſima, difficilè memoremur* 127.c
Memoria, in quibus differat à ſubnotione 126.b
Memoria, quid ſit 126.c
Menſis ciuilis, quot diebus conſtet, & eius in quartas diuiſio 49.c
Menſis lunaris, quot dies cõtineat. ibid.
Mens noſtra, videtur conſtare ex mundo quodam 121.c
Mercurius, quam affinitatem habeat cũ Venere, et in quo ab ea diſcrepet. 36.b. *an rapiatur ab eius orbe, et an æqualiter cum ipſa vertatur.* 36.b. *eiuſdẽ motus proprius, qualis.* ibid. *cur idem modo tardius, modo citius perficiatur, et quanto tempore.* 39.b. *eiuſdem medij circuli*

circuli ſectiones, quales ibid. Relatio ad ſolem, & ab eo maxima diſtantia quanta ſit. 36. b. ratio antiquorũ. 37. a & Autoris 38. c
Mercurius, ſemper Solem comitatur, modo præuius, modo aſſecutor. & quotis diebus modo matutinus, modo veſpertinus ſpectetur 36. b
Mercurius, rariſſimè videtur 36. b
Mercurij diuerſitates in lõgitudine, quot, & q̃ à Ptolemeo notatæ fuerint 36. b
Mercurij diuerſitates in latitudine, quot & quæ ſint 37. a
Mercurius, in punctis mediis ſemper auſtralis ſpectatur 38. a
Mercurius, quot circitores habeat, & ipſorum orbes, quot ſint: eorunq. motus quales & quanti 38. & 39. d
Mercurius, quot orbes habeat ſibi ſeruientes, & quo ordine diſpoſitos. 38. d
Miluus, cur pullo viſo non timeat. 72. d curioſè etiam fictus pullo timorem incutiat 73. a
Mimi, cur riſum moueant 74. a
Mirmecia, quo medicamine tollatũ. 92. c
Minoys quid 39. d
Miſtorum ſympathię et antipathiæ quot, & quæ ſint 62. b
Miſta an omnia ſibi ſimilia trahãt, & quo modo ſimilia eſſe debeant, quæ mutuo ſe trahunt. 62. c. ipſorum proprium ſubiectum cur ſæpe lateat ibidem.
Miſta non organica q̃uo attrahant 67. a
Miſta quomodo actu potentia habeant partes ſecundarias & ipſorum partes primæ quomodo animatæ 71. a
Miſta, quot modis intereant, & corrumpantur 77. b
Miſtio valida, quotuplex 78. b
Miſtio elaborata, quæ 78. b
Montes ferri, & magnetis ſub polis, & eorum effectus mirandi. 63. a. an dentur huiuſmodi montes. 25. d & 76. a
Morbus gallicus, apud populos noui orbis, plurimum abundat 91. b
Morbi Gallici origo, & nota 91. b c
Morbus gallicus, quas corporis partes cœpit primum inuadere 91. c
Morbi gallici cauſſa 92. a
Morbus gallicus, an fuerit elephantiaſis 91. a
Morbus gallicus, ab Aſtrologis olim prædictus 92. b
Morbi ĩſoliti, certis apparẽt tẽporib. 92. b
Morbi, cur alij contagioſi, & alij non: & cur contagioſi lenes ſint 81. c
Morbi gallici materia, quæ 93. a
Morbus gallicus, ab aſtrologis prædictus 82. d
Morborum acutorum ſtatus vſque quo ptẽdatur 94. a. mediocriũ 54. b & 55. a chronicorum 54. c
Morbi, per ſumma errantes, qui 83. a
Morbus Gallicus, inter quos recenſendus 92. c
Morbi omnium pernicioſiſſimi, niſi ſtatim ſuccurratur, qui ſint 105. c
Morbillorum & Variolarum exitus non impediendus; & cur 99. c
Morbus gallicus, quo nomine apud ex eras nationes, dictus 91. b
Morbi cito afficientes, qui 83. a
Motus, quomodo cognoſcatur 128. c
Motus, quid ſit 128. c
Motus & tẽpus, vbi habeãt eſſe. 128. c
Motus in lõgitudinẽ an per ſe inſit primo orbi. aliis per verò accidẽs 10. d Eudoxi opinio. 45. a. Callipp. 45. c & 46. b
Motus in latus cur nec per ſe nec per accidens primo orbi ineſſe poſſit, & q̃uo aliis per ſe inſit 11. b vtrũ ſimpliciter et ad rectos angulos ſit cum motu in longitudinem ibid. et 20. b
Motus planetarum proprij quales. 11. c vtrum in idem fiant cum motu ipſorum diurno, an in oppoſita. ibidem quo modo ab Antiquis cognitum fuerit in oppoſita fieri 14. c
Motus obliquus penes quid recto opponatur 5. b. et 15. b

Motus tremulus ex quibus compoſitus ſit, & quomodo à conſtrict. & dilatatione differat 69.c
Motus partium alias non ſine phantaſia facti, qui ſint 69.b qui ſine eadem fiāt. ibidem c. & qui aliter non ſentiente fiant 69.b
Motus proiectorum in aere cur in principio ſegnior ſit, in progreſſu velocior, & tandem in fine adhuc lenteſcat 59.c
Motus cęli quot fuerint ab Antiquis deprehenſi 1.b quot fuerint inuenti noſtra ætate ibid.& c
Motus quomodo cognoſcatur 3.d.6.a
Motus in longinquis cur non facile diſtinguatur 3.d
Motus ſimplex quis ſit 4.b. 10.c. 11.a. & 16.c
Motus inferiores, an agāt in ſuperiores 4.c
Motus orbiū proprij oppoſiti ſunt ipſorum motui communi 4.b
Motus, quo orbis orbem ducit, quis ſit an tractio, an pulſio, an vectio, uel quid aliud 6.d
Motus proprius penes quid attendatur, & menſuretur 6.c.& 12 c
Motus obliquus quomodo longitudinis & latitudinis ſit particeps 5.b
Motus orbium an contrarij inter ſe, & ſibi ipſis reſiſtant 5.b.& d
Monere per ſe, & per accedēs quid ſit 6.b
Motus in longitudinem & latitudinem qui ſint 7.d
Motus principales quot, & qui in natura ſphęrarum eſſe poſſint 7.d
Motus in latitudinem factus Antiquis ignotus 8.a
Motus trepidationis qualis ſit 8.d cur potius tripudiationis motus dicendus ſit 9.d an per ſe vel per accidens alicui orbi poſſit ineſſe, & cur omnium compoſitiſſimus, & ex quot motibus conſtet 16.c
Motus ſtellarum abortu in occaſum an ſimplex vel compoſitus 10.c
Mulieres cur faciliime ridere ſoleant 74.b
Muſici, quod genus hominum ſint 148.b
Myrmecia, ab Auic. pperā intellecta 96.b
Naugerij Oratoris Veneti, mors, & laus 87.b
Naugerij encomia 112.c
Nauigia, cur & quomodo ab Echeneide firmari poſſint 63.b
Natale Chriſti ſeruatoris noſtri, ſub quo motu Aplanes fuerit 18.c.& 30.a
Natura ſemper eligit, quod melius eſt, aut minus malum 86.d
Nautarum obſeruationes circa teſtacea ſub quadraturis lunæ 50.a
Neceſſarium, quid ſit 133.b
Nerui, quo pacto ſentiant, & intelligant. folio 146.c
Noctis imago, cur formidabilis ſit 73.a
Nox & dies, in quo arcu fiant 27.b
Nox quibuſdam adeſt per vnum menſem, per duos, vſque ad ſex menſes, & quomodo 28.a
Nox lōgiſſima æquatur diei lōgiſſimæ 47.b
Nouilunium, quid ſit, & quando fiat 39.d
Numeri, quomodo faciant ad ſuauitatem, & moleſtiam in ſonis 68.c
Obſeruationes Nautarum, circa commotionem nauis ſub quadraturis lunæ 49.d. & circa teſtacea, & cruſtacea 50.a
Obſeruata ab Agricolis circa arbores, ſata, & vindemiam ſub lunę quadraturis. folio 50.a
Obſeruata ab Aſtronomis Ægyptiis circa morbos in menſe lunari 50.b
Odium, quid ſit, & an omnibus animalibus inſit 72.b
Odor gratus uni animali, cur alteri ingratus ibidem
Odor ingratus, quis ſit, & quomodo fiat. folio 69.a
Oleum, cur aquę non miſceatur, nec continuum ei, nec planè contiguum fieri poſſit, ſimiliter cur ei ſuperſtet 65.d
Oleum in charta poſitū, cur ferueat, char-

ta non accenſa 76.b & cur pulmento-
ſeruorem compeſcat ibid. c
Operationes organicæ, quomodo diuidantur 67. a
Orbes quot, & qui ſint 3.c. an vnus in alio contineatur, & quo ordine 3. d
Orbis vnus vnum habet motum ſimplicẽ, & vniformem 4.b. & 10.c
Orbem vnum mouere à duobus intelligentiis nullus vnquam dixit 4.b
Orbes ſuperiores mouẽt & inferiores 4.b
quomodo id ſpectetur ibid.c. & 45.d
an patiantur ab inferioribus 4.b
Orbes inferiores an moueantur ab ortu in occaſum à communi intelligentia. 4. c
Orbis quomodo orbem moueat 5. a
vtrum reſiſtat qui trahitur ibid.
opinio Autoris 5.b
quis motus ſit an tractio an paſſio an reactio 6. d. opinio Auto. 7. a
Orbis per quam partem motũ incboat 5. c
Orbibus quænam accidant, & quæ per ſe inſint ibid.
Orbes cur in ortum vel in occaſum per accidens ferantur. ibid. orbis primus cur ſemper in vnã partẽ feratur 5.d. an cõtrarietas inter eos ſpectetur, et qũo.ibid.
Orbes retroducti an motum proprium conficere poſſint 6. a
Orbis cur alium trahat ſine labore ibid.
Orbes per ſe in orientem mouentur, & per accidens in occaſum 6.b. & 4.d
Orbis primus quo motu reliquos orbes vehat 7.b an feratur à Septẽtrione in meridiem, vt voluerunt Aegyptij 31.d
Orbium ſi duo in idem moueantur, cur minor ſemper velocius mouetur, & quomodo monſtretur 7.b. 11.a. & 33.b
Orbes ſubalterni qui dicantur 7.b
Orbis minor cur ſemper impediatur, ſi duo orbes in oppoſitum ferantur 7.c
Orbes quomodo in longitudinem & latitudinem moueantur 7. d
Orbis minor cur motu ſuo in oppoſitum omnia ſucceſſiuè moueat, ſi duo orbes ſeſe ad rectos angulos ſecent 8. c
Orbis inferior ſi alicui circitori contraferatur in latitudinem ſuper polis circũducentis, cur oporteat contrauectum hunc à circitorẽ mouere motu trepidatiõis 8.d
Orbes an per ſe vel per accidens moueãtur ab ortu in occaſum vt qdã voluerũt. 10.d
Orbis primus cur per ſe moueatur ab ortu in occaſum. 11.a. cur nec per ſe, nec per accidens in latus moueri poſſit 11. b
Orbes primo proximiores cur non tamen velociores ſint propriis motibus 12. b
opinio Ariſt. an vera ſit ibid.
Orbes an impediãtur à primo & qũo 12.c
Orbium partes quales ſint 13.b
Orbes planetarum ſimpliciter eccentrici, & ipſorum deferentes non ſimpliciter ab Antiquis poſiti 13. a
Orbes ferentes, & reſtituentes cur à Callippo poſiti fuerint 45.d
Orbes eccentrici & epicycli an poſſint eſſe in natura 46. c
Oſcitatio quomodo fiat, & cur oſcitante aliquo nos pariter oſcitemus 75. b
Ordo naturæ, quomodo à Deo diſpoſitus. folio 137. a
Organici corporis vnitas, & forma, quæ. folio 150. d
Organicorum genera, quot, & quæ 149. d
Partes ſphæræ vtrum quo proximiores ſunt, medio verò maiorem & velociorẽ circa centrũ deſcribunt circulũ 3.a
Partes vniuerſi cur orbibus accidant 5. d
Partes miſti ſecundariæ quomodo actu, & potentia ſint in miſto 71. a
Partes primæ miſti qũo animatæ ſint.ibid.
Partiũ cõſenſus quatenus in toto ſint 59.b
Partis primariæ affectus vnus ſpecie, an aliis communicetur vnus vel plures ſpeciei 70. b
Partus octimeſtris cur moriatur, ſeptimeſtris autem viuat 66. d
Perpendiculum pyxidis nauigatoriæ, cur ad polos euertatur 62. d
Rhamnuſij obiectiones 75. d

Perpen-

Perpendiculum cur in noſtro mari declinent dextrorſum à polo, in alio verò ſiniſtrorſum 63.a
Peripateticorum ſententia, de immortalitate animorum 154.a
Perſonati cur riſum moueant 74.a
Peſtis, cur magis afficiat plebem, quam nobiles 88.d
Peſtis ephemerę in Anglia, natura, et cauſa, 87.d *quo pacto curetur* ibid.
Peſte laborantes, cur febrim non ſentiant. fol. 86.d
Peticularum curatio, ſecundum Fracaſtorium 101.d
Peticularum ſigna 88.a
Peticulæ, cur magis inuadant
Phantaſia Veneris cur virgam erigat. folio 75.b
Phantaſiae conſenſus, & diſſenſus 70.q
cur maximum habeat conſenſum cum corde ibid. c
Philoſophi cur non facile rideant 74.b
Phlegma cur aptiſſimum ad conficiendam miſtionem vnius formæ 52.d
Phantaſiam, non eſſe veram, neque falſam, quo pacto intelligendum 126.d
Philoſophia naturalis, eſt magis digna homine, quàm cæteræ omnes ſcientiæ. folio 121.a
Philoſophi natura, & diſpoſitio 147.d
Phantaſię actus, in qua cerebri parte fiat. fol. 147.a
Phlebotomiam cur aliqui duplicent in peſtilenti febre laborantibus 100.b
Phlegmon, quando fiat eryſipelatodes, quando oedematodes, & quando ſcyrrhodes 96 a
Phthiſis contagioſa, quæ 89.d
Phthiſis, quomodo contrahi poſſit 90.a
Phthiſis fomes, quandiu duret 90.a
Phthiſim, in quibuſdam familiis, vſque in quintam & ſextam generationem perdurare 90.a
Phthiſi ex contagione, quo pacto ſuccurrendum 104.d
Phthiſicis deploratis, conſtrës remedium quale 105 b
Phyma, morbus, qui 96.a
& quando fiat ibidem
Pili & ſurculi quomodo ad electrum, & Adamantem trahantur 62.c
Pilulę ad capillos & pilos ex Syphilide cadentes 110.a
Pituita exuberantes, cur ſomnient aliquando aquas, lotiones, & dulcia 141.b
Planetæ cur non ex ſe moueantur 3.b
& cur ſic dicti ibid.c
Planetæ tardius circumuertuntur in occaſum quàm Aplane, & motum habent maniſeſtiorem 3.d
cur id fiat 12.a
Planetæ nobis proximiores habent, quàm alia ſydera, & quomodo cognoſcatur 3.d
Planetæ an æqualiter in occaſum uertantur 3.d.& 10.a
Planetarum ordo qualis & quomodo cognitus fuerit 4.a.& 10.a
Planetæ cur ſemper in mediis circulis locum habeant 5.c
Planetæ an per ſe an per accidens, vt quidam voluerunt, ab ortu in occaſu moueantur 10.d
Planetæ cur tardius quàm primus orbis vertantur in occaſum, & cur inter ſe alij magis, alij minus tarde 12.a
Planetæ cur modo altiores modo depreſſiores ſint iuxta Antiquos 13. a
Planetæ quidam cur maiores videantur in quadraturis ad ſolem exiſtentes 13.d
Planetæ omnes retrogradi, ſecundos habent circitores 21.d
Planetarum conſenſus, & conuenientia, qualis 23.b
Planetæ, in qua parte minores, & remotiores nobis videantur 32.c
Planetæ, cur non faciant diuerſitatem in aſpectu, ſicut Luna 40.d
Planetæ, eo maiores apparent, quoad quadraturas accedunt 42.c
Planeta omnis ſuum habet orbem ferentem,

tem,& oppoſitum ei reſtituentem,praeter vltimam ſphæram,iuxta Callippi ſententiam 46.a
Planetæ, à quo recipiant motum diurnum, iuxta Eudoxum 45.a
iuxta Callippum 45.c
opinio Autoris 11.a
Plantæ, vtrum habeant organicas attractiones 67.a
Plenilunium, quid ſit 39.d
Poetę, an falſa aſſumant 119.c
Poetæ tradunt nobis magis grata & chara, quàm alij artifices 119.c
Poeta vetus, qui dicatur 119.d
Poetas, quoſnam excluſerit à Repub. Plato 120.b
Poetæ, num ſciant ea, circa quæ vertantur. folio 120.b
Poeta, quatenus dicendi peritus, ignorat ea, de quibus ſcribit 120.b
Poetæ, quo pacto vitæ humanæ proſint. folio 114.c
Poeta, quid proprij habere debeat, vt ab aliis differat 115.a
Poetarum inſtitutum quale ſit 115.b
Poetarum finis, vnde ſumendus 115.b
Poetæ officium proprium 115.c
Poetæ, in quo ab aliis differant 115.c
Poetæ, ac Philoſophi, vtrum natura efficiantur, an arte 112.d
Poetica, eſt furor, & inſania quædam, vt aiunt 113.b
Poetarum origo 113.d
Poetarum finis, in quo conſiſtat 113.c 114.a
Poeta, plura docet, & magis vtilia, quàm quiuis alius artifex 119.a
Poetarum fictiones, non debent prorſus à veritate aberrare 119.b
Poetæ effingunt multa, quæ vera ſunt. folio 119.b
Poeta, quo pacto dicatur affectare pulchrũ ſermonem 117.b
Poeticæ artis partes, quot, & quæ. fol. 117.c
Poetæ, noſtra tempeſtate pauci ſunt. fol. 117.d
Poeticus furor, quando irrepat 117.d
Poetæ, Deorum filij, à quibuſdam dicti. folio 117.d
Poeticae artis munus proprium 117.d
Poetis ſolis, cur effingere conceſſum. folio 118.a
Poetis, quis dicendi peritus poſſit æquari 118.a
Poeticæ vtilitas & excellentia 118.a
Poetæ, num ſemper vera effingant. fol. 118.a
Poetam, ac Philoſophum eſſe vnuſquiſque appetit 118.b
Poetici ſermonis vtilitas, maxima 118.c
Poeta, plurima docet 118.d
Poetæ, quas afferant vtilitates 114.a
de quibus tractent ibidem
Poetica ars, cui accommode comparetur. folio 116.c
Poeta, quando orator dici poſſit 117.b
Poetam decet & iuuenes & ſenes venerari 112.c
Pomata ad pilos ex Syphilide cadentes, confirmandos 110.a
Pomum, cur caleſcit, illæſo linteo 76.b
Potiones diuerſorum, cur nos delirare faciant 143.b
Primum mobile quomodo ſe habeat ad Aplanem 16.b
Primum mobile, cur ſemper in vnam partem feratur 5.d
Primum mobile, quomodo locetur 68.d
Proiecta in aere, à quo motum continuum habeant, & quomodo per aera portentur 59.b
Probabile, ſeu apparens, quid ſit 153.b
quotuplex ſit ibidem
Præcipitiorum imago, cur formidabilis. folio 73.a
Primum mobile, an intelligentia communi ducatur 4.c
Primum mobile, cur per ſe in longitudinem moueatur 11.a

Pſora,

Pſora, morbus, apud Græcos, qui 95.c
Pſylli & Marſi, cur illæſi ſerpentes tractent 73.a
Poetæ maximas merentur laudes. 114.a
Ptolemæus, quot motus ſphærarum recepe rit. 8.a. *eiuſdem encomiū.* 9.d. *quot annis fuerit poſt Hipparchum.* 14.b. *& poſt Chriſtum.* 18.c. *quid notauerit de ſtella ſpica.* 14.c. *in quo ipſe & Albatenius maxime fuerint decepti ī obſeruationib.* 19.a. 30.c. *eiuſdem obſeruationes quot annis fuerint poſt obſeruationes Mentonis, & Euctemonis* 30.b
Pueri, cur timidiores ſint. 73.b. *cur facillimè ridere ſoleant* 74.b
Pueri, cur cātilenis ſomno intēdanť. 140.d
Pudendagra, & Mentagra, cur vocatus morbus gallicus 91.b
Pulli, cur viſo Miluo vero, vel ficto expaueſcant 72.d
Pulmonis, phthiſi tabefacti, indicia. 90.a
Pulmonariæ forma, & vires 105.b
Pulueres, in curatione peticularum adhibendi, qui 102.c
Pulueres, ad ſypbilidem conferentes qui 109.c
Puluis, peticulis conferens, qui 103.a
Punctum ſummum in æthera naturali cur impediať, nō aūt in mathematica. 27.c
Puncta tarditatis & velocitatis, ſemper è diametro opponuntur 36.c
Puſtulæ è pituita originem trahentes, quæ 96.c
Putrefactio ſordida, & concluſa, quæ dicatur 81.c
Putrefactionis definitio 77.d
Qualitates, quotuplices ſint, & q̄. 79.a
Qualitates materiales, quo pacto poſſint multa efficere 79.a
Qualitatum contrariarum conſenſus, & diſſenſus quales. 61.c. *quomodo ipſarū gradus alij, alios compatiantur, & qui ſint. ibidem. vtrum igitur vnus aut plures vnius contrarij in aliud inducti, ab eodem tolli amplius poſſet* ibidem.
Quidditas intellectus, quęnam ſit 154.b
Quieſcere per ſe, et p accidens quid ſit. 6.b
Quodlibet, cur non agat in quolibet. 65.b
Rabie affecti, quibus curandi 105.c
Rabici contagem, quæ prohibeant, folio 105.d
Rarefactio & addenſatio, corruptibilium ſunt affectiones 3.c
Ratiocinandi modi, quot, & qui 133.a
Ratio medendi, quotuplex, & quę 97.b
Ratiocinium, quid ſit 131.b
Refractio, & reflectio, quomodo differant 13.c
Remi, & ligna in aqua, cur fracti appareant 138.b
Reminiſcentia, quid ſit, & quæ dicamur reminiſci 126.c
Res ſimpliciter pulchræ, quænam ſint. folio 117.b
Reſinę abſtergentes, & materiam conſtantem agentes, quæ 99.a
Reſolutio, quomodo á compoſitione diſferat 135.a
Rhetor. verus, quis: & quę nam vera bene dicendi ars 116.d
Rhetor, quæ ſcire debeat, vt omnibus conuenientem modum tribuat 116.d
Riſus, quomodo fiat, & quid ſit. 73.d
Riſum mouentia, qualia. cur noua, repentina, leuia, & arguta eſſe debeānt. 73.d *cur concinna & ludicra* 74.a
Res maxime diſtantes, cur non moueri videantur 3.d
Res, quot modis maiores, & propinquiores videantur 42.b *cur maiores et minores appareant.* 13.d
Res inferiores quomodo à luna maximam commotionem recipiant 49.d
Riſus, cur á Mimis, & Perſonatis, & inopinatè cadentibus excitetur 74.a *quomodo ex admiratione et lætitia ſit cō poſitus, cur non ſine moleſtia fiat.* ibid.
Riſus ex titillatione ortus, an ſit propriè riſus 74.a

quibus facilis, & quibus durus ſit. ibi.b
Riſus, in aliquibus nunquam viſus. 74. c
Ruta, & braſſica cur iuxta ſeri nolint. ſolio 66. c
SAcerdotũ ritus, in rabie affectis. 105.c
Sanguis craſſus, & calidus, ad corporis vires: ſubtilis verò ad ingenium, valet 145. d
Sanguinei, cur in ſomnis rubra, & ignes videant 141. b
Sanguis, quando eijciendus, laborantibus febre peſtilenti 100.c
Saliua cur alio acerba edente, alteri in os proſiliat 75. b
Sanguinei cur lætabundi 72. b
Sanguinei cur aliis minus timidi 73.b. & qui nã eorũ prõptiſſimi ſint ad irã. 74. d
Sapores valde acuti cur moleſti, & tactũ feriant. 68.c. ſalſus cur acuitatẽ habeat gratam, nec aſperſit, amarus non ſit aſper: & dulcis cur omnium ſaporum ſuauiſſimus ſit ibidem. d
Sapor ponticus cur aſper & ingratus ſit: acerbus cur minus ingratus, & acidus cur adhuc minus ibidem.
Sapor acetoſus quomodo fiat ibidem
Saporũ ſuauitas, & inſuauitas quomodo ab elementis fiant, & ſapor ingratiſſimus quis ſit 68.d. cur non omnes omnibus æquè grati ſint 69. a
Sata facile luxuriantia cur circa oppoſitiones lunæ à ruſticis non ferantur 50. a
Saturni ſitus quõ ab Antiq. cognitus. 4. a
Saturnus motum commumem habet, & proprium. 20. c. eiuſdem motus proprius quot annis perficiatur ibid. & 23.b. & 12. c. Eudoxi et Callippi op. 45.a. 46.a
Saturnus cur omnium citiſſime in occaſum ducatur 20. c.
Saturnus in quibus punctis ſecet Æquinoctialem, et eclipticam: & quantum variet ſingulis centum annis. 5 ibidem. cur apparent modo ante punctum ſectionis, modo poſt, cum deberet tantummodo in punctio ſectionis apparere 22. c
Saturnus in qua medietate tardior & in qua velocior ſpectetur, & eius puncti maxime tarditatis & velocitatis quæ ſint, & quomodo variabiles 20. c Antiquorũ ratio 21. a. Auctoris. 21.c
Saturni inæqualitas penes directionem, ſtatũ, & retrogradationẽ, et huius inæqualitatis reuolutiones quot ſint, & quotis annis fiant, et quomodo inuicem ſint inæquales 20.d. antiquorum ratio. 21.b Autoris 21.d
Saturnus in coniunctione cum ſol velociſſimus & directiſſimus ſpectatur, tardiſſimus verò et maxime retrogradus in oppoſitione. 20. d. Antiquorũ ratio. 21. b Autoris 22.a
Saturni inæqualitas in latitudine, & apparentia circa ipſam 20. d
Saturnus, quot orbes habeat illi ſeruientes, & quo ordine diſpoſitos 23. a cur duos habeat circitores 21. d
Saturni circitor ſecundus, quot orbes habeat, & ipſorum motus quanti & quales. ſolio 23. a
Scordij vis, in pręſeruãdis cadauerib. 98.b
Scurræ, & faceti, qui dicantur. 148.b
Senſus exteriores, cur indigeant certo organo: interiores verò non 123. a
Senſus communis, cur ſic dictus. 123. a
Seminis humani, cur duo tantum genera ſint. 66. d. eiuſdem emiſſio, cur voluptuoſiſſima 69. a
Senſus communis, in qua parte corporis fiat 146.c.d
Senſuum ſympathia, & antipathia 68. a
Separatio continui, an ſentiatur. 69. b
Siccorum, quot ſpecies ſint 64 c
Simile, quomodo trahatur à ſimili, iuxta Antiquos. 60. b. an per ſimilitudinem & naturam. ibidem. an per qualitates naturales, vel ſpirituales. ibidem. an per modum tum naturalem & violentum ibidem. b
Similia trahere ſua ſimilia quomodo ab Autore experimento cognitum fuerit, & cur

& cur alia valenter, alia ſegniter trahant 62.c
Situs medij, quo rem viſam euariet. 13.d
Smaragdus, an ad peticulas conferat, necne. 102.d
Sol cum venere & Mercurio æqualiter in occaſum vertitur 3.d. & 10.a
Solis locus apud Antiquos varius & ambiguus 4.a
Sol quo ſimpliciter in occaſum, ſecundum quid verò in orientē mouent̃. 6.c. et 25.c
Sol quomodo in eadem parte oriatur & occidat 15.a
Sol non rapitur ab orbe Martis. 25.c eiuſdem circu. medius in quibus punctis ſecet æquinoctialem. ibid. cur indies magis contra feratur motui pri. orbis. 31.b
Sol ſubalternus cum Aplane circumfertur. 25.d. & quanto tempore ſuum expleat motum. ibidem. quo motu dies, et noctes, annos & anni tēpora efficiat. ibi.
Sol in aurora, cur ruber appareat, nullius exiſtens coloris 138.b
Solis circulus cur neceſſario in latitudinem circumagatur. 32.b. & quot minum à Ptolemæo vſque ad tempora Autoris ad æquinoctialem appulerit. ibi. eiuſdem partes quandoque permutabuntur. ibid.
Sol quandoque per equinocuialem iter eſt habiturus 32.b
Sol quandoque mouebitur per ſe ab ortu in occaſum velocius primo orbe. 32.c
Solis ſtella cur per flexus & ſinus non mouentur 33.a
Sol quot orbes habeat ſibi ſeruiētes, & quo ordine diſpoſitos 32.d
Solis circitor quot orbes habeat, & ipſorū motus qualis, & quantus ſit ibidem. eiuſdem circitoris motus proprius qualis & quantus ſit ibid. & 29.b
Sol motu medio quot minuta peragat ſingulis diebus 32.d
Solis, conuerſio quanto ſęuior ſit conuerſione primi orbis. 25.d. & 31.b. eiuſdem diuerſitates in motibus 25.d
Sol quibuſdam eſt in conſpectu per dies 2. naturales, aliis per 3. aliis verò per ſex menſes continuos 26.a
Solis cōuerſiones quo īęquales, et ī qua parte lōgiores & breuiores obſeruent̃. ibid.
Sol quantum peragat in die naturali mediocri, minima & maxima ibidem.
Sol in qua medietate tardior, & in qua velocior ſpectetur. 26.c. eiuſdem punctus maximę tarditatis, & velocitatis. ibid.
Solis inæqualitas circa tropicos 26.d
Solis declinatio maxima ab ęquinoctiali iuxta Antiquos. 26.d. iuxta Autorē. 16.a. & cur ſemper minuatur & quot modis fiat. 31.c. cur in dies corripiatur 16.a
Solis diſtantia à luna quanta ſit 41.b
Sol in qua parte minor & remotior, maior & propinquior videatur 27.a. 32.c
Solis eclipſes non fiunt extra ſectiones. 41.c qn̄ & in qua parte totus eclipſetur. ibi.
Solis eclipſes in qua parte maiores, & minores fiant. 27.a. cur minores fiant iuxta Antiquos luna exiſtente in imo epicyclo. 40.c. quando maximæ fiant in coniunctione lunæ. 41.c. cur maiores fiant in ſeptentrione 42.a
Solis ortus ibi fuit quandoque, vbi nunc occaſus iuxta Ægyptiorum decreta. 27.a & 31.d. an verum eſſe poſſit. 32.a
Sol cur ſic in Aequinoctiali, et in omni parallello intra tropicos contento, ſemel autem in tropicis cernatur 27.a
Sol in Aequinoctiali exiſtens cur dies nocti pares producat 27.a
Sol in qua parte exiſtens maiorē apportet diē. 27.c. cur minores faciat dies circa ſectiones, maiores verò circa tropicos. 28.c
Solis ortus cur, et quando corripiantur, et producantur 28.b
Sol cur inæqualiter contra feratur primo orbi 28.c
Solis motus annuus cur inęqualis ſit. 29.a
Solis Abſis, et antabſis cur mutentur. ibid.
Sol cur vnum tantū habeat circitorem. ibi. et quo ſemp directus progrediatur. ibid.

Sol

Sol cur velox & tardus ſit. 29.a. Ratio Callippi 45.c
Sol cur recipiat mutationẽ ab Aplan. 29.b
Solis motus velocior per quot annos accidat 29.c
Sol quantum ab Aplane recipiat de centũ in centum annos 29.d.30.d
Solis circuli diuerſitas penes rectitudinem, & obliquitatem cur difficile percipiantur. 31.b.eiuſdẽ circuli ſectiones an debeant in latitudinem mutari. 32.d
Solis ſectionis motus cur diſcerni nequeat. folio 33.a
Sol à quo motum diurnum recipiat iuxta Eudoxum. 44.d. à quo recipiat motum per Zodiaci longitudinem per ſenſum iuxta Eudoxum & Callippum. 45.a. à quo declinationem ab æquinoctiali recipiat. ibidem. quot ſphæræ ei addantur à Callippo et ob quam cauſam. 45.c. & ipſius ferentes, & reſtituentes orbes quot ſint iuxta eundem Callippum 46.a
Solis orbis an eccentricus ſtatui poſſet, vt voluerunt Antiqui 47.b
Solitudinis imago cur formidabilis. 73.a
Solſtitia cur cõtinenter corripiantur 32.b
Somniare diuerſa, quid faciant 141.b
Somniorum, in vigiliis, cur difficilè recordemur 142.a
Somnium, quid ſit 141.a
Somniorum cauſſa 141.a
Somniari familiaria, & per diem geſta, vnde accidat 141.a
Somnus, quid ſit 140.b
Somnum, quæ inducant 140.b.d
Somnus, duplex, & qui 140.c
Somnium Card. Petri Bembi. 142.b
Vini nocumenta 142.d
Soni à quo habeant vt audiantur. 59.b. cur non ſentiantur niſi aere condenſato. ibi.c
Soni oẽs excedentes cur moleſti 68.a. cur valde acutus, grauis intẽſe, aſper, et vniformis omnes moleſtè recipiantur. ibid.b cur immuſici ſoni moleſti, muſici vero grati ſint ibidem.c
Soni integri, & fracti qui ſint 68.b
Sorbi arboris effectus, in eum, qui alias demorſus fuit à Cane rabido 90.b
Species habere, quæ propriè dicanẽ. 128.b
Species ſpirituales q̃uo ſe habeãt cũ formis quarũ ſunt ſpecies, et q̃uo materiales, & ſpirituales ſint, & dicantur 60.d
Species omnes ab anima recipiuntur ſub ſpecies boni vel mali 67.c. & 69.c
Species in tempore receptæ, cur magis delectent iis, quæ in momẽto recipiunẽ. 71.c & quomodo ſpecies gaudium efficientes momento perficiant ibidem
Species eorum, quæ intelligimus, an intelligibiles 122.b
Species, quæ in ſenſu, cur diuerſa ab ea, quæ in intellectu 122.b
Species, ex ſenſib. quo pacto ad animã, quæ intelligit, introrſum ferat 122.b
Species in tactu ſine materia, quo pacto recipiantur 122.c
Species, quæ in ſenſu, num eadem ſit, quæ ad intellectum fertur 122.c
Species in ſenſu & intellectu, eſt eadem: diuerſa tamen ratione 122.c
Spẽs, cur ĩ intellectu diuti⁹ maneãt. 122.d
Species, quomodo ſituentur 123.c
Species, quanam diutius reſeruẽtur. 123.d
Species, quot modis reddantur debiles, intereant, ac reuiuiſcant 123.d
Species eadem prorſus eſt in ſenſu, quæ & in intellectu 130.b
Spẽs ſępius repetitæ, cũ fiat potẽtior. 127.c
Sphęrę ratio quæ ſit 3.a
Sphęra cur non vna tantum ſed plures, & quot fuerint cognitæ 3.c
Sphęræ cur habere nequeãt intelligentiam pro forma 4.d
Sphærarum motus in non ſolum in longitudinẽ, ſed et in latitudinem ſpectatur. 7.d
Sphęræ partes cur æquales quo ad viſum, et quomodo ipſarum punctium ſummum non impediri contingat 27.c
Sphęrarum numerus, diuiſio, et ſitus 44.c
Sphęræ quot ponatur ab Eudoxo ad oſtẽdendam

dum apparentia citra ſolem, & lunam 44.d & à Callippo 45.d
ad oſtendendum verò apparentia circa ſingulos alios quinque planetas 45.a
Spiritualiū actiones quot & quæ ſint 51.b
Spiritus quomodo moueri poſſint ad omnē partem, cum vnum ſint & cognitione careant 70.c
Spica, quantum diſtet ab Ecliptica, primò à Tymocrate compertum. 14.d obſeruationes Alphōſi regis circa ipsā 69. b
Abranij Zacuti, & Autoris 10. c
Spiritus, vtrum animati 70. d
quomodo partes ſint carnis, nerui, & aliorum, & quomodo in ſanguine exiſtentes, moueantur 71. a
Spiritus, non ſunt anima 150. b
Spongiæ, quomodo aquam, & humida trahant 64.a. & d
Spongiarum ſenſus, quomodo fiat 69. c
Stellæ, quo proximiores ſunt medio, eò minorem & velociorem circa centrum deſcribunt circulum: & quo magis abſunt, eò minorem & tardiorem. & vtrum de omnibus ſtellis verum ſit. 3.a
Stellarum, aliæ ſemper eundem ſitum ſeruant, aliæ continenter euariant. 3. c.
& quæ in eadem ſphæra ſint, & quæ non ibid.
Stellas non errantes à nobis remotiores eſſe, quàm Planetas, quomodo deprehenſum fuerit 3. d
Stellæ, quomodo circa conſpectum, ortum, & occaſum differant 10. a
Stellę omnes, cur conſpicuæ iis, qui rectum Orizontem habent, obliquum verò habentibus, cur non omnes 10.b
Stella ſola in orbibus eſt ſenſibilis 33.a
Stellæ illius medietatis, in qua horizon prę mitur ſub polo, in qua horizon eleuatur ſupra polum, quibus, & cur citius oriantur 10.c
Stellæ, cur modo maiores & propinquiores, modo minores & remotiores uideantur 12.d
Stellæ propè horizontem exiſtentes, cur maiores & propinquiores: in medio verò cęli minores appareant 13. c
Stellę omnes ad ſeptentrionem: accedentes, cur minores nobis appareant, auſtralibus verò maiores, & è contra eadem in meridiem ſecedentes 13. d
Stellę, cur per diem aut non videantur, aut tenuiores appareant. 14.a
Stellæ, quantum ab ęquinoctio elongari poſſint 16. b
Stellæ, vtrum ſemper directè ferātur. 17.b
Stellæ, quomodo veloces & tardæ reddantur 37.b
Stellæ, an ex ſe moueri poſſint 3. a
Suffitus, pro ſyphilide affectis præparatio & affectus 109. c
Subnotionis memorandi, ac reminiſcendi actus, cuius potentia ſint 126. c
Subnotionis obiectum, quale ſit 125. b
Subnotionis actus, cuius ſit potētię. 125.b
Subnotio, quę ſit, quomodo fiat, et quodnam illius ſubiectum 124. b
Superbi, cur facilè iram concipiant. 75. a
Sydera, magnas ægritudines portendentia, quæ 93. a
Syderā magna et noua producētia, q̄. 83.a
Syllogiſmus idem, vtrū poſſit compoſitionē facere, et reſolutionem 235. a
Sympathia. i. latens rerum conſenſus. 58. a
Sympathia rerum in vniuerſo exiſtentium quam admirabilis 58. b
cauſa finalis & agens iuxta alios, et iuxta Autorem ibidem. c
Sympathia elemētorum cum propriis locis quæ ſit 58.d
et partium ipſorum quatenus ſunt in toto 59. b
Sympathia ſimilium quàm admirāda 59.d
Sympathia et Antipathia elementorum circa qualitates contrarias 61.c
Sympathia et Antipathia miſtorum quæ ſit 62.b
Sympathia et Antipathia animæ vegetatiuę 66.d

Aīa cognitricis. 67.b. aīa ſenſitiua 68.a
Syphilide affecti, quo pacto inungēdi 109.b
quæ iuuamenta & nocumenta ex inunctione percipiant 109.b
Syphilis morbus, quando Italiam primum inuaſerit 91.b
Syphilidem, per ſudorem curantes aliqui, quibus vijs incedant 108.c
Syphilis, quo pacto arceatur 106.d
Syphilide affectis, quæ victus ratio inſtituenda. 106.d. qui cibi ſalubres: qui inſalubres. ibid.
Syphilide affectis, quale vinum propinandum 107.a
Syphilidis ſeminaria, quomodo dignoſcantur. 107.a. & quō extinguantur ibid.
Syphilidis curatio diuerſa. 107.b. & quæ melior ibid.
Syphilidis materia, quibus digerāt 107.c
Syphilidi, decoctum conferens, quale 107.c
Syphilis morbus perperam olim Medicis cognitus, & curatus 106.a
Syphilis, à Fracaſtorio carminib. decantata 106.c
Syphilidē curaturo, q̄ pri⁹ cōſiderāda 106.c
Syphilis, quando curatu contumax 106.c
Sympathia & Antipathia membrorū ſimplicium, et compoſitorum, continuorum, & contiguorum 70.a
Sympathia, & Antipathia Phantaſia. folio 70.b. & 75.b
Sympathiæ, et Antipathiæ aliorum à Rhāmſio propoſitæ 75.d
Syrupi, febribus peſtilentibus & præcipuè peticulis, conferentes, qui 103.a
Syrupus roſatus ſolutiuus, in febre peſtilēti longè conferens 104.a
Syrupi, ad peticulas extinguendas, conferentes, qui 104.a
Tactus voluptas, & moleſtia à quibus, & quomodo fiat. 69.a
Terra quot modis conſiderari poſſit, & ſitus ipſius quis ſit, & quomodo conuenientiſſimus 59.a
Terra cur ſaporem ingratum faciat 68.d
Terra cur ingratiſſima ſit quo ad tactū 69.a
Teſtacea cur magis pingueſcant ſub quadraturis lunę, iuxta Aliorum, & Authoris ſententiam 50.a
Theſſali quomodo laudādo faſcinabāt 75.c
Timor, quid ſit, & eius effectus 72.c
Timentes, cur palleant, & tremant ibid.
Timor et triſtitia ſimplex, quō differāt 72.d
Timor, cur maior ſit, quum de improuiſo aliquod malum oriatur, quam ſi antea præuiſum fuerit 72.d
& quot modis inſeratur ibid.
Timor in incubo vnde fiat 73.a
Timoroſa, quæ magis & minus ſint in ſomno ibid. b
et q magis et min⁹ natura timidi ſint ib.
Titillatio, quid ſit, & cur à nobis nos ipſos tangentibus fieri nequeat 74.b
Thymocaris quot annis fuerit ante Hipparchum. 14.b. quid ſcripſerit de ſpica ſtella. ibid.c. et quomodo pr. inuenit diſtantiā ipſius ſpicæ ab ecliptica ibid.d
Tormentillæ vis, cōtra morſum Viperæ 98.a
Trahentia, quot, et quibus modis trahāt. 6.d
Trepidatio, quid ſit, et quomodo fiat 8.d. 9.d. cur non poſſit eſſe cauſſa correptionis Tropicorum 31.c
Triſtitia, quomodo fiat, & quæ proprie, & impropriè dicatur. 72.a. eiuſdem primus appetitus, quis ſit ibidem.
Triſtitia, quō ſimplicē triſtitiā et odiū amplexet. 72.b. ſimplex triſtitia, quō fiat 72.c
Triſtia ſimplex an per ſe cor afficiat. quomodo à timore differat 72.d
Tympana Lupina, cur diſſoluant tympana ex agnino corio conflata 66.c
VAcuū cur ī natura eſſe nequeat. 58.b
Variolæ et Morbilli, quo pacto curandi 99.c
Variolæ, et Morbilli, qui ꝓpriè dicti 84.b
quibus contingant ibid.
quando dignoſcantur adeſſe ibid.
Variolæ, et morbilli, vt plurimum accidētibus ſalubres 84.c
quib⁹ analoga huiuſmodi infectio ibid.d

Vectio omnis fit cum attractione. quomodo ſit intelligenda propoſitio 7.a
Vectio orbium celeſtium adeò mirabilis ut imaginatione comprehendi nequeat 7.b
Vegetabilia quo alimentum trahant 67.b
Velocitas, & tarditas propria orbium quid ſequatur 12.c.
Venarum motus fit aiali non ſentiēte 69.b
Venarū dilatationes propter quid fiant 69.d
Vena, quæ nam ſecari debeat patienti peſtilentem febrem 100.d.
Velle, & nolle quid ſint 133.c
Venus cur ſupra Mercurium locata 4.a. *conſēſus ipſius cum Mercurio maxim⁹* 23.b
Veneris ſitus, motus diurnus, & conuenientia cum alijs planetis 33.a
Venus motu proprio æqualiter fertur cum ſole. 33.b. *cur tamen non pari paſſu feratur* 34.d
Venus quanto tempore ſuum expleat curſum. 33.b. & 36.a. *cur non ſemper anno vno eundem expleat* 34.c
Venus ab orbe ſolis non rapitur. 33.b. *Ratio Authoris* 34.b
Veneris circulus medius in qua parte ſecet æquinoctialem et eclypticam 33.b
Veneris inæqualitas medietatum iuxta tarditatem et velocitatem. 33.b. *Antiquorum ratio.* 33.d. *Authoris* 34.c. *eiuſdē punctus maximæ velocitatis et tarditatis.* 33.b. *eiuſdem inæqualitas directionis, ſtatus & retrogradationes, & eius reuolutiones quot ſint & quotis annis fiant.* 33.b. *Antiquorum ratio* 33.d. *Authoris.* 34.c. *quomodo oſtendebatur ab Eudoxo.* 45.a. *à Callippo* 45.c
Venus nunquam ſoli opponitur, et diſtantia maxima ab eo quanta ſit 33.b *Antiquorū ratio.* 34.a. *Authoris* 34 c
Venus quomodo ſolem præcedat, et ſequatur. 33.b. *ratio Authoris* 34.d
Venus quando lucifer; et quando heſperus vocetur. 33.c. *quando veſpertina, & qn̄ matutina appareat.* 34 d. *cur veſpertina ſēp recedat à ſole motu veloci, et accedat motu tardo. ecōtra verò matutina* 35.a
Venus et Mercur. ſemp ſolē comitatur 36.b
Veneris viciſſitudo præcedendi, inſequēdiq. ſolem quotis menſibus fiat. 33.c. *Authoris ratio* 34.d
Veneris elongatio matutina, et veſpertina quando iuuetur, & quando impediatur. 33.c. *Antiquorum ratio* 34.a
Veneris maxima elongatio quando fiat. 35.b. *et ipſius motus qualis.* 33.c. 35.a
Veneris inæqualitas penes latitudinē quāta ſit, et quo diuerſa ab alijs planetis 33.c
Veneris latitudo maxima et minima 33.c
Venus in punctis medijs ſemper ſeptentrionalis ſpectatur: in ſectionibus verò tum auſtralis, tum ſeptentrionalis 33.d
Venus, dum ſoli coniungitur, cur velociſſima ſemper, aut tardiſſima: dum verò maximè ab eo elongatur, ſemper medium motum habeat 35.a
Venus, quot orbes habeat ſibi deſeruientes, & quo ordine diſpoſitos 35.d
Venus, cur duos habeat circitores 34.c
Veneris circitor primus, quot orbes contineat, ipſorumq. motus, quanti & quales ſint 36.a
Veneris circitor ſecundus, quot orbes contineat, & ipſorum motus, quanti, & quales ſint 36.a
Veneris phantaſia, cur virgam erigat. 75.b
Verecundia, quid ſit, & eius affectus 75.a
Verecundi, cur ī facie maximè erubeſcāt ibi.
Venenorum genera, quæ 81.d
Verum et falſum, qd ſint, et circa quæ 133.b
Verrucarum genera, quot, et quæ 96.b
Veſica, quo pacto vrinā expellat 69.d
Victus, in peticulis, ratio 101.c
Viæ antiquorum in inueſtigandis cauſſis apparentium circa Sydera, quot, et quæ fuerint 1.b
Via, qua vtitur Fracaſtorius, in ſcribendis homocentricis, quæ ſit 1.d. 2.d
Viæ Aſtronomorum in demonſtrāda velocitate et tarditate ſtellarum, quot, et quæ fuerint 37.b

Vigilia & ſomnus, quid ſint: & de miris, quæ in ſomno contingunt 140.a
Vigiliam, quæ impediant 140.a
Vigilare, animal, quando dicatur 140.a
Vinum, quale dici debeat 162.b
Vinum, an calidum, vel frigidum ſit 164.d
Vinum, an ſit humidum 168.a
Vinum, cur vino & aqua bene miſceatur. 65.c *cur aqua miſtum, contiguum, non continuum faciat* *ibidem*
Viri, & præſertim philoſophi, cur non facilè rideant 74.b
Virtutem fortius operari in propinquiora, quam in remotiorem, an verum ſit in omnibus 11.d
Virtutes, quomodo in nobis fiant 134.b
Virtus, & ars, quid ſint 133.d
Virtutes aſſequi, difficilius eſt, quàm ſcientias 133.d
Viſus, quomodo plura nobis oſtẽdat, quàm cæteri ſenſus 126.d
Viſus quando, & cur tremulus fiat 3.d
Vndarum circulationes quid ſint 59.c
Vndimia, Arabibus quæ 96.b
Vnguentum ad inungendum Syphilide affectos, conferens, quale 109.a
Vniuerſalia, cur maximè nota 127.d
Vniuerſale quonam morbo, & qua potentia fiat 129.a
Vniuerſale non fit ab extrinſeco intellectu. folio 129.a
Vniuerſale, quomodo in nobis fiat 129.d
Vniuerſale, quid ſit 130.a
Vniuerſi nexus, & conſenſus, an in partibus ipſius ab intelligentia directis, an à materia, aut ab alio pendeat 58.c
Vniuerſi partes cur orbibus accidunt 5.c
Vniuerſale, quomodo intellectu fiat 130.a
Vniſonum cur aliud vniſonum moueat. 66.b. *ibidem narratur hiſtoria ſtatuæ cuiuſdam cereæ ſe mouentis Tintinabulo pulſante*
Vniuerſalium, quænam prius abſtrahantur 130.b
Vniuerſalia, ſunt maximè nota 127.d
Volare nos in ſomnis, quomodo appareat. folio 141.d
Voluntas quid ſit 71.d
Voluntas, & intellectus, quid ſint 133.c
Voluntatis habitus, quomodo in nobis fiant. folio 133.d
Voluntas, quo differat ab intellectu 133.c
Voluntatis, & intellectus habitus, quomodo fiant in nobis 133.c
Volaticę, à quo humore fiant 96.c
quot ſint generum *ibidem*
Voluptas per honeſtatem ſuauiſſima, quę. folio 112.a
Vrentia medicamenta, quæ 98.d
Vrentibus quando in contagionibus vti liceat 99.b
Vrina, peſte laborantium, ſigna 86.d

FINIS.

HIERONYMI FRACASTORI VERONENSIS
HOMOCENTRICORVM, SIVE DE STELLIS, LIBER VNVS,

AD PAVLVM III. PONTIFICEM MAX.

QVÆ in vita mortales inuenere PAVLE Terti Pontifex Bea-
tiſſime, nec ab vno oĩa inuenta ſunt: nec in lucem ſimul oĩa
prodiere, ſed hęc vna ætate, illa alia, vt dies & rerum condi-
tio tulit. Fortunatiſſima aũt illa mihi fuiſſe videntur ſæcula,
quibus conceſſum fuit in difficilibus, ac magnis dignum
quidpiã inuenire potuiſſe, quod certe fœlicioribus illis pri
ſcorum ſæculis large donatũ fuit. noſtram vero ætatem hãc
quum mecum ipſe conſidero, equidẽ non ſatis ſcio fęlicem
ne an infęlicem hac in re debeam appellare, quando eorum
quæ ab antiquis inuenta fuerant, multa quidẽ aut prorſus interiere, aut vix tenuem
ſui vmbram nobis relinquere valuere. Contra vero multa alia, quæ ne antiqui qui-
B dem nouere, perinde ac euaſcentia ætate noſtra cõperta ſunt: qua in re vel magnum
quoddam fatum tempeſtas hęc habuiſſe videtur mihi, vt ſi priſcis illis cõparanda for
te non ſit, multis tñ anteponenda videatur. Maiores noſtri (vt alia per multa taceã.)
vltra Fortunatas inſulas ab occaſu, vltra Catygaram ab ortu nihil penè nouere, atq;
inferioris mundi huius, quem nos mortales colimus, vix dimidium attingere value
rè: nũc, tot Inſulæ, tot littora tot gentes patent, ac totum quodcunq; Maris Terræq́;
eſt, & cognitum nobis & nauigatũ fuit. Sed certe & ſuperioris quoq; mundi illius,
quod Cœlũ dicimus, magnam partem ipſis illis maioribus nr̃is ignotã fuiſſe poſſu-
mus affirmare: nã ij & cœleſtẽ regionẽ contẽplati, nec ſanè multos orbes agnouere,
& pręcipuos illorũ motus vix duos deprehẽdere potuere. Nunc vero (quaſi vtriuſq;
Mundi cognitio fato quodã reſeruata fuerit ætati nr̃æ,) & maiore numero & magis
admirando cogniti orbes ſunt, & præcipui duo alij motus adinuenti: per quos cũ
aditus ad multa eorum patet, quæ abditiſſima ſunt in natura: tum via ad ea oĩa ſi-
ne vlla obliquitate demonſtranda, quæ circa ſtellas apparent. qua de re nunc ego
(quod tibi in primis tum reliquis oĩbus, qui ætatis noſtræ inuentis ornamentisq́;
gaudent, gratiſſimũ futurum ſperem,) nonnulla ſcripturus ſum. Non te latet qui-
cunq; Aſtronomica ſunt profeſſi, oẽs ſemper in reddendis eorum cauſis, quæ cir-
ca ſydera apparent, magnam habuiſſe difficultatem. duæ enim quum eſſent viæ eas
reddendi cauſas, altèra per orbes illos, quos Homocentricos vocant: altera per eos,
quos appellant Eccentricos, in vtraq; quidẽ ſuus labor, ſuus ſcopulus impendebat.
Si.n. Homocentricis vterentur apparentia non demonſtrabant. ſi vero Eccentricis,
melius quidẽ demonſtrare videbantur, ſed iniq; & quodãmodo impie de diuinis
illis corporibus ſentiebant, ſitusq́; illis ac figuras dabant, quæ minime cœlum de-
ceant. quas ob difficultates Eudoxum ex antiquioribus necnon & Calippum; ꝙ
per homocentrica demonſtrare vellent, in multis defeciſſe accepimus. Hipparchum
vero inter primos maluiſſe Eccẽtricos orbes recipere, q̃ ijs, q̃ apparebãt, deeſſe. quẽ

Prolemęus Phæludienſis & ab eo mox penè omnes, ſecuti ſunt. Verum enim vero C
aduerſus hoſce (quantum ad Eccentricos pertinebat) omnis ſemper Philoſophia,
imo ipſa Natura magis,ac orbes ipſi ſemper reclamauere. nemo.n. qui Philoſophus
eſſet, hactenus inuentus eſt,qui inter diuina illa & perfectiſſima corpora monſtro-
ſas ſphęras ſtatui audire poſſet. Ea de cauſa pleriq; diuerſis ætatibus, quo philoſo-
phię ſimul & apparētibus ſatisfacerēt,ſublatis è cęlo Eccentricis tentarūt alia quędā
moliri,ſed alij quum pauliſper proceſſiſſent, ſpe deſtituti ab inceptis deſtitere. Alij
quum mala tētarēt tollere, peiora multo intulere.Ita nullo hac in re(quod dignum
eſſet) inuēto monſtroſa quidem hactenus, & magna ex parte imperfecta permanſit
Aſtronomia,& quēadmodū inferioris mundi, ita & ſuperioris magna pars morta-
libus occulta fuit.Ætate noſtra Ioānes Baptiſta Turrius ciuis noſter maximi ac penè
diuini ingenij vir, & ſecretioris cuiuſdam Philoſophiæ cultor admirandos duos in
Sphæris motus inuenit:illos (vt arbitror)quos tū Albateticus tum pleriq; alij Aſtro
nomi latere in ſtellis vaticinati ſunt.per quos ſibi ille viſus eſt aditū nactus ad mul-
ta eſſe, pręcipue vero ad ea ſine vllis eccētricis demonſtrāda quę circa ſtellas viſun-
tur.quā rem magna ille ſpe agitare aīo cęperat quum aliter decernente fortuna,ſub
ipſis initijs immatura inexpectataq; morte præuētus eſt,Iuuenis ætate, ingenio,ſtu
dijs,virtute,diſciplinaq; ferè omni florētiſſimus & admirādus. Moriturus aūt quū
iam eſſet, (qualē Trimegiſtum Mercurium ferunt morientem aſtātes amicos rogaſ-
ſe,vt memores forent illius nauis quā in medio ęthere perpetuo aſcēdere, & deſcen
dere docuiſſet)ita ille ad nos cōuerſus, qui aſtabamus amici quum multa alia dixiſ-
ſet,tum me reſpiciens,quiddā,inquit,habeo Fracaſtori,quod te ſupremū rogē.hor-
tāte vero me vt diceret,memorē inquit te fore velim eorū circulorum,quos Timęus
ad figurā X litteræ primū ſecat: mox ita retorquet, vt linearum capita inter ſe coeāt D
(Significabat aūt à ſe inuentos motus)tum,quod mihi nunc inuidet mors,ſi te prę-
ſtaturum ſperem,ac cœptū per me negotiū perfecturum, magna morięti mihi con-
ſolatio futura eſt.cui ego memorem fore me, ſi opus fuiſſet,& deſyderio illius ſatiſ-
facturum promiſi. Illo igitur (vt Dijs placuit) vita functo, quum decedere de aīo
pietas mihi illa nō poſſet diē vnū tantū ingeniū totq; inuenta cōdidiſſe,maxime aūt
miſerandū videretur infractū illud cęleſtium rerum inceptū,mecum ipſe agitare aīo
occępi,num per me forte fieri poſſet,vt ſi non oīa,hoc ſaltē(quod promiſiſſem)ſtel-
larum negotiū ab interitu defenderetur. quod ſi præſtare poſſem,videbar mihi ipſe
& ſatis memorię tanti amici feciſſe, & nō parum dediſſe ætati nſæ, ſi eo inuento nō
fuiſſet fruſtrata,quod illi ſata quodāmodo reſeruauiſſent. Ad hoc aūt & non parum
impulere me Ioan. Matthæi Giberti religioſiſſimi nſæ vrbis Epiſcopi exhortationes,
qui quum Ioan. Baptiſtam Turrium,& totā Turrianam gentē inenarrabili quadam
beneuolentia ſemper proſecutus fuiſſet,magnopere optabat memoriam illius inter
mortales viuere. Ego vero deſyderiū eius adimplere, nō ſolum ob venerationē tan-
ti Epiſcopi,ſed ex debito quodā tenebar. per cuius liberalitatem eſſet factū, vt quaſi
manumiſſus in libertatem, & ocio frui poſſem,& omni penè ea cōmoditate,quæ ad
ſtudia literarū expetitur.Has ergo ob cauſas, tametſi rei difficultate nouitateq; non
parum deterrebar, appuli tñ animum ad totū Aſtronomicum negotium omni cura
ſtudioq; euoluendū per inuenta à Ioanne Baptiſta principia. quanq̃ via, quā ille in
ire cęperat, vti forte ſecretior,& rarioris cuiuſdā intelligentię,ita minime tentanda
viſa eſt,ſed iter oīno aliud longe planius tenendū. quo demū effectū eſt,vt nec mea
me (vt arbitror) ſeſellerit ſpes:& plane cognouerim,quæcunq; circa ſtellas apparēt,
aptiſſime

A aptiſſime per homocẽtricos orbes mõſtrari poſſe. Iſthac igit͛ de re præſens hoc opus
ſcripſi, ac tum forte abſolui, quum te Poutificẽ Max. magna totius Chriſtiani orbis
lætitia factũ fuiſſe nobis allatum eſt. Quum vero à ſanctiſſimorũ tuorum pedũ de-
oſculatione ad nos reuerſus eſſet Ioãnes Matthæus Gibertus Epũs, ego illi quaſi fru
ctus nuntiaturus eius ocij, quod ipſe peperiſſet mihi, dixi negotiũ de ſtellis perfe-
ciſſe me: ac ſub eius auſpicio dedicationeq́ue, ſi ita ſibi videretur, ęditurũ. qui quum
mihi gratulatus fuiſſet, minime inq̃t ſub nr̃o, ſed ſub maiore auſpicio ædes. meũ. n⁊
ſi eſt hoc munus, placet vt nouo Põtifici nouum dicetur opus, quod cęli ac ſyderum
contẽplationem cõplectatur, quorũ ille claues atq; imperiũ gerit. gratiſſimũ. n. illi
futurum puto regno ſuo audire decus dignitatemq; ſuã eſſe reſtitutã, præſertim ꝙ
is poſt religionis, & Chriſtianæ Reipub. curas nullo alio magis tenetur ſtudio, q̃ to
tius Philoſophiæ, pręcipue illius quę circa ſydera, & cęleſtes orbes verſatur. Illi pre-
terea quum cęli oẽs omnis Dei terra gaudeat & gratuletur, fiet quidẽ hoc pacto vt
& cœli quodãmodo ipſi & ſimul Verona tua, atq; ego pariter congaudeamus, gra-
tulatumq́; eamus tanto Põtifici, quẽ Deus optimus ſuã tande Remp. miſeratus ec-
cleſiæ periclitanti præfecit. Ergo tantũ ego hoc auſpiciũ capiens, & deſyderio noſtri
Epiſcopi morẽ gerendum duxi, & plane cognoui nulli conuenientius q̃ tibi deberi
ſtellarum orbiumq́; contẽplationes, in quibus poteſtatẽ tantam vnus è mortalibus
cunctis habeas. Æquiſſimum pręterea eſt, vt & tu nouis pleriſq; orbibus, qui nunc
primum cogniti ſunt, gratuleris, & illi tibi: quos fata tuum in Pontificatũ quodam-
modo reſeruauere, vt patente iã & terra omni, nihil in inferiori hoc mũdo ſit, nihil
in ſuperiori, quod tibi nõ ſeſe aperiat ac gratuletur. Quòd ſi & ea quoq; te tenebit
tum digna tum neceſſaria cura, quę Iulium Cęſarem Pont. Max. habuit, reformandi
B anni, & ſolaris curſus ad vera æquinoctia reducendi, ſuccurrendiq́; lapſis cyclis, hinc
te nõ inuitabunt modo, ſed & apertiſſimam viam oſtẽdent ſydera, quibus cum ma-
gna quædam eſſe tibi cognatio videtur. Illa naſcenti ſalutaria fęliciaq́; adfuere: Ro-
manum, Farneſiumq; familia eſſe voluere: creſcentem fortunę bonis, virtutibus, di-
ſciplinisq́, omnibus, ornauere: ac poſtremo in terris Pontificem ſummum ac Dei
Vicarium effecere. Tu igitur opus hoc (qualecunque eſt,) quaſi eo te ſtellæ cum
reliquis orbis gratulationibus ſalutatum veniant, benignus accipies. ac ſi quan-
do à Chriſtianæ Reſpub. curis vacabis, ad remittendum animum leges. Cæterum
non me latet quæ valde noua ſunt, præſertim & maiorum noſtrorum placitis aduer
ſantia, ea & odium quoddam ſecum afferre conſueuiſſe, & ſuſpicionem temeritatis
cuiuſdã. Quoſdam pręterea fore ſcio, quos nouorum orbium numerus, multiplici-
tasq́ue offendat. alios qui quaſi adiecta rebus aſtronomicis difficultate horum le-
ctionem refugiant. Verum in ijs quæ noua in lucem veniunt, ęquum eſt non ab au-
thoribus ſumendum eſſe iudicium, ſed ab ijs quę ſcribuntur. quę lecta intellectaq́;
ſi recte tradita fuerint, delectare potius, quòd noua ſint, quàm odio haberi de-
bent. Aduerſari vero maioribus noſtris ea in re liceat nobis, in qua & ipſi maiori-
bus eorum & philoſophiæ omni, ac ipſi demum naturæ ſunt aduerſati. Orbium
autem nouitatem numerumq́ue nemo ægre ferre debet, quando Callippo ſphæras
quinque & quinquaginta inducente neque Ariſtoteles neq; totæ Athenæ eum nu-
merum ęgre tulere. Porrò difficultatem aſtronomicis rebus additam nemo putet.
quandoquidem illud nos vere pollicemur, & priori aſtronomiæ lucem quandam
aditumq́ue perfacilem eſſe per hæc adiectum, & longe minus vnumquenque in
homocentricis noſtris laboraturum, quàm in eccentricis aliorum.

ASTRONOMIAE aūt ſciētia tametſi vna ex iis eſt, quæ ſubiectæ ſubalternæq; dici cōſueuere, nobiliſſima tñ exiſtimanda eſt, & digna, quæ inter præcipuas cenſeatur, tum ꝙ circa cœlum & diuina illa verſatur corpora, quæ ſydera appellamus, tum ꝙ mathematicæ diſciplinæ ſubiecta ex certiſſimis magna ex parte ratiocinat᷑. Videtur autem & eo ſuper alias admiranda, ꝙ annorum ſupra mille tum præteritos tum futuros vniuerſi cęli motus dicere poſſe, ſoliſq; ac lunæ & aliorum conuentus, oppoſitiones, defectus, & quicquid quæque ſæcula aſpectura in cęlo ſunt, nouiſſe, admiratione profecto dignum eſt, & cognitio diuinitatis cuiuſdam particeps. At vero & non propter ſe ipſam ſolum, ſed & propter alia multa expetenda atq; amplexanda videtur, ad quæ non modo vtilis, ſed & neceſſaria quodāmodo eſt. nam qm̄ quæ hic ſunt à ſuperioribus & reguntur, & varijs afficiuntur modis, ſuperiorum quidem ſtatus mutationesq; cognouiſſe vtiliſſimum certe eſt, & in vita magnopere deſyderandum. quāobrem & prognoſticæ facultati in multis, & medicinali, & nauticæ arti ac ruſticæ, & multis alijs ſummopere accōmoda eſt, tum vero & ad multos vſus ciuitatū idonea, atq; in vniuerſum ad oīa, in quibus vlla temporis & monumēti rerum ratio eſt, potiſſimum aūt & ad totam Gęographiam neceſſaria. Præterea & ad cōponēdos quoq; animos non parum conducere videtur hæc ſpeculatio, tum quidem ꝙ paruitatem noſtrimet, & vitæ noſtrę non aliter magis cognoſcimus, q̄ eorum immortalium corporum magnitudinem, & perpetuitatem admirantes, tum ꝙ aīum ab his terreſtribus attollentes diuinorum cōmercijs aſſueſcimus. Hinc primum de Dijs cognitio habita, hinc eorū amor & veneratio, hinc prīma æternitatis admiratio fuit. In homocentricis aūt noſtris non ſolum ea vtilitas inerit, quæ totam ſequitur aſtronomiam, ſed & alia quædam magnopere deſyderanda. primum. n. & ad veritatem ipſam, qua nihil optatius eſſe debet, & ad proprias cœleſtiū motuum cauſas pernoſcendas facere videntur ſatis, deinde & ad qualitates motuum ipſas, quarum multæ hactenus in ambiguo atque obſcuro fuere. quod & in Aplane orbe, & in Sole perſpicere ſatis licet. qualis. n. quotusq; ſit non errantium ſtellarum motus, & qūo annua menſura tam varia diuerſis temporibus inueniatur, & qua ratione ſolſtitiorum diuerſitas fiat nulli quidem (vt par erat,) hactenus tradidire; ſed ne tradendi quidē facultatem, & viam per cognitos hactenus motus vlli habuere, quod ætati noſtræ (vt dies & fatum affert,) reſeruabatur. Hac igitur de re acturi in primis illud pręfabimur, quod Ariſtoteles monet, in difficillimis & valde abditis in natura ſatis eū feciſſe, qui rem ad id quod eſſe pōt, deduxit. quapropter & nos qui per homocentricos orbes demonſtrare pollicemur, quę circa ſtellas ſpectantur, ſatis quidem fecerimus, ſi in tam abdita re tam difficili nihil impoſſibile, nihil inconueniens & abſonū induxerimus, quod certe ij faciunt, qui per Eccentricos orbes demonſtrare hactenus voluere. de quibus rōnem habebimus loco ſuo. vbi oſtendemus nedū neceſſarios non eſſe propter ea quæ apparent, ſed ne poſſe etiam eſſe in natura, & apparentium multa non demonſtrare, pluribus etiam aduerſari. Is autem procedendi nobis erit modus, vt in ſingulis ante omnia præponamus quæcunque apparent, quæq; obſeruata traduntur. mox quo pacto alij ea oſtendere conati ſint. tum demū quo pacto eadē nobis demonſtranda videantur per ea principia, quæ nuper inuenta ſunt. Nunc vero ad rem ipſam accingamur in primis nōnulla ceu ſuppoſita pręmittentes

A mittentes: quod diſciplinæ oẽs faciũt, præſertim ſubalternę. Quòd ſi quędã à natu-
rali Philoſophia nobis petita fuerint, nemo exiſtimet aliena nos proſequi. qñ Aſtro-
nomia partim quidem mathematicæ diſciplinæ, partim & naturali ſubiecta eſt.

ECTIO PRIMA DE PRINCIPIIS.

Stellas per ſe non moueri, ſed in Sphæris duci. *Cap. 2.*

ILlud igitur in primis ſtatuendum eſt nobis, ſtellas, quas oriri atque
occidere & circũferri videmus, non ex ſe ac ſponte moueri, ſed in or-
bibus incluſas duci. quod quidem etſi ab alijs (quantum eſſe poterat
ſatis) declaratum demonſtratumq; iam diu eſt, non ab re tñ fuerit &
nunc quoq; monſtrari. quandoquidẽ nõnulli ſunt non ex antiquis
ſolum, ſed è recentioribus etiã vel magnę authoritatis viri, qui moueri per ſeſe ſtel-
las ac ſponte circumagi perinde, ac ætheris animalia quædam ſcripſere. ſed certe hi
nulla nedum vera, ſed ne veriſimili quidẽ ratione adducti ita ſunt opinati. qñ &
ratio oĩs & ipſe etiam ſenſus docet ſtellas oẽs Sphęris affixas vehi. Primum. n. ſi ad
eam ſyderum multitudinem, quæ non errantia dicuntur, reſpiciamus, quaſi qui-
dem depictam ante oculos formã Sphæræ ea vehentis ſydera conſpiciemus. ea enim
eſt Sphęrę ratio, vt quæ in medio circulo partes ſunt, eæ ſolæ Sphæra cõmotæ maxi-
mum velociſſimum, & circa centrũ deſcribant circulum. reliquę vero à medio quan-
to abſunt magis, tanto minores, tardiores, & à centro remotiores circulos ducant
vſq; ad polos. vbi minimi, tardiſſimi, & à centro remotiſſimi circuli fiunt. ita tñ vt
oẽs inter ſe cõparati circuli æqualiter circumeant, atq; orbem expleant. Hæc aũt oĩa
plane præſtare ſtellas videmus, quæ inerrantes dicuntur. nam quæ in vocato æqui-
B noctiali circulo ſunt, eæ ſolæ maximum velociſſimum & circa centrum circulum ſi-
gnant. ab eo vero deinceps quãto aliquæ recedunt magis, tanto minores, tardiores,
& à centro remotiores circulos obeunt vſq; ad polos. Circa quos quæ ſunt ſtellæ &
minimos, & tardiſſimos & à centro amotiſſimos agunt. qui tñ oẽs circuli, ſi inter ſe
cõparentur, æqualiter quidem orbem peragant, & ad idem reuertantur. quæ omnia
quum in tota illa multitudine ſyderũ in vtraq; cœli medietate è libella reſpondeãt,
dubitare nemo debet in Sphæra aliqua conſtitutas coaffixasq; eſſe, quę ita feruntur
ſtellæ, pręſertim ꝙ ſi ſponte moueri poſſent, nulla profecto eſſet, quę non circa cen-
trum verteretur. ea enim natura ſuperiorum corporum eſt, vt circa centrum con-
uertantur. Ad eos porrò, qui Planetę dicuntur, ſi quis reſpiciat, & ipſos conſimiliter
videbit non ex ſe moueri, ſed in orbibus inſitos ferri. nam eos modo ante, modo re-
tro, & nunc dextra, nunc ſiniſtra, & modo tardius modo velocius agi conſtat, quæ
diuerſitas ab aĩali fortaſſe, & compoſito aliquo corpore, quod inſtrumenta plura &
principia mouẽdi diuerſa habeat, fieri per ſe poſſet. a ſimplici aũt & immortali cor-
pore, non, quale eſt cœlum & cœleſtia oĩa. quod. n. ſimplex eſt, vnum oĩno eſt. vnũ
aũt vnius eſt naturę; vna vero natura, vnius tm̃ effectrix per ſe eſt. ex ſe igitur tam di-
uerſa obire planetas impoſſibile eſt, in Sphæris aũt delatos nõ impoſſibile, vt in ſe-
quentibus oſtendemus. At vero & alia etiamnum ratio monſtrat in orbibus rapi,
quæ circumaguntur ſtellæ. ſi enim nõ ſunt in orbibus, ſed ſeſe agitant, oportet qui-
dem aut in vacuo moueri, aut in alio corpore, quod ijs cedat, quemadmodum aer &
aqua conſueuere. ac nec vacuum eſſe, nec tale põt corpus, quod cedat. vbi. n. corpo-
rum ceſſio vlla eſt, illic & rarefactionem eſſe, & addenſationem neceſſe eſt. alioqui
moto quolibet totum moueri oporteret, quod intra mũdum eſt, at certe rarefieri nõ

pôt corpus in quo feruntur ſtellę, tum φ ſummam raritatem ſortitum rareſcere nõ. C
vltra pôt: tum φ corruptibilium affectio quędam eſt rarefactio addẽſatioque, & in
ijs ſemper violentia verſatur, cœleſtia vero nec corruptibilia ſunt, nec violentiæ vlli
obnoxia. atq; ex his quidem & alijs multis non moueri per ſeſe ſydera vnuſquiſq;
qui non ſit pertinax, poteſt exiſtimare.

Non vnam tantum Sphæram eſſe, ſed plures. Cap. 3.

HOc quum ita ſe habeat, ſequi & illud videtur, vt non vna tñ ſit Sphæra, ſed plures. Stellarum enim, quas videmus, aliæ ſemper eundem inter ſe ſitum, eandem rationem ſeruant, aliæ continenter euariant. quæ ergo ad alias ſitum rationemq; euariant, eſſe eadem in ſphæra non poſſunt, niſi per ſe mouerentur. at non per ſe moueri dictum eſt, quotquot ergo rationem ad alias mutant, tot oportet & ſphæras eſſe, quę illas ferãt: quę vero nõ mutant, in eadẽ eſſe ſphęra oẽs conſentaneũ eſt, in pluribus enim ſi eſſent, ſitũ profecto reſpectũq; ad alias cõmutarent, earũ orbibus diuerſimode euariatis. Septẽ igit᷑ quũ ſint ſtellæ, q̃ perpetuo errãtes ſedem ad alias mutẽt, reliquę vero oẽs, quarũ infinita penè multitudo eſt, ſemper inter ſe eandẽ rationẽ conſeruent, octo ad ſummũ cogniti orbes fuere quibus ſtellæ ſunt a Dijs datę. quorũ vnus aſſignatus ijs fuit, q̃ nunq̃ oberrãt ſydera, q̃ & ob id Aplane fuit appellatus, φ ĩ eo infixa ſydera nunq̃ errent. Septẽ vero tributi ſunt ijs, q̃ ab errore illo perpetuo Planetę, hoc eſt Errones ſunt appellati. At vero φ & aliæ quoq; ſint ſphęræ ratione magis, quã ſtellarũ aſpectu cognitæ, in ſequentibus oſtendemus.

Quo ordine ſe habeant Sphærę notę. Cap. 4.

D

COntineri orbes vnum in alio vti manifeſtũ, recipiendũ eſt, quo aũt ordine octo illi ſe habeãt, qui ſtellis ſunt inſigniti nõ vna apud antiquos opinio fuit. Aplanen tñ oẽs vno conſenſu ſupra planetas ſtatuunt. primũ quidem ea ratione, φ comparantes Aplanen planetis, viderunt ocyus circunuerti Aplanen in occaſum, ſerius aũt planetas. rurſus vero & Aplanen viderunt quãquam citius conuerteretur, minus tñ oſtẽdere motũ ſuum, Planetas vero manifeſtiorẽ facere. quinimo & Aplanes ſtellas perſpexerunt apparere ne quidẽ moueri, niſi loca multi ſpatij comparaſſent, planetas vero per minus interuallũ motum prodere animaduertêre. Apertiſſimũ id ſignũ fuit, non errantia ſydera longius abeſſe à nobis q̃ planetas, quod iure fit. non cognoſcitur enim motus niſi collatis locis, quę ſucceſſiue poſt ſe relinquit id quod mouetur. in propinquis aũt facile eſt loca cõferre & diſtinguere, quãquam minimũ etiã diſtent. at in longinquis nõ facile. qm̃ quod inter vnum & alium locũ eſt interuallum, è longinquo baſim nõ facit, nec in oculo angulũ, ſi parum ſit, propter quod nec moueri apparent, quæ valde diſtant, niſi loca multi interſtitij cõparauerimus. quã ob rem Aplanen longiſſime à nobis ſitam animaduertêre. Eſſe pręterea remotiora non errantia ſydera alio etiãnum indicio deprehendêre, φ ea ſcilicet micarẽt, Planetę autẽ non. tremulus quidẽ enim eſt viſus, qđ micare dicimus. neq; enim ipſę tremunt ſtellę, ſed viſus. quod tum fit, quum in magna diſtantia eundem locum tenere viſu volumus. laborat enim quæ ſentit pars. Ad hæc aũt planetę ſæpe viſi ſunt aliquas non errantiũ ſtellarũ occultare Propter hæc igitur ſupremã oĩum Aplanen cõſtituêre. Porrò & planetas quoq; quum inter ſe cõparaſſent, viderunt & illos nõ ęqualiter in occaſum verti. ſed Saturnũ ocyus circũferri, mox Iouem, mox Martem, tardiſſimã vero oĩum Lunã. Solem vero, Venerem, & Mercuriũ, inter ſe quidẽ ęqualiter,

A liter, at Luna tñ citius, tribus vero reliquis tardius. Saturnũ ergo ſupra alios cogno
nerũt eſſe cõſimili ratione, qua & Aplanẽ cognouerãt. viderũt enĩ quamq̃ citius ille
in occaſum cõuerteret, tardiſſimũ tñ eo in motu videri. qui & ſi nõ micabat, ꝓpius
tñ erat, vt micaret q̃ reliqui. ſub Saturno Iouẽ collocauere eiſdem de cauſis. ſub Ioue
Martẽ. Lunã vero oĩum imam cõſtituẽre, tũ ꝙ tardiſſima in occaſum acta, velociſſi-
ma tñ in eo motu videbat̃. tum ꝙ ab ea planetas reliquos obſcurari manifeſtũ erat.
in ſole autẽ Venere & Mercurio quũ ea ratio non appareret, magna apud antiquos
dubitatio fuit, quis eorũ ſupiòr foret. Venerẽ tñ ſupra Mercuriũ (ſenſu ita pſuadẽte)
collocauere. quis aũt locus Soli daret̃, non ſatis liquidũ fuit. Plato enim Ægyptios
quoſdã ſecutus ſupra Lunã ſtatim cõſtituit Solẽ. ea fortaſſe rõne, ꝙ cõuenientiſſime
prope terrã ea locant̃ ſydera, quæ maxime beneficio terrarũ ſunt facta. cũ quo & id
quoq; accedit, ꝙ ſi Sol ſupra Venerẽ & Mercuriũ foret, oporteret ab ijs aliquãtiſper
obſcurari, quũ ſuppoſiti ſoli eſſent. nihil aũt quũ pati ab ijs videat̃ Sol, exiſtimate ali
quis poteſt nõ ſupra eſſe. Priſci vero ante Platonẽ oẽs & recentiores oẽs poſt ipſum,
ſupra Venerẽ & Mercuriũ Solẽ locant, ꝙ paruã ſatis diſtantiã a cẽtro terræ ad Lunę
globũ viderent: magnã vero ad Solẽ. quare tantũ quũ interſit inter vtrunq;, conue-
nientiſſime medij Venus Mercuriusq; conſtituent̃. Verũ tam hę q̃ oppoſitę rõnes
ex ijs certę ſunt, q̃ cõia dici ſolent, neceſſariũ nihil cõtinẽtes. Nos in ambigua re ma
iorẽ hoĩum partẽ atq; ipſũ Ptolemęũ ſecuti ita ſphęrarũ ordinẽ ſtatuem⁹, vt prima
ſupremaq; oĩum ſit Aplane, ſecũdus Saturnus, tertius Iuppiter, quartus Mars, quin
tus Sol, ſexta Venus, ſeptim⁹ Mercurius, octaua & vltima oĩum Luna, ad nos prima.

B *Vnum orbem non niſi vnum motum habere.* *Cap. 5.*

REcipiendũ præterea eſt vnũ orbẽ non niſi vnum motũ habere, atq; eũ ſimplicẽ
& vniformem. Simplex aũt eſt motus, qui ſuper duobus polis p ſe immotis ab
eodem in idẽ redit. Ita autẽ eſſe neceſſe eſt ꝓpter prędictã cauſam, ꝙ ſimplex eſt or-
biũ vnuſquiſq;. ſimplex aũt oẽ vnum eſt, & vnius naturę. Siue igitur orbis a ſeipſo
moueat̃, ſiue a mẽte aliqua & vocata intelligẽtia, vno tantummodo moueri neceſſe
eſt. qm̃ vnum & naturę vnius eſt principiũ, quod mouet. a duabus enĩ intelligẽtijs
vnũ orbẽ moueri nemo eſt, qui dixerit. vna igit̃ ſi eſt q̃ mouet intelligentia, nec duos
quidẽ prębere motus poteſt, nec vnũ diuerſimode ſe habentẽ, ſi ſimplex eſt, & vnũ.
Per voluntatẽ aũt & ex libito mouere (tametſi pius nemo ſimpl̃r negare debet) at in
orbibus tñ induci nõ poteſt, quorũ motus naturales oĩno ſunt, omne enĩ corpus na
turalẽ ſibi aliquẽ motũ poſcit. Igitur ſi intelligentia eo ſemp motu mouet, qui orbi
pro natura debet̃, vno quidẽ ſemper mouebit motu; ſi vero non eodẽ ſemper motu
mouet, ſed quãdoq; & contrario, inconueniẽs certe erit pugnantiam vimq; inter-
cedere inter mouentẽ intelligentiã, & motũ orbem, diuinũ corpus & ĩmortale.

Superiorum orbium motu agi & inferiores, ab inferioribus
vero nihil ſuperiores pati. *Cap. 6.*

AD hęc autẽ recipiendũ & illud eſt ſuperiorũ orbiũ motu ſimul & inferiores
agi, inferiores vero nihil in illos facere, qui ſupra ſunt. vtrunq; aũt & ex ſignis
ꝓbari, & ex ſuis cauſis põt. Primũ enĩ ꝙ inferiores nihil in eos operentur, qui ſupra
ſiti ſunt, ex eo manifeſtũ eſt, ꝙ ſuperiores nihil in ſuis motibus immutant̃: oporte-
ret autẽ & tardari ſępe, & citari, & retro etiã duci, ſi quicquã ab inferioribus, paterẽ-
tur. quare videremus & primum orbem modo tardiorem, modo velociorem agi:

Aplanē à Saturno retroferri, ab Ioue Saturnum. quæ quum minimè videantur, manifeſtum indicium præbent inferiores motus nihil in ſuperiores efficere. ꝙ vero inferiores orbes iis agitentur motibus, quibus & ſuperiores, videre licet in primo orbe, cuius motu & reliqui quoq; circunferuntur. Idem & in Aplane ſpectatur, cuius cōuerſione conſtat inferiores oēs circunduci. at vero circa Lunam idē ſpectare poſſumus in eo orbe, qui deferens Draconis vocatur: ſecum enim ille vehit, quicunq; ſub ipſo orbes ſunt. quod quum in prædictis appareat, & in oībus conſimiliter eſſe cenſendum eſt: eadem enim omnium ratio. ꝙ vero in quibuſdam non idem ſpectetur, accidit quidem propter quoſdam contrauectos orbes (vt in ſequentibus aperiemur.) Cauſa vero cur horum vnumquodque ſit, manifeſta fiet, ſi illud iam inquiratur, quo pacto orbis mouere orbem poſsit: quod quidem & non paruam habet difficultatem, & non vnam opinionem.

Vtrum plures orbes ab vna communi intelligentia duci poſſint. Cap. 7.

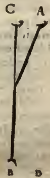
FVere in primis, qui putarint non a primo orbe moueri ab ortu in occaſum inferiores reliquos, ſed eſſe communem vnam intelligentiam, quæ vniuerſo cœlo per ſe applicata ipſum totum, quatenus totum, primo mouet atq; agitat, partes vero quodāmodo per accidens. ſicut. n. aīa ipſum aīal primo ceu totum motat, membra vero deinceps: ita & intelligentia quæ cœli totius aīa eſt, ipſum vniuerſum primo impellit, mox & ſphæras oēs, ceu membra, ab ortu in occaſum vertit. quam obrem non ita eſſe, vt vnus orbis alium trahat, ſed ſimul omnes eodem motu duci. Verum enim vero ꝙ cōmunis hæc intelligentia effingi non poſſit, ex ijs fortaſſe poterit aliquis exiſtimare. primum quidem quia quemadmodum motu primi reliqui alij aguntur, ita & motu Aplanes ferri omnes alios conſtat, qui infra illam ſunt. aut ergo & hic neceſſaria erit alia cōmunis intelligentia, quæ omnes ſimul moueat: aut 12
ſufficiet Aplane ipſa reliquos alios ducere, qui infra ſunt. ꝙ ſi alia cōmunis intelligentia requiritur, iam igitur tres erunt intelligentię, quæ orbem vnum moueant, vt Saturnum, aut Iouem, duæ quidem cōmunes, & vna propria. imo in Luna quatuor requirentur, quæ penè ridicula ſunt. Si vero in Aplane neceſſaria non eſt cōmunis intelligentia, ſed ipſa ſufficiens eſt inferiores orbes ducere: pari ratione nec in motu primi orbis neceſſaria erit intelligentia communis: qn̄ ſat erit primus ipſe, qui reliquos omnes trahat. Præterea coniunctum è ſphęris oībus nihil certe aliud eſt ꝗ ſphærę ipſę, è quibus nihil vnum conflatur, quod vnius naturæ & rationis per ſe ſit. non poteſt igitur communis illa intelligētia eſſe illius forma, quod vnum per ſe non ſit. at certe intellectum oēm alicuius formam eſſe neceſſe eſt. quam ob cauſam ſingulis tantum orbibus ſingulæ intelligentię ſunt datæ. Ad hęc aūt impoſſibile eſt intelligentiam vnam plures ſphæras mouere: aut enim vna habitudine, atque vna ratione mouebit, aut pluribus. at pluribus quidem ſi moueat, iam ſimplex & vnum non erit. vna autem habitudine & ratione mouere, quę plura ſunt, quatenus plura ſpecie, mole, & natura differentia impoſſibile eſt. vnum enim quatenus vnum ad plura proportionem habere non poteſt, nec plura ad vnum. indigere autem diuerſis proportionibus diuerſos orbes, illud indicat, ꝙ alij pro natura tardius, alij velocius mouentur. Poſtremo quod (vt opinor) cōuincit, illud eſt, ꝙ proprij motus orbium oppoſiti ſunt communi: vt qui Saturni, aut Solis eſt motus, illi contrarius eſt, qui ab ortu in occaſum fit. impoſsibile autem eſt in eodē duas eſſe formas, quæ in oppoſita per ſe moueant. nam & quod mouetur duas habebit oppoſitas in-

clina

Aclinationes (ad vtranque.n. ſormam inclinare neceſſe eſt) & mouẽtium aut vtrunque aut alterum fruſtrari accidet, qm̃ circa idẽ operantur, & alterum in oppoſitum alteri mouet, quare vtrunq; fruſtrabitur, ſi vtrunq; validum ſit: aut alterum, ſi alterum longe potentius fuerit. oppoſitos aũt eſſe motus illos ſtatim oſtendemus, quãquam obliqui ſint, & non ſuper eiſdẽ polis. Ex his igitur ꝙ non ſit vlla cõis intelligẽtia in vniuerſum monſtratũ ſit, in parte aũt demonſtrabitur & in ſequentibus.

Quòd vnus orbis alium ducat ſine reſiſtentia. *Cap. 8.*

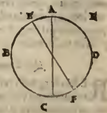
REctius ergo illi (vt mihi videtur) exiſtimant, qui orbem moueri ab orbe, quatenus corpus a corpore, putant: verum & hoc ſuas quoque difficultates habet. primum enim illud in dubio eſt, vtrum vllo modo reſiſtat orbis, qui ab alio trahitur, an non. reſiſtere enim debere videtur quoniam nullum eſt corpus, quòd vim retinentiamq́; non faciat, quum in contrarium illi parti trahitur, in quam per naturam inclinat. videntur autem planetæ omnes in ortum per ſe eniti. quare & primo orbi reſiſtere, a quo in occaſum retrahuntur. at ſi reſiſtant, qũo fit vt non laboret qui trahit, & non retardetur a reſiſtente? Prætèrea & illud ſimul quærendũ eſt, quis nam motus ſit ille, quo orbis orbẽ ducit, tractio ne, an impulſio, an vectio, an aliud. Ad priorem igitur difficultatem paſſim dici conſueuit non reſiſtere tractũ orbem, nec contrarios eſſe planetarum motus cum primo: quoniam non ſuper eiſdem polis fiant, nec per eandem lineam, ſed per obliquam. qualis eſt c d cum a b. contrarij autem forent, ſi per eandem lineam vterq; fieret vt per a b. ſed certe hi neq; difficultatem euadunt: neq; recte illud dicunt, contrarios fore motus ſi ſuper eadem linea fierent. non euadũt quidem difficultatem, quia obliquus omnis motus partim lõgitudinis, partim latitudinis particeps eſt; ſignum cuius illud eſt, ꝙ ſi Sol aut alius planeta nihil a ſuperioribus impediretur, vtiq; ſimul & in orientem, & ſeptentrionem, vel meridiem verſus moueretur. nunc aũt motum in longitudinem ſimpliciter non operatur, raptus a primo continente in occidentem, ſed ſolum eum ꝙ in latus fit, quiq; cum alio ſtat. ſi igitur cõtrarij eſſent planetarum motus cum primo, ſi vtriq; per eandem lineam forent, ita profecto & cõtrarij ſunt, quum per obliquam agũtur. nam quamquam non opponatur obliquus motus quatenus in latus fit, at opponitur tñ quatenus, & in longum ferri nititur. demonſtrant aũt hoc grauia, & leuia. quorum hæc ſi deorſum, illa ſurſum trahantur ſiue per rectam, ſiue per obliquam lineam, ſemper trahenti reſiſtunt. quapropter difficultatem non euitant. Sol.n. & ſi non vim patitur a motu primi, qua in latus ſeſe mouet, at pati tñ videtur, qua in longitudine impeditur. nec impeditur ſolum ſed prorſus eum amittit motum. nam ſimplr̃ Sol in orientem motu proprio non fertur, ſed ſolum ſ̃m quid, vt ſtatim declarabitur.

Nos autem dicimus motus orbium qualeſcunq; ſint ſiue in idem, ſiue in oppoſita, ſiue per eandẽ lineã, ſiue per obliquã, nullã vnq̃ contrarietatem inter ſe habere, nullã reſiſtentiã facere qui trahuntur, nihil laborare qui trahũt. ſuperiores item dicimus retroducere alios poſſe. hos aũt nihilominus ſemper motus proprios efficere, qui nec vnquã vllo pacto, vllo caſu tolli, aut impediri poſſint, ne fiant, quãquã etiã retroducat aliquis orbis per eandẽ & rectã lineam ac ſuper eiſdẽ polis. Quare

omnia

oĩa vt cõmodius oſtendamus, in primis illud ſupponamus mediũ circulum qui per C
naturã ſemel factus eſt in aliquo moto orbe, ipſum nunquam mutari orbe illo quo-
cunq; lubet modo mutaro. vt ſi eius orbis qui eſt a b c d
medius circulus ſemel per ſe factus ſit a c, ille quidem
nunquam mutabitur, quáquam orbis ipſe diuerſimode
varietur. ſi.n. polus d trãsferatur vbi e, remanebit tñ idẽ
medius circulus a c, qui per e f agetur, medium aũt cir-
culum voco, qui moto orbe, medius inter polos & maxi
mus oĩum ac velociſſimus deſignatur. cauſa aũt ꝙ is nun
quã mutetur, iccirco eſt, ꝙ ea orbis pars per naturam me
dium deſcribit circulũ quæ in eo orbe cæteris per ſe prę-
ſtantior ac pollentior eſt. ſi.n. nunc primum moueri ali-

quis orbis inciperet, vtiq; per naturam pars illa prius motum inchoaret, quæ præ-
ſtantior ac valentior eſſet. quare & ab illa medius deſcriberetur circulus. nihil aũt
refert ſiue incipiat moueri orbis, ſiue etiam æterno tẽpore dimotus ſit, idem enim
omnino pro natura fit. hac de cauſa Planetæ ſemper in medijs circulis locum habẽt.
qm̃ ſtella præſtãtiſsima eſt in toto orbe pars, & ab ea ille producitur circulus, q me-
dius ac maximus eſt. Igitur ſemel facto per naturam circulo medio in aliquo orbe,
idem ille ſemper manet, qm̃ eadem natura ſemper perſtat & partes eædem ſemper
ſunt, quanquam orbis ipſe varie commutetur & transferatur. Ex his ſequitur vt
quędã accidant orbibus & aduentitia ſint, quędam vero per ſe inſint. accidũt quidẽ
vniuerſi partes oriens, occidens, ſeptentrio, & meridies. quòd enim aut in occaſum
aut in ortũ ferantur, per accidens habẽt, & forinſecus aduenit. ſi enim per ſe ineſſet D
certã in partem moueri, mutato quidem orbe & polis eius, mutaretur & medius cir
culus. ſiquidem oporteret moueri orbem eam in partẽ, quę per ſe & pro natura in-
dita foret. quod quidẽ per alium medium circulũ eueniret. vt ſi orbis a b c d p ſe ha-
beret moueri ab occaſu in ortũ per lineã certam, ceu p ęquinoctialẽ, tranſlato quidẽ
polo d vbi e, mutaretur, & medi⁹ circulus q prius fuit, vt a c, fieretq; alius nouus, q
per ęquinoctialem protẽderetur. hoc aũt quum fieri nullo pacto poſſit, vt mutetur
medius circulus pro natura ſemel factus, mutent̃ autẽ orbes ipſi diuerſimode, & po
li eorũ, neceſse eſt vniuerſi partes omnes accidere orbibus, neq; eos hãc magis q̃ il-
lam p ſe reſpicere, ſed in differẽtes ipſos p ſeſe exiſtere, quocunq; vertant̃, quod, cũ
in planetis alijs, tum in Luna videre manifeſtiſsimũ licet. nã quanquã q Draco in ea
vocatur, perpetuò quodãmodo varietur, & nunc caput in vno ſigno habeat, nũc in
alio: ipſe tamẽ Lunę orbis per eundẽ ſemper mediũ circulum circunuertit̃: vt acci-
dit modo in hãc, modo in illã partem agi. Idẽ & in planetis reliquis euenit. ac in pri
mo etiãnum orbe cõtingeret, ſi ſupra haberet aliquid, quod dimouere ipſum de ſi-
tu poſſet: nihil autẽ quũ ſupra habeat, a quo dimoueat̃, vtpote primus, inde obtinet
vt vnã in partẽ feratur ſemp. tametſi Ariſtoteli videt̃ finẽ quendã habere hoc ĩ natu
ra. Vniuerſi igitur partes quũ aduentitię ſint orbibus, atq; illis accidant, tum id ſolũ
per ſe ineſſe ijs videtur, vt per medium circulũ ſuũ certo partiũ ordine conuertant̃.
ſicut enim quædam partes per naturam mediũ circulũ faciunt, ita, & quędam certũ
ordinem in motu prębent, vt ab hac & in hanc ſolum fiat. at hoc vnum per ſe & (vt
aiunt) eſſentiale eſt, reliqua omnia accidunt: ſiue enim in ortum ſiue ĩ occaſum ver-
tatur orbis, ſiue dextra ſiue ſiniſtra, indifferens ipſe eſt, & natus verti in omnia, dum
ſuo ſeſe & per naturam indito motu agitet. ſi qua igit̃ oppoſitio inter orbes verſat̃,

A in eo certe eſt, quod per accidens diximus, hoc eſt circa vniuerſi partes, in quibus &
tardari, & ſiſti, & retroduci, & citari orbes, vnus ab alio potuere. verum contrarie-
tas, & vis dici hæc non poteſt: ſi quidem violentia tum ſolum fit, quum quid contra
naturã propriam torquetur. in eo autẽ quod per ſe diximus, nulla vis, nulla contra-
rietas accidit: quoniam in eo nihil pati orbes poſſunt, nõ tardari, non citari, non ſi-
ſti, non retroduci, & ad ſummũ nihil impediri vllo pacto: quãdo motus ille, qui per
ſe ineſt ac proprius orbibus, idem ſemper manet, & eodem modo fit ſemper, quocũ
que in vniuerſo per accidẽs orbis vertatur. qua de cauſa, nec laborat qui trahit, nec
reſiſtit qui trahitur, quoniã in contrarium non nititur, quum ad vniuerſum nõ in
vnam magis quàm in aliam partem inclinet. Dubitabit autem fortaſſe aliquis in
ijs orbibus, qui retroducuntur, (prçſertim ſi qui per eandem lineã retroagantur)
quo modo fieri poſsit, vt retro aliquis orbis ducatur, propriũ tñ ipſe motum confi-
ciat. primũ enim mutari videtur non ſolũ quod per accidens eſt, partes, ſcilicet vni-
uerſi, ſed & id quod per ſe dictũ eſt, ordo ſcilicet partium in medio circulo. quæ enĩ
prçcedebat prius, nunc ſequitur, & è cõtrario. Præterea & qui retroducitur orbis,
prorſus ꝓprio motu priuari vr: non enim cognoſcitur motus vllus niſi ꝑ fixũ aliqd
in vniuerſo, ad quod vel accedit vel recedit, ſi quid moueri debet. at retroductus or-
bis ad nullũ fixũ in vniuerſo accedit, vel recedit ꝑ motũ propriũ, ſed ꝑ raptum ſolũ.
Porrò nec moueri is orbis dr, qui nõ circa centrũ conuertitr: at retroductus circa cen
trum non vertitr alio motu q̃ raptu, per ſe igitur non videtur vllo pacto moueri.

Diſtinguendum ergo eſt de eo, quod moueri dicitur & quieſcere. eſt enim & per
ſe moueri, & per accidens: ſimiliter & per ſe quieſcere, & per accidens. per ſe id mo-
B uetur, quod ratione ſui partes cõmutat in eo, quod coextenditur ſibi: quieſcit autẽ
per ſe, quod ratione ſui partes non mutat in eo quod coextenditur ſibi. per accidens
C autem mouetur, quod partes mutat in vniuerſo & in cõmuni loco, verũ non ratio-
ne ſui, ſed ratione coextenti. per accidens vero quieſcit, quod per ſe motum in loco
proprio, partes in loco cõmuni & in vniuerſo non mutat, nõ autem ratione ſui, ſed
alterius, in quo eſt. Per ſe igitur in oppoſita moueri impoſſibile: & per ſe moueri
& quieſcere impoſſibile. ſimiliter & per accidens in oppoſita moueri, aut moueri,
& quieſcere impoſſibile. per ſe autem moueri in vnã partem, per accidens in aliam:
aut per ſe moueri, per accidens quieſcere non impoſſibile. ſimiliter per ſe quieſcere,
per accidens moueri non impoſſibile. Qui igitur aduerſo amne tm in naui currit,
quantum amnis contrafert, & mouetur, & quieſcit. ſed non ſecundũ idem: mouetur
quidem ꝑ ſe in naui ceu in proprio loco, quieſcit aũt per accidens: in vniuerſo enim
quieſcit, & non rõne ſui, ſed nauis & amnis, qui cõtraferunt. Idem ſi minus currat,
q̃ nauis contrauehat, in oppoſita quidẽ mouebitur, non autẽ ſecundũ idem, ſed per
ſe in occidentem in loco ꝓprio, in orientẽ vero per accidens, in vniuerſo, quo nauis
ducit. Idem & de orbibus dicendum eſt: nam Saturnus quidem, & Sol & orientẽ
verſus mouetur, & verſus occidentem. ſed per ſe in orientem, ſignato. 11. certo pun
cto in loco, in quo eſt, vt in Aplane, ab eo ſemper magis & magis orientem verſus
recedit, per accidens autem in occidentem fertur: ſi enim ad vniuerſum compare-
tur, & ad communem locum, partes quidem continenter mutabit verſus occi-
dentem, verum non ratione ſui, ſed alterius, in quo eſt: ex vehente enim orbe
& vecto vnum totale motum fit, quod in loco vtrique communi, & in vniuerſo
verſus occidentem transfertur. Idem Saturnus, ſi per ſe tantum moueretur in
orientem, quantum per accidens retrotrahitur in occidentem, & moueretur, &

quieſceret

quieſceret.ſed per ſe quidem moueretur in loco ſuo, per accidens autem quieſceret in vniuerſo.Ad obeundum igitur proprium motum nō neceſſe eſt in vniuerſo moueri (per id enim non menſuratur proprius motus) ſed ſatis eſt per ſe moueri, & in loco proprio partes mutare, penes quod proprius motus & attenditur & menſuratur.atq; hoc nec impediri vllo pacto pōt, nec vlla ratione mutari.nā quāquam retroducatur orbis ſiue per eandem lineam ſiue per obliquam in vniuerſo, per ſe tn̄ & ad proprium locū comparatus ſemper eodem modo mouebitur:ſemper ſuum atq; innatum motum conficiet; qua de cauſa nulla vis nulla contrarietas in eiuſmodi motu verſatur.in eo vero quod per accidens diximus, & impediti orbes poſſunt, & tardari, & citari.ſed neq; in hoc violētia & labor eſt. qm̄ orbis non in vnam magis quā in aliam partem inclinat in vniuerſo. Si igitur ordo partium mutari videtur in retroducto orbe, hoc certe eſt in eo, quod per accidens diximus, ratione ad vniuerſum habita, non in eo quod per ſe eſt. quare & proprius motus nihilo ſecius fit ac prius, & eodē partium ordine per ſe.quāquam retro orbis ducatur. per fixum vero aliqd in vniuerſo,nō menſurari non cognoſci oportet proprium motū,ſed per fixū aliquid in loco proprio. à quo vel ad quod ſemper recedit vel accedit orbis per ſe. Idem & ſemper circa centrum per ſe conuertitur, quamquam per accidens retrorſum circa idem centrum ducatur.quod ſatis eſt ad eum exercendū motum,qui proprius eſt.Dupliciter aūt quum Sol, & alij planetæ moueri dicantur, & per ſe in ortum,& per accidens in occaſum,ſi quærat quis ſimpliciter quorſum mouetur Sol, in occaſum fortaſſe dicendum eſt: ſm quid aūt in ortum.ſimpliciter.n.eſt, quod ad vniuerſum eſt. ſm quid vero quod ad locum proprium cōparatur. hic tn̄ & motus eſt,& per ſe motus ac proprius. Quòd igitur nulla vis, nulla reſiſtentia inter orbes per ſe verſetur, & quomodo retroduci orbes poſſint, at proprios tamen motus efficere,& quid ſit per ſe,& quid per accidens in orbium motu, hactenus dictum eſt. D
vnus quis motus ille ſit, quo orbis orbem ducit, expediamus.

Quòd vectio quædam ſit, qua orbis orbem ducit. *Cap. 9.*

Difficillimnm aūt a me ſemper habitum illud fuit, quis nam motus ille ſit, quo vnum orbem alium ſecum ducere videmus, vtrū tractio an pulſio, an vectio, an aliud quid. ac primum quidem tractio non videtur,qm̄ quæ ſeſe trahunt oīa aut per aſperas & inæquales ſuperficies trahuntur, aut alligata nexu aliquo. alia quidē continuitate cōmuni ob vacuum,alia vinculo aliquo,alia ſpirituali ſpecie,quali ferrum ad Magnetem trahitur.at in cœlo inæquales ſupeſficies non ſunt, ſed planiſſimæ & læuiſſimę omnes (alioqui vacuum inter ipſas intercidat) neq; orbis orbi ſuccedit ob vacuum. nec vinculo vllo colligati ſunt inuicem. ſed nec ſpirituali ſpecie (quod maxime dicendum videretur) ſi enim ſuperior inferiorem duceret, ꝙ illi eſſet alligatus ea ſpecie, vtiq; & inferiores in oppoſita acti eadē alligatione reſiſterent, impedirentq; trahentes, & tardarent,ac retro etiam ducerēt, qm̄ multi inferiorum velociores multo ſunt: conſtat autem inferiores nihil in eos facere, qui ſupra ſunt, vt declaratum iam eſt. Eiſdem de cauſis neq; impulſio videtur eſſe motus ille:nam & ipſa aut per inæquales ſuperficies fit:aut mole,qua impellit,quod ſibi obuiat corpus: aut ſpirituali ſpecie (vt antipariſtaſi multorum patet) at nullo horum cœlum pellere cœlum pōt. At vero nec vectio videtur eſſe, quod enim vehitur alligatum ſemper eſt cum vehente,& ſemper attractio aliqua fieri in vectione videtur: aut.n. ſimul defertur vectum, ob inæquales ſuperficies attractum, aut innititur atq; inſidet

A det in vehente: hoc aũt eſt illi alligari: pondere.n.fit ne diuelli poſſit, quod vehitur: at cœlum cœlo non innititur, nec vllo alligatur modo. Propter hæc quibuſdam neque attractio neq; impulſio neq; vectio videtur is motus, ſed opus virtutis & ſpiritualis ſpeciei a ſuperiori orbe demiſſæ, non quidẽ quæ orbes alliget, ſed quę eo motu inferiorem moueat, quo & ſuperior agitur: quę proprie neq; tractio, neq; pulſio eſt, neque vectio, ſed naturalis motus ceu a forma datus. Verum & hoc conſimiles habet difficultates: ſi enim ſuperior orbis ſpeciem in inferiorem dimittit, vtique & inferior ſpeciem mittet in ſuperiorem: Circulo enim & in orbem diffunduntur ſpiritualia hæc, vt in lumine, & ſono, & alijs patet: quare & ſuperiores impediri & trãſmutari accidet ab inferioribus. Præterea ſi a primo orbe ſpecies dimittitur, quę reliquos oẽs mouet, fortius quidem eos mouere neceſſe eſt, qui propinquiores ſunt primo. quo igitur modo Sol, Venus, & Mercurius æqualiter moueri poterunt Sole propius exiſtẽte? Item & illud quæri põt: nunquid quæ reliquos mouet ſpẽs, & ipſum etiã primũ moueat, an nõ. ſi quidẽ nõ mouet: mirũ certe vr̃ mouere alios, ipſum aũt in quo eſt, non mouere: at ſi mouet: ſi quidem & intelligẽtia etiam ipſa mouet, duo erũt vnius mouentia præter neceſſitatem. ſi vero ſola ſpecies mouet, erit igitur primum mouens natura poſterius primo mobili, & in magnitudine, & diuiſibile.

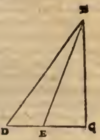
Videtur igitur mihi vectionis ſpecies quædam eſſe, qua orbis orbem ducit. Omne enim contentum in alio, natum eſt cum eo atq; in eo conuehi, niſi reſiſtentiam faciat, & in oppoſitam partem inclinet: at cœlum cœlo nihil reſiſtit (vt dictum eſt) neq; in vnã partem magis, q̃ in aliam inclinat. quid igitur prohibet continente moto ne ſimul & contentum quoq; cõmoueatur, qñ ſimul ſunt, & alterum in altero? Neq; illud verum eſt vectionem oẽm cum attractione fieri, niſi in his quæ hic ſunt, B & contrarietatem inter ſe habent, atq; oppoſitas inclinationes: in ijs enim alligatio quædam requiritur, ſi vehi debent. at in quibus reſiſtentia, & cõtrarietas nulla verſatur, nec oppoſita inclinatio, nihil aliud requiritur, q̃ ſimul eſſe, & alterum in altero. propter quod primus orbis reliquos omnes vehit: nec ſolum illos, ſed & ignis ſphæram, atq; aeris, q̃ diu reſiſtentia non fit: verum vbi ad eas partes aeris ventũ eſt, quæ aliquo pacto reſiſtunt, tum circunductio aeris ceſſat, atq; in his ſolum corporibus ſphæricis & diuinis vera vectio inuenitur, quia contrarietatem nullam inter ſe habent, in alijs aũt non proprie vectio eſt, ſed tractio quædam magis. Nos autem propter conſuetudinem eorum, quæ hic videmus, nõ plane poſſumus cœleſtem illam, ac ſimplicem orbium vectionem imaginatione cõprehendere. Si igitur hæc ita ſe habent, iam tandem & illud manifeſtum eſſe põt, cur ſuperiorum orbium motu circunducantur & inferiores, hi vero nihil in ſuperiores efficiant: ſiue.n. motus ille ſit vectio quædam (vt par eſt credere) ſiue fiat ab intelligentia communi, clarum eſt motu ſuperiorum agi & inferiores, horum vero motu nihil ſuperiores pati.

Si duo orbes in idem mouentur, minorem ſemper velocius moueri. Cap. 10.

AD hæc & illud ſupponendum eſt, ſi duo orbes in idem ferantur, minorem ac contentum ſemper velocius moueri, tum autẽ maxime quum ſubalterni fuerint, mox quanto anguli minores, atq; acutiores extiterint. dico aũt ſubalternos orbes, quorum circuli medij alter ſub altero eſt, & poli ſub polis. neceſſe aũt eſt minorem orbem, cõtentumq; velociorem reddi, q̃ continentem, qm̃ in eo vehitur. quare oẽm in primis velocitatem acquirit, quam habet cõtinens, deinde & ſuam ipſe,

ac

ac propriam ſuperaddit,nõ aliter q̃ qui in naui vehitur, ſi in idem cum naui ipſe ſe- C
ſe agat,quamquam tardiſſime,ſemper tamen velocius omni puncto feretur, cum quo moueri cœpit. tnm aũt velociſſimus fit orbis minor, quũ ſubalterni fuerint, qm̃ ſubalterna linea rectæ ſimilis eſt,quę omnium eſt breuiſſima, & totus motus in rectum fit. quum vero ſubalterni non ſunt, ſed ſeſe interſecant, totus quidẽ motus non in rectum eſt,ſed & in latus: quæ linea ſimilis eſt curuæ.in ſpatium enim e c citius peruenitur per lineam b c, quàm per b e: & per b e citius quàm per b d: quia trianguli b e c maius latus eſt b e, opponitur enim maiori angulo. & ſimiliter trianguli b d e maius latus eſt b d.Non exiſtẽtib' aũt ſubalternis tanto velocior eſt motus, quanto anguli acutiores ſunt, qm̃ motus ſubalterno propinquior eſt, & plus recti habet:vbi vero anguli maiores ſunt, motus magis a ſubalternatione remotior eſt.

Si duo orbes in oppoſita ferantur, minorem ſemper impediri. Cap. 11.

SI vero duo orbes in oppoſitas ferantur partes,minorem ſemper impediri neceſſe eſt,& aut tardari ſolum,aut ſiſti,aut etiam retroduci.cauſa autem eſt, ꝙ vectio in vnam partem fert, proprius motus in aliam. ſi igitur æquales fuerint vectio, & motus proprius,ſiſti minorem continget:neque enim in hanc,neq; in illam agetur partem,æquatis potentiis in diuerſa mouẽtibus. at ſi maior ſit vectio, retroducetur minor ſuperante vectione: ſi vero minor vectio fuerit,prȩualebit quidem proprius motus, ne aut ſiſtatur aut retroducatur orbis, at tardabitur tamen. maxime autem fient hæc, quum ſubalterni orbes erunt, mox quanto anguli minores atq; acutiores D extiterint.Intelligenda autem ſunt hæc ratione ad vniuerſum habita, quod per accidens ineſſe orbibus dictum eſt.ſic enim nihil inconuenit & tardari,& ſiſti,& retroduci etiam orbes, quum nihilominus per ſe ipſi ſemper ſuos motus efficiant.

In natura ſphærarum non ſolum eſſe motum in longitudinem, ſed & in latitudinem factum. Cap. 12.

ILlud præterea nobis ponendum eſt, in natura ſphærarnm non ſolum eſſe eum motum,qui in longitudinem agitur,ſed & alios quoque,qui in latitudinem. dico autem longitudinem ab oriente in occidentem vel è contrario: latitudinem vero à Septentrione in Meridiem,vel contra. Principaliſſimi autem motus, qui in ea natnra eſſe poſſint,tres tantũ videntur eſſe,non plures,nec pauciores,illi ſcilicet, qui ſeſe inuicem ſecãt ad rectos angulos: hi enim ſoli (quemadmodũ & axes ſuper quibus fiunt)determinati ac certi ſunt, reliqui vero indeterminati & infiniti ſunt: propter quod nec in natura eſſe per ſe poſſunt:ſi.n.vnus eorum eſſe poſſet per ſe in natura,pari ratione & omnes poſſent: at infinitum nullum & indeterminatum per ſe eſſe poteſt in natura: qua re nec plures axes per ſe, nec plures motus eſſe poſſunt, quàm tres illi, qui ſeſe ad rectos ſecant angulos. ſed ne pauciores quidẽ cõtingit eſſe: quoniam ſi is eſt, qui ſuper a b fit,cur non ſit & il-

le,

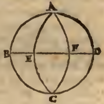
A le, qui ſuper c d? & ſi hic, cur non & qui ſuper e f? Eorum autem motuum, qui in
latitudinem fiunt ad rectos angulos cum æquinoctiali, ab Hipparchi quidem tem-
poribus vſque ad noſtra aut nulla cognitio fuiſſe videtur, aut nulla opinio. ſi quidē
Ptolemæus inter primas ſuppoſitiones recipit, non eſſe alios in ſphæris motus, q̄
duos, alterum qui ab ortu in occaſum per æquinoctialem fit, alterum qui ab occaſu
ad ortum oblique per zodiacum contraagatur. ante Hipparchum vero quādam de
ijs motibus opinionem fuiſſe apud Eudoxum, & Callipum coniecturam licet ex
iis accipere, quæ Ariſtoteles circa primam philoſophiam reliquit: refert enim eos
ſphęram quandam poſuiſſe, cuius poli in zodiaco ſiti eſſent. At vero & antiquio-
rem de his motibus opinionem extitiſſe apud vetuſtiſſimam illam Ægyptiorum gē-
tem, fidem quandam præbent ea, quæ Pomponius Mela ex Herodoto accepta, de
ea gente ſcribit his verbis. Mandatumq́ue literis ſeruant, ex quo Aegyptij ſunt,
quater curſus ſuos vertiſſe ſydera, ac Solem bis iam occidiſſe, vnde nunc oritur,
atque ortum, vbi nunc occidit. Atqui occidiſſe vnquam Solem, vnde nunc ori-
tur, nulla prorſus via alia intelligi poteſt, quàm per prædictos motus: de quo in
ſequentibus nonnulla dicemus.

Primus ætate noſtra Ioā. Baptiſta Turrius Veronenſis grauiſſimus philoſophus,
inter alia multa, quæ diuino penè ingenio inuenit, viditq; in ſphærarū natura oporte-
re tres illos motus per ſe eſſe, reliquos aūt alios oēs per accidēs inexiſtere. per ſe aūt
dico eſſe nō vna in ſphæra, ſed in vniuerſa ea natura, in qua principales etiā natura-
les ſunt tres illi prædicti motus. oportere aūt ita eſſe, veriſimiles quidē rationes ſa-
tis habet. primum quidem quia ijs aſcitis, & facillime & regulariter ea oīa monſtra-
ri poſſunt, quæ circa ſydera apparent: non aſcitis autem, non poſſunt, niſi per ab-
B ſurda, & inconuenientia plurima. at vero & propter bonum ac finem neceſſarij
in natura ſphærarum videntur. ſic enim non ſolum perfecta erit ſphæræ ratio, ſed
& alia perficiet magis. per hoſce enim motus fieri paulo poſt oſtendemus, vt pun-
ctus omnis qui in ſphæra eſt, quandoque vbique fiat, & ad omnia & vndequaque
ſeſe conuertat. quod neceſſarium quidem videtur, quo virtutes, quæ ab orbibus
huc demittuntur, vndique & ad punctum omnem impartiantur, & quæcunque
poſſibilia ſunt in natura fieri, quandoque etiam fiant. aliæ profecto generationes
in mundo fierent, ſi forte fortuna Sol per æquinoctialem (vti per Eclipticam) iter
teneret. Futurum igitur eſt, vt Sol quandoque viam illam teneat, quo fiant illæ ge-
nerationes. in natura enim quod poſſibile eſt, neceſſarium etiam eſt. ad ipſas præ-
terea inſulatum montiumq́ue generationes ſi quis reſpiciat, videatq́ue tempus il-
lud fuiſſe, quum è mari facti, & olim mari contecti fuerint, futurumq́ue rurſus,
vt quà mare nunc integit, habitabile olim fiat, quodq́ue habitatur, ac colitur,
condendum quandoque Oceano fore: tum videat maximas illas terræ mutationes,
eluuiones, exarſiones, magnasq́ue æſtates illas, atque hyemes, quas Ariſtoteles
refert: agnoſcet quidem in Cœlo mutationes eſſe oportere, quæ tanta efficiant lon-
ge alias, & maiores, quàm illæ ſint, quas quotidie videmus in anguſto admodum
conſtitutas. atque equidem crediderim hoſce motus eos ipſos eſſe, quos in ſtellis
latere primum vaticinatus eſt Albatenius: mox & ſummus vir Ioannes è Regio
monte quodammodo eſt auguratus, quum ſcripſit. Siue igitur inſtrumentorum
incertitudo hanc varietatem immiſerit, ſiue motum quendam adhuc nobis oc-
cultum ſtellis fixis natura indiderit, difficile admodum eſt, & erit, huius mo-
tus qualitatem metiri.

Si duo

Si duo orbes ſeſe ad rectos angulos ſecent, minorem motu ſuo in omnia oppoſita ſucceſſiue mouere. Cap. 13.

SVpponendum deinde & illud eſt, duorum orbium ſi medij circuli ſeſe ad rectos angulos ſecent, minorem motu proprio ſucceſſiue in oppoſita omnia mouere. vt ſi orbis maior a b c d habeat medium circulum b d. qui ſecet medium circulum alterius orbis a e c f ad rectos angulos, primum quidem circunducetur orbis minor in latitudinem. quoniam motus qui in latus fiunt non ſeſe impediunt, & maiores ducere minores, & contentos dictum eſt. quo fiet vt minor circunductus in latitudinem motu proprio in oppoſita omnia ſucceſſiue per ſe moueat in occidentem, in Orientem, in Septentrionem, & Meridiem. cuius cauſa eſt, quòd circunducto orbe in latitudinem partes permutantur, & quæ ſupra erat, fit infra & è contrario. permutatis autem partibus neceſſe eſt & motum proprium permutari. vnius.n. circuli ſi ſuperior pars in occaſum, inferior in ortũ mouet. Si igitur partes illæ permutẽtur, totus motus cõmutabitur. quod facile eſt ſic videre. intelligatur minoris motus eſſe a c in a per f ab oriente ſcilicet in occidẽtem in vna medietate: in alia vero eſſe ab a m c per e. ab occidente in orientem. qm̃ igitur circulus hic a e c f circunducitur à maiore orbe in latitudinem per b d, palam ꝙ f quandoque fiet vbi d, quandoq; vbi e, quandoq; vbi b, & noſtremo iterum vbi f. Ergo ſi nunc mouet ab oriente in occidẽtem, quum erit vbi d, fiet motus a ſeptentrione in meridiem, quum vero erit vbi e, motus erit ab occidente in orientem: quum autem vbi b, motus agetur a meridie in ſeptentrionem: ac poſtremo redeunte f ad primum locum motus redibit ab oriente in occidentem. Conſideranda autem ſunt & intermedia loca. Horum autem duorum orbium maiorem illum, qui circunducit, vocemus Circunducentem, minorem vero, qui circunducitur, ac proprio motu ſucceſſiue in omnia oppoſita mouet, vocemus Circitorem: vti enim his nominibus neceſſarium ſæpe nobis erit: quare vt q̃ facillime intelligamur, legentes rogamus, vt ad hæc nomina bene ac memoriter aduertant, vt ſi quando à nobis adducentur, planè intelligamur, quid per ea ſignificemus. D

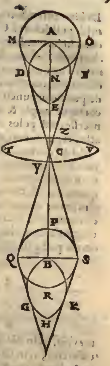
Si Circitori alicui alius orbis contraferatur in latitudinem ſuper polis Circunducentis, hunc contrauectum moueri à Circitore motu trepidationis. Cap. 14.

POſtremo & illud nobis recipiatur, ſi Circitori orbi alius inferior contraferatur in latitudinem, & ſuper polis Circunducentis, contrauectum hunc à Circitore eo admirabili motu, aut conſimili moueri, quem trepidationem, vel acceſſum & receſſum vocant. Eſt autẽ motus is, quem trepidationẽ appellant, vt duo puncta è diametro oppoſita (qualia eſſent æquinoctia) ita agant, vt paruos deſcribat circulos lationib⁹ ſemp oppoſitis.

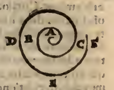
Punctus aũt medius, qui tropici vicem ſupplet, modo verſus vnum eorum punctorum duorum, modo verſus alium accedat in eadem ſemper linea manens: vt ſi a & b ſunt æquinoctia, c tropicus, parui quidem circuli erunt a d e f ex parte a: ex parte b autem b g h K. verum perfecti circuli non ſunt hi, ſed ouales quodammodo: perfecti autem ſolum ſunt duo alij, quos deſcribunt duo puncta ab æquinoctijs diſtantia, quanta eſt ſemidiameter circulorũ priorum, circa a quidẽ l m n o,

circa

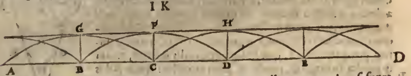
circa b vero p q r ſ. Hoc ergo motu agi neceſſe eſt, ſi aliquis orbis minor Circitori cõtraferatur in latitudinem. qm̃ enim oĩs Circitor duos habet motus, vnũ datum a Circunducente, quo circunfertur in latitudinem, alterum proprium, quo ſucceſſiue mouet in omnia oppoſita, per priorem quidem motum nihil mouebit cõtrauectum hunc tertium in latitudinẽ, qm̃ illi contrafertur æqualiter, per proprium autem motum mouebit, trepidationem vocatam afferens. nam quoniam Circitor per motum ſuum mouet in omnia oppoſita (vt dictum eſt) fit quidem, vt æquinoctia puncta contrauecti orbis, quæ potiſſimum Circitor reſpicit vti polos circunductionis, motu ſuo & ipſa in oppoſita omnia ſucceſſiue ducantur, ante, retro, dextra, & ſiniſtra, & in intermedia, atq; in ſumma taliter, vt ab ijs parui circuli deſcribantur, quorum ſemidiameter tãta erit, quãtum Circitor mouere poteſt in vna quarta circunductionis in latitudinem ſuæ. erunt autem oppoſitæ ſemper lationes ęquinoctiorum. quoniam vnius circuli ſi vnus punctus mouetur in vnam partem, oppoſitus in oppoſitam ſemper agitur, quum igitur a ante ducetur, b retro ferri neceſſe eſt: & quum a dextra, b ſiniſtra flectere. Sit medius circulus contrauecti orbis u z t y, per quem in altitudinem contrafertur, diuidaturque circunductio Circitoris in quatuor quartas, moueat autem per quartam u z, quæ ſit ſeptentrionalis inferior, palam
B ꝙ partim in longum, partim in latus mouebit: quare polos contrauecti, quos potiſſimum reſpicit, & in longũ, & in latus aget lationibus ſemper oppoſitis. atque a quidem in latus mouebit verſus meridiem, in longum vero verſus orientem. quocirca ab a deſcribetur arcus a d: e vero in latus quidem verſus ſeptentrionem, in longum verſus occidentem ducetur, deſcribeturq; ab ipſo arcus b k. Rurſus vero moueat Circitor per aliam quartam circũductionis z r, quę eſt inferior meridionalis, d quidem mouebitur in longum verſus orientem, in latus vero verſus ſeptentrionẽ, duceturq; ab eo arcus d e: k vero oppoſitus in longum verſus occidẽtem agetur, in latus verſus meridiem, deſignabitq; arcum k h. Porrò Circitore mouente per aliam quartam t v, quæ eſt meridionalis ſuperior, e in longum verſus occidentem flectet, in latus verſus ſeptẽtrionem, facto arcu e f: at h oppoſitus arcum trahet h g. Poſtremo per vltimam quartam y u, quę eſt ſuperior ſeptentrionalis, ſa Circitore mouebitur in longum quidẽ verſus occidentem, in latus verſus meridiem: fietq; arcus f a, peracto circulo a d e f a, g vero oppoſitus deſcribet arcum g b, facto circulo b k h g b. Non ſunt autem hi perfecti omnino circuli, ſed oblongi magis, quàm lati, quoniam linea a t b quandoq; fit m t ſ, quandoq; o t q, & latitudo maxima eſt m o, quæ continenter verſus punctum medium anguſtatur: vnde fit, vt diameter longitudinis a e maior ſit, quàm diameter latitudinis d ſ. Perfecti autem circuli ſoli ſunt ij duo, quos deſcribunt l ab vna parte, & p ab alia, horum enim tanta eſt diameter longitudinis, quanta & latitudinis, quoniam circa maximam latitudinem ſiunt, ab ijs vero omnes alij ouales ſunt, & tanto oblongi magis quàm lati, quanto puncto medio proximiores ſunt.

Dubitet autem fortaſſe aliquis circa ea quæ dicta ſunt. videntur enim contrauecti orbis poli debere à Circitore moueri, non ita vt circulos faciant in idem redeuntes, ſed helices magis, & vmbilicos, qui ab anguſto ſeſe continenter magis, & magis expãdant, qualis eſt a b c d e f. ita autem eſſe oportere videtur, ſignato medio circulo contrauecti orbis, quem Circitor motu proprio de puncto in punctũ ſucceſſiue ſecat, atq; eleuat. videtur enĩ continue magis & magis tollere eum debere. quod ſi fiat, neceſſe eſt & polos continue magis & magis per vmbilicũ actos expandi, non autem per paruos circulos in idem reuerti, (vt dictum eſt.)

Ad q͛d dicimus falli nimirũ, ſiquis ita exiſtimet cõtrauectum orbẽ moueri, vt per vmbilicos agat: neq; enim id accidit, vt medius circul⁹ eius continẽter magis & magis tollatur. quandoquidẽ nihilo plus eleuari ille poteſt, quo Circitor tollere in vna quarta circũductionis valet. vt ſi medius circulus cõtrauecti ſit a b c d e, Circitor autem in vna quarta ſuę circunductionis nõ plus tollere ipſum poſsit, quam ſit b g, dico ꝙ medius circulus ille nunquã eleuabitur ſupra lineam g f h. ſit enĩ q͛d in vna quarta Circitor eleuauerit b vſq; ad g facto ſemicirculo a g c, tunc fiet, vt punctus omnis poſt g ſucceſsiue tollatur in g f h. in fine autem quartæ & ipſum e inuenie-

tur vbi f, facto alio ſemicirculo b f d. ſupra f autem non tolletur c, quoniam, ſi ſupra tolleretur, vt in k, ſequeretur quidem, vt Circitor plus mouere poſſet in vna quarta, & eleuare, quàm eſſet b g, quod eſt contra ſuppoſitum. ſimiliter & d tolletur vſque ad h, non vltra propter eandem rationem. & ita de alijs omnibus punctis ſucceſſiue dicendum eſt. nullus enim ſupra lineam g f h eleuabitur, ſed omnes ſucceſſiue illam tangent de puncto in punctum. vnde & ſucceſsiue noui, & noui ſemicirculi fient alijs punctis ſublatis, alijs ſubſidentibus in coronam, & quodam quaſi tripudio. quare & motus iſte, ſi recte conſideretur, tripudiatio magis vocari, q̃ trepidatio mereretur, eo ꝙ puncta omnia ceu tripudiantia vnum poſt aliud, hæc quidem tolluntur, illa ſubſiſtunt. hac de cauſa quantum medius circulus eleuari poteſt à Circitore in vna quarta, tanta & diameter eſt paruorũ circulorum, qui deſcribuntur à polis contrauecti orbis. De principijs igitur, ac ſuppoſitis hactenus determinatum ſit ſatis.

SECTIO SECVNDA.

De ijs quæ apparent in motu ab ortu in occaſum. *Cap. 1.*

NVNC autem quæ circa ſydera viſuntur, & eorum cauſas proſequamur à primis, & vniuerſaliſſimis incipientes. Eorum autem, quæ apparent, alia vel omnibus manifeſta eſſe poſſunt, alia nõ niſi Aſtronomis nota obſeruataq; ſunt: quibus adhibenda videtur fides, ijs pręſertim, qui tum magni circa diſciplinas fuere, tum Philoſophię, & veritatis amatores: qui quidem neq; falli, neq; fallere nati ſunt: qualis Ptolemæus diui-

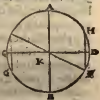
nus

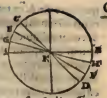
A nus certe vir,& cæteris anteponendus: tum & Hipparchus, & pleriq; alij egregij: quos ad tantũ laboris,ac ſtudij nihil certe aliud potuit impuliſſe, q̃ amor veritatis, & eorum diuinorũ corporum,circa quę mentiri neſas,atq; impiũ ſit. Ex omnibus autem quę apparent,ille & primus,& communiſſimus ſeſe offert motus,qui ab ortu in occaſum tanta celeritate cõuertitur:eo cõſtat circumagi ſtellas omnes, atq; orbes qui manifeſti ſunt nobis:verum nõ ęqualr iter oẽs,ſed alios citius,alios tardius: citiſſime quidem omnium Aplanen,mox Saturnum,mox Iouem, deinde Martem, tardiſſimam vero omninm Lunam:Solem autem, Venerem,ac Mercurium æqualiter quidem inter ſe,ſuperioribus vero tribus planetis,& Aplane tardius. Hæc igitur ita ſe habere illis credendum eſt,qui cuncta diligẽtiſſime obſeruauere. Adhęc autẽ, & illud in hoc motu conſtat,circulos qui deſcribuntur à ſtellis,tum inerrantibus, tum planetis in idem nõ redire: vt ſi ab a inceperint, non redibunt quidem per b in a ſed in c:& rurſus non in c per.d,ſed in e:quare nõ veros fieri circulos manifeſtum eſt, ſed helices,ac ſpiras magis:non quidem quæ cõtinenter ꝓcedant, ſed quæ intra certos terminos concludantur, hinc quidẽ in meridie,inde in ſeptẽtrione cõſtitutos. Porrò & circa conſpectũ ortũq;, atq; occaſum ſyderũ differẽtia mortalium nõ parua eſt: alij ſtellas oẽs quæ in vniuerſo ſunt cælo circũſpicere poſſunt: alij quaſdam ſolũ: quibuſdã certa ſydera nunquam conduntur: certa nunq̃ ſpectãtur certa oriuntur, & occidunt:& quę oriuntur,& occidunt, alijs citius,alijs tardius,quanq̃ ſub eodem meridiano degant.

B *De cauſis eorum quæ apparent in diurno motu.* *Cap.2.*

NObis igitur de apparentium cauſis agentibus, quædam cum alijs communia erunt,quædam non communia:in multis enim illis debẽdum eſt, qui primi de rebus Aſtronomicis tractauere: in multis vero,ſi & nos principium demus,nobis illi gratias habere poterunt, qui ea à nobis acceperint: in primis igitur ea mortalium differentia, quæ circa conſpectum ſyderum, ortumq́; atq; occaſum eorũ verſatur,è diuerſitate horizontium pendet: quorum alij recti ſunt, qualis c d ad æquinoctialẽ a b: alij obliqui qualis e f. qui igitur rectum habent Horizontem,ij ſtellas omnes quæ in vniuerſo cælo ſunt,videre poſſunt:qm̃ in æquinoctiali habitant, & æqualiter ad Polum vtrunq; ſpectant. Eorum vero, quibus obliquus eſt Horizon,nulli ſtellas omnes videre poſſunt:ſed quaſdã nũquam vident, quaſdã ſemper in conſpectu habent:quędam ijs oriuntur,& occidunt: qm̃ obliqui Horizõtis ſemper vna pars ſupra alterum Polorum eleuatur, vt k e, alia infra alium deprimitur, vt k f, Poli ſunt c & d,Horizon obliquus e f. quæ igitur ſtellæ intra Polum c & circulum e g a b e deſcriptũ continentur,illæ nũquam ab ijs vidẽtur, quibus obliquus Horizon eſt e f: quæ vero continentur intra Polum d, & circulũ f h deſcriptum ab f, illæ ſemper in eorum proſpectu ſunt, & nunquam occidunt: reliquæ omnes & oriuntur,& occidunt.ita & de alijs obliquis Horizontibus dicendum eſt. Qui vero ſub polis degunt, neq; ortũ, neq; occaſum vllius ſtellę habent, ſed ſtellas vnius medietatis oẽs ſemper vident, alterius nullas ſpectare poſſunt, qm̃ eorum Horizon eſt æquinoctialis: vltra quam, quæ ſunt ſtellæ ſemper conduntur, quæ citra, ſem-

C

per in propatulo ſunt. Porrò quę ſunt in ea medietate, in qua ſub Polo Horizon premitur, illæ citius ijs oriũtur, qui depreſſiorem Horizontem habent: citius enim redeunt ſtellæ in k d, quàm in k f, & k h. quę vero ſunt in medietate illa, in qua ſupra polum eleuatur Horizon, eę citius ijs oriuntur, qui minus eleuatum habent Horizontem: citius enim perueniunt in k g, quàm in k e, & k c. Cur autem circuli qui hoc in motu deſcribuntur à ſtellis nõ in idem redeant, ſed ſpiras trahant, cauſa nõ alia eſſe poteſt, niſi quod motus ille, quo ſtellę in occaſum circunferuntur, vnus & ſimplex non eſt, ſed compoſitus è duobus. dictũ eſt enim in ſuppoſitionibus primis motum ſimplicem eſſe, qui ab eodem in idem redit: hic ergo, quum in idem non reuertatur, ſimplex & vnus eſſe non poteſt, ſed duo commiſti ſimul, quorum vnus in longum, alius in latus fit: eiuſmodi autem motum nulli orbi proprium eſſe poſſe manifeſtũ eſt è ſuppoſitis à principio: diximus enim vnum orbem non niſi vnum motum per ſe habere poſſe, & eum ſimplicem. duo igitur quũ ſint motus, ſi alter per ſe vlli orbi inerit, alter de neceſsitate per accidens erit, & ab alio dabitur. ergo de vtroque quærendum eſt, qualis quiſque ſit, & cui orbium per ſe, cui per accidens inſit: prius autem de eo agamus, qui in longitudinem fit, quo orbes omnes, & ſtellę circumaguntur in occaſum, medius autem circulus eſt ęquinoctialis, poli vero vniuerſi. hoc ergo motu quum omnes circunducantur orbes, neceſſe eſt, aut omnes per ſe eum motum habere, aut omnes per accidens, aut aliquos per ſe, aliquos per accidens: nam, qui horum vnumquodque dixerint, inuenti ſunt.

D

Quòd motus in longitudinem per ſe inſit primo orbi, alijs per accidens. Cap. 3.

FVere in primis nonnulli, qui putarint omnibus orbibus innatum, ac per ſe ineſſe ab ortu in occaſum in longitudinem ferri: quare non ſolum primum orbem hoc motu agi, ſed & Saturnum, & Iouẽ, & alios: videri autem in orientem per ſe ferri, nõ quidem quod ita ſit, ſed quod appareat ſolum, quoniam ſerius aliquantiſper planetæ quàm Aplane in occaſum redeant: & inter ipſos, alios etiam tardius, alios tarde minus. quo fit, vt redeunte ad occaſum Aplane diebus ſingulis paululum quid derelinquantur ab occaſu planetæ: quod in dies repetitum facit, vt quotidie magis & magis ſecedere ab occaſu orientem verſus videantur, quum nihilominus per ſe ſemper in occaſum ferantur: ſed certe vel magnopere falluntur hi: primum quidem quia ſi motus iſte rectus in longitudinẽ factus ab oriente in occidentem per ſe planetis ineſt, vt proprius, per accidens certe inerit obliquus ille alius, quo totum zodiacum obeunt, Saturnus quidem annis 30, Iuppiter annis 12, Mars duob[us], Sol, Venus, & Mercurius vno, Luna diebus 27, horis 8. quare motus hi ab alio dabuntur planetis. at certe ſi hoc dicatur, magna nimirũ inconuenientia, atq; abſurda conſequentur: impoſsibile enim eſt in aliquo orbe hæc duo ſimul eſſe, vt motus in longitudinem per ſe ſit, motus vero in latus inſit per accidẽs, & à ſuperiori alio detur: tum quia orbis dans motum in latus ſemper obliquabit motum in longum factum, & mediũ circulum flectet, vt nõ per ęquinoctialem feratur, ac ſic eueniet, vt motus rectus, & in longum actus nunquam per æquinoctialem agatur, cuius contrarium apparet: tum quia ſequeretur Solem, & Planetas alios non in eadem medietate oriri, atq; occidere: ſed ſi in Septentrione oriantur, accidet in meridie occidere: quod apertiſsime falſum eſt, ſequitur autem hoc, quoniam flexo medio circulo Solis, & aliorum ab

eo

A eo orbe, qui motum in latus præbet, pars eius erit in ſeptentrione, pars in meridie. quum autem per poſita percurratur quotidie à Sole, & alijs per ſe circulus ille, qui fert in occaſum, fiet quidem, vt ſi in ſeptẽtrione oriatur Sol, occidat proculdubio in meridie (quod plane falſum eſt.) Conſtat enim in eadem parte & oriri, & occidere. Præterea ſi obliquus motus ab aliquo ſuperiori datur, coguntur quidem hi fateri ſuperiores orbes ducere & inferiores: quod ſi ſit, fruſtra quidem eſt dicere planetas per ſe moueri ab ortu in occaſum, quando ſufficit ſuperior orbis, aut communis intelligentia, qui eum motum dent. ac poſtremo impoſsibile eſt planetas in idẽ cum Aplane, & primo orbe ferri, ſerius autem circunuerti, & derelinqui quotidie ab occaſu, (vt ipſi aiunt:) dictum eſt enim ſi vlli orbes in idem feruntur, inferiores ſemper velocius agi, q̃ ſuperiores. quum igitur illud manifeſtiſſimum ſit planetas tardius in occaſum verti quàm Aplanen, & primum orbem, impoſſibile eſt ipſos per ſe motum illum habere, qui in occaſum fert.

Alij vero ſunt, qui penitus contraria opinantes dicant nulli orbi p ſe ineſſe in occaſum moueri, ſed per accidens omnibus. ponunt autem hi communem (de qua ſupra diximus) intelligẽtiam, quę per ſe nulli ſeorſum orbi applicita totum ipſum primo mouet, ceu animal vnum, cuius partes ſunt orbes, ipſa vero ceu anima: de quo, qm̃ ſatis dictũ eſt ſupra, nihil in p̃ſentiarum videtur aliud dicendum: nõ enim vt exiſtimamus, effingi poteſt communis vna forma, quę id moueat, quod vnũ p ſe nõ ſit.

Rectius ergo eſt exiſtimare motum in lõgitudinem, qui per ęquinoctialem fert, primo orbi proprium eſſe, & illi per ſe competere, reliquis vero per accidens, & à primo illis dari: ꝙ enim is motus primo orbi debeatur, ex his manifeſtũ eſſe poteſt: qui enim primo debetur, ſimpliciſſimum eſſe oportet, cuius neq; poli, neq; circulus medius mutationẽ vnquam recipiãt: talis autem ſolus ille eſt, qui ab ortu in occaſum per ęquinoctialem fit: etenim nec poli eius, nec circulus medius hoc eſt ęqui-
B noctialis mutationem vnquam recepere: quandoquidem in quo ſitu nunc ſunt, in eodem ſemper, & patres noſtri, & nationes omnes obſeruauerę: reliquorum vero omnium, tum pol[orum,] tum medij circuli mutationem pati, & ſitum variare cõſpiciuntur. Si igitur primo debetur qui in longitudinem motus ſit, primus autem reliquos vehere poteſt (vt dictum eſt,) manifeſtũ quidem eſt ꝙ reliquis alijs per accidens ineſt, & à primo datur, non quidem immediate omnibus, ſed ſecũdo ſtatim, tertio autem per ſecundum, & ita reliquis, ijs mediantibus qui prope ſunt. ita igitur ſe habet motus qui in longitudinem ab ortu in occaſum fit.

De altero motu, qui in latus fit. *Cap. 4.*

NVnc autem de eo motu, qui in latus fit, percurramus. Hic ergo in primo ineſſe nullo pacto poteſt, ſi quidem vnus orbis vnũ tantum motum habet, (vt dictũ fuit.) at primus alterum illum habebat motum, qui in longitudinem agitur, hunc ergo per ſe habere non poteſt, ſed nec per accidẽs, quum primus ſit, ſupra quem nullus eſt alius, à quo p accidens detur: reliquis autem alijs per ſe ineſſe omnibus neceſſe eſt, quoniam alter motus per accidens illis inerat.

De eo igitur quærendum eſt, qualis nam ſit, vtrum ſimpliciter in latus, hoc eſt ad rectos angulos cum alio motu, qualis c d cum a b, an magis obliquus tantum, qualis e f cum a b: non eſſe autem ſimpliciter in latus, & ad rectos angulos cum alio motu, è duobus maxime cognitum fuit: primum quòd motus ille, & latitudinis ſimul, & longitudinis particeps eſt: dico autem longitudinis eſſe participem non ſo-

A ſemper velocius ferri: ſequitur igitur proprios planetarum motus non eſſe in idem cum primo orbe, ſed oppoſitos: atq; hęc quidem ſola cauſa eſt, cur in occaſu derelinquantur à primo, hoc eſt, cur tardius in occaſum circunuertantur, & eorum alij tarde magis, alij minus. Tres enim tantum poſſunt aſſignari cauſæ, cur illi derelinquãtur à primo, quarum vna eſſet, ſi planetæ per ſe in idem mouerentur cum primo orbe, tardius autem illo, & inter ſe alij tardius, alij minus tarde: quod ſupra improbatum à nobis fuit. Alia cauſa eſſet, ſi raptu fieret, quòd omnes tardius primo circunferrentur, & inter ſe alij magis, alij minus tarde, quod pariter falſum eſt demõſtratum à nobis. Tertia vero cauſa eſt, ſi proprij motus planetarum in contrarium primo orbi agantur: igitur quum è tribus his cauſis, duæ primæ reiectæ ſint vti irrationales & falſæ, ſupereſt vt ſola tertia recipi poſſit: hoc enim ſolum, quòd motus planetarum proprij oppoſiti ferantur primo orbi, facit, vt diebus ſingulis derelinquantur ab occaſu planetæ, & tardius diem obeant. quoniam enim obliquus omnis motus partim & recti particeps eſt, fit quidem vt contrauecti planetæ contra raptum quotidie aliquid de raptu demant, tantũ ſcilicet, quantum quiſq; in vna die contraferri poteſt: vnde & illud pariter euenit, vt inter ſe alij citius circunducantur ad occaſum, alij tardius: citius quidem qui per naturam tardiores ſunt, minus enim contraferuntur, & minus de raptu demunt, tardius autem raptant, qui per ſe velociores ſunt, magis enim contraferunt, & raptum magis tardãt. qua de cauſa Saturnus, qui per ſe tardiſſimus eſt, citiſſime omniũ in occaſum circunfertur, minime enim omnium contra agitur, vnde & rapitur omnium maxime: Luna vero, ꝗ per ſe velociſſima ſit, tardiſſime omnium in occaſum ducitur, maxime enim contrafert, & maxime raptum tardat. ex alijs vero Iuppiter citius occidit, quòd tardior per ſe eſt inferioribus cunctis, mox Mars. Sol vero, Venus, & Mercurius, quoniã proprios motus
B æquales habent, æqualiter etiam in occaſum vertuntur, tardius autem tribus ſuperioribus, quoniam illis velociores per ſe ſunt: Luna autem citius, quoniam illa ſunt tardiores. Quòd igitur obliqui ſint planetarum motus, & quòd non in idem cum primo, ſed in oppoſitum agantur, & qua de cauſa omnes tardius primo, & inter ſe alij magis, alij minus tarde in occaſum circunuertantur, ac de toto motu, qui ab oriente in occidentem ducit orbes omnes, & ſtellas omnes, hactenus dictum ſit.

Cur orbes primo propinquiores non tamen per ſe velociores ſint alijs. Cap. 6.

QVæret autem ad hæc fortaſſe aliquis, cur orbes primo propinquiores non tamen velociores ſint proprijs motibus, quod fieri debere videtur: ſi enim velocitas conſequitur magnitudinem, (vt in primo eſt videre) cõſentaneum erat & eos, qui primo ꝓpiores eſſent, eadẽ de cauſa velociores fore: quod certe non modo non eſt, ſed contrarium magis ſpectatur. Saturnus enim, qui Aplane propinquior eſt, tardior multo reliquis alijs in ſuo motu videtur, deinde Iuppiter, deinde Mars: Luna vero quæ omnium eſt remotiſſima, per ſe velociſſima cernitur.

Videntᵉ igitur Ariſtoteli à primo orbe impediri oẽs, qui infra ſunt, quiq; ĩ oppoſitum p ſe nituntur, ac magis illi impediri, qui primo proximiores ſunt: ꝓp quod Saturnum dicit tardiſſimũ oĩum, ꝗ maxime impediat: Lunam vero velociſſimam, ꝗ minime. quod certe (ſi licet de tanto Philoſopho dicere,) aut non verum eſt, aut non ad quæſitum. primum quidem falſum eſt illud, impediri magis eos orbes, qui primo

mo proximiores ſint, conſtat enim (vt diximus) Solem, Venerē, & Mercuriū ęqualr B
per ſe circunuerti, quū nihilominus vnus alio ꝑpinquior primo ſit. Pręterea qđ
dicit impediri à primo planetas, dupliciter intelligi poteſt, vno modo ꝙ impediant
in eo quod per ſe eſt in motu proprio eorū, alio modo ꝙ impediātur in eo quod per
accidens eſt, hoc eſt ad vniuerſum. ſi quidem intelligit impediri planetas in eo quod
per ſe eſt, hoc certe verum non eſt: ſupra enim oſtendimus impediri nullo pacto or-
bes poſſe in proprijs motibus per ſe: cuius ſignum eſt, ꝙ ſi Saturnus nihil traheret à
primo, ſed derelinqueret in natura ſua, nihilominus motū propriū perficeret annis
30. ſicut & nunc facit à primo raptus. raptus igitur nihil officit ad proprios motus
cōficiendos per ſe. Si vero intelligit in eo, quod per accidens eſt, impediri planetas
rōne ſcilicet ad vniuerſum habita, ſic quidem verū dicit; impediunt enī planetæ: &
illi magis, qui primo proximiores ſunt, velocius enim rapiuntur, q̃ remotiores: verū
hoc non eſt ad quæſitū: non. n. quærimus hoc, ſed cur ꝓprij motus planetarum non
ſint velociores, quāto propinquiores ſunt primo: nam derelicti naturis proprijs Sa
turnus per ſe tardior eſt alijs, mox Iuppiter, & Mars: adhuc aūt nihil facit raptus, q̄m
proprij motus per ſe non menſurant per id, quod in vniuerſo eſt, ſed per zodiacum,
aut per partes loci proprij, & ſphęrarū in quibus ſunt: ſic enim & Saturni, & Solis
motus menſurant & aliorū. igitur ſiue rapiat, ſiue nō rapiatur Saturnus, annis. 30.
motum ſuū explet, & valde reſpectu aliorum tarde: quod mirū eſt, quum amplioris
magnitudinis ſit, & primo, qui velociſſimus eſt propinquior. Aliter igitur fortaſſe
dicendū eſt velocitatē propriam, & tarditatem orbium non ſolū ſequi magnitudi-
nem, ſed & quędā alia eſſe, ad quæ velocitas, & tarditas cōſequatur, vt denſitas mo-
lis, & altitudo ſuperficierū. dico aūt altitudinem ſuperficierum ſpatium illud, quod
inter concauam, & deuexam ſuperficiem interiacet: poteſt enim eſſe orbis aliquis
magnitudine quidē amplus, at mole rariſſimus, & altitudinis ſuperficierum paruę:
poteſt & minor eſſe, at denſiſſimus, & longe diſtātium ſuperficierum: poteſt & oīa
habere. propinquitas autem ad primum vti multum facit ad id, quod per accidens
habent orbes, hoc eſt quantum ad vniuerſi partes, ita ad id, quod per ſe eſt, nihil, aut D
conferre, aut officere videtur: hoc enim & non ad vniuerſum menſuratur, ſed ad
locum proprium, & immutabile eſt, & perpetuum.

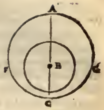
Cur ſtellæ omnes modo propinquiores, & maiores, modo minores, & remotiores appareant ſecundum Aſtronomos. Cap. 7.

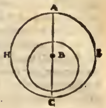
PRoſequamur autem & quædam alia communia, quæ circa ſtellas apparent. et-
enim ſtellis omnibus id videtur accidere, vt modo maiores, & propinquiores,
modo minores, & remotiores videantur, cuius rei multę tra-
duntur ab Aſtronomis cauſæ, in quibus partim nobis cum
alijs conuenit, partim non conuenit. ac vna in primis ab ijs
aſſignatur quam nedum non veram, ſed ne poſſibilem qui-
dem exiſtimamus: dicunt enim in ſtellis non apparere, mo-
do, vt remotiores, & propinquiores ſpectētur, ſed & re quo-
que ita eſſe: duobus autem modis euenire dicunt, vt ſtellæ
modo propinquiores, modo remotiores à nobis fiant: vno
modo p vocatos ab ipſis Ecentricos orbes, alio p Epicyclos.

Ecentricum autem appellant orbem, cuius ſuperficies, aut vna, aut ambæ, non
æqualiter à centro diſtant, ſed ſi lineæ rectæ ad eas ducantur à medio, vna longior,

A alia breuior erit: punctus autem, ad quem longiſſima pertingit linea, Abſis ab ijs vocatur, ad quem vero breuiſſima, Antabſis. Simpliciter autem Ecentricum vocant, qui vtraque ſuperficie concaua, & deuexa inæqualiter à centro diſtat: qualis a b c d ad centrum e, linea longior e a, breuior e c: non ſimpliciter autem Ecentricum vocant, qui altera ſolum ſuperficie extra centrum vniuerſi eſt: qualis a f c g ad centrum b, qui deuexa ſolum ſuperficie Ecentricus eſt, aut qualis a h c k ad centrum b: qui concaua ſolum ſuperficie à centro exit. orbes igitur in quibus infixi ſunt planetæ, ſimpliciter Ecentricos ſtatuunt, circa quos duos alios locant, quos deferentes appellant, non quidem ſimpliciter Ecentricos, ſed altera ſolum ſuperficie, ſuperiorem concaua, inferiorem deuexa: deferens maior, vbi a, minor, vbi b: Ecentricus ſimpliciter vbi c. Epicyclum autem vocant paruam quandam ſphæram intra orbem ſitam, quales ſunt nodi in tabula, verum non continuam cum orbe, ſed contiguam ſolum: propter quod moueri Epicyclus poteſt in ſeipſum reuolutus: in cuius ſuperficie eſt planetæ ſtella, veluti gemma in anulo. Epicyclus, vbi d e, ſtella vbi d. His igitur duobus orbibus fieri dicunt, vt planeta modo altior, modo depreſſior ſit: nam in Abſide quidem Ecentrici, & remotior à centro terræ, & ſublimior ſit, C præſertim ſi & in ſummo Epicyclo ſit: in Antabſide vero propinquior redditur nobis, & magis ſi in imo Epicyclo extiterit: quæ autem propinquiora, omnia & maiora apparent, quæ vero remotiora minora ſimul videntur.

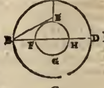

De cauſis eius apparentiæ alio modo. Cap. 8.

NOs autem vtranque dictarum cauſarum prorſus auferimus, & planetas nunquam altiores nunquam depreſſiores re ipſa fieri aſſeueramus, videri autem propter alias cauſas, quarũ vna è medio pendet: dico autem medium, perſpicuum illud corpus, per quod vocata rerum ſenſibilium ſpecies ad viſum venit: cõſtat enim ſi tenue hoc medium ſit, minora & remotiora videri omnia, ſi craſſum denſumq́;, maiora & propinquiora, quod in ijs patet, quæ per aquam, & vitrum, & criſtallum cernuntur: vnde & ſpecillorum, quæ ocularia vocantur, vſus compertus eſt: propter quod, quæ partim in aqua, partim in aere ſunt (vt remi) fracta apparent. pars enim, quę in aqua eſt, propinquior videtur, quare nec directe illi ſuppoſita, quę in aere eſt: vnde & res fracta iudicatur. Hæc autem cauſa, quæ è medio pendet, nõ ſatis perſpecta ab authoribus Ecentricorum fuiſſe videt: nam ij non aliud mediũ cõſiderarunt, q̃ aerem & aquam, & eiuſmodi. ac Ptolemæus, quum vidiſſet quorundam apparentium cauſas in aerem referri non poſſe, exiſtimauit cauſam medij omnẽ excluſam fuiſſe. Nos autem dicimus non ſolum aerem, & aquam, & id genus eſſe medium ſpecierum, quę à ſtellis veniunt, ſed & cælum ipſum, & cæli partes: ꝙ enim cælum perſpicuum ſit, manifeſtũ eſt ſatis. ꝙ autẽ & alicubi denſius, alicubi rarius, indicãt ſtellę, & Lunæ corpus. ſunt igit' in orbibus partes quędã rariſſimę tenuiſſimęque, ꝑ quas ſpecies tranſit nihil refracta: quędã vero denſiſſimę, ꝑ quas nullo modo pertran-

pertranſit ſpecies, ſed tota retro reflectit, quales ſunt ſtellę. quędã porrò ſunt medię, C
per quas partim quidẽ pertrãſit ſpecies, partim vero reflectit, quã aliqui refractionẽ appellant, ea differentia refractionem ſeparãtes à reflexione, ꝙ in reflexione nõ pertranſit vllo pacto ſpecies, ſed tota reſilit retro, in refractione vero, quãquam reflexionem quandã patitur, at pertranſit tñ, & directe viſum mouet: igitur quę orbiũ partes refrangere ſpecies aptę ſunt, illę & maiora, & propinquiora reddere oïa ſunt idoneæ. Ergo ꝙ eiuſmodi nõnunq̃ appareant ſtellę, cauſa interdum in aere eſt, interdum non in aere, ſed in cęli partibus: quæ modo craſſiores, modo tenuiores quibuſdam ſtellis ſubijciunť: pp cauſam igitur in aere, p hyemes in ſerenitate, & p auſtros maiores reddũtur ſtellę, per ęſtatem, & Boream minores: per partes autẽ orbiũ qũo etiam idem contingat, in ſequentibus oſtendemus. Sicut aũt, ſi craſſum mediũ ſit, maiora & propinquiora videri facit, ita & ſi idem multũ fuerit, idem facit: quę enim per plus denſi medij veniunt ſpecies, illa maiora omina repręſentãt: qua de cauſa in eadem aqua, quę in ſummo cernunť, minora apparent, quæ in fundo, maiora. & per duo ſpecilla ocularia ſi quis pſpiciat altero alteri ſuperpoſito maiora multo, & propinquiora videbit oïa: hac de cauſa quæcunq; ſtellarũ prope Horizontem ſunt, maiores, & propinquiores videntur, in medio cęli minores, et remotiores: ſpecies enim prope Horizontẽ per mediũ craſſum venit, & per aerem vaporibus multis plenum, qui circa terrã ſemper ſunt: ſed hoc non ſufficit, nam & è medio cęli ſpecies tandem per eoſdẽ vapores venit, quũ iuxta terrã eſt, verũ illud intereſt, ꝙ prope Horizontem per plus illius aeris defertur ſpecies, è medio cęli per minus: ſit terra e f g h, ſphęra vaporũ circa terrã a b c d: Horizon b e. ſtella igitur prope Horizontem exiſtens videbiť p lineã b e, exiſtẽs aũt in medio cęli per lineã a e. maior aũt eſt b e, q̃ a e, p plus igitur vaporũ ſpecies venit prope Horizontẽ: pp eandem cauſam ſtellæ oẽs, quum in ſeptentrionem accedũt, minores nobis apparẽt, auſtralibus vero maiores: illæ eędẽ quũ in meridiem ſecedunt, nobis quidẽ maiores, auſtralibus vero minores redduntur: nobis enim prope Horizontem ſtella eſt, quũ in meridie verſatur, auſtralibus in medio cęli: contra vero in ſeptentrione exiſtens ſtella nobis in medio cęli fit, auſtralib⁹ prope Horizontẽ. ſit terra a b c d, Horizon noſter f a: ſphæra vaporum circa terrã e f g h: ſtella in ſeptentrione, vbi e, in meridie, vbi f, æquinoctialis k l. ſtella igitur in meridie prope Horizõtem eſt nobis, & videtur per lineam f a: in ſeptẽtrione vero eſt in medio cęli, & videtur per lineam e a, quæ minor eſt. Eadem de cauſa quibuſdã planetis tum maiores videri accidit, quũ in quadraturis ad Solẽ ſunt: qm̃ ſpecies per plus orbis tum refrangiť: de quo poſterius agemus. At vero & ſitus medij plurimũ rem viſam euariat, quod in ſpecillis ocularibus manifeſtum, ac mirum eſt: ſi enim ſpecillum in medio ponatur inter rem & oculum, multo maiorem eandem refert, ſi vero aut prope oculos, aut prope rem ſtatuať, longe minorem reddet: interdum vero ꝙ res maiores, et minores appareant, cauſa neq; in propinquitate & diſtantia eſt, neq; in medio, ſed in vicina ſpecie alterius lucidi, maius enim omne, & inteuſius lucidum aut occulit, aut minora videri facit alia lucida: qua de cauſa lucentia per diem minora, per noctem maiora videnť oïa, per noctẽ enĩ tenuiores etiã radij, & iubar totũ videri põt, quæ p diẽ ne viſum

A ne viſum quidem mouent pp præſentem Solis lucẽ: vnde & prope Solem quũ ſunt ſtellæ, aut nõ videnẽ, aut tenuiores videnẽ: qd' & prope Lunam ẽt planetę ſuſtinent.
Quęcunq; igitur maiora, aut minora videntur, propter aliquã harum cauſarum talia certe apparent, in quibus exerceri debent, quibus noſtra hęc fidẽ factura ſunt. ac de his determinatum in vniuerſum ſit, in alijs autem, quomodo vnũquodq; fiat, ſigillatim aperiemus.

DE APLANE

De ijs, quæ circa Aplanen apparent. *Cap. 9.*

NVNC quæ circa vnumquenq; orbium apparent, & quo pacto oĩa, & quibus de cauſis fiant, proſequamur, præmittentes, quęcunque obſeruata traduntur: primũ autem ab Aplane ordiemur, quę planetis omnibus, & ordine & natura prior eſt, quæ omnes continet, ac vehit. Quæ igitur primi antiqui circa Aplanen cognouere, non multa certe fuerunt: præter enim eum motũ, qui ab ortu in occaſum fit, nihil ferè aliud nouere: quippe præcipue ijs cura fuiſſe videtur, vt ſtellis nomina darent, ſtellationesq;, hoc eſt ſtellarum figuras, atq; earum quoq; fabulas fingerent: tum & ortus, atq; occaſus earum edocerent: &, vt paucis dicamus, primi illi Poetę magis circa ſydera, q̃ Aſtronomi viſi ſunt: quam ob rem, quum non multa de eo orbe nouiſſent, exiſtimarunt etiam primũ omnium eſſe, ſupra quem nullus alius foret, illiq; vti primo deberi motum, qui ab ortu in occaſum fit. quæ opinio vſq; ad Platonis, & Ariſtotelis tempora ſeſe etiam propagauit: videbatur autẽ et eo quoque
B conſona, ꝙ pulcherrimus oĩum, & tot ſyderibus clarus ille orbis ſpectaretur, conuenire autem primo ornatũ illum, præſertim ꝙ non ſine fine quodã à Dijs factus, ac primo datus à Dijs optimis videretur. qm̃ enim remotiſſimus omniũ ille orbis erat, ac propter diſtantiam non cõmode poterat virtutes ſuas huc demittere, ęquum fuit, vt ſtellis pluribus abundaret, vt quod diſtãtia demebat, ſyderum multitudo ſuppleret. Mox vero ſtudio circa ſtellas maiore adhibito, perſpecta in Aplane quædã alia fuere: deprehenſum enim fuit circulos, qui ab ijs ſtellis fiebant, non in idem redire, nec veros circulos eſſe, ſed helices, & ſpiras magis, quemadmodũ & in planetis ſpectatum fuerat prius. Mediam Pleiadum ſcripſit Thymocaris ſuo tempore declinare ab æquinoctiali gr. 14, m̃. 30 ſeptentrionẽ verſus. Hipparchus vero poſt Thymocarim annos circiter 150. eandem ſuo tẽpore declinare gr. 15. m̃. 30 retulit. Ptolemęus vero ab Hypparcho annis fere 260, obſeruauiſſe ſcripſit eam ſtellam gr. 16, m̃. 15 declinare, quæ nunc ab æquinoctiali gr. circiter 25 diſtat. Igitur quum inerrantes ſtellæ perpetuo in alio, & alio latitudinis ſitu ſint, circunducantur autẽ quotidie ab ortu in occaſum, neceſſe eſt ab ijs non veros circulos, ſed ſpiras magis deſcribi. Ex quo & illud ſimul manifeſtũ fuit, Aplanes motum ſimplicem, & vnum non eſſe, ſed compoſitũ ẽ duobus: quorum alter in latitudinem, alter in longitudinem, more planetarum, ageretur. Vter autem illorum proprius eſſet Aplane, non ſatis liquido expreſſiſſe videntur: quum enim primo orbi deberi illum, qui in longitudinẽ fit, & ipſi exiſtimarẽt, primus autẽ crederetẽ Aplane, prima fronte proprius videbaẽ, qui in longitudinẽ fiebat. verũ alia tum parabaẽ difficultas, quandoquidẽ non conſtabat plane, à quo alter ille dareẽ, qui in latitudinem agebaẽ, primo exiſtente Aplane. ea igitur re in ambiguo ab ijs relicta, quum conſideraſſent motum, qui in latitudinem fiebat, viderunt non ſimpliciter in latitudinem eſſe, & ad rectos angulos cum

A videre manifeſtiſſime licet: ſpica enim ſtella, quę à Ptolemęo viſa fuit in gr. 26, m̄. 30 virginis, nunc in libra gr. circiter 17, m̄. 30 ſpectatur: quare à Ptolemæo ad hæc vſq; tẽpora confecit ſpica gr. circiter 21, cum tñ fluxerint anni ſolum 1395. Ex quibus alterum duorum ſtatuere ratum licet, aut Aplanes motum non vniformem, & ęqualẽ perpetuo eſſe, ſed modo tardiorem, modo velociorem, quemadmodũ & planetarum orbes ſe habent, aut Ptolemæum, & Hipparchum deceptos in ſyderũ obſeruatione fuiſſe. Atqui hoc non ſolũ dicere, ſed ſuſpicari quidẽ nefas eſſe videtur: ſi enim decepti illi ſint, equidem neſcio, quid de alijs ſperandũ, quid de nobis promittendũ ſit: pręſertim ꝙ nec ſatis difficile eſt haſce obſeruationes recte facere circa ſtellas. Ptolemęo vero vel facillimũ fuit, cui non regionis ęterna ſerenitas, nõ inſtrumenta infallacia, non experiẽtia pluſquam humana, non ſummum ingenium, & doctrina conſummatiſſima defuere. facillimum pariter & Hipparcho, quẽ nunquam ſatis laudatum oĩs antiquitas dixit. ſupereſt igitur vt alterum illud pro conſtanti indubitatoq; conſtituamus inæqualem eſſe, & non vniformem Aplanes orbis motum, ſed modo tardiorem, modo velociorem ſpectari, quod omnibus quidẽ orbibus Dij ipſi certa lege indidiſſe, ac ſtatuiſſe videntur. atq; hæc quidem ſunt, quę circa hunc orbem apparent, atque vti vera obſeruataq; recipi à nobis debent.

De cauſis eorum, quæ in Aplane apparent. Cap. 10.

IAm igitur eorum, quæ circa Aplanen viſuntur, cauſæ à nobis quærendæ ſunt: ac primum quomodo fiat, vt compoſitus, duplexq; ſit illius motus: quando conſtat circulos, qui ab ea deſcribuntur, nõ in idem redire. Neceſſarium igitur eſt aut B vnum orbem duos motus habere per ſe poſſe, aut vnam intelligentiam duobus mouere motibus, aut duas intelligentias ineſſe vni orbi, aut ſupra Aplanen eſſe alios orbes, à quibus ea multiplicitas fiat. At certe vnum orbem duos per ſe motus habere poſſe impoſſibile demonſtratũ eſt in ſuppoſitis primis: ſimiliter & vnam intelligẽtiã duos ſufficere motus poſſe, pręſertim qui & oppoſiti ſint. Duas vero intelligentias proprias vno in orbe eſſe, nemo eſt, qui dixerit: vnam autem communem, alteram propriam in vno eſſe orbe quidã auſi ſunt dicere: ij quidem, qui cõmunem intelligẽtiam inducunt: quiq; defendere ſtudent Aplanen primum oĩum orbem eſſe: à cõmuni enim intelligentia dari dicunt motum, qui ab ortu in occaſum cõmunis eſt omnibus, à propria vero dari eum, qui per zodiacum in Aplane fit.

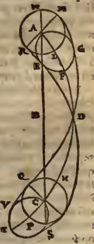
At vero cõmunem illam intelligentiã poni non oportere, ſupra quidem demonſtratum eſt cõibus ad omnes orbes rationibus, nunc vero & proprijs in Aplane demonſtretur. Primum quidem quia poſitis duabus illis intelligentijs nunquã illud monſtrari poteſt, quo pacto inæqualis, & multiformis ſit Aplanes motus, modo velocior, modo tardior inuentus: quandoquidẽ intelligentiarũ illarum vtraq; ſemper æqualiter & vniformiter mouet: quare nec illarum altera, nec ambę eam dare inæqualitatẽ poſſunt. Præterea ſi cõmunis illa ponatur intelligentia, neceſſario illud ſequetur, vt illa nunquã pro natura mouere poſſit: quod inconueniens certe eſt cũ in omni virtute, tum pręcipue in ea quæ æterna & diuina eſt. ſequitur autem hoc, qm̃ aſſignata certa illa velocitate, qua pro natura & per ſe mouere debet, nunq̃ tamen illa mouebit, impedita ſemper ab alia, quę in oppoſitum mouet, & circa idem operatur: vtraq; enim vnũmet orbem mouet, ſed hęc in ortum, illa in occaſum: nec quicquã refert ꝙ alter motus obliquus ſit: diximus enim obliquos motus rectis opponi, ſi non quatenus in latus fiunt, at quatenus in longitudinem & ipſi contraferuntur.

runtur,propter hęc igitur,& ea,quę ſupra de communi intelligentiá dicta ſunt,ne- C
mo(vt arbitror)ponere põt Aplanen orbẽ à duabus intelligentijs moueri. ſupereſt igitur,vt exiſtimemus alios orbes ſupra Aplanen exiſtere, & maiores illa, & natura priores,à quibus & alter motus,& inęqualitas illa immittatur.

Quòd vero aliqui orbes ſint,ad quos ſenſu non pertingamus, nemo mirari debet:nam & illi aut ſuas habent ſtellas non ſenſibiles nobis,aut propter habẽtes ſtellas ſunt facti. eiuſmodi autem orbes Aſtronomi omnes tum antiqui,tum recentiores ſemper recepere:quos Theophraſtus Anaſtros,hoc eſt inſtellatos appellare conſu euerat. conuenire autem ornatum illum ſtellarum primo orbi nullam habet neceſſitatem,perfectio enim eius non in illo ornatu eſt,ſed eo magis,ꝙ magnitudine, & virtute omnibus alijs præſtat:qui ſi non ſtellarum multitudine,at mole, magnitudineq́;, & vi diſtantiam ſatis compenſat.

De cauſis inęqualitatis Aplanes ſecundum Aſtronomos. *Cap.* 11.

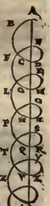
QVo autẽ modo,& quibus de cauſis ea in Aplane inęqualitas fiat, vt modo tardior,modo velocior ab occidente in orientem vertatur,magnã diu difficultatẽ pepetit inter Aſtronomos,neq; hactenus quicquam aliud fuit, quod tãtam perplexionem in eorum animis implicarit:nam neq; qũo per ſe fieret, neq; quomodo per accidens,apparebat.per ſe quidem,quia vnus orbis vnum tantum per ſe motũ, atq; eum vniformem habet (vt ſupra monſtratum eſt.)per accidens autem quo pacto daretur ea inæqualitas,videre quidem non poterant p cognitos hactenus motus,quãquam plures etiam ſupra Aplanen orbes poſuiſſent. ſed neq; ad Eccentricos confugere hac in re poterant. qm̃ ſi in vna medietate vidiſſent ſtellas tardius ferri propter D
Abſidem,oportebat in alia medietate oppoſitas videre velociores propter Antabſidẽ: hoc autem non ſpectabatur.in tanta igitur ambiguitate pleriq; occultum quẽdam in ſtellis latere motum confeſſi ſunt, quaſi nuper inuentos vaticinantes:qualis autem eſſet occultus ille motus,diu dubitatum fuit: donec quidam auſi ſunt dicere moueri Aplanen admirabili motu illo, quem alij acceſſum & receſſum, alij trepidationẽ appellauere. viderunt enim diuerſitatem oẽm quæ in eo orbe apparet, demonſtrari poſſe, ſi ſupra Aplanen alium orbem ſtatuiſſent, qui motum diurnũ daret, ipſa vero Aplane per ſe ita moueret,vt puncta in ea ſub ęquinoctijs conſtituta paruos deſcriberent circulos contrarijs ſemp lationibus: circa vero hæc ęquinoctia duo alia puncta,diſtantia gr.4,m̃.18,paruos & ipſa deſcriberent circulos,ac perfectos: Tropicus vero modo verſus vnũ æquinoctium,modo verſus aliud accederet, recederetq́; perpetuo. Vt ſi æquinoctialis ſit a b c: medius circulus Aplanes Ecliptica a d c: pũcta ſectionum ſiue ęquinoctia a & c: Tropicus d equidẽ deſcribet circulum a g ſ e oualem: c vero deſcribet c u t ſ. porrò ex parte e h deſcribet circulũ perfectũ h m l k: n vero deſignabit n q p o. Tropicus autem d modo verſus c accedet, quũ medius circulus a d c fiet,vel g d u, vel ſ d t: modo recedet verſus a, quum medius circulus e d ſ, vel c d a fiet.ſi igitur ita moueri Aplanen ponamus,oĩa demõſtrari poſſe videntᷣ,quę

in

A in ea apparent. primũ quidem moueri in longitudinẽ ſtellas, deinde & inęqualr̃ moueri: verũ in longitudinẽ dupliciter, vno modo ſecundũ rem, alio modo per apparentiam: ſecundũ rem quidẽ, quum totus ſemicirculus a g f deſcribetur, ſic enĩ ſtellæ in orientẽ re ipſa ferentur: per apparentiã vero, quũ punctus ſectionis a verſus ſeptentrionem ſecedet: accidit enim mutari ſectionẽ & ęquinoctiũ: & ſi prius erat in primo arietis fixi, nunc in vltimo piſcium erit. ſi igitur ſimul cũ Sole prius erat aliqua ſtella in a, reuertens poſt annũ Sol ad ęquinoctialem nõ inueniet in eodem puncto ſtellã, peruenit enim ad ęquinoctialẽ prius pp mutationẽ ſectionis, quæ non in primo arietis iam eſt, ſed in vltimo piſciũ: quare videbitr̃ ſtella mota fuiſſe pro ſignorũ ordine gr. 1: cũ non ita ſit: ſed id contigit propter anticipationẽ Solis qua ad ęquinoctialem rediјt vno gradu prius. ꝗ ſi punctus ſectionis a non in ſeptentrionẽ ſed in meridiem ſecedat, contrariũ huius eueniet, non enim reditus in ęquinoctialẽ anticipabitur, ſed poſtponetur: & ſtellæ videbunť contra ſignorũ ordinẽ retroferri. At vero & inæqualr̃ moueri Aplanen accidit p paruos circulos, qm̃ motus per ipſos factus alicubi multũ recti parum lateralis habet: alicubi parum recti, multũ lateralis, vnde & quandoq; retrogradas ferri ſtellas neceſſe eſt. Hoc igitur tanto motu demõſtrare ea, quæ circa Aplanen apparent, ſibi viſi ſunt: quod & eo etiã conſonũ habitũ eſt, ꝙ per eadẽ putarunt poſſe oſtendere, quo pacto & Solis maximæ declinationes in dies corripiantur. Qm̃ aũt ad poſitionem paruorũ circulorum ſequebať ſtellas etiã quandoq; retrogradas fore, auſi ſunt etiã dicere Aplanen modo directã, modo retrogradã agi: ac eorum aliј dixere annis noningentis directã, noningentis retrogradã ferri, quorum opinio ſucceſſu ipſo ſublata eſt, quando annis iam pluribus q̃ noningentis peractis nunquã tamen retroagi ſtellæ viſæ ſunt.

B Aliј vero dixere paruos circulos annis ſeptem millibus cõpleri: ꝙ ſi retrogradatio nulla, quã nos viderimus facta eſt, futuram tñ quandoq;. Ad poſitionẽ vero hanc ſequitur ſtellas re ipſa non poſſe plus elongari ab æquinoctio primi orbis, q̃ ſit diameter parui circuli: per apparentiam vero aliquanto plus poſſe elongari, non multo tamen. quã rem ſuſpectam habentes poſteriores aſtronomi quædã addidere priorũ opinioni: quũ enim priores tantũ vnum cælũ ponerent ſupra Aplanen, duosq; illi tantũ motus darent, diurnũ ſcilicet, & trepidationẽ, poſteriores vnũ aliud cælum ſuperaddidere, & alium motum, in Aplane. ponunt ergo hi in primis primũ mobile, à quo motus diurnus dať, ꝗ ad nos decimus orbis eſt: deinde ſub ipſo nonũ ponunt, cuius medius circulus eſt ſubalternus eclipticæ, à quo & Aplane p eclipticã moueť. gr. 1, m̃. 28 in annis 200 peragẽs: ſub eo Aplanen ſtatuũt, q̃ per ſe motu trepidationis agitať. à nono igitur orbe fit, vt ab ęquinoctio primi ſecedere poſſint ſtellæ, quanta eſt zodiaci lõgitudo tota, qd' primi dicere nõ potuere. cęterum & poſteriores iſti paruos circulos aſſerũt ſeptẽ millibus annorũ, vti primi tradiderũt, expleri. Verũ enĩ vero ſi motũ hũc Aplanes, quo pacto poſteriores aſſignãt, conſideremus, videbimus paruos circulos nõ eſſe veros circulos, nec in idẽ redire, ſed magis p helices quaſdã agi, pgreſſu anticipantes, regreſſu vero deficientes: qualis eſt a b c d e, et e f g h k, & reliqui. atque hæc ſunt, quæ hactenus de Aplane & tradita, & exiſtimata fuere.

Quòd trepidatio nulli orbi per ſe ineſſe poſſit. Cap. 12.

Operępretium autem eſt de inducto trepidationis motu rationem habere: eſt enim, quomodo eſſe in ſpheris poſſit, eſt autem & quomodo non poſſit.

per

per ſe enim & proprium vlli orbi eſſe hunc motum impoſſibile eſt, ſi vera ſunt, quæ C
à principio recepta fuere a nobis: diximus enim vnum orbem vnũ tm̃ motũ, & eum
ſimplicem per ſe habere: ſimplex autẽ eſt, qui ſuper duobus polis per ſe immotis in
idem redit, omnis autem alius ſimplex & vnus non eſt, ſed cõpoſitus & plures mo-
tus. at certe inducta trepidatio non ſolum ſimplex non eſt motus, ſed vel omnium
cõpoſitiſſimus, quippe qui è quatuor motibus conſtet: quorum vnus eſt ante, alius
retro, alius dextra, alius ſiniſtra: qui nec medium circulum, nec polos per ſe immo-
tos habet, nec circa centrũ fit. Prçterea ſi tali motu moueri per ſe aliquis orbis poſ-
ſet, diuerſiſſimæ quidem naturæ à reliquis eſſe eum oporteret, quod in cœleſtibus
illis ſphçris inconueniens profecto eſt: oẽs enim illæ ĩ ſphçrç ſimplicitate cõuenien-
tes, etiã in motibus, qui ſphçræ naturã inſequuntur, conuenientiã habent. quas ob
cauſas inducta trepidatio per ſe nulli ineſſe orbi poteſt, p accidens autẽ in aliquibus
inueniri non ſolũ impoſſibile non eſt, ſed & neceſſariũ eſſe videt, vt oſtendemus.

Si Aplane per trepidationem mouetur, quo pacto primi dixere, quo pacto eſſe poſſit. Cap. 13.

QVoniam autem de Aplane nihil certi hactenus compertum eſt, vtrum ſemper
directa feratur, an & quandoq; retrograda per paruos circulos, nec nos quicq̃
affirmare quidem ea de re poſſumus, nec debemus. Verũtamen quicquid detur,
quicquid ponatur, ſiue per trepidationẽ Aplane agatur, vt primi dixere, ſiue vti po-
ſteriores voluere, ſiue nõ agatur per trepidationẽ, ſed ſemper directa incedat, viam
quidem nos facultatemq; pollicemur demonſtrandi vnumquodq;, quomodo fiat:
quod quidem præſtare ij non poſſunt, qui hactenus de Aplane ſcripſere. ſi enim for D
te fortuna directæ ſemper feruntur ſtellç, (vt par eſt exiſtimare) illis nulla via reli-
cta eſt demonſtrandi, qũo eueniat. Sed iam ad oĩa ea, quç ponuntur, oſtendenda ac-
cingamur incipientes ab ijs, quæ primi ſcripſere: oſtendamusq;, ſi ponatur Aplane
per trepidationẽ, & per paruos circulos in idem redeuntes moueri, quo pacto fieri
poſſit. meminiſſe autem oportet eorũ, quç à principio dicta ſunt de Circitore orbe,
hoc eſt de eo, qui circunductus in latitudinẽ, motu proprio ſucceſſiue in oppoſita
omnia mouebat. item & illud in memoriã eſt reuocandum, quod dicebamus, ſi ali-
cui Circitori alius orbis contraſeratur in latitudinem, hunc quidem contrauectum
motu trepidationis agitari: quæ quoniam ſupra demonſtrata ſunt, nunc non ali-
ter repetentur à nobis.

Ergo ſupra Aplanen non vnum, vt primi dixere, ſed tres orbes poni neceſſe eſt,
Primum mobile, Circunducentem, & Circitorẽ, ſub quibus ſtatuatur Aplane, quæ
per ſe Circitori contraſeratur in latitudinem ſuper polis Circũducentis orbis. à Pri
mo igitur mobili motum recipiet ab oriente in occidens cõmunem oĩbus ſphçris, à
Circunducente autẽ ſecundo, qui in latitudinẽ ducit, nihil recipiet, qm̃ illi contra-
fertur æqualiter: ſimiliter nec à Circitore, quatenus & ipſe in latitudinem circundu
citur: at vero ab eodem, quatenus motu proprio ſucceſſiue mouet in oĩa oppoſita,
motu quidem trepidationis agetur. qm̃ enim Circitor in latitudinem per colurum
ſuperiorem circunfertur, palam eſt, q̄ proprio motu çquinoctia puncta maxime re-
ſpicit, vti polos circunductionis: atq; ita in oppoſita omnia agit, vt paruos deſcribãt
circulos lationibus ſemper oppoſitis. quorum ſemidiameter gra. 4, m̃. 18 erit, ſi po
natur Circitor non plus poſſe mouere in vna quarta circũductionis. ſi igitur circun
ductionis medietas fiat in annis noningentis, eueniet quidem, quod quidam è pri-
mis

A nis dicebant, vt annis 900 directæ, 900 retrogradæ ſtellæ ferantur. ſi vero circunductionis medietas fiat in annis tribus millibus & quingentis, eueniet, quod alij è primis tradidere, compleri paruos circulos annis 7000: & dimidio tẽporis directas, dimidio retrogradas ſtellas agi. ſi igit mouetur Aplane per paruos circulos, qui perfecti ſint, & in idem redeant, vti primi dixere, ita fieri & non aliter cenſendum eſt.

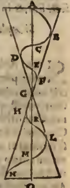
Si Aplane mouetur per trepidationem per helices factam, vti poſteriores dixere, quo pacto fiat. Cap. 14.

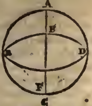
SI vero Aplane per trepidationem quidem mouetur, ſed eo modo quo poſteriores ſcripſere, per helices & paruos circulos non in idem redeuntes, neceſſarius erit nobis alius orbis præter prædictos: non enim in tribus, ſed in quatuor monſtrari poteſt, quo fiat. nihilo autem mutato ordine prædictorum trium, loco Aplanes, alius orbis Circitori ſupponatur, qui (ſicuti prius de Aplane dicebatur) ipſi Circitori contraferatur in latitudinem: ſub eo loco quarto ponatur Aplane, quæ p ſe moueatur in longitudinem per zodiacum, ſingulis 200 annis gr. 1. m. 18. pſciẽs, totam autem reuolutionem annis 49000. ſuperadditus igitur tertius orbis contrauectus mouebitur quidem a Circitore motu trepidationis perfecto, ſicuti prius & Aplane dicebatur. Aplane vero orbis quartus, & ipſa quidem per trepidationem agetur, ſed non perfecte, neque enim parui circuli eius in idem redibunt, ſed helices magis deſcribent progreſſu anticipantes, regreſſu vero deficientes: quod euenit propter proprium Aplanes motum, qui per ſe continenter in lõgitudinem fit verſus orientem, ac helices ipſas producit. Cęterum à Circitore, mediante tertio, ante,
B retro, dextra, & ſiniſtra agitur per paruos circulos circa æquinoctia. oportet autem Circitoris motum proprium velociorem eſſe, q̃ proprium Aplanes, ſic enim retroducere illam poteſt. Accidit autem modo tardius, modo velocius agi Aplanen, q̃m Circitor modo in idem cum ea, modo in oppoſitum mouet: in duabus enim quartis circunductionis in idem cum ipſa fertur, in duabus in oppoſitum. igitur in idẽ cum vertitur, citat quidem ac velociorem illam reddit: quum vero in oppoſitum, tardat, atque etiam mox retroducit, quoniam velocior eſt. Si igitur per trepidationem mouetur Aplane, vt poſteriores exiſtimant, ita fieri rationabiliter putandum eſt.

Si ſemper directa eſt Aplane, quomodo fiat. Cap. 15.

AT vero, ſi non per paruos circulos Aplane agitur, nec vnquam retrograda fit, ſed ſemper directa incedit, & hoc quoq; iam demonſtrandum eſt, quomodo fiat: quod facere illi quidem non poſſunt, qui ſolam trepidationem nouere. Dupliciter autem directa eſſe Aplane poteſt, vno modo ſectionum punctis ſeu æquinoctijs ſimul mutatis, aut in ſeptentrionẽ, aut in meridiem, alio modo ijs nunquã mutatis, ſed ecliptica Aplanes ſemper ſub ecliptica primi orbis fixa manente. plurimum autem refert vtro modo fiat: ſi enim mutentur ſectiones, dupliciter menſurare Aplanes motum oportebit, & per longitudinem ſecundum rem, & per longitudinem ſecundum apparentiam: ſi vero non mutantur ſectiones, vno tantum modo moueri, & menſurari ſtellas in longitudine opus erit. quid autem in re ſit, non ſatis exploratum habetur, ſicut nec vtrum directæ ſemper ferantur ſtellæ: vtrunq; tamen quo fieri poſſit, declarandum eſt: primum autem ſi ſectionum puncta mutantur. Ergo quæ de Circitore orbe ſuperius dicta ſunt, & hic quoque præſupponantur. quatuor quoq; orbes illos & ad hæc demonſtranda recipimus, qui & modo recepti

ſunt, quorum neq; ordo, neque numerus eſt immutandus, vna tantum differentia in ipſis adiecta, quòd ſupra Circitor ponebatur velocior Aplanes motu, hic autem non velocior ponendus eſt, ſed tardior ſolum: ſic enim non retroducere Aplanen potérit, ſed tardare ſolum: vnde fit, vt ſtellę, quę priore in caſu helices illas & circulus non in idem redeũtes deſcribebant, hic nõ helices, ſed flexus quoſdam, & ſinus more anguis deſignent, quales ſunt a b c, & c d e, & e f g, & reliqui. ſit ecliptica a g o, Tropicus g, æquinoctia a & o: Circitor autem moueat per quartam ſuæ circunductionis auſtralẽ inferiorem: mouebit ergo Aplanen circa æquinoctia, quæ maxime reſpicit motu proprio, & in longum, & in latus: in longum quidem in orientem; & in idem cum Aplane, in latus vero verſus ſeptentrionem: a igitur motu veloci deſcribet flexum a b. Rurſus agatur Circitor per aliam quartam, quæ eſt inferior ſeptentrionalis. in longum quidem mouebit, & nunc in orientem in idem cum Aplane, in latus vero verſus meridiem: quare b motu adhuc veloci deſcribet flexum b c. Porrò Circitor obeat aliam quartam, quæ eſt Septentrionalis ſuperior, in latus quidem verſus meridiem pellet, in lõgum vero, quantum ex ſe eſt, in oppoſitum ipſi Aplane: & ſi velocior illa foret, etiam retroduceret: at vero q̃m tardior illa eſt, non retroducit quidem, ſed tamen tardat, motu continenter in orientem facto: quare c deſcribet motu tardo flexum c d. Poſtremo Circitore acto per vltimam quartam, quę eſt meridionalis ſuperior, d quidem in latus ducetur ſeptentrionem verſus, in longum vero in orientem quidem, ſed motu tardo, ac fiet flexus d e, peracta vna reuolutione Circitoris: atque ita & alij deinceps fient. Flexus autem, & ſinus, qui deſcribuntur à ſtellis, latiores quidem ſunt, quo æquinoctijs ſunt proximiores, anguſtiores vero, quo Tropico propinqui magis: cuius cauſa eſt, ꝙ Circitor per motum proprium æquinoctia maxime reſpicit, atque illic maximam latitudinem operatur: medius enim circulus Aplanes, qui modo in b, modo in d, in puncto medio, vbi Tropicus eſt, in conum deſinit. Hoc igitur pacto mota Aplane manifeſtum eſt motum eius modo tardiorem, modò velociorem reddi, velociorem quidem, quum Circitor in idem cum ea fertur, tardiorem vero, quum in oppoſitum in vna igitur medietate circunductionis ſuæ Circitor velocem illam facit, in alia tardam. Atque in citante medietate primum fit motus velox, augens continenter velocitatem, vſquequo ſubalternus fiat Circitor cum Aplane, quod fit in prima quarta. mox fit motus velox, minuens continenter velocitatem in alia quarta, in fine cuius Circitor ſolum in latus mouet ad rectos angulos. Mox fit oppoſitio in alia medietate: & in prima quarta fit motus tardus, augens continenter tarditatem, vſquequo iterum ſubalternus cũ Aplane Circitor fiat. ab inde vero fit motus tardus, minuens tarditatem in alia quarta, vſq; ad finem eius, vbi rurſus Circitor ſolum in latus mouet. ſunt igitur in toto hoc motu puncta quatuor è regione oppoſita, vnũ maxime velocitatis, aliud maximæ tarditatis, & duo neutra. Eplitica a c, circunductio Circitoris b e d f, maxima velocitas; vbi e, maxima tarditas vbi f, puncta neutra b d. ſi igitur directæ ſemper ferũtur ſtellę, mutantur autem ſectiones, & ęquinoctia, hoc certe pacto fieri putandum eſt.

At

A At vero ſi non mutantur ſectiones, nec latitudo circa æquinoctia, ſed per Eclipticam quaſi fixam Aplane ſolum in longitudinem fertur, neceſſarium quidem eſt nobis prædictis quatuor orbibus duos alios addere ſupra Aplanen, ſi eius inequalitatẽ monſtrare volumus. Ergo nihil mutato prædicto ordine Circunducentis, Circitoris, & Contrauecti, ſub Contrauecto hoc ponimus alium orbem, qui ab ipſo Contrauecto circunferatur in latitudinem, ſed ita, vt quantum Circitor circunducitur in vnam partem, tantum hic nouus orbis in oppoſitam à Contrauecto trahatur: ꝓpter quod placet & orbem hunc Anticircitorem vocare. His ita ordinatis contingit quidem proprios motus Circitoris Anticircitorisq; in latitudine ſuper contraponi, in longitudine vero conuenire ſemper, et modo vtrunq; ab oriẽte in occidentem mouere, modo econtra vtrunq; ab occidente in orientem pellere. æquales igitur & pares ſi velocitate per ſe ponantur, fiet quidem vt Aplane in latus neq; in hanc, neq; in illam mutari partẽ poſsit, contranitentibus inuicem illis duobus æquipotentibus: in longitudine vero modo ab vtroq; ſimul citabit, modo ab vtroq; retardabitur ſimul. ſit ecliptica a e c: Circitor & Anticircitor cum ea ſubalterni, & vterq; moueat verſus a: deinde Circitor in f circunducatur, Anticircitoris in g: circulus Circitoris ſit a f c, Anticircitoris vero a g c. palam quòd alter alteri apponetur, ne aut in hanc, aut in illam agatur partem. ſimiliter & ſi Circitor in b ducatur, anticircitor in d.

Verum ſub hoc, quem Anticircitorem vocauimus, oportet & ſuum contrauectum in latitudine, collocare: alioqui & Aplane cum ipſo circunduci poterit in latitudinem. ſub his omnibus ſi ipſa conſtituatur per ſe motum habens in longitudinẽ per

B eclipticam, fiet quidem, vt ſectionibus nihil mutatis ipſa modo citetur à Circitoribus, modo tardetur: citetur quidem quum in idem vterque Circitor & anticircitor mouent, tardetur vero, quum vterq; in oppoſitum contraferuntur.

Quærat autem fortaſſe aliquis è prædictis modis omnibus, quis rationabilior exiſtimandus ſit, quo Aplanen moueri putemus. Ad quos dicimus (quãtum quidem nobis videtur) rationabilius eſſe nũquam retrogradas agi ſtellas Aplanes exiſtimare: quare nec moueri per trepidationem, nec eo modo, quo primi tradidere, nec quo poſteriores. quoniam à Metonis & Eudoxi temporibus vſque ad Hipparchum, & Ptolemæum, & ab his vſque ad Albatenium, & Alphonſum, ac demum vſque ad hæc tempora nemo eſt, qui non directa ſemper ſydera viderit atque audiuerit. quare veriſimilius exiſtimandum eſt directam ſemper Aplanen ferri: directam autem non per flexus, & ſinus illos; qui dicti ſunt, ſed nulla mutatione circa ſectiones facta ſubalternam ſemper eclipticæ primi orbis procedere: cui rei ſatis ea conſonant, quæ Ptolemæus ſcribit, quum inueſtigat, an latitudo inerrantium ſtellarum ab ecliptica Solis mutetur: quòd enim non mutetur, inter alia & hoc ſignum ponit, quòd ſtellæ ad æquinoctialem comparatæ ita progrediuntur, vt proceſſus eclipticæ deſignetur ad æquinoctialem: in tanta enim & tanta amotione ab æquinoctijs eã proportionem ſeruare ſcribit ad æquinoctialem, quam & ipſa ecliptica in eadem amotione reddit. videtur oſtendere hoc non mutari ſectiones Aplanes in latitudine, nec fieri aut vllos paruos circulos, aut vllos flexus, vel ſinus: ſi enim fierent, vtique proportionem eclipticę ad æquinoctialem non ſeruarent Aplanes ſtellæ.

SVppoſito igitur hoc pacto moueri Aplanen,donec probabiliora ſeſe offerant,reliquum eſſe videtur & illud demum oſtendere,quantus ſit eius motus,& quantum ipſa recipiat à Circitore,quantumq́; amittat: & qualis ſit Circitoris ipſius motus: & qūo obſeruata de tempore in tempus correſpondeant iis,quæ dicemus.

In primis autem dicamus,quæ obſeruata ſunt,ſi non omnia, at ſaltem præcipua, & fide digna,& ad noſtrum hoc inſtitutum pertinentia. Primū igitur illud certum eſſe debet per id tempus, quod inter Hipparchum & Ptolemæum interfuit, ſtellas Aplanes motas fuiſſe tardo motu ita, vt non plus peregerint in annis centū, quàm gr.1. vt recte Ptolemęus animaduertit: neq; enim deceptos in obſeruationibus tantos Aſtronomos audendum eſt dicere. Deinde & illud etiamnum clarum eſt à Ptolemæo ad Albatenium vſq; auctum fuiſſe earum ſtellarum motum: quod Albatenij obſeruationes ſuperius aſsignatæ demonſtrant. mox vero ab Albatenij temporibus vſq; ad noſtra motum quidem velocem fuiſſe dicimus,ſed continenter minuentem velocitatem: quod paulopoſt apparebit ex obſeruatis. Exiſtimamus igitur propriū motum Aplanes per ſe talem eſſe, vt gr.1. in annis 100. perficiat, verum à Circitore modo velociorem,modo tardiorem reddi: in eo aūt tempore, quod fuit ab Hipparcho ad Ptolemæum, verſatam fuiſſe Aplanen circa medium motum ac proprium: à Ptolemæo autem ad Albatenium motum dicimus factum fuiſſe velocem augētem: ab Albatenio vero motum fuiſſe velocem minuētem, in quo & nunc ſummus: mox fiet motus tardus augens primo tarditatem, ac deinde tardus minuens tarditatem. Videtur igitur mihi tum forte medius, ac proprius in Aplane motus fuiſſe, quum filius Dei CHRISTVS in lucem venit, ante quem Hipparchus fuit annis circiter 142. Ptolemæus vero poſt,annis fere 143. quantum enim deficiebat motus à medio, Hipparchi tempore,tantum excedebat Ptolemæi tempeſtate. quam ob cauſam menſurans ille motum, redactis defectu & exceſſu ad medium, vidit in annis 100. ab Aplane confici gr.1. ſi igitur à CHRISTI Natali medium motum Aplanes auſpicemur,certum erit motum velocem augētem, qui ab inde ſubſecutus eſt, duraſſe per noningentos annos ad Albatenium vſq;,& non vltra: ꝙ enim vſq; ad ipſum motus factus fuerit velox obſeruationes eius demonſtrant: ꝙ vero & ab eo mox cęperit velocitas minui,ex ſequētibus apparebit. à CHRISTO aūt ad ipſum anni fuere.900. à CHRISTO enim ad Ptolemæum anni fluxere 143, à Ptolemęo autem ad Albatenium anni 755, quare 900 à CHRISTO ad Albatenium. ex quo cōijcimus inæqualitatē Aplanes procedere de 900 in 900 annos,totam aūt reuolutionē confici annorum tribus millibus ſexcentis: ita vt in primis 900 annis fiat motus velox augens,in aliis 900 motus velox minuens, in aliis vero 900 motus tardus augēs, ac poſtremo in vltimis 900 fiat motus tardus minuens. inter velocem autem & tardum motum eſt medius,qui & Aplane proprius eſt: inęqualitas autem datur à Circitore,qui modo citat,modo tardat (vt dictū eſt.) In Natali ergo Domini mouebat Circitor à puncto neutro,hoc eſt eo puncto, qui eſt inter quartam iuuantem & cōtrariam, in quo ſolum in latus mouet: quare & Aplane motu proprio agebatur,quo gr.1. peragit in annis 100. mox per primam quartam iuuantem,quę eſt meridionalis inferior,cępit Circitor citare Aplanen, ac ſupra medium motum dare velocem augentem vſq; ad Albatenium per annos 900, in fine cuius quartæ ſubalterno exiſtēte Circitore cum Aplane in medietate iuuante velociſſimus ac ſummus motus fit. mox per ſecundam D

A quartam iuuantem, quæ eſt inferior ſeptentrionalis, factus fuit motus velox quidem, ſed minuens continenter, in quo & nunc ſumus, erimusque per annos adhuc 265. à quo rurſus medius motus redibit.

Quãtum vero addat Circitor ſupra mediũ motum in vna quarta Circunductionis annorũ 900, poſſumus rationabiliter ex obſeruatis excipere. à Ptolemæo enim ad Albatenium conſtat motas fuiſſe ſtellas gr.11. m̃.30. (vt ſupra diximus) à Chriſto aũt ad Ptolemæum peregerũt gr.1.m̃.fere 30.qui ad ſummũ ſunt gr.13,peracti in annis 900. ſi igitur per ſe Aplane gr.1. perficit in annis 100,certũ erit in his 900.annis ſtellas per ſe &motu proprio gr.9.confeciſſe ex illis 13. Relinquitur ergo gr.4.additos à Circitore fuiſſe in vna quarta annorum 900. quare & tantũ per ſeipſum Circitorem mouere in quarta vna.ꝙ ſi gr. illi ſuperadditi à Circitore diuidantur per annos 900,ita vt motus ſupra mediũ continenter à nõ gradu augeatur vſq; ad gr.4.videbimus in primo centenario addi m̃.5.ſec.20.in ſecundo mi.10. ſec. 40. in tertio mi.16.in quarto mi.21.ſec.20.in quinto mi.26.ſec.40.in ſexto mi.32.in ſeptimo mi. 37.ſec.20.in octauo mi.42.ſec.40, in nono mi.48.quę oĩa mi.& ſec.ſimul ſi componamus,reſultabũt gr.4.qui additi gr.9. medij motus cõficient gr.13. quos ſtellę à Chriſto ad Albatenium peregere. videns autem Albatenius à Ptolemęi temporibus vſque ad ſua ſtellas perfeciſſe gra.11.mi.30.dixit non in annis 100. gr.1.ab Aplane peragi,ſed ĩ annis circiter 66. ſic enim comperiebat diuiſis illis gr.11.mi.30.per annos 755.Nec Ptolemæus igitur, nec Albatenius in obſeruationibus decepti ſunt,ſed in eo magis vterq;, ꝙ id perpetuum putarunt, quod in parte & certo tempore vide-
B rant: atqui non ita futurum erat, nam nec quale ſuo tempore Ptolemęus inuenit,annis ſequẽtibus tale fuit, nec quale Albatenius, quum inæqualitas motus Aplanes nondum manifeſta illis foret.

gr.	m̃.	ſec.
0	5	20
	10	40
	16	
	21	20
	26	40
	32	
	37	20
	42	40
	48	
4	0	0

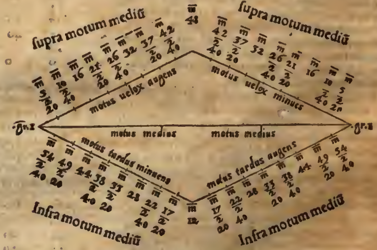
Poſt Albatenium aũt motus ſecutus eſt velox minuens Circitore à ſecunda quarta iuuantium præbente motum. in primo igitur cẽtenario poſt ipſum addita ſtellis fuere mi.48. in ſecundo mi. 42. ſec.40. in tertio mi. 37. ſec.20. in quarto mi. 32.in quinto mi.26. ſec.40. in ſexto mi.21. ſec.20. in ſeptimo addentur mi.16.in octauo mi.10.ſec.40.in nono mi.5. ſec.20. Huic aũt rationi & ea quoq; reſpondent, quæ ſucceſſiuis temporibus ſunt obſeruata poſt Albatenium. Alphonſus.n.Rex,qui anno à Chriſto. 1251.ſtellas digeſſit,poſt Albatenium annis circiter. 350.annotauit inter alias Spicam ſtellã in libra gr.13. mi. 50. quæ ab Albatenio reperta fuerat in gr.8. peregit igitur ſpica in annis 350.gr.5.mi.54. ac tãtundẽ quoq; peregiſſe per aſſignatã rationem debere videtur: nã in primo huius quartæ poſt Albatenium cẽtenario diximus addi motui medio m.48. in ſecũdo mi.42. ſec. 40.in tertio mi.32.ſec.20.in ſequẽtibus 50. annis mi.ferè 16.quę oĩa ſimul cõſlant gr.2.mi.19.quibꝰ ſi addas mediũ motũ,qui ſunt gr.3. mi.30. fiẽt oĩno gr.5.mi.49.quare ratio hæc obſeruatis rectè reſpõdet. Poſt Alphonſum quoq; oĩa prædictę rõni congruũt:accepimus.n. Abranium Zacutũ,qui perpetuas ephęmeridas cõdidit,eandem

gr.	m̃.	ſec.
	48	
	42	40
	32	20
	16	
2	19	0
3	30	
5	49	0

dem Spicam comperiſſe annis poſt Alphonſum 216 in libra gr. 17, mi. fere. 10: C
quam & nos annis poſt Zacutum 69 inuenimus in libra gr 17, mi. fere 47. ab Alphõſo autem ad hoc tempus fluxere anni 280, in quibus Spica à gr. 13. mi. 50 repertis ab Alphonſo progreſſa eſt ad gr. 17, mi. fere 47, qui ſunt gr. 3, mi. 57: ac tantundẽ quoq; è noſtra ratione peractum fuiſſe oportet, ſiquidem eo in tempore annorum 280 motus medij facti ſunt gr. 2, mi. 48: additi vero à Circitore fuere primum in 50 continuis mi. fere 13: in ſequenti cẽtenario, qui eſt quintus huius quartæ, addita fuere m̃. 26: in alio centenario, qui eſt ſextus, addita ſunt mi. 21, ſec. 20: in reliqs annis 30 m̃. circiter 8: q̃ omnia ĩ ſumma ſunt gr. 3 m̃. 57, quæ peracta fuere in annis 280. ex quibus patet & obſeruata conuenire rationi huic, & motum poſt Albarenium procedere minuendo velocitatem, & annis noſtris tendere verſus tardum:

gr.	m̃.	ſec.
2	48	
	13	
	26	46
	21	20
	8	
3	57	0

nunc enim debent ſtellæ in annis 100 peragere gr. 1, m̃. circiter 16. Placuit autem totam inæqualitatis Aplanes reuolutionem per hanc ſubſcriptionẽ deſignare, quã diuiſimus in quartas quatuor, quamlibet autem quartam in annos 900, annotantes quid in vnoquoque centenario addatur ſupra medium motum, & quid mox ab eo dematur. In prima igitur quarta eſt motus velox augẽs, qui ſupra medium motum addit ſingulo centenario mi. & ſec. deſcripta. in ſecũda quarta eſt motus velox D

minuens velocitatem, addens & ipſe ſupra medium in quolibet centenario mi. & ſec. deſcripta. in tertia vero eſt motus tardus infra medium motum, & in primo centenario demunt mi. 5, ſec. 20: quare Aplane in eo cẽtenario nõ plus peragit q̃ m. 54, ſec. 40, & ita deinceps de alijs. in vltima aũt quarta eſt motus tardus minuẽs tarditatẽ: tota igit͛ reuolutio huius inęqualitatis annis tribus millibus & ſexcẽtis expletur.

A *De ordine orbium ſeruientium Aplanæ.* *Cap. 17.*

DE ijs autem orbibus, qui quodam modo famulantur Aplanæ, qm̃ nõdum omnia dicta ſunt, dignum erit poſtremo exponere, quo pacto ſeſe habeant oẽs, & quanto tempore quiſq; circunferatur. Omnium autẽ (vt diximus) primus & ſupremus eſt ille, quem alij primum mobile vocant, qui tanta celeritate conuertitur, vt horis 24 ab ortu per occaſum ad idem rediens circũferatur, reliquos omnes, qui intra cõtinent, ſecum vehens. eſt autem motus eius per æquinoctialem circulũ ſimpliciſſimus, immutabilis, & æternus, niſi quum eius conditor aliter forte volet. Sub eo eſt, quem Circũducentẽ appellauimus, qui per colurum ſuperiorem à ſeptentrione in meridiem annis tribus millibus & ſexcentis in latitudinem circumagitur, & ipſe ſecũ vehens oẽs, qui ſubſunt orbes, niſi quantũ aliqui cõtrauecti impediãt. qm̃ autem hic à primo vehitur in longitudinẽ, palã ꝙ medij circuli vtriuſq; ſeſe inuicẽ ad rectos angulos ſecant. agit quum duplici agatur motu, altero in latitudinem ꝑ ſe, altero in longitudinem per accidens, tardiſſimus autem ſit, qui in latus eſt, velociſſimus qui in longũ, fit quidẽ, vt quę pũcta raptu velociſſima ſint, ꝑ ſe ſint tardiſſima, ꝙ vero per ſe velociſſima, raptu tardiſſima fiant: alterius enim poli in medio circulo alterius ſunt: tardiſſimi antẽ ſemp poli ſunt, velociſſimus medius circulus. quo tandẽ fieri neceſſe eſt, vt tardiſſimus quiſq; punctus velociſſimus olim fiat, & velociſſimus quiſq;, tardiſſimus. Tertius aũt orbis eſt, quẽ diximus Circitorẽ, cuius medius circulus ſubalternus eſt inferiori coluro æquinoctiorũ, cæterũ in latitudinẽ circunducit à ꝑdicto annis 3600, ꝑ ſe vero in oppoſita oĩa mouens, ac gr. 4 peragẽs in vna quarta circũductionis. agitur autẽ hic tribus motibus, ꝗ ſeſe oẽs ad rectos angu-
B los inuicẽ ſecãt, & in eo expleti ſunt tres illi principaliſſimi motus, ꝗ in natura ſphærarũ per ſe eſſe poſſunt. omnis quoq; velociſſimus in eo punctus, tardiſſimus olim fiet, & tardiſſimus quiſq;, velociſſimus, ita prouidentibus Dijs, vt virtutes cœlorũ oẽs vndique, & ad partem oẽm impartiantur. quartus orbis eſt Contrauectus Circitori, & Circunducenti in latitudinem, qui ꝑ Colurum ſuperiorem duplo velocior Circunducẽte à meridie fertur in ſeptentrionẽ: ſub quo eſt quintus Anticircitor appellatus, qui à prædicto in latitudinẽ circunducitur in oppoſitã ſemp Circitori partem ac proportionalem: vnde fit, vt proprio motu ſemper opponat Circitori in latitudine, in longitudine vero ſemper conueniat, & in idem pellat. ergo hic ſi in latitudinem duci debet tantum in vnam partem, quantum Circitor in aliam, oportet cõtrauectum quartum duplo velociorẽ eſſe Circunducẽte ſecũdo, & Circitore, quatenus in latitudinem agit etiam ipſe: verum motibus proprijs æquales ſunt Circitor & Anticircitor iſte. ſub Anticircitore oportet & ſuum Contrauectũ ſtatui illi ęqualem, aut inſenſibiliter cedentem, alioqui continget & Aplanen ſimul in latitudinẽ circunduci, qđ quidem nõ apparet: aut, ſi forte cõtingit, inſenſibiliter quidem accidit, & poſt lõga ſecula. Poſtremo ſub his omnibus eſt Aplane orbis tot luminibus clarus, & lacteo diſtinctus circulo, ꝗ per ſe gr. 1 in annis 100 obit, totã autẽ reuolutionẽ annorum millibus trigintaſex, modo tardior, modo velocior: medius autem circulus eius per eclipticã Solis protendit, quem ſitũ per ſe, & per naturã habere nõ eſt cenſendũ: qm̃ (vt ſupra diximus) qui in natura ſphærarum per ſe ſunt motus, omnes ſeſe ſecant ad rectos angulos. quapropter credendum eſt Aplanes circulum non eodem in ſitu manere ſemper, ſed & ipſum in latitudinem duci aut à Contrauecto vltimo, qui non omnino æqualis ſit Anticircitori, aut à Circunducente primo, qui Contrauectũ quartũ orbẽ ſuperet pauxillo aliquo: vnde nec circũductio Aplanes in

 latitudinem

latitudinem deprehendi, niſi poſt longa annorum curricula poteſt. Inæqualitatis C aūt Aplanes reuolutio annis 3600. expletur, vt dictum eſt. Ac de Aplane hactenus, & quę circa ipſam appareant, & quibus de cauſis fiant, probabiliter dictum ſit.

DE SATVRNO

De ijs, quæ circa Saturnum apparent. Cap. 18.

NVNC ad eos orbes deſcendamus, in quibus vocati planetæ in circulis eorū mediis circumferuntur, ſoli ipſi ſpectabiles & inſignes in ſphæris ſuis. Ordiemur aūt à Saturno, qui ab Aplane ſtatim ſequitur, pręmittentes in primis, quæcunq; circa ipſum apparent. Quòd igitur & ipſe diebus ſingulis ab ortu in occaſum vertatur à primo mobili, tum & ꝙ propriū ipſe motum habeat huic obliquum atq; oppoſitū, dictū eſt in vniuerſum prius, nunc propria magis recenſeamus. videtur igitur propriū ille motum annis ferè 30. explere, tardiſſime quidem oīum aliorū: quę cauſa facit, vt citiſſime oīum in occaſum ducatur, ꝙ q̃ minimum primo cōtraferatur. Æquinoctialem aūt non ſecat eiſdem in punctis, in quibus Aplane & Sol, ſed in alijs: quare neq; ſubalternus cū ecliptica fertur, ſed & illā quoq; ſecat. ſectiones eclipticę (nā illę maxime cōſiderātur in planetis) altera in cācro tradiť, altera in capricorno, variabiles ſingulis cētū annis gr. 1.

Medius motus circutionis.

Gr.	m̄.	ſec.	ter.	quar.	q n.	ſex.	
0	0	5	1	23	48	42	hor.
0	2	0	33	34	28	51	dies
1	0	16	41	44	25	30	mēſ.

Circuitio tota
Annis 29. Diebus 162. hor. 12.

Sunt præterea in eius motu inæqualitates non paucę, tum in longitudine, tum in latitudine: atq; in primis illa, quę & in Aplane dicta eſt, ꝙ in vna medietate circuitionis ſuę tardior, in alia velocior ſpectať. quippe in ea medietate, quæ eſt à virgine ad piſces per ſagittariū, aliquanto tardior incedit: in ea vero, quæ à piſcibus eſt ad Virginē per Geminos, velocior properat: punctus aūt maximę tarditatis nunc in Sagittario traditur gr. 13. maximæ vero velocitatis in geminis, variabiles quidē & ipſi, vti & ſectiones. D

Præter hanc aūt inęqualitatem eſt & alia etiā, cuius periodus annis penè ſingulis paulo plus iteratur, nō magis quidē in vna medietate q̃ in alia, ſed ſucceſſiue in omni parte. eſt aūt hæc, ꝙ planeta modo directus & velox, modo tardus tm̄, modo ſtās, modo etiā retrogradus ſpectari ſolet: ꝑ quā inæqualitatē certa periodo atq; ordine cōtinēter pergit. reuolutiones aūt huius inæqualitatis 57. obſeruanť in annis 59. die 1. horis ferè 18. fieri, quas ſi inter ſe cōpares, id etiā mirū habent, ꝙ vna non eſt æqualis alteri nec tota, nec earum partes, nam nec velocitates æquales ſunt, nec ſtatus, nec retrogradationes.

Medius motus inæqualitatis.

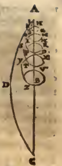
gr.	m̄.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	2	22	49	19	14	19	horę.
0	57	15	27	23	27	20	dies.
18	33	51	50	51	50	0	mēſ.

Tota reuolutio inæqualitatis
Diebus 378. hora 1. mi. 30.

Illud porrò in hac inæqualitate magnopere admirandū eſt, ꝙ tū velociſſimus directiſſimusq; planeta cernitur, quū Soli cōiunctus eſt, tardiſſimus vero, & maxime retrogradus, quū oppoſitus è regione fit Soli. atq; hęc quidē in lōgitudine apparēt.

At vero & in latitudine ſua quoq; inęqualitas inuenitur, nā planeta, vbi a ſectionibus eclipticæ digreſſus eſt, in eo quidem ſpatio, quod eſt à ſectione ad punctū medium, & à puncto medio ad aliam ſectionem, diuerſimode quidē, & valde inæqualiter ad eclipticam ſeſe habet: nam modo ad ipſam accedit, non quidē vt tangat, modo

A do ab ea recedit: accedit autem directus, & velox, ac Soli coniunctus: recedit vero tardus, retrogradus, & Soli oppoſitus. quem motum ſi recte cōſideremus, videbimus per helices quaſdam fieri progreſſu quidem anticipantes, regreſſu vero deficiétes, minimas item prope ſectiones, maximas circa punctum medium, vt ſi ecliptica ſit a d c, medius circulus Saturni a b c, prima helix erit a f g h, minima omnium, quæ à ſectione vſq; ad punctum medium ſunt: ſecúda erit h K l m n, maior quidem priore, reliquis vero minor, & ita de aliis. p has igitur actus planeta, ad Eclipticā quidem accedit directus, & velox: ac velociſſimus in e, & K, & o, ac Soli coniunctus: recedit autem tardus, & retrogradus: maxime autem retrogradus, & Soli oppoſitus in g, & m, & q.

De cauſis apparentium ſecundum alios. *Cap. 19.*

AStronomi igitur ſuppoſitis iis, quæ ſupra ſm eorum placita declarauimus, prædicta omnia demonſtrant partim quidé per Eccentricum, partim per Epicyclum: φ enim in vna medietate tardior, in alia velocior planeta feratur, Eccentrico aſcribunt: faciunt.n. orbem, in quo ſtella ipſa defertur, Eccentricum, quare in ea medietate, in qua eſt abſis, tardiorem planetam incedere, in qua vero Antabſis, velociorem agi. in hac.n. arcus, per quem tranſit minor eſt, in illa maior. ſi enim totus zodiacus diuidatur in duas medietates in a d c, & c b a, Eccentricus aũt ſit f g h K, manifeſtum eſt, φ planeta trãſiturus medietatem zodiaci a d c, tranſibit quidé per arcum f K h: tranſiturus aũt alteram zodiaci medietatem c b a, trãſibit per arcum h g f: at multo maior eſt f K h, in qua eſt abſis, q̄ h g f, in qua eſt Antabſis: plus igitur moræ trahet in medietate in qua eſt abſis, quàm in alia. ſecundam aũt inæqualitatem directionis ſtatus retrogradationis epicyclo douant. qui in medio circulo Eccentrici reuolutus ac planetam infixum gerens ſuperna parte verſus ortum, inferna verſus occaſum vertitur. quo fieri dicunt vt planeta delatus ab Epicyclo modo in idē cũ eccētrico, modo in oppoſitũ agat. in idē quidē quũ ſupna in parte eſt, in oppoſitũ quũ in inferna. quare & velocē planetā fieri quũ in idē cũ Eccētrico ferẽ, tardum vero ſtantem & retrogradũ reddi, quũ in oppoſitũ retrahitur. retro enim ab Epicyclo ducitur, qui Eccentrico velocior eſt. Circa Abſidem vero tardiora fieri omnia, circa antabſidem velociora. vnde accidit reuolutiones huius inæqualitatis non æquales eſſe inter ſe. Plurimum enim intereſt in qua medietate fiant, in velociori ne an tardiori. ea vero proportione ad ſolem planetam moueri, vt tum ſit in ſummo Epicyclo quum coniunctus eſt ſoli, in imo vero quum oppoſitus, quare hic maxime retrogradum, illic maxime directum eſſe.

B

Eam vero inæqualitatem quæ in latitudine apparet, Epicyclo rurſus aſcribunt, cui duos motus dant, præter eum quo vehitur ab eccentrico. alterum in longitudinem, alterum in latitudinem. ſignato enim medio circulo Epicycli, item cētro eius, centrum dicunt ſemper per eccentrici circulum ferri. medium autem circulum epicycli non ſemper per eccentrici circulum ſubalternum verti, ſed diuerſimode agi. ſiquidem centro Epicycli in ſectione exiſtente, medius circulus eius ſemper eclipticæ ſubalternus eſt, & quaſi ſupinus. verum vbi centrum à ſectione digredi incipit,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

pit, non amplius ſupinus, & eclipticæ ſubalternus fertur medius circulus epicycli, C
ſed inclinatur, ſummo eius verſus eclipticam, imo verſus oppoſitam partem ſi ecten
te:quę inclinatio maior & maior continenter fit, donec centrum perueniat ad pun-
ctum medium, in quo maxima ea fit. non tamen vt eclypticam vnquam attingat, ab-
inde vero reſupinari quodãmodo ac ſenſim erigi incipit medius Epicycli circulus,
donec in aliam ſectionem perueniat, in qua rurſus ſupinus ac eclipticę ſubalternus
reddatur. ſic igitur moto Epicyclo fieri dicunt vt ſtella modo ad eclipticam accedat,
modo ab ea abſcedat. accedat autem directa & velox, quoniam ſuperna pars quę in-
clinatur, & in qua eſt planeta ad eeplipticã accedit. recedat autẽ retrograda, quoniã
tunc eſt in vna Epicycli parte. Quòd igitur ita fiat Aſtronomi omnes dicũt. quo
autem modo fiat, & à quo tot motus Epicyclo dentur, nemo oſtendit. de qua re po-
ſterius inquiremus.

De cauſis apparentium per noſtra principia. *Cap. 20.*

TEntandum eſt autem aliter prædictorum cauſas per noſtra principia demon-
ſtrare, ac primũ quòd in vna medietate tardior, in alia velocior planeta agatur,
cauſam ipſi non Eccentrico, ſed Circitori orbi damus: habet enim Saturnus Circito-
rem ſuum, quemadmodum & Aplane, Dijs ita diſponentibus, vt orbes & in longi-
tudinem & in latitudinem diuerſimode moueri poſſent. quoniam autem omnis
Circitor in latitudinem quidem circũducitur, proprio autem motu in oppoſita om-
nia mouet, palam quòd & hæc omnia circa Saturni Circitorem contingunt. verum
in latitudinem circũductio par eſt circuitioni Saturni, hoc eſt annis 29. diebus 162.
horis 12. fit. proptius autem Circitoris motus tardior Saturni motu eſt. quoniam D
autem & modo in idem cum Saturno, modo in oppoſitum fertur Circitor, inde qui-
dem fit vt modo planetam citet, modo etiam retardet, nunquam autem retroducat,
quoniam tardior Saturno eſt. ea autem Circitoris huius ad planetam proportio eſt,
hoc noſtro tempore, vt tum ſubalternus cum eo Circitor ſit in medietate contraria,
quum planeta in gr. 13. ſagittarij peruenit: ſubalternus vero fiat in medietate iuuan
te, quum planeta in gr. 13. geminorum perductus eſt. quare hic eſt pũctus maximæ
velocitatis, illic maximæ tarditatis, quæ puncta alij abſidem & antabſidem vo-
cant. vbi enim eſt maxima tarditas, illic maximam putant a centro diſtantiam eſſe,
vbi vero maxima velocitas, illic maximam centro propinquitatem exiſtimant.
Nos autem tarditatem & velocitatem non a diſtantia & propinquitate, ſed a circi-
tore dari arbitramur, quum ſubalternus planetæ fit modo in contraria, modo in iu-
uante medietate.

Secundam autem inæqualitatem directionis ſtatus & retrogradationis non aſſi-
gnamus Epicyclo, ſed alteri Circitori. duos enim Circitores habent planetæ om-
nes, qui retrogradationem nouere. a quibus prędictę duę inæqualitates contingũt,
communes planetis illis.

Ergo quum prior Circitor in latitudinem circunducatur per puncta media, ſe-
ctionesq́; ipſas reſpiciat vti polos circunductionis, tũ ſecũdus hic Circitor p ſectio-
nes in latitudinem circunfertur, puncta autem media reſpicit vti circunductionis
polos. quare hic puncta media maxime in oppoſita per ſe mouet, ille ſectiones. eſt
autem ſecundus hic tum circunductione tum & proprio motu multo velocior Sa-
turno. ſiquidem diebus. 378. hora. 1. m̃. 30. circunducitur in latitudinem. proprio
autem motu retroducere Saturnum poteſt. Quoniam igitur & hic more Circi-

torum

A torum in vna medietate circunductionis in idem agitur cum planeta, in alia in oppoſitum, manifeſtum eſt, quòd & ipſe modo planetam citat, modo retardat, nec retardat ſolum, ſed ſucceſſiue mox ſiſtit, mox etiam retroducit. in contraria enim medietate ſi Circitor velocior planeta ſit primum quidem tardat ſolum a principio ſcilicet primæ quartæ contrarię, quum adhuc parua eſt oppoſitio, & anguli maiores; motusq; multum lateralis, parum recti habet. procedente vero motu & creſcēte oppoſitione continenter ad acutiores angulos, peruenitur, ad certum pūctum, in quo vectio, & planetæ motus ęquantur, ac tum planeta ſiſtitur: mox creſcente adhuc oppoſitione, & ſuperante vectione, retroductio planetæ fit. quæ continue maior & maior fit, donec ad ſubalternationem ſit ventum, in qua & oppoſitio tota recta eſt, & maxima retroductio ab inde vero comminuitur rurſus oppoſitio, ac rurſus ad alium punctum conſiſtentiæ deuenitur, ac poſtremo ad motum ſolum tardum. omnia igitur hæc poteſt in Saturnū facere ſecundus Circitor, quoniam illo velocior eſt. Nō ſunt autem reuolutiones huius inæqualitatis inter ſe æquales, neque totæ, neq; earum partes, quoniam multum refert in qua medietate contingant, an in ea in qua ratione alterius Circitoris tardior planeta erat, an in qua velocior, pręſertim circa puncta maximæ tarditatis & velocitatis. propter quæ inæquales redduntur reuolutiones ſecundæ huius inæqualitatis, verum per accidens hoc eſt: per ſe enim æquales omnes ſunt, & ſi menſurentur per motum medium Circitoris primi.

Quòd autem in coniunctione cum ſole velociſſimus ſit planeta, in oppoſitione tardiſſimus, cauſa eſt, quòd hic ſecundus Circitor tum ſubalternus eſt cum planeta in medietate iuuante, quum ille Soli coniunctus eſt. tum autem ſubalternus eſt in
B medietate contraria, quum ſoli oppoſitus eſt planeta. quo enim tempore ſol à coniūctione Saturni ad oppoſitionē transfert, eo & Circitor ab vna ſubalternatione ad aliā ſeſe agit, verū neq; ꝑpetuū hoc eſt, vt in oī coniūctione velociſſimus, in oī oppoſitione tardiſſimus ſit planeta, niſi ꝑ mediū motū primæ inæqualitatis menſura fiat.

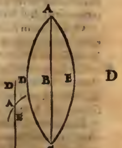
Eius autem inæqualitatis quæ in latitudine apparet, cauſa eſt idem ſecundus Circitor qui per ſectiones circunductus puncta media reſpicit, vti polos circunductionis, ac in oppoſita maxime mouet. quoniam autem mouet in omnia oppoſita, palam quòd & ante & retro, & dextra & ſiniſtra torquere poteſt, atque helices facere, quemadmodū & in Aplane dictum eſt, maximas quidem circa puncta media, quoniam illic maxima fit latitudo, quę circa ſectiones in conum deſinit. vt autem clariora reddantur omnia, ſit ecliptica a b c, circulus Saturni a d c. punctus medius d, ſectiones a & c moueatur autem Circitor a prima quarta iuuantiū q̄ eſt ſeptētrionalis occidētalis, mouebit quidē & in longū & in latus, in longū verſus orientē, in latus verſus eclipticā & meridiē. ſi igit᷑ planeta ſit vbi a in ſectiōe ſeſe extra moturus, manifeſtū ꝙ pulſus a Circitore in orientē ſimul & meridiē verſus eclipticam, deſcribet portionem helicis primę a e motu veloci ac directo. atque in e velociſſimus erit, Circitore ſubalterno in medietate iuuante in fine primæ quartæ, cum quo ſit & ſol coniunctus in e. Rurſus vero moueat Circitor per aliam quartam quæ eſt occidentalis meridionalis, in longum quidem pellet orientem verſus, in latus

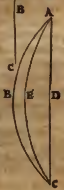

verſus

verſus ſeptentrionem. planeta igitur ab e deſcribet portionem e f, motu veloci minuente. deinde vero Circitore mouēte a prima quarta contrariū, q̄ eſt meridionalis orientalis, pelletur quidem planeta in longum primo paululum in orientem directus, mox ſtabit, mox retroagetur occidentem verſus, in latus vero verſus ſeptentrionem. deſignabit igitur portionem f g, Circitore ſubalterno in medietate contraria, ac planeta maxime ab ecliptica recedente, ac ſoli oppoſito: poſtremo ſi à quarta vltima moueat Circitor, quæ eſt orientalis ſeptentrionalis, agetur planeta in latus quidem verſus eclipticam & meridiem, in longum vero retro primum, mox circa finē eius quartę verſus orientem pauliſper, motu primum retrogrado, mox tardo ſolum, quare deſcribet portionem g h. peracta vna reuolutione Circitoris atque helice a f g h. quæ minima quidem omnium eſt, quoniam latitudo fit maxima circa puncta media, minor vero continenter verſus ſectiones. vnius enim circuli ſi medius punctus in oppoſitas partes pellatur, ſemper latitudo fit in medio & in ventre maxima, minima circa extrema. vt ſi circulus a b c ducatur in oppoſita circa b, latitudo maior erit d b e. verſus a autem & c minor continue. pulſo igitur Saturni circulo in oppoſita circa medium vbi d, deſcribuntur duo hinc inde circuli a ſ c. & a u c. in quibus latitudo fit maxima in ſ d u. C

Eſt autem dubitatio quędam circa ſectiones, quoniam in obſeruatis apparet planeta circa ſectiones in ecliptica nō ſolum in puncto ſectionis, ſed modo ante, modo poſt. vt ſi ecliptica ſit d b c, ſectio vbi a, apparet quidem planeta non ſolum vbi a, ſed etiam vbi d & vbi e in ecliptica. per traditum autem modum non videtur poſſe in alio pūcto videri quàm in a vbi ſectio. nullus enim alius eſt punctus in Saturni circulo qui eclipticam cōtingat, niſi ſectionis punctus. Ad quod dicimus, quum circulus Saturni a d c, accedit ad eclipticam a b c. fitque circulus a e c. tunc ille adeo propinquus eclipticæ fit iuxta ſectiones, vt diſcerni non poſſit per certum ſpatium, an planeta ſit in ecliptica, an extra, quam ob rem in ecliptica eſſe videatur. vnde & Aſtronomi ſubalternū dixere fieri in ſectionibus cum ecliptica medium circulum epicycli.

Eſt autem & alia quædam dubitatio tum circa Circitorem primum, tum & circa ſecundum. videtur enim vterque tantum debere in latitudinem mouere, quantum in longitudinem mouet. at certe primus Circitor in latitudinem aut nihil aut quam minimum mouebat, in longitudinem vero multum, modo citans modo tardans planetam. ſecundus quoque & ſi quandam latitudinem facit circa helices, non tamen tantum in latus mouet, quantum in longum, ſi quidem Ptolemæus ſcribit latitudinem maximam quæ circa puncta media fit non eſſe maiorē quàm g a 7. quod vero in longum præſtat, longe plus eſt. ad quæ dicimus, in vtroque cauſam eſſe Anticircitores ſuos, qui latitudinem minuunt, vt iam dicemus.

A *De ordine & numero orbium ſeruientium Saturno.* Cap. 21.

VIdentur autem qui ad Saturnum orbes attinent, omnes numero decem. duo enim quum ſint Circitores, vnuſquiſq; autem Circitor, qui non tantum in latus moueat, quantum in longum, quinq; orbibus egeat, vt in Aplane monſtratum eſt: fit quidem vt in Saturno ad demonſtranda quæ apparent, decem orbibus opus ſit. Ordo igitur prioris Circitoris in quinq; conſiſtit orbibus, Circunducente, Circitore, Contrauecto, Anticircitore & ſuo Cõtrauecto. quorum primus eſt Circunducens, qui ſub Aplane in latitudinem per ſe fertur per puncta media inter ſectiones. circunfertur autem Saturno par annis.29. diebus.162. horis.12. ſub eo eſt prior Circitor, qui eodem tempore ſimul in latitudinem ducitur a prædicto. per ſe autem in oppoſita omnia mouet Saturno tardior. ſub quo eſt Cõtrauectus ſuus, qui ſuper polis Circunducentis contrafertur in latitudinem illo duplo velocior. mouetur autem hic a Circitore trepidationis motu (vt in aliis dictum eſt.) Ab eo ſequitur Anticircitor, qui, vti & in Aplane diximus, in latitudine quidem ſemper opponitur Circitori, aut æqualis illi aut quàm minimum cedens, in longitudinem vero ſemper in idem agitur cum Circitore. ex quo fit vt non tantum in latus moueatur Saturnus quantum in longum. ſub quo eſt vltimus Contrauectus, a quo fit vt reliqui qui infra ſunt, non circunferantur in latitudinem.

Ab his ſequitur ordo Circitoris ſecundi, in quinque orbibus pariter conſtitutus Circunducente, Circitore, Contrauecto, Anticircitore, & vltimo Cõtrauecto. quorum primus eſt Circunducens. qui non per puncta media (vti prior) ſed per ſectiones circumagitur in latitudinem, ac circuitionem explet diebus.378. hora.1.m̃.30.
B ferè. cuius reuolutiones. 57. fiunt in annis Ægyptijs. 59. die 1. horis circiter 18. ſub eo eſt ſecundus Circitor. qui eodem tempore circunducitur a prædicto in latitudinem, cæterum proprio motu in oppoſita omnia mouet multo velocior Saturno. ſub quo eſt Contrauectus ſuus per trepidationẽ ab eo agitatus, duplo velocior Circunducente. A quo ſequitur Anticircitor alter. qui per ſe ſemper opponitur in latitudine Circitori, non autem ęqualis illi, ſed tñ tantum contranitens, quantum ſatis eſt, vt latitudo in Saturno nõ maior fiat q̃ gr.7. ac demum eſt vltimus Cõtrauectus. ſub quibus omnibus eſt Saturni orbis planetam ferẽs, qui ab occidẽte in orientem actus circuitionẽ explet annis.29. dieb⁹.162. horis.12. in vna medietate tardior, in alia velocior. & inſuper modo directus & velox, modo conſiſtens, modo & retrogradus per helices (vt diximus) inęquales circũactus, ac de Saturno quidẽ hactenus dictũ ſit.

DE IOVE.

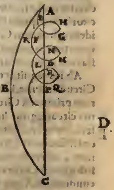
De ijs quæ circa Iouem apparent. Cap. 22.

VIDENTVR planetæ conuenientias inter ſe partiti, ſuperiores enim tres Saturnus, Iuppiter, & Mars cõmunia fere omnia habent, & magnopere vnus cum alio conſentit. Venus vero cum Mercurio, ſol cum luna. quapropter quæ de Saturno dicta ſunt, eadem quaſi repetentur & in Ioue, de quo conſequenter agendum eſt, quoniam a Saturno inter planetas ſtatim ſequitur. Ergo quòd & Iuppiter ab ortu in occaſum feratur diebus ſingulis a primo mobili, tardius quidem Saturno, cæteris citius, tum & quòd proprium ipſe motum habeat huic obliquum, declaratum ſatis eſt ſupra.

pra. obſeruant autem circuitionem ſuā ipſum obire annis circiter 12. hoc eſt annis 11. diebus 313. horis 20. Secat aūt tum ęquinoctialē, tum & eclipticam. ſectiones eclipticę altera noſtro tempore in cācro traditur gr. 23. altera in capricorno. Illud vero mirum fortaſſe videri hoc in orbe poteſt, q̄ quum ſuperiores, vt dictum eſt, trahāt inferiores, Iuppiter tn̄ a Saturno minime trahi videt.

gr.	m̄.	ſęc.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	0	12	25	6	6	56	hore
0	4	19	14	26	46	31	dies
2	29	37	13	23	15	30	mēſes

Sunt autem in eius motu inęqualitates non paucæ, in primis illa, quę & in Aplane & Saturno dicta eſt. q̄ ſcilicet in vna medietate tardior, in alia velocior ſpectatur. tardior quidem in ea, quæ eſt a cancro ad capricornū per virginem, velocior vero in ea, quæ a capricorno ad cancrū per piſces. punctus autem maximæ tarditatis in virgine, maximę velocitatis in piſcibus gr. 23. Sed nec minus ſecundā inęqualitatē directionis ſtatus & retrogradationis habere cernit. ſiquidē ſingulis 13. mēſibus diebus 8. horis ferè 21. certa periodo modo direct⁹ & velox, modo tardus tantūmodo ſtans, modo retrogradus apparet. cuius inęqualitatis reuolutiones 65. annotant fieri in ānis Ægyptijs 71. quas itē reuolutiones ſi inter ſe compares, æquales non reperias.

Ad ſolem quoq; eandem habere rationem conſtat, quam & Saturnus habuit, vt in coniunctione velociſſimus, in oppoſitione tardiſſimus videatur.

At vero & in latitudine eadem quoq; ſortitus eſt, quæ Saturnus in oīū eīū reuolutione inęqualitatis ſecundę ad eclipticā modo accedere, modo abſcedere ſpectat. accedere directus & velox, & ſoli cōiunctus, abſcedere vero tardus & retrogradus. totum vero motum per conſimiles helices obire. quarū quæ prope ſectiones ſunt, minimæ, quæ circa puncta media maximæ ſunt. prima helix a e f g h. ſecunda h k l m n & reliquæ. Latitudo autem quæ circa puncta media fit maxima gr. 4. tradi ſolet.

De cauſis apparentium in Ioue. *Cap. 23.*

HOrum igitur cauſas Aſtronomi per ecentricum atq; epicyclum reddunt. primam inæqualitatem ecentrico, ſecundum epicyclo aſſignantes. & item eā quę in latitudine fit. modus autem idem, qui & in Saturno dictus eſt. Cur autem non ſimul cum Saturno trahatur Iuppiter nulli quidem dixere, quod certe iniuſte neglectum videtur. ſi enim in alijs multis videbant inferiores orbes a ſuperioribus trahi, debebant, ſaltem dubitare cur idem, & in Ioue non fiat.

Nos autem ab hoc primum incipientes, dicimus ob id contingere quòd ſub Saturno aliūs orbis ſit, qui in longitudinem illi contraferatur. Ad ea vero quę in latitudine apparent in Saturno Contrauectos ponere non eſt nobis neceſſarium viſum, quòd confundi ea accidit cum Circitoribus Iouis & Circunducentibus. quanto enim pauciores inducere orbes poſſumus, tanto gratius & planius futurum exiſtimamus. Quòd autem in vna medietate tardior in alia velocior agatur Iuppiter, cauſam primo Circitori damus. habet enim & ipſe, quemadmodum & Saturnus, Circitores duos, quorum prior in latitudinem circūducitur Ioui tempore par, pro-

prio

A prio autem motu tardior. Cæterum modo in idem cum Ioue, modo in oppoſitum fertur. quare & modo citat, modo retardat. ea vero proportione ad planetam ſe habet, vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta in gr. 23. virginis inuenitur, vbi eſt maximæ tarditatis punctus. quum vero planeta in gr. 23. piſcium verſatur, tum Circitor in iuuante medietate ſubalternus ſit Ioui. quare & illic punctus maximę velocitatis enaſcitur. Commodiſſime autem fit hęc proportio, quoniam circunductio Circitoris æqualis eſt motui Iouis. variantur autem puncta hæc ob Aplanes motum, vt & in Saturno dictum eſt.

Secundam autem inæqualitatem directionis & retrogradationis alter Circitori aſcribimus, qui tum circunductione tum proprio motu velocior multo eſt Ioue. ſiquidem circunducitur anno vno, menſe vno, diebus 3. horis fere 15. vnde reuolutiones 65. in annis 71. conficiuntur, proprio autem motu retroducere planetam poteſt, ergo & hic quoniam modo in idem, modo in oppoſitum fertur, nunc quidem planetam citat, nunc retardat, pro natura conditioneq; Circitorem, nec tardat ſolum, ſed & ſiſtit atq; etiam retroducit, quoniam velocior eſt Ioue.

Quòd vero velociſſimus ſit quum ſoli coniunctus eſt, tardiſſimus quum apponitur, cauſa eadem eſt, quæ & in Saturno dicta eſt. commune enim habuere tres ſuperiores planetæ, vt quo tempore ſol a coniunctionibus eorum, ad oppoſitione ſeſe traducit, eodem & Circitor ab vna ſubalternatione ad aliam ſeſe conuertit. oportet autem menſurare per motum medium quod dictum eſt, alioqui perpetuũ non erit vt Iuppiter in coniunctione velociſſimus ſit, in oppoſitione tardiſſimus.

Porrò quæ in latitudine in Ioue apparent, eodem modo contingunt, quo & in
B Saturno dicebatur. Circitore enim ſecundo per ſectiones in latitudinem acto, puncta media maxime in oppoſita ducuntur. vnde & conſimiles helices fiunt, nullo alio
C ab ijs, quæ in Saturno fiebant differentes, niſi quòd Iouis helices productiores ſunt, & directionem longiorem habent.

De ordine orbium Iouis. Cap. 24.

QVi vero ad Iouem orbes pertinent, vndecim ad ſummũ omnes ſunt. quorum primus eſt ſolitarius ille Contrauectus qui ſtatim ſub Saturno ſubeſt, Reliqui vero decem ſunt, quinque ad priorem Circitorem attinentes, & quinque ad ſecundum. In primo ordine eſt primus Circunducens, qui per puncta media in latitudinem ſeſe conuertit Ioui par ſecundus eſt Circitor primus, qui circunductione & ipſe Ioui par eſt. proprio autem motu tardior, ſub quo eſt Contrauectus ſuus duplo velocior Circunducente, ac ſub eo Anticircitor, qui Circitori ſemper opponitur in latitudine, aut par illi aut mõdicũ quid cedens. nam & in prima inæqualitate quandam inſenſibilem latitudinem diligentiores notant. ſub eo eſt ſuus Contrauectus. ſecundi autem ordinis primus eſt Circunducens, qui per ſectiones in latitudiuem agitur menſibus 13. diebus 8. horis erciter 21. ſub quo eſt ſecundus Circitor, per eaſdem ſectiones circunductus, proprio autem motu puncta media in oppoſita maxime mouens. ac ſub eo eſt Contrauectus ſuus. & ſub ipſo Anticircitor alter, qui in latitudine ſeſe eatenus Circitori opponitur, vt latitudo quæ in punctis medijs maxima fit, non maior inueniat quàm gr. 4. a quo poſtremo eſt Contrauectus ſuus.

& ſub ipſo Iuppiter, qui per tot inæqualitates actus orbem demum obit annis 11. diebus 313. horis ferè 20. ita igitur ſe habet & Iuppiter.

De ijs quæ in Marte apparent. *Cap. 25.*

MArs qui proximum locum inter planetas Ioui tenet, communia ferè omnia cum prædictis habet. motum ipſe ſuum annis ferè duobus explet. hoc eſt anno 1. diebus 321. horis circiter 23. medius autem circulus eius tum æquinoctialem, tum & eclipticam ſecat. ſectiones eclipticę altera in tauro gr. 15. altera in ſcorpio tempeſtate noſtrę traduntur. puncta media in aquario & leone. Habet item Mars vt nec ipſe cũ Ioue rapiatur. Porrò & primam quoq; inæqualitatem ſuſtinet, vt in vna medietate tardior, in alia velocior feratur. tardior quidem in ea quæ eſt à tauro ad ſcorpium per leonẽ. velocior in alia, quæ eſt a ſcorpio ad taurũ per aquarium. quare hic eſt punctus maximę velocitatis, illic maximæ tarditatis. coincidunt autem puncta hæc maximæ tarditatis, & velocitatis cum punctis medijs.

medius motus circuitionis

gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	1	18	56	32	51	39	horę
0	31	26	30	53	51	36	dies
15	43	18	26	55	46	30	menſes

At vero & ſecundam quoq; inæqualitatem directionis ſtatus, & retrogradationis habet, cuius reuolutiones 37. fieri in annis 79. diebus 3. horis fere 8. Ptolemęus tradit, quæ quidem reuolutiones nec æquales quidem inter ſe ſunt. Ad ſolem pręterea eodem ſe habet modo, quo & prædicti duo. nam & ipſe in cõiunctione velociſſimus, in oppoſitione tardiſſimus cernitur. Ad hæc autem & in latitudine quoq; eaſdẽ inæqualitates patitur. nã aliorum more per helices modo ad eclipticã accedit directus & velox, modo recedit tardus & retrogradus.

gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	11	9	14	10	48	22	horę
0	27	41	40	19	20	58	dies
13	50	50	9	40	29	0	menſes

Tota reuolutio
diebus. 779. horis 5.

D

Quod autem mirũ videri poteſt in hoc planeta illud eſt, ꝙ maxima latitudo quæ circa puncta media fit, maior quidem in parte auſtrali, q̃ in parte ſeptentrionali annotatur. quando in parte auſtrali gr. circiter 7. menſuratur, in ſeptentrionali gr. 4. m̃. fere 10. quum in alijs æqualis vtrinq; ſit. quanquam & in Saturno parum neſcio quid difformis latitudinis quidam conſpexerint.

De cauſis apparentium in Marte. *Cap. 26.*

HOrum igitur omnium cauſas Aſtronomi per Eccentricum, & Epicyclum aſſignant, eo pacto quo & in prædictis dictum eſt. quamquam non parum in eo laborent cur latitudo in vna parte maior, quàm in alia ſit.

Nos e Circitorum ratione cauſas omnium reddemus. primam autem inæqualitatem facit Circitor primus, qui per ſectiones circunductus in latitudinem puncta media maxime in oppoſita per ſe mouet. eſt autem circunductione Marti par, proprio motu tardior. hic ergo quandoq; planetam citat, quandoq; tardat, ea proportione vt quum planeta ad gr. 15. leonis peruenit, tum Circitor ſubalternus ſit in cõtraria medietate. ſubalternus vero in propitia quum planeta ad gr. 15 aquarij perductus eſt. quare hic punctus maximæ velocitatis, illic maximę tarditatis inuenitur.

Eius autem inæqualitatis quæ directionem & retrogradationem facit, cauſa eſt

ſecundus

A ſecundus Circitor, qui & ipſe per ſectiones circunductus in latitudinem puncta me dia in oppoſita potiſſimum agit: verum circunductione tardior Marte eſt, proprio motu velocior: circunducitur enim annis duobus menſe 1. diebus fere 19; vnde & reuolutiones 37 fiunt in annis 79, diebus 3, horis fere 12: quo tempore modo in idẽ cũ planeta, modo in oppoſitum fertur: quare & modo cõcitat, modo retardat, ac ſiſtit, & etiam retroducit, q̃m Marte velocior eſt: velociſſimus autem eſt in cõiunctione cum Sole, tardiſſimus in oppoſitione propter ſuperius, & in alijs dictam cauſam, ꝙ in cõiunctione ſubalternus eſt Circitor in medietate iuuãte, in oppoſitione ſubalternus eſt in contraria: qđ per ſe intelligi debet, & in medio motu reſpectu primi Circitoris. Similiter & ꝙ diximus motum explere Martem anno 1, diebus 321, horis 23, per ſe intelligendum eſt. nam interdum fit, vt citius eum motum obeat, interdum vt tardius: cuius cauſa eſt, quòd in circuitione planetæ quãdoque intercidit ſolum motus iuuans abſque retrogradatione, interdum intercidit & retrogradatio aut tota, aut in parte: quæ fieri iccirco poſſunt, quòd circunductio Circitoris longe tardior & diuturnior eſt, quàm planetæ reuolutio.

Eorum vero, quæ in latitudine apparent, cauſa eſt ſecundus Circitor, qui in oppoſita omnia mouens per helices Martem agit: nihil enim in hoc ab alijs differt, niſi ꝙ helices Martis quàm longiſſimam habent directionem.

Illud vero dignum eſt poſtremo inquiri, cur fiat, vt maxima latitudo, maior tamen in parte auſtrali ſit, quàm in parte ſeptentrionali, quod vel facilliimum viſu eſt, quo pacto fiat. Facit autem hoc Circitor primus, qui in parte ſeptentrionali latitudinem impedit, ne maior fiat, in auſtrali vero adiuuat, vt expandatur: q̃m enim ille circunductione ęqualis Marti eſt, dum planeta à ſectione tranſit ad punctum medium B in parte ſeptentrionali ſuperiori, Circitor ipſe per ſecundam quartam iuuantium mouebitur, quæ eſt ſeptentrionalis occidentalis: pellet igitur planetæ circulum in latitudinem verſus eclipticam, & meridiem, ac impediet, ne maximam acquirat latitudinem in ea parte. Porrò planeta à puncto medio in aliam ſectionem delato, Circitor obibit aliam quartam, quę eſt ſeptentrionalis orientalis: deinde vero dum planeta à ſectione in aliud punctum medium tranſibit in parte inferiori auſtrali, Circitor aliam quartam percurret, quę eſt meridionalis orientalis, à qua mouebit planetę circulum in ſuperiori parte verſus ſeptentrionem, in inferiori verſus meridiem: in qua quum & planeta ſit in puncto medio, vbi latitudo fit maxima, clarum eſt illic dilatari latitudinem verſus auſtrum, & ab ecliptica magis, quàm fieret in ſuperiori medietate in puncto medio: hoc igitur facit primus Circitor, quando ſecundus alter Circitor per ſe vtrinque æqualem latitudinem operatur. In alijs autem planetis idem non eueniebat, aut ſaltem manifeſte non eueniebat, q̃m in ijs Anticircitor adhibebat, hic autem Circitor Anticircitorem non habet, quare in latus mouere põt.

De ordine orbium Martis. Cap. 27.

ORbes autem, qui Marti quodammodo famulantur, nouem numero oẽs ſunt: quorum primus eſt ſolitarius ille Contrauectus, qui ſtatim ſub Ioue ſubeſt, à quo fit, ne reliqui circunducantur ab orbe Iouis. Ab hoc ſequitur ordo Circitoris primi, in qui in tribus ta[illegible] um conſiſtit, Circunducẽte, Circitore, & Cõtrauecto, Anticircitorem autem non h[illegible]bet. Circunducens autem p ſectiones in latitudinem per ſe fertur Marti æqualis, ſub quo eſt Circitor primus, ac ſub eo Contrauectus ſuus. Hos ſequitur ordo Circitoris alterius, qui in orbibus quinque conſiſtit, Anticir-

citore enim hic habet, qm̃ non tantum in latus, quantum in longum mouet: primus horum eſt Circunducens, qui etiam per ſectiones in latitudinem circumagitur annis 2, menſe 1, diebus 19, horis 5 ferè: ſub eo Contrauectus ſuus, ac ſub ipſo Anticircitor, qui eo vſq; Circitori in latitudine opponit, quo latitudo per ſe non maior gr. 5, & medio fiat: cui demum ſuus quoque Contrauectus ſubijcitur, ac ſub omnibus Orbis Martis, qui per varias helices totum zodiacum obit anno 1, diebus 321, horis 23. C

SECTIO TERTIA.

DE SOLE.

De ijs, quæ circa Solem apparent. Cap. 1.

HACTENVS de Aplane, et ſuperioribus tribus planetis, quibus ferantur motibus, & quo pacto, & quibus concurrentibus ſphæris, dictũ eſt, nũc, pſequamur de Sole, qui, veluti cor, ac decus vniuerſi cęli, medium inter planetas locum tenet, ad quem cęteros oẽs quandam certe relationem habere manifeſtum eſt. Præmittantur autem & circa ipſum in primis, quę apparent, quęq; obſeruata traduntur: mox de cauſis eorum dicemus. Primum ergo illud conſtat non rapi ipſum ab orbe Martis in motu eius proprio: q vero ab ortu in occaſum diebus ſingulis circunferat, tum & q pprijũ ipſe motum huic obliquum habeat, ſuperius declaratum eſt ſatis. Medius autẽ circulus eius ęquinoctialem ſecat in eiſdem punctis, in quibus & Aplane, quæ æquinoctia puncta vocãtur, quare & ſubalternus cum Aplane per medium zodiaci circulum fertur, qui eclipticus vocatur: totam vero circuitionem conficit diebus 365, horis fere ſex. per motum igitur, qui ab ortu in occaſum ducit, dies & noctes facit, per proprium autem annos, & anni tempora.

Medius motus circuitionis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	2	27	50	43	3	1	horę.
0	59	8	17	13	12	31	dies.
29	30	8	36	36	15	30	menſes.

D

Sunt autem & circa Solem diuerſitates non paucæ tum in motu, quo dies & noctes facit, tum in eo, quo annos, tum & circa maximam ab æquinoctiali declinationem, vbi Tropici vocati ſunt.

Diem autem quandoq; appellant id totum tempus, quo Sol ſupra horizontem eſt, noctem vero id totum, quo ſub horizonte conditur, qui ciuilis dies & nox ab aliquibus vocatur, ab aliquibus dies, & nox artificialis: quandoq; autem diem vocant integram Solis conuerſionem ab ortu ad ortum, vel ab occaſu ad occaſum, vel à meridie ad meridiem, vel à media nocte ad mediam noctẽ, vt cuique libet diei initium auſpicari: qui ſolet dies naturalis appellari. Eſt aũt hęc cõuerſio Solis eo ſerior conuerſione primi orbis, quo Sol per ſe poteſt primo orbi in vna ſui conuerſione contraſerri, quod ferè eſt id paululum temporis, quo m̃. 59, ſec. 8 confici à Sole per raptum poſſunt.

Sunt ergo circa dies tum ciuiles, tum naturales diuerſitates plurimæ, de quibus omnibus agere ſi ſtudeamus, curioſi fortaſſe videamur, et circa puerilia verſari: attamen ſi quàm breuiſſime & non affectate de præcipuis egerimus, nulli quidem moleſtum (vt arbitramur) pluribus autem gratum futurum exiſtimamus. Ergo circa ciuiles dies id primum apparet, quòd dies quandoq; nocti æqualis eſt, quandoq; maior,

A maior, quandoq; minor: æqualis quidem, quũ Sol in æquinoctiali circulo eſt, quod bis in anno contingit, quo tempore æquinoctium in toto orbe ſpectatur: maior autem fit nocte dies, quum Sol ab æquinoctiali recedit, in ea enim parte, in quam ſeſe ipſe transfert, maiorem ſemper apportat diem, noctem minorem: quod eo vſq; fit, quo Sol ad Tropicum peruenit, in quo dies contingit omnium aliarum maxima: inde vero rediens ſenſim comminuit diem, donec rurſus in ęquinoctialem reuerſus nocti eum coæquet: in oppoſita vero parte contraria operatur, ac noctes illic die maiores producit.

Non eſt præterea eorundem dierum quantitas eadem ſingulis terram incolentibus, exceptis æquinoctij diebus: quippe qui ſub æquinoctiali degunt, æquinoctiũ ſemper habent, reliqui omnes inæquales dies habent, qua enim in parte eſt Sol, tanto maiorem diem omnes habent, quanto ab æquinoctiali diſtat magis, noctem minorem: in oppoſita vero contrarium accidit. Horum igitur quibuſdam ciuilis dies ſemper minor eſt naturali, quibuſdam æqualis, quibuſdam ſemper maior: etenim aliqui ſunt, qui dies naturales duas ſemper Solem in conſpectu habent, alij tres, alij quatuor, & ita deinceps: quinimo et quibuſdam vnus continuus menſis eſt dies, quibuſdam duo menſes, quibuſdam tres, alijs quatuor, alijs quinq;, ac demum & nonnullis ſex menſes diem vnum continuum traducunt.

At vero & circa dies, quas naturales vocant, diuerſitates quędam viſuntur: nam primum ſi Solis conuerſiones inter ſe compares, æquales quidem non reperias, ſed alias lõgiores, alias breuiores: breuiores obſeruant, q̃ fiunt Sole in ſeptẽtrionali parte verſante, longiores, q̃ in parte auſtrali: breuiores itẽ in vtraque parte cæteris paribus, quum Sol circa ſectiones degit, longiores quum circa Tropicos. Sunt ergo naturalium dierum aliæ longiſſimæ, aliæ breuiſſimæ, aliæ mediocres: atque in mediocribus obſeruant die vna peragere Solem motu proprio m̃. 59, ſec. 8 ferè, in minimis m̃. 57, in maximis gr. 1, m̃. 1 ferme. Ad hæc breuiores, & citius ad ortus ſuos redeuntes videntur conuerſiones illæ, quas Sol obit à capricorno ad cancrum per arietem, tardiores vero, & productiores, quas agit à cancro ad capricornum per libram: atq; hæc quidem circa dies tum artificiales, tum & naturales ſpectantur. nũc de annua diuerſitate dicamus.

B

Annum autem appellamus id totum tempus, quod Sol per proprium motum abſumit, dum ab eodem in idem redit: id autem, ad quod redit, eſſe poteſt vel ſtella aliqua è non errantibus, vel certus punctus zodiaco deſignatus, qualia aut æquinoctia, aut ſolſtitia ſunt. Antiqui igitur annum metiebantur per reditum Solis ad certam ſtellam, ac tunc completum annum intelligebant, quum Sol ad eandem ſtellam redijſſet, à qua prius receſſerat. Poſterioribus vero viſum eſt non à ſtellis annum dimetiendum fore, ſed aut ab æquinoctio puncto, aut ſolſtitio: quod conuenientius iudicatum iccirco fuit, quòd annus ſequitur proprium Solis motum, peractus autem circularis motus vnuſquiſque, quum circulum per ſe confecit, quod in Sole habere locum poteſt vel per æquinoctium punctum, vel per ſolſtitium: per reditum autem ad certam ſtellam locum non habet, quoniam (vt diximus) ſtellæ proprium & ipſæ motum habent, quare reuertente Sole ad punctum, in quo ſtellam reliquit, non tamen illic eam offendet, vtpote aliquanto inde digreſſam, cui ſi ſe coniungere debet, plus circulo conficiat, neceſſe eſt: non igitur recte annus is dicitur, qui plus circulo continet: cui rei aduerſantur, qui trepidationem induxere, ſicut enim annus recte non is dicitur, qui plus circulo

continet,ita nec, qui minus circulo continet, annus recte dicet: at per ea, quæ ſupra ſunt demonſtrata, ſi Aplane per trepidationẽ mouet, ſequitur Solem redire prius ad æquinoctiũ punctum, q̃ ad punctum eum, qui circulum præciſe claudit, à quo receſſerat prius: qua de cauſa & hi annũ per certam ſtellam dimetiendũ voluere, qđ certe rectius eſt, ſi per trepidationem Aplane mouetur: at ſi non per trepidationem agit, rectius eſt ab æquinoctio, vel ſolſtitio annũ metiri: rectius etiãnum eſt ab æqui noctio, q̃m ſolſtitij punctũ exacte habere difficilius multo eſt, quando circa ſolſtitium vmbra per tres & amplius dies nullam ſenſibilem mutationem facit. C

Sunt autem & in annuo motu diuerſitates non negligendæ, tum in vno anno, tum & in pluribus inter ſe collatis: ac primũ in vno anno ea quoq; in Sole inæqualitas obſeruat, quam prædicti oẽs habuere, nam & ipſe in vna medietate tardior, in alia velocior ferri conſpicit, tardior quidem in ſeptentrionali, velocior in auſtrali: ſiquidem auſtralẽ perfici diebus 178, ſeptentrionalẽ 187 ſcribunt: quinimo & plus moræ trahere Solem in prima quarta zodiaci ab ariete ad cancrũ Ptolemæus tradit, minus in alia. punctum autem maximæ tarditatis Ptolemæi temporibus ſcribunt fuiſſe in geminis, maximæ velocitatis in ſagittario. Verum duo hæc noſtris annis immutata videntur, nam nec punctus maximæ tarditatis in geminis eſt, ſed in cancro, gr. fere primo, nec prima quarta tardius obitur, quàm ſecunda.

Circa plures autem annos collatos inuicem multa etiãnum diuerſitas inuenitur, ac primum in ratione menſuraq; annui temporis, quæ certe varia admodũ & diuerſa diuerſis tpibus eſt obſeruata: priſci enim annũ inuenere ex diebus conſtare 365, & quadrante præciſe, hoc eſt horis ſex: tanto enim tpe ab æquinoctio ad æquinoctiũ redire Solem obſeruauere. Poſteriores vero non plane eam menſuram comperere, deeſſe enim quadranti paululum neſcio quid, quod Ptolemæus dixit eſſe vnam tercenteſimam diei, quæ ſunt m̃. circiter 4, ſec. 12 horæ: quam rem cognouit videns Solem in annis 300 redire ad æquinoctium vna die prius, q̃ computatio facta per quadrantem integrum daret: ſignum id fuit ſingulis annis ex ijs 300 deeſſe vnã tercenteſimã diei partem, ac menſurã per quadrantem factam in annis 300 vnam diẽ plus apportare, q̃ in re eſſet. Verũ tametſi ita ſuo tempore Ptolemæus inuenit, perpetuum tamen deinceps non fuit, quando Albatenius poſt ipſum accuratiſſime annuũ tẽpus metitus vidit tẽpeſtate ſua quadrãti plus ẽt deeſſe, q̃ Ptolemæus animaduerterit, non enim vnam tercenteſimã diei, ſed vnam cẽteſimam deeſſe, quæ ſunt m̃. 15, ſec. 12 horæ fere: quod & ipſe eodem modo cognouit, quo & Ptolemæus, vidẽs in annis 100 anticipari æquinoctium à Sole vna die prius, q̃ ratio per quadrantem poſceret. Sed neq; hoc etiam, quod Albatenius inuenit, ratum multo poſt fuit, ſiquidem alij obſeruauere non vnam centeſimam, ſed vnam centeſimam trigeſimam ſextam deeſſe quadranti, q̃ ſingulis 136 annis præueniret æquinoctium prius vna die, quàm ratio quadrantis expoſtularet. Quod quidem neque ipſum diu firmum fuit, quando alij aliter etiam deprehendêre: qua in re non fuere quidem variæ opiniones, ſed variæ magis obſeruationes, & diuerſis temporibus diuerſæ annui temporis menſuræ compertæ. D

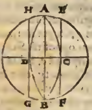
Ad hęc aũt & circa Tropicos Solis, hoc eſt circa maximã ab æquinoctiali declinationem ſpectatur etiãnum diuerſitas ſua, quando declinationẽ illam p diuerſitates annorũ mutari conſtat. tradidit Ptolemæus per ea, quæ ſuo tempore obſeruauit, declinationem Solis maximã eſſe gr. 23, m̃. 51. Albatenius vero poſt ipſum comperit eam gr. 23, m̃. 35. Noſtris autẽ annis Ioannes è monte Regio retulit annotaſſe

A Solis declinationem gr.23, m̃.28.quod & nos quoq; diligenti obſeruatione comperimus, neque enim eiuſmodi obſeruatio difficilis admodum eſt: quam Tropicorum inæqualitatem & antiqui quoque ante Ptolemæum animaduertiſſe videntur.

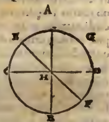
Poſtremo & illud in Sole apparet, ꝙ exiſtens in ſeptentrionali parte & minor, & remotior videtur nobis.in auſtrali vero maior,& propinquior.Eclipſes quoq; Solis,quę fiunt in ſeptentrione,maiores multo conſpiciuntur, q̃ quę in meridie. Atq; hæc ferè ſunt,quæ circa Solem ſpectantur,quibus & illud addere dignum eſt,quod Pomponius Mela de Ægyptijs refert,fuiſſe olim,quum inde oriretur Sol, vnde nūc occidit,atque inde occidiſſe, vnde nunc oritur:cuius rei bene erit rationem habere, & videre,verum ne eſſe poſſit, & quomodo.

De cauſis diuerſitatis dierum ciuilium. *Cap.2.*

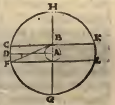
HOrum igitur omnium cauſas tentantes reddere quędam quidē cum alijs communia recipiemus, quędam vero non communia afferemus. Quoniam igitur medius circulus,quę eſt ecliptica,ęquinoctialem ſecat in duobus illis pūctis,quę ęquinoctia vocātur, hinc vero ad ęſtiuum inde ad hibernum pertingit circulum, neceſſe eſt Solē circulum ſuum anno vno totum percurrentem, bis in æquinoctiali videri, bis quoq; in omni parallelo,qui intra Tropicos continetur: in ipſis autem Tropicis ſemel in æſtiuo, ſemel in hiberno. Æquinoctialis a b:Tropicus æſtiuus c:hibernus d:ecliptica a c b d:æquinoctium vernum a:autumnale b, ergo in æquinoctiali quum Sol eſt, ęqualem neceſſe eſt fieri nocti diem:q̃m

B horizon cuiuſque terrā incolentis æquinoctialē diuidit in duo ęqualia, tranſit enim per centrum: quare arcus, qui ſupra horizontem eſt, æqualis eſt illi, qui infra:dies autem fit in arcu ſupra horizontem,nox in arcu infra horizontem: dies ergo nocti ęqualis fit. Sit ęquinoctialis a b: hotizon rectus c d:Sol in ęquinoctiali, vbi a: palam ꝙ dies erit in tota h a, nox in tota h b:ſed h a ęqualis eſt h b,quia exeunt à centro ad circunferentiam circuli a d b c:dies ergo erit æqualis nocti. Rurſus horizon obliquus habitantis, vbi g, ſit e f, dies conſimiliter erit in tota h a,nox in tota h b: quare & æquales.

Sed habet dubitationēm,quod dictum eſt omnē horizontem ſecare ęquinoctialem in duo æqualia,ſic enim oporteret nos è centro terræ videre, ſola nanque ea linea,quæ per centrum terrę pertranſit,diuidere in duo æqualia ęquinoctialem poteſt,quum autem non à centro,ſed à ſuperficie terræ fiat viſus,non videtur horizon æquinoctialem diuidere,ſi enim per lineam ęquidiſtantem lineę centri aſpectus ſit,vt per b c, tunc minorem ſphęrę portionem videbimus c h k,ſi vero ſit per lineam ſecantem centri lineam,vt per b f,tum maiorem ſphęræ portionem aſpiciemus f h l:terra ſit a b,linea centri a d.

Dicendum aſpectum noſtrum fieri per lineam ęquidiſtantem lineæ centri, vt per b c. ſic enim Aſtronomica inſtrumenta omnia in vſu ſunt. quanquam enim videatur fortaſſe aſpectus eſſe debere per lineam ſecantem centri

lineam, vt per b f, qm̃ terra, mareq; ſphęrica ſunt, in ſphęra autem ſummus punctus C
non impeditur ab alijs, non tamen ita eſt, vt per lineam ſecantem, vt per b f, videamus, qm̃ non impediri ſummum punctum in ſphæra locum habet in Mathematica ſphæra, in naturali autem non, quia nedum terra, ſed & mare veluti planam ſuperficiem per multum ſpatij habet: vnde fit, vt non p ſecantē lineam, ſed per ęquidiſtātem videamus: diſtantia autem huius linęę à linea centri tanta eſt, quanta eſt ſemidiameter terræ: ſed certe ſpatium hoc ſemidiametri terræ in zodiaco propter immēſam diſtantiam baſim in aſpectu noſtro non facit, neq; in oculo angulum: quare neque pars vlla è notis eſt in vniuerſo non gradus, non minutum, non ſecundum, non tertium, non deniq; aliud è nominatis: quam ob cauſam quātum ad viſum attinet, æquales dicendę ſunt ſphęræ partes, quas horizon vnuſquiſq; ſecat. atq; hoc pacto æquinoctium accipiendum eſt.

Ab æquinoctiali vero quū digreditur Sol, in eam partem, in quam diuertit, maiorem ſemper apportat diem vſque ad Tropicum, qm̃ obliquus eſt illis horizon omnis, & ſemper deprimitur ſub recto horizonte: maior igitur ſemper eſt arcus qui ſupra horizontem eſt, q̃ qui infra: in oppoſita vero parte oppoſitū. Sit ęquinoctialis a b c, horizon rectus p q, obliquus d e, Sol in parte ſeptentrionali, vbi f, palam ꝙ dies erit in tota f g, nox in tota g h: maior autem eſt f g: in oppoſita vero parte dies erit in tota m n, nox in tota n o: maior autem eſt n o. Maior item fit dies, quanto Sol magis ab ęquinoctiali recedit, vt ſi ſit, vbi i: dies enim erit in tota k i, nox in tota k l: maior autem eſt k i non ſolum k l, ſed & f g: quā ob rem in Tropico, vbi maxima eſt amotio Solis ab æquinoctiali, maxima etiam omnium aliarum dies producitur: propter eandem cauſam & quanto aliqui longius ſiti ſunt ab æquinoctiali, tanto maiorem diem habēt, maior eſt enim dies ijs, qui ſunt, vbi i, quàm ijs, qui ſunt, vbi f, qm̃ his horizon minus depreſſus eſt, vt d e, illis depreſſior, vt m n: qui igitur ſunt, vbi i, diem habent in tota k i: qui vero, vbi f, diem habent in tota g f: maior autē eſt k i, q̃ g f. Ergo qui ſub arctico circulo degunt, ijs ciuilis dies æqualis eſt naturali, vnum enim diem habent integrum ex horis 24, & in oppoſita parte noctem vnā horarum 24: quod iccirco fit, quia horizon eorum extremas zodiaci declinationes attingit. Vt ſi æquinoctialis ſit a b c, æſtiuus circulus e g, hibernus d f. arcticus circulus l m, horizon quidem eorum erit d e: Sole igitur exiſtente in Tropico, vbi g, dies illis erit in tota g e: quare noctis vix punctū habebūt, reliquū, quę ſunt horę 24, diem continuam videbunt. Sole vero exiſtēte in alio Tropico, vbi d, vnam ducent noctem continuam ex horis 24, & diem vix in puncto, ac Solem cernent. Qui vero intra arcticum circulū, & polum habitant, ijs dies ciuilis maior eſt naturali, longiorem enim habent oēs diem, q̃ horarum 24, & tanto magis, quanto ad polum propinquiores ſunt. Sit ar-

D

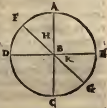
cticus

A ctticus h l, polus n, habitent aliqui, vbi k, palàm quòd Horizon eorum erit f g: Sole igitur exiſtente in Tropico, vbi o, diem ſemper habebunt: nec ſolum in Tropico, vbi o, ſed etiam exiſtente ante Tropicum, vbi p, diem habebunt. Alij igitur habebunt vnius menſis continui diem, alij duorum, alij trium, alij & plus vſque ad polum, ſub quo qui degũt, diem continuum menſium ſex, qm̃ horizon eorum eſt æquinoctialis: quandiu igitur Sol erit aut in ęquinoctiali, aut citra, ſemper eum in conſpectu habebũt: quandiu vero vltra ęquinoctialem erit, tandiu noctem perpetuam ſex menſium traducent. At qui intra arcticum circulũ & ęquinoctialem ſunt, omnibus ijs ſemper minor eſt ciuilis dies, quàm naturalis, hoc eſt minor, quàm horarum 24: vnde & omnes diem & noctem habent, & ortum & occaſum Solis, qm̃ eorum horizon vltra extremas zodiaci declinationes protenditur, & arcum facit diei, & noctis in omni parallelo, in quo ſit Sol. Habitatio ſit, vbi f, horizon erit d e, ſupra quem (vbicunque ſit Sol) ſemper arcus diei ſit, & arcus noctis. At qui ſub æquinoctiali degunt, ij ſemper æquinoctium habent, quoniam rectus eſt eorum horizon, vt h k, ſupra quem ſemper qui eſt arcus, æqualis illi ſit, qui infra eſt.

De cauſis diuerſitatis naturalium dierum. *Cap. 3.*

SVnt autem & circa naturales dies, Solisque conuerſiones integras ſuæ etiam diuerſitates: quarum aliæ ex ipſo Sole ſunt, aliæ reſpectu incolentium terram, & horizontium eorum: quum.n. alijs recti horizontes ſint, alijs obliqui, quibus quidẽ recti ſunt, ijs omnes naturales dies æquales ſunt, quantum ex horizonte eſt: at quibus obliquus eſt horizon, ijs & dies inęquales ſunt, & ortus ſolis, Sit horizon rectus d e: in hoc igitur omnes dies ab vno ortu ad alium æquales erunt, quantum in horizonte eſt: tempus autem, quod abſumit ſol ab ortu ad ortum in hoc horizonte, ſunt horæ 24. Horizon vero obliquus ſit f g: ſi igitur ſol hodie oriatur in æquinoctiali vbi b, cras quidem in horizonte recto redibit ſol ad b horis 24: at vero ſi redeat ad horizontem obliquum vbi k, breuior erit illa reuolutio ſolis, & ortus correptus magis: ꝙ ſi redeat ad eundem horizontem obliquum, vbi h, longior erit reuolutio ſolis, & ortus productior, Hac de cauſa quum ſol eſt in ſignis, quæ oblique oriuntur à capricorno ad cancrum per Arietem, ſemper ortus corripiuntur, reuertitur enim ſol ad horizõtem veluti occurſantem ſibi, propter depreſſionem eius ſub recto: quum vero eſt in ſignis, quę recte oriuntur à cancro ad capricornum per Libram, ſemper ortus producitur, & reuolutio ſolis fit ſerior, quoniam reuertitur ad horizontem veluti fugientem, propter eleuationem eius ſupra rectum. verum diuerſitates hæ dierum non è ſole ipſo dependent, ſed cauſa horizontium & eorum ſituum. At vero & ratione ſolis ac motus eius ſecundum ſe reuolutiones ſolis, & naturales dies valde diuerſæ conſpiciuntur: cauſa in vniuerſum eſt, ꝙ Sol non æqualiter contraſertur raptui primi orbis, ſed interdum magis, interdum minus. igitur quum magis contraſertur, tum minus rapitur, vnde dies fit longior, & reuolutio Solis tardior: quum vero minus contraſertũ,

tum magis rapi accidit, & celerius verti in occaſum, vnde & dies minor fit, & reuolutio citatior. Duabus aūt de cauſis euenit inęqualiter contraferri Solē primo orbi: altera eſt inæqualitas motus Solis, diximus enī id habere Solem, quod & alij, vt modo tardior, modo velocior feratur in ſuo circulo: altera pendet ex obliquitate circuli ſui, qui alicubi multum lateralis, parum recti habet, alicubi multum recti parum lateralis. Propter cauſam igit inæqualitatis motus, in ſeptentrionali parte accidit dies minores videri, q̄m in ea parte dictum eſt tardius moueri Solem, quare minus contrafertur raptui primi orbis, vnde accidit magis rapi, & celerius in occaſum verti, & diem breuiorem fieri: in auſtrali vero parte, ꝙ illic velocior feratur, & magis contraferatur raptui, inde fit, vt dies productior ſit. Propter circuli autem obliquitatē cæteris paribus minores circa ſectiones facit dies Sol, q̄m illic multum lateralis, parū recti habet circulus, quare minus contrafertur, vnde & magis rapitur, ac citius in occaſum: circa Tropicos vero maiores producit dies, q̄m illic plus recti habet circulus, parum lateralis, vnde & magis contraferri accidit, & diem tardari, ac raptū. Verum hæ duę cauſæ in ſeptentrionali parte circa Tropicū opponi videntur, ratione enim tarditatis motus minus contrafertur Sol, ratione vero rectitudinis circuli, magis: at auſtrali medietate circa Tropicum vtraque cauſa concurrit, nam & Sol illic velociter mouetur, & rectitudo circuli eſt maxima: qua de re, ſi exactiſſime mēſurarentur dies, in auſtrali quidem plus adderetur in velocitate ſupra medium motum, quàm in ſeptentrionali demeretur in tarditate. C

De æqualitate, & inæqualitate horarum. Cap. 4.

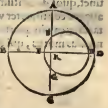
NOn æqualibus igitur exiſtentibus diebus, neceſſe eſt & horas inæquales etiam ipſas eſſe, maiorum enim dierum maiores ſunt partes in quatuor & viginti diuiſæ, quæ horæ dicuntur. minorum vero minores, non ſolum autem, ſi dies inter ſe compares, inæquales ſunt horæ, ſed & in eadem etiam die inæquales ſunt, ſi exactiſſime metiaris, neque enim eſt eadem velocitas, & tarditas ſolis mane & veſpera, nec eadem rectitudo & obliquitas circuli: qua de cauſa fit, vt, ſi dies metiaris per æquales temporis partes 24, quales ſunt horæ Horologiorum, ſpatia ipſa à ſole percurſa æqualia ipſa non ſint: ſi vero menſura fiat per ęqualia ſpatia, partes quidem temporis æquales ipſę non exeunt: ſolent tamen tam horas horologiorū, q̄ horas quibus æqualia ſpatia percurruntur, ęquales appellare, verum non ſimpliciter æquales ſunt, ſed ſecundum quid ſolum, illæ quidem æquales tempore, hæ æquales ſpatijs ſolum: facta autem menſura per æqualia ſpatia ſingulis 15 gr. vnam horam aſſignant, ſic enim horę 24 totam explent æquinoctialem in gr. 360. diuiſam. D

Eſt autem & alius modus, quo horæ æquales, & inæquales dici conſueuere, qui maxime apud antiquos in vſu erat, diuidebant enim tum diem, tum noctē omnem in horas 12, ita, vt tot horas cōtineret nox omnis, quot & omnis dies, & ſemper numero horarum par eſſet nocti dies: vnde fiebat, vt horæ illę quantitate temporis valde inæquales redderentur, in ęſtiuis enim diebus, ſi nox diuideretur in tot horas numero, quot et dies, oportebat quidem horas illas noctis valde anguſtas, et breues eſſe, quum & noctes breuiſſimæ eſſent, dies vero longiſſimæ: quare ęſtate horę dierum q̄ longiſſimæ ducebantur, contra hyeme dierum horæ q̄ breuiſſimæ, noctiū quàm longiſſimæ trahebantur: ſolæ autē illæ vere æquales erant, quæ fiebant Sole in ęquinoctiali exiſtente, nam pares erant horæ diei & noctis non ſolum numero, ſed & temporis quantitate: has igitur ſolas æquales vocabāt, quas & alij æquinoctiales appel-

A appellabant, quarum proportione & nunc quoque ęquinoctiales illæ appellantur, quæ æqualibus ſpatijs commenſurandis ſunt attributæ.

Cur ſolis motus ſit inæqualis. *Cap. 5.*

NVnc, cur & annuus Solis motus ſit inęqualis, expediamus. Aſtronomi quidẽ cauſam in Ecentricum orbem referunt. nam quemadmodum omniũ aliorum planetarum, ita & Solis orbem Ecentricum ſtatuũt, cuius abſis nunc in cancro gr. 1, olim in geminis eſſet, Antabſis in Capricorno nunc, olim in ſagittario: mutatæ aũt propter Aplanes motum. Ergo ſi zodiacus in duo æqualia diuidatur a b c, & c d a, Ecentricus autem ſit e h g f, cuius abſis h ſit in ſeptentrione, vbi d, antabſis f in meridie, vbi b, palam quòd plus more trahet Sol in prætereunda medietate zodiaci a d c, quàm in prętereunda c b a, qm̃ priorem medietatem trãſibit obiens arcum e h g, ſecundam per arcum g f e: maior autem eſt e h g, & plus temporis expoſcens. de quo & ſupra dictum eſt.

Nos rationem eius inæqualitatis Circitori orbis damus, nam & Sol quemadmodum, & prædicti, Circitorem ſuum habet: habet autem vnum tantum, qm̃ in Sole ſecunda inæqualitas non inuenitur, quæ retrogradationẽ faciebat, nunquam enim retrogradus Sol fit, ſed ſemper directus progreditur. Ergo & in Sole oportet tarditatem & velocitatem ineſſe, ſi eorũ recordamur, quæ de Circitorum ratione dicta ſunt ſupra. quoniam Circitor omnis modo in idem cum ſtella, modo in oppoſitum fertur, quare & modo citat, modo retardat, tantum ſi non velocior ſit.

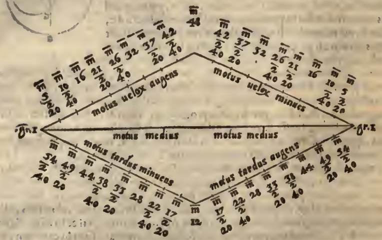
B Ergo Solis Circitor proprio quidem motu Sole tardior aliquanto eſt, circunductione autem par, cuius ea eſt cum eo proportio, vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta ad gr. 1. cancri peruenit, ſubalternus vero in medietate iuuante, quum ad gr. 1. Capricorni: quare hic eſt punctus maximæ velocitatis, illic maximæ tarditatis, mutabiles autem propter Aplanes motum, vti & in alijs. Qua de cauſa & à Ptolemæi tempore à geminis & ſagittario mutata ſunt in cancrum, & capricornum, & non iam prima quarta tardius obitur, quàm ſecũda, quoniam tarditatis punctus in prima quarta tempeſtate noſtra non eſt.

Quomodo in annis pluribus collatis inuicem diuerſitas etiam ſit. *Cap. 6.*

QVo autem modo, & qua cauſa fiat, vt & inter plures annos collatos inuicem inæqualitas etiam non parua inueniatur, iam dicendum. prædicta enim inæqualitas anni quidem vnius partes inæquales inter ſe facit, totos autem annos nõ: quare quum nihilominus & ipſi anni integri inæquales inter ſe ſint, & alij maioris menſuræ, alij minoris, operæpretium eſt diuerſitatis huius rationem adinuenire: neq; enim dicendum eſt Aſtronomos, qui diuerſis temporibus diuerſam annui temporis menſuram annotauere, deceptos fuiſſe (vt diximus) ſed magis id pro comperto conſtituendum eſt, diuerſa diuerſos compeꝛiſſe, et ſine menda vlla diligentiſſime obſeruaſſe. Quoniam igitur ſupra demonſtratũ eſt Aplanes motum inęqualem admodum eſſe, & modo tardiorẽ, modo velociorem pergere, item & illud in obſeruatis conſtare Aplanes motu reliquos orbes, qui infra ſunt, pariter agi, ac rapi, hinc fieri neceſſe eſt, vt & Sol mutationem, alterationemq́; aliquam recipiat ab Aplane, ipſe quidem aliorum maxime, qm̃ ſubalternus eſt eius motus cum motu Aplanes.

Igitur

Igitur, quo tempore Aplane velocior ipſa fit, quod accidit per annos mille octingẽ- C
tos, tum & ſimul citari Solem cenſendum eſt, quo fiat, vt citius ſolito reuertatur ad
æquinoctia, & quanto velocior redditur, tanto etiam velocius reuertatur: ex quo ac
cidit & annos inæquales fieri, & menſuram annui temporis variari. Quæ vt ma-
nifeſtiora nobis fiant, ac ſimul & illud oſtendatur, quantum Sol ab Aplane recipiat,
ſubijciemus totum Aplanes motum ſecũdum ſuperius traditam ſubſcriptionem,
quam per ſuas quartas diuiſimus: quarta autem quælibet annos noningentos con-
tinet, quos de centum in centum digeſſimus. In prima autẽ quarta eſt motus velox,
augens continenter velocitatem: in ſecunda velox minuens: in tertia tardus, augens
tarditatem: in quarta tardus, minuẽs tarditatẽ: inter velocem aũt et tardum conſiſtit
medius motus, qui & Aplane proprius eſt, quo in annis 100 gr. vnum peragit.

D

Tempus igitur fuit, quum Sol ab æquinoctio ad ęquinoctiũ rediret diebus 365.
& quadrante præciſe, hoc eſt horis præciſe ſex, quemadmodum antiqui recte annũ
ſuum dimetientes adinuenere: quod ante Natalem Dñi annis quadringentis conti-
giſſe cenſendum eſt, quum Aplane motu tardo minuente perageret. m̃, 38, ſec. 40.
Hoc enim conſtituto cuncta optime reſpõdere videbunt ijs, quę de diuerſitate men
ſuræ annuæ à diuerſis ſunt obſeruata: quæ vt manifeſte conſpici poſſint, bene erit re
cenſere, de centum in centum annos, quantum Aplane addere Soli potuit. Suppo-
namus igitur eo tempore, quo Aplane m̃. 38, ſec. 40, in annis 100 peragebat, annis
ſcilicet ante Chriſtũ 400, annuam menſuram ex qua
drante præciſe cõſtitiſſe. in ſequenti igitur centena-
rio auctus fuit Aplanes motus, & addita Soli mi. 5,
ſec. 20: ob quę cęptum eſt anticipari æquinoctiũ in
annis 100 per tantũ tpis, quãto m̃. 5. ſec. 20, peragi
à Sole pñt, quę ſunt horę 2, m. circiter 15 horę: ac tũc
& menſura annua cępit ex quadrãte pręciſe nõ con-

m.	ſec.
5	20
10	40
16	
21	20
53	20

A ſtare,ſed minus cōtinere. in ſecundo vero ſequenti centenario addita Soli fuere mi. 10,ſec. 40. in tertio mi.16:in quarto mi. 21,ſec. 20: quo tpe & Natalis Domini fuit, & Aplane habuit motū medium ac proprium. Si igitur omnia m̄.illa & ſec. coniungamus,fient m̄. 53,ſec. 20:quæ à quadrante,hoc eſt à tempore, quo annua menſura præciſe ex quadrante conſtabat,vſq; ad Natalem Dn̄i addita Soli fuere : qui fuerunt anni 400 ante. Præuenit igitur in ijs 400 annis æquinoctium horis fere 22, & media,priuſquam ratio per quadrantem facta daret.

Recenſeamus autem & quæ à Chriſti Natali addita Soli ſunt vſque ad Albatenij tpa,q̄ fuit quarta vna, anni videlicet noningenti. in primo igit̃ cētenario addita sūt m̄.26,ſec. 40 : in ſcd̄o m̄. 32 : ī tertio m̄. 37,ſec. 20:in quarto m̄.42,ſec.40:in quinto m̄.48:in ſexto m̄. 53, ſec. 20:in ſeptimo m̄.48, ſec. 40: in octauo m̄. 64: in nono m̄.69,ſec. 20:quæ oīa ſunt ī annis 900 m̄. 432, gr.autem 7, m̄. 12:qui ſunt dies circiter 7, horę 7. Quibus poſitis videamus nūquid Ptolemæi, & Albatenij obſeruata rationi huic noſtræ reſpondeant. at certe reſpondere vident̃, differētia ſolum paucorum minutorū intercidente, quod vel inſtrumēta ipſa ingeſſiſſe potuere, vel difficultas æquinoctij ad vnguē inueniendi, prēſertim ſi per motum medium cōputatio facta fuiſſet, non aūt per verum. Exiſtimauit igitur Ptolemęus ſingulis 300 annis pręueniri ęquinoctiū vna die prius, q̄ ratio quadrantis poſceret, qd̄ ita

m̄.	ſec.
26	40
32	
37	20
42	40
48	
53	20
58	40
64	
69	20
432	0

Gr.7, m̄. 12.
dies 7, horę 7 ferè.

B opinatus eſt videns primū in annis 285 (qui inter obſeruationes Hipparchi, & ſuas interfluxere) anticipaſſe æquinoctium die vna, minus vna vigeſima, quod ad annos 300 proportionem vnius diei habet. E noſtra aūt ratione ſequitur anticipaſſe ęquinoctium in annis illis 285, qui inter Hipparchi & Ptolemæi obſeruationes fluxere, m̄.circiter 66, differentia intercidente m̄. 10 in annis 285. ita autē ſequitur è noſtra hac ratione, qm̄ in annis 100 poſt Natalē Chriſti addita Soli fuere m̄. 26, ſec. 40:in annis vero 43, qui fuere ab hoc centenario ad Ptolemæū, adiecta ſunt m̄. circiter 10. In centenario autē ante Natalem addita fuerant m̄. 21, ſec. 20: in annis porrò 42, qui ante hunc centenarium fuere vſq; ad Hipparchū, adiecta ſunt m̄. fere 8, q̄ ad ſummū sūt m̄. circiter 66. potuit igit̃ aut Hipparchus, aut Ptolemęus, aut vterq; differentiā illā m̄. 10 caſu aliquo ītuliſſe.

m̄.	ſec.
26	40
10	
21	20
8	
66	0

Fecit deinde & aliā Ptolemæus ſupputationē annorū 571, q fuere à ſuis vſq; ad Mentonis, & Euctemonis obſeruationes, ī quo tpe vidit anticipaſſe ęquinoctia duobus dieb⁹, minus vna duodecima, qui ad annos 600 p̄portionē habent dierū duorū. E noſtra aūt ratione ſequit̃ anticipaſſe ęquinoctia in annis illis 571, m̄. 90, qm̄ in annis 400, qui pręceſſere Natalē Domini, addita fuere m̄. 53, ſec. 20 : in annis vero 100, qui ſecuti ſunt Natalem, addita ſunt m̄. 26, ſec. 40 : in annis 43 ab his ſequentibus vſque ad Ptolemęum addita m̄. 10 : in annis porrò 28, qui fuere ante 400 illos, qui pręceſſere Natalem Domini, vſque ad Mentonem & Euctemonem nihil additum

m̄.	ſec.
53	20
26	40
10	
90	0

fuit

fuit quia tunc menſura annua ex quadrante integro conſtabat : quę omnia in C
totum ſunt m̃.90:ex quibus manifeſtum eſt rationem hanc parum abeſſe ab obſeruatis à Ptolemęo. Poſt Ptolemæũ Albatenius longe diuerſa viſus eſt obſeruaſſe circa anni menſuram, & æquinoctiorũ anticipationes, ſi quidem ab obſeruatis Ptolemæi per annos 743, annotauit ipſe eo temporis ſpatio anticipaſſe æquinoctiũ diebus circiter ſeptem prius, q̃ ratio per integrum quadrantem poſtularet. E ratione autẽ hac noſtra ſequitur anticipaſſe dies ſex, horas circiter 15, & mediam, in nono enim centenario, qui ad tempora Albatenij terminauit, addita fuere Soli m̃.69:ſec.20:in octauo ante illum addita m̃.64:in ſeptimo præcedẽte m̃.58, ſec.40:in ſexto m̃. 53, ſec.20:in quinto m̃.48:in quarto mi.42, ſec.40 : in tertio mi. 37, ſec.20: in annis vero 43 continuatis tertio centenario addita fuere mi. circiter 20: qui omnes ſunt gr.6, mi. 33, ſec.20: dies autem 6, horæ 15 cũ dimidia fere. quapropter merito exiſtimauit Albatenius longe magis anticipare ęquinoctia, quàm Ptolemęus ſcripſiſſet, & quadranti plus deeſſe, q̃ vnam tercenteſimã, quod ex obſeruatis ab eo dixit eſſe centeſimam vnã. Neq; igitur Ptolemęus, neq; Albatenius in obſeruationibus decepti sũt, qđ momenti alicuius eſſet, ſed in eo magis vterque, ꝙ perpetuũ exiſtimarunt, quod in parte tp̃is ſolum viderant : manifeſtũ autem eſt, ꝙ aliter futurũ erat, àc Ptolemæus opinabat̃, qñ à Chriſti ortu ad annos noſtros D

m.	ſec.
69	20
64	
58	40
53	20
48	
42	40
37	20
20	
393	20

Dies 6, horę 15 cum dimidia ferè.

Homo edul. ea ſcriptis Fracaſtori' 1534

interceſſere anni 1535, in quo toto tp̃e tercenteni anni ſolum quinquies interfuere: oporteret igitur ex eius opinione à Chriſto ad noſtra tẽpora anticipaſſe dieb⁹ ſolum quinque, quum tñ conſtet anticipaſſe diebus circiter 13, ſiquidem circa Natalem Dñi erat æquinoctiũ die 24 Martij labente, nunc vero labente vndecima Martij ſpectatur. Similr̃ neq;, qđ Albatenius in ſeptingentis annis perſpexit, idem in ſequentibus erat futurũ. ſi enim ſingulis 100 annis vna die pręueniret æquinoctium, oporteret à Chriſto ad noſtra tempora iam diebus 15. præueniſſe, at ſolũ dies circiter 13 enumerant, quibus æquinoctia rõnem quadrantis præuenerunt : nihil igitur firmũ perpetuumq; in hoc ęquinoctiorũ præuentu ſperandũ, atq; attẽdendum eſt, quando nec Aplanes motus, à quo inæqualitas hæc dependet, vnus & certus eſt : bene aũt erit, ſi & reliquos annos, qui poſt Albateniũ fluxere vſque ad hæc tp̃a recẽſeamus, & pro ratione hac noſtra videamus, quantũ ab Aplane additum Soli ſit. In primo igitur cẽtenario poſt Albateniũ adiecta fuere mi. 69, ſe.20: in ſcđo mi.64:in tertio mi. 58, ſec.40: in quarto mi. 53, ſec.20:in quinto m̃.48. in ſexto mi.42:ſec. 40: q̃ ſunt oĩno m.336, videlicet gr.5, mi.36: quibus ſi iũgamus addita à Natali Chriſti ad Albateniũ, qui erãt gr.7, m.12, fient gr.12, mi.48, dies vero circiter 13: manifeſtũ igitur eſt in annis 1500 tm̃ anticipaſſe æquinoctia ſm rationẽ hanc noſtram, & nihilo plus. Quippe tp̃e Iulij Cęſa. ęquinoctiũ ſpectabat̃ die 25

m.	ſec.
69	20
64	
58	40
53	20
48	
42	40
336	0
Gr. 5 m. 36	
7 m. 12	
12	48

Dies 13

Martij

A Martij labente, circa initia eius, annis vero Natiuitatis Chriſti die 24, circa finẽ eius cadebat: quum vero anno 1500 æquinoctiũ habitum fuerit die 11, circa finem eius, palam quod aptiſſime dies 13 anticipationibus æquinoctiorum dãtur à Natali Dñi ad annum 1500. Manifeſtius aũt (vt arbitror) eadem ratio in annis ſequentibus apparebit, in quibus quum æquinoctiorum anticipatio minor continenter, & minor fiat, tẽpus illud veniet, vt nulla tandẽ anticipatio eorum fiat, ſed annua menſura rurſus è quadrante integro conſtituetur, quum trãſacta quarta hac, in qua Aplane motu veloci minuẽte agitur, poſt annos 400 rurſus mi. 38, ſec. 40 peraget ĩ annis 100: à quo tpe mox fiet, vt iam non anticipẽt ęquinoctia, ſed poſtponant, & annua menſura plus etiam quadrante requirat: atq; his viciſſitudinibus agetur Sol, vt modo anticipent æquinoctia, modo poſtponant, interdum etiam ſtent, ſed pauco tempore: maius vero eſt tempus, per quod anticipare contingit æquinoctia, quàm poſtponere: ex his igitur exiſtimandum eſt ea cõtigiſſe, quę diuerſis temporibus diuerſa ſunt obſeruata circa annuam menſuram, & inconſtantiam æquinoctiorum. Vtrum autem fiant hæc per eam pręciſe rationem, quam nos tradidimus, equidem non auſim affirmare, ſed certe aut per eam fit, aut per valde proximam, quam rem alij fortaſſe ratione magis exacta abſoluẽt, nos enim vniuerſalia magis percurrimus: ex his quoq; & mutationes punctorum maximę tarditatis, & velocitatis dependent.

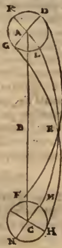
De alia cauſa, cur annua menſura varietur. *Cap. 7.*

Est autem fortaſſe & alia cauſa, cur annua menſura euarietur, quam aliqui forte nimis affectatam dicent, nos negligendam ducimus: ſupra enim diximus B medium circulum Solis continenter verſus æquinoctialem appellere, ac maximã eius declinationem in dies corripi: ex hoc ſequitur eundem circulum contraferri in dies magis & magis motui primi orbis, qm̃ continenter plus recti, minus autem obliqui habeat: vnde accidit & minus rapi, Solisq; conuerſiones productiores eſſe. Ex diebus vero quum anni conſtent, dies ex horis, horæ è minutis, hæc ex alijs, hinc & annos quandam diuerſitatem recipere cenſendum eſt, & annos noſtros cõſtare è paucioribus aut horis, aut minutis, aut alijs partibus: non ſolum autem naturales dies, ſed & ciuiles etiam variari ex hac eadem cauſa contingit: Sole enim magis in dies accedente ad æquinoctionalem per circulum ſuum, nobis quidem, qui ad ſeptentrionẽ incolimus, breuior fit cõtinenter dies, longior nox, auſtralibus vero è contrario, nobis enim arcus diei minor redditur, noctis maior. Sit æquinoctialis a b c, declinatio Solis maior d e f, & r ſ t, minor g h k, & o p q, horizõ l m: nobis igit̃ in maiori declinatione dies erat ĩ tota e d, auſtralibus in tota r ſ: in minori vero declinatione dies eſt nobis in tota h g, auſtralibus in tota o p: nobis ergo dies fit continenter minor, qm̃ h g minor eſt, quàm e d. Nobis item temperatior contingit tum æſtas, tum hyems, æſtate enim Sol à nobis magis amouetur in dies, vtpote ad æquinoctialem accedens, in hyeme vero propinquior nobis fit, vtpote ab auſtro verſus æquinoctialem appropinquans. Sed certe diuerſitas hęc rectitudinis, & obliquitatis circuli Solis tam pauca eſt, & adeo ſenſim accedit, vt ab vna ętate nec percipi, nec dijudicari planè poſſit, ſiquidẽ in annis 1385, q̃ à Ptolemęo ad hoc vſq; tempus interfuere, declinatio Solis correpta eſt m̃. circiter 23 de quo iã ſupeſt dicẽdũ.

Cur

QVa autem cauſa contingat, vt maxima Solis ab æquinoctiali declinatio continenter comminuatur, nunc expediendum eſt, non enim quod omnes hactenus arbitrati ſunt, in cauſa eſſe poteſt: quicunq; etenim hactenus ea de re ſcripſere, omnes trepidationem Aplanes cauſam aſſignant: factis ſiquidem paruis circulis per eum modum, qui dictus eſt, mutari & puncta declinationum neceſſe eſt, & modo verſus polos expandi, modo verſus ęquinoctialem contrahi: expandi quidem, quum medius circulus k e m aut verſus d, aut verſus g agitur, contrahi vero, quum contra aut a d verſus l, aut a g verſus k idē regredit: atq; ita fieri dicunt, vt puncta ſolſtitia poſſint euariari.

Sed certe neq; neceſſarium eſt huius rei cauſam in trepidationem referri, neque ijs conſonum quæ obſeruata ſunt, fortaſſe autem & impoſſibile, ſi ſemper directè feruntur ſtellæ. Primum autem cauſa hæc, quam è trepidatione aſſignant, obſeruatis aduerſat, duo enim ſunt obſeruata, quorum alterū cum aſſignata cauſa ſtare minime poteſt: obſeruatū quidē eſt à Ptolemæi temporibus vſq; ad noſtra correptam ſemper fuiſſe Solis declinationem. Item & illud etiamnum obſeruatum fuit, à Chriſto vſque ad Albatenium per annos 900 motum Aplanes ſemper fuiſſe velocem, atq; augētem, vt dictum eſt: ſi igitur motus per id tempus fuit velox augens, oportet medium circulum k l motum fuiſſe verſus d, ac ſic non correptio tropicorum, ſed dilatatio facta fuiſſet: ſi vero correptio eorū eſt facta, oportuit aut d motū fuiſſe verſus l, aut g verſus k: at in neutro horū fit motus velox augens, in altero enī fit motus velox minuēs, in altero motus tardus, & retrogradus: quare p id tp̄s, aut motus nō fuit velox augēs, aut correptio Tropicorum non fuit, aut cauſa eius correptionis non eſt trepidatio, aut duo illa prima vti vera obſeruataq;, ſunt recipienda. ſequitur igitur vt trepidatio cauſa non ſit correptionis Tropicorum. D

Quòd vero neq; neceſſarium etiam ſit ad eam recurrere, è principijs noſtris manifeſtum iam fiet: qm̄ autem multipliciter contingit id fieri, bene erit modos oēs referre, quibus ea correptio poſſit accidere. Primum igitur, quod antiquos Ægyptios exiſtimaſſe credere poſſumus, ſiquis arbitretur, primum mobile nō ab ortu in occaſum ferri ſed à ſeptentrione in meridiem, videt quidem demonſtrari poſſe, quo pacto Solis declinationes corripiantur. qm̄.n. tum Aplanes circulus, tum & Solis per medium zodiacum protenditur in longitudinem, ſi quidē ſupra ipſos ponatur primum mobile in latitudinem per ſe ferri, ſed q̄ tardiſſime, manifeſtū fiet, quomodo circulus ille Solis poſſit continēter circa ſolſtitia variari: quinimo & illud quoq; ſimul videtur oſtendi, quod ab Ægyptijs mandatum literis Herodotus & Mela ſcribunt, fuiſſe olim, vt Sol inde oriretur, vnde nunc occidit, & è cōtrario: primo enim mobili circūacto in latitudinem, & ſecum ferente cum reliquis circulū Solis, neceſſe eſt eius circuli partes ſucceſſiue permutari, vt, quæ ſuperior prius fuerat, mox inferior fiat, & econtra: permutatis autē partibus, & illud neceſſariū eſt, vt totus motus permutetur: & ſi prius erat ab oriente in occidentem, nunc contra ab occidente

A in orientem ferat, vt à principio diximus. Hæc igitur exiſtimaſſe antiquiores Ægy-
ptios fortaſſe credendum eſt, quum ſcripſere, ex quo ipſi eſſent, quater curſus ſuos
obijſſe ſydera, ac Solem bis iam occidiſſe, vnde nunc oritur. Quæ vero ipſos ad hæc
exiſtimanda impulerint, ęquidem non alia fuiſſe arbitror, quã q̃ & mox à poſteriori
bus viſa ſunt, ſolſtitia ſcilicet mutari: ſed certe iniuſte videntur ob eam cauſam pu-
taſſe primum mobile non in longitudinem ab oriente in occidentẽ, ſed in latitudi-
nem à ſeptentrione in meridiem per ſe ferri: duobus.n.modis quum immutentur
tropici, vno reſpectu habitationum, à quibus plus, aut minus amoueri accidit, alio
reſpectu eclipticæ, ac vnius ad alterum, per aſſignatum quidem motum primi orbis
in latitudinem, demonſtrari fortaſſe poteſt, quomodo reſpectu habitationũ immu
tari contingat tropicos, at, quomodo reſpectu æquinoctialis, & ad ſe inuicem im-
mutent, & corripiantur, demõſtrari minime poteſt, qm̃ moto in latitudinẽ primo
mobili accidit quidẽ vtrunq; Tropicũ ſimul cum ſua ęquinoctiali in latitudinẽ cir-
cunduci, eadem inter ſe, & ad ęquinoctialem, diſtantia, & menſura remanẽte: ꝙ ſi &
ad eclipticam, & ad ſe ipſos inuicem mutari debẽt, neceſſe eſt eclipticã ipſam immu
tabilem, fixam, atq; æternam ſtatui, ad quam accedentes vterq; magis, continẽter, &
magis, arcum ſimul, qui inter ipſos interiacet, vtrinq; contrahãt: hoc autem eſſe nõ
poteſt, niſi primus orbis in longitudinẽ per ſe actus eclipticã ipſe ęternam & inua-
riabilem inter polos vniuerſi perpetuos atque immotos trahat: quod ſi & nunc (vti
primis à nobis eſt conſtitutum) confirmetur, ac ſanciatur, impoſſibile nimirũ illud
erit, vt olim Sol ortus fuerit, vbi prius occiderat, & è contrario, vt Ægyptij literis
mandauere, ſi de ortu & occaſu diurno intellexere: nam qm̃ diurnus motus, ortuſ-
que & occaſus à primo mobili datur, impoſſibile eſt aliunde oriri Solẽ, quàm ab ea
B parte, vnde & nunc oritur, quocunq; in ſitu ponat circulus eius, quicunq; illi locus
in vniuerſo detur: ꝙ ſi non de diurno ortu atque occaſu intellexere, ſed de annuo,
ſic verum (vt arbitror) & opinari & mãdare literis potuere: qđ ſimul manifeſtũ fiet,
vbi cauſam aſſignauerimus, cur ſolſtitia continenter corripi conſpiciantur. Memi-
niſſe autem oportet eorũ, q̃ circa Aplanen ſupra cõmemorata ſunt, ſupra ipſam enĩ
contrauectum orbẽ vltimum ponebamus, à quo fiebat, ne ſimul cum Circunducen
te ipſa etiã Aplane circuntraheret in latitudinem: ſi igitur Contrauectũ hunc pona-
mus non omnino ęqualẽ Circunducenti, ſed cedentem aliquantiſper, verùm adeo
parum, vt non niſi multo poſt deprehendi poſſit, tunc fieri neceſſe eſt, vt & hic Cõ-
trauectus, & cũ eo Aplane circunferant in latitudinem, ſed ſenſim, & quod nõ niſi
poſt multa ſęcula cognoſcatur: qm̃ autem ab Aplane trahi oẽs orbes inferiores cõ-
ſtat, inde etiã & illud fiet, vt & Solis circulus, & aliorũ planetarum ſimul in latitudi
nem quoque circunducantur, ſed tarde admodum, & quod longe poſt agnoſcatur.
Videtur autem (niſi fallimur) neceſſarium ita fore, vt Solis circulus in latitudinẽ cir-
cũagatur, quo oĩa, quæ poſſibilia ſunt in natura fieri, quandoq; etiam fiant, & vt vir
tus omnis, quę à Sole huc demittitur, & impartitur in terras, ad omnia ſucceſſiue
& vndequaque ſeſe conuertat. Futurum igitur exiſtimamus, vt, quemadmodum
à Ptolemæi temporibus vſque ad noſtra Solis circulus ad æquinoctialem appu-
lit m̃. circiter 23, ita deinceps annis labentibus continenter magis ac magis ad
eandem appropinquans, tandem (quum Dij volent) per ipſam æquinoctialem
iter teneat, æquinoctiumque mortalibus per multum temporis apportet: mox
parte illa, quæ nunc in ſeptentrione eſt, permutata in meridiem, & è contrario,
magis in dies & magis ab æquinoctiali ſeſe amoueat, donec eiſdem Dijs ita proui-

dentibus

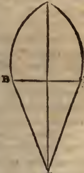
dentibus, Solis circulus per vtrunque polum atq; æquinoctia protendatur, ſubalter C
nusq; fiat coluro ęquinoctiorum, ac tūc quidem per helices à polo ad polum actus
Sol anno vno oēs mundi partes circūuiſet: mox vero partibus permutatis, ac ea, quæ
nunc ſupra eſt, facta infra, & è conuerſo, motus etiam ipſe permutabitur, & non iā
ab occaſu ad ortum feretur per ſe Sol, ſed ab ortu in occaſum maiori etiam velocita
te, quàm orbis primus, annumq; nō ab ariete, ſed à libra reportabit nobis. Quod ſi
ſignificare voluerunt Ægyptij, non de ortu & occaſu diurno intelligentes, ſed de an
nuo, & recte quidem tradidiſſe videntur, & ſecretius quoddam monumentum in
arcanis eorum literis mandauiſſe. vtrum autem hęc circa Solem futura ſint, nepotes
noſtri videbunt. Quę Solis mutationes ſi forte fortuna in natura ſunt, iam non ad
mirabimur montium inſularumq; generationes, non eluuiones, non exarſiones, &
id genus alia, quorum cauſas in eas ſyderum mutationes (quas nunc videmus) re-
ferre cum ſatisfactione non poſſumus.

Cur Sol in ſeptentrione minor, & remotior videatur. Cap. 9.

CVr vero Sol in ſeptentrione exiſtēs minor nobis, & remotior videatur, cauſam
ſuperius diximus, talem enim fieri ſolem in ſeptentrione, qualis eſt in medio
cęli, in meridie autem, qualis prope horizōtem eſt: cuius ſignum illud eſt, ꝙ auſtra-
libus contra accidit, minor enim, & remotior ijs videtur, quum in meridie eſt, ma-
ior vero & propinquior, quum eſt in ſeptentrione. Non ſolum autem id in Sole acci
dit, ſed & in Luna, & alijs, vt dictum eſt, maxime autem id in Sole apparet circa ſol-
ſtitia, qm̄ illic eſt maxima ab æquinoctiali declinatio, & tunc maxime nobis in me-
dio cęli eſt. Si autem eccentrici eſſent, oporteret & extra ſolſtitia idem viſum fuiſſe, D
vbicunque abſis fuiſſet, quod à nullo traditum legimus: in ea quidem maximam
tarditatem fuiſſe ſcribunt, minimū vero & remotiſſimum illic videri Solem nemo
(quod nos viderimus) tradidit, niſi forte in abſide, quę nunc in cancro eſt, quod qui-
dem non ratione abſidis, ſed ratione maximę declinationis contingit. De Solis au
tem eclipſibus, & cur maiores fiant in ſeptentrione, in ijs, quæ de Luna, dicemus.

De numero orbium Solis. Cap. 10.

QVatuor autem videntur orbes, qui famulantur Soli,
quorum primus eſt ſolitarius ille, qui ſtatim ſub Mar-
te ſubeſt, à quo fit, ne ſimul cum Marte & Solis orbis rapia-
tur: poſt quem eſt ordo ad Circitorem pertinentium orbiū,
è quibus Circunducens eſt primus, qui in latitudinem per
colurum ſuperiorem à meridie in ſeptentrionem vertitur So
li par, ſub eo eſt Circitor eodem tempore circunductus, cęte-
rū motu proprio tardior Sole. cui ſubeſt Contrauectus ſuus,
à quibus omnibus eſt orbis Solis, qui tametſi vero motu in-
æqualiter circuitionem ſuam obit modo tardior, modo velo-
cior, at motu tamen medio m̄. 59, ſec. 8 ferè ſingulis diebus
peragit. Dubitet autē fortaſſe aliquis, qm̄ ſic videnť ſectio-
nes circuli ſolis in latitudinē mutari debere, qm̄ Circitor in
oppoſita oīa mouet, & tantum in latus, quantum in longū,
niſi illi Anticircitor contraponatur. Ad quæ dicimus nos an
ticircitorem non poſuiſſe, vt euitaremus ingratam orbium

multi-

A multitudinem: videmur autem & ſine illo poſſe conuenienter facere, ſi ea proportione ad Circitorem planeta moueatur, vt quũ Circitor à prima quarta contrariarũ mouet, quæ eſt ſuperior meridionalis, pellendo ſectionem verſus ſeptentrionẽ, tum & Sol per ſe eandem in partem à ſectione flectat: inde enim fit, vt diſcerni non poſſit illius ſectionis motus in latitudinem, q̃m è toto orbe nihil ſenſibile eſt niſi ſtella: per flexus autem & ſinus non accidit ipſam ſtellam moueri, propterea ꝙ quartę circunductionis Circitoris, & quartæ motus planetæ æquales ſunt, ſed ſolum illud euenire videtur vt prima & vltima quarta planetæ in maiorem latitudinem flectant, q̃ aliæ duæ. Vt ſi æquinoctialis ſit a c, prima quarta a d maiorem latitudinem & flexionem faciet, q̃ d c: ſimilr̃ & b a maiorem faciet, q̃ c b. quæ ſi minus facere ſatis videnrur, nihil prohibet & ipſi Soli Anticircitorem contraponere, qui ſectionum latitudinem impediat, ac per ſex orbes demonſtrari continget, quæ circa Solem apparent. ac de Sole ſatis dictum iam ſit.

DE VENERE.

De ijs, quæ circa Venerem apparent. *Cap. 11.*

NVNC ad Veneris orbem tranſeamus, quam omnes ſupra Mercuriũ & Lunam locant. habet autem Venus cum Mercurio conueniẽtiam non paruam, quædam tñ propria, & magnopere admiranda ſortita eſt. igitur ꝙ & ipſa diurno in primis agatur motu, ſed tribus ſuperioribus tardior, æqualis autem cum Sole; vti obſeruatum recipiendum eſt. B Habet itidem & proprium motũ ab occaſu ad ortum Soli æqualem: quãquam enim interdum citius, interdum tardius Sole orbem perficiat, at per ſe m̃, & motu medio, qui & proprius eſt Soli, æqualr̃ cum eo vertitur, & anno vno curſum cum eo explet. illud quoq; manifeſtum eſſe debet non rapi Venerem ab orbe Solis, ſi enim raperetur, æqualr̃ cum eo ferri non poſſet: diximus enim duorum orbium, ſi vterq; in idem agantur, minorem ſemper velociorem reddi. Medius autem circulus Veneris tum & æquinoctialem, tum & eclypticam ſecat. ſectionum altera in ariete traditur gr. 1, altera in libra, mutabiles, vti & in alijs planetis.

Habet porro & Venus primam inæqualitatem medietatum. nam in ea, quæ eſt à piſcibus ad virginem per geminos, tardior aliquanto incedebat Ptolemæi tempore, punctumq́; maximę tarditatis in geminis faciebat, in illa vero, quę eſt à virgine ad piſces per ſagittarium, velocior cernebatur, ac punctum maximæ velocitatis faciebat in ſagittario gr. 15, nunc vero in primo gr. cancri maxima ſpectatur tarditas, maxima in capricorno velocitas.

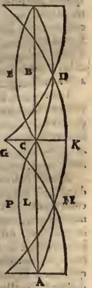
At vero & ſecundam quoq; inæqualitatem directionis ſtatus, & retrogradationis ſuſtinet, cuius reuolutiones quinq; ĩ annis 8 fieri obſeruantur: quæ item reuolutiones neque æquales inter ſe ſunt. Ad Solem vero eam relationem habere noluit Venus, quam tres ſuperiores habuere, vt velociſſima eſſet in coniunctione, in oppoſitione tardiſſima, imo (qđ alioqui mirum ſit) nunquam oppoſita Soli ſpectatur, quippe quum nec ab eo vnquam maiore interuallo diſtet, q̃ gr. 47, min. 32, nunc cum eo coniuncta, nunc pręcedens, nunc ſequens. præcedere autem aut ſequi quum dicimus, in eo intelligimus motu,

Medius motus inæqualitatis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	qn.	ſex.	
0	1	32	28	34	44	18	horę.
0	36	59	25	51	11	28	dies.
18	29	42	56	15	44	0	mẽſes.

qui diurnus dicitur, nam & ſignorum ordine modo præcedit, modo & ſequitur: ve- C
rú, quum ſignorum ordine præcedit, diurno ſequitur, quum vero diurno præcedit, ordine ſignorum ſequitur. igitur quum Solem anteit diurno in motu, tum in exortu matutina ſpectatur, appellaturq; à nobis Lucifer: quum vero Solem ſequit, veſpertina in occaſu apparet Heſperus vocitata: vtraq; autem viciſſitudo præcedendi inſequendiq; Solem menſibus nouem fit, diebus 23, horis circiter 4, ac dimidia: maxima vero vtrobiq; elongatio à Sole gr. 47, mi. 32 eſſe conſpicitur: quo quum peruenit, rurſus ad Solem remeat nunc prænia, nunc aſſecla, & modo affuturum nuntians Solem, modo affuiſſe: atque his viciſſitudinibus nunq̃ adeo à Sole abſcedit, vt oppoſita illi fiat, ſiquidem oppoſitio gr. non pauciores, q̃ 180 expoſcit: videtur autem matutina elongatio in medietate tardiori adiuuari, veſpertina impediri: contra autem veſpertina elõgatio iuuari in velociori medietate, matutina impediri. quum autem elongationes hæ impediuntur, nunquam ad id ſummum pertingunt, quod eſt gr. 47, mi. 32, ſed ſolum ad gr. 45. mi. 30 perueniunt. Qualiſcũq; autem in maxima elongatione inueniatur Venus, ſiue præcedẽs, ſiue ſequens, ſemper medium motum habet, in coniunctione vero cum Sole ſemper eſt aut in tardiſſimo motu, aut in velociſſimo: matutina aũt, ſi recedit à Sole, tardo ſemper recedit motu, ſi accedit, veloci: veſpertina vero, ſi recedit, veloci ſemper recedit motu, ſi accedit, tardo.

In latitudine vero maiorem etiamnum admirationem præbent, quæ circa Venerem conſpiciuntur. nam, quum tres ſuperiores planetæ perexiguam circa ſectiones latitudinem ducerent ab ecliptica, maximam circa puncta media, tum contra Venus circa pũcta media quam minimam latitudinem facit, vtpote mi. 16, circa ſectiones vero maximam, & gr. 7. D

Sed & illud quoque non paruam affert admirationem, q Venere duobus in locis latitudinem faciente, paruam quidem in punctis medijs, magnam circa ſectiones, in punctis tamen medijs ſemper ſeptentrionalis ab ecliptica ſpectatur, nunquam auſtralis, in ſectionibus vero tum auſtralis, tum ſeptentrionalis videri ſolet: auſtralis vero quum videtur, in ſuperiori quidem parte ſemper directa & velociſſima eſt, in ſeptentrionali tarda & retrograda: in inferiori vero parte è contrario. Sit ecliptica a b c, medius circulus Veneris a d c, ſectiones a & c, punctus medius in ſuperiori parte d, in inferiori m, vterque ſeptẽtrionalis: in ſectionum igitur loco maiorem latitudinẽ habebit Venus, fiet enim quandoque vbi f, quandoque vbi h, ſimiliter & vbi g, & vbi k: in punctis autem medijs minorem multo latitudinem trahet, ex b non vltra e & d digreſſa: in eiſdem præterea punctis medijs ſemper erit ſeptentrionalis, in ſuperiori quidem parte in d, in inferiori in m, nunquam autem in e, aut in p. directa autem et velox per f k, tarda, & retrograda per h g. cæterum & ſtella ipſa per helices motum explet, ſicut & tres ſuperiores planetæ.

De cauſis ſecundum Aſtronomos. *Cap.* 12.

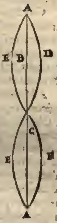
QVi igitur de ſyderibus hactenus tractauere, in prædictis omnibus ad ecentricum, atque epicyclum confugiunt. Ecentrico primam dantes inæqualitatem, epicyclo ſecundam: abſi-

dem

A dem autẽ ponunt, vbi nos punctum maximę tarditatis, Antabſidẽ, vbi nos punctum maximæ velocitatis: nunquam autem opponi Venerem Soli, ſed ſemper aut coniunctam eſſe, aut pręcedere, aut ſequi interſtitio nunquã maiori gr. 47, m. 32. iccirco dicunt contingere, ꝙ epicycli centrum æqualiter, & cõiunctum cum cẽtro Solis ſemper feratur: qua è re fieri, vt planeta, qui in circunferentia epicycli circunducitur, nõ plus diſtate à Sole poſſit, quàm ſit ſemidiameter epicycli, quæ gr. 45, mi. 30 traditur: ꝙ ſi plus etiam diſtare videatur, id ab ecentrico dari: ꝙ enim centrum planetę cũ centro Solis ſemper coniunctum procedat, id in medio motu intelligendum eſt, vnde fieri poteſt, vt vero motu propter abſidem & antabſidem ſeiungi etiam plus poſſit, quam gr. 45, mi. 30, ac abeſſe etiam 47 gr. mi. 32.

In parte autem abſidis iuuari matutinam elongationem, quoniam ea fit per tarditatẽ epicycli, in parte vero antabſidis veſpertinã iuuari, quoniam fiat per velocitatem epicycli, quæ ab ecentrici velocitate iuuatur.

Quæ vero in latitudine apparent, partim epicyclo, partim ecentrico donant: Ecẽtrico quidem eam latitudinem dantes, quæ in pũctis medijs fit, Epicyclo autem eã, quæ circa ſectiones: cui tres aſſignant motus, vnum in longitudinem, quo directionem, ſtatum, & retrogradationem facit, duos vero in latitudinem, quorum alterum inclinationem vocant, alterum reflexionem. protractis enim duabus Diametris per epicyclum, altera per altitudinem ſurſum & deorſum, altera per longitudinem, ante & retro, inclinari dicũt diametrum altitudinis in ſectionibus ſummo puncto verſus eclipticam, imo verſus ſeptentrionem flectente: inclinari autem eouſque, quo fiat latitudo gr. 7. Recedẽte vero epicyclo à ſectione paulatim

B tim releuari inquiunt diametrum altitudinis, ita, vt, in puncto medio erectiſſima ſit, & cum ecentrico ſubalterna: quod ſi fieri debet, ſimul & alteram diametrum reflecti oportet, ac punctum, qui antè erat, ſeptentrionalem fieri, qui retrò, auſtralem. Quòd vero ſemper ſeptentrionalis planeta ſit in punctis medijs, inde eſſe dicunt, quòd ecentricus modo vltra eclipticam in e, modo citra in d deuiet per mi. 16, ea ꝓportione ad epicyclũ ſeruata, quòd, dum epicyclus à ſectione ad d punctum medium peruenit, tunc & ecẽtricus a linea a b c mouetur in d, & fit linea a d c; ac tunc in d planeta eſt ſeptentrionalis. rurſus moto epicyclo à puncto d in c alteram ſectionem, ecentricus a d redit in b, & fit iterum linea a b c. Deinde vero in parte inferiori epicyclo moto à c in f pũctum medium, ecentricus in parte ſuperiori mouetur à puncto b in e: quæ pars qm̃ auſtralis eſt, & ſuperior, neceſſe eſt inferiorem fieri ſeptentrionalem, in qua eſt planeta in f puncto medio. igitur tam inferiori ĩ parte, q̃ in ſuperiori, ſemper ſeptentrionalis eſt planeta in pũcto medio. Hęc igitur fieri Aſtronomi dicunt: quo autem modo fiant, & quo pacto ecentricus modo in d, modo in e feratur, & vnde vnus epicyclus tot motus habeat, nemo dicit. de quibus omnibus accurate rationem habebimus in ſequentibus.

De cauſis per noſtra principia. *Cap. 13.*

NOs autem per pauciora, & ſimplicia magis vnũquodq; eorũ, quę ĩ Venere apparẽt, poſſumus demõſtrare, ea i primis oĩa confirmantes, q̃ de medio circulo eius, & ſectionibus dicta ſunt: ꝙ autem nõ trahatur ab orbe Solis, id fieri dicimus, aquemadmodũ & in alijs, à Contraucto orbe qui ſolitarius ſtatim ſubiacet Soli.

Tardiorem vero in vna medietate, velociorem in alia ferri: à primo Circitore dari dicimus, qui circunductione in latitudinem par eſt Veneris motui, per ſe autem & proprio motu tardior: cæterum more Circitorum, modo in idem, modo in oppoſitum illi agitur, vnde & modo planetam citat, modo retardat, non autem retroducit, qm̃ tardior illo eſt. Ea autem eſt proportio eius ad Venerem, vt, quum ſubalternus eſt Circitor in medietate contraria, tum planeta in puncto maximæ tarditatis inueniatur, quum vero Circitor ſubalternus eſt in medietate iuuante, tũ planeta ſit in puncto maximæ velocitatis, qui olim in geminis, nunc in Cancro eſt, propter Aplanes motum. Circunfertur autem Circitor hic per ſectiones, ac puncta media maxime reſpicit vti polos circũductionis: quare & illa maxime in oppoſita mouet, atq; in ijs operatur latitudinem min. 16. C

Secunda vero inæqualitas directionis, & retrogradationis à ſecundo Circitore prouenit (nam, & Venus Circitores duos habet) qm̃ & ipſa retrogradationem nouit. hic autem Circitor circunductione quidem tardior multo eſt planeta, proprio autem motu velocior, ſiquidem circunducitur in latitudinem menſibus 19. diebus 16. horis circiter 9. Igitur, qm̃ & hic pro Circitorum natura modo in idem cum planeta, modo in oppoſitum agitur, palam, q & modo eum citat, modo retardat: & quia velocior eſt, interdum etiam ſiſtit, interdum retroducit: cuius reuolutiones ſcilicet in annis 8 ſiunt: quæ quidem ne æquales etiam ſunt inter ſe, niſi medio motu menſurentur, propter velocitatem & tarditatem ſuperadditam ab alio Circitore, vt in alijs dictum eſt.

Cur autem non ſemper anno vno orbem expleat Venus, ſed modo citius, modo tardius, cauſa eſt in Circitore ſecundo, qui circunductione multo tardior eſt planeta: qua è re fit, vt dum planeta circuitiones ſuas obit, in aliquibus nulla intercidat retrogradatio, in aliquibus aliqua intercidat, aut tota, aut in parte: ĩ his ergo curſum retardat, in illis concitat. nõ nihil etiam ad hoc facit prior Circitor, at per ſe tamen, & motu medio æqualiter cum Sole orbem peragit. D

Ad Solem vero nunquam opponi Venerem, ſed ſemper aut coniunctam ferri, aut præcedere, aut ſequi interuallo non maiore q̃ gra. 47. m. 32. cauſa præcipue pendet è Circitore ſecundo, quando planeta ipſe per ſe, & proprio motu æquaſt cum Sole ſemper progreditur, & ſi nihil à Circitore reciperet, æquali ſemper paſſu cum Sole, et coniuncta cum eo ferri videretur: verum, qm̃ ab eo modo citatur, modo tardatur, ac etiam retroducitur, inde fit, vt non ſemper pari paſſu cum Sole incedat, ſed interdum præuolet, quum citatur, interdum ponè ſequatur, quum tardior redditur: quæ quoniam alternatim fiunt, alternatim quoq; modo præcedit Solem, modo conſequitur: per tantum autem & præcedit, & ſequitur, quantum Circitor & addere ſupra medium motum Veneris, & demere poteſt per vnam quartam circunductionis: videtur autem & addere, & demere gr. 45. mi. 30. addere quidem in medietate iuuante, demere in contraria. Statuatur igitur Venus cum Sole coniuncta Circitore ſubalterno in medietate iuuante, manifeſtũ quidem eſt tunc habere Venerem velociſſimum motum: ſi ergo obeat Circitor quartam illam, quæ à ſubalternatione ſequitur, addet quidem planetæ ſupra eius motum gra. 45. m. 30: quare prægredietur Venus ante Solem ſignorum ordine gr. 45. m̃. 30. ac veſpertina apparebit poſt ipſum diurno in motu: fit enĩ, vt diximus, vt quum ſignorum ordine pręcedit, diurno ſequatur, & è conuerſo. Rurſus vero, ſi Circitor moueat per aliam quartam, quæ eſt prima contrariarũ, demet quidem de motu planetę gr. iudẽ 45. mi. 30: quare quũ

prius

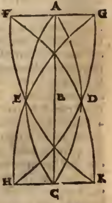
A prius ante Solem eſſet ſignorum ordine gr.45:mi.30.nunc fiet, vt iterum cõiũctus cum eo redeat, totidẽ amiſſis gradibus,quot ſuperacquiſiuerat prius Circitore ſubalterno in medietate contraria. Porrò ſi & aliã quoq; quartam obeat Circitor,quæ eſt ſecunda contrariarũ,dementur iterum de motu planetę gr.45,mi.30:vnde interea præibit Sol,ac planetam retrò relinquet ſignorum progreſſu gr.45,mi.30:quare matutinus videbitur ante Solem diurno in motu, quoniam ſignorum ordine ſequebatur.Poſtremo ſi quartam vltimam peragret Circitor, quę eſt prima iuuãtium citari rurſus planetam cõtinget:quam ob rem quum iterum gr.45.mi.30 acquirat, in fine quartæ illius Soli iungetur Circitore ſubalterno in medietate iuuãte, ac peracta vna reuolutione inæqualitatis ſecundæ. Manifeſtum igitur eſt, quoties coniuncta eſt cum Sole Venus, ſemper aut velociſſimum,aut tardiſſimum habere motum, quoniam ſemper eo tempore ſubalternum Circitorem habet modo in iuuante medietate,modo in contraria: quum vero eſt in maxima elongatione Venus à Sole,medium ſemper habet motum, quoniam tunc mouet à punctis neutris, hoc eſt medijs inter iuuantem medietatem & contrariam. Veſpertina vero quum recedit à Sole Venus veloci ſemper recedit motu, quia Circitor tunc mouet à ſecunda quarta iuuantium,accedit autẽ motu tardo,quia hoc dat Circitor à prima quarta contraria. Matutina vero ſi accedit ad Solem,veloci accedit motu,quoniam id pręſtat Circitor iuuans:tarda vero recedit,quia eum receſſum Circitor cõtrarius facit.Quoniam vero & illud interdum accidit,vt elongatio à Sole maior etiã fiat, quàm gr.45,mi.30. quippe quũ ſæpe gr.47,mi.32 ſpectetur,quę omnium maxima eſt,hoc quidem addi à primo Circitore debemus exiſtimare. nam & ille ſupra mediũ motum Veneris

B & addit,& demit:videtur autem addere gr.2,mi.2, ac tãtundem etiam demere, addere in velociori medietate, demere in tardiori.Quam ob rem ſi velocitas huius cũ velocitate alterius concurrat,tũc maxima fit elõgatio planetę à Sole, quę eſſe poſſit gr.47,mi.32:ac veſpertina tunc apparet Venus quàm maxime à Sole diſtans:ſi vero tarditas cum tarditate iungatur,tunc iterum maxima fit elõgatio gra.47,mi.32, ſed matutina eſt ea elongatio,Sole ordine ſignorũ longe pręcurrẽte: at ſi velocitas vnius cum tarditate alterius concurrat,elõgatio ſemper minor eſt,q̃ gr.47,mi.32.atq; hęc quidem ſunt cauſæ eorum, quæ in longitudine apparent.

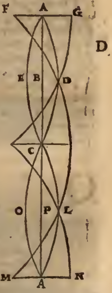
Cap.14.

QVæ vero in latitudine tam mira ſpectantur, à duobus illis Circitoribus fiunt, quorum prior per ſectiones actus in latitudinem p ſe puncta media maxime reſpicit,atq; in oppoſita mouet: ſecũdus vero p pũcta media circũductus ſectiones ipſas reſpicit,ac in oppoſita cõſimiliter agit: velocior autẽ hic erat, quàm prior, quare & latitudinem circa ſectiones maiorem ipſe operat, quàm prior circa puncta media,quippe quum hic mi.ſolũ.16 latitudinẽ expleat, ille gr.7.Sit ecliptica a b c, punctus medius b, ſectiones a & c,medius circulus Veneris, ſubalternus Eclipticę. manifeſtum igitur quòd prior Circitor per ſectiones circũductus pellet b punctum medium in oppoſita,modo in d,modo in e: ipſo enim mouẽte à quarta occidentali Septentrionali aget b in e,ac fiet circulus a e c:mouente autẽ à quarta occidentali auſtrali e repelletur in b, ac redibit circulus prior a b c.Rurſus Circitore acto per quartam auſtralem orientalem b ducetur in d, fietque circulus a d c: poſtremo à quarta orientali ſeptentrionali d reducetur iterum in b, facto circulo a b c.tota autem latitudo erit aut b e,aut b d, non maior quàm mi.16. At vero ſecun-

dus Circitor per puncta media circunductus ſectiones ipſas reſpicit, ac in oppoſita C mouet: mouente igitur illo à quarta inferiori ſeptentrionali a pelletur in f. c in k, ac fiet circulus f d k: mouente autẽ à quarta inferiori auſtrali, reducetur f in a, k in c, ac redibit circulus iterum a b c: à quarta vero ſuperiori auſtrali ducetur a in g, c in h, facto circulo g d h: poſtremo à quarta ſuperiori ſeptentrionali reſtituetur g in a, h in c, redibitq; circulus primus a b c, peracta vna reuolutione ſecundæ inæqualitatis: latitudo autem tota erit ab a ad f, vel ad g, maior multo, q̃ in punctis medijs vtpote gr. 7.

Quòd vero in punctis medijs ſeptentrionalis ſemper ſpectetur Venus in d & l, nunquam autem auſtralis in e aut o, in cauſa eſt Circitor primus, qui, ꝙ circunductione æqualis eſt planetæ, tali proportione eius circulum mouet, ꝙ ſemper ſeptentrionalis inuenitur planeta in pũctis medijs: dum enim ſtella à ſectione a fertur in punctum medium b, tum Circitor mouet à quarta auſtrali orientali, pellitq; b in d, in quo & planeta inuenit͛ ſeptentrionalis: rurſus dum planeta à pũcto medio d in c, alteràm ſectionem graditur, Circitor à quarta orientali ſeptentrionali reducit d in b: mox planeta à ſectione c tranſeunte ad alium punctũ medium l, Circitor à quarta ſeptentrionali occidẽtali pellit b in e, in parte ſuperiori circuli, in parte vero inferiori pellit p in l: ſi enĩ vnius circuli ſuperior pars auſtralis eſt, inferior ſeptẽtrionalis neceſſario reddit͛: punctus igitur medius in parte inferiori ſeptẽtrionalis eſt, quũ planeta in eo inuenit͛: quam ob rem tam in ſuperiori medietate, q̃ in inferiori ſemper ſeptentrionalis inuenit͛ planeta in punctis medijs reſpectu eclipticæ, in d & l.

In ſectionibus vero tam auſtralis, q̃ ſeptentrionalis eſſe ſolet, qm̃ ſecundus Circitor eam latitudinẽ operatur, qui eam proportionem non habet ad circulum planetæ, quam prior habere dictus eſt. Eſt autem Circitoris huius ea proportio ad Venerem, vt, quum auſtraliſſima eſt illa, vt in f, tum Circitor à quarta prima iuuantium ſeptentrionali inferiori moueat, ac directam & velociſſimam reddat ſubalternus factus in fine quartæ illius. quum vero borealiſſima eſt, vt in g, tũ Circitor mouet à prima quarta contrariarum auſtrali ſuperiori, tardiſſimamq́ue ac maxime retrogradam illam facit in fine ſubalternus cum illa: at vero & per helices mouet, quoniam in oppoſita omnia ipſe agitur, & in hoc ab alijs Circitoribus prędictis in nullo differt.

De numero orbium Veneri ſeruientium *Cap. 15.*

VIdentur autem, qui Veneri quodammodo famulantur, orbes omnes vndecim eſſe, quorum primus eſt ſolitarius ille Contrauectus Soli, à quo fit ne, ſimul

mul

A mul & Venus ipſa trahatur: reliqui decem continent ordines Circitorum duorum: ordo autem vterque orbibus conſtat, quoniam vterque Circitor plus addere in longitudine videtur, quã in latitudine. Ordo igitur primus Circunducentem, Circitorem, Cõtrauectum, Anticircitorem, & vltimum Contrauectum habet, quorum primus eſt Circunducens, qui anno vno, Veneri par, in latitudinem per ſe fertur, per ipſas ſectiones circumactus: ſecundus eſt Circitor primus æqualiter circunductus à prædicto, proprio autem motu tardior planeta, à quo circa puncta media latitudo fit min. 16: ſub eo eſt Contrauectus ſuus, duplo velocior, ac ſub ipſo Anticircitor, qui in latitudine eò opponitur Circitori, quò latitudo in punctis medijs non maior fiat, quàm mi. 16: ſub quo ſubeſt Contrauectus ſuus. Ordo vero ſecundi Circitoris & ipſe in quinque conſiſtit orbibus, quorum primus eſt Circunducens: qui per pũcta media in latitudinem circunducitur menſibus 19. diebus 16. horis fere 9: ſub eo eſt Circitor ſecundus eodem tempore Circũductus & ipſe in latitudinem, cęterum proprio motu planetá multo velocior: qui ſectiones in oppoſita agens latitudinem circa ipſas operatur gr. 7. additque Veneri per quartã quamlibet gr. 45, min. 30. vel demir. ſub quo eſt Contrauectus ſuus duplo velocior, cui Anticircitor ſuus ſubeſt non æqualis per ſe Circitori, ſed tantum ſolum impediẽs, vt latitudo circa ſectiones non maior fiat, quàm gr. 7: à quo poſtremus eſt Contrauectus vltimus. ſub omnibus autem planetæ orbis locatur, qui per tot inæqualitates actus motum ſuum anno vno per ſe cum Sole cõficit, modo anteambulo illius, modo aſſecla. atque hæc de Venere ſatis dicta ſunt.

B

DE MERCVRIO.

De ijs, quę circa Mercurium apparent. *Cap. 16.*

MERCVRIVM diximus affinitatem, cõuenientiamque habere cum Venere maximam, paucis quidem enim exceptis omnia ferè cum illa communia habet. Illud autem in primis conſtar non rapi ipſum ab orbe Veneris, alioqui æqualiter eum ea verti non poſſer, (tecipi autem debet inter obſeruata, æqualiter ipſum verti) quod in medio motu intelligendum eſt, nam motu vero modo citius, modo tardius obire orbem conſtat. Secat autẽ medius circulus eius tum æquinoctialem, tum & eclipticam. ſectiones eclipticæ annis noſtris in aquario leoneque traduntur gr. 1. vtriuſque.

Ad ſolem porrò neque Mercurius eam habet relationẽ, quam tres primi ſuperiores habuere, vt in coniunctione velociſſimus, ĩ oppoſitione tardiſſimus foret, quinimo Venerem imitatus nunquam adeo à Sole abſcedit, vt ad oppoſitionẽ veniat: ſiquidem neque vnquam interuallo maiore, quàm gr. 26. min. 30. remouetur à Sole; modò & ipſe præcedens, modo conſequens Solem, quaſi hi duo planetæ perpetuo quodam famulatu ſemper concomitentur Solem nunc præuij, nunc aſſecutores, quam ob rem & ipſe Mercurius modo matutinus ante Solem in exortu ſpectatur, modo veſpertinus poſt ipſum in occaſu, quę alternatio diebus 57. horis circiter 23. conficitur, cæterum ipſe inter planetas rariſſime videri ſolet.

Sunt autem in Mercurio diuerſitates non paucæ, & maxime etiam admirandę in motu eius, quas, qm̃ maxime Ptolemæus animaduertit, referemus etiam, prout il-

lius tpibus inuentæ ſunt. Tres igitur illę diuerſitates in Mercurio annotauit in velo C
citate, & tarditate, prima fuit in duobus pũctis è regione oppoſitis, ĩ libra ſcilicet, et Ariete gr. vtriuſq; decimo: in libra quidẽ tarditatem cõperit, in Ariete velocitatem.

Rurſus conſimilem diuerſitatem animaduertit in duobus alijs punctis, verum non è regione oppoſitis, ſed diſtantibus ſolum per ſigna 4, in aquario ſcilicet, & geminis: in aquario enim gr. 9 velocitatem notauit, in geminis tarditatem: quod valde mirum videri potuit, q̃m puncta tarditatis, & velocitatis inter ſe correſpondentia ſemper è diametro oppoſita eſſe conſueuere, vt in alijs monſtratum eſt, hæc autem non è diametro ſeſe reſpiciebant, ſed ſolum per ſigna 4. Præter has autem diuerſitates, & tertiam quoq; vidit in Mercurio ineſſe, quæ directionem, ſtatum, & retrogradationem facit, quæ certa ſibi puncta non expoſcit, ſed ſucceſſiue vbiq; fieri poteſt: cuius reuolutiones 145 obſeruantur in annis 40 fieri. Vna autem reuolutio diebus 115, horis fere 22.

Medius motus inęqualitatis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	qu.	qn.	ſex.	
9	7	46	0	27	28	19	horę.
3	5	24	6	59	35	51	dies.
93	12	3	29	47	55	0	mẽſ.

Primam autem diuerſitatem, quæ in Libra & Ariete viſa eſt, animaduertit ex duabus Mercurij elongationibus à Sole ęqualibus, altera veſpertina, altera matutina. Veſpertina fuit Sole inuento in gr. 9, mi. 45 Aquarij, ſtella vero ĩ gr. 5, mi. 0 Piſcium: Matutina vero fuit ſtella in gr. 18, mi. 45 Tauri inuenta Sole vero in gra. 10, min. 0 geminorum. Ex his ſequi videtur, vt maxima, et minima longitudo, hoc eſt abſis, & antabſis eſſent in Libra, & Ariete: quum enim hæ duę elongationes æquales eſſent, & altera veſpertina, altera matutina, neceſſe erat maximam, & minimam longitudinem eſſe in medio vtriuſque: puncta autem inter illas media erãt gr. 10 Libræ & Arietis: qua de cauſa in ijs ſtatuit abſidẽ & antabſidem, in Libra quidem abſidem propter alia quædam obſeruata, in Ariete vero antabſidem. quod & traditis quoque antiquorũ valde conſonum videbatur, eo etiam maxime, ꝙ ſecundam diuerſitatem demonſtrare non poterat, niſi ita poſitis abſide & antabſide vti prædictæ elongationes oſtendebant. D

☉	gr. 9	m̃. 45.	♒
✳	gr. 1	m̃. 0.	♓
✳	gr. 18.	m̃. 45.	♉
☉	gr. 10.	m̃. 0.	♊

Secundæ vero diuerſitatis neceſſitas viſa eſt in Aquario & Geminis propter alias duas elongationes, quas Ptolemæus obſeruauit: fuit autem vtraq; maxima, hoc eſt gra. 26, mi. 30, altera veſpertina, altera matutina: matutina fuit Sole viſo in gr. 10, m̃. 0 Aquarij, ſtella vero in gr. 13, mi. 30 Capricorni: veſpertina vero fuit Sole in gr 10, mi. 30 geminorum, ſtella in gr. 7, m. 0 Cancri. Quũ igitur centrũ epicycli per Aſtronomorũ principia nunq̃ diſſocietur à cẽtro Solis, oportuit in his duabus elongationibus centrũ epicycli fuiſſe in aquario & geminis. rurſus vero & illud fuit neceſſarium in ijs duobus punctis epicycli centrum habuiſſe maximam tarditatem & maximã velocitatẽ, q̃m duæ illę elongationes erãt maximæ, quæ eſſe poſſent: ad quas conficiendas non ſatis eſt motus proprius epicycli, ſed neceſſe eſt illũ iuuari in veſpertina per velocitatem ſuperadditam, in matutina per tarditatem adiunctam, ſiquidem elongatio, quæ merito epicycli per ſe fit, non maior eſt, q̃ gr. 22, mi. 30: prædictæ aũt erant gr. 26, mi. 30. oportuit igitur pun-

☉	gr. 10.	m̃. 0.	♒
✳	gr. 13.	m̃. 30.	♑
☉	gr. 10.	m̃. 30.	♊
✳	gr. 7.	m̃. 0,	♋

A cta illa aquarij, & geminorum addidiſſe tarditatem, & velocitatem, quod magnam peperit admirationem, quum non eſſent è regione oppoſita, ſed diſtantia ſolum per ſigna 4. Tertia vero diuerſitas vnicuiq; in propatulo ſatis erat. atq; hæc quidē ſunt quæ in longitudine fuere obſeruata.

At vero & in latitudine quoq; ſuæ diuerſitates ſpectant, illæ fere, quę & in Venere viſæ ſunt: nam & Mercurius duobus in locis latitudinem ab ecliptica facit, in ſectionibus, & punctis medijs: maior autem multo eſt, quæ in ſectionibus fit, vtpote gr. 4, mi. 5, minor, quæ in punctis medijs mi. 45. Verum illud in Mercurio & Venere differt, ꝙ Venere in punctis medijs ſemper ſeptentrionali exiſtente, Mercurius contra in eiſdem punctis ſemper auſtralis ſpectatur.

De cauſis ſecundum Aſtronomos. *Cap.* 17.

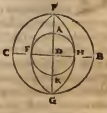
QVòd igitur à Sole nunquā elongetur Mercurius interuallo maiori, q̃ gra. 26, mi. 30, iccirco fieri Aſtronomi dicunt, ꝙ centrū epicycli ſemper coniunctum per ſe incedit cum centro Solis, quare quū ſtella in circunferentia epicycli vertatur, amoueri à Sole non poteſt longius, q̃ ſit ſemidiameter epicycli, modo ante, modo retro, vti & in Venere contingebat: ſemidiametrum autem tradunt gr. 22 mi. 30. quam ob rem nec cauſa epicycli amoueri à Sole longius poteſt ſtella, q̃ gra. 22. mi. 30. ꝙ ſi nonnunquā ad gr. 26. mi. 30 pertingat amotio, id fieri dicunt, ꝙ epicyclus alicubi velocitatem & tarditatem recipiat, quod in quatuor locis vltra tertiā diuerſitatem fieri comperêre, in libra & ariete, in aquario, & geminis, per tarditatem autem matutinam elongationem iuuari, veſpertinam per velocitatem, vt in Venere monſtratum eſt.

Primam autem, & tertiam diuerſitatem, quō vtraq; fiat, haud magno cum negotio demōſtrant, ecentrico dantes primam diuerſitatē, epicyclo tertiā: in ſecunda autē plus laboris inuenere. Ordine m̄ ſuo dicamus, quomodo vnamquāq; oſtendant. In prima igit᷑ demonſtranda ad ecentricū confugiunt, cuius abſidē in libra ponunt, antabſidem in Ariete, quare & hic punctū velocitatis, illic punctū tarditatis maioris tradebant: quæ puncta non alium haberent motū cū ſuo orbe, q̃ Aplanes motū.

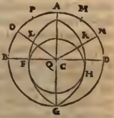
In ſecunda autem plus negocij habuere. nam quum viderent in aquario & geminis addi velocitatem, & tarditatem, non tamen ſatis apparebat, quo pacto fieret, ad ecentricum enim ſeſe conuertere non poterant, tum ꝙ per ipſum primam diuerſitatē demonſtrauerant, tum ꝙ abſis & antabſis ſemper oppoſita è diametro ſunt: ſed neq; ad epicyclum confugere poterant, quando tertiam diuerſitatem videbant illi aſcribi oportere: igitur tertium quiddam imaginati ſunt, hoc eſt centrū epicycli bis in anno propinquiorem terræ fieri, ſemel in aquario, ſemel in geminis. Tres enim vię ſolæ ſunt apud Aſtronomos, per quas velocitas & tarditas ſtellis detur: prima eſt per abſidem & antabſidem, ſecunda eſt per motum & conuerſionem epicycli, tertia vero per approximationē epicycli ad terram. quū igitur ſola hæc tertia ſupereſſet, qua vti poſſent, opinati ſunt centrum epicycli bis terrę proximiorem fieri, ac ſic tum in tarditate, tum in velocitate iuuari: facto enim terrę proximo epicyclo & velocitas, & tarditas maior fit, qm̄ minoribus angulis prope centrum maiores partes in zodiaco correſpondeant, quare ſi directus, & velox per ſe planeta ſit factus propinquior centro, velocior etiam & citatior redditur reſpectu zodiaci, ſi vero tardus etiam ſit, & retrogradus, pari modo citatior ſit retrogradatio. Ad monſtrandū autē,

quomodo

quomodo bis terræ propinquior fieret epicyclus, magnam quandam imaginatio- C
nem commenti ſunt:ac circa Eccentricum Mercurij orbem quatuor Deferentes ecē-
tricos collocauere, duos extimos & maiores, duos intimos & minores, in quibus
medijs ipſe orbis Mercurij verteretur. primi igitur duo extimi Deferentes ceu per ſe
immoti & ſtabiles abſidem habebant & antabſidem è regione oppoſitas, abſidem
in libra, antabſidem in ariete, mobiles ſolum Aplanes motu, cæterum firmas & im-
mutabiles. Intra hos duos immotos, duos alios collocant non quidem ſtabiles, ſed
motu continuo actos, verum in oppoſitum orbi Mercurij: quum enim hic ab occi-
dente feratur in orientem, illi contra ab oriente pari conuerſione in occidentem vol-
uuntur. quo fit, vt Mercurij epicyclus bis terrę propinquior in anno fiat: nam Defe-
rentes hi, quum ecentrici ſint, & abſidem habeant, & antabſidem, agantur autem
contra motum planetæ, neceſſe eſt totos percurri, & luſtrari à planeta, quare & bis
eum recipere in abſide, bis in antabſide, quare & ipſum bis
terrę propinquiorem fieri. Sic enim motis in oppoſitum
Deferentibus oualis à planeta deſcribitur circulus, qualis
e f g h, in quo bis terræ appropinquat in f & h.

Sit enim linea abſidis longior d g, linea antabſidis bre-
uior d a, epicyclus in abſide vbi g, qui in oppoſitum
deferentibus agatur. dum igitur linea abſidis deſcribet
arcum g b, linea antabſidis deſcribet arcum g b, linea
antabſidis deſcribet arcum a f, epicyclus autem ex g mo
uebitur in f, & ex abſide in antabſidem transferetur,
vbi terrę propinquior inuenietur. Rurſus, dum linea
abſidis ducit arcum b e, antabſis ducit arcum f k, epicy-
clus autem ab abſide f, mouetur in antabſidem e. Por- D
rò linea abſidis deſcribente arcum e c, antabſis deſcribit k h, & epicyclus ab e in
h perducitur, vbi rurſus terræ propinquior fit in antabſide h. Poſtremo linea abſi-
dis deſignante c g; antabſis deſcribit ipſa h a, epicyclus autem ab h feretur in g, de-
ſcripto ouali circulo e f g h, in quo bis fuit terræ propinquior in f & h, bis remotior
in e & g.

His quatuor deferentibus ita conſtitutis, viam quoque
habere ſibi viſi ſunt ad oſtendendum & illud, quomodo epi
cyclus terrę propinquior fieret in Aquario & geminis, & nō
in pūctis diametro oppoſitis. Oualis enim circuli e f g h vna
longitudo eſt propinquior terræ, quàm alia: ſi terra ſit vbi q,
zodiacus ſit a b g d, o vero Aquarius, p Piſces, a Aries, m Tau
rus, n Gemini. ſi ergo protrahatur linea à q ad n per k, & alia
a q ad o per l, l quidem reſpōdebit Aquario, k vero geminis,
quare epicyclus in k & l propinquiſſimus erit terræ, quoniā
nulla alia breuior eſt ab ouali circulo ad q, quàm q k, & q l.
Cauſa vero, quòd oualis circuli ab epicyclo deſcripti vna lon
gitudo ſit terrę propinquior, alia remotior, eſt abſis & antabſis deferentium maio-
rum: quum enim epicyclus eſt in abſide minorum deferentium, illi vero in abſide
maiorum, tunc remotiſſimus eſt epicyclus à centro q, quàm maxime poteſt eſſe:
quum vero epicyclus eſt in abſide minorum deferentium, hæc autem abſis eſt in an
tabſide maiorum, minus quidem abeſt epicyclus à centro, non tamen propinquiſſi-

mus

A mus eſt, quàm in omni alio puncto, quoniam eſt in abſide deferentium paruorũ. Porrò nec quum eſt in antabſide eorum, propinquiſſimus etiam eſt, quando k & l propinquiora ſunt puncta terræ, quàm f & h. in Aquario igitur & Geminis propinquiſſimum terræ epicyclum fieri per hanc magnam imaginationem ſunt arbitrati, ac per hæc quæcunque in longitudine circa Mercurium apparent, demonſtraſſe ſibi viſi ſunt.

Quæ vero in latitudine viſuntur, eodem oſtendunt modo, quo & in Venere dictum eſt, epicyclo circa ſectiones ſeſe inclinante, mox ſenſim ſe releuante ita, vt in punctis medijs circulus eius ſubalternus ſit cum ecentrico, ad quod conficiendum etiam reflecti opus eſt diametrum longitudinis, vti & in Venere.

Semper autem videri auſtralem Mercurium in punctis medijs oppoſito modo, ac in Venere ſe habebat, inde fieri dicunt, quod ecentricus modo citra, modo vltra eclipticam agatur, ſed ea proportione, vt planeta in ſuperiori medietate tranſeunte in punctum medium circulus ille auſtralis ſit, contrarium vero accidat planeta in inferiorem partem tranſlato, vt in Venere dictum eſt, modus enim idem eſt, ſed proportio diuerſa. atque hæc ſunt quæ de Mercurio Aſtronomi tradidere.

De cauſis per noſtra principia. Cap. 18.

Nos è Circitorum ratione omnia quàm facillime demonſtrabimus, ſiue diuerſitates, quæ in Mercurio apparent, tres ſint, vt prędiximus, ſiue tantum duæ. fortaſſe autem tantum duę ſunt, quoniam prima, quæ in libra & Ariete tradebatur, nullam habet neceſſitatẽ per illas duas elongationes Mercurij à Sole æquales: neque enim neceſſario ſequitur, ſi duæ elongationes æquales ſint, altera matutina, altera veſpertina, vt in medio earum ſint puncta tarditatis & velocitatis, ſed ſolum id ſequitur, vt puncta tarditatis & velocitatis ęqualiter ab illis diſtent: vt ſi in e & f ſint duæ elongationes æquales, hæc matutina, illa veſpertina, non neceſſe eſt maximam tarditatem, & velocitatem eſſe in a & c, ſed poſſunt eſſe & in b, & in d.

Secunda autem diuerſitas neceſſaria quidem videtur, & recipienda eſt, quòd autem tarditas & velocitas ĩ Aquario eſſet, & geminis, ſequitur quidem ad eos, qui epicyclos ponunt: ijs enim ſuppoſitis, licet ſtella fuiſſet in capricorno & cancro, ſequitur tamen centrum epicycli fuiſſe in Aquario & Geminis, vbi & Sol erat: Ad nos autem non ſequitur, qui epicyclos auferimus, quare tarditatem & velocitatem à Ptolemæo inuentam, dicimus in Capricorno & cancro fuiſſe, atque in ijs planetam tecepiſſe arditatem & velocitatem.

Tertia vero diuerſitas & ipſa neceſſario ponenda eſt propter directionem, ſtatum, & retrogradationem in Mercurio manifeſtam. Primum igitur, ſi duæ tantum ſunt in hoc planeta diuerſitates, dicamus quo pacto fiant, deinde, & ſi tres ponantur, referemus nihilominus, quomodo & id quoque contingat. ſi igitur duæ tantum ſunt, duo ſimiliter Circitores ponẽdi erunt, quorum alter per ſectiones circunductus in latitudinẽ pũcta media in oppoſita maxime mouet, alter circũductus per puncta media ſectiones ipſas in oppoſita præcipue agit: prior igitur, cũ circũductione par Mercurio ſit, tum motu proprio tardior aliquãtiſper eſt, propter qđ non retro-

retroducere ipſum, ſed tardate ſolum potuit: tardat autem, quum in oppoſitum illi C
fertur, ſtat vero, quum in idem: puncta autem maioris tarditatis & velocitatis erant in capricorno, & cancro Ptolemæi tempore, in capricorno tarditatis, in cácro velocitatis: ea enim proportione mouetur hic Circitor, vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta inueniebatur in capricorno, ſubalternus vero in iuuante, quum planeta in cancro ſedem habebat. porrò & Circitor hic latitudinem operatur circa puncta media non maiorem mi. 45 propter Anticircitorem, de quo dicemus. ille idem & Mercurium in pũctis medijs ſemper auſtralem facit, quoniam oppoſito modo mouetur, ac Venus: etenim, dum planeta in parte ſuperiori fertur ad punctum medium, Circitor hic non à quarta auſtrali pellit circulum Mercurij, ſed à ſeptentrionali, quare auſtralem eum punctum facit in ſuperiori medietate: quum vero planeta in inferiori parte graditur in punctum medium, tum Circitor parté ſuperiorem circuli Mercurij pellit in ſeptentrionem, inferiorem in meridiem, in quá erat planeta: qua è re fit, vt ſemper ille auſtralis conſpiciatur in punctis medijs.

Secundus vero Circitor tum circunductione, tum proprio motu multo velocior eſt planeta, ſiquidem circunducitur menſibus tribus, diebus 25. horis ferè 22, proprio autem motu retroducere planetam poteſt. ab hoc igitur fit vt Mercurius non plus à Sole elongetur, q̃ gr. 22, m̃. 30: modo præcedens, modo ſequens: in hoc enim Mercurius, & Venus concordant, vt per ſe & motu ſuo ſemper concomitentur Solem pari greſſu. cæterum à Circitore modo velocitatem maiorem recipiunt, modo tarditatem. quod autem addit Circitor ſuus Mercurio, & demit, ſunt gr. 22, m̃. 30: quod quum per viciſſitudines fiat, inde fit, vt viciſſim planeta modo præueniat Solem, modo præueniatur gr. 22, m̃. 30: & ſi quandoque etiam plus elongatur, id præſtatur ab alio Circitore, cuius ſi velocitas cum velocitate huius iungatur, remotiſſimus fit, & ad gr. 26, m̃. 30. pertingit, ac tum planeta veſpertinus in occaſu apparet, veſpertina enim elongatio per velocitatem fit, & iuuatur: ſi vero tarditas vnius cum tarditate alterius concurrat, tum maxima fit elongatio matutina gr. 26, mi. 30, fit enim illa & iuuatur per tarditatem. Facit præterea ſecundus Circitor latitudinem circa ſectiones maiorem, q̃ ea eſſet, quæ in punctis medijs fiebat, quoniam velocior hic Circitor multo eſt, & plus mouet tum in longitudine, tum & in latitudine: ille idem, & directionem & ſtatum & retrogradationem operatur, per eum modum, qui & in Venere, & in alijs dictus eſt. Si igitur duæ tantum ſunt diuerſitates in longitudine circa Mercurium, his certe modis contingunt, & non alijs. Si vero & prima illa diuerſitas ſuperaddéda videatur, quam Ptolemæus in Libra & Ariete ſtatuebat, nihil nobis negocij eſt demonſtrare, quomodo & illa fiat, ſed prius de ordine & numero orbium Mercurij agamus, inde enim manifeſtius monſtrare dabitur, quo pacto & prima illa diuerſitas in Mercurio fiat. D

De numero, & ordine orbium Mercurio ſeruientium. *Cap. 19.*

Videntur autem, qui Mercurio miniſtrant orbes, numero omnes vndecim eſſe, quorum primus eſt ille Contrauectus, qui ſtatim ſub Venere locatus facit, ne Mercurij orbis ſimul cum Venere rapiatur: ab ipſo ſequitur ordo Circitoris primi, qui in quinq; conſiſtit, Circunducente, Circitore, Contrauecto, Anticircitore, & ſuo Contrauecto: quorum primus eſt Circunducens, qui in latitudinem anno vno par Mercurio circunducitur ſectiones: ſub eo eſt Circitor primus eodem tempore circun-

A circunductus & ipſe, cæterum motu proprio Mercurio tardior, & p uncta media in oppoſita p ſe mouens: ſub quo eſt Contrauectus ſuus, duplo velocior Circunducente, & ſuper illius polis motus. Cui ſubeſt Anticircitor primus, qui, ſi tantum ſunt duæ diuerſitates, in oppoſitum ſemper circunducitur Circitori, & quantum Circitor in vnam partem, tantum hic Anticircitor in oppoſitam ducitur, ita vt in latitudine ſemper opponantur inuicem: per ſe autem non æqualis eſt Circitori, tantum tamen opponitur, vt latitudo in punctis medijs non maior fiat m̃.45. Si vero & prima diuerſitas addatur, oportet hunc Anticircitorẽ ita ſtatui, vt à Circitore diſtet per vnam quartam circunductionis ita, vt, quum Circitor in Ariete erit, hic in Cancro inueniatur, &, quum Circitor in capricorno, hic in Ariete ſit, & ita ſucceſſiue. his ita conſtitutis duæ primę diuerſitates demõſtrari facillime poſſunt. Statuatur planeta in Libra, Circitor autem ſubalternus in medietate contraria, Anticircitor autem in puncto neutro, vt in capricorno, manifeſtum quidẽ ꝙ planeta in Libra maximam tarditatem recipiet Circitore ſubalterno in contraria medietate. Moueatur mox planeta à Libra in capricornum, Circitor per vnam quartam à ſubalternatione ad punctum neutrum, puta in cancrum, Anticircitor vero ſubalternus fiat in medietate contraria, clarum eſt ꝙ planeta in capricorno tarditatem quoque recipiet Anticircitore ſubalterno in medietate contraria. Rurſus vero planeta à capricorno in Arietẽ gradiatur, Circitor ſubalternus fiet in medietate iuuante, Anticircitor autem erit in puncto neutro, quare in Ariete planeta velocitatem recipiet Circitore ſubalterno in medietate iuuante. Poſtremo, ſi planeta in cancrum perducatur, Circitor in puncto neutro inuenietur, Anticircitor ſubalternus in medietate iuuante, quamobrem & in cancro velocitatem ſuperacquiret planeta. Manifeſtum igitur eſt in quatuor punctis velocitatem, & tarditatem iuueniri, in duobus velocitatẽ, in duobus tarditatem.

B In latitudine quoque circa puncta media videri poteſt, cur non maior fiat, quam m̃.45: dum enim vterque Circitor ſcilicet, & Anticircitor in eadẽ parte ſunt (vt ſeptentrionali) pellunt punctũ medium vltra eclipticam verſus meridiem m̃.45: mox altero exiſtente in ſeptentrione, altero in meridie opponuntur inuicem, & latitudo non mutatur: deinde vero vtroque rurſus in eadem medietate exiſtente meridionali repellunt punctum medium verſus ſeptentrionem mi.45. ſi igitur tres ſunt in Mercurio diuerſitates, per hunc modum fieri cenſendum eſt. Sub Anticircitore eſt ſuus Contrauectus: ſub quo eſt ordo ſecundi Circitoris, qui & ipſe in quinque conſiſtit orbibus, quorum primus eſt Circunducẽs, qui per puncta media circumactus menſibus tribus, diebus 25, horis ferè 22 Circitorem ſimul circũducit eodem tempore: ſub eo eſt Circitor ſecundus, qui ſimul per eadem puncta media circunlatus ſectiones ipſas ſuo motu ĩ oppoſita agit, verum motu ſuo velocior multo planeta eſt, additq; in vna quarta circunductionis, ac demit gr.22, m̃.30. Sub eo eſt Contrauectus duplo velocior Circunducente, ac ſub ipſo Anticircitor alius, à quo fit, ne latitudo circa ſectiones maior euadat quàm gr.4, mi.5. ac poſtremo eſt ſub ipſo Cõtrauectus vltimus. à quibus omnibus orbis Mercurij ſequitur per tot diuerſitates orbem obiens anno vno motu proprio, citius tamen quandoq;, quandoque tardius propter accidentia, quæ cum annuo ſuo motu iunguntur. Sæpe enim plures retrogradationes intercidunt, ſæpe pauciores, atque hæc quidem ea ſunt, quę de Mercurio dicenda viſa nobis fuere.

DE

De ijs, quæ circa Lunam apparent. Cap. 20.

DE Luna poſtremo ſupereſt, vt agamus, quæ vna omnium vltimam ſedem habet. Sicuti aūt ſuperiores planetæ tres multa inter ſe conueniētia habuere, tum multa Venus, & Mercurius, ita & Luna plurima cum Sole affinia ſortita eſt. ergo & ipſa in primis diurno vertitur motu, verum cæteris multo tardior, ſiquidem paulo minus hora vna ſerius, quàm alij, ad occaſum ducitur. proprium vero motū reliquis velociorem habet, quando diebus ſeptem & viginti, horis 8 orbem ambit totū. Eius aūt medius circulus eclipticam ſecat, vtpote ad illam obliquus. Sectiones alij nodos vocant, alij caput & Caudam Draconis. Caput quidem eam ſectionem, vnde incipit in ſeptentrionem ferri, Caudam illam, vnde in meridiem. Sunt autem ſectiones illæ inſtabiles variabilesq; diebus ſingulis, ſiquidem obſeruant mutari eas aduerſus ſignorum ordinem quotidie mi. 3. Mutantur quidem & aliorum ſectiones ob Aplanes motū, ſed in ijs non apparet niſi poſt annos plurimos, at in Luna ea ſectionum inconſtantia ſingulis etiam diebus manifeſta fit, Declinatio vero circuli Lunæ ab æquinoctiali, vbi maxima eſt, maior multo fit, q̄ maxima Solis declinatio: Siquidem vltra tropicos Solis, & æſtiuum circulum gr. circiter. 5 recedit: quare maxima Lunæ declinatio gr. octo & viginti ferè traditur. Habet præterea Luna eam tarditatis & velocitatis inæqualitatem, quam Dij omnes habere orbes voluere, verū non in vna magis mediet ate q̄ alia illam habet (vti Sol) ſed vbiq; ſucceſſiue, & ad punctum omnem. Porrò quemadmodum & Sol, neque ipſa Luna retrogradationem vllā nouit, ſed ſemp directa fertur, quanq̄ modo tardior, modo velocior, modò mediū motum agens, qui & proprius illi eſt. velociſſima aūt quū fertur, gr. ēt 15 in die vna conficit, tardiſſima vero, vix 11, medium autem motum agens 13, mi. ferè 10. D

Medius motus circuitionis.							
gr.	m̄.	ſec.	ter.	q̄r.	qn.	ſex.	
0	32	16	27	26	23	46	horæ.
13	10	34	58	38	30	30	dies.

Inæqualitatis aūt periodus nō omnino æqualis eſt periodo circuitionis, quando circuitio diebus 27, hor. 8 perficitur, inęqualitas autem diebus 27, horis circiter 13.

Medius motus inæqualitatis.							
gr.	m̄.	ſec.	ter.	q̄r.	qn.	ſex.	
0	32	39	44	50	44	40	horæ.
13	3	53	56	17	51	59	dies.

Ad Solem porrò relationem nō paruā habere Lunam conſtat: nam modo illi cōiungi ac ſubijci, qđ interlunium vocāt, modo illi ē diametro opponi, quod pleniluniū appellāt, modo in quartis aſpectibus eſſe, quas quadraturas dicunt græci dicothomon, modo in locis inter hęc medijs: coniuncta aūt quum eſt, nihil luminis ad nos dęmittit, remota aūt à cōiunctione ſaltem gr. 14, videri veſpertina incipit in occaſu, at exigua, & cornuta, quod nouiluniū dicūt gręci minoyden. mox ēt magis à Sole recedens plus luminis continenter monſtrat, donec dicothomos fiat: deinde tranſacta quadratura circa 12 diē, quū plus dimidio lumine ꝓfert, Amphicyrthos appellatur: ac mox pleno ſeſe orbe oſtēdit Soli oppoſita, ab oppoſitione porrò cōminuere orbē incipit, & matutina in exortu cōſpicitur: tum rurſus Amphicyrthos fit: mox & rurſus Dicothomos: ac demū ēt minoydes exiguo lumine & corniculari, donec iterū ad coitū cū Sole redeat. Cornicularis aūt quum ſit Luna & ante oppoſitionem, & poſt, tum illud itereſt, ꝙ ante oppoſitionē cornua ſemper in ortum ſpectant, poſt oppoſitionem autem in occaſum. Ab vna vero coniū-

A ctione ad aliam eſt periodus ſua, tẽpuſq́; intercidit dierum 29, horarum 12. m̃. 44.

Per nouilunia preterea quum videri à nobis incipit, non æqualiter ſeſe terris nouam oſtendit, ſed quandoq; prima die à cõiunctione, quod rarius fit: quandoque ſecunda, quod vt plurimum accidit, quandoque non niſi tertia, quod item rarius euenit.

Medius motus remotionis.

gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	qn.	ſex.	
0	30	28	36	43	20	45	horæ.
12	11	26	41	20	17	50	dies.

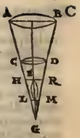
Multa itẽ ac varia tum in coniunctionibus, tum in oppoſitionibus, tum & in quadraturis accidunt circa Lunam; nam in coniunctionibus non ſolum ipſa lumen amittit, ſed quaſi iniuriam vlta erepti luminis Solem ipſum obſcurat, ac demit nobis, quæ Solis eclipſis dicitur, quod nec alibi euenire, quam in coniunctionibus poteſt, aut propè: in oppoſitionibus vero deficere, eclipſariq; ipſa ſæpe ſolet Luna, quod & in ijs ſolis contingit, aut propè. At vero & circa quadraturas magnã quandam accidere diuerſitatem obſeruant: eo enim tempore & maior multo, & terræ propinquior apparet, vnde & non parum aſpectum noſtrum reſpectu zodiaci euariat, & loca in cœlo eludit.

Alia præterea, & valde admiranda diuerſitas in Luna apparet, quum velocem habet motum, & quum tardum: nam velox quum eſt, tum & maior & terræ propinquior videtur, quum vero tarda incedit, tum minor & remotior apparet: quippe maior & propinquior duobus in tẽporibus ſpectari ſolet, & quum in quadraturis eſt, & quum velocem agit motum. Eclypſes quoque Lunæ ſi tum fiant, quum velox eſt, maiores obſeruantur, & in maiori vmbra. minores vero & in minori vmbra, quũ tarde graditur. Sol quoque ſi tum eclipſatur, quum Luna in veloci eſt motu, maio-
B rem eclipſim ſuſtinet, ſi vero, quum in tardo Luna eſt motu, minorem. Ad hęc ſi deficiat in meridie Luna, maiorem apud nos eclipſim patitur. ſi in ſeptentrione, minorem. Contra Sol, ſi in meridie ipſe deficiat, minorem ipſe eclipſim fert, ſi in ſeptẽtrione, maiorem. atq; hæc ferè ſunt, quæ circa Lunam apparent.

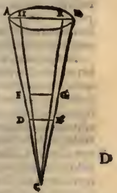
De cauſis ſecundum Aſtronomos. *Cap. 23.*

AD hęc animaduertentes Aſtronomi Lunę orbem in primis ecẽtricum ſtatuũt. Quòd vero eius ſectiones cum ecliptica diebus ſingulis mutentur aduerſus ſignorum ordinem mi. 3, inde fieri dicunt: Supra orbem Lunæ, ac ſupra Deferentes eius, orbem alium ponunt, qui ſuper polis zodiaci diebus ſingulis m̃. 3. cõtra ſignorum ordinem mouetur, ac ſecum & ſectiones trahit. Orbem autem hunc Deferentem Draconis vocant. Addidere præterea orbi Lunæ & epicyclum, cuius medius circulus ſubalternus ſemper eſt cum medio circulo ecentrici, in cuius circunferentia Lunæ ſtella vertitur, ima parte epicycli pro ſignorum ordine orientem verſus, ſuprema contra ſignorum progreſſum in occidentem, oppoſito quidem modo, ac aliorum epicycli agebantur. ij enim ſuperna parte in ortum, inferna in occaſum voluebantur: in Luna verò contra fit, ima enim in ortum, ſumma in occaſum fertur, quare fieri dicunt, vt cum Luna velocem habet motum, tum maior & propinquior videatur, tunc enim in ima epicycli parte eſt, quæ in idem cum ecentrico agitur: ac nobis propinquior eſt: contra vero quum ſuperna in parte, & remotior eſt, & minor apparet, & tardum habet motum, quoniam in oppoſitum ecentrico vertitur. Retrograda autem nunquam fit Luna, quoniam epicyclus tardior eſt ecentrico, quare, & ſi retrò reſpectu epicycli ducitur, ſimpliciter tamen non retro, ſed tardius ſolum mouetur. Eclipſes quoque Lunæ minores fiunt,

quum

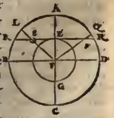

quum tarde graditur, quoniam tunc eſt in ſummo epicyclo, & à terra remotior, maiores vero quum velociter fertur, quoniam in imo tunc epicyclo eſt, & terræ propinquior. Sit Sol a b: terra c d: Luna e f: vmbra terrę c d: Luna in imo epicyclo, & terræ propinquior, h k: in ſummo epicyclo, & remotior, l m, manifeſtũ eſt igitur ꝙ ĩ imo epicyclo Luna in maiori vmbra verſatur, in ſummo in minori: maior enim eſt h k, quàm l m. Quòd ſi Sol ipſe eclipſetur Luna in imo epicyclo exiſtente, maior eclipſis fiet, qm̃ illic Luna eſt propinquior terræ, & maioris baſis. Sit Sol a b: viſus vbi c: Luna propinquior terræ, d e, remotior ſ g. palàm ꝙ maior baſis eſt d e, & plus de Sole adimit, quam ſ g, à quo ſolum h k demitur de Sole.

Diuerſitatem autem aſpectus, quę in quadraturis apparet, inde fieri dicunt, ꝙ Lunæ ecentricus in vnam partem, Deferẽtes in aliam & oppoſitam aguntur, Ecentricus quidem pro ſignorum ordine in ortum, Deferentes contra in occaſum: vnde euenire neceſſe eſt, vt planeta in omni reuolutione ſua bis in abſide ſit, bis in antabſide, vti & in Mercurio diximus. Sic enim contractis Deferentibus oualem deſcribi circulum neceſſe eſt, cuius longitudo multo maior ſit latitudine, qualis a g h e: in quo planeta bis in abſide ſit in a, & h, bis ĩ antabſide in g, & e: quare bis centro vicinior ſit, bis remotior. In coniunctione igitur, & oppoſitione ſemper in abſide eſt Luna, ĩ quadraturis vero ſemper in antabſide: quare, quum in his terræ propinquior fiat, diuerſitatem quidem in aſpectu maiorem illic facit, & maior etiam apparet, hoc quidem, quia terræ propinquior eſt, illud, quia ſola Luna inter planetas diuerſitatem aſpectus facit in cœlo propter eius propinquitatem: quare quanto propinquior erit, tanto maiorem illam diuerſitatem reddet: propinquiſſima igitur cum fiat in quadraturis, maxime quidem in illis aſpectum variabit, & loca in zodiaco eludet. Si vero quiſpiam illud monſtrari cupiat, cur ſola Luna diuerſitatem in aſpectu faciat, dicimus idcirco contingere, ꝙ nobis non è centro terræ, ſed è ſuperficie videntibus linea centri in zodiaco in vnum locum incidit, linea viſus in alium, inter quæ loca ſpatiũ quidem, quod intercidit, in Luna quidem eſt ſenſibilis baſis propter propinquitatem Lunæ, in alijs autem planetis propter diſtantiam ſenſibile non eſt illud ſpatium, nec loca diſtincta apparent: quare in idem videtur in ijs ferri centri lineæ & viſus, in Luna autem non in idem, ſed in diuerſa. Sit zodiacus a b c d. terra e g: linea centri per Lunam f l: linea viſus per Lunam e k: Luna vbi ſ, propinquior alijs planetis. manifeſtum igitur quòd centri linea in zodiaco in alium locũ cadit, vt in l, linea viſus in alium, vt in k: inter quæ ſpatium quod ĩtercidit ſenſibile eſt, & loca diuerſa referens: qđ in alijs planetis non accidit propter diſtantiam. Sit enim Sol,

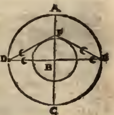
aut

A aut Iuppiter,vbi p. linea quidem centri per Iouem cadet in q,linea viſus per Iouem in r:at ſpatium quod eſt inter q,& r,ſenſibile non eſt,& loca illa,vt vnum, repręſen tantur.Quam ob cauſam in planetis aſpectus non diuerſificatur,in Luna autem,ꝙ propinquior cæteris ſit,diuerſificatur,& tanto magis,quãto propinquior terrę fiat, quod in quadraturis contingit. Atq; hęc quidem ſunt,per quę aſtronomi ea demon ſtrant,quæ circa Lunam apparent.

De cauſis per noſtra principia. *Cap.* 22.

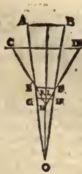
QVum autem inter diuina illa & perfectiſſima corpora eiuſmodi monſtroſi or bes eſſe non poſſint,tentandum eſt per alia principia prædictorũ omniũ cauſas aſſignare.In primis igitur,quæ dicta ſunt de ſectionibus eius cum ecli ptica,& nos affirmamus,ac confitemur,eundemq; illum orbem ponimus, qui ſup polis zodiaci aduerſus ſignorum ordinẽ diebus ſingulis m̃. 3 mouetur, à quo & ſectiones Lunæ ſimul quoq; trahunt:poteſt autẽ & idẽ orbis in cauſa eſſe, cur lunæ ſphæra non ſimul à Mercurÿ ſphæra circũducatur. Quòd vero modo tardior, modo velocior feratur luna,Circitori ſuo aſcribendũ eſt, qui tum circũductione, tum & proprio motu tardior Luna eſt: circunducitur autẽ nõ præciſe eo tempore,quo Luna circuitionem facit,ſed paulo tardius:Luna ſiquidẽ diebus 27, horis 8 orbem peragrat,at Circitoris circunductio diebus 27, horis ferè 13 fit: quo euenit,vt periodus circuitionis non omnino æqualis ſit periodo inæqualitatis.Quoniam autẽ modo in idem cum orbe Lunæ, modo in oppoſitum fertur Circitor, hinc accidit, vt modo velocior,modo tardior conſpiciatur Luna.nũquam autem retroducitur, q̃m
B tardior illa eſt Circitor, non eſt autem inæqualitas hæc in vna medietate magis, ſed ſucceſſiue vbique,q̃m non ęquant periodus inæqualitatis, & periodus circuitionis.

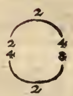
Ad Solem autem relationem non paruam habere Lunam neceſſe eſt, Sole iter ꝑ eclipticam habente,Luna vero per circulum ſuum, qui eclipticam ſecat: nec ab ea plus recedit,ꝙ̃ gr. 5:aut enim alter ſub altero eſt in eadem linea,aut erunt è diametro oppoſiti,aut in aſpectibus alijs. Eſſe autem in eadem linea non vno modo dicitur, ſed multipliciter,vna enim eſt interdum linea reſpectu centri,quæ per vtrũq; trãſit, vna interdũ eſt reſpectu viſus. neq;.n.in idem cadit cẽtri linea,& viſus(vt dictũ eſt.) interdum vna dicitur linea reſpectu gradus,quum enim vterq; ſub vno gradu ſunt, in vna eſſe dicuntur linea,protracta ſcilicet linea à polis zodiaci ad gradus eius,quæ per vtrunq;,Solem ſcilicet & Lunam pertranſeat. In vniuerſum igitur cum Sole cõiuncta Luna dicitur,cum ſub vna linea cum Sole fuerit, quocunq; cõtingat modo: ſimpliciter autem,et proprie coniuncta eſt,quum ſub linea centri vterque cadit:ad nos autem coniuncta dicitur, quum aut ſub linea viſus,aut ſub vno gradu coniunctio fit. Si qui igitur intra zodiacũ habitãt, ijs oĩbus modis eſſe vna linea,& coniunctio poteſt,quũ ſupra eorũ verticem coniunctio fit.tunc.n.& cẽtri,& viſus,& gradus eſſe vna linea poteſt:at quibus extra zodiacum eſt habitatio, ijs nunquam eſt vna linea centri, & viſus:ſi enim coniunctio fiat in medio cœli, centri linea ſuperius,viſus inferius cadit:at ſi ante medium cœli coniunctio accidat, tunc ſemper cõiunctio viſus præcedit,centri ſequitur: ſi vero accidat poſt medium Cęli, ſemper centri præcedit coniunctio,viſus ſequitur. Sit linea centri b d,& b e linea viſus f d,& f e:viſus vbi f,coniunctio ante medium cœli ſi

ſd,poſt medium cœli ſe. Coniunctio autem gradus & centri eſſe vna poteſt, quum C
in ſectionibus coniunctio fit: quum vero fit extra ſectiones, tunc ſemper diuerſa eſt linea gradus,& centri: viſus quoq; & gradus coniunctio eſſe vna in ſectionibus poteſt, extra ſectiones non. Ex his multa eorum contingunt, quæ in coniunctionibus & oppoſitionibus apparent: quotieſcunq; enim talis eſt cōiunctio, vt viſus per Lunæ, Soliſque centrum pertranſeat, tunc eclipſis fit Solis maxima, quæ eſſe poſſit; quod in ſectionibus ſolis habere locū poteſt: ꝙ ſi tunc maioris etiam diametri appareat Luna, quod ſæpe accidit (vt dicemus) tunc obſcurari etiā totum Solem contingit, non quidem terris omnibus, ſed quibuſdam. extra ſectiones autem eclipſis Solis non fit, niſi forte prope ipſas, quæ eclipſis in parte eſt ſolum. In coniunctionibus vero lucere deſinit Luna, qm̄ ex ſe quidem lumen ipſa non habet, ſed totū, quicquid demittit luminis, à Sole recipit: ſuperiore igitur exiſtente Sole, neq; pars Lunæ, quæ Solem ſpectat, videri à nobis poteſt, neq;, quæ ad nos obiecta eſt: hæc enim illuminata non eſt, vtpote auerſa à Sole, illa vero illuminata quidem eſt, ſed auerſa eſt à nobis. Obſcuratio vero hæc in Luna eclipſis non appellatur, qm̄ inter nos & Lunam interponitur nihil, quod requiri videtur in ea, quam eclipſim appellare Aſtronomi voluere. Non ſolum autem in coniunctionibus lucere deſinit Luna, ſed etiā poſt, donec interuallo gra. ſaltem 14 amota à Sole ſit, quod breui conficit propter celeritatem. Quòd autem quandoq; citius, qńq; tardius ſeſe nouam terris oſtendat, cauſa in vniuerſum eſt, ꝙ modo citius ſeſe à Sole amouet, modo tardius. citius quidem, quum velocem ipſa motum habet, Sol tardum, item quum & in rectum amouetur: tardius vero, quum tardum ipſa motum habet, Sol velocem, aut cum in obliquum amouetur. Igitur ſi cauſæ oēs concurrant, quæ celerem amotionem faciunt, prima D
etiam die ſperare nouam Lunam poſſumus: ſi vero oēs cōueniant, quæ tardam amotionem apportant, non niſi die tertia expectare debemus Lunam. Extrema autem rarius quam media contingere ſolent, qua re ſecunda vt plurimū die ſeſe nobis noua oſtendit Luna. Apparet autem primum figuræ, quę inde Lunaris dicta eſt, qm̄ ſphęrica eſt Luna: omnis aūt circulus in ſphærico corpore arcualis eſt, niſi ſubalternus ſit viſui. qm̄ igitur ſemper ſecundū ſui mediū illuminatur à Sole Luna, circulus quidem ille terminans illuminatā medietatem à principio ſubalternus viſui nō fit, quare arcualis videtur. Exiguum aūt eſt, quod apparet per nouilunia, qm̄, & ſi Sol ſemper medietatem illuminet, non tamen tota pars illuminata videri poteſt à principio: quia maxime auerſa eſt à nobis: mox vero, quāto abſcedit à Sole magis, tanto plus eius partis, quæ auerſa erat, ſeſe oſtendit: Cornuum vero, quæ in Luna apparēt, ea ratio eſt, ꝙ ſemper pars Soli obiecta ventrem ſeu deuexum in luna facit, oppoſita concauum, vbi cornua ſunt. qm̄ igitur ante oppoſitionē Sol ſemper præcedit, Luna ſequitur in diurno motu, inde fit, vt ante oppoſitionem cornua ſemper orientē reſpiciant, qm̄ deuexum & venter occaſum reſpicit, vbi Sol: poſt oppoſitionem autē contrarium fit, qm̄ Luna præcedit, Sol ſequitur: quare tunc venter reſpicit oriētem, vbi Sol, concauum & cornua occidentem reſpiciunt. eadem de cauſa, ꝙ ante oppoſitionem Sol præcedit, Luna veſpertina in occaſu apparet, poſt oppoſitionem vero quod Luna ipſa præcedit, matutina in exortu ſpectatur. In oppoſitionibus vero ſæpe ipſa eclipſatur luna modo tota, modo in parte, & non alibi, quàm in oppoſitionibus aut propè, quoniam obiectus terræ non poteſt vmbram in Lunam iacere niſi quum planeta vterque è diametro oppoſiti ſunt, aut propè. Sunt autem eclipſes Lunę maiores Luna in meridie exiſtente, Sole in ſeptentrione, quam econtra, quia Sol in ſeptē-

A trione minor apparet (vt dictum eſt) quare vmbram longiorem à terra iacit & latiorem, vbi eclipſis fit. Exiſtens vero in meridie maioris diametri fit, quare & vmbram anguſtiorem & breuiorem producit. Sit Solis diameter in ſeptētrione a b, in meridie c d, terra ſit e f, luna vbi g k l h. manifeſtū igitur ꝙ à diametro a b vmbra à terra fiet e f o, lata, vbi luna per totam g h: à diametro vero c d vmbra à terra producetur e f n, lata, vbi Luna, quantum eſt tota k l: at multo maior eſt g h, quàm k l. in ſeptentrione igitur exiſtente Sole eclipſis maior & diuturnior lunæ eſt. Eclipſes autem Solis, quæ in ſeptentrione fiunt, maiores videntur, quam quæ in meridie: qm̄ in ſeptentrione tū Luna, tum Sol minoris diametri redduntur, in meridie vero maioris. Creſcentibus igitur in meridie vtriſq; proportionaliter ſuperat quidem Sol Lunam maiori exceſſu, quam in ſeptentrione ſe habebant, quare minus eclipſatur in meridie. Si enim 2 & 4 proportionaliter creſcant, 2 quidem ad 4, 4 autem ad 8, tunc 8 maiori exceſſu ſuperabit 4, quam 4 ſuperet 2: proportio quidem eadem manet, dupla ſcilicet in vtroque, at exceſſus eſt in altero maior, 8. enim ſuperat 4 per 4, 4 vero ſuperat 2 per 2 ſolum: propter quod minor in meridie Solis eclipſis videtur. ſed de eclipſibus multa fortaſſe dici poſſent, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent.

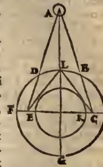

B

De diuerſitate aſpectus in quadraturis, & in motu veloci & tardo. *Cap.* 23.

NUnc de diuerſitate aſpectus, quæ in Luna apparet, proſequamur, quæ duplex erat, altera in quadraturis, altera in veloci Lunæ motu: in vtroque enim Luna & maior, & propinquior apparere dicebatur, & loca aſpectus maxime euariare. Neceſſarium autem eſt aut ita re eſſe, vt propinquior fiat, aut apparere tantummodo. Aſtronomi igitur, quum non viderent, quomodo contingere poſſet per apparentiā, exiſtimaſſentq́ue cauſam omnem excluſiſſe, quæ ad medium reduci poſſet, ita eſſe re ipſa dixere. at vero non ita certe fuit, vt cauſam omnem excluſerint, quæ è medio pendere poſſet. nam tametſi cauſam ex aere omnem, & ex aqua, & eiuſmodi excluſere, non tamen, quæ ad cœli partes referri poſſent, animaduertêre. diximus enim ſupra non ſolum aerem, & aquam, & id genus poſſe eſſe medium ſpecierum, quæ à ſtellis veniunt ad viſum noſtrum, ſed & cœlum ipſum, & cœli partes, quarum aliæ ſunt ſpecula reflexionis tantum (vt ſtellæ) aliæ medium refractionis eſſe poſſunt eo pacto, quo aer, & aqua, & vitrum, & in ſumma diaphana omnia corpora denſiora. Hæc igitur omnia in memoriam reuocanda ſunt, necnon & illud quoque repetendum eſt, ac ſupponendum, nobis non ſolum maiora propinquioraq́ue videri, quæ per denſum medium ſpecies mittunt, ſed & illa etiam, quæ per plus denſi medij veniunt: quo pacto ea, quæ in fundo aquæ cernuntur, maiora apparent & ꝓpinquiora, & ipſa ēt Luna talis fit prope horizōtem, & in ſeptentrione, vt ſupra monſtratum fuit. Quòd igitur in quadraturis maior appareat Luna & ꝓpinquior, cauſam eſſe dicimus, ꝙ ſpecies Solis in Lunā incidēs p plus orbis refrā-

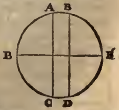
git in eo loco, q̃ in omni alio extra quadraturas. Sit orbis lunę g f d h, tãtę craſſitiei, C quanta eſt k h; Sol vbi a, ſuperior enim eſt: Luna in quadratura, vbi c, vel vbi e. manifeſtum igitur ꝙ ſpecies Solis ſeu radij ad Lunam veniunt alij per lineam b c, alij per l c, illi ſcilicet, qui in ſummo refranguntur, vbi l: ſimiliter in alia quadratura alij veniunt per d e, alij per l e: nullæ autẽ longiores lineæ eſſe pñt poſita Luna in omni alio loco, q̃ ſint prædictæ, quod ſatis manifeſtũ eſt: quare per plus orbis accidit refrãgi ſpeciem Solis ĩ quadraturis, q̃ in omni alio loco, vnde & maiorem & propinquiorem videri Lunam accidit non aliter, quàm ea, quæ in profundo aquæ cernuntur. Quinimo quædã ſpecilla ocularia fiunt tãtæ denſitatis, vt ſi per ea quis aut Lunam, aut aliud ſyderum ſpectet, adeo propinqua illa iudicet, vt ne turres ipſas excedant: quare nec mirũ videri debet ſi per orbium partes idem quoque contingat. Cuius rei & illud quoque ſignum eſt, quod & planetæ reliqui eo etiam maiores apparent, quo ad quadraturas accedunt. ipſi etiam obſeruauimus Iouem in quadratura multo maiorem ſolito. Maior igitur & propinquior quum appareat in quadraturis Luna, magis etiam eo tempore aſpectum euariabit, & loca in zodiaco eludet, ad aſpectũ enim euariandum nihil refert, ſiue re ipſa propinquior ſit, ſiue appareat, idem enim omnino fit.

Nunc autem & quo etiam modo maior, & propinquior videatur, quũ motu veloci fertur, expediamus. Verum nobis vnum licere, ac concedi rogamus, quod alijs Aſtronomis nemine aut admirante aut reclamãte ſemper licitum, ac cõceſſum fuit: D oẽs enim ſub Luna vnum orbem ſtatuunt, quem Deferentem vocant: id etiam nobis licere exiſtimamus: vt nemo turbari debeat, ſi ſub Luna orbem aliũ ponamus, eo rectius, quam alij, quod non eccentricum ponimus. hoc, ſi vlli inconueniẽs videtur, illi nolumus hęc fuiſſe ſcripta.

Porrò & ſi orbi huic partes non vniformes demus, ſed alias rariores, alias denſiores, nunquid & hoc inconueniens exiſtimabitur? at certe neminem aut tam ignarũ, aut tam iniquum fore exiſtimamus, cui hoc inconueniens videatur, quando & in Luna ipſa, & in tota Aplane ea partium diuerſitas manifeſta omnibus eſſe poteſt.

Ergo ſub Luna orbem vnum ponimus, qui partibus quidem magnopere difformis & inæqualis ſit, alibi quidem denſior, alibi rarior, perſpicuum tamen vndequaque & tranſparens corpus. videtur autem denſitas eius per lõgitudinem media protendi, quaſi zona quædã denſior totã mediã longitudinẽ ambiat, partibus alijs ſucceſſiue magis & magis rareſcẽtibus: vt ſi orbis hic ſit a b d e, zona denſior erit a c d f, reliquæ vero partes rariores erunt, præſertim vbi b & e.

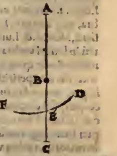
Huius igitur orbis motum eſſe dicimus in latitudinem à meridie in ſeptentrionem per b e, ea ad Lunam proportione, vt, quum velociſſimum illa motum agit, tum orbis hic ſubalternam cum Lunę circulo zonam denſiorem habeat, quum vero ipſa tardiſſimo incedit motu, tum & orbis hic ſubalternam habeat rariorẽ partem b aut e. Videtur igitur motus eius duplo tardior eſſe circunductione eius Circitoris, qui velocitatem & tarditatem Lunæ præbet: etenim quum Circitor ſubalternus eſt Lunæ in medietate iuuante, tunc &

A zona quoq; ipſa denſior ſubalterna Lunæ fit: quũ vero ſubalternus Circitor eſt in
medietate cõtraria, tunc zona per quartam ſolum vnam diſtat à ſubalternatione, ac
rarior pars b aut e ſubalterna ipſa Lunæ fit. Hinc ea oĩa contingunt, quę in Lunæ ve-
locitate diuerſitatẽ faciunt in aſpectu. Subalterna.n. exiſtente zona illa denſiore ne
ceſſe eſt maiorem, propinquiorẽq; nobis Lunã videri, refracto plurimũ Sole, nihil
enim eſt aliud Luna viſa, quàm Solis ſpecies in Lunam incidens ceu ſpeculum,
& inde ad nos reflexa: quæ quum per mediũ denſius defertur, maius quidẽ ac ꝓpin
quius ſpeculum ipſum offert, non aliter, q̃ ſi idem Sol per aquam aut criſtallũ refle-
ctatur ad viſum noſtrum. Inde & eclipſes illas maiores videri accidit, quæ Luna
motum velocem habente contingunt: ſi enim Solis eclipſes ſint, accidit maiores
quidem videri Luna maioris diametri apparente, plus enim de Sole obſcuratur à
Luna: ſi vero ſint eclipſes ipſius Lunæ, maiores etiam apparent, quoniam & vm-
bra, quæ à terra in Lunam iacitur, maior etiam ipſa reddit per medium denſius tran
ſiens, idem.n. & Luna, & vmbra, quæ in eam cadit, ſuſtinẽt: qua de re, quũ Lunæ cen
trũ in latiori vmbra verſetur, eclipſis maior & diuturnior fit: cuius rei ſiquis cupit ſi
militudinem quandam atq; exemplũ recipere, facillime quidẽ poterit ad Lucernę lu
men idẽ coexperiri: ſi.n. inter lucernã & parietẽ globulũ aliquẽ ſiſtat, cuius vmbra
in parietem cadat, tum ſuper vmbra illa vel criſtallum, vel vitrum, vel denſum aliud
corpus, ſed diaphanum ſtatuat, videbit quidem vmbrã multo maiorem latiorem-
que factam: ſolet enim idem & vmbra à medio pati, quod & color & lumen: pro-
pter hanc ergo cauſam Lunæ eclipſes maiores videntur Luna motũ velocem agente,
in maiori.n. vmbra verſatur Luna. Eſt aũt & maior vmbra alio pacto: Lunam.n. pro
B pinquiorem terris apparentem accidit in maiori, latioriq; vmbra verſari, qm̃ pyrami
dalis eſt vmbra terræ, & latior ſemper quo terræ propinquior eſt. Sit Sol a b: terra c
d: vmbra terræ c d k: Luna propinquior apparens e f, remotior apparens g h: palàm
igitur eſt e f in maiori vmbra verſari, quàm g h. ad apparentiam autem fa-
ciendam nihil refert (vt diximus) ſiue Luna propinquior ſit, ſiue appareat.

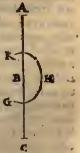

Propter has igitur cauſas, quæ circa Lunam viſuntur, contingere exiſti-
mandum eſt. De eo aũt orbe, quem nos ſub Luna ponimus, operæpretiũ
erit, ſi quædam dicantur, quo nemo exiſtimet nos rem & valde nouã, &
valde irrationabilem induxiſſe: neq;.n. nouum inuẽtum eſt noſtrum hoc,
neq; extra rationẽ appoſitum: nouum quidem nõ eſt, tum ꝙ (vt diximus)
& idẽ aſtronomi faciũt, tũ ꝙ philoſophi multi orbẽ vnũ ſub Luna eſſe opi
nati ſunt, inter quos & Seneca fuit, qui non quidem propter cauſam in
Luna, ſed ꝓpter cometas eiuſmodi orbem poſuit. Rationabile porrò vide-
tur aut ſaltem non præter rationem eſſe orbẽ ſub Luna, qui in latitudinem
circũuertatur, cum propter bonum ac finem in natura, tum propter quę-
dam, quæ circa cometas apparent vltra ea, quæ & circa Lunam vidẽtur.
Primum.n. ſi eiuſmodi orbis ſub Luna ſit, qui in latitudinẽ circumagatur,
recte prouidiſſe naturam cenſebimus, quo partes illæ damnatæ ignis & aeris, quæ
ſub polis ſunt, quandoq; inde abductæ in æquinoctialem trahantur, ac contra, quæ
ſub æquinoctiali ac ſub Tropicis ſunt, qñq; ſub polos ducantur, atq; ita tota ea ſub
lunaris regio contemperetur. At vero & talem eſſe orbem, qui motũ ſub Luna
habeat in latitudinem, pręter ea, quæ in Luna apparent, ſunt & ſigna quædam alia
circa cometas viſa: nam, quos aut legimus, aut vidimus cometas, omnes conſtat mo
tum vel notabilem in latitudinẽ egiſſe. Legimus aũt cũ alios multos tales fuiſſe, tum

cū,qui 1472 viſus eſt mēſe Februario, Sole in Aquario gr.ferè 11 exiſtente: fuit au- G
tem pogonias,qui quum prius auſtralior fuiſſet,q̃ libra, mox adeo ſeptentrionalis fa
ctus fuiſſe legitur,vt vltra æſtiuum Tropicum ſpectaretur. Nos vero tres illos come-
tas,qui annis ſuperioribus apparuere, diligentiſſime obſeruauimus,ac omnes miro
quodam motu in latitudinem nō parum actos conſpeximus, circa quos ſi pauliſper
digrediamur,motusq́; eorū admirandos recenſeamus, & gratum & optabile cun-
ctis fore arbitramur. Ergo anno 1531 primus cometa viſus eſt die 8 & 9 Septēbris;
apparuit aūt primum matutinus ac valde ſeptentrionalis (vtpote qui æſtiuo circulo
borealior multo eſſet,idē mox circa 13 diem veſpertinus emerſit circa æſtiuum cir-
culum: ſequētibus vero diebus longitudine parum mutata, in latitudinem adeo ſe-
ſe egit, vt vltra æquinoctialē ſpectaretur non longe à Ioue,
qui tum in gra. 13 Scorpij vertebatur, circa diem autē 18 ſen
ſim abſumptus fuit. Huius igitur motū ſi recte cōſideremus,
videbimus certe factum per talem arcū fuiſſe, qualis eſt d e f,
ad æquinoctialem a b c: matutinus.n. erat in d ante Solem,
qui erat vbi b, mox veſpertinus apparuit retro à Sole ab e vſ-
que ad f.

Secundus autem viſus fuit anno 1532 ſemper matu-
tinus ante Solem: ſtella erat triplo maior Ioue, Coma
autem ſeu barba longitudinis brachiorum duorum. videri
autem cæpit die 22 Septembris, ac perdurauit vſq; ad diem
8 Decēbris, qui fuere dies circiter 71. Ex quo aūt nos obſer-
uare per inſtrumenta cæpimus, erat primum cometa in Vir-
gine gr. ferè 5, auſtralis ab æquinoctiali gr. circiter 6, ab eclipti
ca gra. 15: mox in Virgine viſus eſt gra. 7, auſtralis ab æquinoctiali gr. 5, ab ecliptica
gra. 14: deinde & in Virgine gra. ferè 11, ab æquinoctiali auſtralis gra. 1, min. 31, ab
ecliptica gr. 12: ab inde vero & in Virgine gr. 12, & mox 17 viſus eſt ſeptentrionalis
ab æquinoctiali gr. 4, ab ecliptica auſtralis gr. 5. die vero 12 Octobris fuit in Virgi-
ne gr. 21, ſeptentrionalis ab æquinoctiali gr. 3, m̄. 30, ab ecli
ptica gr. 0. die 24 fuit in libra gr. 12, ſeptentrionalis ab ecli-
ptica gr. 2, auſtralis ab æquinoctiali gr. 2. die 4 Nouēbris vi-
ſus fuit in Scorpio gr. 8, auſtralis ab æquinoctiali gr. 6. erat
aūt tenuis & penè euaneſcens. ad diem vero 3. Decembris ab
ſumptus omnino fuit. Eius autem motus, ſi recte conſidere-
tur, videbitur factus fuiſſe per arcū g h k, ad æquinoctialem
a b c, tres aūt habuiſſe motus, vnum ab ortu in occaſum con
ſequētem raptum vniuerſi, alium ſequentem Solis motum
ſecundum ſucceſſionem ſignorum in longitudinem à gr. 5
Virginis vſque ad 8 Scorpij, tertium in latus. Tertius vero
cometa ſequenti anno 1533 ab aliquibus viſus fuit die pri-
ma Iulij inter pleiades & ſtellas, quæ ſunt in cornu Arietis,

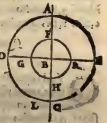

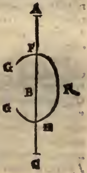
à nobis non niſi die 7, oriebatur autem hora ferè 2 noctis, ſtella erat paulo maior Io
ue, verum caudæ aut barbæ tam longæ, vt militaris haſtæ longitudinē in cœlo æqua
ret. erat autem, quum primū viſus à nobis fuit, in capite Gorgonis, ac triangulum pe
nè faciebat cum duabus illis ſtellis, quæ ſupra lucidam ſunt: ſequenti nocte elon
gatus ab illis fuit ſeptentrionem verſus gr. ferè 3, die vero 21, hora circiter 8 noctis
viſus

A viſus fuit prope ſtellam, quę eſt in dextra Perſei manu, vbi eſt enſis, quare gr. ferè 15 abſceſſerat in latitudinem à loco, vbi primum viſus à nobis fuit. die 27 apparuit prope ſtellam, q̄ eſt in cathedra Antiopes, ſeptentrionalis gr. ferè 30 à prima die, qua eū vidimus, in latitudinem actus, à prima autem die, qua alij eum videre, gr. ferè 65.

Obiter autem nec ſilebimus vnum, quod commune fuit his tribus cometis, dignum (vt arbitror) relatu: omnes enim comam ſeu barbam proijcere è directo ſemper in oppoſitam Soli partem, vt ſi Sol in æquinoctiali fuiſſet verſus orientem, barba in æquinoctiali verſus occidentem protendebatur, & quantum Sol vnam in partem deflexiſſet, tantum in oppoſitam barba illa ſemper & ipſa ſeſe vertebat: quod & ille etiam cometa feciſſe legitur, qui anno 1472 apparuit. Horum igitur cometarum motus in latitudinem factos commode quidem demonſtrare poterimus, ſi ſub Luna ille orbis ſit, qui in latitudinem motum habet: ſi vero non ſit ſub Luna orbis ille, difficulter quidem rationem aſſignare poterimus, cur fiat, vt cometę omnes motum illum in latitudinem habeant: Quòd.n. conſequantur pabulum, non ſatis veriſimile videtur, primum ꝙ valde mirum eſſet omnes cometas pabulum illud habere in latitudinem ita protentum: deinde & magis mirum videretur per tantū ſpatij, tanto ordine, & æqualitate conſtitutum illud eſſe, quum in alijs eiuſmodi accenſionibus, quæ pabulum inſequuntur, videamus ipſas inordinate, & per quoſdam quaſi ſaltus ferri, tum & figuras earum pro pabuli diuerſitate mutari, & colores, & reliqua, at in prædictis cometis idem ordo, eadem figura, & color immutata omnia permanſere. Adde ꝙ rationabile non videtur, vt idem modus aduſtionis & hipercaumatis in æquinoctiali & circa Tropicos fiat, qui circa ſeptentriones & arcticum circulum, quam ob cauſam, ſiquis etiam bene notauit eos cometas, manifeſte illos vehi

B deferriq; vnà cum aere, in quo ſunt, dijudicare potuit: nā ſicut à motu raptus vniuerſi cœli in longitudinem feruntur ab oriente in occidentem, ita & in latitudinem portari conſentaneum eſt exiſtimare. quaptopter nec longe abeſt, quin arbitrari debeamus à ſublunari illo orbe hunc trāſuerſalem motum cometis dari, cuius ſi polos ſtatuamus in Virgine & Piſcibus, medius autem circulus per Geminos & Sagittariū feratur, intelligere forte poterimus, quomodo prædicti tres cometæ in latitudinem acti ſint. Circunducto enim ſummo aere cum eo, & vna ijs accenſionibus, quæ in aere ſunt, circa polos quidē eius orbis plures eſt circulos ītelligere, alios maiores, alios minores, quales ſunt circa b polū, f g h k minor, & a l d c e maior. ſi igitur æquinoctialis ſit a b c, primus cometa motus fortaſſe fuit per circulum a e c d. ſeptentrionalis au tē erat à principio & matutinus vbi e, Sole exiſtente vbi h: mox veſpertinus factus fuit per arcum e c l, ac ſimul auſtralis viſus eſt vbi l.

Secundus autem in minori circulo actus primum auſtralis fuit, vbi g, mox & in æquinoctialem perductus in f, atque inde etiam factus ſeptentrionalis in k, ac poſtremo rurſus auſtralis reductus, per ſe quidem deſcripſit circulum f k h g, per accidens autem protraxit arcum oblongum g f k h ad æquinoctialem a b c, propter motum in longitudinem, quem in-

ſequendo Solis motum habuit. Tertius autem Cometa per circulum adhuc maiorem & forte per medium circulum ſublunaris orbis tantum latitudinis obijt. C

Verum de motibus horum cometarum ita veriſimiliter dictum à nobis ſit, neq; enim in omnibus certæ demonſtrationes ſunt expectandæ, ſed pro materia, ſi quæ poſſibilia ſunt, induxerimus, ſatis quidem, quãtum attinet ad inſtitutum noſtrum, feciſſe dici debemus.

De orbibus Lunæ ſeruientibus. *Cap.* 24.

VIdentur autem, qui Lunæ orbes ſeruiũt, omnes numero ſeptem eſſe, quorum primus eſt, quem alij Deferentem Draconis vocant, qui ſectiones Lunæ mouet diebus ſingulis m̃. 3. aduerſus ſignorum ordinem. Secundus eſt Circũducens, qui in latitudinem circunſertur diebus 27, horis circiter 13. ſub eo eſt Circitor eodem tempore circunductus & ipſe, ceterum proprio motu Luna tardior,
qui modo citat, modo eam tardat. ſub quo eſt Contrauectus ſuus, & ſub il- 8
lo Anticircitor, per quem fit, vt in latitudiné Luna à Circitore non in oppo 6
ſita agi poſſit. ſub eo eſt Contrauectus ſuus, ab his lunæ orbis ſequitur, & 10
ſub ipſo ſublunaris vltimus orbis, qui in latitudinem circunſertur modo 11
ſubiectus Lunæ per denſiorem partem, modo per rariorem. Atq; hactenus 9
de ſphæris omnibus, quæ ſint, & quibus ferantur motibus, & quæ ſint eo- 4
rum, quæ circa ipſas apparent, cauſæ, ꝑ conditione materiæ dictum ſit. 11
Videntur autem per aſſignatam rationem ſphære omnes numero ſepté 11
& ſeptuaginta, 8 quidem earum, que ſtellas habent, reliquarum vero 69. 6
quarum 6 ſunt ſupra Aplanen, ſupra Saturnum 10, ſupra Iouem 11, ſupra 1 D
Marté 9, ſupra Solé 4, ſupra Venerem 11, ſupra Mercuriũ 11, ſupra Lunã
6, ĩfra 1, oẽs omnino 77: ꝙ ſi Soli quis addat duas, erunt ad ſummum 79. 77

Quomodo antiqui Eudoxus & Callippus apparentia in ſtellis demonſtrabant. *Cap.* 25.

QVod ſupereſt, illud non ingratum exiſtimamus futurum, ſi cum his annectamus, quod plerique audire deſiderant, quæ nam aſtronomiæ ratio temporibus antiquorum fuerit, Eudoxi præſertim, & Callippi, quorum placitis viſus eſt Ariſtoteles acquieſcere: quanquam non me latet eam rem coniectura potius, quàm certa ratione complecti poſſe, quando nihil noſtris temporibus de eorũ opinionibus extat, præter pauciſſima quædam, quæ circa primam philoſophiam Ariſtoteles reliquit: verum etiam illa cum per ſe multa in difficultate poſita ſunt, tum ab expoſitoribus varijs modis interpretata. ſi qua tamen licet de ijs conijcere, hæc ferè eſſe exiſtimanda ſunt.

Eudoxus igitur, qui ante Callippum res aſtronomicas pertractauit, primũ, quæ circa Solem & Lunam apparebant, in tribus ſphæris oſtendit: nam & motus tres in vtroque conſpiciebantur, quorum primus eſt, qui ab ortu in occaſum fit, ſecundus eſt, quo vterq; videtur ꝑ zodiacum ab occaſu in ortum agi, tertius erat, ꝙ declinationes eorum maximæ ab æquinoctiali variari percipiebantur. Luna enim ſecundum maximę declinationis punctum nunc in vno ſigno, nunc in alio cernebatur, Sol vero in maxima ſua declinatione, videbatur nunc magis ab ęquinoctiali diſtare, nunc minus. Ad hæc igitur demonſtranda primum ſphæram vnam ponebat, quæ vicaria Aplanes motum diurnum daret. ſuam Soli, & ſuam Lunæ: ſub hac aliam vtrique po

A nebāt, cuius motus per medium zodiaci, hoc eſt per eclipticam erat, à qua dabatur motus, qui per zodiaci longitudinem protenditur: tertia vero, in qua aſtrum ferebatur, erat obliqua ſecundæ, hoc eſt eclipticæ: & declinabat ab ea, Lunæ quidem ſphæra magis, ſolis minus. Hæc igitur à ſecunda per zodiaci longitudinē ducebatur, motu autem ſuo faciebat, vt ſtella non in eadem maxima declinatione ſemper maneret, ſed Luna modo in vno ſigno, modo in alio videretur, Sol magis & minus declinaret ab æquinoctiali. atq; hæc ſignificauit Ariſtoteles ſcribens, Eudoxus igitur Solis & Lunæ vtriuſq; lationem in tribus poſuit ſphæris, quarū primā eſſe non errantium ſtellarū, ſecūdam aūt p eū circulum ferri, qui per medium zodiaci eſt, tertiam autē per obliquū circulum ad latitudinem ſignorum: in maiori autem latitudine eſſe eū, per quem Luna fertur, quàm eum, per quem Sol.

In planetis autem alijs quinq;, qui retrogradationem ſuſtinent, quatuor ſphæris in ſingulis vtebatur, quarum primæ duæ eædem erant cum ijs primis, quæ in Sole & Luna poſitæ fuerant, & propter eandem cauſam, prima erat vicaria Aplanes, & motum diurnum dabat, ſecunda per medium zodiacum mouebat, duas autem reliquas ponebat ad demonſtrandam directionem & retrogradationem. Tertia igitur polos in zodiaco habebat ſupra & infra, vertebatur autē in latitudinem per æquinoctia, cui quarta obliqua erat, & in contrarium mouebatur. poli autem huius quartæ à polis tertiæ per tantum diſtabant, quanta erat retrogradatio, Vt ſi ecliptica fuiſſet a b c, poli erant tertiæ b, quartæ vero d. Si igitur ſtella fuiſſet vbi d, oportebat cir
B cumacta tertia ſphæra in latitudinem per a m c n, d polum quartæ & ſtellam ipſam deſcribere paruum circulum d e f g, quare & modo directam ferri, modo retrogradam. quoniam vero quarta ſphęra ſuper polo d habet proprium motum, & in oppoſitum tertiæ mouetur, ſiquidem ponatur duplo velocius ferri, accidet d in eadem linea ſemper ſtantem, modo ante, modo retro agi: ſi vero non duplo velocior fuerit, accidet d quidem & ante, & retro agi, ſed non in eadem linea, ſed latitudinem quandam trahere. Quos motus quidam recentiores animaduertentes, putarunt viam nactos ſe eſſe ad oſtendenda omnia, quæ circa ſtellas apparent. ita igitur Eudoxus de planetis exiſtimabat, de quo ſic Ariſtoteles ſcribit. Planetarum vero aliorum cuiuſq; in quatuor ſphæris, quarum prima & ſecunda eadem eſt, quæ & Aplane ferens omnes, & quæ ſub ea poſita eſt, quæ per medium zodiaci motum habet communē omnibus: tertiæ vero omnium ſphæræ polos eſſe in eo circulo, qui per medium ſignorum tranſit: at quartæ conuerſionem eſſe per circulum, qui obliquus eſt ad medium circulum huius. dupliciter igitur poſſumus imaginari circulos quartæ, & tertiæ ſphæræ ſecare ſeſe inuicem, vno quidem modo, ꝙ ſecent ſe ad rectos angulos, poli autem vnius ſint ſub polis alterius, ſtella vero à polis diſtet quanta eſt retrogradatio: ac ſic quidem ſequetur planetam modo directum, modo retrogradum agi per circulū à ſe deſcriptum: verum circulus ille in Venere, & Mercurio, tam immenſæ, & tam manifeſtæ latitudinis fiet, vt credendum non ſit hoc voluiſſe Eudoxum. Alio modo putare poſſumus circulos illos ſeſe inuicē ſecare ad angulos acutos, ac obliquos ſolum eſſe, polos autem inter ſe diſtare, quanta eſt retrogradatio planetæ, ac in polo quartæ planetam eſſe, vt ſupra diximus. Si igitur ita exiſtimemus Eudoxum voluiſſe, euitabimus immē

ſam

ſum iſtam latitudinem dictam, ſed planeta ante retroq; agetur per eandem lineam, C
ſi circulus quartæ in oppoſitum tertiæ feratur, duplo autem velocior ſit: aut ante & retro ducetur non per eandem lineam, ſi non ſit duplo velocior. ita igitur Eudoxus de planetis opinabatur.

Callippus autem partim cum Eudoxo conueniebat, partim etiam diſcrepabat. Conueniebat quidem in ordine ſituque planetarum, tum & in interuallis eorum; hoc eſt in iis ſphæris, quæ inter vnum planetam & alium ponebantur. item & in Saturno ac Ioue concordabat contentus quatuor illis eiſdem ſphæris, quas Eudoxus poſuerat. Diſſentiebat autem primum in Sole, & Luna, deinde & in tribus aliis planetis Marte, Venere, & Mercurio. quippe in Sole & Luna addendas duas alias ſphæras cuiq;, tribus autem illis planetis vnam, ſupra eas, quas Eudoxus poſuerat, exiſtimabat. In Sole igitur & Luna primum tres illas, quas Eudoxus ſtatuerat, neceſſarias putauit & Callippus propter dictam ſuperius rationem: verum quum alia quædam circa Solem & Lunam animaduertiſſet, quę Eudoxo nota non fuerant, ad ea demonſtranda vidit vltra prædictas opus eſſe duas alias ſphæras cuique illorum addere: animaduerterat enim, quod mox clariſſimum fuit, Solis & Lunæ curſum æqualem nō eſſe, ſed modo velocem, modo tardum procedere: ad hanc igitur inæqualitatem oſtēdendam illas duas ſphæras ſuperaddidit, quas Eudoxus in tribus planetis poſuerat vltimas, tertiam ſcilicet, & quartam, quæ ſeſe interſecant ad obliquos angulos. Verum in planetis illis retrogradis oportebat motum, quo ante & retro ducebantur, velociorem eſſe ſecunda ſphæra, quæ per zodiacum mouebat, ſic enim retrogradatio fieri poterat: at in Sole & Luna tardiorem oportet illum motum eſſe, ſic enim non retrogrados agi Solem & Lunam, ſed modo tardos ſolum, modo veloces. Cæ- D
terum omnia eadem ſunt. Tribus autem planetis reliquis Marti ſcilicet, Veneri, & Mercurio vnam ſolam cuique ſphæram addendā putauit: nam primum cuiq; illorū neceſſarias eſſe illas tres vidit, quæ ab Eudoxo poſitæ in Sole & Luna fuerant: de prima enim, & ſecunda dubium non erat, at & tertia neceſſaria videbatur, quoniam & in iis maximæ declinationes ab æquinoctiali variari percipiebantur, quemadmodū in Sole & Luna. in Saturno autem, & Ioue nondum hoc cōſtabat propter tarditatem motus eorum, at in his tribus, quorum conuerſio breuis eſt, melius animaduerti poterat. Neceſſariæ igitur quum eſſent tres primæ ſphæræ, tum & duæ reliquæ neceſſariæ erant ad demonſtrandam directionem & retrogradationem earum per eundem modum, quo & Eudoxus vſus fuerat, quam ob rem quinq; in iis tribus planetis ſphæris vti Callippo placuit, quum Eudoxo ſolum quatuor placuiſſent. Ariſtotelis autem verba de his ſunt hæc.

Callippus autem poſitionem quidem ſphærarum eandem cum Eudoxo poſuit, tum & interualla eadem: porrò ei, quæ Iouis, & quæ Saturni, eandem ſphærarum quantitatem dedit, Soli vero & Lunæ duas inſuper adiiciendas exiſtimauit, ſi quis præſtare debet, quæ apparent. Reliquis vero planetis vnicuique vnam.

Porrò Callippus in alio etiamnum ab Eudoxo diſcrepauit, quod ille nō animaduerterat. quoniam enim omnes ſuperiores ſphæræ ſecum ducunt & illas, quæ infra ſunt, oportebat quidem per præaſſignata, quot motibus ſuperiores planetę agerentur, totidem & inferiores trahi: quum autem hoc non appareret, neceſſarium vidit Callippus eſſe, vt contrarieꝗ ſphæræ ponerentur, quæ reuoluentes ſeu reſtituētes appellantur: quarum officium eſt tantum reſtituere ſphæram aliquam, quantū ſuperior in oppoſitam partem duxiſſet. Sphærarum igitur aliæ Ferentes appellantur,

A quæ ſunt ſupra planetam, & ipſum aliquam in partem ferunt ac mouent: aliæ Reſtituentes dicuntur, quæ Contrauectæ Ferentibus ſphæram reſtituunt. in omni igitur ordine planetarum vidit Callippus vnicuiq; Ferenti oportere ſuam Reſtituẽtem opponi, excepta vltima ſphæra, in qua eſt ſtella: hæc enim. Reſtituente nõ indiget, quę ſibi opponatur, qm̃ hæc tam in Sole & Luna, q̃ in alijs planetis vnũ ſolum habet motum reſultantem ex quarta & quinta, quare illis vtriſq; vna ſola Reſtituẽs ſatis eſt, quæ opponat, ex quo fit, vt reſtituentes in vno quoq; ordine pauciores ſint, q̃ Ferentes, pauciores autẽ vna tantũ, quando vltima, in qua eſt aſtrũ Reſtituentẽ nõ poſcit.

Incipientibus igit nobis à Saturno palã eſt Ferentes illius eſſe quatuor (vt dictum eſt.) ne igitur ab illis Iuppiter ſimul trahatur, opus eſt ſub Saturno Reſtituentes collocare vna pauciores, q̃ ſint ferentes Saturni, 4 aũt quum eſſent Ferentes eius, reſtituentes quidem 3 tantum erunt, quæ nõ ſolum ſupra Iouem ſunt, ſed ſupra globum oĩum Ferentium eius, illæ igitur Reſtituentes primam Ferentem Iouis, et cum illa oẽs alias, ac ſimul & Iouem ipſum reſtituunt. porrò & Iouis Ferentes erant 4: tres igitur erunt Reſtituentes ſub eo, quæ Martem reſtituant. At vero Mars quinq; habebat ferentes: erunt ergo ſub ipſo reſtituentes 4, quæ reſtituant Venerẽ. Venus quoq; & ipſa 5 Ferentes habebat: quatuor igit ſub ſe reſtituentes tenebit, quæ Mercurium reſtituant. ſed & Mercurius Ferentes habebat 5: poſcet ergo reſtituentes 4, quę Soli ſeruiant. at & Sol 5 ferentibus tenebatur: volet igitur reſtituentes 4, quę reſtituant Lunam. Luna poſtremo

B tametſi ferentes 5 habet, nullam reſtituẽtem ſortita eſt, quum ſub ipſa nulla alia ſit ſphæra. erũt igitur ferentes omnes numero 33: 8 quidem Saturni & Iouis, aliorũ vero 5, 25. Reſtituentes aũt omnes erunt 22: 6 quidem Iouis & Martis, aliorum vero quatuor ſedecim: omnes aũt tam ferentes, q̃ reſtituentes ad ſummũ erunt numero 55. ꝙ ſi quis in Sole & Luna demat illas duas ferentes, quas Callippus ſuperadiecit, vt forte curioſe additas, vt Ariſtoteli videbatur, neceſſe erit & ſimul demere duas reſtituentes: demptis autem ſex è toto numero ſphærarũ 55, remanebunt oẽs 49, vt veriores textus in Ariſtotele habent: non enim ſi duæ ferentes in Sole, & duę in Luna demantur, neceſſe eſt 4 reſtituentes demi, qm̃ ſub Luna nulla reſtituens eſt. de his igitur ita Ariſtoteles ſcribit.

Ferentes		Reſtituentes.	
Saturni	4	Iouis	3
Iouis	4	Martis	3
Martis	5	Veneris	4
Veneris	5	Mercurij	4
Mercurij	5	Solis	4
Solis	5	Lunæ	4
Lunę	5		
	33		22
	55		

Si autem oẽs ſimul poſitæ debent apparentibus ſatisfacere, neceſſe eſt ſecũdum vnumquenq; planetã eſſe alias ſphæras vna pauciores, quæ reuoluant, & ad idem reſtituant ſemper primam ſphęram ſtellæ infra ordinatæ: hoc enim pacto ſolum cõtinget planetarum motus præſtare omnia, quæ apparent. Qm̃ igitur ferentium ſphærarũ aliæ 8 ſunt, aliæ 25, & harum non neceſſe eſt habere reſtituentem ſolam illam, quę aſtrum vltima fert: reſtituentium quidem ſex erunt duorum primorum, ſedecim vero poſteriorum quatuor, quare omnium numerus & ferentium, & reſtituentium erunt 55. Si vero Soli & Lunæ non addiderit quis, quos diximus, motus, omnes ſphæræ erunt nouem & quadraginta.

Videntur autẽ Eudoxus & Callippus noluiſſe Aplanen orbem vnicuique planetæ motum diurnum dare, ſed Soli Saturno, in reliquis voluiſſe eſſe in ſingulis ſphæram, quę vicem Aplanes ſuppleret: alioqui ſphæræ oẽs 55 non fuiſſent, ſi Aplanę,

quem

quem primum orbem cenſebant,ſphæras omnes ab ortu in occaſum mouiſſet. Cauſam vero,cur ita opinarentur,ego inde fuiſſe exiſtimo, ꝙ planetas viderent inęqualiter ad occaſum duci,alios citius,alios tardius, quod poſſe contingere propter obliquum eorum motum atq; oppoſitum non credebant, quum viderent ipſum in latus ſolum ferri. quum ergo in occaſum ducerentur planetę inæqualiter, ab Aplane autem hoc dari non poſſet, putarunt vnūquenq; illorum habere ſuam ſphærā, quæ motum diurnum daret,alijs citius, alijs tardius:propter hoc ipſi Aplanæ, quæ erat vna ſecenitiū Saturni,opponebant ſuam reſtituentem ſupra Iouem, deinde ſub omnibus reſtituentibus ponebāt vicariam Aplanes ſphæram,quę ab ortu in occaſum Iouem duceret certo & ſtatuto tempore.ſimiliter & in Marte aliam ponebant, & ita in reliquis.atq; ita quidem antiqui videntur de planetis exiſtimaſſe,& cauſas eorum motuū per Homocentricos orbes reddidiſſe, defectuoſe quidem in multis: propter quod Hipparchus (vt Ptolemęus refert)opus ędidit,in quo placita Callippi & Eudoxi quum ſuſtuliſſet,viam Eccentricorum induxit.

Quòd eccentrici orbes, & epicycli in natura non ſint. Cap. *vltimum.*

ILlud poſtremo è toto negocio reliquum,ac ſupremū eſſe videtur,vt(quod à principio promiſimus)rationem de eccentricis orbibus atq; epicyclis habeamus: iamq;(quando neceſſarios non eſſe propter apparentia oſtēdimus)ſimul etiam demonſtremus & non poſſe eſſe eos in natura,& apparentium pluribus aduerſari. Primū igitur ſtatuamus nullam naturam tota ſpecie deficere in eo poſſe, in quo præcipuè ac per ſe eſſe perfecta debet,vt ſi hominis perfectio ſit intelligere, impoſſibile eſt totum humanum genus inſanū eſſe:& ſi oculi perfectio eſt videre, impoſſibile eſt oēs oculos cæcutientes eſſe. Secundum quidem indiuiduū aliquod nihil fortaſſe prohibet deficere naturā aliquam in ijs quæ in materia ſunt: & caſus,& accidētia multa patiuntur:at ſecundū totam ſpeciem vel in ijs impoſſibile eſt. Ad hæc aūt & illud conſtituamus,cęleſtiū corporum vti finis eſt ſphærice moueri, ita & propriā eorum perfectionē in ſphærę ratione conſiſtere.in ea igitur deficere aliquod vnum illorum impoſſibile eſt: ſi enim vnum deficeret, & tota deficeret ſpecies aliqua, in ijs enim idē eſt indiuiduū, & ſpecies tota,quā ob cauſam illi in primis orbes,quos Deferentes vocant, eccentricos vna ſuperficie, eſſe quidem in cœleſtium natura nō poſſunt, quando à ſphærę ratione longe deficiūt,quę eſt circa centrū vtraq; ſuperficie ęqualiter verti. At vero nec minus illi eſſe in natura non poſſunt,quos ſimpliciter Eccentricos vocant:quærere enim licet,vnde habeant ij, cur non circa centrū conuertantur,num per ſe & à natura, an per accidens aliquod: at per ſe quidē hoc habere non recte dr̄,tum quia ipſi per ſe ſphęrici ſunt,&nati circa centrum æqualiter(quemadmodum & alij)verti,tum quia,ſi p ſe aliud cētrum habeant q̄ vniuerſi centrū,oporteret duo centra per ſe in natura eſſe, qđ eſſe non poſſe vel vocabulum ipſum oſtendit:vnum enim omniū corporum centrum eſt,ad quod,& à quo,& circa quod feruntur omnia. Si vero per accidens aliquod habent eccentrici illi,vt non circa centrum agātur, vt quia ſiti ſint inter Deferentes ecētricos,tum quidem ſequetur aliquid per ſe natū aliter eſſe ęterno tamen tempore fruſtrari:quod certe cum in omnibus,tum præcipue in cœleſtibus,& ſempiternis eſt impoſſibile.

Ad hæc autem, ſi in natura ſint eiuſmodi ſphæræ, neceſſe eſt eas non ſolum ſpecie à reliquis, ſed tota natura & pluſquam ſpecie differre, quod in æternis eſſe non poſſet:genus enim ſi habeant,iam & in materia erunt,& ſimplicia deſinent eſſe.

Propter

A Propter eandem cauſam neque illi, quos epicyclos vocant, eſſe poſſunt in cœleſtium natura: ſi enim non continuus eſt cum orbe epicyclus, ſed contiguus ſolum, & naturam habet non ſe circa centrum aliorum vertendi, ſed circa centrum ſuum, alienæ omnino naturæ eſſe neceſſe eſt, & quę ab alijs differat pluſquam ſpecie, quod inconueniens certe eſt, tum quia non poſſunt æterna plus, quã ſpecie differre, tum quia irrationabile eſt partem aliquam eſſe in ſphæra, quæ non eiuſdem naturæ ſit, imo quamalieniſſimæ. quapropter magis etiam repugnant naturæ epicycli, quam ecentrici.

Illud præterea valde mirum videri poteſt, quòd ecentricis orbibus nullum Aſtro nomi proprium motum dent, exceptis Mercurij ac Lunæ Deferentibus, ſed hæc vniuerſalia ſunt: nunc ſigillatim circa vnumquenque orbem, quantum abſurditatis ſit, inquiramus.

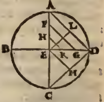
In tribus igitur ſuperioribus planetis epicyclum ponunt, cui duos aſſignant motus, alterum in latitudinem, quam inclinationem vocãt, alterum in longitudinem: inclinari autem epicyclum à ſectione vſq; ad pũctum medium, mox releuari reſupinariq; vſq; ad ſectionem aliam, quæ omnia ita eſſe mirandum eſt ab Aſtronomis dici, quo autem modo eſſe poſſint, non dici. primum enim oppoſiti motus ſunt, ꝙ inclinari epicyclum, mox releuari aiunt: à quo igitur dabuntur oppoſiti illi motus per ſe enim vnum tantum illorum habere epicyclus poteſt, quanquam mirum & illud ſit, qui fiat, vt quum inclinari epicyclus cępit, motum tamen non continuet, ac reuolutionem abſoluat. præterea vnde duos illos motus habet in longitudinem & in latitudinem? Vnus enim orbis non niſi vnum motum per ſe habet (vt à principio dictum eſt.) nũquid igitur epicycli epicyclus eſt? an quomodo habet? præſertim quòd
B ſi in ſectione altera fieri rurſus ſubalternus cum ecliptica debet, reflexione etiam quadam indiget.

In Sole vero, ſi ecentricus eius orbis ponatur, abſurda hæc conſequuntur. primũ quidem ꝙ æſtiuus circulus, in quo eſt abſis, multo maior, & ab æquinoctiali remotior erit, ꝗ hibernus: qđ ſi detur, oportebit quidẽ, qui ęquinoctialem incolũt, remotiorem habere Solem in vna hyeme, ꝗ in alia, & ſeptentrionalem hyemem frigidiorem auſtrali, Solemq; minorem ab ijs videri in æſtiuo tropico, ꝗ hiberno, quę oĩa falſa eſſe negociatores affirmant. Deinde oportebit longiſſimam diem ęſtiuam eſſe longiorem, quàm noctem hibernam longiſſimam, quod pariter falſum eſt, longiſſima enim nox longiſſimæ diei æquatur. ſequitur autem hoc, qm̃ in parte abſidis magis diſtat ab ęquinoctiali Sol circa ſolſtitium, quàm in parte antabſidis, maiorem ergo arcum diei traheт in ea parte in ſolſtitijs, quàm in alia arcũ noctis. ſit æquinoctialis a b c: Horizon noſter l m: Sol diſtantior ab æquinoctiali in parte abſidis, vbi f, minus diſtans in parte antabſidis, vbi k: manifeſtum igitur, ꝙ in maiori diſtantia Sol longiſſimam diem faciet in arcu f g: in minori diſtãtia longiſſimam noctem faciet in arcu k h: maior autem eſt f g, quam k h.

In Venere autẽ magis etiãnum manifeſta eſt epicyclorũ vanitas, vt iam ſufficere hoc vnũ poſſit: quis enim non videt epicyclũ nullũ tantę magnitudinis eſſe poſſe, vt ſemidiameter eius gr. 43 exiſtat, tota vero diameter gra. 86. ꝙ ſi talis forte fortuna vllus eſſet epicyclus, oporteret eius circunferentiã penè ad centrũ pertingere, qđ mathematica

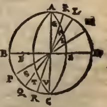
thematica demõſtratione ꝓbari quãfacillime poteſt. Sit orbis Veneris a b c d: centrũ terræ e: ſit ergo Diameter epicycli gr. 90, quę reddat quartã eius orbis, & ſimul quartam zodiaci: erit illa quidẽ qualis a d, aut qualis f g, aut qualis h k. ſit aũt gratia exẽpli a d, cuius ſemidiameter ſit l d: protrahatur igitur linea l e pertingens ad centrum. deinde protrahatur c d, quæ diuidatur in m per lineã e m: cõſtituetur igitur quadratum l e m d. latus ergo e l æquale eſt lateri l d. quare deſcripta circunferentia epicycli ſuper pũcto l, manifeſtum, ꝙ pertinget ad e, quod erat centrum. Si igitur exiſtente diametro gr. 90 oportet circunferentiam ad centrum vſque pertingere, palam ꝙ & ſi diameter erit gr. 86, ſi non ad centrum, at tamẽ iuxta perueniet. Idem fiet, ſi & ſuper f g, & ſuper h k demonſtratio ducatur,

oẽs enim illæ diametri quartã cœli reddunt. ꝙ ſi quiſq; videre poteſt epicyclum hũc ridendæ magnitudinis eſſe, quid ſi cogamur & epicycli epicyclum facere, & huius alterum epicyclum? cogemur autem abſq; dubio, qm̃ epicyclo Veneris motus Aſtronomi tres aſſignant, quum etiam quatuor ſint aſcribendi: vnum igitur poteſt epicyclus per ſe habere, reliquos ab alio dari neceſſe eſt, ꝙ neque vnum eſſe poteſt, ſed tria. Addunt præterea & aliud in Venere Aſtronomi, qđ per eorum principia, quo modo fiat, non poteſt certe monſtrari: dicũt enim ecentricum modo citra eclipticã, modo vltra agi, quo autem pacto agatur, nemo oſtendit, ſed ne oſtendi quidem poteſt niſi per noſtra principia.

In Mercurio vero eadem inconuenientia ſequuntur. nam & ecentricum eius modo citra eclipticam, modo vltra dimoueri dicunt. Epicyclo inſuper tres illos eoſdem motus dant, quos eſſe quatuor neceſſe eſt. tantæ autẽ magnitudinis & ſi non faciũt, at tamen tantæ eſſe conſtat, vt quiſq; videre poſſit figmentũ eſſe. inconueniens pręterea eſt & illud, ꝙ à poſitione epicyclorum coacti ponunt Mercurium bis centro propinquiorem fieri abſq; vlla neceſſitate: quo etiam poſito, non tamen demonſtrare poſſunt ꝑ hoc, quomodo elongatio matutina maxima fieri poſſit & gr. 26. m̃. 30, qm̃ per tarditatem matutina elongatio iuuatur: at per appropinquationem ad centrum non tarditas, ſed velocitas datur. ꝙ ſi quis dicat retrogradationem etiam citari per appropinquationẽ ad centrum, non tñ dicere poteſt, quomodo centrũ epicycli tardetur, quod requiritur in ea elongatione, quę maxima futura eſt.

Poſtremo & in Luna manifeſtiſſimum eſt neque ecentricũ eſſe eius orbem, neq; ipſam in epicyclo verti. primo enim ſi ecentricus eſt eius orbis, in oppoſitum autem vertitur deferentibus ſuis, alterum duorum ſequi neceſſe eſt, aut Lunam inæqualiter in zodiaco moueri præter inæqualitatem epicycli, aut inæqualiter ſuo in ecentrico moueri: vtrinque autem inconueniens, eſt moueri enim Lunã inęqualiter in zodiaco contra ſenſus eſt, moueri autẽ inęqualiter in orbe ſuo impoſſibile eſt, & contra naturã, idẽ enim

orbis per ſe ſemper eundẽ motum facit: ꝙ autem alterum horum ſequať, manifeſtũ ex demonſtratione fiet. Sit enim zodiacus a b c d: oualis circulus, quẽ Luna deſcribit deferentibus in oppoſitũ actis a e c f. ſi igitur æqualiter mouetur in orbe ſuo Luna, æquales erunt partes a g, & g h, & h i, & i f. at certe his æqualibus partibus inæquales in zodiaco correſpondent a k, & k l, & l m, & m d, quare inæqualiter mouebitur in

zodiaco

A zodiaco Luna, ſi ęqualiter in ſuo orbe moueť: ſi vero æqualiter mouetur in zodiaco, æquales partes erunt b p, & p q, & q r, & r c. at æqualibus iſtis partibus inęquales in orbe Lunæ reſpõdent c s, & s t, & t u, & u c. quapropter ſi æqualiter ĩ zodiaco ferť, inęqualiter mouebiť in orbe ſuo, qđ nec negari ab Aſtronomis video: quo nihil abſurdius eſſe poteſt ꝙ igitur ecentricus nõ ſit Lunæ orbis, ex his manifeſtum eſt.

At vero, ꝙ nec in epicyclo vertať Luna, manifeſtũ quoq; eſſe poteſt ea ratiõe, qua & Ariſtoteles & alij multi vtunť. ſi enim verteretur ĩ epicyclo Luna, oporteret vocatã in ea maculã mutare continẽter ſitũ ad nos & rationem, & qđ ſupra eſt, videri infra, & è contrario: ſemp autẽ quum eodẽ in ſitu ſit, indicat ꝑfecto nõ moueri in epicyclo Lunam, quanquã ſcio nonnullos eſſe, q ad difficultatem hãc animaduertẽtes dicant Lunam nõ ſolum habere motũ, quo ab epicyclo ferť, ſed & ipſam quoq; ſtellam moueri proprio motu, oppoſito autẽ ipſi epicyclo, quantum enim epicyclus in vnã partem maculam inclinat, tantum Lunã ipſam reſtituere illam in contrarium, quo fieri, vt ſemp eodem in ſitu macula videať. ſed certe hoc pacto oporteret & epicyclum diuerſæ alieniſſimæq; naturæ ab orbe eſſe, & Lunã ab epicyclo, ac in eodem ſimpliciſſimo & immortali corpore tres diuerſas naturas inſitas eſſe, quę abſurda quidem in diuinis illis & ſempiternis corporibus eſſe videnť. Quòd igiť ecentrici orbes neceſſarij nõ ſint ꝑpter ea, q̃ apparẽt, & quomodo ſine ipſis demõſtrari poſſint, & ꝙ impoſſibile ſit eos eſſe in natura ſphærarum, & apparentium pluribus aduerſentur, hactenus declaratum à nobis ſit. Cæterum, ſi in reddendis planetarũ motibus exactiſſimas ſupputationes neglecimus, nemo miretur, qm̃ id ad inſtitutũ noſtrum minime pertinere iudicauimus, præſupponentes minutiſſimas illas rationes è tabulis petendas eſſe, eædem enim illæ & Homocentricis noſtris commodiſſime
B aptari poſſunt. ac de ſtellis ita tandem determinatum ſit.

Sed iam me rapidi diuerſa volumina cæli
Dimenſum ſatis, & nunquam requieta ſecutum
Sydera, per varios curſus varioſq́; recurſus,
Hac iuuet inſudaſſe tenus, nunc Vltima feſſum
Accipiat, finemq́; meo det meta labori.
Vos æterni orbes, æterniq́; ętheris ignes,
Qui tacito circum labentes tempora curſu
Ducitis, & longum per ſecula voluitis ęuum,
Si non æternum (neque enim fas poſcere tantum)
At ſaltem durare diu, & producere Vitam
Hoc concedite opus, videant vt veſtra nepotes
Secula, & æternis vos admirentur ab annis.
Mirenturq́; vias, quum iam non tramite ſueto
Curret iter ſolitum Titan, ſed purpureum ver
Et iuuenem ſignis conuerſis inuehet annum.
Tuq́; etiam, ſeu te tua tanta inuenta, nouoſq́;
Admirantem orbes, puro fulgentia cęlo
Templa tenent, ſeu Traicia teſtudinis audens
Tangere ebur plectis numeros, & carmina dictas,
Qua via ſydereo candeſcit lactea cęlo,
TVRRI ades, inuentiſq́; tuis, noſtroq́; labori
Da ſancte Augurium, atque optatis annue noſtris.

HIERONYMI FRACASTORII

DE CAVSIS CRITICORVM DIERVM LIBELLVS.

NATVRA Dei optimi munus cùm tota, qua aut oculis cernitur, aut concipitur animo, admirationis multæ plena eſt, tùm maxime, qua in animalibus viget: nam & animalia ipſa, & quę ab ijs fiunt, ſenſus, cognitiones, appetitiones, generationes, & motus reliqui admirãda omnia ſunt. nec vero, & quæ ijs accidunt, non multa ſunt, quæ non paruam ſui admirationem præbent: inter quæ illæ in primis ſunt, quæ Criſes appellari cóſueuere, quarum vel adeo mira natura eſt, vt neque adhuc ſatis perſpectum ſit, quam omnino cauſam habeát: nam quoſdam eſſe dies conſtat, quos perinde ac fatales natura ante oés deligit, in quibus de morbis decernat, quoſdam vero ita neglectos eſſe, vt nullas vnquam Criſes videant, nullo naturę munere habeantur digni. quæ admiratio ſapientes & naturæ interpretes viros in diuerſas opiniones perduxit. quippe Pythagorçis viſum eſt certis numeris Deos & naturam gaudere, ante oés ſeptenario, quem ad rationem Criſium nonnihil conferre arbitrati ſunt. Philoſophorum vero nonnulli cauſam oém dierum in Criſibus caſui aſcribunt. Aſtronomi autem cœlo & ſyderibus, Lunæ præſertim, quam per ſeptenarios ſuæ conuerſionis dies rebus, quæ hic ſunt, impetum quendam ac vim immittere affirmant. Soli medici videntur mihi rerum ſuarum ſuique muneris obliti: ſoli enim ipſi quum viam facultatemq; habere poſſent inquirẽdi inueniẽdiq; rationé D Criſium, tum fortuna, neſcio qua, ab Aſtrologis ſeducti perſuaſiq; illorũ opinionem ſecuti ſunt: quos cum oés, tũ pręcipue Galenũ mirari licet, qui alioqui tantus philoſophus, tam accuratus, & medicinæ parens, ac veluti Deus tam facile perſuaderi potuerit, vt facultate proprię artis neglecta, pręſtigijs alienæ inuolui paſſus ſit. ſed certe de magnis ingenijs illud dici par eſt, quod & de magnis venatoribus, q ſæpe, ꝗ multa ſectentur, quędã negligentius inſequũtur: vnde nihil mirũ videri debet, ſi & Galenũ, qui tot inuenit, qui tanta ſcripſit, qui ingentem illã medicinæ molem digeſſit, formauit, condidit, quędã tandem effugerint. Poſteriorum vero vti nulli ab eo recedere auſi ſunt, ita qui hac de re ſcripſere, oés id ſolum curaſſe videntur, vt aut Galeni ſcripta, aut Aſtrologorum placita declararent. operæpretium igitur exiſtimamus, ſi rurſus hoc ſaxum vertatur, atq; inquiſitio tam dignæ, tam neceſſariæ rei habeatur: ſi enim per ea, quæ in nobis ſunt, ratio omnis & cauſa Criticorum dierũ oſtendi poſſit, bene erit ab eo labore Lunam, & beata illa corpora liberare, quæ quũ alioqui multa penes nos faciant, tum & multa à nobis & à natura fieri ſinunt. Equidem ſcio Galenum ſophiſtas vocare, conuicijs maledictiſq; proſequi, ſi qui ratione vlla malint hanc rem inquirere, q̃ minime Aſtrologis credere, præcipue Ægyptijs, qui aſſeuerãter hęc à Luna fieri affirmét: ſed certe, nedum ſi Ægyptius aliquis Aſtrologus, ſed ſi Ægyptius aliquis Deus, aut Anubis, aut Oſyris hæc mihi dixerit, non facile credã. Sophiſtã auté obſecro, ne quis me prius vocet, q̃ hæc amice atque æquo animo cũcta perlegerit. Referemus igitur, quę in huius rei perueſtigatione, quã diligentiſſime habuimus, nobis tãdem comperta ſunt, quę neq; prius credi audiriq; volumus, q̃ & re ipſa, ac rerum (vt aiunt) magiſtra experiẽtia fuerint comprobata, eiuſmodi enim ſunt, vt & rationibus credi, & obſeruationibus plane ſperari poſſint.

Cap.

A

Cap. 1.

DE cauſis igitur Criticorum dierum acturi, ea præmittemus in primis, quę circa morborum dies ſunt obſeruata: deinde referemus, quo pacto alij eorū cauſas reddere tentauere: tum demum, quomodo & nos per magis rationabilia, & conſentanea magis naturæ reddendas exiſtimemus. In primis igitur recipiendū eſt nobis, dierum, per quos ęgritudines pergunt, alios Criticos dici, in quibus, quæ fiunt Criſes, maiori ex parte fiunt, alios vero nō Criticos vocari, in quibus perraro viſuntur Criſes: quoſdam vero medios eſſe. obſeruatum enim eſſe conſtat & maiorū noſtrorum experiētia, & ea, quæ in dies fit, certis diebus innumeras Criſes videri, certis rariſsimas, aliquibus medio modo ſe habere: item & inter Criticos vocatos, quoſdam eſſe præcipuos, & quaſi principes, quoſdam principatu minores, porrò & alios eſſe indicatiuos & quaſi nūcios eius Criſis, quę in die principe futura eſt. Critici ergo ſunt 4, 7, 11, 14, 20, 21, 27, & ſm alios 28, & alij, quos recēſere neceſſariū nō eſt. Pręcipuos autem oīum eſſe conſtat 7, 14, 20, & 21 quanq̄ de 20 & 21 non plane inter antiquos cōuenit, vter magis Criticus ſit. Archigenes enim magis amare 21 viſus eſt, Hippocrates vero & eius ſectator Galenus 20 magis: ſequuntur deinde principatu minores 11, & 4. Non Critici vero ſunt 6, 8, 10, 12, 16, 19, 22, & 25: quanquam 6 quādoq; Criſes nonnullas videat, verū illę non ꝓprie Criſes ſunt, quare & ipſe inter Criticos recenſeat. medio vero modo ſe habēt 5, 9, 13, 17, 18, & 24: ſed horū 17, 13, ad Criticos appropinquant magis, 9 vero ad nō Criticos. Indicatiui vero ſunt 4 quidem ſeptimi, 11 decimi quarti, decimus ſeptimus vigeſimi, 24 vigeſimi ſeptimi, omnes quidem quarti à die, in qua perfecta futura eſt Criſis. hæc igitur quòd ita ſint, recipiendum eſt: cur autem ita ſe habeant, & vnde tanta dierum diuerſitas enaſcatur

B in morbis, nunc inquirendum.

Cap. 2.

PYthagoricorum autem dogmata aut referre, aut refellere ſuperuacaneum quidē videtur, quādo iam ſatis manifeſtū eſt neq; numeros, neq; in vniuerſum quantitatem vllam principium actionum eſſe poſſe, niſi forte per accidens.

Philoſophorum vero quicunq; rationem dierum in Criſibus caſui donant, rationabilius quidem magna ex parte loquuntur: dicunt enim quæcunque agunt & patiuntur, omnia certa inter ſe ratione proportioneq; conſiſtere, & certo tempore agere, hæc quidē maiori, illa minori, vt accidit: quare & circa Criſes, ꝙ die ſeptima aut quartadecima humores moueantur in nobis, nulla certe alia cauſa eſt, niſi ꝙ talem accidit eſſe proportionē naturæ ad humorē, quem tanto tempore concoquit, concoctum expellit, hunc quidem in ſeptima, illum in quartadecima: quemadmodum & ignis hoc quidem robur vna die, illud duabus abſumit: & bilis quæ flaua eſt, per tertias, quæ atra, per quartas mouetur: ſicut igitur in his nō quęrimus rationem dierum, ita nec circa Criſes debemus quętere, ſed ſolum cur hoc humoris genus citius, illud tardius moueatur.

Verum enim vero, tametſi verum hi in vniuerſum dicunt, certam eſſe inter agētia proportionem, & certam menſuram temporis, tam ſimplicem tamē cauſam habere Criticos dies exiſtimandum non eſt, ſed magis credendum quædam etiam ad Criſes concurrere, propter quę certis diebus multæ, certis paucæ ſpectentur Criſes: ſi enim ſola illa proportio accederet, profecto non magis ſeptimam, quàm octauam & nonam diem Criticam videremus, ſiquidem paulū immutata materia, & in octaua & nona ſpectarentur Criſes.

Cap. 3.

CVm Aſtrologis vero, & medicis, qui eos ſequūtur, maius mihi negocium parari video, quorū alios Aſtrologię, alios Galeni amor permoueat: ſed hi certe ſi non ob aliud nobis inſenſi ſint, iniuſte quidem nobiſcum agant, quando & nos alioqui Aſtrologiam veneramur, & Galeni nomen ac memoriam vti ſacram ſanctamq; colimus: quicquid vero molimur, id omne veritatis & philoſophiæ amore facimus, quæ in nullius verba iurare addicta eſt. Referemus igitur, quæ medici ex Aſtrologorum decretis ſcribunt. certum eſſe inquiunt per ſeptenarios dies Criſes incedere, circaq; illas potiſſimum fieri: quum vero & Lunam quoq; certum ſit per ſeptenarios dies & cœli quartas rebus, quæ hic ſunt, impetum quendam & vim ingerere, quid nam aliud cenſendum ſit, q̃ Lunam, quod ſeptenarias illas commotiones immittat Criſibus? Efficax quidem atque euidentiſſimum ſignum eſt hoc rationem dierum in Lunam referendam eſſe, quum præſertim nihil aliud ſeſe offerat, quod in mediū afferri poſſit. Dupliciter autem quum Lunę conuerſionem dimetiamur, & per reditum ad Solem, quem menſem ciuilem vocant, & per reditum ad certum punctū in zodiaco, quem lunarem appellant menſem: in vtroq; quidem menſe manifeſtum eſſe dicūt Lunam per cœli quartas & ſeptenarios dies commotionem impetumq; rebus hic inſerre. Ciuilis enim menſis ex diebus 29, horis circiter 13 conſtat, quod tēpus ſi per quartas ſuas partiaris, erit quarta quælibet dies 7, horæ fermæ 9: circa cuius temporis extremas 24 horas res maxime à Luna moueri teſtimoniū dicunt & illos facere, qui circa maritima verſantur, & illos, qui circa ruſtica. Similiter autem ſe habere aiunt & in lunari menſe, qui ex diebus 27, horis 8 cōficitur, qd Aſtrologi pręſertim Ægyptij affirmant, quibus credendum eſſe Galenus præcipit, ac penè minatur: D
cuius rei & grauiſſimum teſtimonium afferunt, dicunt enim ęgrotāte aliquo, ſi Luna forte fortuna in eo puncto fuerit, quo ille exortus fuit, tum ei bonam vel malam conditionem allaturam, quum in quarta cœli ad eum pūctum extiterit: ſi enim oriēs ille eo in puncto ſalutares feliceſq; ſtellas habuit, tum Lunam ab ea quarta ſalutem elargituram, ſi vero infelices in ortu ſtellas ſortitus eſt, periturum quidem ab ea cœli quarta. Ex quo exiſtimari debet ſeptenarios Lunæ dies hic magnam quandam facultatem & vim habere. Hęc igitur ſunt quæ medici partim nautarum, ruſticorumq; teſtimonio, partim Ægyptiorum aſtrologorum de Criticorum dierum cauſis referre ſolent. Nos autem Aſtrologorum ac Galeni amicos rogamus, vt contenti ſint placide & ſine ſtomacho nobiſcum hanc rem inquirere: primum enim examinabimus, quæ experientia obſeruationibuſq; conſiſtere medici dicunt: mox aperte (vt arbitror) oſtendemus, quomodo quaſi faſcinationibus Aſtrologorum luſtrati, & vomere & ſudare in ſeptima & quartadecima ſine Luna poſſimus.

Cap. 4.

IN ciuili inquiunt menſe tum nautæ, tum agricolæ affirmant per cœli quartas commotionem maiorem rebus Lunam dare. at certe decebat eos ab ijs accipere, quę nam ea eſſent, in quibus maior illa commotio videatur: ſi enim in vniuerſum ita eſſe circa maria affirment, falſum nimirum aſſerunt: primū enim circa maris cremēta & decrementa (quos ęſtus vocāt) conſtat non maioré commotionem per quadraturas Lunæ fieri: quando per id tempus vel minimos cerni æſtus manifeſtum eſt: at vero maiores & ventos, & tempeſtates non circa ſeptimā Lunæ diē, ſed circa quintā exurgere nautis omnibus notum eſt: quod & Virgilius & Heſiodus quoq; notarūt,

quum

A quum quintam eſſe fugiendam præcepere. quę nam igitur ea ſunt circa maria, in q-
bus maior illa agitatio percipiatur? Teſtacea fortaſſe, & cruſtacea, & id genus dicét
ſub quadraturis Lunæ excitari magis, & nutriri, & pingueſcere melius: quod certe
neque negamus, nam per cõiunctiones Lunæ tum & calor, tum & humor exiguus
in illis eſt, vegetari autem excitariq́; vterque incipit tum forte, quum Luna circa qua
draturas verſatur, non quidé ea de cauſa, ꝙ Luna in quarta cœli ſit, ſed ob id magis,
ꝙ tunc tantum demittitur luminis, quantum ſufficiens eſt ad fouendum eorum ani
malium calorem, humoremq́; pro alimento ſuggerendum: cuius ſignum illud eſt,
ꝙ nõ ſolum per quadraturas pingueſcunt ea animalia, ſed etiam poſt, & magis. ma-
nifeſtú igit ex his eſſe poteſt nihil ea exépla ad Criſes facere, quę è maritimis accepta
ſunt. Circa ruſtica vero quædam ab agricolis tum maxime fiunt, quum ſemiplena
eſt Luna, non certe alia de cauſa, q̄ vt extrema effugiant, hoc eſt cõiunctiones, & op
poſitiones, quorú vtrúq; quibuſdá rebus obeſſe ſolet, hoc quia nimij humoris eſt, il
lud quia exigui caloris. quęcunque igit ob humoris abundantiá nata ſunt aut pu-
treſcere, aut in luxurié abire, ijs oppoſitiones Lunæ timent: q́ vero caloris inopia ſte
rileſcere, illis coniúctiones cauét: qua de cauſa mediú tépus eligere ſolét. arbores igi
tur, quas duraturas volunt, multas per plenilunia non cædunt, multas p Lunę ſilen
tia, in altero .n. ob nimiá humiditaté putreſcant, in altero inopia caloris emarceſcát.
nihil enim refert ad putrediné efficiendam, ſiue humor plus æquo acceſſerit, ſiue ca
lor, q continet miſtionem defecerit, ſimiliter & ſatorú quæcunq; facile luxuriát, vt
faba, & aphaca, & cicer, & penè oĩa, quæ ſiliquam gerunt, nec per coniunctiones,
nec per oppoſitiones Lunæ ſerunt, magis vero oppoſitiones etiam timent. Idem &
B circa vindemiam & vina conficienda nonnulli obſeruát, per plenilunia enim humi-
diora, quàm par ſit, & aquoſiora vina fiunt, per coitus vero frigidiora & minus po-
tentia. atque hęc ferè illa eſſe exiſtimo, quæ ruſtici obſeruent, non quidem quòd in
quartis cœli vlla vis maior inſit, ſed quòd lumen id mediocre aptiſſimum quibuſ-
dam rebus conficiendis videtur. quod vero in ore vulgi eſt per quartas Lunæ mutari
aeris conſtitutiones, & ſerenitates, & pluuias, & id genus, vel ipſi vulgo notum
eſt eſſe mendaciſſimum.

At in lunari menſe Aſtrologi Ægyptij affirmát cœli quartas vim habere maximá,
exemplo eorum, qui ægrotant Luna eo in puncto exiſtéte, in quo enati illi ſunt: ſed
profecto (vt ſuas Ægyptijs condonemus obſeruationes) mirari tñ Galenú ipſum de
bemus, qui quum optime alioqui naturam inductionum noſſet, tum vni tamen exé
plo tam facile manus dederit. Inductionum enim aliæ neceſſariæ ſunt, aliæ probabi
les tantum, & harum aliæ ſimpliciter probabiles, aliæ ſecúdum quid & ad hominé.
Neceſſarię ſunt aut in quibus inductio ad omnia ſingularia fit, aut in quibus omnia
ſingularia prorſus ſimilia ſunt, & nullum accidés pati poſſunt, vt mathematica: aut
in quibus inductio in paucis quidem fit, ſed ratio ad naturam communé & ad vni-
uerſale fit. Quòd ſi nec ĩ omnibus inductio fiat, nec ſingularia prorſus ſimilia ſint,
nec ratio ad communem naturam ſit facta, tum quæ fit inductio probabilis ſolum
eſt: ſimpliciter quidem probabilis, ſi in valde multis ſit habita, aut ratio ad commu-
nem naturam quidem fiat, ſed per communia: ſecundum quid autem probabilis, &
ad hominem, ſi in paucis inductú ſit. quid igitur dicemus de Ægyptiorú inductione?
primum quidé ſi dixerint ĩ omnibus & quartis cœli, & rebus omnibus ita obſeruaſ-
ſe, rem quidé vulgo impoſſibilé affirmabunt: ſed certe nec ſingularia prorſus ſimilia
ſunt, quartæ quidem enim cęli, quatenus quartę ſunt, & mathematice conſideran-

tur ſimiles nimirum ſunt omnes, at quatenus agẽtes, & quatenus in illis Luna operatur, non ſimiles certe ſunt, ſed accidentia multa patiuntur. At vero nec factã fuiſſe ad naturam communem demonſtrationem dicendum eſt, nam quę quidem communis eſſe ratio poteſt ad naturam quartarum cœli? niſi forte dicant in quadraturis Lunã terræ proximiorẽ fieri, in oppoſitionibus plus luminis ad nos demittere. Verum hoc erat in ciuili menſe, non in lunari, de quo nunc quærimus, quartæ autem lunaris menſis vt plurimum extra quadraturas ſunt. ex his igitur eſt videre neceſſitatem nullam habere Ægyptiorum inductiones, ſed nec ſimpliciter probabiles eſſe, quum nec in valde multis obſeruationẽ fecerint, nec probabilem rationem ad vniuerſale. Cur igitur ſophiſtas Galenus vocat, cur maledictis inceſſit omnes, qui rem iſthanc velint rationibus inueſtigare? ſi enim vix probabile ſecundũ q d, & ad hominem eſt, quod Ægyptij dicunt nihil neceſſitatis cõtinens, quid prohibet aliter eſſe poſſe, quod æquum decenſq; eſt à Philoſopho homine inquiri? C

Cap. 5.

SEd quid adeo laboramus? dentur omnes Ægyptiorum obſeruationes, valeãt nautarum, agricolarumq; teſtimonia, moueat Luna fortius p quartas cœli vtriuſq; menſis, moueat p quartas Natalicij puncti fortius, quã tamen cauſam illis Criſibus dabimus, quę extra quartas vtriuſq; mẽſis, extra quartas Natalis fiũt? rariſſime enim contingit, vt ſeptenarij morborum dies cum ſeptenarijs Lunæ coincidant.

At hic conſurgunt recẽtiores quidam Aſtronomi ſimul & medici, ac vocem tollunt, clamantq; nos Aſtrologorum decreta non intelligere, neque enim ita eſſe, vt in ſolis menſium illorum, & puncti Natalicij quartis Luna res moueat, loco enim exẽpli hæc ſunt, ſed ita accipi oportere, vt quocunq; in puncto quis ægrotauit, Lunã per quartas cœli ad eum punctum cõmotionem inferre: vt ſi heri Dion, hodie Callias in morbũ incidit, per ſuam ſeptimam Dioni, per ſuam Callię Luna impetum dabit, quare & ad omnes Criſes concurrere, ſed per ſeptenarios cuiq; ſuos. D

Nos vero medicos iſtos atq; Aſtrologos rogamus, vt paulisper conſideant, & vocem demittant: volumus enim quædam eos placide percunctari, ac primum illud, nũquid, quod dicunt de Luna, in morbis ſolis ſpectetur, an & omnibus alijs quę noua fiunt: ſi quidem in omnibus ita eſſe dixerint, nunquid igitur, ſi Praxiteles Iouẽ ſcuturus hodie marmor incidere cępit, die ſeptima fœlicius aut infœlicius ſculpet? & ſi fontem quis hodie deriuauerit, nunquid largius ille fluet in ſeptimã? ita enim fieri oportet, quando & in fluxu humorum noſtrorum idem cõtingit: & ſi colonus agrũ ſtercorarit, opimiorem in ſeptima videbit q̃ in octaua? qm̃ ita ſe habet & humor, q in nobis putreſcit. quæ certe omnia quàm ridicula ſint, nemo eſt qui nõ videat. Si vero in ſolis morbis ſeptenarij hi Lunæ motus vim ſuam habent, mirum profecto eſt cœli quartas virtutes has dare Lunæ in ſolis morbis, & non hoc ſolum Galenus dicit affirmari ab agricolis & nautis, ſed multo amplius teſtimonium afferre voluit, ſed quoniam placide cum his Aſtrologis agimus, placet quidem vt in ſolis morbis inquiramus, quale ſit, quod de Lunæ ſeptimis nuper dixere. Primum autem illud ſtatuatur, Criſim eſſe localem motum humorum. ſi igitur Luna hunc motũ facit, quęrimus, an eam vim facultatẽq; mouẽdi humorem per ſe & (vt aiunt) eſſentialiter habeat, an ab alio acquirat, aut loco, aut aſpectu, aut reflexione luminis, aut alio. ſi quidem eſſentialiter id habet Luna, non igit' in ſeptima mágis, quàm & in octaua mouebit, & nona, quæ enim per ſe inſunt, ſemper inſunt, & idem ſemp operãtur. Si vero

ab alio

A ab alio acquirit, quicquid ſit illud, ſi id quidem vnum eſt & determinatum, quales
ſunt quadraturæ & oppoſitiones, & quartæ natalis puncti, tum ergo ſolum moue-
bit Luna, quum in eo erit, aut loco, aut aſpectu, aut alio, recedens autem non moue-
bit: at vero ſi vnum & determinatum non eſt id, à quo virtus Lunę dat̃, ſed talia ſunt
omnia puncta, in quibus quis ægrotet, vt per ſeptimam cuiq; ſuam efficacior ſit Lu-
na, primum quidem hoc poni valde mirum eſt, ſed tamen ponatur: ſit ergo vt hodie
Dion ægrotet, cras Callias, poſtridie Plato, in alijs alij, oẽs quidem eadem ęgritudine
& ad ſeptimum Criſim factura, per ſuam igitur cœli quartam Luna vnicuiq; Criſim
dabit, in ſeptima quidem Dioni, in octaua Callię, quę illi ſeptima eſt, in nona Plato-
ni, ipſi ſeptima, & ita in alijs: at certe ſi ita fiat, nimirum Luna quotidie eundem effe
ctum faciet, Criſim videlicet, & localem motum humorum: quod enim in Dione fit
in ſeptima, in Callia fit in octaua, in Platone in nona, in alijs in decima: idem autem
effectus ſi fiat diebus ſingulis, oportet & cauſam continenter eandem eſſe, diuerſa
enim ſi ſit, eundem effectum non faciet. ſi igitur à loco acquirit Luna eam vim & fa-
cultatem mouendi, oĩa quidem loca ſucceſſiue, & puncta omnia eandem habebunt
vim, quare & quocũq; in loco ſit Luna, idem ſemper operabitur: igitur ita in octaua
mouere Dionem poterit, ſicut & in ſeptima, locus enim, in quo eſt in octaua, eandẽ
vim habet per ſe. Nec certe dici illud poteſt non moueri in octaua Dionem, qm̃ illi
ſeptima non eſt, quòd enim punctus aut locus ſeptenarius alteri ſit, reſpectus qui-
dem eſt forinſecus veniens, quem & nos facimus, reſpectus autem nihil ipſi per ſe
agunt, niſi in re, & in cauſa mutatio aliqua ſit. Si ergo locus, qui in octaua eſt, eã vim
per ſe habet mouendi humorem, ſiue ſeptimus ſit, ſiue octauus, ſemper eodem mo-
B do mouebit: quam ob rem nihil tandem eſſe manifeſtum eſt, quod dicunt Lunam
ęgrotanti cuique per ſuas ſeptimas commotionem ad Criſim dare. Pręterea penè
riſu dignum eſt dicere primum, verbi gratia, pũctum arietis primo cancri & primo
libræ ſolum reſpondere, ſecundum ſecundo, tertium tertio, & ita in alijs, ſimplex
enim corpus eſt cœlum & eiuſdem naturæ, & virtutis per totum orbem: quòd ſi di-
uerſæ naturæ primus arietis & ſecundus cancri eſt, quo ergo modo Luna eũdem ef-
fectum facit, & in ſecundo cancri, nam & in eo humorem in Callia mouet? muſitant
ad hæc pauliſper Aſtrologi quidam, tamen aliud quid comminiſcuntur, ac dicũt eo
in puncto, quo quis ægrotat, infundi à Luna neſcio quid, quod non niſi per ſeptena-
rias periodos vim ſuam ædit; ſed certe & hoc ridiculum eſt, & in idem redit, qđ enim
hodie Dioni infundit, cras infundetur Callię, poſtridie Platoni, idẽ ergo quotidie ef-
fectus fiet, quare & eandẽ oportet continenter cauſam exiſtere, vnde & idẽ diebus
ſingulis efficiet Luna, & in omni ſubiecto, ſi paratum ſit. Eadẽ dicãtur, ſi Luna eam
vim ab aſpectu acquirit, aut reflexione, aut alio.

Poſtremo (vt tandẽ finem faciamus, iã enim moleſti videri poſſumus aperta in re)
ad hæc aduertere Aſtrologorum amicos rogamus. ſupponamus autẽ in primis actio
nem omnẽ non niſi contactu fieri, cœlũ aũt & ſydera, quum huc nõ pertingant, age
re quidem per aliquid huc demiſſum, id vero aliquid ſpirituale eſſe, dico autẽ ſpiri-
tuale qualitatem contrario carentem, quæ & momento diffundi ſolet, quale lumen
& ſi quid aliud eiuſmodi demitti à cœlo poteſt. ſpiritualium autem actiones (vt in
ijs, quæ de contagione, diximus) omnes hæ ſunt, & non aliæ. Primum quidem viden
tur poſſe qualitates illas producere, quæ primæ vocantur, vt lumen videmus calorẽ
facere, quocunque id modo fiat.

Deinde videntur & vim trahendi ac fugandi quædam habere, quod in Magnete,

Adamante, Electro, & alijs quibuſdam eſt manifeſtum. certa enim attrahunt, quod non aliter poſſe facere, q̃ per ſpirituale aliquid demonſtratũ eſt in alijs: at vero & in Antipariſtaſi multorũ palàm eſt fugare ſeſe nonnulla per ſpirituales qualitates. poſſunt deinde & hæc eadem ſpiritualia in animalium membra modo triſtitiã & diſplicentiam, modo ſuauitatem & voluptatẽ ingerere. recepta enim in nobis neceſſe eſt aut vt grata atque amica recipi, aut vt ingrata & inimica: ſic ſonus, & ſapor, & odor, & lumen, & id genus reliqua recipi conſueuere. Poſtremo quòd eadem poſſint id cognitioni repræſentare, vnde effluxere, manifeſtum eſt: tot igitur & non plura poſſe facere ſpiritualium vnumquodque ſupponendũ eſt nobis. Si igitur aliquo horum mediante concurrit ad Criſes Luna, quærendum eſt, quo nam prædictorum modo concurrat, generandóne aliquam qualitatum primarum, an trahendo, vel fugando humores, an diſplicentiam vel voluptatem ingerendo? horum enim aliquid dici neceſſe eſt, nam cognitionem ad Criſes faciendas præbere, nemo eſt qui dixerit. Sed certe quicquid horum detur, vna quædam communis ratio cõtra eſt, particulares autem multæ, nam primũ quicquid ponãt, ſuperuacaneum eſt, & ſine neceſſitate: ſiue enim ſpirituale illud calorem generet, noſtrũq; eo modo augeat, ſiue trahere vel fugare dicatur, ſiue diſplicẽtiam ſtimulumq; in membra ingerere, incaſſum ponunt omnia, quando ea in nobis omnia ſunt, quantum ſit ſatis, calor, propulſatio, ſtimulus. particularius aũt inquirẽdo ſi ſpirituale illud ob id ad Criſes concurrit, q caloris ſit productiuum, lumen ergo id erit: at certe lumen nõ vna die magis quàm alia calorem ſuggerit, niſi quo plus ad terram reflectit, quod in Sole quidẽ accidit, quanto directior ſit nobis, in Luna vero quo plus luminis à Sole recipit, recipit autem continenter plus, quo magis ab eo remouetur, quare quum octaua & nona die abſcedat à Sole magis, vtiq; & in ijs calorem apportabit maiorem ſemper, quàm in ſeptima. Si vero dixerint non hoc modo ſpirituale illud operari, ſed magis aut trahendo humores, aut fugãdo, illi quidem primum ſciant, quæ ſeſe inuicem trahunt, aut pellunt, omnia finem in natura habere, quo ſic mutuo conſeruentur, hęc quidẽ repellendo contraria, illa trahendo affinia conſimiliaq;, at inter cœlum & humores noſtros hic finis eſſe non poteſt, neq; enim inimicitiã vllam cum humoribus cęlum habet, nec trahendi neceſſitatem, quo aut conſeruet, aut conſeruetur. Præterea, quæ ſeſe trahunt, oĩa eo vſq; ſeſe attrahunt, quo in vnum coeant, niſi impediantur, hic enim attractionis eſt finis: trahi autem humores vſq; ad cœlum neminem dicturum arbitror, niſi ſiquis etiam putare poſſit paſci ſydera, vt antiqui poetæ dixere. Impediri vero cœlum perpetuo tempore à fine ſuo diuinum corpus & immortale, inconueniens non paruum eſt: ac demum ſi ſpirituale illud per ſe vim eam trahendi, aut fugandi habet, ſemper quidem per ſe trahet, & nõ magis ſeptima quàm octaua, niſi quid aliud ex parte recipientis ſubiecti obſtet. ſed neque poſtremo quis poteſt dicere ſpirituale illud vti triſte receptum diſplicentiam in membra ingerere, atq; irritare ad eã expulſionẽ faciendã, quæ Criſis dr̃ primũ quidẽ q a ſic dicere quidẽ nõ poſſunt, cur maiorem diſplicentiã dies ſeptima ingerat q̃ octaua & nona, ſi per ſe eã inimicitiam cum membris habet: deinde & illud valde mirum videri debet Dioni triſte eſſe ſpirituale hoc in ſeptima, Callię vero non, eadem in domo eodem in lectu lo iacenti: mox eidem Calliæ in octaua triſte & inimicum fieri, Dioni non amplius: ac demum ſi propter ingeſtam diſplicentiam dicatur id Criſes facere, imo magis oppoſitum ſequi videtur, & impediri potius ea de cauſa Criſes, quemadmodum in conſimilibus ſæpe videmus fieri, ſæpe enim futura exiſtente Criſi, accidit eam im-

pediri

A pediri ex nouo recepto dolore, aut ex ira & eiuſmodi, quod iure fit, diuertitur enim natura à priori ſtimulo, noua recepta ſpecie triſtitiæ alterius. ſimiliter & ſi operari illud Criſes dicatur, quod vt ſuaui recepto corroborentur membra, eadem opponi poſſunt, non eſſe enim ſuaue niſi cui ſeptenarium acceſſit, & in eodē lectulo Dioni, nō autem Calliæ ridiculum certe eſt, & philoſopho homine indignum.

Ad hæc igitur ſi quis recto reſpiciat oculo depoſito ſectæ amore, videbit Lunā & beata illa corpora non aliter ad Criſes facere, quàm & ad cibi concoctiones & generationes, & alia id genus: neque enim ſumus, qui & Solem, & Lunam, & alia ſydera negemus multa hic operari & mouere, & ad Criſes quoque accedere poſſe, quemadmodum ad alia, vti vniuerſales multorum cauſas, proprias vero cauſas eſſe, & nihil aliud ad rationem dierum in Criſibus debere inquiri, aut inueniri poſſe, & negādum, & à philoſopho ridendum fore exiſtimamus, ſed de his ſatis ſuperq; dictum iam eſt, accedamus iam ad ea, quæ magis rationabilia ſunt, & ad medicos pertinentia magis, demonſtrantes rationem omnem dierum in Criſibus ex ijs pendére, quę ſunt in nobis.

Cap. 6.

PRincipio illud non ignorandum eſt duo eſſe, quæ potiſſimum ad eam expulſionem faciunt, quę Criſis dicitur, alterum eſt diſplicentia ſtimulusq;, quem corruptus iamq; inimicus humor in membra ingerit, alterum eſt digeſtio, hoc eſt præparatio illa, quæ requiritur, ſi expelli debet: vtrunque enim quum ſimul conuenit, tū maxime propulſatio humoris corrupti fit, quapropter rectiſſime Galenus dicebat

B in paroxiſmis, & circa morborum ſtatus maxime videri Criſes, in paroxiſmo enim ſtimulus atque irritamentum fit maximum, circa ſtatus vero, cōcocta digeſtaq; materia eſt. accidit tamen quandoq; tantum eſſe irritamentum, vt quanquam nec plāne digeſtus ſit humor, foras tamen pellatur, conatu quodā maximo à natura facto, quòd enim ea vis inſit membris, vt nocentia repellat, manifeſtum eſt, quanquam, quo principio & quo pacto id fiat, non ita eſt manifeſtum.

Ergo & quum plus nimio humor exuberat, & quum furenti eſt ſimilis, quaſdam ante tempus accidit Criſes fieri, ſed certe eiuſmodi non propriæ Criſes ſunt, ſed violentiæ quædā magis, in quibus nullus dierū, nullus naturę ordo ſeruatur.

De ijs igitur, quæ Criſes non propriè ſunt, ſed irregulares quidam impetus, nullus nobis ſermo erit, ſed de ijs ſolum, quæ proprie Criſes ſunt, & cauſam certam habent. & rationem dierum aliquam.

Cap. 7.

AD hæc & illud quoque conſtituendum eſt, rariſſime fieri, vt tranſeunte in humores vitio aliquo, vnus tantum humor corripiatur, nam vt plurimū vel duo, vel plures vitium idem concipiunt, aut ſimul, aut poſt. Quippe ea in maſſa ſanguinis, q intra venas continet, confuſi cōmiſtiq; ſunt & reliqui vocati humores, cholera, phlegma, & melancholia, ſed ita vt quodāmodo actu, quodāmodo potentia in ea maſſa ſint, potentia quidē, qa ad minimas, & indiuiſibiles particulas redacti ſunt, nec moſtrari poſsūt, hoc quidē phlegma, illud cholera, illud melācholia, niſi particulæ vniantur at actu ſunt, qm̄ tametſi ad particulas minimas deducti ſunt, proprii tamen generis rationem habent: igitur propter vicinitatem confuſionemq; contra rariſſime fit, vt infectionis cauſa communis pluribus non fiat, ſi enim contagio & pu

tre(?)factio in cauſa eſt, aut liquefactio, aut obſtructio, aut aliud id genus, ęgre fit, vt vitium ad vnum tantum ſeſe applicet. C

Incipientibus autem ijs vitiari, tum quod corruptum eſt ſecernitur, quantum fieri poteſt, à reliquo, quod ſincerum eſt, ita operante natura, cui ea vis ineſt, ac tunc actu humor fit, coeuntibus in vnum particulis, ac ſenſibilem humorem conflãtibus per quem modum tandem & expulſio deinde fit, & Criſis, modo per vnam, modo per aliam partem, qua magis naturæ commodum eſt.

Cap. 8.

ACcidit autem dum corruptos humores natura ſeparat, & actu facit, ita interdum commiſceri eos inuicem, vt vnam conficiant formam, vnumq; motum dent, ac morbum vnum, qui rationem dominãtis inſequitur: vnde cholerę nothæ, & pituitæ nothæ, & melancholiæ nothæ contingunt, à quibus & morbi denominã tur nothæ tertianæ, nothæ quotidianę, nothæ quartanæ: ſæpiſſime vero non vnam omnes formam conflant, nec vnum motum dant, nec morbum vnum, ſed plures, vnde & morbi compoſiti fiunt.

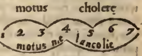
Si igitur, qui peccat, humor ſimplex, & vnus tantum ſit, aut plures quidem, ſed in formam vnam redacti, tunc nulla dierum criticorum ratio eſt expectanda, ſed paroxiſmi ſoli conſiderandi ſunt, & eorum dies, in phlegmate quidẽ quotidianæ, in cholera tertianæ, in melancholiã quartanę, in quibus cadent quidem ſuę Criſes, ſed vt accidit materiam digeſtam eſſe, quod certam diem nullam per ſe habet, propter quod in tertianis, quæ puræ ſunt, videmus, & quintam, indifferenter & ſeptimam & nonam, et in ſummam oẽs impares date Criſes, nec Hippocrates aliud in his pręcipit attendendum eſſe, quàm dies impares. At vero vbi & plures peccant humores, & non ſub formam vnam commiſti, ſed confuſi ſolum, propriam naturam ſeruantes, tunc ſperare poſſumus certas dies videre, in quibus Criſes permultæ fiãt, certas, in quibus rariſſimæ, alias medio modo ſe habentes, quorũ omnium cauſam & certã rationem habere poſſumus: ac talis maior eſt morborum pars, qm̃ vti raro eſt humorem ſimplicem peccare, ita & plures ad vnam formam conuenire perrarum eſt: quare in multis morborum, aut Criſes videri poſſunt certis diebus, aut motus ſaltem humorum. Illud vero intereſt inter humores, quòd ad eam miſtionem conficiendam, quæ vnius formæ eſt, aptiſſimum eſt phlegma, qm̃ humidum liquidumq; eſt, ac bene miſcibile, ineptiſſima melancholia, qm̃ ſiccior terreſtriorq; eſt, & ad miſcendum durior, nihil tamen prohibet & phlegma ſeorſum morbum facere, & melancholiam ad vnam formam venire. D

Cap. 9.

PLures igitur quum humores in morbis peccant, non autem ſub forma vna, accidit quidem interdum, vt vnuſquiſque illorum manifeſtum prodat paroxiſmũ, Cholera quidem tertianarium, phlegma quotidianum, melancholia quartanariũ, vnde & morbi manifeſte compoſiti fiunt. Interdum vero accidit, vt non omnes manifeſtum dent paroxiſmum, ſed aliqui illorum latentiorem ædant: dico autem latentiorem paroxiſmum, nõ quòd humor nõ moueatur, ſed quòd motus ille ſuboccultus ſit, quod nonnullis de cauſis accidit: ſæpe enim, q mouetur, humor nõ multus eſt, & vix perceptibile eſt, quo exacerbat: ſæpe ſenſim, & per moras putreſcit, vnde nec horrorem incutit, nec calorem acrem apportat: ſæpe & ſuperuenit maiori febri.

A at vero & quum non paucum eſt, quod mouetur; & repente inuadit non ſenſim & per particulas, nec maiori alteri morbo ſuperuenit, tum manifeſtum affert paroxiſmum, & manifeſtæ fiunt compoſitæ pluresq; febres & Hemitrithei, aliæ quidem ex cholera, & phlegmate, aliæ ex cholera, & melancholia. Sed certe non frequenter admodum fit, vt peccantibus plutibus humorum, manifeſtos quiſque motus prodat, verum ſæpius id videri accidit, vt vnus manifeſtum ædat paroxiſmum, alius latentiorem, manifeſtum quidem ille, qui principaliter peccat, latentiorem, qui non principaliter, ſed quaſi per ſequelam quandam. Ex his ratio omnis Criticorum dierum pendet, peccātibus enim humoribus magna ex parte morborum pluribus, & ijs q. dem non facientibus formam vnam, vnoquoque autem motum ſuum pro natura faciente, cholera quidem per tertias, melancholia per quartas, inde fit, vt quibuſdam diebus humores, q peccant, ſimul oēs cōmoueanť, q buſdā aliqui ſolū, quibuſdā nul li: quare & dierū accidit quaſdam placidiſſimas in morbis eſſe, alias acerbiores, alias acerbiſſimas: placidiſſimę illæ ſunt in q bus nulli humores mouenť, quod quidē fieri poteſt, quanquam phlegma quotidie motum faciat, ob id, quòd phlegma ipſum vt plurimum formam vnam cum alijs conflat, & illorum motum conſequitur: acerbiores ſunt dies, in quibus vnus humor mouetur: acerbiſſimæ, in quibus omnes. aptiſſimæ igitur dies illæ ſunt ad Criſes faciendas, in quibus concurſus fit humorū omnium: acerbiſſimus enim tum paroxiſmus fit, ac ſtimulus & irritamentum naturæ maximum, quod præcipue ſequi ad agendas Criſes dictum eſt ſupra. Porrò qm̄ nec Criſis fit niſi digeſto præparatoq; humore, perfecta autem abſolutaq; digeſtio non eſt, donec quod craſſius eſt ac ſegnius, digeſtum ipſum non ſit, craſſior vero & B ſegnior omnibus eſt melancholia: inde fit, vt potiſſimum circa melancholiæ & motus & digeſtiones attendantur Criſes, cuius natura (vt mihi videtur) non eſt à multis rectè perſpecta, nam ea ſemper ferè in morbis cū alijs aut principaľr peccat, aut ſubpeccat ſaltem, quod plurimum eſt: quæ, qm̄ vnam cū ijs formā facere inepta eſt, per ſe quidem mouetur, & ſuas periodos ſeruat, interdum quidem manifeſte, quod tū accidit, quum & multa eſt, & principaliter peccat, vt plurimum autem latentius, quum ſcilicet ſubpeccat ipſa, & putredinem ex alio principio recipit: quibus igitur diebus cum motu aliorum humorum concurrit, acerbiſſimum paroxiſmum affert. porrò & qm̄ Criſis non fit, donec & ipſa non ſit digeſta, fit quidem, vt è melancholia tota ratio dierum in Criſibus præcipuæ pendeat per modum, quem iā afferemus, cuius rei non ab re fuerit in primis hoc exemplum apponere. Sit enim, qui principaliter humor peccat, cholera, non quidem pura, ſed commiſta, commiſta autem cū flegmate quidem ſub forma vna, cum melancholia vero vicinitate ſola & confuſione, ſubpeccet autem melancholia, ac non multa, nec valde craſſa, ſed ſubtilior, & in ſumma quæ cito terminum dare poſſit: igitur putreſcente cholera, ſimul quidem & eadem die computreſcet & melācholia, moroſusq; ſatis erit paroxiſmus ille primus (vtpote duorum humorum): ſecunda autem dies quietiſſima redibit, in qua nullus humorum motus fiet, at tertia paroxiſmum choleræ quidem ſentiet, Criſim tamen non faciet, tum quia ſtimulus nondum maximus, tum quia totum nondum digeſtū eſt: quarta autem dies motum habebit melancholię, ſed latentiorem, quia non multum eſt, quòd tunc mouetur de melancholia; partim quidem quia ſubpeccabat ſolum, partim quia putrefactio eius quodammodo pendet à cholera, qua ceſſante in die quarta aliquem quidem motum dat melancholia ob concepta putrefactionis ſemina, ſed paruum, & latentē, qm̄ origo & fomes putrefactionis quieſcit: quinta vero

to choleræ motum videbit, ſexta nullius: at vero ſeptima acerbiſſimum omnium paroxiſmum apportabit concurrentibus ſimul humoribus, qui peccabant, omnibus ac largius melancholia, quoniam ex alterius contagione & impulſu non parum motionis recipit: qua die, quoniam & digeſta eſt melancholia, fuerat enim ſubtilis, & pauca, nata cito terminum recipere, continget etiam Criſis: ſtimulus enim acerbiſſimus in ea fit, & totum digeſtum eſt, in alijs autem diebus, aut ſtimulus abſuit, aut digeſtio. C

Cap. 10.

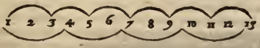
SEd de his latentioribus paroxiſmis operæpretium eſt nõnulla dicere: nam quærant fortaſſe aliqui, nunquid latentes hoſce melancholiæ motus effinxerimus nos, an etiam perſpexerimus in morbis. ſi enim perſpeximus, cur & alij non perſpexere, non Hippocrates, non Galenus, & alij? ſi vero non perſpeximus: quid effingi oportet, quæ non ſunt? ſi enim eſſent viderentur vtique. Ad quos dicimus non effingere nos eos motus, ſed in morbis eſſe, & videri, ſi diligenter quis animaduertat: nec profecto dicere poſſem, quotiens non ſolum ego conſpexerim, ſed & alios etiam medicos ſenſiſſe viderim, admiratos dies illas. quas quietiſſimas expectabant, rediſſe tamen inquietas, moroſas, ægrumq; iactari, & conqueri, neſciẽtes vnde hęc contigiſſent. Interdum vidi & medicos alios, qui quartarios quoſdam motus in certis morbis percepiſſent, dubitaſſe, ne febris in quartanã deſineret, quum tamen nec quartana ſubſecuta fuiſſet, & ęgritudo ſuo tempore abſoluta. ego vero quia prius motus hoſce conſideraſſem, nullum horum timebam, aut mirabar, quin ſæpe monui dies, quas illi quietiſſimas expectaſſent, moroſiores eſſe futuras. Quare & Hippocratem, & Galenum, & alios vidiſſe eoſdem motus exiſtimo, ſed fors ita tulit, vt ad cauſam non animaduerterint. nam quid aliud monſtrant dies illi, qui indicatiui dicuntur, qui oẽs quarti ſunt à die, in qua Criſis perfecta futura eſt? quid aliud indicat totus progreſſus Criſium, qui non per ſeptenarias, ſed per quartanarias periodos pergit, quarum duę ſeptenarium vnum faciunt? Hippocrates quoque quaſi rem iſthanc innuere videtur mihi, quum dicit quartanarios motus in morbis ſpectãdos eſſe. Sed neceſſariũ non eſt fortaſſe plura hac in re adducere, quum ab vnoquoq; ſpectari poſſit. quod ſi medici oẽs facient, & rem ita eſſe videbunt, & magnum quoddã principium ad multa nacti erunt, & multa ſimul deſinent & admirari, & timere. D

Cap. 11.

SEd rurſus dubitare oẽs iure poſſint, quoniam per præſcriptũ quidẽ exemplũ mõſtrari fortaſſe põt, quomodo & quarta & ſeptima dies Criticæ ipſæ ſint, at quomodo & vndecima, & quartadecima, & vigeſima, & vigeſimaprima Criticæ ſint, demõſtrari quidem non poteſt. Nam per aſſignatũ exemplum melãcholiæ motus ſunt 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, & 28: in quibus nec 11, nec 14, nec 20, nec 21, nec 27 locum habent. Ergo, quo pacto & hi quoq; dies Critici ſint, expediamus. Primum autẽ illud præmittamus, melancholiæ modos & conditiones multiplices eſſe, ſæpe enim pauca eſt, ſępe multa, interdum craſſior, interdum tenuior, modo tenacior: modo ſoluta magis, modo calidior, modo frigidior: ſimiliter ſe habet & cholera. ex hac diuerſitate fit, vt putreſcẽte cholera quãdoq; ſimul & eadẽ die cõputreſcat & melãcholia modo in initio paroxiſmi, modo in medio, modo in fine, quod tũ maxime fit, quum

&

A & pauca eſt, & ſubtilior, & calidior magiſq; admiſta cholerę: tūc enī in ipſam citiſſime tranſit infectio. interdū non ſimul & eadē die moueri melancholiā accidit, ſed ſecunda ſolū die, interdū & tertia ſolū, fortaſſe aūt & quarta ſolū: in acutis enī morbis prima die motus fit vtriuſq; humoris, acuti nanq; morbi à tenuiori, & pauca, & calidiori materia fiunt, in tardis aūt morbis, quos Cronicos vocant, q̄m craſſiorē illi, & multam, & tenacē, frigentemq; materiam habent, moueri quidem melancholiā accidit nō niſi die tertia, &, ſi materia craſſiſſima ſit, fortaſſe non niſi quarta, in mediocribus autem morbis, quorum & materia media eſt quantitate, craſſitie, & alijs, die quidem ſecunda repit in melancholiam putredo. igitur ſi prima die cum cholera ſimul & melancholia commoueatur, quod in acutis fit morbis, quartanariæ quidē periodi erunt 4, 7, 10, 13: raro enim vltra hos protenditur ſtatus in acutis. ſi ergo quàm acutiſſima ſit ægritudo, tum Criſis in 4 fieri poteſt, in his enim materia & pauciſſima eſt, & ſubtiliſſima, & feruens: ſi vero acuta quidem ſit ægritudo, ſed tamen inter acutas ſegnior, ad 13 protendetur eius ſtatus: ſi vero mediocriter acuta ſit, ad 7. in medio autem quum ſit, qui mediocriter acutus eſt morbus, media autem ſæpius, quàm extrema, contingant, inde fit, vt in genere acutorum dies ſeptima maxime Critica ſit, rarius enim eſt morbum quàm acutiſſimum eſſe, rarius quoq;, ſi acutus eſt, vt ad 13 perducat ſtatum: ſi tamen quandoque ad 13 prorogetur Criſis, totus dierum progreſſus ita ſe habet. Prima quidem dies triſtis eſt, & inæqualis, duos enim habet motus: ſecunda placidior redit, ſi non duplex ſit febris: tertia motū cholerę ſentit: quarta melancholiæ, ſed latentem, at moroſum tamen: quinta cholerę reuerſionem videt: ſexta mitis pergit, ſeptima valde quidem acerba eſt, non tamen Criſim dat, q̄m non plane digeſtus eſt humor: octaua ſuauior ducitur: nona grauior
B propter cholerę motum: decima latentem habet melancholiæ motum: vndecima cholerę manifeſtum: duodecima placida eſt: at 13 ſæuiſſima, & Criſim etiam affert, quoniam cum irritamento maximo digeſta etiam materia eſt, vt plurimum tamen in his morbis reſolutio magis morbi, quàm Criſis fit in 13.

Cap. 12.

SI vero non prima die, ſed ſecunda ſolum, motum dederit melancholia, quod in mediocribus morbis accidit, tum quartanariæ periodi erunt 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20: vltra autem rariſſimè in mediocribus producitur ſtatus. Critici autem ſunt 11, 14, 17, & 20: ſed vndecimus Criticus quidem eſt, ſi in hoc genere materia non multa ſit, & acutis proxima: ſi vero in eodem genere craſſior ſit, & chronicis vicinior, tū Criſis ad 20 protendetur: ſi vero in omnibus mediocris, ad 14. q̄m autem media ſæpius, quàm extrema, contingunt, inde eſt, quòd 14 maxime Critica ſit in mediocribus morbis, mox 11, mox 20, mox 17. illud tamen ignorandum non eſt in tertianis, quæ ſimplices ſunt, pares dies raro Criticas videri, eo quòd in ijs paroxiſmus non accidat: niſi anticipatio forte fiat, quare nec 4, nec 14 in his Criticæ valde videtur: q̄m tamen in tertianis ſæpe accidit, vt non ſimplices ſint, ſed duplices, tū & ſæpe continuæ, necnon & anticipatio quoque paroxiſmorum contingat, ex his euenit, vt 14 dies multas videre Criſes conſueuerit, ſimiliter & 20. Quæ vero in hoc ꝓgreſſu ſint lenes dies, q̄ acerbiores, quæ acerbiſſimæ, ex ſubſcriptione manifeſtum eſſe poteſt.

1.2.3.4.5.6.7.8.9. 10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.

At ſi tertia ſolum die motum recipiat melancholia, q́d in chronicis morbis ſit, in quibus craſſa valde, & tenax, & multa materia eſt, periodi quidem erunt 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30: raro autem vltra cõtingunt Criſes: maxime autem Criticus horum erit 21: mox 27: mox 15: ſi enim materia craſſa quidem, ac tenax ſit, pauca autẽ in eo genere, ad 15 ſtatus erit: ſi vero craſſa, ac valde multa ad 27: ſi vero eo in genere mediocris, ad 21. q́d iccirco ſępius euenit, qm̃ in medio eſt, quę vero dies quietiores, quæ grauiores, quæ grauiſſimæ futuræ ſint, ex ſubſcriptione manifeſtum eſt.

1.2.3.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.30.

Cap. 13.

EX his omnia illa monſtrari poſſunt, quæ circa Criſes ſpectantur: ac primum illud, cur tam 20, q̃ 21, Critici dies ſint, in quo tantum Galenus laborat, menſem mirum componit, horas ſubtrahit: patet enim in mediocribus morbis 20. in cronicis 21, diem Criticam eſſe, vtra autem Critica magis ſit, difficile certe eſt iudicare, caſu enim fieri poteſt, vt aliqui plures in 20, aliqui plures in 21 Criſes perſpiciant: propter quod Archigenes magis 21 amauit, Hippocrates vero 20 magis. Illud quoque perſpicuum eſſe poteſt, cur dierum alij præſtent principatu, alij ſint principatu minores, & cur alij Critici ſint, alij non, alij medio modo ſe habeant. D

Ergo inter omnes maxime Criticus dicebatur ſeptimus, quod iccirco ſit, qm̃ maxima Criſiũ pars in acutis ſit morbis, in ijs & ſtimulus ingens ſit, & materia ſubtilis eſt, & bene mobilis, in acutis autem maxime Criticus erat ſeptimus, qm̃ in medio eſt. ab hoc ſecũdus principatu ponebatur 14: nã & ſi quartus, & 13 in acutis verſantur, rarius tamen eſt, vt morbus q̃ acutiſſimus ſit, rarius item vt in acutis ſtatus protendatur ad 13: quam ob cauſam 14 crebriores Criſes videt, ꝙ in morbis mediocribus ſit, & in ijs maxime Criticus exiſtat: propter eandem cauſam & 20, & 21, & 11 magis etiam Critici ſunt q̃ 4, & 13. inter ipſos autem 20, & 21 ſuperant principatu vndecimum, nam quanquam vndecimus ſit in mediocribus morbis rarius, tamen in illis fit, vt ſtatus acceleretur ad 11. Non Critici autem erant 6, 8, 10, 12, 16, 19, 22, 23, 25, 26, 29: ac 6 quidem rariſſimas Criſes videt, qm̃ in eo neque choleræ motus ſit (quum ſit par) neque melancholiæ, niſi forte in periodis tertiæ diei: at in illis ſtatus multo lõgior expectabat̃. qua de cauſa in 6 Criſes nõ fiunt, niſi forte aut paroxiſmus ſeptimę anticipet, aut materia furens ſit, aut exuberãtiſſima: ĩ his enim quędam Criſes apparent in 6, verum illæ (vt diximus) proprie criſes non ſunt, ſed violentiæ quædam magis, ꝑpter quod ſæuus dici conſueuit is dies, quum Criſes dat, ꝗppe quum illæ à praua materia fiant. octaua quoque propter eandem cauſam, ꝙ nec choleræ motus, nec melancholiæ videt, niſi in periodis ſecundæ diei, Critica eſſe nõ poteſt. 10 vero motum choleræ non habet, qua è re fit, vt quanquam motum primę diei habeat, nõ poſſit tamen Critica eſſe: at 12 & par eſt, & motũ habet melancholię

A tertiæ diei, quæ ſerius ſtatũ facit: 16 autem periodũ habet primæ diei, ſed illuc non protendit ſtatus in acutis morbis: conſimiliter & 19 motus habet primæ diei, vnde nec ipſa Criſim videt: ſed neq; 22 eadem de cauſa. vigeſima autem tertia periodum habet ſecũdæ diei, ſed in morbis mediocribus dictum eſt ſtatum nõ protendi vltra 20: ad 25 autem tranſirent periodi primæ diei, ſi morbus non ante decerneret: idem de 26, & 29 dicat. De vigeſima autem octaua dubium apud antiquos fuit. multi.n. prętulerunt eam 27, quod quidem verum eſſe poteſt, ſi forte melancholiam die ſolũ quarta moueri accidat, ſic enim periodi erũt 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31. quẽ motũ & nos ſemel obſeruauimus in continua febre, in qua duplicis tertianæ correſpondentia fuit. acerbę autẽ dies cęperũt eſſe 7, 10, in qua exacerbationes tertianarię ceſſauere, abinde vero cũ continua quartanarij ſolũ nobis apparuere: ſęuiſſimę vero omnium dies fuere 22, 25, & 28, ĩ qua ęger ſupremã obijt diẽ. Medij aũt dies erãt 3, 5, 9, 13, 18: ac tertius quidem, & 5, & 9 ita ſe habent, qm̃ in tertianis puris, & ijs, quę non purę ſunt (habent autẽ formam vnam) multę contingunt Criſes. 13 autem ad Criticos ꝓpinquus eſt (vt diximus) qm̃ & impar eſt, & inter periodos primæ diei cadit: quare & ipſe nonnullas criſes videt: 17 autem periodos habet ſecundę diei, & in eo ſæpe Criſes etiam fiunt: at 18 periodum ſortitur diei tertiæ, & quaſdam etiam Criſes dat, vel anticipantibus paroxiſmis, vel in duplicibus tertianis.

Cap. 14.

INdicatiui vero dies ſunt, in quibus materia non omnino digeſta eſt, proxima aũt vt digeratur: qm̃ vero natura, quoties irritatur, expulſionẽ nocentis tentat, inde
B fit, vt certis diebus Criſes quædã imperfectæ contingant, nuntiæ vero eius Criſis, quæ perfecta futura eſt. Criſim quidẽ atque expulſionem tentat natura, quoniam ſtimulatur, imperfectam aũt facit, qm̃ non omnino digeſta eſt materia, quę tamen qm̃ in parte digeſta eſt, in parte etiam expellitur: propinquiſſima vero digeſtioni quum ſit, nunciat quidem in ſequenti periodo futurã eſſe perfectam Criſim, atq; iccirco indicatiui illi dicuntur dies, in quibus imperfectę contingũt Criſes, propinquiſſimę vero perfectis. oẽs autem quarti ſunt à die perfectæ Criſis, quod apertiſſime mõſtrat rationẽ Criſium à melancholiæ motibus potiſſimũ dependére: quartus igitur nuntius ſeptimi eſt, vndecimus quartidecimi, decimus autem ſeptimus vigeſimi, decimus octauus vigeſimi primi: vidimus autẽ nos & 8 indicatiuum fuiſſe vndecimi in muliere tertiana febre laborante, cuius acerbiores dies fuere 2, 5, 8; erat enim mota melancholia ſecunda die: in 8 autem vrina facta fuit ſanguinea, vnde indicauimus in vndecima Criſim futuram eſſe per menſtruum ſanguinem, quod non ſecus, atque exiſtimaueram, euẽnit, nihil enim prohibet & eos dies (qui vt plurimum indicatiui ſunt) quandoque etiam principes in Criſi fieri.

Cap. 15.

DE natura igitur & cauſis Criticorum dierum ita quidem oportet exiſtimare, ad quæ ſi qui forte medicorum animaduerterint, facultatem ꝓfecto nacti erũt in omnibus penè morbis dierum progreſſus nouiſſe, quæ mites, quę acerbiores, quę acerbiſſimæ futuræ ſint: tum & quando, & quomodo, & quorum humorũ futura, aut non futura ſit Criſis, & quando conueniat, aut detrahere ſanguinem, aut medicamenta vlla afferre. Verum diligentia opus eſt, & cura, anticipationesq; paroxiſmorum conſiderandæ, & dies multo ſtudio enumerandæ, & quid in vnaquaque

noui accidat: quare & contemplatio hæc, atquæ ars negligentis medici non eſt, aut C
ad lucrum euolãtis, ſed ſolertis, & amãtis philoſophiam. Eſt autem (ſi fieri poteſt)
procurãdum primam ægritudinis diem accepiſſe, quo recte poſſimus, quæcũq; ſunt
ſecutura, diligentiſſime obſeruare, prçuidereq́;. ſi igitur circa morbi initia datũ fue-
rit acceſſiſſe, ad hæc attendere eum oportet, qui eius progreſſum noſſe volet. in pri-
mis videat qualisnã ægritudo oblata eſt, num acuta, an cronica, an mediocris, quod
ex ijs ſignis cognoſcet, quæ à medicis tradi ſolent. ꝙ ſi acutam ægritudinem viderit,
materiamq́; aeream & ſubtilem, ſi quidem cholera pura iudicabitur, ad impares tan
tũ dies animaduertat, neq; enim in ea melancholiæ periodi ſperandæ erunt: at ſi nõ
ſincera fuerit cholera, ſed ſordidior quodammodo, tum ſperari poterũt quartanarij
illi motus, qui ordinem in Criſibus præbent. quare ad primum paroxiſmum aduer-
te, ſi ſimplex eſt, ſi tempora ſeruat ſua, an magis ſi quandam recipit diuerſitatem. ꝙ
ſi circa augmenta, aut ſtatus, aut declinationem contrahi rurſus pulſus videatur, at
que extrema frigere, ſuſpicio quædam eſt motam ſimul atq; eadem die fuiſſe melan
choliam: q̃q̃ non neceſſarium id eſt, poſſunt enim hæc eadem, aut ex motu phlegma
tis, aut ex alia portione choleræ prouenire: verum quarta dies certitudinem eo in du
bio dabit, ſi enim debente ea ſine ſebre fieri (vt in ternianis) triſtem tamen apporta-
uerit diem, & occultam quãdam ſine cauſa ægro perturbationem immiſerit, magnũ
quidem indicium erit die prima motam ſimul fuiſſe melancholiam: quare inſpecta
vrina, & alijs digeſtionis ſignis ad ſeptimum animaduerte, in quo aut Criſis fiet, ſi in
dicata in quarta fuerit, aut ægritudo ſoluetur, aut ſtatus erit.

Si vero prima dies nullum dederit ſignum motæ melancholiæ, videris autem ma
teriam groſſiuſculam, tunc iudica morbum vltra hebdomadam tranſiturum: quare D
nec 4 nec 7 curato, ſi opus fuerit aut ſanguinem mittere, aut pharmacari, neq; enim
is te teneat timor, ne impedias Criſim. ad ſecundam vero diem reſpice, in qua vide,
ſi quicquam commoueatur, an nihil: quòd ſi aliquid mouetur, conſiderato, an cla-
rus ſit paroxiſmus, & priori ſimilis (forte enim ſebris duplex erit) an magis latẽs fue
rit motus, & ſine manifeſta cauſa triſtior, quo caſu & ad quintum reſpicito, ſi ſæuũ
apportarit paroxiſmum, ſi longum, inæqualem, non humoroſum, ſed ſiccum, cum
declinatione longa, moroſa: quæ ſi contigerint, dubitare nihil debes motam die ſe-
cunda fuiſſe melãcholiam. computa igitur periodos ſecũdæ diei, & metire materiã,
qualitatemq́; eius, & quantitatem, ac digeſtionem, ſi enim mediocris in omnibus
viſa fuerit, ad 14 protende ſtatum: ſi craſſa medio modo, at multa, ad 20: ſi acutior,
& non multa, ad vndecimum. Cognoſces autem & quæ quietiores, & quę acerbio-
res dies erunt.

At ſi neq; prima, neque ſecunda die ſigna vlla videris motæ melancholiæ, tum ad
tertiam te conuerte, & materiam bene examinato: quòd ſi notæ vllæ apparebunt,
quæ ſuſpicionem dent eius motus, tunc ad periodos tertię diei ſpectato: ſi igitur &
6, & 9 tibi reſponderint quartanarios motus ſeruanti, tunc cronicam ægritudinẽ
futuram time, & ſi materia craſſa quidem videbitur, mediocris autem quãtitate, ad
2 1 decerne ſtatum: ſi vero multa, ad 27.

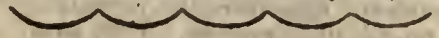
Cap. 16.

QVoniam autem non ſemper aduocari medicum ad initia morborum accidit,
ſiquidem primas dies vidiſſe non dabitur, at per cunctare tamen, quæ prima
fuit dies, qualeſq́; reliquę prçteriere. Fortaſſe enim hoc modo periodos pri

mæ,

A mæ, aut ſecundæ, aut tertiæ diei nouiſſe poteris: nam ſi quartanarios vllos motus de
prehenderis, facta ad diem primam ſupputatione videbis, cuiuſnam diei illæ perio-
di ſint. ꝙ ſi nec diem primam dare, neq; aliarum ordinem æger ſciuerit, aut qui ægro
aſtant, tu tamen morbi motus obſerua, raro enim fit, vt re diligēter ſpectata non ſeſe
offerant tibi quartanarij aliqui melancholiæ motus: quos ſi vllos videre poteris, con
ſiderato & ſigna digeſtionis, & propinquitatem ſtatus, & diſtantiam, necnō & ma
teriæ qualitatē. Sic enim non modo futurorum, ſed & præteritorum etiā cognitor
eſſe poteris, quemadmodū non multo iam elapſo tempore contigit mihi: quū enim
accerſitus ad ęgrum quēdam. multis poſt morbi initia diebus quęſiſſem, qua die pri
mū ęgritudo inuaſiſſet, neſcire ſe tum æger, tum & aſtātes dixere: tū quęſiui, quę ſal
tem grauiores præterijſſent dies: heſterna, īquit æger, & dies martis grauiores fuere.
fuerat autē, quam heſternam dixerat, Veneris dies, quarta quidem à die Martis. Co-
gnoui igitur melancholiæ motus illos fuiſſe, quum vero & vrinam & reliqua ſigna
digeſtionis examinaſſem, vidiſſemq;, q̄q̄ iam plures à prima præterijſſent dies, ſtatū
tamen adhuc longinquum, iudicaui periodos illas Veneris, Martiſq; tertię diei fuiſ
ſe, quare & ægritudinem ad 17 tranſituram. Facta vero diei tertiæ computatione tan
dem compertum eſt ægritudinem die Martis primo incępiſſe, ac tunc decimam &
nonam agi, quæ ſabbati dies erat.

m.m̄. i. v. ſ. d. l. m. m̄. i. v. ſ. d. l. m. m̄. i. v. ſ.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

B

Hęc ſunt, quę circa Criticorum dierum cauſas & rationem lōga primū diligētiq; in
quiſitione nobis comperta ſunt, mox & re ipſa obſeruationibuſq; comprobata: qđ
& reliquos quoq; medicorum facere & hortor & rogo: ſic enim (vt arbitror) & labo
rem noſtrū commendare, & me excuſare poterunt, ſi à parente medicinæ Galeno,
quem in reliquis vt Deū veneramur, & colimus, hac vna in re diſcedere auſus ſum.

HIERONYMI FRACASTORII

DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA RERVM LIBER VNVS.

AD ALEXANDRVM FARNESIVM CARD. AMPLISS.

HOMO homini natus quum ſit, Alexander Farneſi Cardinalis ampliſſ. *illud ſæpe dubitatum fuiſſe video, vtro beneficio prodeſſe magis queamus, eóne, quod per otium comparatur contemplando & ſcribẽdo, an eo, quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non ſolum propinquis & amicis, ſed etiam Rebuspub. & multis ſæpe nationibus magnopere agendo profuere, plurimi vero ſcribendo. Inter quos illud intereſſe videtur mihi, quod qui per negotia proſunt, præſentem magis, & magis perſpicuam vtilitatẽ præſtant opes, patrocinia, honores, libertates, & alia eius generis multa. qui vero per otiũ, ſi non adeo præſentem vtilitatem, at certe communem magis, & magis perpetuam, ac iniurias temporis & fortunę ſuperaturam afferunt. quo pacto diſciplinæ, leges, hiſtoriæ, artes inuctæ, auctæ, ac per manus traditæ in ætates omnes, in nationes omnes peruenire potuere. Vtroque autem modo prodeſſe poſſe, paucißimis quidem, quos Deus pręcipue amauit, ſemper conceſſum fuit, quòd otium & negocia inter ſe non parum aduerſari ſolent. qua de cauſa Reges & Principes viri, quòd actionibus detenti, diſtractiq́; minus otio inſeruire poſſunt, per alterum magis (hoc eſt per actiones) prodeſſe ipſi quidem conſueuere, per alterum autem minus, hoc eſt per ea, quæ ab otio proficiſcuntur beneficia. verum enimuero, quicunq; vere Reges, & Principes ſunt, curant profecto & prouident, vt quod ipſi per ſe non poſſunt, per alios nihilominus præſtent, ne quum altero in genere excellant, in altero humano generi deeſſe videantur, cuius beneficio nati, conſtituti q́; à Deo ſunt. qua in re non minus laudandi commendandiq́; ſunt, quàm in eo, quod per ſe ipſi poſſunt & conferunt. & ſi enim magna eſt ea virtus, quæ per ſe facit, non minor tamẽ & illa eſt, quę alium mouet, & per ipſum vſui eſt, quando neque Deus optimus atque omnipotens per ſe ſemp & ſtatim prodeſſe vult, ſed aliorum opera, & miniſterio ad eam rem vti conſueuerit. ex quo quidem fit, vt Reges non paruam ingeniorum rationem & curam habeant, ea alant, & foueant, & quodammodo vt pariant, cauſæ ſint. quare & illud recte homines inſtituiße videntur mihi, vt quemadmodum, qui naturæ ſunt partus, Dijs optimis conſecrantur, ita ij, qui ſunt ingenij, Regibus & Principibus viris dedicarentur. flores quippe & fructus, & primitias frugũ atq; animalium, templis & aris offerri videmus, poemata vero hiſtorias, & reliqua diſciplinarum inuenta, ijs qui poteſtatibus præſtant. quin ipſos quoq; vt pote modis omnibus de humano genere benemeritos, & Dijs optimis benefactoribus ſimiles dicere ſolemus, & Deorũ nomine ſalutare, & in Deorum cætum & numerum vita functos referre. verũ qui tales ſpectentur, paucißimi quidem omnibus ſeculis ſemper fuere, quando multos ipſa illa poteſtas, qua inſignes ſunt, non in aliena cõmoda, ſed in propria trahere conſueuit. Quapropter & maior eſt eorum paucorum gloria, quos vera virtus eò efferre potuit, vt Deos optimos imitarentur: quos inter (vt ad te veniam præſtantißimę iuuenis) tu quidem raro, ne ſi io quo, virtutum igne ſplendere, atque ea præcipue teneri pietate videris, quæ & per ſeſe, &*

per

A per alios prodeſſe ſtudet, & vult. nam vt priuata taceam beneficia, quæ innumera in dies
confers, tot quidem publica, ac tanta obis non pro patria ſolum Roma, non pro Italia ſo-
lum, ſed pro tota Europa, pro vniuerſo Chriſtiano nomine, vt non ſolum te admiremur om-
nes, ac ſuſpiciamus, ſed in tãto Chriſtianarum rerum diſcrimine à Deo maximo electum exi-
ſtimemus, cum quo ſanctiſſimus Auus tuus Paulus III. Pont. Max. curas omnes, actio-
nesq́; partiretur iam tum te ab adoleſcentia eum auſpicatus futurum, in quo onus tandem
recumberet tantę molis. Qua in re & illud quoque magnopere admirandum eſt, quòd mo-
les ea quum tam grauis, tam varia ſit, tu tamen literarum haud immemor non minori cura
atque opera ſtudes, vt & hac quoque in parte nec tibi, nec alijs deſis. Nam quum magna
quadam atque excellenti natura æque & ad actiones, & ad ſtudia literarum ſis natus,
facis profecto, vt & de te multa aliquando ſperanda ſint, & vt interea, quod tu per æta-
tem, ac maxima neceſſariaq́; negocia prę ſtare non potes, alij certe præſtent, quos tu ita be-
neuolentia, ita omni ſtudio amplexaris, ita liberalitate, patrocinio, ac fauore omni foues,
atque excitas, vt non minus tibi debeant literarum ſtudia, quàm Chriſtiana libertas. Cui
quidem rei & ipſe teſtimonio eſſe poſſum, quem tu, quum nec vnquam vidiſſes, nihil à te
poſcentem, beneficijs tamen non paucis ea vna de cauſa ſis proſecutus, ac proſequaris in
dies: cui ego beneficentiæ, & virtuti ita me addictum, ita deuinctum ſenſi, vt iam diu ni-
hil animo æque fixũ habuerim, quàm vt tibi, tuæq́; iſti, qua teneris pietati, aliquid párerẽ,
quod tuum tuiq́; cauſa confectum dici poſſet, hoc enim vnum dabatur mihi, quo quàm gra-
tus eſſet animus erga te meus, poſſem oſtendere. Quam rem tametſi ſerius, quàm voluiſſem
negocijs varijs impeditus, nunc demum tamen confeci, non quidem ea in re, quam magis de
ſideraſſem, quamq́; exiſtimaſſem tibi gratiorem futuram, ſed ea tamen, quam, quòd vtilita
B tem non paruam (vt ſpero) allatura ſit, haud ingratam tibi futuram exiſtimem. Igitur (quod
tuum dicas) pro eo ocio, quod mihi conceſſum fuit, de contagione & cõtagioſis morbis om-
nibus, & eorum curatione ſcribere mihi viſum eſt. magna quidem materia & admiratio-
nis non paruæ plena. cui & commentarium adieci non minus (vt arbitror) deſideratum de
conſenſu & diſſenſu rerum, quam Sympathiam & Antipathiam vocant, ſine quo natura
contagionum plane perquiri & monſtrari poſſe non videbatur. vtrunque autem negocium
mihi eo libentius ſuſcipiendum duxi, quòd quum hoc quidem ſcitu dignum ſit, illud ad ſalu-
tem mortalium non parum conducere videatur, tum de vtroq; quampauciſſima quidem à
maioribus noſtris, quæ extent, quæq́; viderimus nos, literis mãdata ſunt. De ſympathia qui
dem & Antipathia rerum Galenus iam ſeſe nonnulla ſcripſiſſe refert, verũ ea ſcripta aut
interiere, aut ætate noſtra, quod nos ſciamus, adhuc in lucem non peruenere. De contagione
vero Hippocrates quidem circa populariter vagantes morbos nonnulla tetigiſſe vide-
tur, ſed tamen qui obſeruaret magis, quàm naturas eorum traderet. Galenus vero poſt ip
ſum plura quidem monſtrauit, ſed & ipſe tamen, & ſectator illius Paulus Aegineta, Aë-
tius Amidenus, & alij veteres nõ pauca, vt mihi videtur, reliquere, quæ poſſẽt magnopere
deſiderari. Recentiores autem nihilo plus de contagione videntur dixiſſe, quàm ꝙ ab occul-
ta quadam proprietate proueniat. Quæ autem in vniuerſum natura contagionum ſit, &
quo principio efficiant, & quo pacto gignantur, & cur aliæ fomitem relinquant, aliæ ad di-
ſtans ſeſe etiam propagent: et morborum cur alij contagioſi ſint, leniores, mitioresq́; exiſten
tes, alij minime contagioſi, acerbiores, ardentioresq́; multo quum ſint: & quo à venenis con
tagio differat, & eiuſmodi alia multa nulli dicere tentauere, ſatis quidem feciſſe rati, ſi ho-
rũ omniũ cauſas in occultas illas (ita ipſi vocant) proprietates reduxiſſent, quibus acquie
ſcendum nõ modo ſibi ſunt arbitrati, ſed & alijs pcepere. atq; his contenti in quamplurimis
philoſophati ſunt, quod certe philoſopho homine ſemper indignum exiſtimaui. Cauſarum

enim quum quædam Vniuerſaliſſima ſint & remotiſſima à rebus, quędam vero propinquio G
res & particulares magis, ac demum quędam ꝓpinquiſſimę, & propria, proprias quidē & propinquiſſimas in recōditis, & difficilibus attigiſſe aut Dei certe eſt, aut diuini. Vniuerſaliſſimis vero ſtare ignaui & ruſtici ingenij eſt, medias vero inquirere, & ad proprias niti (quantum homini datur) philoſophi certe eſt. Admiraberis autem fortaſſe duas me haſce materias ſumpſiſſe ſcribendas, quarum alteram maiores noſtri penè intactam reliquerunt, alteram omnes fateantur ab homine ſciri non poſſe. Verum enimuero, ꝙ tum Sympathia rerum, tum & natura contagionum in difficili atq; arduo poſitę ſint, & nos quidem concedimus: quin & ineptum quoq; aut arrogantem magis eum fore dicimus, qui propinquiſſimas & proprias earum cauſas præſumat inquirere: verum tamen idem ille ſi medias peruestiget, multa illum inuenturum non diffido, quæ tum delectare, tum & magnopere prodeſſe poſſint, quod inſtitutum & mihi ipſe in hac noſtra perueſtigatione propoſui. Prætermiſſam vero fuiſſe à maioribus noſtris contagionū materiam, neminem mirari velim, quando id accidat diſciplinis omnibus, vt non omnia ab ijs, qui eas condunt, abſolui poſſint, quoniam vniuerſalia magis & rerum principia proſequantur. ita in ea, quæ de natura eſt, philoſophia innumera quidem partim intacta, partim non plane diſcuſſa relicta ſunt. nam neque quomodo intellectio in nobis fiat, hactenus traditum fuiſſe video, neque earum qualitatum, quas ſpirituales vocant, naturam ſatis demonſtratam, & alia multa. quod & in re medica conſimiliter quoque contingit, in qua plurima adhuc ſuperſunt, quæ poſteris & nepotibus inquirenda patres noſtri reliquerint, nos porrò nepotibus noſtris relinquemus. multa prętere interreunt eorum, quę ſcripta iam fuere, multa viuunt quidem, ſed non apud omnes, ita ſe habet mortalium rerum conditio & viciſſitudo. Neceſſaria autem necne ſit contagionum inquiſitio, quam nos in pręſenti aggredimur, ſi Dij annuerint, vnuſquiſ- D
que videre poterit, qui ea legerit, quę ſcribemus. Tu vero qualiacunque
hæc fuerint, quæ pro vetere inſtituto ſacramus principi viro,
tibi autem, quòd tua iam ſint, & tui gratia enata,
libenti animo accipies, tum & authoritate,
quæ tibi eſt tanta, proteges, vt nemo calumnijs inſectari audeat,
quę tibi accepta fuerint,
& ſub tuo auſpicio
emiſſa.

PRIMVM autem de latenti rerum conſenſu & diſſenſu, quam Sympathiam & Antipathiam dicunt, agamus, quo nihil admirabilius eſt in tota natura, nihil ſcitu deſideratum magis. Gallinaceus pullus vix natus equum Elephantemq; nihil reformidat, Miluum vel longe conſpectum adeo expaueſcit, vt ad matrem ſtatim cõfugiat. Eadẽ agno, & lupo, & alijs multis inimicitia eſt. Marſi & Pſili ſerpentes illæſi tractant. Theſſalos, & quaſdam familias in Creta legimus laudando afficere faſcino conſueuiſſe, intuendo vero Infantes in tabem vertere. Fulmen aurum colliquat intacto loculo, tum vina abſumit vaſe nec quicq̃ lęſo. Adamantẽ ferunt ſolo Hircino ſanguine molleſcere, mala medica inſperſo in eorum cumulum pane flacceſcere. Vniſono in cithara tacto moueri & aliud vniſonum videmus, quod ne prope etiam ſit. concuſſo vero tympano è corio lupi confecto, dicuntur ea diſſolui tympana, quæ ex agnino corio ſint conflata. Herculeus lapis ferrum ad ſeſe trahit, Adamas & Electrũ pilos & ſurculos. Quid vero æque mirandum eſt, quàm ignotum illud antiquis miraculum nauigatoriæ pyxidis, cuius extremum perpendiculum temperati magnete ferri, in incredibili diſtantia ad eas ſemper partes ſeſe conuertat, quæ ad Polos ſpectãt? Quid ꝙ Leo animalium omnium terror, gallinaceo tamẽ gallo terretur, præſertim cantum emittente? Taurum affirmant quamuis furentem alligatum ficu ſtatim manſueſcere. Braſsicę & rutę tanta inimicitia eſt, vt iuxta ſeri nolint. Cucumis autem ſuppoſito oleo recuruari videtur. Aurum neque oleum, neq;
B aquam imbibit, argentum viuum ſtatim, ac raptim quodammodo ebibit. Oleum aquæ non admiſcetur, quã nec Adiãtum admittit, quanq̃ riuos & fontes amat. Calx vero, & ſpongiæ, & id genus, liquida omnia ita abſorbent, vt mirari liceat, quum alioqui inter ipſa contrarietas nõ parua ſit. Et illud quoque mirandum eſt, ꝙ oſcitante alio & nos pariter, niſi aduerterimus, oſcitamus, & alio edente acerba quædã, ſaliua alteri in os proſilit. Catablepha animal hominem ad mille paſſus conſpectum interficit. in fœtus ſigna quædam eorum trãſire videntur, quæ matres auidiſſime appetiuere. Octimeſtris partus non viuit, quum tamen ſeptimeſtris viuere conſpiciatur. Porrò ſupra omnem credulitatem videtur eſſe Echeneis paruus piſciculus, Remorã appellamus, qui medio in mari nauem vi atque impetu ventorum actã ſiſtat, vt alij ferunt, aut ſaltem, vt alij, tardet. & infinita alia id genus, quæ incredibilis admirationis ſunt plena, inter quæ & contagionum natura eſt.

De primo conſenſu rerum omnium. *Cap. 2.*

PRimus autem, communis rebus omnibus, & admirãdus eſt ipſius vniuerſi conſenſus, in quo quæ ſunt corpora, ita omnia inuicem cõnexa, ita hærentia eſſe volunt, vt nulla potentia ſit, quæ eorum extrema, quibus ſeſe mutuo tangunt, ſeiungere prorſus poſſit, atque ita ſeparare, vt vacuus locus intercidat. Mira profecto res eſt hac de cauſa grauia ſurſum trahi, leuia deorſum, contraria, quæ ſeſe pellere, atque etiam interimere ſolent, nolle tamẽ ſeiungi, tantus eſt conſenſus ille rerum omniũ in vniuerſo. Cuius rei ſi quis forte finem requirat, & cuius gratia fiat, non difficile certe erit aſſignare rationem, quam & omnes aſſignant, ne detur vacuum: quippe vacuum in natura eſſe non poteſt, quoniam nihil natura ſuſtinet, nihil admittit, quod fruſtra ſit, quodq́ue vniuerſi ordinem & leges impediat: quæ quidem contingant,

ſi vacuus ſit vllus locus, in eo enim, nec quicquam fieri poterit, nec quicquam reci- C
pi. At vero ſi quis non ſolo fine contentus ſit, ſed & agens quoque requirat, & quid tã illud ſit, quod diuellenti reſiſtat, & quomodo, nõ erit fortaſſe ita promptũ reddere rationem tanti nexus: quãdo vniuerſi partes neq; eum finem agnoſcũt, neque per naturam appetere poſſunt, aut contrarijs fugi, ſi contraria ſint, aut ſurſum duci, ſi grauia, aut deorſum, ſi leuia. Neq; enim dicẽdum (vt quidam aiunt) vniuerſi partes, tametſi non eum cognoſcunt finem, dirigi tamen à cognoſcente: quando hic non vniuerſalem & primam cauſam quærimus, ſed particularem & propriam: quale eſſe non poteſt eorum vllum, quæ immaterialia ſunt, ſic enim perijſſet natura. Neque rurſus dicendum, vt alij, qui materiam in cauſa ponũt, quæ per ſe ſemper cõtinua ſit, ſine forma autem omnino eſſe non poſſit, vnde accidat vniuerſum ſemper eſſe continuum, & plenum: materiæ enim neque actionem, neque reſiſtentiam vllam iure poſſumus attribuere. Rectius igitur fortaſſe illud dicetur, primum finẽ, quem omnia per naturam habent, eſſe, vt ſint, ac conſeruentur: conſeruantur autem ſubſtantiæ & corpora principaliter ac maxime per mutuum nexum, & contactum extremorum: ſic enim euitant vacuum, quo nihil eſſe poteſt inimicum magis omni naturæ: atque hoc eſt, quod alij locati dicunt, locus enim fit vnum corpus alteri, vnde & recte aiunt locum eſſe locati cõſeruatiuum: quod profecto maxime fit, quum à vacuo præſeruet. Non cognoſcunt igitur eum finem ſubſtantiæ, & corpora, quæ in vniuerſo ſunt, per naturam tamen reſiſtunt, ne ſeparẽtur omnino. Non enim neceſſe eſt, quæ gratia alicuius agunt, finem etiam cognoſcere, ſed alia cognoſcunt quidẽ, alia per naturam agunt. In hoc autem ſimplici corporum nexu, & loco nihil alteri contrariũ eſt, nulla verſatur inclinatio ſurſum, aut deorſum. Quòd ſi contraria ſunt D
aliqua inter ſe corpora, ſi certam habent inclinationem, habent quidem, non quatenus ſimpliciter corpora ſunt, ſed quatenus talia (puta) calida, & frigida, grauia, & leuia: quare & quatenus talia, vim aliquam pati poſſunt, ſimpliciter autem non. Quacunque igitur intercidere vacuum poſſet, nexus & locus eſt neceſſarius ſubſtãtijs omnibus: propter quod & omnia, quæ intra primum corpus ſunt, locum habent ſecundum extrema omnia, quoniam ſecundum omnia extrema vacuum intercidere poſſet. Primum autem corpus, quoniam per ſupremam, & extimam ſuperficiem vacuo non eſt obnoxium, nec alterius conſeruatione indiget, per internam ſolum ſuperficiem locatur.

De Sympathijs Elementorum ad loca propria. *Cap.* 3.

IGitur quum omnia corpora finem eum habeant, vt conſeruẽtur, prima quidem rerum omniũ conſeruatio eſt ſimplex illa locatio & nexus, quo præſeruantur à vacuo, vt dictum eſt: ſecunda autem, quæ priorẽ hanc præſupponit, eſt certa & determinata locatio & nexus, quem conſenſum habent in primis elemẽta cum locis proprijs: neq; enim quatenus talia ſunt calida, frigida, grauia, & leuia, vbiq; cõuenientẽ locum habẽt, ſed certas ſedes expoſcũt, & certos quorũdam corporũ nexus. Atque igni quidem qui pro natura debetur locus eſt, totum illud, quod interiacet inter cõcauum orbis Lunæ, & deuexam aeris ſuperficiem, vbi conuenientiſſime collocatur, qm̃ cum altero extremo illi orbi iungitur, à quo q̃ optime per lumen conſeruatur, cũ altero vero aeri, cui per caliditatẽ reſpondet: reſpondere aũt per vtranq; qualitatẽ non datur, qm̃ ſic ignis iam aer eſſet, quare per alteram ſi reſpondeat, ſat naturæ datum eſt. Aeris vero ſitus inter ignem & aquam q̃ aptiſſimus eſt, cum hac enim hu-

A miditate, cum illo caliditate concordat. Porrò aquæ ſedes inter aerem & terram eſt, cum altero enim humiditate, cum altero frigiditate conſentit. Terra vero circa centrum in aquæ concauo locum habet, cui frigiditate reſpōdet. In his igitur locis omnem habent elementa conſeruationem, quam habere natura poſſint. nam & ſimplicem illū nexum & locū habent, quo præſeruantur à vacuo, tum vero & proprium, vbi propria eorū natura maxime bene habet: in reliquis autē locis priorem quidē, & communem nacta ſunt conſeruationem, propriam autem non, propter quod prouidit natura illis, vt per media contraria viam ſibi aperiant ad propria loca. Habet autem dubitationem quandam, quod diximus loca propria elementorum eſſe nexum certorum corporum, quibus conſentiant qualitatibus, quoniam quærentibus elementis loca ſua, indiuiſibile quiddam videtur eſſe, quod vocāt vbi, ad quod per ſe ſe tuntur tum tota ipſa, tum eorum partes, ac centrum ſui faciūt. cuius ſignum illud eſt, quòd ſi loco aquæ poneretur aer, terra nihilominus ad centrum ferretur: & ſi loco aeris poneretur aqua, ignis quidem moueretur ad locū, quò & nūc mouetur. qua re accidere quodammodo Elementis videtur moueri ad ſuperficies aliorū. Dicendū duas elementa habere rationes, alteram, quatenus vna quædam natura eſt vnumquodq; illorum, alteram, quatenus partes ſunt vniuerſi & naturæ totius. ac certe quatenus vna quædam natura ſunt, ſic profecto certum vbi, certumque locum habent vnumquodq; illorum, ad quod per ſe feruntur: ac ignis quidem locus eſt linea media inter concauum orbis Lunæ, & deuexam aeris ſuperficiem, ad quam & ignis totus & pars eius qualibet per ſe mouetur, & centrum faciūt. Aeris vero locus eſt linea media inter ignem & aquam. Aquæ vero locus linea media inter aerem & terram. Porrò terræ locus eſt centrū. at quatenus partes totius naturæ ſunt elementa, & veluti mēbra vniuerſi, loca quidem eorū ſunt ea, quæ dicta ſunt: ſicut enim in animali partes inter ſe conſenſum & relationem non paruam habent, & in eo certos expoſcunt ſitus, ita et in vniuerſo, quod pinde, ac animal quoddam, eſt, partes eius ſitus inuicem conſentiētes expoſtulāt, alioquin vniuerſum ipſum debite conſtitutū non erit. Non accidunt autem loca hęc elementorum, vt partes ſunt totius naturæ, lineis illis medijs, ad quas mouentur, vt naturę quædam per ſe, immo cauſæ & fines illarum ſunt: ſi enim quærat quis, cur ignis ad lineam inter Lunam & aerem mediā moueatur, reſpondere licet iccirco eſſe, quòd eo pacto recte collocantur elemēta in vniuerſo, & natura tota ſuos conſenſus habet, nec ignis ipſe bene haberet, niſi in ea linea ſacto totius centro, hinc quidem Lunæ concauum, inde aeris deuexum tangeret. atque itidem de alijs quoq; dicatur. neque alia quidem eſt in locis elementorum vis conſeruatrix, vt multi putant, quàm hæc, quæ dicta eſt.

B

De conſenſu partium in toto. Cap. 4.

EST autem & alius in elementis conſenſus partium, quatenus in toto ſunt: Cōſtat enim, ſi vi rareſactæ illæ ſint, ſeſe condenſare, ſi condēſatæ, rareſacere, quouſque veniant ad eum ſitum, qui toti pro natura debetur: qui quidem conſenſus non minus prædictis eſt admirandus, tum ꝙ mirum eſt partium alias deſcēdere in eo toto, alias aſcēdere, alias in latus ferri, tum ꝙ ex cauſa hac maximi quidem & plurimum admirandi effectus proueniunt. nam & ſoni primum per hunc modum audiuntur, tum & primæ animalium motiones contingunt, & proiecta in aere continuum motum habent, & quo nihil admirabilius vidit tēpeſtas noſtra, Tormenta quoq; illa, ꝑ quæ mœnia & vrbes tāto impetu demolimur, per hoc principium dant eam ſtragē.

Soni quidem,niſi addenſetur aer,non ſentiuntur,quoniam qualitates, quæ ſenſus C mouent,omnes quidem ſubiectum,in quo per ſe ſunt,denſum amant, medium vero,per quod feruntur earum ſpecies,non omnes denſum volūt, ſed quędam rarum expoſcunt, quædam denſius:lux igitur in ſubiecto raro non videtur, in denſiori videtur,medium vero,per quod ſpecies illius trāſit, rarum eſſe oportet.Quædam vero tam ſubiectum,in quo ſunt, q̄ medium,per quod deferuntur ſpecies, denſius poſcunt,vt ſonus,qui ſi aut ſubiectum aut mediū rarius habeat, ſenſum non mouet. Qualitas ergo illa, quæ ſonus dicitur, in materia denſa per ſe eſt,vt in ligno & alijs ſicuti & lux,& odor,& ſapor:at ſpecies,eius ſi mouere ſenſum debet, mediū poſcit continenter denſum:dico autem denſum non per admiſtionem terræ,ſed vi addenſatū,quod in aere accidit facto ictu.Inde enim facta prius diſtractione & rareſactione,tum ſubita fit addenſatio partis poſt partem,more vndarum,vnde circulationes conflantur,quod non aliud eſt, q̄ ſucceſſiua quædam aeris addenſatio in orbem facta,per quā delata ſpecies à primo profecta ſenſum dimouere poteſt. Fit autem ſucceſſiua illa addenſatio in aere prioribus quidem partibus ſubito ac vi denſatis,ſubito etiā ſeſe rareſacientibus,ac alias ſucceſſiue denſantibus:qui motus eſt partium in toto per cōſenſum factus. Proiecta quoq; per eandem rareſactionem & cōdenſationem portantur per aerem, partibus quidem,quæ ante ſunt,viam quodāmodo aperientibus,& propellentibus vndationē,ijs vero,quæ circa & à tergo,ſucceſſiue addēſatis,& rareſactis vna poſt aliam,& proiectum vehentibus nō aliter, ac per vndam; celeriter autem & impetu multo,qm̄ nihil celerius eſt rareſactione, quæ partium in toto fit. A principio aūt ſegnior eſt motus pp reſiſtentiam totius aeris nondum poſiti in motu,mox factis circulationibus multis, & potente iam aere ſeſe expandere D velocitas longe maior augetur,donec ſumma fiat: ad quam quū peruētum eſt, lenteſcit ſenſim deinde motus, aere, qui ante eſt, plurimū rareſacto,ac iam condenſatione continenter magis & magis deſinente,minorata obſiſtentia : atque hoc pacto tandem laxatio & ſolutio circulationum fit:vnde & vectio demum ceſſat. In bellicis autem tormētis tantus impetus accidit igne multo repente genito è fomite, qui vi concluſus rareſactionem ſibi propriam quærit. Si igitur obſiſtens potētius ipſum ſit,q̄ ignis,extingui ignem accidit,aut etiam generari nō poſſe:ſin contra ignis poſt luctamen multum potentior ipſe ſit,tum ſubita, atq; ea qdem ingenti rareſactione facta,aut vas rumpit, aut obiectam pilam impetu magno extrudit,quæ mox per aerem eodē modo portatur,quo & ſagittæ,& proiecta reliqua: quæ omnia per conſenſum partium in toto fiunt:nihil autem contra naturam patiuntur partes,quum ſeſe aut condenſant,aut rareſaciunt, quanquam aliæ aſcendant,aliæ deſcendant, qm̄ ſurſum aut deorſum inclinare non ineſt partibus,quatenus in toto ſunt,aut mouētur,ſed illi ſolum,quod totius rationem habet,& per ſe eſt,atque extra moueri vult: ſic enim aut ſurſum inclinat,aut deorſum. De motione autem animalium, quomodo & ipſa per hoc principium fiat,paulo poſt inquiremus.

De attractione,& motu ſimilium ad ſimilia. *Cap.* 5.

Videtur autem & alia quædam plurimum admiranda,quæ inter affinia & ſimilia verſatur,Sympathia : Cōſtat enim vnum ad aliud moueri,donec & in vnū coeant,quod & in elementis,& alijs maniſeſtū eſt,in aere quidem inter bullas illas, quæ in aqua fiunt,videmus enim vnam ad aliā appellere,& eo velocius, quo proximiores fiunt. Similiter autem & in igne ſæpius eſt videre paruam flammam à maiori

A iori velociſſime trahi. In aqua autem, & terra non ita promptum eſt, propter eorum
corporum incommoditatem. In miſtis vero multis manifeſtiſſime cernitur, vt Ma-
gnete, Electro, Adamãte, & alijs pluribus, præcipue autem in animalibus, & plãtis.
De quibus omnibus nũc in vniuerſum quæremus, quomodo is motus fiat, mox de
miſtis nonnulla ſeorſum dicemus. Sunt ergo, qui putent ſimile moueri ad ſimile
propter ipſam ſimilitudinem, qua ſeſe mutuo conſeruant: nam qua cauſa elementa
mouentur ad loca propria, eadem & ſeparata pars ad ſuam cõſimilem mouere vide-
tur: mouentur autem Elementa ad loca propria, vt locentur illic, vnianturq; ſimili, à
quo conſeruãtur, cur ergo & pars ad partem non moueatur, vt illi vniatur, ac cõſer-
uetur, quum maior multo, & intrinſeca magis ſit earum ſimilitudo, q̃ elementi ad
locum proprium? Sed certe hoc, tametſi apparentiam quandam habeat, non tamen
(vt arbitror) recte dicitur, pars enim ſeparata, neq; per cognitionem, neq; per natu-
ram moueri ad conſimilem poteſt, ac non cognoſcere quidem manifeſtum eſt, per
naturam autem non moueri & ſigna ſunt, & cauſæ, ac ratio, quæ conuincant. Primũ
enim videmus ſimilia hæc moueri non in omni diſtantia poſita, ſed certam require-
re, atq; eam quidem valde paruam in multis: oporteret autem in omni diſtantia mo
ueri, ſi per naturam, & ſimilitudinem agerentur: ſimilia enim vbiq; ſimilia ſunt, &
eandem naturam habent, quemadmodum elementa ad ſua ſe loca ferunt, vbicunq;
poſita ſint. Præterea & quanto maior eſt moles eius ſimilis, quod ad aliud mouetur,
tanto difficilius duci conſtat, ac ne poſſe etiam moueri, ſi maior accreuerit quanti-
tas, quod contra ſi rei accideret, ſi per naturam ſeſe ipſa mouerent: quanto enim ma-
ior eſt in ijs quantitas, tãto facilius fit motus, ꝙ plus adſit eius naturæ, & virtutis,
B quæ mouet. Indicãt hæc non per naturam applicationẽ ſimilium fieri, ſed intercide
re vim: quod & ratio quoque cõmonſtrat. Quęrimus. n. nũquid per pręſentiã vnius
ſimilis, vt Magnetis, natura & forma alterius, vt ferri, mutetur ab eo, quod per ſe eſt,
an non: ac mutari quidem non videtur, niſi corrumpatur, non corrumpitur autem.
Si ergo eadem remanet, quæ prius nõ præſente magnete, idem profecto faciet, quod
prius, & eandem inclinationẽ habebit: at prius inclinabat deorſum: ergo & nunc
quoq; ad idẽ inclinabit. quare ſi ſurſum ducatur, cõtra ferri naturam fiet, & vim pa-
tietur. Qua de cauſa nõ recte dicunt ſimilia per naturam ad ſimilia moueri: nec par
eſt, ſi elementa per naturam feruntur ad propria loca, vt & ſeparata pars ad conſimi
lem per ſe moueri debeat: qm̃ ſeparata pars iam facta eſt totum quoddam, quod per
ſe propriam naturam habet ſurſum, vel deorſum inclinantem, quæ donec manet,
ſemper illuc inclinat. Alij dicunt alterari ferrum à magnetis ſpecie, & ita alteratum
per ſe moueri ad ipſam. Sed certe & hoc nihil eſt, & eadem quæſtio redit: nam per
ſpeciem illam magnetis, vel corrumpitur forma & natura ferri, vel remanet: ſi rema
net & eadem eſt, cur non eandem habeat inclinationem?

Quid igitur defecit ne natura in hoc, vt ſi ſimilia mutuo conſeruantur, modum
non dederit, quo vnum ad aliud moueri poſſit? Nõ defecit quidẽ natura, ac modũ de-
dit, quo ſimul coniungi poſſent: verũ non eũ, quo elementa mouentur ad loca pro-
pria, ſed alium, qui quodãmodo naturalis eſt, quodãmodo violentus, de quo iam ſe-
quitur, vt dicamus. Qm̃ igitur nulla actio fieri poteſt niſi per contactum (vt in natu
ralibus demonſtrać) ſimilia autem hęc non ſeſe tangunt, nec per naturam mouen-
tur vnum ad aliud, neceſſe eſt, ſi applicari inuicem debent, demitti aliquid ab vno ad
aliud, quod proxime tangat, & eius applicationis principium ſit: hoc autem aut cor
pus erit, aut forma aliqua ſimplex materialis, vel ſpiritualis. Antiqui quidem, vt

Democritus & Epicurus, quos è noſtris Lucretius ſecutus eſt, effluxiones corporũ, C
quas Athomos appellabant, principium eius attractionis ponebant: quæ quidem eſ-
fluxiones ne negandę quidem ſunt (vt mox oſtendemus) modus autem; quem ipſi
tradebant, ſat rudis & ineptus erat: quem qm̃ tum Alexander Aphrodiſienſis, tum
& Galenus ſatis aperte reprobãt, à nobis prætermittetur. Verũtamen receptis Atho
morum effluxionibus nos modum alium tradere poſſe videmur, quo attractio ſimi
lium fiat: meminiſſe autem oportet eorum, quę ſupra dicta ſunt de cõſenſu & motu
partium in toto. Suppoſito igitur, ꝙ à rebus effluant inſenſibilia corpora, dicimus
ab vno ad aliud ſimilium reciproce tranſmitti ea corpuſcula, è quibus totum quod-
dam fit atq; vnum, verũ difforme in partibus, neq; enim, quæ iuxta a ſunt & iuxta
b, eam habent rationem ſitus, & raritatis, ac denſitatis, quam habent, quæ in medio
ſunt: qua de cauſa partes in toto illo nõ debite ſe habent. Sicut igitur ſupra diximus
in elementis partes cõſenſum habere maximum, & in toto moueri, quum debitum
non habent ſitum, & modo conſtringi, modo laxari, ita & hic in ea athomorum nu
be ſe habere dicimus, vt partes in eo toto nunq̃ debite collocentur, & pro natura
conſiſtant, donec in vnum non coeant: motis ergo particulis illis, & ſubiecta ſimul,
in quibus ſunt, moueri accidit, & ſimul coire. Atq; hoc quidẽ modo ſi quis dixerit
attractionem ſimilium fieri, nullũ (vt arbitror) aſtruet inconueniens, cauſam referẽs
ad motum partium in toto: cuius rei & illud eſſe ſignum poteſt, ꝙ confricata quędã
vt Succinum, & Adamas fortius ſurculos trahunt. Quòd ſi cauſa hæc in oĩbus aſſi-
gnari in vniuerſum poſſet, non alia profecto quærenda à nobis (vt mihi videtur) fo-
ret, ſed certe cauſa hæc non omnibus eſſe cõis poteſt (vt mox dicemus.) Quapropter
aliud fortaſſe principium inquirẽdum videtur, q̃ athomorum, quod cõmune omni- D
bus eſſe queat: atq; hoc quidem, ſi non eſt corpus, quod ab vno ad aliud tranſmitta
tur, neceſſario erit forma ſimplex, & aut qualitas, aut ſubſtãtia: at certe qualitas nul
la earum eſſe poteſt, quæ materiales vocantur, non caliditas, non frigiditas, non alia
(vt manifeſtum eſt.) quare ſi qualitas vlla eſt, erit vtiq; earum aliqua, quæ ſpirituales
vocantur, quod & multi exiſtimãt. Sed habet dubitationem non paruam, quomo-
do ſpirituale illud eſſe principium poſſit illius motus: nam ꝙ ipſum alteret ſimile vt
ferrum, quod alteratum ſeſe mox moueat ad magnetem, ſupra ſatis improbatum
fuit: ꝙ vero ſpirituale ipſum ſit illud, quod per ſe mouet, non ſatis rationabile vide-
tur, quoniam nihil per ſe moueri poteſt, quod non ſit aut corpus, aut ſaltem natura
& ſubſtãtia in corpore. Porrò nec videtur, quomodo ſpiritualia hęc mouere poſſint,
præſertim trahere, qm̃ productio eorum non cum motu locali, ſed per quandã ma-
gis generationem partis poſt partem momento factam. Si igitur ſpirituales vocatæ
ſpecies omnes qualitates quædã ſunt, dicere fortaſſe nullo pacto poſſumus per ipſas
eiuſmodi attractiones fieri: ſi vero aliquæ illarum ſubſtantiæ ſint, nihil (vt opinor)
prohibet ad eas rationem oẽm tam miri effectus referri, qui inquiratur à nobis. Re-
cipiendum aũt eſt (vt multis placet) ſpirituales ſpecies eiuſdem rationis eſſe cum for
mis illis, quarũ ſunt ſpecies, nec differre ab ijs niſi modo ſubſiſtendi: eatenus.n. ma-
teriales ſunt, & dicuntur, quatenus craſſa quadam exiſtentia in materia ſunt, & cer-
tos terminos poſcunt. Ingenitum autẽ eſt formis omnibus ſeſe (quo magis poſſunt)
propagare, quod quidem faciunt craſſæ illæ formæ, quæ materiales vocantur: verum
propagare ſeſe per eum modum, & exiſtentiã, qua ipſæ ſunt, non vtiq; poſſunt, ſed
tenuem, & ſuperficialẽ ſui vel partem, vel gradum producũt, quem Epipolim vocãt,
qui ob tenuitatem ſui & contrarium non habet, & momento gignitur, ac propaga-

A tur,ceu ſoboles quædam. Hæ igitur tenues & ſuperficiales formę aptę inprimis ſunt id,quod ſunt,repręſentare vſq; ad craſſas illas,à quibus productæ ſunt,propter quod ſimulachra earum & ſpecies ſunt appellatæ: propter tenuitatem autem,& quod momento gignuntur,ſpirituales dici conſueuere , eiuſdem tamen rationis cum ijs, quæ & craſſæ & materiales dicuntur. Si igitur qualitates primæ,ſubſtantiæ ſunt elementorum,vt multi Ariſtoteli attribuunt,aut etiam ſi ſubſtantiæ non ſint,ſed tamé,quātum de ijs inducitur, tantundem & de ſubſtantia ſubgeneratur,vt Auerroi placet, aut vniuerſaliter ſi ſubſtātiæ ſpecies ſpirituales habent & ipſæ, viā fortaſſe habere poſſumus ad oſtendendum,quo pacto ſimilium contractio & vnio à ſubſtātia fiat per ſpiritualem ſpeciem. Quippe de lato ſpirituali ab a ad b,& reciproce à b ad a, quod eiuſdem rationis ſit cum a, & b, & ſubſtantia,quemadmodum ipſa, totum quoddam fit ex a,& b,& ſpirituali illo, in quo toto partes non plane debitum eſſe,& ſitum habent,niſi inuicem ita aſtringantur,vt ſimul & .a,& b coeant:ſic enim totum illud bene habet,& ſecundum naturā coexiſtit,non ſecus ac ſi aer aliquis valde diſtractus ad ſeſe redeat,& partes,quæ longius aberant: in vnum cogat & vniat, qui motus tandem eſt partiū in toto ſeſe ad ſuum ſitum mouentium à forma factus, quæ natura & ſubſtantia eſt. Eſt ergo partim quidem naturalis (quoniā motus omnis partium in toto à natura fit)& à forma illa, quæ in eo toto natura eſt:partim vero & violētus eſt, ſi ferto comparetur & extremis ipſis, quæ per ſe & vt grauia inclinationem deorſum habent, quod & aeri etiam rarefacto & diſtracto accidit, altero extremo,quod ſurſum eſt, deſcendéte per motum partium in toto:quod non incōuenit parti,dum pars eſt, vt in toto certo modo moueatur, quo non moueretur, ſi

B per ſe eſſet,& vt totū. Qua de cauſa partim violentus eſt motus ille extremis partibus, quoniam naturam propriam ſeruant,qua vel graues,vel leues ſunt:partim autem eſt naturalis,quoniam in toto mouentur & nō per ſe. Ad quæ ſi quis reſpiciat, non alienum fortaſſe & veluti paradoxum quoddam exiſtimabit, quod Alexander dixit attractionem omnē à calore eſſe:ſi enim qualitates primæ , ſubſtantiæ ſint elementorum,producant aūt ſpecies ſpirituales eiuſdem rationis,quæ longe productę ad ſua ſimilia per dictum modum poſſint applicationem eorum facere : calori quidem maxime & præcipue debebitur ea facultas: latet autem nos caliditas illa,quoniam ſpirituales ſpecies ſenſibilem actionem non habent in alterando , quanquam in mouendo vim non exiguam prodant. Atque hæc quidem ſunt, quæ probabiliter de tanto problemate nobis dicenda viſa ſunt,ad quæ credenda & ea nos induxerūt, quæ Galenus ,& alij dicunt, quum eiuſmodi effectus à tota interdum rerum ſubſtātia fieri dicunt,interdum à ſimilitudine:quæ apud me non aliter intelligi poſſe vidétur,niſi per dictum modum: per ſimilitudinem enim à Galeno intelligi ſimplicem relationem, aut relationis fundamentum ego nūquam exiſtimare potui, quum hæc per ſe principium motus illius eſſe non poſſint,neq; enim relatio,neq; fundamentum non tangens mouere valent:ſed per ſimilitudinem ego arbitror ſpeciem ſpiritualem accipiendam eſſe, quę tangit:per totam autem naturam audienda eſt formæ, quæ ſui ſpeciem propagans,& ad conſimile copulans mouere poſſit, vtrum autem mouere per dictum modum,qui ſit motus partium in toto, Galenus exiſtimauerit, an per alium,incertum eſt mihi. Sicut autem inter ſimilia mutua verſatur attractio, ita & inter diſſimilia, & contraria verſari propulſationem quādam mutuam cōſentaneum eſt credere:quod quoniam in miſtis manifeſtū eſt magis,infra certius oſtendetur:nunc ad reliquos elementorum conſenſus,& diſſenſus pertranſeamus.

De

De conſenſu & diſſenſu elementorum circa qualitates contrarias. C

Cap. 6.

EST autem & alia magnopere admiranda elementorum Sympathia & Antipathia circa eas qualitates, quæ cõtrariæ inter ſe ſunt, vt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas: nam has quidem contrarias eſſe, & ſeſe mutuo deſtruere, atque interime re manifeſtum eſt: at vero quis non miretur, quum nihilominus videamus certos vnius contrarij gradus ſtare, ac quodãmodo congaudere cum certis alterius, quoſdam vero cũ quibuſdã non poſſe conſiſtere? quaſi caliditas ſpecie tota, & natura cõtraria non ſit frigiditati, ſed certis gradibus ſolum: quod, quomodo ſe habeat, inquirendum. Quoniam igitur gradus certos, & quandam intenſionem habẽt hæ qualitates, quos gradus philoſophi vſq; ad octo per quandam ęſtimationem producũt doctrinæ gratia, manifeſtum ꝙ ſummus ille gradus, qui vt octo dicitur, cum nullo gradu ſui contrarij ſtare & conuenire poteſt, ſed omnibus aduerſatur: at vero ille, qui vt ſeptẽ eſt, eam non habet contrarietatem, vt omnibus aduerſetur, ſed ijs ſolum repugnat, qui ſupra vnum ſunt, cum vno autem & ſtat, concordat: qui vero vt ſex dicitur, cum duobus conſentit, reliquis contrariatur, qui ſupra duos ſunt, quinque vero cum tribus concordat, ijs diſſentit, qui ſupra ſunt: quatuor porrò cum quatuor conuenit, reliquos, qui ſupra ſunt non admittit: quare contrariæ quidem ſunt qualitates, ſed non ita, vt quilibet gradus cuilibet aduerſetur, ſed certi certis tantũmodo: quod Natura quidem ita cõſtituit, vt mixta fieri & conflari poſſent. Fortaſſe autem nec fieri poteſt, vt gradus vnus aut plures vnius cõtrarij inducti in aliud tolli amplius ab eodem, & deſtrui poſſint, vt ſi a calidum, in b frigidũ, gradum vnum caliditatis induxit, fieri non poteſt vt b gradum illũ rurſus deſtruat, & à ſe repellat, ne cũ ſeptem ſuæ frigiditatis conſiſtat, quoniam nihil in ſeipſum agit, neque ſimpliciter, neq; quatenus frigidum in ſe quatenus calidum per vnum gradum. Si enim ageret, ageret quidẽ inducendo frigiditatem aliquam: aut ergo inducet, quam habet iam, aut quam nõ habet: at ea, quam habet, produci quidem non poteſt, vtpote quę iam habetur, minus vero ea, quam nõ habet, & iam amiſit, qm̃ per illã actu non eſt, nec eſt à quo fiat: relinquitur igitur vt gradus ille vnus caliditatis in b, cum ſeptem frigiditatis ſtet, & conueniat: ſimiliter & de alijs dicatur. Sed habet difficultatem quomodo primus ille gradus ab a producatur in b, & poſt ipſum alij, & quomodo cum actione ſimul & reactio fieri poſſit. Tangentibus enim ſeſe a & b, ſi quidem potentius eſt a, quomodo patitur? ſi vero impotentius, quomodo agit? ſi ęque potens, quomodo aut actio, aut paſſio fit? quid igitur quiſq; hac in re dicat, noſtrum inſtitutum non eſt nunc recenſere, quid autem rationabiliter exiſtimemus nos, in medium breui afferemus, quædam declarationis gratia præmittentes. Primum quidem quòd in actione contrariorum conſideranda eſt potentia, per quam fit actio, qualis ſit, & quanta, deinde illud, quod inducitur, ac demum in quod proprie agunt: ac potentia quidem ſemper menſuratur per gradus illos, ſecũdum quos eſt contrarietas. qm̃ enim graduum quidam quibuſdam cõtrarij ſunt, quibuſdam non, vniuerſaliter nulla actio fit inter eos, qui contrarij non ſunt, nec ab ijs potentia reſultat, ſed ab ijs ſolum qui cõtrarij inter ſe ſunt. Illud vero, quod inducitur, ſemper eſt remiſſiſſimus gradus, incipiendo ab vno, vel fortè à medio, aut minori, aſcendendo verſus ſummum. Contra vero illud, in quod fit actio, ſemper eſt intenſior gradus, deſcendendo à ſummo ad minimum. Ex his fit, vt tangentibus ſe a & b, ſiue æqualia ſint, ſiue alterum potẽtius, ſemper alterum in alterum reciproce neceſſario agant: etſi enim D

b ſim-

A b ſimpliciter impotentius ſit, frigefaciet tamen a, & neceſſario gradum vnũ primo inducet, mox & duos,& ita alios conſequenter:quoniam id,in quod proprie agit, eſt gradus ſummus,vt octo ipſius a calidi, ad quem b contrarietatem habet per omnes ſui gradus.aget igitur per potentiam reſultãtem ex omnibus gradibus, quod autem inducit, eſt gradus vt vnum frigiditatis,ad quem a contrarietatem non habet, niſi per gradum vnum, qui eſt vt octo, per ſeptem enim non contrariatur, ſiquidẽ vnus frigiditatis gradus cum ſeptem caliditatis ſtat,& contrarietatem nõ habet. Potentia igitur,per quam a agere poteſt in gradum illum vt vnum frigiditatis,qui inducitur,non reſultat ex omnibus,ſed ex vno ſolum.quare reſiſtat,a per ſolum gradum vnum. quum ergo b per omnes ſuos gradus agat,a autem per vnum tantum reſiſtat gradui vni, qui inducitur,fiet quidem, vt neceſſario primus ille gradus inducatur,nec obſtabit pars non paſſa,quoniam & ipſa per gradum vnum ſolum aget,per ſeptem enim non contrariatur: at vero & ſecundus pariter inducetur eadem ratione, ꝙ b aget in gradum vt ſeptem ipſius a, cui per ſeptem ſui gradus contrariatur: a autem in gradum vt duo,qui à b inducitur,non aget niſi per vnum gradum,hoc eſt per illum,qui eſt vt ſeptem,quoniã duo frigiditatis gradus cum ſex caliditatis ſtant, & cum ijs contrarietatem non habent. Reſiſtet igitur a per vnum ſolum gradum, b autem per ſeptem aget, quare neceſſario & ſecundum producet gradum,& conſimiliter tertium,& ita deinceps,quoniam ſemper maior eſt potẽtia,per quam agit,q̃ ea,per quam reſiſtitur gradibus,qui introducũtur, quæ ſemper non niſi per vnum eſt,aut forte per minus,& minus in infinitum.Idem dicatur & de a reſpectu b,nam quum a agat primo in gradum ſummum b,cui contrariatur per omnes ſuos gradus

B inducatq; gradum vnum caliditatis,cui b non reſiſtit niſi per gradum vnum, qui eſt vt octo,per ſeptem enim non contrariatur,neceſſario quidem fit,vt a primũ caliditatis gradum introducat in b, mox & ſecundũ,& alios eadem ratione,quo pacto tandem fit,vt & actio fiat, & reactio inter cõtraria, quod nõ ſine fine quodã magno à natura inſtitutum eſt,quo miſta conflari poſſint,alia quidem inanimata terræ metalla,lapides,& id genus,alia animata plantæ,& animalia,& ipſe demum homo:de quorũ miſtorum Sympathijs ſupereſt iam,vt dicamus.

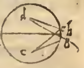
De Sympathijs & Antipathijs miſtorum, & attractione ſimilium. Cap. 7.

HAbent ergo & miſta ipſa Sympathias ſuas,& Antipathias, & quidem admirãdas:atque in primis eas habent,quas habere elementa dictũ eſt:imo inſignius propter denſitatẽ materiæ. Sicut enim ignis & aer elemẽta non lucent, non ſonant, nec calefaciunt,nec odorẽ,aut ſaporem ædunt,niſi addenſentur, ita nec alias virtutes ita exquiſite oſtendunt,vti quum per miſtionem ſunt cõdenſata. Igitur & cõem vniuerſi conſenſum loci & nexus in primis habent miſta, tum vero & eum, qui eſt partium in toto.Conſtat enim ſi vi fuerint addenſata,ſeſe rareſacere,ſi rareſacta,dẽſare. At vero & ad loca elementorum in ijs prædominãtium mouentur, ac poſtremo ſimilia quoq; & affinia ad ſeſe trahunt,quod in quibuſdam admirationem non paruam præbet,vt in Magnete,Electro,Adamante,& plantis,& animalibus:quanq̃ particulares quaſdam dubitationes habeant conſenſus iſti: nam ſi per ſimilitudinẽ (vt ſupra diximus)fit hęc attractio,cur magnes non potius magnetem trahit, q̃ ferrum,& ferrum cur non potius ad ferrum mouetur,quàm ad magnetem? quæ nam affinitas eſt pilorum,& ſurculorum cum Electro,& Adamante?pręſertim ꝙ ſi cum

Electro affines ſunt,quomodo & cum Adamante affinitatem habebunt,qui diſſimi C
lis Electro eſt? At vero & illud dubium eſt,vtrum omnia ſua ſimilia trahant,vt lapis
lapidem,& caro carnem,& reliqua,de quibus nihil conſtat: deinde & quæ nam ſit
illa ſimilitudo,vtrũ ſpecie,an genere,àn in accidente aliquo ſit. Sunt qui dicant ſi-
milia eſſe oportere, ſed non eadem, propinqua autem,ac propterea ſimile moueri
ad aliud,à quo perficitur magis,quod ſupra ſatis eſt improbatum:ſi.n.natura graue
eſt,donec natura illa remanet, ſemper deorſum inclinabit. Videtur igitur mihi ſimi
lia eſſe oportere, & eadem ſpecie, quæ ſeſe mutuo trahunt:dico autem eadem ſpecie
aut actu,aut proprio ſubiecto:voco propriũ ſubiectum id,à quo emittitur ſpiritua-
le illud,quod trahit,qd' ſæpe in miſtis latet propter miſtionis diſformitatẽ, per quã
ſæpe aliud actu ſunt,aliud potentia. Pili igitur, & ſurculi ad Electrum fortaſſe, & ad
Adamantem trahuntur, non qua pili ſunt, ſed qua aut aer in ipſis incluſus eſt, aut
principium aliud,quod primo trahitur,& rationẽ analogiamq; habet cum eo,quod
per ſe trahit, in quo & Adamas,& Electrum conueniunt per principium vtiq; cõe.
Quapropter & Magnes, & alia multa non trahunt fortaſſe per id, quod actu ſunt,
ſed p latens aliud in ipſis principium,quod ſimile ferro eſt aut ipſi, aut principio in
eo. Simile autẽ omne trahere ſuum ſimile, ſi analogum ſit, & potentiam habeat,
conſentaneum eſt credere: qm̃ ita in elementis apparet,& eadem eſt omnium ratio
& finis. Interdum autem ſpirituale illud,quod trahendi principium eſt, validiſſimũ
eſt,interdum debile,ſicuti & principium, & forma,à qua demittitur: propter quod
alia ſimilium valenter ſeſe inuicem applicant,alia ſegniter & impotenter:per ſe au-
tẽ debere ſe omnia ita habere nõ ſolum ratio eſt,quæ omnibus eſt cõis,ſed & expe-
rientia apparet. Nos enim præſentibus multis è noſtris medicis experiẽtiam multo- D
rum fecimus,perpendiculo bene & concinne aptato,quale eſt in nauigatoria pyxi-
de,ac manifeſte vidimus magnetem trahere magnetem, ferrum ferrum, tum ma-
gnetem trahere ferrum, ferrum magnetem:porrò electrum parua electri fruſtula ra
pere,argentum attrahere argentum,&,quod valde mirati fuimus,magnetem vidi-
mus argentum trahere:item Electrum non ſolum ſurculos & paleas mouere ad ſe,
ſed & argentum. Vidimus quoq; idem fruſtum magnetis per vnam faciem ma-
gnetem trahere nõ ferrum, per aliam ferrum non magnetem, per aliam vtrunque:
quod indicium eſt in vna parte plus eſſe magnetis, in alia plus ferri, in alia vtrunq;
æqualiter,vnde fiat diuerſitas illa tractionis. Quare nemini dubium eſſe debet ſimi-
lia omnia per ſe,ſe inuicem trahere,niſi per accidens impediantur.

Nunc & de motu illo quæramus, quo perpendiculum illud temperati magnete
ferri ad eas partes conuertitur,quæ ad polos ſpectant:qui ad ſimilium quoque attra
ctionẽ reducendus videtur: quanq̃ ſunt,qui non trahi vllo modo perpendiculũ il-
lud putent,ſed cœli vertigine omnia pturbante ſeſe ita conſtituere, vt quieſcat ma-
gis,quo poteſt,talis autẽ eſt linea,quæ ad polos ſpectat. Alij exiſtimant ferrum illud
ſeſe ad eas ſtellas conuertere,quæ in polis ſunt,non aliter, q̃ herbæ quædam ad So-
lem,vt Heliotropion,Tragopogum,& Ornithogalum:quorum neutrum rationabi
liter dicitur,perturbari enim à cœli vertigine omnia falſum eſt,quando illa huc nõ
pertingit,& multa quieſcere hic videntur:ꝙ ſi cauſa illa ad perpendiculum faceret,
vtiq; & ſine temperamento Magnetis ad eum ſitum ſeſe conuerteret. A ſtellis autẽ
nulla attractio fieri poteſt,niſi quæ à calore per accidens fit, calefactis quibuſdam,
quæ mox per naturam ſurſum tolluntur,aut forte circumaguntur cum Sole, vapo-
ribus, qui in vna parte facti ſunt, & ſucceſſiue de vna in aliam fiunt,recipientibus

A impetum ſucceſſiuum, & in orbem, ſicuti principium, à quo generantur, in orbem fertur: vnde accidit quoſdam teneros flores & folia propter humiditatem circũuerti cum Sole: hæc autem ad perpendiculum in nauigatoria pyxide nullam habent attinentiam. Conſtat pręterea perpendiculum illud declinare à linea, quæ ad polos ſpectat, in noſtro quidem hemiſperio, quod eſt à fortunatis inſulis ad Catygaram, declinare dextrorſum per gradus Circiter nouẽ, in alio aũt hemiſperio vltra inſulas fortunatas declinare ſiniſtrorſum, & modo plus, modo minus: obſeruant. n. qui ad nouũ orbem nauigant, quũ peruentum eſt ad meridianum, quod per Aſtores vocatas inſulas tranſit, mutari perpendiculum: &, quum in noſtro mari dextrorſum flectat à polo, illic ſiniſtrorſum verti. Vt ſi polus arcticus ſit b, perpendiculum in noſtro mari, vbi c, in alio autem mari, vbi d, declinabit quidem in noſtro mari à b polo per lineam c g, in alio per lineã d e. Nos igitur diligentius rem conſiderãtes dicimus cauſam, ꝙ perpendiculum illud ad polum vertatur, eſſe montes ferri, & magnetis, qui ſub polo ſunt, vt negociatores affirmant, quorum ſpecies per incredibilem diſtantiam vſque ad maria noſtra propagata ad perpendiculum vſq;, vbi eſt magnes, conſuetam attractionem facit: propter diſtantiam autem quum debilis ſit, non moueret quidem magnetem, niſi eſſet in perpendiculo: quare & ſi non trahit vſq; ad principium, vnde effluxit, at mouet tamẽ, & propinquiorem facit, quo poteſt. Quod ſi naues forte vllę propinquiores ſint illis montibus, ferrum omne earũ euellitur, propter quod nauigijs incolæ vtuntur clauis ligneis aſtrictis. Propter ſitum igitur eorum montium declinat perpendi-

B culum in noſtro mari dextrorſum, in alio ſiniſtrorſum à polo. Polus b, montes magnetis, vbi e h, perpendiculum in noſtro mari, vbi c, in alio, vbi g. In noſtro igitur mari declinabit à polo per lineam c h, in alio per lineam g e. Attractio autem hæc ad Athomos & corpuſcula reduci poſſe non videtur, qm̃ corpus nullum in tanta diſtantia demitti poteſt, quod vnum cõtinuum facere poſſit ab ijs mõtibus vſque ad noſtra maria: ſpeciem autem ſpiritualem nihil demitti prohibet: quod & in lumine manifeſtũ eſt, cuius ſpeciem à ſupremo orbe, & ſtellis huc vſq; demitti conſtat: qua de cauſa attractiones ſimiliũ ad corpora vniuerſaliter reduci poſſe ſupra non arbitrati ſumus.

De Echeneide, quomodo firmare nauigia poſsit. Cap. 8.

MAius miraculum præbet Echeneis piſcis, ſi modo verũ eſt, quod fertur, aut firmare nauigia, aut tardare. Cauſa, ſi qua eſt, non alia certe eſſe poteſt, quàm partim attractio per ſpecies prædictas facta, partim vacuum: modus autẽ eſt duplex, vnus, vt piſcis ille non cauſa ſit eius retentionis, ſed ſignum alterius, quod retinet: alius, vt etiam cauſa ſit. Primùm igitur nihil prohibet ſaxa & ſcopulos, vbi Echeneides degunt, conſimilẽ ſpeciem vſq; ad nauigia mittere, qualem & montes magnetis ad ferrum in nauigijs fixum: ſicut igitur, ſi ferrum fortiter & tenaciſſimè nauigio infixum eſſet, ita vt nec extrahi poſſet, non attraheretur quidem nauigium ad montes illos, ſed firmaretur tamen, ita & circa ſcopulos Echeneidum accidit tranſmiſſa ad naues ſpecie, quæ vel ad clauos earum, vel ad aliud analoga ſit, retineri ipſas: quare inuentus illic piſciculus ille ſignum dat ſubeſſe ſcopulos eos, qui firmare nauigiũ poſſint. Si vero non ſignũ eſt Echeneis, ſed cauſa eius detentionis, oportet

exiſtimare ipſam primo arctiſſime affigi nauigio, vt euelli nō inde poſſit, niſi vi mul- C
ta, ab ipſa vero ad certos ſcopulos, & ab ijs ad ipſam mutuo demitti vel ſpeciem, vel etiam corpuſcula more torpedinis, quæ conſuetam teneant attractionem ſimilium: nec ipſa igitur nauis attrahi in fundum poteſt propter reſiſtentiam ſui, nec ab ipſa auelli Echeneis propter fortem affixionem ob vacuum, vnde fit vt firmetur tantum nauis, aut tardetur ſaltem: quo pacto fieri poſſet, vt ferri fruſtrum in aere pē dére quidem, ſed nec ſurſum nec deorſum moueri poſſet, quod quidem cōtingeret, ſi deſuper magnes poneretur, qui tantum trahere ſurſum ferrum, quantum ipſum deorſum inclinat, ęquali potētia poſſet: ſic .n. in aere firmaretur ferrum: quum enim potentia, quę deorſum mouet, certa ſit, certa item, quæ ſurſum trahit, fieri poteſt, vt modo altera potentior ſit, modo vtraq; æqualis: ęquales igitur ſi ſint, pendere in aere ferrum neceſſe eſt. Nihil ergo prohibet & nauigium tantū reſiſtere, ne deorſum trahatur, quantum ſpecies ipſa in cōtrarium trahere nititur, quare firmari neceſſe eſt. nec plura quidem dici, aut inquiri debent de tam abdita re.

De Antipathia contrariorum, & quomodo ſe mutuo pellant. *Cap. 9.*

SIcut autem ſeſe ſimilia trahunt propter conſeruationem, ita diſſimilia & cōtraria propter eundem finem ſeſe mutuo pellūt, & fugāt: quod in antiperiſtaſi multorū patet, in plantis autem & animalibus manifeſtiſſimum eſt, quæ vti affinia & familiaria attrahunt, ita extranea & incommoda à ſe abdicant: ob quā cauſam & candelæ flāma iuxta poſito aliquo valde frigido, vt ferro, & ſimilibus, in latus abſcedit: eſt & magnetis genus, quod ferrum abigit, ex quo cultelli ita præparari ſolent, vt alter ferrum ad ſeſe trahat, alter pellat: quanq̃ nos, quum hoc experimentum in medium olim inductum eſſet, monſtrauimus non id accidere, ꝗ ferrū abigeretur, quāuis perpendiculum in latere, vbi erat magnes, pelli videretur, cauſam autem eſſe, ꝗ magnes ille cotū eſſet, qui magis ferrum, q̃ Magnetem trahit. Applicitus ergo perpendiculo trahebat latus, in quo magnes non erat cōmiſtus, ex quo fiebat, vt latus alterum Magnete temperatum neceſſario abſcederet, propter quod videbatur pelli ab applicito Magnete. Verum nihil prohibet etiam talem inueniri magnetem, qui ferrum pellat propter latens in eo principium, quod ferro contrariū ſit. Eadem de cauſa & cucumis recuruatur ſuppoſito oleo, quoniam aquę multum continet, præſertim dum in incremento eſt: aquæ autē & oleo non parua diſcordia eſt, & naturæ contrariæ: quum igitur per cōtrarias ſpecies alterum ab altero abſcedat, crementum cucumeris in latus fit, vnde recuruari videtur. Adianton porrò non madeſcit, neq; aquam admittit propter ſiccitatem ſuperficiei, quę aquæ contraria eſt, & eam ſolet repellere, quemadmodum in puluere, & pennis, & alijs ſiccis contingit, in quibus non conſiſtit aqua, ſed aut elabitur, aut in guttulas rotundatur: rotundatur autem, quoniam duobus modis aqua ſitum naturalem exquirit, vno modo motu elementi deſcendēdo ad locum proprium, quando poteſt: poteſt autem, quum ſuper aliquo plano ſtatuitur, quod contrarium non ſit, & deſcenſum eius non impediat, vt ferrum, & lapides, & id genus, ſuper quibus coextenditur, & deſcendit aquæ quantū poteſt. Alius modus eſt, quum non totum extra mouetur, ſed partes in toto, quęrentes conuenientiſſimum ſitum: quod tum fit, quum incidit in ſubiectum, quod propellit vndiq; partes: quod faciunt multa ſiccorum per contrariam ſpeciem. Propter quod non motus elemēti fit ad locum ſuum, ſed partium in toto ſeſe apte locantiū,

quantum

A quantum expedit,& et bene eſt:talis autem ſitus eſt,quum partes contrarium tangunt ſecundum minimum,quo poſſint, & quo magis vnitæ ſunt,& propinquę inuicem:quæ omnia maxime præſtat orbicularis figura, quæ & in puncto tangit, & breuiſſimas habet ad centrum lineas: propter quod aqua in ſicca incidens rotundatur. Signum autẽ quòd in Adianto non conſiſtat aqua propter ſiccitatem, id eſt, quòd duabus exiſtentibus Adianti ſpeciebus albo & nigro, nigrum quidem madeſcit,quòd humidioris ſuperficiei ſit:album autem nõ,quòd ſiccioris. Ad has cauſas & lethalis Cathablephæ aſpectus eſt reducẽdus, quippe ſpiritualis ſpecies, quæ ab ipſa ad diſtantiam multam protenditur, ob contrarietatem & Antipathiam, quam cum ſpiritibus hominis habet,eos diuoluit,ac fugat,vnde & homo perit.

Cur calx,& pannus,& alia multa ſicca exiſtentia aquam promptiſſime admittant. *Cap.* 10.

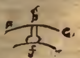
SEd quî fit,vt,ſi, quæ ſicca ſunt, repellant ob ſiccitatem aquam,Calx tamẽ,& pannus,& linea,& farina,& ſpõgiæ,& oſſa,& terrarum genera,vt ſphragis,& bolus armenus,& eiuſmodi ſicca exiſtentia omnia aqiam & liquidum omne promptiſſime admittãt? quinimo,quod mirum eſt,videmus in ſpongijs & lineis aquam,quaſi trahatur,ſurſum etiam aſcendere,in calcem vero adeo intime ingredi, & penetrare,vt eã diſſoluat. An ſicca foraminulenta,&(vt dicunt) poroſa ſunt omnia, ſed alia poros habent tenues & anguſtos, alia habent laxos magis & bene coniunctos? quæ igitur anguſtos habent ſicca exiſtentia,aquam non admittunt,nam neq;,quatenus poroſa ſunt,neque,quatenus ſicca, recipiunt:quę vero laxiores habent poros, B quanquam ob ſiccitatem quodãmodo obſiſtant aquæ,quatenus tamen poroſa, admittunt:in ijs enim tãgẽte aqua abſcedit è foraminibus aer, qui in ijs clauditur, cuius loco ſuccedit propter vacuum aqua,propter quod & aſcendit etiam: quòd ſi bene conjuncti ſint pori,penitiſſime penetrat aqua, & ad particulas omnes quamuis minimas: quapropter quòd calx & diſſoluitur, & incaleſcit, diſſoluitur quidem, qm̃ penetrante aqua ad partes omnes remolleſcit earum nexus propter humiditatẽ, vnde & ſeparari accidit: icaleſcit vero facta ſeparatione,igneis particulis,quæ prius diſperſæ, & diuiſæ fuerant, & quodammodo in potentia, nunc actu factis, atquę vnitis, & potentibus agere iam: quapropter tum Calx ipſa, tum & aqua incaleſcunt,& ferueñt.

Sed rurſus difficultatem non minorem habet,cur fiat, vt tangente aqua aer è foraminibus abſcedat:nunquid ipſe per ſe abit,an propulſatur ab alio? & ſi propulſatur,quomodo,& à quo propulſatur? Sunt,qui dicant propulſari aerem, quòd denſetur ab aqua,atq; in anguſtius cogatur, cuius loco ipſa mox ſuccedat. Sed quomodo fit hoc quum denſari non poſſit aer niſi à frigido, imbibatur autem aqua in poroſa,non ſolum quę frigida eſt,ſed & quæ calida,imo hæc magis & citius? Condenſatio præterea certum terminum habet,vltra quem non procedit:at motus eius aeris, qui abſcedit, terminum nullum habet, donec abſceſſerit totus.

Alij putant propelli aerem ab aqua ob pondus aquæ, quoniam ſpongioſum ipſum,in quo eſt aer,in aqua aliquatenus immergitur,& partes aliquas aquæ habet, quæ aliquibus aeris ſuperſtent:deſcendentibus ergo ijs,quæ ſuperſtant, aerem inde propelli accidit. Sed & hoc non plane ſatisfacit:& ſi enim,quantũ ſuperſtat aquę,deſcendere poſſit,& aerem,qui ſubſidet,propulſare, quum tamen ventum eſt ad lineã illam, per quam non amplius ſuperſtat aqua, quid erit mox, quod rurſus propellere ae-

re aerem poſſit? neque enim dicẽdum eſt aerem primo propulſatum alium pellere, C
& hunc alium, & ita ſucceſſiue, quoniam, quum totus aer ille concluſus à primo p partem poſt partem tantum abſceſſit, quantũ eſt locus, quem aqua occupauit: tum nõ vltra impulſio fit partium aeris, ſed ceſſat; oportet ergo aliud aſſignare quod pellat continenter aerem, donec abſcedat totus. Vtrum igitur aqua non denſatione, non pondere propellat aerem, ſed per ſpecies contrarias, vt ſupra dictum eſt, contraria & diſſimilia ſeſe mutuo pellere? diſſimilis autem & extraneæ naturæ eſt aqua, & quæ aquea ſunt, cum aere, quare tangens, vicinas ſibi propulſat partes, q̃d vel facillime fit propter tenuitatem aeris, qui promptiſſime impulſum omnem recipit: ſuccedente igitur aqua, ac permanente ſemper diſſimilitudine eadem, continua fit propulſatio, & continua ſucceſſio aquæ, ac demum fuga totius aeris in foraminibus clauſi: atque hoc quidem ſiquis dicat, inconueniens (vt arbitror) nullum aſtruet.

Audiendi tamen & illi ſunt, qui non propulſationem per ſe vllam aeris fieri dicunt, ſed attractionem magis humidi, quo attracto neceſſe eſt cedere, qui in poris cõtinetur aer, attrahere autem poroſa humidum, non quatenus poroſa (licet viæ requirantur) ſed quatenus exiccata, & priuata naturali humido. Duo enim ſiccorum genera ſtatuenda ſunt, alia namque per ſe, & per naturam ſicca ſunt, ac talia quidem attrahere humidum non poſſunt, ſed propellere magis habent, quoniam attractio omnis à ſimili fit: alia vero ſunt, quæ per ſe quidem, & natura, humida ſunt, per accidens autem ſunt exiccata, remanet tamen in ijs forma ſua, & natura cum virtutibus omnibus, quas à principio ſortita eſt, inter quas eſt & ſpiritualis ſpecies, quę attrahere nata eſt, quod ſimile eſt: ſimile dico non quatenus tale per accidens actu eſt il- D
lud, cuius eſt ſpecies, ſed quatenus per naturam, & per ſe tale eſt. Quæ igitur poroſa ſunt, maxima pars exiccata per accidens ſunt, per ſe autem in humore conſtituta; propter quod & poroſa ſunt facta extracto humido, cuius appetentiam ſemper habent, & facultatem attrahendi, quod in ſiti manifeſtum eſt: tangẽte igitur aqua nihil mirum, ſi à poroſo exiccato, & carente naturali humido trahitur ad partes omnes, quod contingit humidum: ac talia ſunt calx, ſpongię, linea, & terrarum genera. Adiãton autem, & pennę, & id genus, non ſolum ꝙ anguſtos poros habeant, ſed fortaſſe ꝙ ſicca per ſe ſint, aquam non admittunt. Nõ tacebimus poſtremo & cauſam aliam, quæ adduci poteſt ad hoc problema, dicẽtes rationem eius rei nõ eſſe propulſationem vllam, non eſſe attractionem, quæ à ſicco fiat, ſed eſſe motũ aeris illius, qui in foraminibus clauditur, qui ſeſe naturaliter mouet à loco, vbi præter naturam tenebatur, vt cum toto ſuo vniatur, ac coextendatur ſecundum naturam: quippe Elementorum partes nunquam naturaliter locantur, niſi toti ſphęræ ita coextẽdantur, vt nulla earum exerta ſit, & abſcedat à toto, ſed omnes æqualiter in eo conſiſtant: qua è cauſa fit, vt aer, qui in foraminibus ſiccorum conditur, tametſi toti continuetur per vnum extremum, non tamen illic ſecundũ naturã cõſiſtat, ſed violẽter. Vt ſi aeris totius ſuperficies ſit a b c: porus vero, in quo aeris pars cõcluditur, b f: aqua tangens, vbi f: violenter quidem tenetur aer in b f: cuius ſignum eſt, ꝙ ſi dirumpatur porus, aer quidem, qui in eo erat, ad ſuperficiem totius a b c feretur, coextendeturq́; illi, atque ita vnietur, vt æqualiter ſecundum partes omnes in eo locetur, & totum vnum faciat æquale vndiq; Indicat hoc non contineri ſecundum naturam partes aeris in poris clauſi. Permanent tamen in illis,

nec

A nec abeunt, dum poroſum eſt in regione, & ſphæra aeris, ſi enim inde dimoueretur, neceſſario aliquid aliud ſuccedere oporteret, quod certe aer eſſet: cur igitur ſuccedat hic, ille abeat, quũ nulla ratio magis huius ſit, q̃ illius, præſertim ꝙ, ſi hic ſuccederet, & ipſe quidem pari ratione violẽter detineretur in poris? ſi igitur & ille diſcedat, alium ſuccedere neceſſe eſt, qui pariter ſi diſcedat, alius ſuccedat oportet, & ita ĩ infinitum: neceſſe igitur eſt primum aerem, quem caſus ab initio illic concluſit, illic etiam permanere, dũ poroſum in ſphæra aeris continetur. At vbi fiat, vt poroſum nõ iam vndiq; in ſphæra aeris ſit, ſed aut in aqua totum ponatur, aut aqua ſaltem per aliquod extremum tangat, tum qui in foraminibus eſt aer, extra ſtatim fertur, & mouetur ad locum totius: cui ſuccedit aqua quę quidem violentiam aliquam & ipſa patitur propter eandem cauſam, ꝙ & ipſa à toto ſuo abſcedit, verum minus violenter tenetur illa in eo poroſo, q̃ aer, propter conuenientiam naturæ, quæ in vtroq; grauis eſt, & quandam habet analogiam. Eſt autẽ & alia ratio, cur aqua ſuccedere debeat, & ſurſum trahi, quoniam id quod trahit, & mouet, eſt aer totus, qui in poris concluſus receſſum quęrit, quod vero mouet, eſt pars aquę minima, quę ĩ poros paruos trahitur, & parum reſiſtit propter paruitatem: cui idem accidit, quod trocleis per helices fabrefactis, quum per illas pondus vel maximum eleuamus, ꝙ ſenſim & in latus eleuatio illa fiat. Signum autem, quòd aqua conſimiliter attracta facile ſequať, illud eſt, ꝙ ſi porus ſit valde latus, qualis eſt fiſtula, non ſuccedit aqua, nec aer, qui in ea eſt fiſtula, abſcedit, in paruis autem & obliquis poris abſcedit. Aut igitur hęc eſt cauſa ingreſſus aquę in ea, q̃ poroſa ſunt, aut & alię concurrunt, vt propulſatio, quę per ſpecies fit, & attractio humidi, quæ à poroſo accidit, de quo ſatis iam dictũ ſit.

B

De analogia rerum in agendo Cap. II.

EST præterea rerum conſenſus, & diſſenſus alius in agendo aut ſimpliciter, aut pro certo fine: neq; enim omnia in omnia agunt, ſed certa ſolum in certa: quorum ratio quærenda quidem eſt, ſed in vniuerſum. Ergo in omni actione tria præcipue requiruntur, præſertim ſi certi cuiuſdam gratia futura ſit: ſunt autem facultas agentis, aptitudo materiæ, & applicatio conueniens: dico autem applicationem contactũ, ſitum, moram, & in quibuſdam organa. Hæc igitur quũ conſentiunt oĩa, tum actio ſperata fit, & obtinetur finis, & quæ eiuſmodi ſunt, Analoga dicuntur: ſi vero aut omnia, aut plura, aut & vnum horũ deficiat, actio quidem fruſtratur aut ſimpliciter, aut pro fine, & hæc non analoga vocantur. Accidit autem ſæpiſſime aliquod vnum, aut plura ex his deficere: interdum enim agentis potentia minor eſt, q̃ oportcat, interdum maior: quare ſępe prius, q̃ intentam inducat formã, ſubiectũ aut abſumit, aut liquat, aut in vaporẽ vertit: qua de cauſa magna flãma nutriri in parua cãdela nõ poteſt, colliquat enim ſtatim pabulum totum, quod ſenſim in fumum, & inde in flammam verti debebat. Quandoque materia ipſa inepta eſt, neq; enim ex terra aut aqua flamma vnquam conſurget, ſed vapor, qui abibit: at neque ex luto, neq; ex lapide, niſi hæc forte in alia multa prius cõuerſa fuerint: ꝙ ſi flãma futura ſit, ex miſto fiat, oportet, neq; ex omni, ſed ex ſicco, aut vnctuoſo, propinquo naturę ignis. Ita nec homo nutrieť ex quolibet, vel etiã tenero, neq; enim ex gramine, vti equus, qm̃ aliena eſt ea natura à natura hominis. Aliena aũt ſunt in vniuerſum alia ob qualitates contrarias, q̃ longę diſtãt, alia ob ſpiritnales, quę contrariorũ ſunt, & refugere animã faciũt: aut & quędã etiã repellũt alia ob ſubſtãtię modũ, qui eſt aut duricies, aut mollicies, aut craſſicies, aut lentor, & eiuſmodi, ob quæ aut non trahiť, qđ oportet,

tet, aut non pellitur, quod oportet, aut non miſcetur, quale oportet. Sæpe autem cõ C uenientia erunt & agens, & materia, ſed applicationis modus non conueniet, aut enim non plane fiet applicatio, aut non conſentiet propter figuram, vel vias & foramina, quæ aut laxa plus æquo ſunt, aut anguſta: interdum contactum prohibet ſpiritualis ſpecies: interdum nimis arcta & aſtricta quædam tenet aut ſpecies, aut vacuũ. Interdum contactus fit, ſed mora aut longior fit, q̃ deberet, vnde exuritur materia, aut breuior fit, quàm oportuiſſet. Sæpe actioni obſtat partium ſitus: miro enim modo miſta compoſita ſunt: alijs villi per longitudinem protendũtur, alijs per latitudinem, alijs in orbem, alijs aliter, qui modi pene infiniti ſunt: propter quæ alia per longum bene ſolubilia ſunt, alia per latum, alia aliter: quæ res in alterationibus quoque actionẽ non parum euariat. Quædam poſtremo certa inſtrumenta requirunt. Propter has igitur cauſas nõ omnia in omnia agunt, ſed certa in certa ſolũ. Fulmen aurũ & vina colliquat nihil læſo loculo & vaſe, in aurum enim, & vina penetrat, & tãgit, & morã trahit, & propter acrimoniam caliditatis eliquat, ad loculum autem & vas debita applicatio non fit, aut ꝓpter laxitatem foraminum, aut propter paruam moram. Aurum non imbibit oleum & vinum, aut propter anguſtiam foraminum, aut propter contrarietatem qualitatum ſpiritualium, quæ ſeiuncta ea tenet, Argentum autem viuũ vel auidiſſime ebibit, ꝙ ſtatim penetret in foramina, & attrahatur ꝓpter ſimilitudinem, & ſympathiam. Oleum aquæ miſceri non vult, vino autem miſcetur melius, optime autem cum vino aqua: liquidorum enim alia bene miſcibilia inuicem ſunt, alia non bene: bene quidem, quæ aut vnã & eandem ſubſtantiam habent, aut ſaltem diuidi mutuo ad minima poſſunt: aqua igitur cum aqua, & vinum cum vino optime commiſcentur, qm̃ vnum ſunt, & vnum continuum conſtant: vinum D autem cum aqua bene & ipſum miſcetur, quoniam, ſi forte vnum nõ eſt cum aqua, nec continuum facit, ſed contiguum ſolum, ꝙ forma differat & terminis, diuidi tamen cum illa facilè poteſt in particulas minimas: diuiduntur autem ad minimas partes, quoniam natura tum elemẽtorum, tum liquidorum eſt, vt eorum partes meliorẽ ſitũ habeant, quo poſſibile ſit: melior aũt ſitus eſt ille, quo partes minus diſtãt inter ſe, quo poſſunt: &, ſi quidem datur, continuæ fiunt inter ſe, ſi vero nõ datur, quia formę nõ vnum ſint, propinquiores tamen & vnitæ magis, quo poſſunt, partes eſſe volunt & quęrunt, ꝓpinquiſſimus autem ſitus eſt, quo diſtant ſolum per interpoſitionem vnius minimi, quod vltra diuidi non poteſt, ſi enim diſtarent per interpoſitionem trium vel quatuor minimorum, maiorem proculdubio violentiã ſuſtinerẽt: quare mutuo ſeſe ad minimas particulas diuidunt, ſic enim melius locãtur. Quæ vero liquidorum, neque vnam ſubſtantiam habent, neque inuicẽ diuiſibilia ſunt ad partes minimas, illa bene miſcibilia non ſunt: talia autem ſunt, quæ & naturas valde diuerſas habent, & alterum illorum fortis & compactæ miſtionis eſt, quale oleum, quod cum aqua plurimum diſtat, natura aereum & igneũ exiſtens, & pingue & fortiter miſtum: propter diuerſam igitur naturam cũ aqua, neque continuum fieri cũ illa poteſt, neque plane contiguum, tũ quòd particula quælibet illius non bene diuiditur pinguis exiſtens, tũ ꝙ altera ad alteram attrahitur (vt eſt videre) ꝓpter aerem, qui plurimus eſt in oleo: quare nõ admiſcetur illi, ſed ſuperſtat: dupliciter enim bene locantur liquida, aut quum ad minima diuiduntur, aut quum alterum ſubſidet, alterum ſuperſtat: ſuperſtant autem, quæ leuiora ſunt, & cum aere conſentiunt magis, quale oleum, ad minima vero miſcentur, quæ aquea magis ſunt. Vinum igitur, quòd aqueum magis ſit, ſed tamen & aeris atque ignis plurimum habeat, & ſi neq;

ipſum

A ipſum optime miſcetur oleo, melius tamen miſcetur, quàm aqua. Mira res eſt argen
tum viuum, quod liquidorum nulli admiſcetur, ſed durioribus ſolum, & ijs nō om
nibus, ſed auro, & argento, & ſtanno; & plumbo, in quæ ita imbibitur, vt mollia ea
reddat: liquidis autem alijs non admiſcetur, quòd propter pondus ſubſidat omni-
bus, & ꝙ diuerſæ multū naturæ ſit, & fortis miſtionis: neque igit' vnum continuum
cum alijs facere poteſt, neque ad minima cum ijs diuidi. Eſt autem fortis miſtio alia
quidem in duricie conſiſtens, alia, quæ diu & ſortiter agitata eſt, & miſcibilia habet
ad quàm minimas partes redacta: ſic enim ſeparari inuicem non facile poſſunt, tum
quòd propter propinquitatem ſimilia ſimilibus ſeſe aſtricta tenent, quare, quum
diſſimilia diſſimilibus minutiſſime commiſta ſint, ſimilia in ſua cōſimilia valde poſ
ſunt propter propinquitatem, tum ſorte & propter vacuum, quod propter eam par
tium vicinitatem plurimum obſtat, ne ſeparatio particularum componētium fiat.
Eſt autem mira ea miſtio, & compoſitio in argento viuo, conſtat enim è calidiſſimis
ſimul, & frigidiſſimis partibus, verum redactis ad tam minimam quantitatem, & ita
ordinatis, vt penè ſeſe omnia tangant, & ſimilia iuxta ſimilia, & iuxta diſſimilia ſint,
quod plurimū facit ad continendam miſtionem: propter hæc igitur alijs liquidis nō
miſcetur, durioribus vero quibuſdam miſcetur, vt auro, argento, ſtanno, & plumbo
propter ſympathiam naturæ (vt dictum eſt) attrahitur enim in eorum vocatos poros
ad particulas omnes: propter quod & ea molleſacit, non ſecus ac alia liquida, vt
aqua, ſolent duriora poroſa, vt ligna & eiuſmodi, mollia reddere: ipſum quoq; duri
ciem quandam & conſiſtentiam recipit, ſi prędictorum ſcobes cum eo miſceantur,
attrahit enim, & ex ea commiſtione conſiſtentiam acquirit: quod pleroſque fallit,
B putantes per eam viam poſſe argentum conflare, neſcientes non veram miſtionem
fieri, ſed apparentem per iuxta poſitionē quorundā conſtitutam, quæ facillime ſol-
ui poſſint, & ſeparati. Simile quiddam pati & Adamantem cenſendum eſt, ſi mo-
do verum eſt hircino ſanguine ſolo molleſcere: penetrat enim & ipſe in Adamantis
foramina vſque ad minimas partes propter analogiam, quæ eſt vel in principio com
muni, vel foraminum ratione, propter quod & molleſcit: quæ autem analogia par-
ticulatim ea ſit, Deo & naturæ notum eſt. Habere autē Sympathiam ad quædā Ada-
mantē, & cōmune attrahendi principium, illud monſtrat, ꝙ & paleas & ſurculos
trahit: quare nihil prohibet & ad hircinū ſanguinem cōſimilē quoq; habere ratio-
nem. Idem & citrijs accidere, in ſperſo in eorum cumulum pane putandum eſt, at-
tracta enim in panem humiditate eorū, atq; illic ceu alieno in loco putreſcēte, prin-
cipium reliquo datur, vt computreſcat, qua de cauſa flacceſcunt ea mala.

Vniſonum autem aliud vniſonum commotat, quoniam, quæ ſimiliter tenſę ſunt
cordæ, conſimiles aeris vndationes & facere, & recipere natæ ſunt, quæ vero diſſimi
liter ſunt tenſæ, non eiſdē circulationibus aptæ ſunt moueri, ſed vna circulatio aliā
impedit: ictus enim cordæ, motus eſt compoſitus è duobus motibus, vno quidem,
quo corda pellitur ante, hoc eſt verſus aeris circulationes, alio vero, qui retro fit, cor
da reducente ſeſe ad ſitum proprium: ſi igitur mota vna corda debet & alia moueri,
oportet, vt in ſecunda talis proportio ſit, vt vndationes & circulationes aeris: quæ
impellunt, & faciunt motum ante, non impediant motū, qui retro fit à corda: quam
proportionem ſolum ex cordæ habent, quæ etiā conſimilem tenſionē habent: quæ
vero diſſimilem ſortitæ ſunt tenſionem, non ſeſe commotāt, qm̄ dum ſecundus fit
motus, ideſt reditus cordæ retro, circulatio ſecunda illi obuiat, & ſeſe impediunt: vn
de nec motus fit vllus præter primam impulſationem, quę inſenſibilis eſt. Vidi ipſe

in eccleſia quadã, vbi ſtatuæ multę cereæ circa ſacellum loco alto diſpoſitæ ſtabant, C pulſante tintinabulo quodam vnam illarum tremere reliquis immotis permanentibus, quod quum quibuſdam, qui prope aderant, indicaſſem, admiratio multa eos cępit: cauſa nõ alia erat, niſi quę & in vniſonis accidit. Plures quoq; quũ pondus aliquod ferunt, eadem proportione indigẽt, vt, quum alius pedem ſiſtit, alius moueat; ſic enim ſine labore ferũt: quòd ſi ſeſe impediãt quietes & motus, fatigatio fit multa, & ferre tandem non poſſunt. Idem accidit & ijs, qui panem pinſunt, quum duo aut tres lignum illud longum ac graue modo eleuant, modo deprimunt: ſi enim non ea ratione id agant, vt pariter omnes tollant, ac pariter deprimant, ſed, quum alius tollit, alius premere incipiat, motus impeditur, & labor accidit. In chordis autẽ ꝓpter celeritatem circulationum non percipitur.

Alia vero ratio ea eſt, qua Lupina Tympana ea diſſoluũt, quæ ex agnino corio ſunt conflata: in his enim non ſolum aeris motus ad impulſionem facit, ſed & ſpiritualis ſpecies: dictũ eſt enim contrariorũ ſpecies contraria pellere: Lupo vero & agno contrarias eſſe naturas conſtat: ſpecies igitur cõtrarij vnius delata per aerẽ ad aliud, pellere maxime & diſſoluere etiam poteſt non ſolum per ſe, ſed adiuta aere, partim ꝙ denſior ille ſit factus, partim ꝙ per circulationes & ipſe impellat in penitiſſimos poros ingreſſus. Propter eandem contrarietatem dicuntur & Aquilarum pennę pennas alias diſſoluere.

Quę vero braſſicę & rutæ inimicitia eſt, præter inimicitiam ſpecierum, inde fortaſſe putandum eſt accidere, quòd vtraque calida eſt, & craſſarum radicum: quare, quum multum humidi quælibet ad ſeſe trahat, fit tandem, vt iuxta ſatæ præ humoris inopia areſcant. D

De octimeſtri autem partu plura fortaſſe oporteret dicere: nunc tantum dicatur, ꝙ quemadmodum in genere tritici eſt quoddam ſemen, quod tribus menſibus generat, vnde & trimeſtre vocant, alij ſetaniũ appellant, quoddã vero quod menſibus nouem, ita & in genere humani ſeminis quoddam eſt, quod ſeptem menſibus parit, quoddam, quod nouẽ. Partus igitur, qui editur octauo menſe eſſe quidẽ non poteſt ex eo ſemine, quod ſeptem menſibus gignit: quare ex eo erit, quod nouem menſibus ſolet maturum producere: igitur quum ante nonum menſem editus ſit, indicat immaturum eſſe, & vi aliqua eiectum: talis autem vtpote immaturus & præcox, moriturus enatus eſt: cuius ſignum eſt, ꝙ certis regionib⁹, vt ĩ Ægypto, octimeſtres partus etiam viuere ferũt, ꝙ bonitate regionis defectui immaturitatis ſatis fiat. Cur autem duo tantũ ſint humani ſeminis genera, & alterum ſeptem, alterũ nouem mẽſibus partum edat, eandem habet quæſtionem, cur & in genere tritici duo ſimiliter ſeminis genera ſint. Cauſa in vniuerſum eſt analogia talis agentis ad talem materiam, nam quis quærat cur tanta flamma tantum roboris abſumat in hora vna? Ac de Sympathijs tum elementorum, tum & miſtorum, quatenus miſta ſunt, hactenus traditum per tranſcurſum ſit.

De animæ Sympathijs & Antipathijs. Cap. 12.

NVnc ad animam tranſeamus, cuius conſenſus & diſſenſus non minorem etiãnum admirationem præbent, præſertim eius, quæ cognitrix eſt: nam quæ vegetat ſolum, & in plantis præcipue ſpectatur, communes videtur conſenſus cũ ijs habere, q̃ ſimpliciter miſta ſunt, tametſi propter mirã compoſitionem, quæ organica eſt, exiſtiment aliqui habere plantas peculiares quaſdã actiones, quatenus organicæ ſunt:

A ſunt:vnde & Plato ſenſu quodam participare eas dixit,quod & confirmare etiã Galenus videtur. Verum operationum, quæ organa inſequuntur, alia ab anima fiunt, vt ſimpliciter miſta eſt,alia ab ea, vti cognoſcitiua,quare & attractiones aliquæ ſimplices ſunt,aliæ organicæ:organicas dico, quæ fiunt per conſtrictionem & dilatatio nem villorum,ſimplices autẽ,quæ per ſpecies, vt ſupra dictum eſt. Videntur igitur plantæ ſimplices quidẽ attractiones & expulſiones habere, quemadmodum & alia miſta,organicas autem non: neq; enim ad eas obeundas conſtrictione ſui & dilatatione vtuntur,ſed ſolum ſimpliciter trahunt familiaria, fugant autẽ contraria: dedit tamen natura illis organa quędam,quo melius poſſent hæc operari:miro enim ordi ne ea procedit:trahunt ſiquidem & elementa,& miſta non organica, ac demum & organica,verum elementa ſimpliciſſimam exercent attractionem,miſta vero non organica non ita ſimplicẽ poſſunt attractionem facere,ſed poris ſaltem indigẽt,& via, qua poſſint & ſimilia ad omnes partes trahere,& diſſimilia vndequaq; propellere:at plantæ maiori etiam organo indiguere, per quod certa ſolum attraherent, & certo tempore continerent,& digererent, vnde tandem nutriri poſſent: animalia porrò præter hæc organum etiam mouent,& conſtringunt,& laxant,prout bene eſt. Plantis igitur & ſi neceſſarium eſt organũ quoddam ad attractionem,nõ tamen proprie organicam faciunt attractionem:quare nec ſentiunt,nec cognoſcũt,niſi per trãſumptionem quandam, ꝙ miro quodam quaſi ingenio diſcernant,quę ſibi conuenientia ſunt,& quæ contraria,ac per artificioſe compoſitas vias trahant,& pellãt: atque hoc eſſe arbitror,quod Plato voluit ſignificare, quare nec ſimpliciter dixit ſenſum habere plantas,ſed ſenſum quendam:ſi enim ſenſum proprie haberẽt, ſic vtique & B conſtringi poſſent percepto malo, & laxari percepto bono, vt paulo poſt oſtendemus. Quærat autem fortaſſe aliquis,quomodo in plantis & vniuerſaliter in ijs,quę aluntur, & vegetare dicuntur,attractio alimenti fiat:ſiquidem attractio carentus fit, quatenus aliquid ſimile eſt,at alimẽtum,quum trahitur,diſſimile eſt, quippe quod alterari & trãſmutari indigeat,ſi poſtremo aſſimilari membro debet. Oportet igitur eorum meminiſſe,quæ ſupra dicta ſunt,quæ ſeſe trahunt, per principium vtriſque commune trahi,quod ſępe in miſtis latet,quæ aliud actu ſunt,aliud potentia:multa enim actu & per accidens priuata eo ſunt,quod per ſe & per naturam habent,remanente tamen natura propria & forma cum virtutibus & potentijs proprijs,inter quas eſt & attractio. Attrahit igit alimentũ à forma,non qua actu, & per accidens talis eſt aut ipſa,aut alimẽtum,ſed qua per ſe talia ſunt, ac ſic quidem eſt ſimilitudo principium eius attractionis:alteratio tamen quædam mox fit, vt id abijciatur, per quod actu diſſimilia ſunt:quo abiecto demũ exquiſita fit ſimilitudo & vnio. Illud autem, per quod actu,& per accidens diſſimile eſt, quandoq; quidem eſt forma trahens,priuata aliquo ſibi per naturam debito:interdum eſt id, quod trahitur, vt alimentum,quod per accidens ſuperabundat aliquo contrario,& abijciendo,per ſe autem ſimile eſt: quare quatenus ſimile,attrahitur:quatenus contrarium, alteratur.

De Sympathijs animæ cognitricis. Cap. 13.

MAiores autem & magis admirandos conſenſus & diſſenſus ea habet anima, quæ cognitrix eſt. Primum autem recipiamus cognitionem omnem tum ſenſuum,tum phantaſiæ,& intellectus per eas ſpecies fieri, quæ ſpirituales vocantur, porrò ſpecies haſce repręſentare nõ ſolum res, quarum ſunt ſpecies, ſed & rerum modos:dico autem modos,figuram,ſitum,magnitudinẽ,locum,motum, quietem,

& relationes multas, vt ſimile, diſſimile, dextrum, ſiniſtrum, & id genus: inter quos C
modus præcipui & maxime intrinſeci ſunt conuenientia, & diſconuenientia eius,
quod offertur, cum anima, omnis enim oblata res recipitur quidē ab anima vel vti
amica, & conueniens; vel vti ingrata & diſcōueniens. Atque hi primi quidem ſunt,
& ſimpliciſſimi cōſenſus, & diſſenſus rerū cū anima, à q̄bus duo etiā effectus primi
& ſimpliciſſimi ab anima fiunt, conſtrictio, & dilatatio: quippe recepta ingrati & di
ſconuenientis ſpecie, conſtrictio animæ & membri fit, recepta vero grati & conue-
nientis, laxatio & dilatatio: qui motus quomodo ab anima fiant, non paruam habet
dubitationem: quoniam contraria ſunt dilatatio & conſtrictio, cōtraria autem per
ſe ab vno non poſſunt fieri, niſi forte ad vnum certum fuerint: condenſantur quip-
pe elementa, rarefacta quum fuerint, & rarefaciunt ſe condenſata, ſed hoc ad vnum
certum eſt, quo veniant ad eum ſitum & terminum, qui illis pro natura debetur: aer
quoq;, ſi loco ignis ponatur, deſcendit, ſi in loco aquæ, aſcendit: ſed hæc fiunt non
vt contraria, ſed vt ad vnum tendant: at conſtrictio, & dilatatio membrorum non
ad vnum eſt, ſed modo magis, modo minus vtrunque faciunt: quinimo & ab eo etiā
termino ſæpe recedunt raritatis & denſitatis, qui formę miſti debetur, quatenus mi
ſtum eſt, quod per naturam fieri poſſe non videtur. Si igitur anima per naturam fa-
cere contrarios illos motus non poteſt, quid per deos erit, quod ipſos faciat? Sunt
qui in his ad inſtinctus naturę recurrant, dicentes habere animalis naturam inſtin-
ctus quoſdam, per quos mouet, prout bene eſt, & magis expedit: ſed certe hoc non
aliud eſt, quàm eandem quæſtionem repetere: ſi enim inſtinctus ille eſt principium
per ſe eorum motuum, oportet naturam eſſe, natura autem omnis vna eſt, & vnius
factiua, aut plurium quidem ad vnum: hi autem motus neque vnum ſunt, neque ad D
vnum, imo non ſolum inter ſe contrarij, ſed formæ miſti contrarij.

Fortaſſe igitur dicendum eſt, ſicuti elementum plures habitudines, & plures mo
tus habere poteſt, vnum ſcilicet ad loca propria, alium partiū in toto, ita & anima,
quæ forma membri eſt, poteſt plures habere habitudines & motus, vnum quidem
ad motū elementi prædominantis, aliū partium in toto, & hunc duplicem, alterū,
quatenus ſimpliciter miſtū quoddam eſt, alterum, quatenus eſt forma cognoſcens:
vtroq; enim modo partes in toto moueri poſſunt, nam, quatenus totum illud ſim-
pliciter miſtū eſt, ſeſe partes in eo & condenſant, & rarefaciūt, quo veniant ad certū
illum terminū, qui toti cōuenit: at vero &, quatenus totum illud cognoſcens eſt, ſic
poſſunt in eo moueri partes, vt bene eſt, ſi enim non cognoſcentia poſſunt per na-
turā ſimplicem debitam coexiſtētiam ſibi parare, cur & cognoſcentia & ſentiētia bo
nū & malum non itidem poſſint? Eſt igit̄ anima quodāmodo vna natura, quodāmo
do non vna, vna quidē, quatenus membrū ſimpliciter miſtū eſt, cuius eſt forma: ac ta
lis quidem vnius factiua eſt, aut pluriū ad vnum: nō vna autem eſt, quatenus cogno
ſcēs, ſic enim quū à diuerſis mouetur, diuerſa etiam fit, aut ſaltem nō eodē modo ſe
habēs: quare & vt talis, plura & contraria poteſt efficere, q̄m nō vt ſimplex, & vna na
tura agit. Nec inconuenit partes in toto moueri vna habitudine, q̄ toti cōtraria eſt ſe
cundum aliā habitudinē, nam & in alijs miſtis partes interdum rotundātur in toto,
& non deſcendunt, interdum deſcendunt, & non rotundantur, tū & ſe rarefaciunt,
ac condenſant, nunc aſcendentes contra totius naturam, nunc deſcendentes: quare
nec inconuenit conſtringi & laxari mēbrum, quatenus cognoſcens, vltra eū termi-
num rarefactionis, qui ſibi debetur, quatenus miſtū eſt: neq; enim repugnat eundē
motū eidem eſſe violentum ſub vna ratione, conueniens autem ſub alia. Igitur rece
pta

A pta ſpecie ingrati & diſconuenientis nihil repugnat membrũ cõſtringi, ſic enim partes melius eſſe, & ſitum habeut, quã tactus fit ſecũdum minimum, quo poteſt, & retractio à nocente: contra vero, ſi boni & grati ſpecies recipiatur ab anima, dilatatio fit, quã penitiſſime partes omnes id bonum recipiunt, alioqui totum non bene haberet, niſi ſecundum partes omnes frueretur eo bono. Primi igitur & ſimpliciſſimi conſenſus & diſſenſus animę hi ſunt, & primi motus animalis cõſtrictio, & laxatio: ex quibus paruis principijs mox ad magnos & admirandos ſenſim peruenire animal potuit. Primum autẽ de Sympathijs ſenſuum & Antipathijs proſequamur.

De ſenſuum Sympathia & Antipathia. Cap. 14.

Mira profectò ea concordia eſt, quæ inter ſenſus & eorum obiecta verſatur, ſi temperata ſint: alioqui, ſi excedant, nõ ſolum non cõſentiant cum ſenſitorijs, ſed ea perturbent & corrumpant. Soni igitur (vt ab ijs ordiamur) ſi valde magni ſint, ſi nimis acuti, ſi nimis graues, ſi aſperi, ſi multi confuſi, ſi prorſus inſoliti, & ignoti, ſi vniformes, ac demum ſi immuſici ſint, omnes per moleſtiam recipiũtur: cauſæ autẽ occultæ admodum ſunt: cõis vero omnium ratio eſt ingratos eos offerri ſonos, in quibus anima incommodam cognitionem facit: qm̃ enim finis eius & perfectio eſt ipſa cognitio, ad hoc autem requirũtur & bonus organi ſtatus, & virtus potens, & applicatio conueniens, ac modus receptionis idoneus, tum quidem per diſplicentiã anima recipit, quum aut virtus laborat, aut organum vim patitur, aut applicatio impeditur, aut incommode recipit. Qui igitur imbecilles ſunt, aut circa auditũ dolent, ſonos penè omnes ferre non poſſunt, verum cauſa non accidit ex ipſis ſonis: at ſi ſonus ingens ipſe ſit, commotat organum propter circulationes aeris, tum & virtutẽ diſſoluit, & applicationem tollit, vnde & confundi animam accidit & terreri: B ſimiliter &, ſi acutus valde ſit ſonus, & ſtridulus, applicatio vim patitur, quaſi in anguſto facta, tum & membrana auditus quaſi icta offenditur, vnde & contrahitur repente, ac cum ea ſimul & neruuli quidam vſq; ad radices dentium, in quem locum ſubito incidens nouus aer horrorem quendam circa dentes facit. Grauis quoq; plus æquo ſi ſonus inferatur, plus aeris mouet, q̃ ſenſitorium ferat, tum & applicationem valde amplam expoſcit: aſper vero eſt, q̃ fertur per inæqualem ſuperficiem, quare circulationes aeris cõfundit, & ſpeciem quaſi fractam ad ſenſum defert, vnde & ſenſatio ſimul varia fit & confuſa, ad quam nec applicatio conueniens adhibetur. Vniformis autem iccirco moleſtus redditur, ꝙ nihil addiſcit anima, coacta nihilominus intẽſionem fruſtra adhibere. Cur autem ignoti & valde inſueti ſoni timorẽ incutiant, mox dicemus, quum de timore agemus. Qua vero de cauſa fiat, vt, qui immuſici ſunt, moleſtia audiãtur, muſici vero & certis conſtantes numeris ſuaues gratiq; recipiantur, difficultatem non paruam habet: quando nec numeri, nec in vniuerſum quantitas vlla per ſe poteſt eſſe principium vllius actionis, per accidẽs autem, & vt modi eius, quod per ſe eſt, quõ cõcurrant numeri, nõ ſatis patet. Vtrũ igitur, vt quidam dicũt, ꝙ anima maxime muſica ipſa ſit, (vt Timæus tradit) muſicis etiam ſonis gaudeat, an rhæthoricũ magis eſt hoc? & Timæi generatio animę poeticũ quiddã eſt, nihil aliud ſignificare volens, q̃ ꝙ anima ex maximis rerũ perfectionibus conſtat: ad numeros autem, qui in ſonis ſunt, equidem non video, quam cognationem habeat. Fortaſſe igitur dicendum eſt, ſicut in numeris quidam integri ſunt, quidam fracti, ita & in ſonis quidam integri, quidam fracti dicũtur. Integri ſunt omnes per ſe ſoni, qui vocem vnam faciunt, vna autem vox, quæ tota ſimul mouet: fracti vero, qui vel vnam vocem non ſimul totam reddunt, ſed per partes, vel vocem vnam & inſuper partem

eius includunt. Si igitur integer ſonus ad aurem veniat, ſiue vnus fuerit, ſiue plures, C collati inuicem ſuauiores accedunt, q̃ ſi fracti veniãt: vnus quidem, quia ſi vocem nõ vnam facit, ſed per partes ad vnam aſcendit vocem, aſper quodãmodo eſt, & inęqualis, atque indiſtinctus, ſi vero vocem vnam totam reddat, &, vt dicitur, rotundam, diſtinctus eſt, atq; iccirco gratus. Similiter & ſi plures ſint, fracti autem aut omnes, aut aliqui, moleſti ſunt, ſiue voces non reddant vnas, ſiue vnam & inſuper partem includant: in omnibus enim inæqualitas quædam eſt, & indiſtinctio: at ſi voces rotundæ omnes veniãt, tum & ordo quidam in illis eſt & diſtinctio: omne autem ordinatum & diſtinctum delectat, quod & Ariſtoteles ſignificare voluit circa problemata. Numeri igitur, quatenus numeri, nihil per ſe faciunt ad ſuauitatem, & moleſtiam in ſonis, ſed ſolũ, quatenus per ipſos modi ſonorum notantur, qui aut diſtincti, aut confuſi & aſperi ad animam pertingunt: quanq̃ de his plura fortaſſe oporteret dicere, nunc autem tantum dictum ſit, quantum attinet ad propoſitum.

Eadem & circa viſum contingunt, & propter eaſdem cauſas: Lumen enim, ſi ingens ſit, ab anima ferri non poteſt, quoniam & ipſum virtutẽ & applicationem diſſipat, quod & colores quoque faciunt, qui nimium lucis habent, vt albi, & rubri, ſi & fulgidi ſint: medij vero, ꝙ temperatiores ſint, grati omnes recipiuntur, & inter ipſos viridis, qui temperatiſſimus eſt, tum qui illi ſunt proximi, vt puniceus, & flauus, niger vero, ꝙ priuatio quædam ſit lucis, minus delectat: paruorum quoque conſpectus ingratus pariter eſt, ꝙ applicatione multa indiget, & indiſtinctus eſt. In ſaporibus quoq;, qui valde acuti ſunt, vt Euphorbij, Clematidis, & ſimilium, moleſti oẽs ſunt: fortaſſe autem & ſenſum tactus feriunt, qm̃ calidiſſimi ſunt: calidi quoq; ſunt ſalſus, amarus, & dulcis, ſed ſalſus acuitatem habet haud ingratam, quoniam diluti D ſubtilis nonnihil habet, propter quod aſper non eſt, ſed æqualiter ſenſum tangit: at amarus contra inæqualiter tangit, ꝙ ex terreo aduſto conſtet, & in craſſa ſubſtãtia ſit, quare aſpera eſt illius applicatio, & cõfuſa: dulcis vero ſuauiſſimus omnium recipitur, quoniam exceſſum in miſtione nullius habet, ſed omnium cõuenientem miſcellam ex aereo multo & aqueo, cum quibus quæ terrea & ignea ſunt, minutiſſime ſunt confracta, & rotunde commiſta, propter quod æqualiſſime ſenſum attingit, & vt vnum, quam ob cauſam è rotundis conſtare Pythagorici aiebant: è frigidis autem ponticus acutis oppoſitus eſt, qui è multo terreo conſtat non plane digeſto, hoc eſt non exacte commiſto, ſed in rudi & craſſa ſubſtantia conſtituto, propter quod & ille aſper eſt, & inamabilis: ſi vero in eodẽ terreo plus aquei humidi adſit, acerbus fit ſapor, quà & ipſe aſper eſt, & ingratus, minus tamen, q̃ ponticus propter dilutionẽ; ꝙ ſi minus adhuc terræ, plus aũt ſubtilis aquei bene cõmiſti affuerit, acidus vocat᷑ ſapor, minus adhuc ingratus: ſi vero terreũ ſubaduſtũ fuerit, ſubtile aũt, multo autem aqueo bene cõmiſtũ, acetoſus fit ſapor. In vniuerſum aũt terra ingratũ videt᷑ ſaporẽ facere, ꝙ inæqualis ſit, ac ſicca, & frigida, humiditas vero gratior videt᷑, qm̃ æqualis eſt, & lenis: ꝙ ſi cũ caliditate coniuncta ſit, omniũ ſuauiſſima habet᷑, qm̃ & calor gratiſſimus eſt animæ, ꝑꝑ quod aer maxime ad ſuauitatẽ ſaporũ facit, aqua vero ꝑꝑ frigiditatẽ minus: ignis porrò & ipſe, niſi acrimonia officiat, ꝑꝑ caliditatẽ ad ſuauitatẽ conducit. Multũ præterea refert, vtrũ miſtio ex minutiſſimis conflata ſit, & ijs, quæ vnum facere apta ſunt, an aliter: quas ob cauſas diuerſæ ſaporũ miſtiones fiunt, quarum aliæ gratæ, aliæ ingratæ animæ ſunt: ingratiſſima omnium illa eſt, quæ nõ aliam habet appellationẽ, niſi ꝙ abominabilis dr, vt luti, ſtercorũ, & quorundã medicamẽtorũ: horũ aũt digeſtio nulla eſt, nec miſtio, quæ ad vnũ ſit, ſed pluriũ cõfuſio, quo-

rum

A rum alia amara ſunt, alia acria, alia inſipida, alia aliter ſe habentia, ad quæ nec applicatio conueniens eſſe poteſt, nec diſtinctio, nec ordo, nec demum familiaritas vlla cum anima. Proportionaliter autem ſe habent & odores, quorum ingratiſſimus eſt, qui fœtidus appellatur, quique abominabili in ſaporibus correſpondet, nam & hic ex ijs pariter reſultat, quæ nullam habent digeſtionem nec rationem miſtionis, ſed confuſionem è multis ac diuerſis, qualia ferè ſunt putreſcentia, in quibus diſſoluta miſtione euaporatio diuerſorum contingit. Oportet præterea & illud nō ignorare, quòd contrariarum miſtionum contrariæ quoque formę ſunt, & contrariarum formarum contrariæ quoque ſunt ſpirituales ſpecies in repręſentādo: propter quod in ſaporibus & odoribus illud præcipue accidit, vt, quorum contrariæ ſunt miſtiones, illorum quoque & ſapores, & odores contrarij ſint: quare nec qui vni animali eſt gratus ſapor, aut odor, etiam alteri eſt gratus, ſicuti nec eiſdem omnia nutriuntur, quòd diuerſæ ſint diuerſorum miſtiones, & diuerſis gaudētes: quod & inter homines quoque eſt videre, quorum alij vinum, alij acetum, alij carnes, alij alia faſtidiunt, vel natura, vel morbo. Porrò & circa tactum eadem quoque ſpectantur: ſuauiſſimus & maxime conueniens eſt illi calor, ſi temperatus ſit, tum & humiditas, quoniam lenis eſt, & æqualem tactum facit, non aſperum: miſtio quoq; illa voluptuoſiſſima eſt, quæ dulci ſaporum proportione reſpōdet, in qua decoctio eſt optima, & miſcella rotundè confecta, temperata autē qualitatibus, quale eſt ſemen: propter quod ſuauiſſima omnium eſt voluptas, quæ in ſeminis emiſſione ſentitur in ea parte, quæ pariter omnium titillantiſſima eſt. Ingrata vero tactui per ſe frigiditas maxime eſt, quæ cū ſicco coniuncta eſt, propter quod terra, & ea, in quibus domina-
B tur, ingratiſſima ſunt. Figura porrò, & partium ſitus, quæ tangunt, non parum faciunt ad voluptatem, & moleſtiam illius ſenſus: vnde, quę aſpera ſunt, & quaſi hamatæ ſuperficiei, ingrata animæ ſunt. Ingratus præterea, & doloroſus eſt & ſenſus ille, qui fit ſeparatæ partis à parte: nullus enim conuenientior eſt ſitus partium membri, q̄ continuatio illarum, quare ſeparata parte, quicquid aliud ſubingreditur, & tāgit, inimiciſſimum aduenit: ſubingreditur autem vt plurimum aer. Sunt tamen, qui dicant ſeparationem ipſam ſentiri, vnde & dolor inſurgat, quòd violētiſſima res ſit ſeparatio: quod certe dici non poteſt, ſi quis bene aduertat, quid ſit per ſe ſeparatio: nō enim aliud eſt, q̄ localis motus, aut partes illæ duæ ſeparatæ: motus autem per ſe nō ſentitur, nec numerus ille, niſi quid aliud ſubſit, quod per ſe ſenſum moueat.

De primis effectibus, qui fiunt ex conſenſu & diſſenſu ſenſuum. Cap. 15.

SEntiunt autem partes & mēbra animalis quandoq; quidem per ſe ſola, animali ipſo non ſentiente, nec iudicante ſe ſentire, interdum animali ſimul ſentiente partis ſenſationem, & iudicante: nam motus quidē, quo inteſtina & venæ ſuccū trahunt, & deponunt, & torquētur ad emittenda excrementa, tum venarum, & cordis dilatatio & conſtrictio, & id genus per ſe quidem à mēbris fiunt animali ipſo nihil ſentiente: vrinæ autem emiſſio & fęcum, & tuſſis, & ſternutatio, & ira, & timor, & progreſſio non ſine phantaſia fiunt, & iudicio animalis: quædam etiam imperante voluntate proueniunt. Simpliciores autē & natura priores videntur motus, qui ſine phantaſia fiunt: fieri autem illos per ſenſum quendā membrorum credēdum eſt, conſtrictiones enim, & dilatationes non niſi per boni & mali receptionem quandā fieri poſſunt, vt dictum eſt: propter quod natura, quæ ab imperfectiſſimis per gradus ad perfectiſſima progreditur, animalia quædam fecit, quæ vegetāt ſolum, & ſen-

tiunt ſine totius phantaſia, ſed membris ſolum per tactum bonum & malum comprehendētibus, quales ſpongię ſunt: quapp de membrorū motibus, qui ſine phantaſia ſunt, primo breuiter agamus, mox & de phantaſiæ Sympathijs agemus. C

Reaſſumamus igitur, quæ ſupra vniuerſaliter dicta ſunt, ſpeciem omnem, quæ ab anima recipitur, recipi quidē vel vti bonam & conuenientem, vel vti malā & diſſidentem: ad hæc autem primos & ſimpliciſſimos animæ motus eſſe conſtrictionē, & dilatationem, hanc quidem recepta boni ſpecie, illam, mali. Ab his ergo & alij deinceps fiunt, & quidem admirandi, interdum in eodem mēbro, interdum & in annexis: quippe recepta nocentis ſpecie, & facta cōſtrictione ſæpe paulo poſt & dilatatio fit, quod alioqui mirum videtur: fit aūt ſæpe tam vehemens & ſubita dilatatio illa, vt excutiatur nocens, verum motus illi non ſecundum idem, & ſecundum eandē rationē fiunt: ſiquidem conſtrictio fit, vt tangatur nocens ſecūdum minimum, quo poteſt, dilatatio vero mox fit, qm̄ minimum illud, quod tangit, diu ferre non poteſt illum contactum, tum quia vt miſtum vim patitur nimis aſtrictum, tum quia vt ſentiens eo in ſitu perſiſtere non poteſt. Quibus de cauſis repentina laxatio fit, & ſæpe tanta, vt excutiatur nocens: qđ ſi excuti nō detur, ſed neceſſario ineſt, & inſiſtat, tunc alternatim fit nunc conſtrictio, nunc dilatatio: ſic.n. membrū quietem quandam & pauſam doloris inuenit, vt accidit in ijs, quos phalāgia pupugere. Interdum fit & motus tremulus, qui & ipſe compoſitus eſt è dilatatione & conſtrictione: verum differt à priori: in illo enim vtrunq; motum faciebat anima, in hoc laxatio fit à pondere mēbri propter debilitatem, cōſtrictio vero à virtute & ab anima, quæ vbi pauliſper ceſſit ponderi, quaſi reaſſumptis viribus conſtringit membrum ac ſuſtinet: quē motum alternatim facit, quoniā ſuſtinere ſemper ſi vellet anima, deficeret: quare melius, quod poteſt, facit. D Interdum recepta ſpecie mali nō cōſtringitur membrū, ſed dilatatur, qđ maxime fit, quum intrinſecū eſt nocens: cōſtrictio enim ipſum auget, dilatatio minuit, qm̄ ſic refugit anima, quo pacto cor fortaſſe, & venæ dilatationes ſuas factitant, introrſum enim quū caliditas magna ſit, ſi inflāmari ipſum accidat, tum ſeſe laxat ac dilatat, ſic enim minus tangit: porrò facta dilatatione rurſus cōſtrictio fit, qui motus eſt naturalis membro redeunte ad ſitum proprium. Vtrique autem motui ſua cōſequuntur beneficia, naturæ cognita, nam ad priorem dilatationē ſequitur attractio noui aeris, à quo refrigeratur cor, ad conſtrictionem vero ſequitur expulſio eiuſdem aeris calefacti, & ſimul fuliginum, multarū circa exiſtentiū: quæ quidem beneficia cognita Deo & naturæ ſunt, non autē ipſi cordi: quare quodammodo per ſe fiūt à corde, quodammodo per accidens, per ſe quidem, ſi conſideretur cor vt pars totius naturę, quæ res ordinat, & fines noſcit, per accidens autem, quatenus cor eſt natura quædam vna per ſe, quæ quidem non aliud agit, niſi quod per ſe & per naturam poteſt, ad quod ſi & finis ſequatur à natura totali intentus, per accidens fit, quantum ex ſe eſt: non enim ſeſe dilatat cor primo & per ſe, vt aerem nouū trahat, à quo refrigeretur, ſed vt minus tangat internum nocens: nec conſtringitur, vt expellat fuligines, ſed vt redeat ad ſitum proprium: qua tamen viciſſitudine temperiem acquirit, ſine qua viuere non poſſet. Sæpe & quiddam aliud maius molitur membrum recepta nocentis ſpecie, nam conſtringēdo ſeſe in vna parte deponit nocens in aliam partem, qua rurſus conſtricta deponitur idem nocens in aliam, & ex hac rurſus in aliam, quo pacto tandem in totum lædens abijcitur: ſic inteſtina fęces & excrementa, veſſica vrinā deponunt, res quidē mira, ꝙ vnum membrum nūc has nunc illas pares cōtrahat, & modo hos villos, modo illos, quaſi ratione quadam vta-

tur:

A tur:non eſt autem ratio alia, niſi partium motus in toto, in quo quęlibet ita locatur,
vt melius expedit, tantus eſt conſenſus earum inter ſe & in toto: propter quod ſæpe
non vno modo mouentur omnes, & villi omnes, ſed modo hi, modo illi reliquis
quieſcentibus, & ita cunctis ac toto melius ſe habētibus, quo poſſibile ſit. Sicut au-
tem in receptione mali diuerſi contingunt motus, ita & in boni receptione varij ef-
fectus fiunt: ſi enim per totum membrū receptum fuerit bonum, tum dilatatio & la
xatio totius fit, quo partes omnes ꝓfunde bono ſimul frui poſſint (vt dictum eſt) ſi
vero non ſecundum totum receptum ſit bonū, ſed in parte ſolum, tūc non dilatatio
totius fit, ſed aut conſtrictio magis totius, aut partis ſaltem, quæ bono caret, ad eam
partem, quæ habet. Non ſunt autem conſenſus iſti, & diſſenſus tantum in ſimplici
bus mēbris, & eorum partibus, ſed & inter cōpoſita viſuntur, & ea, quæ non conti-
nua ſunt, ſed cōtigua, altero alteri famulante, & conſentiente, vno enim affecto &
alia conſimiliter afficiuntur: propter quod diuinum dicebat Hippocrates eſſe con-
ſenſum inter membra. Laborante matrice, & aut ſurſum, aut in latus retracta, ita &
reliqua coafficiuntur membra, vnum poſt aliud, vt eorum nullum audeat motum
conati, omnia quietem agunt, palpebræ claudūtur, reſpiratio vix fit, & cuncta demū
ita immota manēt, vt ne pes quidem aut digitus dimoueri queat ſine moleſtia. Cau
ſam Galenus putat, ꝙ à matrice frigiditas quædam ſtupefactiua non aliter eleuetur
ad mēbra reliqua, ac ĩ Torpedine piſce effundi accidit: quod quidem vt admittatur,
poteſt nihilominus ſine eo ſtupore ad ſimplicē mēbrorum conſenſum referri (vt mi
hi videtur,) præſertim ꝙ ſtupefactum nullum apparet mēbrum, ſed & audit mulier,
& calet: ac rubet: non mouetur autem vllum mēbrorum, vt conſentiant primo affe-
B cto, quē conſenſum in multis alijs eſt videre. Dolente ore ventriculi incuruatur cor
pus totū, in calculo ſitus quoſdam natura docet, ſub q̃bus melius nos habemus, q̄
omni alio modo: & in dolore capitis ſępe oculos ita claudi accidit, vt ſi aperiri cogas,
moleſtiſſime facias, & dolorē augeas. Ita ergo & affecta matrice nerui & ligamenta,
quæ ad illā pertingunt, contrahuntur, aut ſimul tenti tenentur, mox ſucceſſiue &
crurum nerui, & dorſi, & diaphragmatis, & pectoris, & aliorum idem faciūt, ac de
mum totum immotum perſtat, qui ſitus & ſtatus vti magis conueniens à natura eli
gitur, nec partes melius in toto locati & conſiſtere poſſunt ita affecto primo mem-
bro: cuius ſignū eſt, ꝙ, ſi dimoueas membrum aliquod, mulier torquetur, & mole-
ſtiam pati indicat, tantus eſt conſenſus inter membra, quę, quanq̄ diuerſa ſint qua-
litatibus & natura, animam tamē vnam ſortita ſunt. Quęrat autem fortaſſe aliquis,
vtrum affecta vna prima parte ſpecies eius affectus vna ad alia mēbra mittatur, an
plures ſint ſpecies, quot & membra, & affectus: nihil aūt ꝓhibet nec plures eſſe ſpe
cies, nec primā mitti ad alia mēbra, ſed ſatis eſt aliquod primum eſſe affectū, per qđ
anima, quæ vna in omnibus eſt, poteſt partes omnes in toto mouere, vt melius eſt,
& locare: ſicut enim in vno membro ſimplici recepta boni vel mali ſpecie non ſecū-
dum totum, ſed in parte ſolum, totum tñ ſitū quærit, quo poteſt, meliorem, ita & in
toto animali, q̄q̄ non vbiq; ſit ſpēs boni & mali, ſed in aliqua parte tantū, poteſt ta-
men totum ipſum & partes in eo meliori modo locari, quo poſſibile ſit: de quo &
nonnulla mox dicemus. Ac de ſympathijs & antipathijs ſenſuum, & ſimplicium
membrorum per tranſcurſum dictum ſit.

De conſenſibus & diſſenſibus phantaſiæ. Cap. 16.

MAiores multo, & magis admirandi ſunt conſenſus illi, & diſſenſus, qui
fiunt ſpecie boni & mali ad phātaſiam delata, per quam non iā ſenſus aliquis
iudicat,

iudicat, ſed animal ipſum: videtur enim ea facultas quaſi toti deputata, vti miniſtra G
& cognitrix eorum, quæ ad totum pertinent. Habet autē phantaſia conſenſum quidem cum toto, ſed cum corde maximum ac præcipuum, ſtatim enim & cor eiſdem ſpeciebus afficitur, quibus & phantaſia, ſiue boni fuerint ſpecies, ſiue mali: porrò & cor cum vocatis ſpiritibus ſupra, q̃ credi poſſit, conſentit, atq; ijs vtitur, vti famulantibus. Quam ob rem de vtroque non parua dubitatio eſt, ac primum de corde, quomodo afficiatur à phantaſiæ ſpeciebus: ſi enim nō cognoſcit per illas, quomodo moueri poteſt, & conſtringi, & dilatari? diximus enim fieri hæc ab anima, quatenus cognoſcitiua eſt: ſi vero cognoſcit per illas, vtrū ne ſenſu aliquo cognoſcit ſolum, an & ipſum habet quandā aliam cognitionem maiorem, q̃ ſenſus? ſi quidem per ſenſum cognoſcit tantū, quomodo igitur afficitur & mouetur à ſpeciebus omnium ſenſuū? oportebat enim ſolum ab vno moueri obiecto: at, ſi maiorem habet cognitionem, q̃ ſenſus, habet ne & ipſum phantaſiam, aut conſimilē aliam vim? quod certe non ſatis videtur. Portó de ſpiritibus vocatis difficultas quoq; vel maxima eſt, quando conſtat moueri eos ad omnem partem, & ſurſum, & deorſum, & in latus: vnum autem tantum vnum poſſe videtur facere, ipſi autem vnum quid ſunt, ac ſeparati, & per ſe exiſtentes in animali, quin imo ne etiam cognitionis participes. Ad priorem autem difficultatem poſſumus cū antiquioribus dicere cognitionem ineſſe cordi non ſolum ſenſu maiorem, ſed & phantaſia, tum ꝙ non modo ea dignoſcat, quæ & phātaſia, ſed etiam & motum ſenſationemq; ipſius phantaſię, tum ꝙ & intellectus quoque actionem ad cor pertingere manifeſtum eſt, atq; eadem cor iudicare bona & mala, quæ & intellectus cognouit, vtpote princeps mēbrum: nam ſicuti ſenſus & phantaſia intellectui ſeruiunt, & miniſtrāt, ita & intellectus & alię facultates in cor veluti regem & vltimum ordinatę ſunt: ſignum cuius eſt eiſdem affici, atque vltimo affici, vtpote finem, quod antiqui omnes opinati ſunt. Veruntamen, ſi cui videatur nō habere aliam cognitionem cor, q̃ quæ tactu fit, facta tamen phantaſia quorundā nihil prohibet, ſi dixerimus cor non eiſdem ſpeciebus cognoſcere, poſſe tñ & cōſtringi, & dilatari, & ſigna terroris, & iræ, & gaudij pre ſe ferre: quoniam anima (vt dictū eſt) vna eſt in toto animali, ad motum autem partium alicuius totius animati non eſt neceſſarium partes omnes, quæ mouentur, per ſe cognoſcere bonum & malum, ſed ſufficit eſſe aliquod primū cognoſcens, per cuius cognitionē totum ipſum mouetur in ſuis partibus, vt bene eſt, modo omnibus, modo quibuſdā. Igitur recepta boni & mali ſpecie in phantaſia totū animal mouetur in ſuis partibus, modo vna, modo alia, vt magis expedit: mouetur aūt principaliter cor, quoniam inde origo eſt virtutum omnium, & de ipſo totum maxime ſolicitum eſt. De ſpiritibus autē recte illud dici videtur, ꝙ & ad partes omnes mouentur ſurſum, deorſum, & in latus, & ſeparati etiam ſunt à membris alijs, ſi enim continui forent cum illis, impelli quidē non poſſent huc, & illuc ſine mēbrorum offenſa & diſtractione: qua de cauſa ſeparatos illos natura fecit, verū non ita, vt quaſi athomi quædam per ſe cōſiſtant, hic, & illic diſtincti, ſed magis continuos inter ſe eſſe ceu nubem quandam putandum eſt. Vtrū autem animati ſint, dubitatio apud omnes non parua eſt: nā animatos non eſſe indicium eſt, ꝙ & in ſanguine ſunt, & in ſemine, hæc autem nec ſentiunt, nec nutriuntur, quoniam organis carent, anima autem ſine organo eſſe non poteſt: at vero ſi animati nō ſunt, quomodo ad partes omnes moueri poſſunt? Dicendum fortaſſe animatos eſſe ſpiritus, eos ſaltē, qui partes mēbrorum ſunt, animatos autē eſſe non tanquam membra per ſe, ſed tanquam partes membri. Sunt autem partium aliæ, q̃

primæ

A primæ dicuntur, vt elementa, quæ ſicuti in miſto ſunt, ita ſunt animatæ: quare quum potentia quodammodo ſint in miſto, ita & potentia ſunt animatæ: aliæ autem ſunt partes, quæ ſecundæ dicuntur, quæ quodammodo actu ſunt, quodammodo potentia, vt partes organici membri: actu enim ſunt, quoniam eſſe ſuum habeant, & ſignari poſſunt, potentia vero, quoniam ex oĩbus tertium quoddam fit, quod per ſe tale eſt. Atq; hoc modo & ſpiritus partes ſunt carnis, nerui, & oſſis, & aliorũ, ex actione enim ſpirituum, & temperie ab ijs data, cũ alijs, ex quibus componitur caro & neruus, fit tertium illud, quod caro appellatur, & neruus, & os, quorum præcipua pars ſunt ſpiritus. Igitur, quod per ſe animatum eſt, caro eſt, & neruus, ſpiritus aut: per ſe animati non ſunt, ſed ſolum vt partes: atq;, ita ſi ſint, facile erit oſtendere, quomodo moueri ad omnes partes poſſint, nam & ipſi mouentur, ſicuti partes in toto, vt bene eſt. Cognoſcente igitur phantaſia, quod mali & boni eſt in hac vel illa parte, nũquam bene ſe habet totum, niſi partes eum ſitum quærant, quo totum bene habet: quare laborante corde ad ipſum mouentur ſpiritus, quaſi opem laturi: qui finis in natura quidem animalis eſt, & Deo cognitus, & communi naturæ, non autem ipſis ſpiritibus, qui tamen moti, vti partes in toto finem præſtant naturæ notum. Nihil autem inconuenit partes in toto motas, & ſurſum, & deorſum, & in latus ferri (vt ſupra dictum eſt,) inconueniens autem eſſet, ſi ſpiritus, tanq̃ vnum quid per ſe exiſtẽs, in diuerſa agerentur. Quo autem modo & illi moueantur, qui in ſanguine ſunt, ſi quis quærat, dicendum fortaſſe moueri ipſos alio modo, vel attractos ab ijs, qui primo vt partes animati mouentur, vel conſequentes propter continuitatem, quam cũ ijs habent. E tanto igitur conſenſu, quem phantaſia cum corde habet & ſpiritibus,
B illi primo fiunt, qui affectus animi dicuntur, gaudium, amor, ſpes, riſus, admiratio, ecſtaſis, triſtitia, timor, ira, verecundia, commiſeratio, & ſiqui alij ſunt, de quibus bene erit, ſi non omnia, quæ ad ipſos attinent, at quædam tamen obiter & per tranſcurſum dici.

De Gaudio & appetitu. *Cap. 17.*

QVod igitur recepta boni ſpecie gaudium fiat, nemini dubium eſt: verum non proprie gaudium dici videtur, quum ſine phantaſia ſimpliciter membrum aliquod per ſe bonum recipit, ſed tum magis, quũ animal ipſum iudicat, quod per phantaſiam fit, vt dictum eſt: videtur enim gaudium totius animalis affectus quidem ob bonum apprehenſum: apprehenditur autem bonum & ab intellectu, verum, quia hoc commune non eſt animalibus omnibus, videtur autem gaudere omnia, propter hoc gaudium phantaſiæ attribuitur magis, quæ omnibus animalibus eſt communis, aut perfectioribus. Si igitur pręſens ſit bonum, & habeatur, tũ ſimplex fit gaudium, & fruitio boni: ſi vero apprehẽdatur quidem per phantaſiam, præſens autem non ſit, & non habeat, aut nõ bene habeat, tũc appetitus vocatus fit, hoc eſt motus animæ ad proſequendũ bonum non habitũ, aut non bene habitũ: nihil. n. eſt aliud appetitus (vt & nomen ſonat) quã motus animæ ad proſequendum bonum oblatum, non autem habitum: propter quod appetitus ex gaudio & triſtitia quadam compoſitus eſt: quatenus enim bonum percipitur, eatenus gaudium fit, triſtitia vero, quatenus non habetur, aut non commode habetur: quapropter mouetur anima ad conſequendum, fit enim motus omnis ad id, quod non habetur. Primus autem & ſimpliciſſimus appetitus fit, quũ bonum quidem recipit anima, nõdum autem profunde & penitiſſime habet: quare dilatatio fit cordis, quo ſecũdum

partes

partes omnes fruatur bono. Interdum anima ſecundum vnam partem habet, ſecundum aliam non, vnde & alius appetitus innaſcitur, vt ſecundum omnes partes fruatur: quare aut partẽ, quæ caret bono, ad aliam mouet, aut vtranq; inuicem aſtringit, aut bonum illud ſucceſſiue de vna parte in aliam deponit: quo pacto ab infantibus admoto ad mammillam ore, primum aſtrictio oris fit vndequaque circa mammillã, & ſuctio lactis: deinde, vt & aliæ quoq; partes fruantur, attractio fit lactis de parte in partem vſque ad ventriculũ, quæ quidẽ attractio non ſolum ſimplex eſt à ſpecie facta, ſed & organica, hoc eſt per conſtrictionem & dilatationẽ villorum factam per modum dictum, quo partes in toto mouentur, prout expedit, ſpecie boni percepta per phantaſiam: non ſunt autem hi motus, & ordo inter membra abſq; fine naturæ cognito, q̃q̃ particularia membra ſimpliciter agant. Interdum oblatum bonũ nullo modo habet, ſed ſeparatũ eſt, appetitus nihilominus fit ad ꝓſequendum, vnde animal ipſum ſeſe aut totum mouet ad bonum, aut partem aliquã, vt manum, quo magis potiri poteſt: verum actio hæc non ſtatim fit nato animali, ſed in quibuſdam lõge poſt, & non niſi iam phantaſia habente experientiam multorum motuum, vt lacertorum, & aliorum ijs ſeruientium: quo pacto tandem ꝓgreſſio fit, quippe è paruis principijs & motibus ad maiores, & demum ad maximos peruenitur: tantus eſt conſenſus partium & inter ſe, & in toto. Porrò ſpecierum, quæ vt bonę recipiuntur, aliæ fiunt cum abiectione contrarij, quod per ſucceſſionem quandam fit, & in tempore, vt ſedatio ſitis, & vniuerſaliter primatum qualitatum receptio: aliæ momento, & ſine motu perficiunt, vt viſio: quæ igitur cum motu accidunt, & in tempore fiunt, delectare magis videtur, quia longior eſt voluptas, & diutius producitur: quæ vero momento perficiunt, quaſi ſimul fiant, & factę ſint, delectãt minus: atque hoc modo ſe habent, quæ gaudium faciunt. Quoniam autem & per phantaſiam & per intellectum homo apprehendere, & appetere bonum poteſt, reliqua vero animalia per phantaſiam ſolum, appetitus quidem in homine, qui per intellectum fit, voluntas dicitur, qui vero tam in homine, quàm in alijs animalibus per phantaſiam fit, appetitus ſimplex dicitur: eſt autem & voluntas motus animæ ad conſequendum bonum per intellectum oblatum, non autem habitum. Conſultat quidem intellectus, & ratiocinatur, & bonum oſtendit, & eligendum, quo oblato, ſi non habetur, motus fit animæ ad conſequẽdum, quæ voluntas dicitur. Affectus porrò alius, qui ex gaudio proficiſcitur, eſt amor vocatus: duo enim quum ad gaudium concurrant, receptio ſcilicet boni, & cauſa, ſiue res, quæ bonum illud producit, ſi quidem conſideretur anima, quatenus bonum recipit, & apprehendit, ſic quidem ſimpliciter gaudet: ſi vero conſideret, vt & cauſam reſpicit, quę gaudium illud facit in ipſam, ſic quidem amor fit, hoc eſt deſiderium quoddã, quo & illi rei bene eſſe optatur, qui amor vocatur: quòd enim amor eiuſmodi ſit, illud monſtrat, quòd res illę ſi bene habent, lętamur, ſi male, triſtamur. Quapropter amor per ſe cauſam reſpicit ſecundum ſe, quæ gaudium facit, quem affectum magis exprimit nomen beneuolentiæ: & ſimpliciter quidem non aliud eſt amor, q̃ beneuolentia rei, qua gaudemus: quòd ſi rem illam in voluptatem noſtram vertamus, non amor eſt, ſed libido: amor enim per ſe omnis purus eſt, & nihil aliud vult, niſi vt bene ſit illi rei: quem amorem non ſolus homo, ſed & alia animalia habent, quibus phantaſia & memoria ineſt, nam & filios ea tueri videmus, & ijs eſcas parare: propter quod & diuina res eſt amor, & à natura propter finem diuinum datus

D:

A *De triſtitia, & odio.* Cap. 18.

SIcut igitur recepta boni & conuenientis ſpecie lætitia fit, ita recepta ſpecie mali & diſſentientis triſtitia innaſcitur, quæ proprie triſtitia dicitur, quum animal ipſum iudicat per phantaſiam: quãquam etiam triſtitia dicatur, & quum membrum aliquod per ſe mali ſpeciem recipit. Eſt autem & in triſtitia appetitus ſuus, hoc eſt motus animæ, ſed hic eſt ad euitandum malum, qui eſt primus & ſimpliciſſimus appetitus, qui in triſtitia fit. Sunt autem plures modi, quibus anima malum euitat: primus eſt refugere, qua poteſt, propter quod conſtringitur membrum, ſic enim ſecundum partes multas refugit, niſi intrinſecum ſit malum, tunc enim dilatatur, vt dictũ eſt: quum vero conſtringitur, ſi diu ferre eum ſitum non poteſt, tum aut motum facit compoſitum, modo dilatando ſe, modo cõſtringendo, aut motu tremulo agitur, aut excuſſionem nocentis tentat, membro ſeſe repente & impetu quodam laxante: quod quidem in ſimplicibus membris ſine phantaſia motis naturaliter fit eo modo, quo dictum eſt: in animali autem iudicante per phantaſiam maiori quadam eruditione fit, edocta iam phantaſia plures motus. Quis monſtrauit Aſello rudiſſimo animali, quum pungitur, pellem primo conſtringere, mox repentino quodam ac grandi conatu facto eandem laxare, & diſtendere, ac per eum motum lędens excutere? nempe prius natura docuit conſtrictionem facere recepto nocẽte, mox & eadem dilatationem docuit, partibus, quæ prius conſtrictæ fuerant, non potentibus diu eo ſub ſitu ſtare: quos motus vbi ſemel edocta fuit phantaſia, tum quaſi facta arte quadam & memoria promptiſſime eum excuſſionis motum operatur: operatur autem modo hoc, modo alio ingenio, modo pedes admouendo, modo manus, modo
B alia membra, per quæ nocens abijcitur: ꝙ ſi nullo modo ꝓpellere, & amouere poſſe iudicet, animal ipſum fugit, & amouet ſeſe à nocẽte. Sicut autem in gaudio erat & gaudium ſimplex, & amor, ita in triſtitia eſt & ſimplex triſtitia, & odium: triſtitia quidem, quatenus anima ſub recepto malo male habet, odium vero, quatenus cauſam reſpicit, cui male vult, eſt enim odium deſideriũ quoddam, quo male optamus cauſæ, à qua triſtamur. Eſt autem & in animalibus omnibus, aut perfectioribus ſua maleuolentia, in quibuſdam quidem conſpicua, in quibuſdam obtuſior in quibus imperfecta quædam eſt phantaſia: ſunt enim animalium, quæ ſolum refugere à malo nouerunt, quædam vero, quæ etiam repellere poſſunt. Hominum autem alij natura triſtes ſunt, alij lætabundi magis, triſtes ſunt, qui contrarijs reſiſtere minus poſſunt, læta vero obire non ſunt idonei, lætabundi autem, qui & ad lęta aptiſſimi ſunt, & triſtibus maxime poſſunt reſiſtere. Qui igitur pauci caloris ſunt, & exangues, ac debiles, vt ſenes, & ægri, & conualeſcentes, parum reſiſtere contrarijs poſſunt, quare vt plurimum triſtes ſunt, porrò & hi, & qui melancholici natura ſunt, & amarioris ſanguinis, ad læta minus idonei ſunt, quare nec ea vti læta recipiunt, vt ſpectacula, veneres, commeſſationes, conuentus, luſus, & id genus: ægri quidem, & pauci caloris, quia non poſſunt, & diſpoſitionem non habent: melancholici vero, quia ad contraria diſpoſiti ſunt. Iracundi vero & ipſi non lætantur, quia ira non ſine triſtitia quadam eſt, qui vero optime ſani ſunt, & multo abundant ſanguine & eo quidem dulci & leni, non acri, & billioſo, & melancholico, ij quidem, quòd & maxime reſiſtunt contrarijs, & ꝙ optime diſpoſiti ſunt, omnia ferè aut vti læta recipiunt, aut vti minus triſtia, quare & ad ſocietates, & cantus, & ſpectacula, & luſus, & alia id genus maxime proni ſunt: vnde & iuuenes, & pueri maxime gaudentes ſunt. Alij præterea maxime amant, qui ſcilicet & læti natura ſunt, multa enim recipiunt vti

grata:

grata : talium autem eſt amor:alij parum amant, qui & triſtes natura ſunt, plurima C enim odére propter contrariam cauſam, ꝙ omnia ferè vti ingrata recipiunt: in ijs autem odium verſatur. Sunt porrò qui neminem fere amant: nam, quemadmodum inter animalia quædam ſunt, quæ reliqua ferè omnia odere, & perſequuntur, vt ſerpentum genus, ita & inter homines quidam ſunt, qui reliquos odio habēt :quod & in guſtu quoque accidit, in quo diſpoſitiones quædam inueniuntur, quæ edulia ferè omnia abominentur:ſicut igitur in his praua quædam conſtitutio eſt in lingua, & ſtomacho longe ab ea, quæ ordinario, & vt plurimū fieri à natura ſolet, ita & inter animalium ſpecies, & inter homines ipſos cenſendum eſt in quibuſdam alieniſſimam ab eo, quod vt plurimum eſt, conſtitutionem eſſe humorum, & complexionis, per quas reliquos odio habent. Aliæ his opiniones ſunt, alij mores, alius color, alius aſpectus:ſanguis eorum cænoſus, turbidus, & quadā ſordida melancholia redundans, quibuſdam quidem frigens, quibuſdam exuſtus, qui & inſolentes ſunt & ſuperbi, reliquos deſpectui habentes, ad ſeipſos omnia trahentes, inuidi præcipue, vtpote maleuoli. Atque ita ſe habent triſtitia, & gaudium.

De timore. *Cap. 19.*

QVòd autem & timor triſtitia quædam ſit, manifeſtum eſt, omnes enim ex malo aliquo timemus:ſi igitur malum præſens iam ſit, & lædat iam, triſtitia ſimplex fit, ſi vero præſens non ſit, ſed īmineat vt affuturū, tum timor vocatus & pauor fit:nihil.n.aliud eſt timor, q̄ triſtitia ex īminenti malo. Primū aūt, qđ in timore fit, eſt fuga caloris introrſum, eius quidē, ꝙ extra cor eſt, verſus cor: eius aūt, ꝙ in corde, in penitiſſima cordis : pp qđ timentes & pallent, & tremunt calore deſerēte membra. Fit autē in timore maxime concurſus caloris ad cor & fuga, qm̄ & laborat maxime cor:in ſimplici namq; triſtitia, præſente malo in aliquo membro, phātaſia quidem fit euitandi malum in ea parte aut per conſtrictionem, aut per motum tremulum, aut per excuſſionem, aut aliter, ipſum autem cor per ſe nō laborat:at vbi ſpecies mali imminentis ad phantaſiam, & ad cor fertur, ipſum quidem per ſe laborat, quare maxime ad ipſum fit caloris cōcurſus. Fit quidem interdum, vt & in ſimplici triſtitia laboret cor, vt in nuncio cęſi filij in prælio, aut fugati exercitus, & eiuſmodi:verum differt & hoc à timore, ꝙ in timore ſimul cum triſtitia ſemper anima videtur ſatagere, & conſilium quærere, vnde confunditur, & tremit: in nuncio autem fugati exercitus ſola triſtitia fit:cuius ſignum eſt, ꝙ, ſi nuncietur fugatum eſſe exercitum, adhuc tamen incertum ſit, tremor ſimul & timor cum triſtitia illa iungitur, eo ꝙ anima ſatagit, & cōſilij confuſa eſt, & neſcit, quid faciat : propter quod minus timent, qui conſilium capiunt aduerſus immminēs malum, vnde &, quum de improuiſo imminet malum, timemus magis.

Eorum autem, quæ timorem incutere ſolent, multiplex eſt natura, vniuerſaliter autem quorum miſtiones & naturæ contrariæ ſunt, & multum diſſimiles, ſicuti p inimicitiam quandam & diſconueniētiā recipiuntur ab anima, ita &, ſi ſub modo aliquo, quo nocere poſſint, recipiantur, timorem inferunt. Miluo quidem & Pullo gallinaceo inimica natura eſt:non timet autem Miluus viſo Pullo, ꝙ nihil ab ipſo lædi poteſt, pullus autem contra viſo Miluo expaueſcit, ꝙ naturam eius vti inimicam & nocere potentem recipit:elephantis autem & equi natura cum pullo non eſt cōtraria. Videtur autem natura non fruſtra hunc timorem inſinuaſſe animalibus, quo poſſent & fugere, & ſe tueri:quinimo & propter hanc cauſam nō ſolum voluit

formas.

A ſormas contrarias ſormidabiles eſſe, ſed & certas figuras & motus, ſub quibus dela ta ſpecies timorem apportet: propter quod non ſolum verus Miluus, ſed & fictus ſimilitudinem habens gallinaceo pullo pauorem infert.

Eſt autem animalium inimicitia interdum cum tota ſpecie, interdũ non cum tota ſpecie propter certa quædam: qua de cauſa cum Pſillis & Marſis non ea ſerpentũ inimicitia eſt, quæ cum reliquo genere, ſiue ſit miſtio ijs non omnino cõtraria, ſiue odor, ſiue aliud, per quod ſpecies minus ingrata accidat: quæ amicitia & inimicitia naturæ inter homines quoq; verſat: propter quod alios ſine cauſa odimus, alios amamus propter modos, cum quibus ſpecies rerum ad animã veniunt, qui ſunt conuenientia & diſconuenientia. Formidoloſa quoq; ea ſunt, quæ vti prorſus ignota pertingunt ad phantaſiã: dico autem ignota non quantum ad vniuerſale illud, quod cognitioné facit, vt color, ſonus, & id genus, ſed quantum ad coniuncta, quæ ſub ipſo vniuerſali latent: quum enim neſcimus, q̃ ſint, & an bona, an mala, tum ignotũ illud ꝑtimeſcit anima, ꝙ phantaſia fiat de ſublatente, atq; imminente malo: propter qđ & noctis, & ſolitudinis, & maris, & præcipitiorum imago & belli formidabilis eſt: omniũ enim horum phantaſia fit coniuncti cuiuſpiam, quod nocere poſſit: cuius ſignum eſt, ꝙ aſſuefacti nihil prĉterea timemus, quaſi ſecuri: hac de cauſa ſĉpe expaueſcimus ex paruo lapilli caſu, ſi impræuiſus accidat: & ſuperueniẽte nobis aliquo, vel etiã amico, ſi de improuiſo ſuperueniat, timor fit, quòd nondũ parata anima ſit, & nó cognoſcat, re auté cognita ſtatim ceſſat timor. Eadé de cauſa in Ephialte, qué alij incubum vocant, formido fit, qm̃ per ſomnum obſtructis neruis illis, qui ad pectus eleuandum veniunt, & prohibita dilatatione illius, memoria ſubit eorum, quæ ſolent eam dilatationem prohibere, inter quĉ occurrit pódus aliquod nos opprimẽs:
B quare phantaſia fit ponderis nos opprimentis: hoc aũt quum vti ignotum offerat, timor fit: facto autem timore rurſus memoria fit terrefacientium, inter quĉ nobis occurrit aut Dĉmon, aut quid ſimile, antiquis auté Ephialtes gigas: ſemper enim ĩ ſomno ea primo occurrunt, quæ maxima ſunt in vnoquoq; genere: quare tandé phantaſia fit dæmonis alicuius, aut alterius ſimilis nos opprimentis, vnde excutimur præ timore. Sunt porrò magis & minus timoroſa ea, ad quæ magis & minus ſumus potentes: alij ſcalas timẽt aſcendere, ꝙ minus agiles ſint, alij nihil timẽt, ꝙ agiles ſint, & alij ponti anguſto committi expaueſcunt, alij non. Timidi vero natura ſunt, qui frigidi magis ſunt, quales mulieres, eunuchi, ſenes, & melancholicorũ genus, contra vero audentes magis, qui natura ſunt calidi, & multi ſanguinis, & ſpirituũ: ea enim eſt optima animæ diſpoſitio, per quam ipſa maxime poteſt, & operatur, & reſiſtit; operatur aũt, & poteſt per caloré: quare quibus is eſt plurimus, & minus cóſunduntur in periculis, & ſemper conſilium capiunt, &, ſi pars ſanguinis & ſpirituum introrſum fugit, pars tamen multa relinquitur, quare nec tremunt, nec pallent ſicuti alij, & ſe tuentur. Timidiores quoque ſunt cæteris paribus, qui paucorum habent experientiam, multa enim ijs vti ignota offeruntur: propter quod pueris maxime infertur timor, experti vero, & ſecuri, & potentes diſtinguere coniuncta cum rebus, pauciora expaueſcunt: ſunt tamen non nulli, qui, quòd experti non ſunt, quæ ſubſunt rebus, multa non timent, nondum enim nouere pericula, quæ coniungi conſueuere: propter quod & qui plura conſiderant, & plura experti ſunt, interdum magis timent, quàm qui ad pauca aduertunt, vt ebrij, & qui natura ſimiles ebrijs ſunt.

SI vero nouum aliquid vti ignotum offeratur, non tamen phantaſiam faciẽs imminentis mali, tunc nõ timor fit, ſed admiratio ſola: nihil enim aliud eſt admiratio, quàm ſuſpenſio animæ, ſeu fixio, & applicatio intenta: nam & tenduntur nerui, & calor, ac vis omnis animæ ad id affigit, vnde & intentio vocatur. Si igitur ignotũ illud vt ſimpliciter ignotum offeratur, tũc inquiſitio ſola fit, ideſt applicatio animę ad eam rẽ, & ad coniuncta cum illa, ad quę mouetur de vno in aliud: quod quomodo fiat, difficultatem non paruam habet: diximus autem de eo in ijs, quæ à nobis de intellectione aliàs ſcripta ſunt. Si vero, quod offertur vti ignotũ, ſub ratione offeratur cuiuſdã magnitudinis conſueta longe excedentis, ſed rei tamen, quam ꝑ opinionẽ veneramur, & amamus, tunc ecſtaſis vocata fit, hoc eſt mentis phantaſieq́; exceſſus quidã in admiratione, per quam ab omni alia rẽ diſtracti, immotiq́; reddimur, & inſenſitiui: qđ maxime ijs accidit, qui aut vere ſancti ſunt, aut ſibi ex melãcholijs videntꝰ: his enim & angelorum choros & Deos videre apparet. Idem & amãtibus interdum euenire conſueuit ex ingenti intẽtione in rem amatam, ſæpe enim adeo magna eſt, vt ſpecies ea in phãtaſia perinde moueat, ac ſi in oculis eſſet: nihil enim refert ad apparẽtiam faciẽdam, ſiue ſpecies deforis veniat ad oculos, ſiue introrſum: ꝓpter quod videre ſeſe putant, & obſtupeſcũt, & extra ſe fiunt. Si vero res ſub ratione magnitudinis oblata ſit, ſed rerũ timendarũ, vt Dęmonum, & Manium, tunc affectus ſupra ecſtaſim fit, qui nomen nõ habet, ſed ab effectu horror appellatur: horreſcimus enim, & rigidi euadimus, admiratio enim tenſionem facit, timor frigiditatem, vnde quaſi congelati diſtentiq́; neruos & pilos, immoti ſtamus. D

Noua quoq; ea ſunt, quæ riſum mouere ſolent. Verum illud in primis ſciendum eſt lætitiam omnem cordis ſpirituum & diaphragmatis dilatationem facere, horum autem dilatationem dilatare & muſculos, qui à lateribus buccæ ſunt, ac facere motum illũ oris, qui riſus dicitur, qui in natura finem aliquẽ habet, quo lætitia interna in facie manifeſtetur: qua de cauſa, quum aut amicis & familiaribus, aut filijs, & vniuerſaliter charis occurrimus, pręſertim ſi vti noui aduenia nt, ridere ſolemus, & lętitiam oſtendere. Verum hæc non proprie ea ſunt, quæ ridicula dicuntur, neque eiuſmodi proprie riſus eſt: res autem, quæ proprie riſum mouent, ſunt in primis nouæ, repentinæ, leues, ac ludicrę, habentes argutiã quandam, & cõcinnitatem ad aliud, ab his enim maxime ridere ſolemus: quales ſunt facetiæ, & quæ mimi repræſentant, & perſonati, & extranea quædam ſubito ac concinno quodam caſu facta, vt ſi quis ad negocia ſua intẽtẽ pergens ſubito labatꝰ: hęc enim omnia vti noua offerunt, & ꝓpter nouitatem ſubitam admirationẽ inducunt: repentina autem eſſe oportere monſtrãt facetiæ, quæ quum protenduntur, & affectate dicũtur, leporem & ſalẽ omnem amittunt, ſubito enim ferire volunt: leues autem res eſſe debent, alioqui, ſi feriæ ſint, non riſum facient, vt ſi, qui mimus eſt, ſit pater, aut qui labitur, male afficiatur: portò delectant hæc, qm̃ argutiam habent & concinnitatem quandam. Oportet autem ſcitu facilem eſſe argutiã, alioqui inquiſitionem faciet non riſum: quæ igitur eiuſmodi ſunt, omnia ſubitam & repentinam admirationem, ac repentinam etiam delectationem faciunt: admirationẽ quidem, qa vt noua offeruntur, repentinam vero, quia ſubito oblata, delectationem vero, tum quia cognoſcuntur facillime (delectar enim omnis cognitio, vtpote animæ finis, & perfectio) tum quia appoſitam ad aliud concinnitatem habẽt, qua de cauſa & trãſlatio delectare ſolet: delectatio autem omnis

vtpote

A vtpote res læta expanſionem cordis facit, hæc autem motum oris, qui riſus dicitur. Quòd autem appoſitam quandam concinnitatem habeant, quæ riſum mouent, mõſtrant & facetiæ, & mimi, & perſonati: facetia enim omnis arguta eſt, vnde & ſales dicti ſunt: mimi vero propter aptã imitationem maxime delectant: perſonati vero & ipſi imitantur: nõ omnes autem riſum mouent, ſed qui per noua quędam, & extranea, quæ quatenus talia, admirationem primo ſubitam faciunt, mox delectant, ſi apta ſit nouitas. Eſt autem & in eo, qui cadit, & inopinate labitur, ſua concinnitas, quæ delectat, aptiſſime enim videtur fieri, vt qui intẽte in rem ſuam pergit, repente labatur, nullus enim (vt dici ſolet) poterat illi accidere pulchrior caſus. Quis non ridet, qui videat duos monachos ſuper equo aliquo, q calcitret, & deijcere illos partes veliti nimirum appoſitiſſima res eſt, & facetiſſimus caſus: quòd ſi periculũ aliquod graue ijs immineat, iam non riſus fiet, ſed timor, & pietas, quoniam res ſeria fit, non amplius iocoſa & ludicra.

Eſt autem riſus compoſitus ex admiratione & lætitia motus, propter quod & quædam contranitentia in riſu eſt, admiratio enim ſuſpenſionẽ quandam in anima facit, lętitia vero expanſionem: qua è re fit, vt, quum producitur riſus, non ſine moleſtia fiat: q̃q̃ & alia quoq; cauſa coniungatur, ꝙ non debite perflatur cor in illa quaſi cõtinua expanſione exiſtens. Aſſimilatur autem riſui & is, q ex titillatione cõtingit, compreſſis capitibus lacertorum quorundam, & neruorum, vt coxarum, & plantæ pedis, & ſubalarum: non eſt autem proprie riſus, ſed aſſimilatur, qm̃ & ille mixtus eſt motus ex ſuſpenſione & dilatatione cordis repente factis: quod accidit non quomodocunq; compreſſis, & tactis lacertis, & neruis illis, ſed leuiter tantum, & per
B ſumma, ac ſubito preſſis, & ſubito etiã dimiſſis, atque ita alternatim dimotis: ex primo enim cõtactu & leui preſſione quidam veluti horror repentinus accidit, qui ad diaphragma & cor pertingẽs repentinam contractionẽ & ſuſpenſionẽ animæ facit, mox ſubito etiam dimiſſis neruis illis ſubito etiã ceſſat horripilatio, & cor ad propriam naturã redit, quod cum delectatione, & gaudio fit, & dilatatione: eſt autem tã ſubitus vterq; motus, vt ſimul pene ſint ſuſpẽſio animæ & dilatatio, quod & in riſu quoq; contingit: propter quod & hic quoque proportionale quiddam riſui contingit, non ſine moleſtia quadam. Nemo autem ſeſe ipſum titillat, qm̃ ſubita quędam horripilatio eſt, quod titillare dicimus, ſubita autem fit titillatio, & repẽtina, quum anima imparata, & nõ aduertente contactus fit, at ſeſe tangente aliquo ſemper parata, & aduertens anima eſt, alio vero tangente, etiam ſi aduertere velimus, horror nihilominus fit, quia tam continua nõ eſt animaduerſio illa, vt tamen non tangatur tanq̃ de improuiſo: cuius ſignum eſt, ꝙ, ſi intentiſſime & obſtinate aduertamus, aut titillationẽ nõ ſentimus, aut minorem. Idẽ accidit, & ſi quis capillum alteri vellicet non aduertẽti, ſubito enim horreſcit, quod nemo patitur, ſibi ipſi capillũ vellicans. Sunt autem alij ad riſum promptiſſimi, alij duriores: duo enim in riſu ſunt, admiratio ſubita rei nouæ, & ludicræ, & delectatio: qui igitur facillime admirantᷣ, ij ex cauſa hac aptiores ſunt ad ridendũ, propter quod pueri maxime, & mulierculæ, & plebs facillime ridere ſolent, grauiores aũt, & ſeniores, vt viri, & ij quidem philoſophi minus in riſum ducuntᷣ. Porrò, q læti natura ſunt, aut ex accidenti aliquo, facilius in riſum mouentᷣ, facillime.n. lætis afficiuntur ꝑꝑ diſpoſitionẽ: quare ꝑ naturã iuuenes, & optime ſani, & q ſanguinẽ plurimum habẽt, & eũ dulcẽ, non bilioſum, nõ melancholicũ, maxime ridere ſolẽt: ex accidẽtibus vero diſpoſiti quoq; ad riſum ſunt, q in lętitia quaſi sũt cõſtituti, vt ebrij, & q̃bus multa adſunt eorũ, q̃ læta dicun

tur, ſi noua ſint: quare, & qui in cõuiuijs ſunt inter familiares & amicos, q̃ plurimũ C
ridere cõſueuere, imo ſæpe adeo effuſe rident, vt continere nõ poſſint riſum, & incõtinentiæ notentur: cauſa eſt, (vt Ariſt. ait) ꝙ ipſa lætitia quaſi riſus quidam eſt, & ij quodãmodo in motu ſunt ſemp, res autem in motu poſita adeo prõpte impellitur, vt contineri non poſſit: contra autem, qui aut natura, aut ex accidenti aliquo triſtes ſunt, vt melãcholici, & quibus amarior eſt ſanguis, & ęgri, & iracundi non facile ridere ſolent, qm̃ delectari nõ poſſunt, vnde & aliqui viſi ſunt, qui nunquam riſere (vt de Philippi imperatoris filio legit) qui ob id Agelaſti appellant. Nũc de ira dicamus.

De Ira. Cap. 21.

QVòd igitur, quicunq; iraſcitur, ex offenſa aliqua iraſcatur, manifeſtum eſt: cognoſcitur aũt offenſa & per intellectum, & per phantaſiam. Iraſci autem cõe eſt animalibus omnibus, aut perfectioribus, quare & ijs per phantaſiam accidit, quatenus cõe eſt, iraſci. Nõ eſt autem ira, quum non iudicante animali ipſo, mẽbrum aliquod recepto nocente aut conſtringitur, aut ẽt nocens expellit, ſed tum ſolum, quum animal ipſum iudicat: porrò nec, ſi animal recepta mali ſpecie phãtaſiã faciat aut ſe contrahendi, aut aliter cauendi à nocente, aut ẽt propulſandi, quatenus ſeſe à malo defendat, iraſci ipſum dicimus: neq;.n. aut in tuſſi, aut ſternutamẽto ira moueri animal dicimus, niſi cõi quadam appellatione: quare tum ſolũ irã vocamus, quum & odiũ fit in rem, quæ offendit, nec ſolũ odium, ſed & appetitus nocendi illi, & quodammodo vlciſcendi iniuriam: quod quum per mẽbra exteriora fiat, vt p manus, aut pedes, aut cornua, aut dentes, & id genus alia, quibus natura animalia armauit, neceſſarium animæ eſt vires colligere, ac mox demandare ad ea mẽbra, quę agere D
debent. Primum igitur quod fit in ira, appetitu nocendi oborto, eſt collectio caloris circa cor, vbi ſedes animæ & vis eſt: ꝓpter quod recte aiunt eſſe iram ſanguinis ebullitionem; hoc enim primo fit, mox, niſi quid impediat, tranſmiſſio etiam caloris collecti fit ad partes, quæ nocere paratæ ſunt: prohibent autem quędam eam ſępe tranſmiſſionem, vt aut timor maioris periculi, aut iudicium, ꝙ fruſtra id fiat, aut ratio, & eiuſmodi alia: ſed hæc accidũt: quare ira per ſe eſt appetitus nocẽdi cauſæ nos offendenti, ex quo collectio caloris fit circa cor, & tranſmiſſio eiuſdẽ per ſe ad partes, quę nocere habent. Nocent autẽ animalia nunc p has, nũc per illas partes, vt cuiq; promptius eſt, at homo, quum non aliter nocere poteſt, lingua iram conceptam mõſtrat, aut iurgijs, aut imprecatione mali, aut & blaſphemijs in Deum, quem cauſam eſſe oĩum, quæ fiũt, in opinione hominũ eſt. Sunt aũt alij promptiſſimi quidẽ ad iraſcendum, tardi autem ad proſequendam vindictam: alij vero tardiores quidẽ ad iraſcendũ, promptiores vero ad ſumendam vindictam: alij ad vtrunq; promptiſſimi: alij ad vtrũq; tardiſſimi. Qui igitur triſtes natura ſunt, & omnia ferè per diſplicentiam recipiunt, vt ægri, & male affecti, & ex alijs cauſis irati, & q̃bus bilioſior eſt ſanguis, & melancholici, omnes q̃dem hi, ꝙ ex omni cauſa facillime offendunt, facillime iram concipiunt: tardius autem exequuntur, quicũq; ex his timidiores ſunt, & pauci ſanguinis, & frigidioris, tum vero & prudentiores, & rationi parentes magis: contra vero, qui bene valent, & multi ſanguinis ſunt, & lenioris, ſerius quidem iraſcuntur, & non facile, quia omnia fere vel vti lęta recipiunt, vel vti minus triſtia: at, vbi de offenſa iudicium fecere, tum promptiſſime iram effundunt, & vlciſcuntur: ad vtrunq; vero impigri ſunt, quicunque calidi quidem ſunt, & multi ſanguinis, ſed bilioſi, & amari, aut exuſti melancholici, præcipue autem & irrationales, & ſuperbi: ſuperbi

A perbi enim ex omni iniuria vel leui magnam iram concipiunt, quòd iniuriam non metiuntur, quanta per ſe eſt, ſed quantu s ille videtur, cui illata eſt: tardi vero ſunt ad vtrunque frigidi natura, ſed mites tamen, & ingenij haud peruerſi: atque hi obliuiſcuntur etiam iniuriarum, quod nõ ij faciunt, quibus craſſus, & fibroſus eſt ſanguis, quiq́ue inuidi ſunt, & ſuperbi, & praui ingenij.

De verecundia. *Cap.* 22.

VErecundia autem eſt triſtitia de defectu proprio in præſentia alterius, propter quam fit motus ſanguinis & caloris ad eas partes, quę laborant maxime: laborat autẽ maxime facies in præſentia alterius, qui indicet defectus noſtros, pp quod & erubeſcimus, & demittimus oculos ĩ pudore: triſtamur igitur, & dolemus ob defectũ proprium (vtpote malũ.) Nihil autem refert, ſiue actu fiat defectus ille, ſiue factus fuerit, aut immineat, omnino.n. triſtamur, &, ſi nemo ſit p̄ſens, triſtamur ſolũ, ſi vero alius, aut plures præſentes ſint, non triſtamur ſolum, ſed pp pręſentiam laborat facies, quaſi ferre non potens præſentiam eius, qui noſtrum defectum videt: propter quod natura quaſi opem latura illuc calorẽ mittit, calor etiam ſanguinem trahit, vnde rubemus: quod in adoleſcẽtibus ſignũ bonum dici ſolet, ſignum eſt.n. ingenui animi, cui cura ſit defectus ꝓprij, & corrigi ſit ſperandũ: in ſene aũt verecũdia laudari nõ ſolet, vtpote qui factus ſenex, correctus tñ non ſit, & virtutẽ non habeat. Qui igitur arrogantes ſunt, & ſibi plurimum tribuunt, cæteros contemnunt, & nihili habent, quiq; ſcelerum & defectuum propriorum curam nullam habent, hi ſolent inuerecundi eſſe, pp quod impudẽtes cum exprobratione quadam nominant: B ſunt tñ, qui inuerecũdi ſunt, vel ꝗ ad defectus proprios non aduertũt, vel nõ cognoſcunt. Timidi vero, & q alios non nihili faciunt, defectuum autẽ propriorum curã gerentes, & aduetientes, magis ſolent verecundia capi. Atq; hęc quidẽ de affectibus animi, & eorum cauſis, & ſympathijs, ac antipathijs dicta ſint per tranſcurſum.

De alijs quibuſdam conſenſibus phantaſiæ. *Cap.* 23.

QVoſdam præterea conſenſus habet phantaſia, quũ à memoria quorundam mouetur, aut valde intẽta eſt: quippe alio oſcitante & nos pariter oſcitamus, ſi non aduerterimus: qđ fit excitata memoria alterius ab oſcitatione, tũ & facto repente & inaduertenter appetitu eiuſdem, quod alias anima vti bonũ agnouit, vnde & nos ſimul oſcitamus: nihil enim refert ad faciendũ eũ motũ, an vapores aliqui pigri ſuper muſculis ſint, vnde appetitus fiat excutiendi, an alio modo, & ex memoria innaſcatur idẽ appetitus, idem.n. omnino fit: innaſcitur aũt nõ aduertẽtibus nobis facta memoria, aduertentibus aũt non innaſcit phantaſia rectũ iudicante. Similiter & edente alio acerba quædã, memoria fit & appetitus conſimilium, oĩs autem appetitus animã mouet, & calorẽ, anima autem, quæ in mẽbro eſt, qđ appetit, quaſi ſibi deficiat aliquid in eo, ſuggerit ꝓportionale quiddã, aut ſaliuã, aut, qđ melius iudicat: ſicut & in veneris phantaſia appetitu facto intenditur virga ſuggerentę anima plurimum ſpiritus: & dolente mẽbro calor & ſanguis concurrit: ad q̃ ſi recte reſpiciamus, impoſſibile non exiſtimabimus, quod de pregnãtibus dicitur, remanere ſcilicet in fœtu ſigna quorundã, quę ipſę auidiſſime appetiuere: ſiquidẽ facta ingẽti quadã phantaſia & appetitu quorundã, anima ex ijs, quæ in corpore ſunt, ꝓportionale aliquid mouet præcipue in ſanguine, ex quo quũ nutriat fœtus, nihil prohibet ſigna quędã eius alimẽti ita affecti ĩ eo remanere, pręſertim coloris, propter qđ ea ſi-

gna rubentia ferè omnia ſunt, & exuſtionem aliquã in ſanguine factã oſtendentia: C
fortaſſe autẽ & figura cupitę rei oſtenditur, quod in eo ꝓportionali anima ẽt figurã mentiať. Eadem porrò phantaſia intenta poteſt & faſcinum inſerre, nõn quidem ab vnoquoq; hominũ, ſed à certis ſolum, quorum humores & ſpiritus adeo remoti ſunt à natura aliorũ, vt penè venena ſitit: ij igitur concepto in infantẽ odio intentiſſime intuentes, ſpiritus quoſdã ex oculis, & tota è facie eiaculanť, qui ad teneros infantis ſpiritus appliciti eos vti venena ſenſim abſumunt: ex oculis aũt, & toto è corpore euaporare inſenſibilia corpuſcula monſtrãt ſpecula, in quę mẽſibus laborãtes mulieres inſpectant, ſpurca enim & ſquallore quodã ac ſitu obſita redduntur: legimus & familias quaſdã fuiſſe in Creta, quæ laudãdo faſcinum inferebant, quod certe vti poſſibile recipiendũ eſt: exiſtente enim natura quorundã (vt dictũ eſt) perinde ac venenoſa, & eiaculatis ex oculis eorũ ſpiritibus pernicioſis, nihil ꝓhibet non infantes ſolũ, ſed & grandiores faſcino affici, laudando autẽ maxime, qm̃ laus propria lętitiam parit, lætitia autem, vt diximus, dilatationem tum cordis, tum & ſpirituum facit, tum & totius faciei, & præcipue oculorũ, vnde aditus quodammodo aperitur veneno, quod à faſcinatore eiaculatur: qua è re forte enatũ eſt illud, quod præfamur, quum aliquos laudare volumus, bene enim prius ominãtes, Verba noſtra, dicimus, tibi nõ noceant: quin & aliq ſunt, qui, dum laudantur, faciẽ auertunt, non tantum vt indicent moleſtã ſibi eſſe laudationem, ſed vt à faſcino caueant, iam.n. in opinione eſt per laudationes faſcinum fieri. Vtrum aũt & numeri quidam, & figuræ, & imagines ſympathias quaſdã & antipathias habeant ad amores, & odia, & faſcinos, & vtrum verba, & cantationes, & id genus ligent, & ſoluant, alterius quidem eſt & temporis, & contemplationis. De ingenio autem eorum animalium, quæ intellectu D
carent, & quomodo nidos ad alendos fœtus, & telas ad capiendas eſcas tam artificio ſe fabricentur, & alia eiuſmodi, nonnulla quidem diximus in ijs, quę de intellectione à nobis ſcripta ſunt, nondum autem emiſſa, neq; plane exculta, & digeſta: quod faciemus, ſi vita & ocium ſuppeteret nobis. Atque hęc de ſympathia & antipathia rerum, quantum attinet ad contagiones, pro tempore dicta ſint.

De quibuſdam dubijs à Ioanne Baptiſta Rhamnuſio ſcriptis. Cap. Vltimum.

HÆc cũ iam impreſſa eſſent, ac viſa à Io. Bapt. Rhamnvsto Illuſtriſs. Conſilij Decem Senatus Venetiarũ Secretario, vtriuſq; linguę peritiſſimo, & eorũ, q̃ ad bonas literas & diſciplinas attinẽt, multa perdocto, gratulatus ille pro vetere amicitia nobis, ſimul & non nulla dubia ad nos perſcripſit, & nouas quaſdam ſympathias propoſuit, quarũ rationem, ſi ocium mihi foret, expoſtulabat, digna quidem omnia, de quibus conſideratio haberetť diligẽtiſſima. Nam, quum ego cauſam, ꝙ in nauigatoria pyxide perpendiculum ſemper in polum ſpectet, retuliſſem in montes Ferri & Magnetis, qui ſub polo ſunt, dubitationẽ ille non negligendã attulit, primũ quidẽ ꝙ, qui de ſubiectis polo partibus ſcribũt, nulli dicunt mõtes Ferri, & Magnetis ſub polo eſſe: deinde ꝙ, & ſi dentur ij montes, cauſa tamen ad eos referenda non videtur in noſtro mari, quando conſtet in Ilua inſula iuxta Populoniam Italiæ eſſe Magnetis montes (inde enĩ erui oẽm Magnetem, quo hic vtimur) nec tamen nauiũ illac prætereuntium perpendicula ad eos montes verti, oportere aũt ita fieri, ſi Magnetis ſpecies perpẽdiculum mouet, propinquiſſimis exiſtẽtibus inſulæ illius montibus: cur enim non magis moueant, q̃ qui remotiſſimi ſunt ſub polo?

Ad hęc autem & miras quaſdam propoſuit antipathias, quarum vna erat, qñ

fiat

A fiat vt impoſito oleo in charta ita aptata, vt cõtineat, ſubiectus ignis oleum quidem
calefaciat, chartam aũt non. Alia erat conſimilẽ habens rationem, cur & circa pomũ
circumuoluto tenui linteo, pomũ ab igne calefieri cernamus, linteum nec quicquã
lædi. Addebat autem & ꝙ à fulmine nauium malos ſæpiſſime videmus tangi, cari-
nas autẽ nunquam. Tum & illud quoque quęrebat, quę ratio efficiat, vt feruente, &
exundante in ahenis ſaccaro, ſi butyrum q̃uis modicum imponatur, ſtatim ſubſidat
feruor, quo ingenio vtuntur artifices ad prohibendũ, ne erumpat ſaccarũ. Vtũtuŕ &
alio ingenio ad idem purificandum, quod pariter videri mirum poteſt: vbi enim co-
agulari ſaccarum incipit, proijciunt in vocatas campanas, tum cretam tenuem cico
triconizant, ac ſuperimponũt, qua campanæ oſtium patet, craſſitudine digiti: atq;
ita ſaccarum purgant ſurculis omnibus, & fęculentia omni ad cretam attracta Hęc
ſunt quę ille nobis examinãda propoſuit, quod quidem faciemus à ſupraſcripto in-
ſtituto noſtro non recedentes, vt non ꝓprias & propinquiſſimas cauſas aſſignare ni
tamur, ſed medias & ꝓprijs propinquiores, quo poſſibile nobis ſit.

Primum igitur vtrum ſub Polo ſint. Magnetis mõtes, nec ne, ſub ambiguo relin
quamus, ſcimus enim eſſe, qui ſcribãt planas magis eſſe eas regiones, de quo Paulus
Iouius Epũs Nucerinus Lucu lẽtus hiſtoriarũ noſtri tẽporis ſcriptor, circa eã Sarma
tiæ partem, quæ Moſcouia nũc dicitur, diligentẽ inquiſitionem ab incolis fecit, qui
ne eos etiã inueniri montes retulere, qui Rhyphei ab antiquis dicti ſunt: memini-
mus tamẽ nos quaſdam chartas vidiſſe earum, quas mundi mappas appellãt, in qui
bus ſub polo montes notati erant (qui Magnetis montes inſcripti fuerant.) Siue igi-
tur ſint, ſiue non ſint ij montes, nihil ad nos in pręſentiarum attinet, quando per
B montes polo ſubiectos cathenam illam montium intelligimus, qui ad ſeptentrio-
nem ſpectant tanti, & tam vaſti, ac Ferri & Magnetis feraces: qui, & ſi magis diſtant
à noſtro mari, q̃ Iluæ inſulæ montes, potentiores tamen ſunt ad mouendum perpen
diculum propter abundantiam & copiã Ferri, & Magnetis. Fortaſſe autem, & qui in
Ilua eſt Magnes, non multæ actionis eſt in ea minera: multi enim dũ in minera ſunt,
minus valent, q̃ extracti, ꝙ ſpirituales ſpecies ſua habeant impedimenta: ſignum au
tem parum valere in ſua minera Iluæ inſulæ Magnetem, ꝙ tam propinquus quum
ſit nauigijs illac prætereuntibus, perpendiculum tamen non ad ſe cõuertit. Incale-
ſcere autem & feruere in charta oleum, chartam non accendi, communem habet ra
tionem cũ lebete, in quo aqua quidem feruet, lebetis fundus friget, & pomo, quod
& ipſum calefit linteo illæſo. Horum autem omnium cauſa eſt antipariſtaſis: frigi-
da enim ſunt aqua, oleum, pomum, propter quod prohibent intermedium calefie-
ri. Sed quomodo calefiunt ipſa, ſi mediũ nõ calefit? actio enim omnis contactu fit,
ignis aũt non tangit aquam, oleum, pomũ, niſi per intermedia lebetem, chartam, &
linteũ: hęc aũt niſi calefiant, ac tantũ calefiãt, quantum aqua, & oleum, & pomũ, nõ
videt́, qũo calefieri poſſint: ꝙ ſi calefiãt, quo pacto igitur per antipariſtaſim & frigi-
ditatem prohibent, ne intermedia incaleſcant? Dicendum poroſis exiſtentibus lebe
te, charta, & linteo citiſſime calorem contrahere aerem, qui in poris includitur, ac ꝑ
ipſum incaleſcere aquam: porrò, quicquid aquæ calefactũ eſt, tolli ſtatim, & aſcende
re, ac loco eius ſubſidere aquæ partẽ nihil calefactam, quæ lebetẽ infrigidat, qua po-
ri non ſunt, atq; ita cõtinenter fieri, vt aquæ pars cedat, & tollatur, pars ſuccedat, &
refrigeret: ita & oleum facit, nam & ipſum actu frigidum eſt: ita & pomum, quo-
niam humidum eſt, & frigidum, & ſemper pars eius aliqua frigida tangit interme-
dium, ac calefieri prohibet per certum tempus.

K 4 Cur

Cur vero Fulmen nauium malos tangat, carinas autem & ſpondas, quæ iuxta C
aquam ſunt, non, dubitationem maiorem habet, ſi modo verum eſt, quod fertur: nã
& de Lauro traditur non feriri ipſam à fulmine, quod non ſatis certum eſt: eo autẽ
recepto, ꝙ res ita ſe habeat, promptior quidẽ poteſt eſſe ratio in Naui, quàm in Lau-
ro: nam antennas feriri à fulmine facile eſt, ꝙ altę ſunt, alta autem à fulminibus peti
in prouerbio etiam eſt: cauſa autem eſt, ꝙ fulmen vapor eſt quidam miſtionis for-
tis, qui in altis gignitur, & extruſus è nube in latus acquirit impetũ, quare alta maxi
me ferit: interdum tamẽ impetus in ima inclinat, verum, vbi antipariſtaſim inuenit,
aut frangitur, aut & repellitur: dictum eſt enim ſupra contrariorum ſpecies fugare
contraria: igitur iuxta aquas quum deſcendit vapor, partim quidem frãgitur, partim
repellitur, qm̃ aer aquis vicinus plenus eſt vaporibus frigidis ex aqua eleuatis, qui tũ
materiali antipathia, tum ſpirituali frangunt, ac repellunt fulmen: quare carinas
& proximas ſpondas aut non tangit fulmen, aut fractum non immutat. In Lauro au
tem vtrum talis antipathia ſit, incertum eſt: illud magis in cauſa putarim, quod Lau
rus rotunda admodum eſt, & corticis denſi ac læuis, à quibus omnibus fit, vt inci-
dens vapor non inhęreat: propter quam rationem nec columnas à fulminibus tan-
gi videmus, quòd rotundæ terſęque ſint.

Butyrum aũt iniectum cõpeſcere feruorẽ ſaccari dignam habet inquiſitionem
idem vero & Oleũ facere videmus in pulmenta, ſi qua corpulentiora ſunt, vt in fa-
bæ & ciceris lomenta, feruorem enim & exundãtiam eorũ cõpeſcit. Horum autem
cauſa eſt, ꝙ duo præcipue concurrunt, quum feruor exũdans fit, alterũ eſt exceſſus
caloris, & vaporũ copia breui facta, alterũ eſt obſiſtentia feruentis rei, ſi corpulẽtior
ſit, multũ enim extendit & in magnas ampullas prius, q̃ ſcindat: ꝓpter qđ & dupli- D
citer ẽt compeſcitur exundantia illa, vno modo, ſi calorẽ & vapores frangas, qui extẽ
duntur, quod fit iniectis frigidis vt aqua, alio modo, ſi ipſum obſiſtens ita præpares,
vt extendi in magnas ampullas nõ poſſit, quod faciunt vnctuoſa iniecta, diuidũtur
enim ipſa ad minimas, & non vltra diuiſibiles partes, quæ intermiſtæ partibus cor-
pulenti humidi prohibent extenſionem amplã fieri: extenſio. n. rarefactio quædam
eſt, rarefieri autẽ non admodũ poſſunt minima vnctuoſi, tum ꝙ minima ſunt, tũ ꝙ
tenacis miſtionis: quare, quũ vndiq; interpoſita intermiſtaq; ſint obſiſtẽti, faciũt, vt
nec ipſum obſiſtens recipere extenſionẽ poſſit, niſi paruam, & per paruas ampullas
factã: quare exundantia cõpeſcitur, & feruor fit per ampullas crebras, & paruas. Vn
ctuoſa aũt ſunt præcipue oleũ, & butyrũ, & bene diuiſibilia in minimas particulas:
at butyrũ cum ſaccaro ꝓbe cõuenit ꝓpter dulcedinis, & pinguitudinis ſympathiã,
quare, & ſi modicũ ſit, ſufficit tñ ad compeſcendam exundantiã ſaccari, qm̃ bene mi
ſcibile eſt, & modicũ omne in multa partibile. Creta vero imponit ſupra campanæ
oſtium, non ꝙ ipſa attrahat fœculenta, ſicuti magnes ferrum, ſed ꝙ prohibendo ex-
halationem incluſi ignis & vaporum, fit, vt penitiſſime vapores permeent per ſacca-
rum, qui mox aſcendentes ſecum ferunt agglutinatas omnes ſordities, & ſurſum
impellunt, quæ hęrentes cretæ propter tenacitatem ſic reddunt purum & ſynce-
rum ſaccarum.

Si igitur per hęc & doctiſſimo Viro Io. BAPT. RHAMNVSIO, & alijs factũ
eſt ſatis, tibi præſertim Cardinalis ampliſſime, mihi quidem & gaudeo, & gratulor:
ſin autem & alia deſiderantur, excuſabit me horum conſenſuum & diſſenſuum na-
tura, quæ adeo in abdito eſt. Si qui vero laborem noſtrum commendabunt, aditũq;
& viam per nos apertam his rebus fatebuntur, id omne debebunt tibi.

HIE-

HIERONYMI FRACASTORII
DE CONTAGIONIBVS ET CONTAGIOSIS MORBIS, ET EORVM CVRATIONE
LIBRI TRES,
AD ALEXANDRVM FARNESIVM CARD. AMPLISS.

Quid ſit Contagio. *Cap. Primum.*

NVNC autem de Cōtagione proſequamur, cuius gratia tot de ſympa
thia & antipathia rerum quæſita ſunt, ab iȷs incipientes, quæ vni-
uerſalia magis videntur, & aliorum principia. Quòd igitur conta-
gio ſit quædā ab vno in aliud tranſiens infectio, vel ipſum nomen
oſtendit: in duobus enim ſemper contagio verſatur, ſiue illa duo di
uerſa ſint, ſiue duæ cōtinuæ vnius partes: verum, quæ inter diuerſa
fit, ſimpliciter & proprie contagio dicitur, quæ vero inter duas vnius partes, nō pro
prie, ſed quodam modo. Videtur autem & conſimilis eſſe in vtroq; infectio, & cui
contagio fit, & à quo, tum enim contagionem factam dicimus, quū ſimile quoddam
vitium vtrunq; tetigit: quam ob rem, qui hauſto veneno pereunt, infectos quidem
fortaſſe dicimus, contagionem autem accepiſſe, minime: & in aere quæ ſimpliciter
B putreſcunt, lac, & carnes, & reliqua, corrupta quidem vocamus, non autem conta-
gionem paſſa, niſi & aer ipſe corruptus conſimiliter fuerit: de hoc autem diligētius
in ſequentibus inquiremus. Videtur autem actio omnis & paſſio aut circa rerum
ſubſtantiam fieri, aut circa accidentia: contagionem autem accepiſſe quempiam nō
appellamus, ꝙ calefactus ab alio fuerit, aut factus vitioſus, niſi per trāſumptionem:
quapropter videtur contagio conſimilis quædam infectio ſecundum ſubſtantiam.
Vtrum igitur, quum domus incendio vicinæ ardet, contagionem vocemus? at certe
neq; hæc contagio eſt dicenda, nec in vniuerſum, quum totum ipſum corrumpitur
primo, ſecūdum ꝙ totum eſt, ſed tum magis, quum in particulis minimis & inſen-
ſibilibus quædam infectio fit, & ab illis incipit: quod & nomen infectionis oſtēdit,
infectum enim vocamus non corruptum, qua totum eſt, ſed quodāmodo, & circa
inſenſibilia: totum autē voco ipſum compoſitum, particulas vero minimas, & in-
ſenſibiles voco eas, ex quibus compoſitio fit, & miſtio. Exuſtio igitur circa totum ip
ſum fieri videtur, contagio autem circa particulas componentes, quanq̃ & ab iȷs
mox corrumpatur & totū ipſum: propter quod & miſtorum paſſio quædam videt
contagio. Quoniam autem dupliciter corrumpuntur, & intereunt miſta, vno mo-
do per aduentum contrariȷ, ſub quo conſiſtere non poteſt eorum forma, alio modo
per diſſolutionem miſtionis, vt in putrefactis contingit, dubitationem fortaſſe ha-
bet, vtro modo contagio fiat infectione in particulis minimis illata: ad hæc autem &
qualis nam ſit hæc infectio, vtrum corruptio earum particularum, an alteratio ſola,
& quid demum patiantur: quare & illud poteſt dubitari, vtrum contagio omnis ſit
putrefactio quædam. Quæ omnia manifeſtiora quidem fient, ſi contagionum dif-
ferentias primas, & earum cauſas in primis perquiſiuerimus: nunc, ſi licet aliquo mo
do contagionis rationem ſubfigurare, dicemus cōtagionem eſſe conſimilem quan-

dam miſti ſecundum ſubſtantiam corruptionem, de vno in aliud tranſeuntem infectione in particulis inſenſibilibus primo facta. C

De prima contagionum differentia. *Cap. 2.*

TRiplex autem videtur eſſe prima contagionum omnium differentia: alia enim contactu ſolo afficiunt, alia præter hoc & fomitem quoq; relinquunt, & per ipſum contagioſa ſunt, vt ſcabies, phthiſis, areæ, elephantiaſis, & id genus: fomitem appello veſtes, ligna, & eiuſmodi, quæ incorrupta quidem ipſa exiſtentia conſeruare nihilominus apta ſunt cōtagionis ſeminaria prima, & per ipſa afficere: nōnulla porrò ſunt, quæ non contactu ſolo, non ſolo fomite, ſed & ad diſtans etiam transferunt contagionem, vt peſtilentes febres, & phthiſis, & lippitudines quædam, & exanthemata illa, quæ variolæ vocantur, & ſimilia. Videntur autem ordine quodam ſe habere hæc: nam, quæ ad diſtans faciunt contagionem, ea & fomite & contactu afficere conſueuere, quæ vero fomite contagioſa ſunt, eadem & contactu contagioſa ſunt, ad diſtans autem non omnia, at contactu omnia: quapropter & ſimpliciſſima eſt, & natura prior ea contagio, quæ ſolo contactu afficit, quare & de ea primo agemus inquirentes, quomodo fiat, & per quod principium, mox & de alijs, vt videamus an omnium ſit commune quoddam principium, an diuerſum in ſingulis, & quid proprium habeat vnaquæque.

De contagione, quæ ſolo contactu afficit. *Cap. 3.*

VIdetur autem, quę inter fructus contagio verſatur, maxime eiuſmodi eſſe, quæ ſolo contactu afficiat, vt vuæ ad vuam, & pomi ad pomum, quare quærendum D eſt, quodnam eius infectionis principiū ſit: ꝙ enim tangentia ſeſe iſthæc afficiantur marceſcente aliquo illorum primo, manifeſtum eſt, quo autem principio, non manifeſtum: quoniam autem primum, vnde omnis infectio in alia tranſit, putrefactū fuit, cenſendum eſt & ſecundum quoq; conſimiliter putrefactionem concepiſſe, ſi quidem contagio conſimilis erat in vtroq; infectio. Eſt autem putrefactio diſſolutio quædam miſtionis calido innato euaporante, atq; humido: eius vero euaporationis principium ſemper eſt aliena caliditas, ſiue ea in aere ſit, ſiue in circunfuſo humido: igitur quod in vtroq; eſt principium putrefactionis, idem & contagionis principium erit, caliditas ſcilicet extranea: ſed ea ī primum aut ex aere acceſſit, aut ex alio, & contagio nondum dicitur, in ſecundum autem acceſſit ex ijs particulis inſenſibilibus, quæ euaporant è primo, & iam contagio eſt, qm̄ ſimilis eſt in vtroque infectio: poteſt aūt euaporans è primo calidum in ſecundum facere, quod aer in primū, & ſimiliter putrefacere, imo magis propter analogiam.

Quoniam autem, quę euaporāt è primo particulę, alię quidem ſunt calidæ & ſiccę, vel per ſe, vel ex commiſtione, aliæ ſunt calidæ & humidæ ſimiliter vel per ſe, vel ex commiſtione, videntur quæ calidæ ſunt & ſiccæ, aptæ quidem exurere magis, putrefacere autem minus, quæ vero calidæ & humidæ ſunt, è cōtrario putrefacere aptę magis, exurere vero minus: humidum enim partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, beneque ſeparabiles reddit, calidum autem ſurſum tollit, ac ſeparat, vnde diſſolutio miſtionis fit euaporante calido & humido innato, quæ putrefactio erat: quapropter exiſtimandum eſt calidas & humidas particulas aut per ſe, aut ex commiſtione humidas, quę euaporant è primo, eſſe principium & ſeminarium eius putrefactionis, quę in ſecundo fit: dico autem humidas ex commiſtione, quoniam in euaporatio-

poratio-

A porationibus, quæ contingunt in putreſcentibus, miſceri vt plurimum accidit particulas minimas, ac ſic principia fieri tum generationum quarundam, tum & corruptionum nouarum: aptiſſima autem eſt ad putrefactiones & contagiones inſerẽdas ea commiſtio, quę è calidis fit cum humidis. In fructibus igitur quæ contagio accidit, per hæc principia fieri putãdum eſt, at vero & in alijs quoque omnibus, quæ putreſcentia ſeſe tangunt, ſi analoga ſint, idem euenire, & per idem principium exiſtimare par eſt: principium autem ſunt particulæ illæ inſenſibiles, quæ euaporant, calidæ quidem, & acres, ſed humidæ commiſtione, quæ deinceps ſeminaria contagionum dicantur.

De contagione, quæ fomite afficit. Cap. 4.

VTrum autem & ea, quæ per fomitem contagionem afferunt, per hunc modũ & per idem principium fiant, dubitationem habet: quoniam principium, qđ eſt in fomite, alterius naturæ videtur eſſe, ſiquidem, vbi in fomitem ſeceſſit à primo infecto, illic diutiſſime perdurare ſeruariq; incorruptũ poteſt: vt admirationem non paruam præbeant, quæ & phthiſici, & peſtilentes tetigere, lectuli, veſtes, ligna, & id genus, ſæpiſſime enim vidimus virus illud per duos & tres annos ſeruatum: at particulæ, quæ è putreſcentibus euaporant, nullæ tam diu perdurare poſſe videntur: ſed profecto propter hãc cauſam nemo putare debet non idem eſſe principium, quod in fomite eſt, cum ijs, quæ ſolo contactu afficiunt, quando particulæ, quæ euaporant è primo, eædem & in fomite pariter reſeruari poſſunt, atque ita ſeruatæ, idẽ facere, quod & tum feciſſent, quum euaporarunt è primo. Quòd autem tam diu p-

B durare ſeruariq; poſſint in fomite, ſi quis perſuaderi vult, & minus admirari, debet ſe in conſimilibus exercere: nonne videmus alienum odorem in ligno, & veſtibus, & alijs per multum temporis aſſeruari, nec nuda quidem illic qualitate, & ſine ſubiecto exiſtente, ſed corpuſculis magis cum ea minimis, atque effugientibus viſum? quid de fuligine & fumo dicemus in parietibus obducto? nonne & hæc ex minimarum particularum admiſtione tinctura fit, quæ diutiſſime durare incorrupta conſueuit? ac talia certe infinita alia ſunt, quorum omnium rationem ſi quis forte requirat, è duobus dicimus maxime depẽdere, quorum alterum eſt ſubtilitas, alterum eſt fortitudo & conſtantia miſtionis: propter ſubtilitatem igitur penetrant, & in foraminibus quorundam conduntur, vnde neq; aeri ſubiecta ſunt, neq; multis extrinſecarum alterationum: propter validam aũtẽ miſtionem durare poſſunt aduerſus multa. Eſt autem valida & fortis miſtio duplex, altera in duricie conſiſtens, vt ferri, lapidũ, & eiuſmodi, quorum inſenſibilia minima annos per multos viuũt, altera in lentore quodam, & multa elaborataq; miſtione conſtituta: dura igitur & ſi non ſunt ſeminaria cõtagionum, at lenta elaborataq; eſſe poſſunt: eſt autem elaborata miſtio, quæ è valde minimis fit bene inuicẽ agitatis (vt in ijs, quæ de ſympathia diximus:) accidit autem talem miſtionem fieri in euaporationibus illis, quę cõcluſę ſunt, vbi nõ diſpergitur, quod euaporat, ſed valde agitatum minutiſſime commiſcetur, quod ſi lentorem quoq; accipiat, & valida miſtio fit, & apta ſeruari in fomite: cuius ſignum eſt, ꝙ quæcunque per fomitem afficiunt, omnia lenta, glutinoſaq; conſpiciuntur: & propter hoc ſola ea, quæ talia ſunt, fomitem habere poſſunt: quæ autẽ lenta nõ ſunt, ſed aut in ſicco per ſe conſiſtunt, aut multo aqueo abundant, aut apta citiſſime alterari, ea quidem putreſcentia contagioſa eſſe poſſunt ad id, quod tãgunt, fomitem autem non relinquunt, ꝙ vel non adhęreſcant, & glutinentur, vel cito alterẽtur: pro-

pter

pter quod marceſcentes fructus con tactu quidem afficiunt, ſomite aũt non, pluri- C
mo enim aqueo abundant, & quod euaporat lentum non eſt, lenta vero agglutinã tur quidem, & reſident in ijs, quę tangunt, & propter fortem miſtionem non facile alterantur: ꝙ ſi analoga ſint cum eo, quod tangunt, ſtatim contagionem inferunt, ſi vero non analoga fuerint, &, quod tangitur, non aptum quidem eſt affici ipſum, ſed ſeruare tamen ſeminaria, tum ſomes fit, & nactum mox aliquid, quod analogum cũ primo ſit, non aliter inficit, ac & primum feciſſet: nihil enim refert, ſiue aliquid ſtatim tangat, ſiue mediante alio. Non ſunt autem apta omnia, vt ſomes fiant, ſed ſolũ quæ foraminulenta ſunt, & calida, aut parum frigida: in ijs enim & condi poſſunt ſeminaria contagionum propter foramina, & non alterari neq; ab ipſo ſomite, neque ab extrinſecis, niſi ea plurimum excedant, ꝑpter quod aduerſum ignem non defenduntur: igitur neq; ferrum, neq; lapides, & eiuſmodi frigida & non foraminulenta idonea ſunt, vt ſomites fiant, lana vero, & panni, & lignorum multa, idonea magis ſunt. Quòd igitur, & quę ſomite afficiunt, commune principium habeant, & cõem inficiendi modum cũ ijs, quæ contactu ſolo, ex his manifeſtum eſſe poteſt: differunt autem mĩſtione, ꝙ his quidem fortis & lenta ſit, in illis debilis, & non lenta, & propter hoc alia ſomitem relinquunt, alia non.

De contagione, quæ ad diſtans fit. *Cap. 5.*

MAiorem autem tum admirationem, tum dubitationem præbent ea, quæ non contactu ſolo, non ſolo ſomite, ſed & ad diſtans etiã contagionem faciunt. Lippitudinis genus eſt, quo qui laborat, omnes ſolet inficere, qui in ipſum ſpectant: notiſſimæ ſunt & peſtiferæ febres, & phthiſis, & alia multa, quorum labe cohabitantes, quanq̃ ne etiam tangant, coafficiuntur: horum igitur quæ natura ſit, & quo pacto id vitium propagetur, dubitatio non parua eſt: quapropter accuratiſſime de hoc D
eſt inquirendum, q̃m maxima pars hæc eſt eorum, quæ inueſtigamus. Videtur autẽ contagio hæc & alterius naturæ eſſe, & per aliud principium fieri: primum quidem quia peſtiferarũ febrium nõnullæ ſunt, quæ horis decem, aut duodecim perdunt, ægro nihil caliditatis, nihil frigiditatis ſentiente. Pręterea, ſi lippus alium lippum reddit, alterius quidem naturæ videtur affectus iſte, quoniam viſio non per caliditatem, aut frigiditatem fit, ſed per vocatas ſpecies & ſimulachra rerum. Porrò ſubita & penè momentanea penetratio harum contagionum idem prorſus oſtẽdit, ſtatim enim & ictu (vt dicitur) oculi penetrant per totum animal, & necant, quod nulla alia qualitatum notarum tam prompte facere poteſt, ꝙ contrarium habeant. Adde ꝙ, ſi à notis qualitatibus fieret hæc contagio, ad debilius quidem, & minus reſiſtens ſemper propagaretur, quod certe fieri non videmus, quãdo ſępe id, quod debilius eſt, aut nihil, aut minus patit: vt oculos quidem phthiſis non carpit teneriores, delicatioreſq; exiſtentes, pulmones autem corripit. Poſtremò, quum hæc contagio vndique, & ad omnem partem feratur, imitari quidem videtur ſpiritualiũ motum, qui in orbẽ fit: corpora vero, quę notis qualitatibus conſtãt, vnũ tantum motũ habent, ſurſum, aut deorſum: quare alius impetus, alia vis eſſe videtur harum contagionum, & veneni, aut Catablephæ animali aſſimilari, non autem reliquarum contagionum modum & naturam ſequi.

Quòd cauſa contagionum, quæ ad diſtans fiunt, reducenda non ſit ad proprietates occultas. *Cap. 6.*

QVi igitur occultas proprietates inducunt, paruo negocio ab his ſeſe difficultatibus extricant, per pauca rationem omnem earum contagionum ad haſce pro-

A proprietates referentes: quod & in alijs multis omni ſolicitudine liberi & ſecuri factitant: bene igitur erit de his proprietatibus breui quędã percurere, ſimul enim & illud aperietur, quod nam eſſe poſſit harum contagionum principiũ. Suppon ẽdum aũt eſt nobis, quum decem ſint rerum omnium genera, actiua tamen principia eſſe tantum ſubſtantiã & qualitatem: conſtat enim neq; quantitatem, neq; ad aliquid, neque vbi, neque alia (vt ſummatim dicamus) effectiua eſſe, niſi per accidens: porrò ſubſtãtiam per ſe nihil aliud facere, niſi locales motus ſurſum, deorſum, rarefactionem, & condenſationem, & circularem, hi enim à forma rerum fiunt, reliquæ vero actiones à qualitatibus proueniunt. Qualitatum vero alię materiales dicuntur, calidum, frigidum, humidũ, ſiccum, lux, odor, ſapor, & ſonus: alię ſpirituales vocãtur, quæ ſpecies ſunt, & ſimulachra materialium, ſiue ſint cũ ijs vniuoce, ſiue non, vt lucis lumen, ſaporis vero, & odoris, et ſoni ſpecies nomen non habent, niſi ſaporimen, & odorimen, & ſonimen velimus effingere, ſicut à luce lumen: ſimilr & caliditatis, & frigiditatis, & aliarum ſpecies nomen non habent, conſtat autem eas eſſe tum ex ſenſibus, tum ex intellectu. Quòd igitur materiales qualitates multa poſſint efficere, manifeſtum eſt, nam primæ quidæm vocatæ omnia generant, & alterant: ſecũdæ vero appellatæ lux, odor, ſapor, & ſonus nihil quidem inter ſe agunt, qm̃ contrariæ non ſunt, ſenſus tamen mouent, ſed & hoc ijs mediãtibus, quæ ſpirituales vocãtur: harum vero ſpiritualium, ꝙ actio multa ſit, & vis in natura, ſimiliter eſt manifeſtũ (vt in ijs diximus, quę de rerum ſympathia & antipathia ſcripta ſunt) nam & ſenſus, & intellectum mouent, & principia ſunt motionum in animalibus: deinde & motus locales videntur facere, attractionem, & fugam, nonnullæ etiam & primas
B qualitates producere, vt lumen, quod calorem gignit. Hæc igitur quum ita ſint, quærimus quidem ab ijs, qui occultas proprietates inducunt, quando actio omnis vel à ſubſtantia fit, vel à qualitate materiali, aut ſpirituali, quonam principio dicant actionem hanc fieri, qua contagiones produci videmus. Ac certe, ſi à ſubſtantia, & forma fieri aſſerãt, quid oportebat occultam proprietatem vocare? ſed vocent, vt lubet, nihil tamen ea forma facere poterit, niſi locales motus ſurſum, deorſum, rarefactionem, & condenſationem, contagionem autem non, quæ per ſe localis motus nõ eſt, ſed magis quorundã corruptio, & quorũdam generatio. Si vero qualitate aliqua fieri dicant, ſi quidem materiali, nihil ignotum aſſignabunt, niſi forte ignotum quoddam qualitatum genus effingant, quod nec caliditas, nec humiditas, nec ſiccitas ſit, quod certe effingi non poteſt: ſi autẽ ſpiritualem aliquam qualitatem in cauſa ponant, poterant quidem notiori ſaltem vocabulo vti, & ſtatim dicere ſpirituale aliquod cõtagiones haſce producere. Sed certe neq; hoc adducere pro cauſa poſſunt, primum quia ſpiritualia hæc tam diu ſolũ durare conſueuere, quam diu præſens eſt illud, à quo effluxere, niſi forte fuerint in intellectu: at quæ ad diſtãs faciunt contagionem, abſente etiam primo perdurant nihilominus & in fomite, & in aere, quin imo de loco ad locum feruntur trans etiam maria, quod ſignũ eſt corpus eſſe, quod & defertur, & perdurat, longe à primo ſe habens. Quòd ſi dicant corpus vtiq; eſſe hoc, quod de loco ad locũ fertur, agere tamen per ſpirituale qualitatẽ, profecto & ad non neceſſaria recurrunt, & incõueniens aſſignãt: ſi.n. recte definita contagio eſt, oportet tale in ſecundo fieri, quale in primo fuit, & idem eſſe in vtroq; principium, idẽq; & in quarto, & quinto, & in alijs, quæ contagionem recipiunt: tale aũt non poteſt facere vllum ſpiritualium per ſe, per accidens quidem nihil prohibet ſpiritualia enecare, & diſſoluere etiã miſtionem aliquã fugando quædã cõtraria,

quod & fœtor facere poteſt, & Cathablephæ animalis aſpectus (vt dictū in ſympathijs fuit) generare aūt tale in ſecūdo, quale in primo fuit, nō poſſunt ſpiritualia, generatio enim omnis per primas fit qualitates. Oportet aūt in hiſce contagionibus non putrefactionem ſolū fieri, ſed à primis ſeminarijs & alia quoq; gigni, & propagari, quæ ipſis ſimilia natura ſint, & miſtione, non aliter, quàm ſpiritus in animali è ſanguine ſolent alios ſibi conſimiles generare, quod ſpiritualium nullum efficere per ſe poteſt: quam ob cauſam & in contagionibus, quæ ad diſtans fiunt, idem eſſe commune principium, & eundem inficiendi modū per qualitates notas cēſendum eſt, quod & Ariſtotelem & Galenum exiſtimaſſe ſine dubio videre poſſumus. Differunt autē harum contagionum ſeminaria & ab ijs, quæ ſolo contactu afficiunt, & ab ijs, quæ fomite ſolo: ſed primū dicamus, quo pacto ad diſtās ferri poſſint, & quomodo in orbem moueri videantur, & qua ratione vim tantam ſortita ſint, & tam cito penetrent, & quales ſint earum analogiæ, tum demū, quam differentiam habeant ad alia ſeminaria, diffiniemus.

Quomodo ſeminaria contagionum ad diſtans ferantur, & in orbem. *Cap. 7.*

ERgo illud in primis inquiramus, quo motu agātur ſeminaria illa cōtagionum, quando longe, & ad eos, qui diſtāt, ea ferri manifeſtum eſt, qđ multi adeo mirātur. Eſt autem inter prima reſpiciendū ad cōſimilia, quo minus admirari poſſimus; qs putaret è cepe & allio lachrymas nobis vel è longinquo elici, è pipere, iride, pthārmica ſternutamentum, è croco, ſolano ſtricno ſomnum conciliari, è tractatione metallicorū apoplecticum hominem fieri? exhalant nimirū ex omnibus his, ac circunquaque feruntur inſenſibilia corpora, quorum diuerſæ actiones ſunt, & facultates: manifeſtiſſimum autem hoc apparet in ijs, quæ corrumpuntur, & putrēt. Principiū autem motus eorum corpuſculorum ad omnes partes, partim quidem per ſe eſt, partim ab alio datur: per ſe igitur euaporatio omnis ſurſum fertur, quod & in fumo & alijs multis ſpectari poteſt, ſiquis neſciat euaporationem omnem calidam eſſe: ab alio autē accidit & in latus, & deorſum poſtremo pelli: qđ præcipue duabus de cauſis euenit, altera eſt obſiſtentia aut aeris, aut tabulatorum, & eiuſmodi, in quæ incidunt, quæ primum exhalant, partes: vbi igitur vltra ferri non poſſunt, pelluntur qđem & in latera ab ijs, quæ ſuccedūt, & hæc ab alijs, donec accidat repleri totū: altera cauſa eſt aer ipſe, q euaporationem oēm, ſi tenuis ſit, & bene ſolubilis, diuidit vſq; etiā ad minimas & non vltra diuiſibiles partes: ea enim eſt elementorū, & liquidorū omnium natura, vt ſitū conuenientem quærant, quantum poſſibile eſt: conuenientiſſimus autē ſitus eſt, quum partes cōtinuæ inter ſe ſunt, aut, ſi cōtinuę eſſe nō poſſunt, minus tamen inter ſe diſtent, quo poſſibile ſit: ſic enim minorē violentiam ſuſtinēt, vt in ijs diximus, quæ de ſympathia tradita ſunt: qua de cauſa aer continenter eam euaporationem diuidit magis, & magis, donec ad eas veniat partes, quæ nō vltra diuidi, & ſeparari poſſunt: facta igit innumerabili illa diuiſione multum aeris repleri accidit, & circūquaque miſceri, quod & in fumo manifeſtiſſimum eſt videre. Propter has igitur cauſas, & quę circa contagiones cōtingunt euaporationes, circūquaq; feruntur, & aeris multum occupant, qm exhalatio omnis multum diffunditur, magis autē ſurſum, & primo, ſed tamen mox & ad latera, & poſtremo deorſum accidit ferri: ac ſic & cohabitantes poſſunt inficere ſeminaria hæc, & non ſolum in fomite, ſed & in aere per certū tempus ſeruari, diutius autem in fomite. Quo autem

modo

A modo fiat, vt tam paruæ quantitatis exiſtentia non alterentur ſaltem medio in aere expoſita, priorem habet dubitationem: nam quę tam fortis eſſe miſtio poteſt in tam parua particula, vt in aere diu conſiſtere valeant, præſertim, quæ in duricie non conſiſtunt? ſed certe, quæ lenta ſunt, & glutinoſa, quanq̃ paruiſſima ſint, poſſunt quidẽ ſi non omnino tantum, quantum dura, viuere, at paulo minus poſſunt. Dura quidẽ propter tria reſiſtunt alterationibus maxime, & ꝙ in pauca quantitate plus habent materię, & ꝙ propter terram plus habent frigiditatis, & ꝙ partes non bene ſubtiliari & rarefieri poſſunt propter denſitatem: quod fieri oportet, ſi caliditas induci debet: priora igitur duo & ſi lenta non habent æque, ac dura, at tamen in parte habent & ipſa: tertium vero habent non minus, q̃ dura, hoc eſt difficultatem ſubtiliationis propter partium tenacitatem, & ꝙ miſtio è valde minimis conſtat: tenacitas enim facit, vt pars non facile ſecedat à parte, miſtio vero è q̃ minimis facta bene vnitis aduerſus alterationes omnes valet: q̃m ſi rarefieri oporteat, ſtatim præſto ſunt partes terrę, quæ prohibeant, iuxta quodlibet minimum ſitæ, ſi vero denſari neceſſe ſit, præſto ſunt ignis partes propter propinquitatem, quæ ſimiliter obſtent: qua de cauſa non ſolum dura, ſed & lenta ſeſe defendunt ab alterationibus multis, ſi mediocres ſint, magnas autem non ferunt: propter quod & ab igne abſumuntur ſeminaria omniũ contagionum, & ab aqua etiam frigidiſſima franguntur. Quòd ſi curioſior quiſpiã illud quærat, cur intrinſece ſaltem non alterentur hæc ſeminaria, quum è diuerſis ſint miſta, ſciat ille non eſſe hanc ſolis ſeminarijs propriam quæſtionem, ſed & alijs multis communem, vt piperi, calci, euphorbio, pyriti lapidi, & metallicis, & alijs pluribus, quæ quum è diuerſis ſint miſta, alterationem tamen nullam intrinſecus, aut B nullius momenti patiuntur, ſed annos multos immutata pſeuerant: vt mirum ſit lapides annos mille, & duo millia durare. Cauſa omnium eſt, ꝙ miſtio, quæ è diuerſis fit, ad tam minimas particulas redacta eſt, quòd propter paruitatem exceſſum nõ habent particulæ inter ſe illum, qui requiritur ad agendum: qua de cauſa, dum miſtio illa eo pacto perſtat, dum igneæ partes ſeparatæ ſunt, & diſperſæ, ſepultæque in alijs, alteratio nulla introrſum fit: quare & piper, & euphorbiũ, & reliqua tractata manibus frigida ſentiũtur: at vbi caſu aliquo miſtio illa ſoluitur, & mutatur, & partes, quæ eiuſdem rationis ſunt, in vnum coeunt, & maiorem quantitatem, & potentiam ad agendum acquirunt, tum actu fiunt, & agunt iam: vnde & calx, & piper, & euphorbium iam calida percipiuntur, quum prius potentia ſolum calida eſſent, actu vero aliter ſe habentia: propter eandem cauſam nec ſeminaria intrinſecus ſeſe alterant, quanq̃ è diuerſis conſtent, vtpote miſta. Quòd autem in tam pauca quantitate vis multa ineſſe poſſit, declarat fulgur, quod nõ aliud eſt, q̃ vapor: declarant & euphorbij, & piperis, & ſimilium particulæ minimæ & effugientes viſum, quibus tanta vis à natura tributa eſt: adeo refert ignem in materia denſa contineri, quanq̃ parua ſit. Talia quoq; ſunt ſeminaria contagionum, omnia enim acria per ſe ſunt, quanq̃ in lentore cõſtituta, quæ & ipſa actu fiunt a calore animalis ſubtiliante eam miſtionem, & vniente partes conſimiles: talia autem ad humores & ſpiritus non paruam potentiam habent, quare & perdere etiam poſſunt paucis horis, ſi ad ſpiritus analoga ſint: de quo mox largius dicemus. Eadem & ex oculis lippientibus eiaculari poſſunt in alterius oculum, & cõſimilem infectionem inferre, quæ viſio quidẽ non eſt, ſed vitium in oculo. Quòd aũt in animal penetrẽt & nonnulla citiſſime nemo mirari debet, ſi modum quo ingrediuntur, conſideret: ingrediuntur autem è paruis poris, & venis, & arterijs in maiores, & ab his in alios, ſæpe etiam vſq; ad cor.

Vnus

Vnus penetrationis modus eſt per ꝑpagationem & quaſi ſobolem : prima enim ſe- C
minaria, quæ adhæſerunt è vicinis humoribus, ad quos habent analogiã, conſimilia ſibi alia generant, & propagant, & hæc alia, donec tota humorum maſſa & moles afficiatur. Alius modus eſt per attractionem, quæ intro fit tum inſpiratione per anhelitum, tum venarum dilatatione: ſimul enim cum aere, qui attrahitur, ingrediuntur commiſta contagionum ſeminaria, quę, vbi introducta ſunt, non eadem facilitate regrediuntur per expirationem, qua ingreſſa per inſpirationem fuere, quoniam agglutinantur humoribus & membris, & nonnulla etiam ſpiritibus, qui contrarij ſpeciem refugientes, ſecum & inimicum ad cor ferunt: non enim dicendum eſt (vt quidam aiunt) venena & contagiones præcipue cor petere, atque aggredi, vti inimicum, quaſi cognitio & voluntas ijs inſint. Tardius autem penetrant, quæ per ſe minus actia ſunt, aut in lentore multo ſepulta, & analogiam habentia ad craſſiores humores, & quæ per venas trahuntur, celerius aũt, quæ per anhelitum, & quæ ſubtiliora ſunt, & acrimoniæ maioris, ad ſpiritus autem analoga. Fortaſſe autem & alius eſt penetrationis modus: omnis enim euaporatio de anguſto in amplum facillime diffunditur: quare, quum minores & anguſtiores ſint venę, quę circa ſumma ſunt, maiores vero continuè, quà verſus cor itur, inde fit, vt & contagio q̃ facillime ex anguſtis venis in amplas diffundatur, vbi etiam maior eſt calor, atq; ad cor etiam feratur, niſi quid obſtet. Quòd igitur, & quæ ad diſtans fit contagio, per idem cõe principium fiat cum alijs, & per eundem modũ, & quo motu feratur, & qũo penetret, & tantam habeat vim, hactenus dictum ſit: qũo autem particulari & propria quadã natura ab alijs differat, nunc dicać. Ab ijs igitur, quæ ſolo contactu afficiunt, differre videć, ꝙ hæc in forti miſtione conſtituta videć & lentore quodã, illæ vero nõ: ab ijs D
vero q̃ fomite ſolo & contactu inficiunt, differunt eæ, quæ ad diſtans protenduntć, ꝙ validior adhuc miſtio ijs ineſſe videtur, & ſubtilitas maior, ꝑpter quod & penetrãt magis, & maiorem actionem habent. Fortaſſe autem & antipathia ad animal his eſt, non ea ſolum, quæ materialis dicitur, ſed & ſpiritualis etiam, quæ ſpiritus poteſt fugare, & calorem, qui humorum miſtionem continet, propter quod & maxime poteſt putrefactionem inferre: de quo etiam mox dicemus.

De analogia contagionum. Cap. 8.

Contagionum autem analogiæ multiplices quidem ſunt, & maxime admirandæ: peſtis quædam eſt arboribus aut ſatis, animalium nulli obeſt: contra quædam tangit animalia, ſatis & arboribus parcit: & inter animalia, hęc hominẽ carpit, illa boues, illa equos, aut alia: ſed & in eadem ſpecie, quæ pueris & iuuenibus eſt cõtagio, ſenum neminem lædit, & è contrario: nec quæ mares, ſemper etiam mulieres attingit: promiſcue vero alij certas peſtes ſenſere, alij non: & alij inter peſtilentes illæſi verſantur, alij non. Inter membra porrò eſt & ſua analogia: Lippitudo nulli membro nocet niſi oculis: Phthiſis vero non oculis, quanquam delicatioribus, ſed pulmoni: Alopeciæ & Achores caput ſolum tentant. At vero & in humoribus quædam vni eſt contagio, alij non, quædam omnibus, aliæ ſpiritus præcipue perdunt: quorum omnium admiranda quædam ratio eſt, aſſimilantur autem & alijs multis, de quibus omnibus diximus in ijs, quæ de ſympathia, vbi etiam communes cauſas perquiſiuimus, quæ vel ad rationem agentis referuntur, vel materiæ, vel applicationis, ꝑp quę nõ omnia agunt in omnia, ſed certa in certa ſolũ, quæ analoga dicuntur. Particulares autem, & proprias analogias nec inſtitutum noſtrum eſt dicere, nec

prudẽ-

A prudentis in[illegible]electat.n.in pſenti ſit, ſi nõ proprias & propinquiſſimas cauſas: at medias tm̃ ſciamus, & ad proximas nitamur, quantũ pro ſubiecta materia dabitur.

Vtrum contagio omnis putrefactio quædam ſit. *Cap. 9.*

NVnc illud inquiramus, vtrũ omnis cõtagio putreſactio quædã ſit, & an omnis putreſactio contagioſa. Videtur aũt putreſactio omnis contagioſa, aut ſimpliciter, aut ſaltẽ ad continuã partem: ad aliud vero cõtagioſa nõ omnis eſt, qm̃ ad agendũ multa, vt diximus, requiruntur. Oẽm autem contagionẽ in putreſactione quadã conſiſtere dubitationẽ fortaſſe habet, qm̃ rabies cõtagio quædã videtur, putreſactio autẽ nõ: ſimiliter & vinũ, quum aceſcit, ab alio contagionẽ quandã pati videtur, putreſactionem autem non: nam quũ putreſcit, tum & fœtet, & inguſtabile eſt, acetũ vero ſuaue eſt, & putredinibꝰ etiã reſiſtit: ſed certe & hæ putreſactiones quædã ſunt exiſtimãdæ. Verũ illud circa putreſactiões eſt intelligendũ, ꝙ interdũ ſola miſti diſſolutio fit, & ſola euaporatio humidi, atq; ĩnati caloris, generatio aũt noua nulla cõſequit, atq; hęc ſimplex putreſactio dicit: interdũ ĩ ipſa euaporatione ſimul & generatio aliqua prouenit aut animalis, aut alterius, qđ formã vnam & certã habet, & miſtionis rationẽ, ac digeſtionem ſuã. In q̄bus igitur ſimplex fit putreſactio, generatio aũt nulla, & fœtor fit, & abominabilis ſapor propter cauſam, q̃ in ſympathijs dicta eſt: vbi vero generatio aliqua intercidit, & digeſtio, ordoq; partiũ pro certa forma, tũ ſæpe neq; fœtor fit, neq; abominabile quicq̃: igitur & vinũ quandoq; quidẽ ſimpliciter putreſcit, & marcorem contrahit, & ingratum, inguſtabileq; eſt, interdum nõ ſimpliter putreſcit, ſed & ſimul generatio aliqua ſequitur, vt aceti: euaporãte enim,
B qđ dulce atq; aereũ eſt, relicto multo terreo ſubtili aduſto cũ plurimo aqueo, miſtũ illud fit, qđ acetũ vocamus, cuius & forma ſua eſt, & digeſtio, & ordo partiũ, & ſapor, & odor. Quòd aũt præcedat putreſactio aliqua prior, declarant & lac, & pituita, quæ, quum putreſcere incipiunt, ſtatim aceſcunt. In rabie quoq; putreſactionem quandam accidere cenſendum eſt facta cõtagione ab alio: latet autem nos, qm̃, quæ in viuo animali putreſactiones fiunt, non admodũ manifeſtæ ſunt: veriſimile eſt autem ita ſe habere, qm̃ & canes, quum rabiunt, febre quadam corripi ſolent. Si igitur in omnes contagiones inductio fiat, omnes quidem in putreſactione quadam conſiſtere videbuntur: quod & ratio quoque perſuadet, qm̃ nulla alia euaporatio aptior eſſe videtur ad contagiones inferendas, quàm quæ in putreſactionibus fit. Quoniam aũt diximus contagionem eſſe in inſenſibilibus particulis, primo quærat fortaſſe quis, vtrum particulæ illę corrumpantur quidem, an alterentur ſolum: ad quos dicimus, quantum quidem ſufficit ad putreſactionem faciendam, non neceſſe eſſe corrumpi particulas ipſas, ſed alterari ſolum, quatenus diſſolui miſtio poſſit, & euaporare calidũ cũ humido innato, nihil tñ prohibet & corrumpi etiam, ſed nõ neceſſe eſt, quatenus attinet ad faciendam putreſactionem. Quoniam autem putreſactiones omnes ad continuam ſaltem partem conſimilem putreſactionem inferrẽ aptæ ſunt, ſi omnis quidem contagio putreſactio eſt, videbitur quidem contagio ſimpliciter & communiter dicta, putreſactio quędam conſimilis de vno in aliud tranſiens, ſiue continuum illud ſit, ſiue diuerſum: verum hęc non eſt ea, quę proprie contagio dr̃, ſed illa, q̃ inter diuerſa verſatur: ꝙ & ſi etiã maxime proprie velimus contagionem cõſiderare, q̃ in morbis ſpectatur, & non ſolo cõtactu afficit, erit quidem contagio, cõſimilis de vno in aliud tranſiens putreſactio, cuius ſeminaria actionis multę ſunt, in forti ac lenta miſtione conſtituta, ac antipathiam ad animal

habentia non ſolum materialem, ſed & ſpiritualem etiam: ex qua definitione ratio C
omnium eorum manifeſta eſt, quæ circa contagionem videntur.

Cur morborum alij contagioſi ſint, alij non: & contagioſi cur lenes ſint. Cap. 10.

IN primis igit̃ cur morborũ alij cõtagioſi ſint, alij nõ, & quomodo fiat, vt alij, ardẽtiores quũ ſint, & grauiores, nullã tñ inferant contagionẽ, alij vero placidiores, mitioresq́; exiſtentes cõtagioſi plurimũ ſint, quęramus: quod certe dubitationẽ quandam habet: ſi enim cõtagio vim & actionem ſequit̃, qui acutiores ſunt morbi, viderent̃ magis cõtagioſi: ſi vero aduſtionẽ ſequit̃ contagio (vt multi medicorũ putãt) ſimiliter viderent̃, qui ardẽtiores ſunt, cõtagioſi magis: ꝙ ſi & putrefactionẽ multã ſequit̃ cõtagio, in pluribus quidẽ multa putrefactio fit, contagio aũt nulla. Ergo morborũ quicunq; abſq; putrefactione fiunt, nulli quidem contagioſi ſunt, qm̃, vt dictũ eſt, contagio non ſine quadã putrefactione fit: in q̃bus vero putrefactio cõtingit, requiri quidẽ acumẽ dicimus, ſi cõtagio ſequi debet, ſed nõ ſufficit acumen ſolum, & potẽtia agendi, verũ & lẽtor quoq; requirit̃, & fortis atq; elaborata miſtio vt dictũ eſt. Similiter neq; aduſtionem ſequitur contagio, ſed, ſiqua in cõtagionibus aduſtio accidit, illa ſequit̃ magis, q̃ origo contagionis ſit. Nec ſimiliter omnẽ putrefactionẽ ſequit̃ cõtagio, quanq̃ larga ſit, & multi humoris, ſed eã ſolũ, in qua ſeminaria fieri poſſint, quę & miſtionis ſunt fortis, & in lẽtore cõſtituta. Febriũ igit̃ multę ardẽtiſſimæ ſunt, vt quæ è cholera, ſed in ſicco conſiſtẽtes, è q̃bus quæ euaporãt particulæ, ſeminaria eſſe nõ poſſunt cõtagionis in alio, ſiue ꝙ miſtio earũ debilis ſit, ſiue ꝙ nõ adhęreãt, & agglutinent̃ propter ſiccitatẽ: at quæcunq; ſordidã habent putrefactionẽ, & concluſam, illæ ſeminaria gignũt ad inferẽdas cõtagiones idonea: ſordidã aũt dico putrefactionẽ, in qua nõ fit ſuperficialis putrefactio, & euaporatio eius, q̃d putreſcit, ſed profunda & ad totum: concluſam aũt voco, in qua nõ abeunt, & exhalant, quæ D.
euaporãt, particulæ, ſed quodãmodo cõcluſæ bene ac diu agitantur, & miſcent̃, lentorem quidẽ habentes, ſic enim & fortis fit miſtio & glutinoſa: lenes aũt apparent cõtagioſi morbi, pręcipue febres, quęcunq; cõtagioſę ſunt, ꝓpter id, ꝙ profunda fit putrefactio, in qua multũ humidi euaporat, quod tũ lentorem inducit, tum & acrimoniam hebetat: in quibus autẽ acumẽ, & ardor multus ſentitur, in ijs ſuperficiales magis particulæ euaporant calidæ, & ſiccæ, propter quod nec contagioſæ ſunt.

In quo conuenit cum venenis contagio, & in quo differat. Cap. 11.

COnueniũt aũt & cognationẽ quandã cũ venenis habẽt nõnullæ contagiones, qm̃ ſicut illa inimicitia quadã fraudulẽta latẽtia, ꝑdunt animal, & cor petunt, ita & cõtagiones quædã facere ſolẽt: propter quod venenoſas ſolemus quaſdam febriũ appellare. Differunt aũt inter ſe nõ parũ, ꝙ venena nec ꝓprie putrefacere poſſunt, nec tale in ſecundũ gignere, quale ĩ primo fuit principiũ et ſeminariũ: cuius ſignũ eſt, ꝙ venenati ad alios cõtagioſi nõ ſunt. Cauſa vero iccirco eſt, ꝙ venenorũ eſt duplex genus, alia. n. ſpirituali qualitate enecãt, qualis eſt ſerpentũ maxima pars, & Cathablephæ aſpectus, alia vero materiali qualitate operãtur. Quæ igitur ꝑ ſpirituales ſpecies agũt, corrũpere quidem poſſunt fugãdo calorem innatũ, & triſtitiã intolerabilẽ ingerendo, generare aũt nihil ſimile poſſunt, qm̃ generatio omnis à primis qualitatib⁹ fit: pp q̃d in venenatis nihil tale vnq̃ factũ vidimus, quale eſt q̃d à Vipera & Baſiliſco emittit̃. Eorũ vero, q̃ per materialẽ qualitatẽ operant̃, alia calida ſunt, vt vocata cauſtica & vrẽtia, alia frigida, vt opiũ, & hyoſciamus, & id genus: verũ quę calida ſunt vrẽtia, oĩa in ſicco ſunt cõſiſtentia, quare & exurere magis apta ſunt, q̃ putrefacere, & contagionẽ inducere: ꝙ ſi quędã à medicis putrefactiua dñr, hoc tñ im-

proprie

A proprie dicit, ſimpliciter.n.cauſtica ſunt: appellāt auté putrefactiua hæc illa cauſtica, quod cauſtica cruſtā, & vocatā eſcarā prius faciūt, vocata vero putrefactiua veſicam prius inducūt, quaſi in his calor naturalis euaporet, ſicut in ijs, quæ putreſcūt: verū proprie cauſtica & illa ſunt, vt Arſenicū, Auripigmentū, Pythiocāpe, & Cantharides, quæ putrefactiua dicunt: cæterū nō putrefaciūt, ſed vrunt: è quib⁹ qd euaporat, ſeminarium contagionis eſſe non poteſt, vt pote ſiccum. Quæ igitur venenorum calida & vrētia ſunt, ꝓpter hanc cauſam contagioſa non ſunt: quæ vero frigida, & ſtupefactiua ſunt, putrefacere quoq; non ſolent, quare neq; hæc contagionem inferre: ita igit̃ differunt, quæ contagioſa ſunt, à venenis.

De alijs differentijs contagionis. Cap. 12.

SVpereſt nūc, vt de differētijs alijs ꝓſequamur, ac earū cauſis: neq; enim oēs vno modo cōtagiones ſe habēt, aliæ nāq; in nobis primo fiūt, & generant̃ in aliquo, mox ab illo in aliū tranſeūt: aliæ extrinſecus primo veniūt, & factæ, de vno ī aliū ꝓpagant: & aliæ per ſumma errāt, & vix cutim carpūt, aliæ ſolidiora occupant, aliæ & interna, & aliæ omnia tā interna, quā externa: quædā porrò promptiſſime inhærent, & afficiūt, quedā ſerius: & aliæ ſe ſtatim manifeſtāt, aliæ nō niſi lōge poſt: aliquæ ad hæc lethales ſunt, aliquæ ſine vllo vitæ periculo: oēs auté in viuo corpore natæ infectioné diſſeminare, in mortuo nō: & corporū alia ſuſcipiūt facillime, alia aut nunquā, aut cū difficultate: vnde & illud quæri poteſt, vtrū peſtilētijs aſſueſcere poſſimus, ſicuti venenis. In nobis igit̃ primo oriri ſeminaria cōtagionū manifeſtū eſt, nō ſolū in ſcabie, achoribus, phthiſi, ſed ī febribus etiā, quæ peſtiferæ dicunt: cauſa eſt, quod in nobis, & humoribus noſtris putrefactiōes fieri nihil ꝓhibet, quæ & ſordidæ ſint, & cōcluſæ,

B à quibus ſeminaria illa fiāt, quæ tū lenta, tum & fortis miſtionis ſint: hæc auté contagiones inferre dictū eſt ſupra, ac in aliquo primo ita fieri poſſe nemo dubitat. Illud fortaſſe dubiū eſſe poſſet, vtrū & in ſecūdo, q. afficit̃, contingat ſimil̃r ſordida & cōcluſa putrefactio, an nō: ſi.n.nō contingit, quomodo in ea noua ſeminaria fiunt, quæ tertiū aliquem inficere poſſint? at ſi contingit, à quo nā fit, quādo cauſæ eædem in ſecūdo non ſunt, quæ in primo fuere? ſi quidē in primo cauſæ fuerūt obſtructiones, plenitudo, & malitia humorū, & ſimilia, in ſecūdo aūt nihil horū adeſſe neceſſe eſt, quādo videmus temperatū & probe ſanū exiſtenté aliquem, concipere tamen ab alio contagionem, ſolis ſeminarijs ſufficientibus inferre. Dicendū igitur & in ſecundo ſordidā ac concluſam putrefactioné fieri, ſordidā quidem, quoniam profunde corrumpitur, quod à ſeminarijs recipit putrefactioné, propter multā inhæſioné, & actioné eorū, atq; analogiā: talis autem & concluſa eſt, propter multā euaporationem, quæ fit: quod ſi & non talis per ſe eſſet, nihil tamen refert, dum profunda accidat: omnino enim tale in ſecūdo fuit, quale in primo principiū & ſeminariū eſt, quoniam dictum eſt eā ſeminarijs ineſſe vim, vt ſibi ſimile propagare, & gignere poſſint, ſicuti & ſpiritus faciunt. In primo igitur cauſæ fuerunt illæ, quæ paſſim ſolent putrefactiones in nobis facere, obſtructiones, plenitudines, & humorum prauitates, à quibus facta putrefactio ſordida & concluſa plurimum, accidit inde ſeminaria enaſci, quæ apta ſint in alium cōtagionem trāſferre, ſiue in eo fuerint cauſæ & diſpoſitiones, quæ in primo fuere, ſiue non: quare analogū humoré nactæ in ſecundū, & tertiū, & alios cōtagioné apportant. Quòd vero & extrinſecus quoq; in nos veniant principia & ſeminaria contagionū, & in nobis non primo fiant, ſimiliter quoq; manifeſtū eſt, quoniam ſæpe videmus populariter vagātes morbos, quas Epidemias vocant, quorum alij cōmunes quidem pluribus aut ciuitatibus, aut regionibus ſunt, ſed nō contagioſi: qui

communes tm̃ dñr: alij vero etiã contagioſi, ideſt qui ſemel in vno cõcepti abſq; ae- C
ris diſpoſitione illa cõmuni contagionẽ in aliũ transferunt: atq; hi non communes
tantũ dñr, ſed cõtagioſi ſimul, quales ſunt peſtilẽtiæ, vti ea, quæ circũ Græciã vagata
eſt, de qua Thucidides ſcribit, & quales illæ, quæ noſtris annis apparuere in Italia
ab alijs lẽticulę, ab alijs pũcticula appellatę. Referemus etiã inſolitã anni. M D X I I I I.
contagionẽ, q̃ in boues ſolũ irrepſit, viſa primo circa Foroiuliẽſem tractũ, mox ſen-
ſim & ad Euganeos delata, atq; ĩde in agrũ noſtrũ: abſtinebat primo bos à cibo ſine
cauſa alia manifeſta, ſpectantibus aũt in ora eorũ bubulcis aſperitas quædã & paruæ
puſtulæ percipiebant̃ in palato & ore toto: ſeparare protenus infectũ oportebat à re
liquo armẽto, alioqui totũ inficiebat: paulatim labes illa deſcendebat in armos, &
inde ad pedes: ac quibus ea ꝑmutatio fiebat, ſanabant̃ ferè oẽs, quibus aũt nõ fiebat,
plurima pars interibat. Harũ ergo contagionũ, q̃ extrinſecus veniũt, potiſſima cauſa
eſt aer, quanquã ex aquis, & paludibus, & alijs nihil ꝓhibet euenire: aptiſſimus aũt
eſt aer, tum ꝙ facillime & proprias & alienas infectiones cõcipit, tũ ꝙ neceſſario eo
vtimur ad vitã. Sed illud maxime aduertẽdum eſt, ꝙ aer interdũ alterat ſolũ calefa-
ciẽdo, infrigidãdo, humectãdo, & exiccãdo, interdũ nõ ſolũ alterat, ſed & vapores ex
traneos in nos ĩmittit, interdũ non vapores ſimplices, ſed & ſeminaria contagionũ.
Differt aũt ſeminariũ contagionis à vapore ſimplici, ꝙ vapor alterabile ſatis eſt cor-
pus, miſtionẽ nõ habẽs fortẽ in lẽtore, quale eſt ſeminariũ: cõcurrunt tñ vapores in
nos ĩportati multipliciter ad putrefactiones, q̃ fiũt: primo. n. & obſtruũt, deinde &
locũ habẽt alienæ caliditatis & humiditatis, tũ & immiſti humoribus inamabiles il
los reddunt, & ingratos mẽbris, vnde & reſpuunt̃, & relinquunt̃ à natura, ac ſic pu-
treſcunt: ſeminaria vero nõ ſolũ hęc faciunt, ſed maxime faciũt, ac ſimul & cõſimi- D
lia ſibi alia ceu ſobolẽ ꝓcreant, q̃ ad aliũ delata contagionẽ inferunt. Si igit̃ vapores
ſimplices in nos aer importet, non iam cõtagio eſt, nec ęgritudo ꝑ ſe contagioſa, niſi
profunda, & cõcluſa putrefactio fiat: quæ nec ſimlr̃, ſi ad aerem cõparetur, contagio
dr̃, qm̃ non eſt cõſimilis in vtroq; infectio, ſed ſi ad alium cõparetur, qui ſecundus
ſit, & tertius, & quartus, iam contagio dr̃, & ęgritudo contagioſa: ſi vero ab aere ſe-
minaria ſtatim immittant̃ contagionis in aliquẽ primũ, et contagio dr̃ ab aere acce-
pta, & ad aliũ apta eſt tranſire: idem. n. vitiũ & aer paſſus eſt, quod & ille, cui illatum
eſt: idẽ, & de terra, & aqua dicat̃, nã & ipſa interdũ vapores ſolos in nos trãſferunt,
interdũ & ſeminaria ipſa contagionũ: q̃bus autẽ de cauſis tum aer, & aqua, & alia
inficiant̃, & modo ſeminaria contagionum concipiant, modo vapores extraneos: &
modo alterent ſolũ, recipiendũ eſt nobis vti notũ: Illud fortaſſe magis deſideraret̃,
vtrum à cęlo, & ſyderibus contagiones vllę ꝑ ſe dependeant, quando aſtrologi ſępe
quoſdã futuros morbos, & Epidemias prędicunt, quemadmodum Syphilidem ſiue
Gallicum vocatũ morbum prædixiſſe ipſos conſtat multo ante, quàm apparuiſſet:
ſed certe (quando nihil à cęlo huc demitti poteſt, quod proxime tangat, niſi ſpiri-
tuale aliquod, ſeu lumen, ſeu tale aliud) ſi ad ea reſpiciamus, quę ſupra de actionibus
ſpiritualium dicta ſunt, videbimus à cęlo nullas contagiones per ſe fieri poſſe, per
accidens autem nihil prohibet quaſdam ab ipſo fieri, ac prædici etiam ab abſtro-
logis poſſe: qui ſcientes ea, quæ à ſyderibus ꝑ ſe vt plurimũ fiunt, poſſunt ſimul & il-
la præuidere, quę per accidens cum illis vt plurimũ coniungunt̃: poſſunt autem per
ſe ſydera calefacere, ad calefactionem autem ſequitur & vaporum plurima ex aquis,
& terris eleuatio, q mox varias, et diuerſas corruptiones efficiãt, modo nouas, modo
cõſuetas, modo magnas, prout & ſyderum conſtitutiones ſe habent. Igitur has con

A ſiderantes aſtrologi, ac docti, quos apportare ſolẽt, p̃nuntiant effectus: qui, quanq̃
per accidens à ſyderibus fiunt, vt plurimum tamen concomitantur ea, q̃ per ſe fiũt:
nihil enim prohibet quædam per accidẽs eſſe, & vt plurimũ eſſe. Aptiſſimę autẽ ſunt
ad magna & noua producenda illæ ſyderum conſtitutiones, in quibus plures Pla-
netarum in vnum coeunt, præſertim ſub inſignibus aliquibus earũ ſtellarum, quæ
fixæ dicuntur: raro enim fit, vt, quum einſmodi conuentus fiunt, notabilem ali-
quem partum & portentum non ædant: ſed de his plura fortaſſe oporteret dicere.

Per ſumma autẽ errãt ſcabies, porrigo, papulæ, lepra, & circa caput achores, areæ,
ophiaſis, & id genus: horũ autem omniũ ſeminaria craſſiora, & minus acria ſunt, q̃
quę intima petunt, hæc enim ſubtiliora ſunt, & acria magis, & ad ſpiritualia magis
analoga. Eorũ autẽ, quæ in ſummo inſident, alia ſummã cutim tentant, alia profun
dius immergunt, quæ ĩ denſiori materia ſunt, quales ſphaceli, & eſtiomeni, & carbũ
culi, & elephãtia, & ſyphilis morbus, & id genus. Cito aũt afficiunt, quęcũq; ſemina
riorũ in acrimonia multa conſiſtũt, & ſubtilia ſunt, p̃ſertim p anhelitũ cor petẽtia,
quorũ analogia eſt ad ſpiritus, aut ad ſubtiliores humorum: at quorum materia den
ſior eſt, & analoga ad humores craſſiores, ea tarde ſerpũt, vt ſyphilis, & rabies. Mor-
tuum aũt animal contagẽ eam nõ ſeruat, qua tenebat viuens, qm̃ ſeminaria cõtagio
nis vnà cũ calore innato extincta ſunt. Paratiora vero ſunt ad cõtagiones corpora ad
eas quidem, quæ primo in nobis fiunt, immunda quidẽ & valde humida, & carnis
ac foraminũ cõſtipatorũ: ad eas vero, q̃ extrin ſecus veniũt, paratiora sũt, q̃ foramina
aperta, & laxa habent, calida aũt, & humida: difficulter autẽ recipiũt, & ſerius, q bus
frigida eſt, & ſicca, dẽſaq; corporis conſtitutio: ꝓpter qđ ſenes et aniculę minus cor-
B ripiunt, quàm iuuenes: attendendæ tamen ſunt analogię cõtagionum, q̃ vnũ magis,
q̃ alium tentant: minus itẽ recipiũt, qui per ociũ vitã traducũt, q̃ vegetes, & negocia-
tores: quoſdã porrò vidimus, q in medijs peſtilentijs verſantes ſecuri eſſe conſueue-
re, de quibus quædã ſuo loco dicemus, & vtrum conſueſcere peſtilentijs poſſimus.

De ſignis contagionum. *Cap. 13.*

SVnt autem & indicia contagionũ ſua, quorũ alia prænũcia ſunt futurarũ, alia p̃-
ſentes mõſtrant: ac eorũ, quę prænũcia dicunt, alia è cœlo ſumũtur, alia ab aere,
alia ab ijs, quæ circa terras, & aquas ſunt, quorũ quędã vt plurimũ veracia ſunt, alia
ſępe: quare nec p oĩa prognoſticari, niſi ꝓbabiliter, licet. In cœlo igit quũ eorũ ſyde-
rum, q planetæ dicunt, vides vnã in partẽ plures cõuenire, vt ſæpe accidit plures aut
ſeptẽtrionales fieri, aut auſtrales, necnõ & coniũgi etiã inuicem, tũ ſcito in ea parte
mutationes magnas circa terras futuras, ac primũ quidẽ humiditates plurimas ſub
latis vaporibus multis è terra & aquis, mox ſiccitates nõ paruas cõſecuturas cõſum
ptis tandẽ vaporibus, & exuſtione circa terrã & aerẽ facta: hæc aũt ſolent & putrefa
ctiones apportare: ꝙ ſi coniunctio ſyderũ illorum ſit pluriũ quidem ſub maioribus
earũ, quę fixę dicunt, tum & prędicere potes inſignẽ aliquam portendi contagionẽ.
Sunt porrò & aſpectus quidam planetarum, quibus aſtronomi hæc portenta tri-
buunt, q nec omnino negligẽdi ſunt, nec ſemp timẽdi. Ex aere porrò ſua quoq; in-
dicia haberi ſolẽt, ac primũ quũ multę, crebręq; incẽſiones illę apparẽt, q̃ in ſupre-
ma regiõe è vocato hypocaumate fiũt, vt cadẽtia ſydera, cometæ, trabes, ęges, & id ge
nus, putrefactionem circa terrã fieri oſtendunt: oĩa enim hæc è fomite vnctuoſo &
lento fiũt: hoc aũt mõſtrat vapores, q à terra tollũtur, tales quoq; exiſtere, ꝙ potiſ-
ſimũ circa putrefactiones contingũt. Notare p̃terea oportet & alias inferioris aeris
conſtitutiones, neque enim ſine ſuſpicione eſt, quum aut auſtri plurimi perflarint,

& diu incubuerint,aut caligines quaſdam præter modum certam regionem videris C
occupare,& ſi fuſcus & veluti puluerulentus aer Solem diu triſtem reddiderit.Tum
vero tibi maxime cauendum erit,quum ventos quoſdam fueris conſpicatus ex ea re
gione perſerri,vbi peſtilentia graſſetur:non ſolum auté timendú tibi ſit, ſed fugien-
dum,quú ea,quæ ſub diuo ponuntur,vt obſonia, & lintea, & id genus marcorem
quendam & ſitum contrahunt.Sed & aquæ quoq; ſua ſigna dant, quum inundant
flumina, & diu reſtagnant:quum loca paludoſa cœnoſaq; relinquuntur:quum ma-
ria piſces emortuos plures in littoribus deponunt. Terra quoq;,vbi plurimam Inſe
ctorum generationé profert,putrefactiones conceptas nuntiat,q̃ niſi totę in ea ani-
malia abſumptæ fuerint, contagiones ſubeſſe declarant: potiſſimum autem iſthæc
portendút locuſtæ,quarú ſæpe innumerabilis ac penè infinita generatio fit: hoc aút
non ſolum mõſtrat magnam putrefactionem præceſſiſſe,ſed ſæpe nouam facit: tol-
lunt enim quaſi exercitus ingens,& in certas euolát regiones, quas vbi latè depopu
latæ ſunt,illic ſæpe commoriuntur,vnde mox immenſa corruptio ſequitur:qualé in
Africa cõtigiſſe legim⁹ anno CXVIII, delatis ad littora locuſtis incredibili numero,
atq; ibi emortuis:ſimilr & in Gallia eueniſſe anno DCCCLXIIII memoriæ mandatú
eſt:in Italia vero anno MCCCCLXXVIII in agro Ferratienſi,Mantuano, Veronenſi,
Brixienſiq;,& vicinis alijs quum ingens increuiſſet earum multitudo, paulo poſt
miſeranda peſtilentia ſecuta eſt:quod & annis ſuperioribus etiã contigiſſet,niſi Dei
Optimi clementia,& mortalium cura prouidiſſet, quo tpe tantú eius generis ani-
mantú vidimus,quantum antea nunquam viſum fuiſſe putandum eſt:quarum pars
multa in huius ſuperioris Italiæ agris reſedit; pars verſus Gallias euolauit diebus ſe-
ptem non ſufficientibus migrationi tanti exercitus. Idé ſæpe faciút & cadauera cæſo D
rum in plijs. Quin & cibi nonnulli ſunt, quorú vſus frequens nunc has,nunc illas
inſectiones producit,alij Elephantiam alij ſcabiem,alij carbunculos,alij alia. Inter-
dum & animalia, quæ ſub terra degunt,ſolent nonnullas inſectionum ſignificare,
quum multa eorum è latibulis & proprijs laribus in apertum exeunt,

Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triſte dabit, tellure ſub ima
Quem non vllus amor tenuit,ſed in aera apertum
Erupit ſcrobibus,vitæq;,atq; immemor vſus,
Et partos natos,& dulcia tecta reliquit.
Ipſa etiam tellus ceu non ignata futuri,
Quum tremit, atq; intus grauida ſuſpirat ab aluo,
Signa dabit: tremuere vrbes, & vertice toto
Formidauit Athos, timuitq; ſub æquore Nereus.

Quippe crebri terrę motus & ipſi nũciant cõtagiones futuras,qm̃ exhalatio,q̃ intus
cõcludit,nõ ſolú noxiú qddã acqrit, ſed ẽt gignit ex ipſis maxime putrefactionib⁹,
q̃ ſub terra fiút. Ad hęc & cú vides carbũculos multos,& exhãthemata,& bubones
enaſci,timere quodãmodo potes. Pręſentes vero cõtagiones indicãt,eas qdé,q̃ ex-
trinſecus veniút,multitudo eiuſdé morbi, tametſi nõ, qñcunq; multi eodé laborant
morbo,cõtagioſa eſt ęgritudo:eſſe aút cõtagioſam cognoſces & ex genere morbi,&
ex ijs,q̃ ſequunt,eas vero, q̃ primo in nobis fiút,cõtagioſę ne ſint, an nõ cognoſces
ſimilr & ex genere morbi,& ex his,q̃ ſequunt. Sed iã de cõtagione quid ſit, & quo
pacto fiat, & qbus principijs,& quę ſint contagionú differétię,& cauſę,rum & quę
ſint earum ſigna communia,in vniuerſum dictum hactenus ſatis ſit.

HIERO-

HIERONYMI FRACASTORII
DE MORBIS CONTAGIOSIS
LIBER SECVNDVS.

De febribus contagioſis. *Cap. Primum.*

AD HÆC conſequens eſſe videtur, vt de ſingulis contagioſis morbis, qui nobis cogniti ſunt, agamus, qui ſint, & quibus de cauſis fiāt, & quomodo differant inter ſe, ab ijs incipiētes, quorum cognitio neceſſaria magis videtur: tales autem ſunt, febres, quæ in contagione conſiſtunt, de quibus tanto accuratius eſt agendum, quanto plures earum nouæ inuſitatęq; annis noſtris apparuere. In vniuerſum autem de omnibus pauca quidem à maioribus noſtris pro tanto negocio literis mandata ſunt. Quid autem ſimpliciter ſit febris, & quomodo fiat, in pręſentiarum nobis eſt ſupponendum.

Contagioſæ autem vocantur, non quæcunq; vicinum & contiguum humorem poſſunt inficere, ſed illæ ſolum, quæ in alium conſimilem inferre infectionem valēt, & quæ dicta ſeminaria contagionis per ſe includunt. Earum vero, quæ contagioſæ dicuntur, aliæ peſtilentes vocantur, aliæ non peſtilentes: & peſtilentum quædam ſimpliciter peſtilētes ſunt, quædam malignę tantum appellantur, quaſi mediæ inter B peſtilentes, & non peſtilentes: quippe contagioſarum febrium quædam vt plurimū ſalubres ſunt, quædam vt plurimum perdentes, quædam vero partim ſalubres, partim perdentes, à quibus multi quidem euadunt, multi vero pereunt, in dubio, qui plures ſint: quales, quæ lenticulæ dicuntur.

De variolis, & morbillis. *Cap. 2.*

ERgo de ijs contagioſis primo eſt agendum, quæ, tam & ſi contagioſæ ſunt, peſtilentes tamen non appellantur, ꝙ maiori ex parte ſalubres ſint: tales autem vidētur illæ, quas, qui Arabum libros trāſtulere, Variolas, & Morbillos vocant, ꝑ variolas intelligētes eas, quas & vulgus varolas vocat ex ſimilitudine, arbitror, puſtularū, qui vari dicuntur, ꝑ morbillos autem eas, quas vulgus ferſas nuncupat, à feruore for taſſe dictas: de ijs autem Græci non videntur ſub alio egiſſe nomine, quàm exanthematum, quod nomen & varium etiam apud ipſos reperitur. Contingūt igitur eiuſmodi febres præcipue pueris, raro viris, rariſſime ſenibus: videntur autem & omnibus ſemel in vita aut accidere, aut aptæ eſſe, quæ accidant, niſi pręcox mors hominem tollat: non facile autem dignoſcuntur adeſſe, prius quam puſtulæ ipſæ malum prodant, ſigna tamen quędam pręcedunt, ex quibus ſuſpicio eſſe poteſt eiuſmodi affuturam febrem. Ac primum, quum vides populariter quodammodo vagari genus id febrium, puer autem eſt, qui febrit, tum ſuſpicari potes communi illo teneri morbo, neceſſarium tamen non eſt, quare et alia ſigna ſpectato, ſi conuerſatus eſt cū alio affecto, ſi lucent oculi, ſi dorſum confractū ſentitur, ſi facies rubet, febris autem continēter affligit, moroſa quidem magis, q̃ mordax: hęc enim primum indicia apparent: tum interroga, nunquid aliàs ſenſerit eiuſmodi febrem, quæ ſolet exanthemata illa apportare, raro enim fit, vt, qui ſemel affectus fuit, denuo etiam patiatur: tū vide, ſi quid à natura ad cutim pellitur, nam vt plurimum circa quartum diem, aut

paulo poſt apparere ſolent primum quidem ſparſæ quædam ceu maculæ rubentes, C
mox manifeſtius in puſtulas cõcreſcunt interdum humidiores, & varis ſimiles, in-
terdum ſicciores, & ſimiles ijs exanthematibus, quæ ex calore ſolent pueris eueni-
re, quas vulgus ſufferſuras vocat: vtrȩq; mox tenui quadã pituita, & ſanie replentur,
ac per ipſas ſoluitur ægritudo, facillime quidem pueris, difficilius autem grandiori-
bus: propter quod matres optare ſolent febres haſce filijs aduenire, quum tenera in
ætate ſunt. Contagioſæ igitur ſunt, qm̃, quod exhalat in putrefactione, lẽtum admo
dum eſt, & ſeminarium contagionis in alterum, eo pacto, quo in alijs fieri diximus:
maiori autem ex parte ſalubres ſunt: qm̃ ebullitio hȩc purificatio quædam ſanguinis
eſt: neq; enim contemnendi ſunt, qui dicunt infectionem à ſanguine menſtruo con
tractam in vtero matris ſecerni per eiuſmodi ebullitionem, & putrefactionem eius,
ac ſic deſȩcari ſanguinem per quandam quaſi criſim à natura factam: propter quam
cauſam omnes ferè hunc affectum patimur, qm̃ omnes eam infectionem menſtrua
lem deferimus à ventre matris: qua de cauſa non perdit vt plurimum febris hæc per
ſe, ſed purgat magis. Pueris vero benignior eſt, q̃ adultis, qm̃, ſiqui per ætatem tene-
ram eam ſanguinis infectionem non expurgant, ſignum eſt eſſe male idoneam ſepa-
rari: quare mox, quum in grandiori ætate fit ſeparatio illa, contingit quidẽ vi multa,
& affligit magis, minus autem, quum mollior eſt ſanguis, & aptior, vt ſeparetur ab
eo labes illa. Ob id etiam, quum ſemel acceſſit, non reuerti pȩterea ſolet, qm̃ ſecre-
ta iam ſit infectio: viſa tamen quandoq; fuit bis acceſſiſſe, quibus ſcilicet prius non
exacte ſecreta fuiſſet. Si igitur ſanguis pituitoſior ſit, puſtulȩ variformes fiunt albȩ,
rotundæ, mucore quodam plenæ: ſi vero biliosior extiterit, puſtulæ ſicciores erum-
punt: analogia autem eius contagionis ad eam ſanguinis ſuperfluitatem eſt, quæ è D
mẽſtruo ſanguine contracta fuit: quare ad eos ſolum analoga eſt hȩc infectio, qui-
bus purificatio ſanguinis non eſt facta, propter quod nec omnes inficit, nec humo-
res omnes. Nec plura de his dicantur.

De peſtilentibus febribus. *Cap. 3.*

NVnc de peſtilentibus vocatis proſequamur, quarum aliæ vt plurimum perdũt,
vere peſtilentes vocatȩ, aliæ multos ſolum perdũt, malignæ appellatȩ, commu
ni autem vocabulo omnes peſtilentes nuncupari ſolẽt: de quibus accuratiſſime per-
quirendum eſt, omnes enim peculiarem quandam & rationem, & curationem ha-
bere exiſtimant, quæ autem peculiaris ratio ſit, nondum plane aſſignatum video:
quidam breui ſeſe ab hac difficultate explicantes ad occultas proprietates recurrũt,
de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt, quæ hic non aliter repetentur, tanquam ni
hil dicentibus, & docentibus, qui difficultates propoſitas per ignota ſoluere ſtudẽt:
Galenus vero interdum videtur dicere peſtilentes febres habere quandam venenoſi
tatem, & per hoc differre ab alijs, interdum peculiare ijs ineſſe, vt putrefactio circa
cor ſit, quandoque quidem in ſubſtantia eius, quandoque in contentis: de quo re-
ctum eſt rationem habere, nam quid ſit venenoſitas illa, non declarat Galenus, &
vtrum veram venenoſitatem intelligat, an magis aſſimilationem quãdam interficiẽ
di. Quòd ſi veram venenoſitatem intelligit, oportebat dicere, in quo conſiſteret: ve
nena enim aut per materiales qualitates, aut per ſpirituales necant: quòd vero dicit
peculiare eſſe his febribus, vt aut cordis ſubſtantiam putrefaciant, aut contenta, rur
ſus dubitationem non paruã habet: qua de te IO. BABTISTA MONTANVS
ciuis noſter primarius iam, & nunquam ſatis laudatus in re medica, & in quem, ſi

A Pythagorice loqui licet, Galeni anima migraſſe videtur, ſubtiliter quidẽ multa diſſeruit pro Galeni placitis, quãtum quidem videre potui ex ſcriptis quibuſdam, quæ ſub eo ordinariã Medicinę Patauij legente ab auditoribus notata, & literis mandata fuere: quæ, quum forte ad manus noſtras iũ perueniſſent, quũ & ipſe de hiſce febribus ſcriberem, ſuſpenſum me admodum reddidere, quum ego, alia via forte fortuna incederem: nam ſi inceptis noſtris perſiſtere voluiſſem, non ſolum timor oboriębatur, quomodo mihi ipſe confiderem deuianti ab eorum calle, ſed & rem valde arrogantem videbar aggredi, q & à primo Galeno, & à ſecũdo diſſentire auderẽ: quocirca, quum quaſi decreuiſſem retractare, quæcunq; de ea materia ſcripſiſſem, rem tamen cum quibuſdam amicis cõicaui, qui ingenue conſulentes perſuaſerũt, quæ ego iam ſcripſiſſem, tametſi viderentur nouo calle procedere, emittenda tamen eſſe nõ per aſſertionem aliquam ſed vti problemata magis. Quæ igitur MONTANVS noſter ex Galeni placitis tradit, hæc ferè ſunt.

Febres, quæ peſtiferæ vocantur, differre ab alijs, quæ in putrefactione conſiſtũt, ꝙ peſtilentum putrefactio vel in ſubſtantia cordis ſit, vel in contentis: in alijs vero iam nec putrefactam eſſe cordis ſubſtantiã, nec contenta: tranſmitti quidem ad cor vapores putridos, atque accendere tum cor, tum contenta, putrefacere autem non: ꝙ ſi eò veniant, vt putrefaciant, iam febrem peſtilentem eſſe: porrò peſtilentem omnem febrem hecticam etiam eſſe, ſi quidem facta putrefactione in corde, aut contẽtis fieri non poſſe, vt iam confirmata non ſit, atque hinc illa contingere, quæ in peſtiferis apparent febribus, nõ ſentire ſcilicet ægrum ſe febrire, pulſus non magnos, non citatos percipi, maximam mortalium partem perire: conuenire autem peſtilen-
B tes febres partim cum putridis, partim cũ hecticis, cum putridis quidem, quia omnino febres hæ à putredine pendent, cum hecticis vero, quia iam confirmata ſit febris: verum neque ſimpliciter hecticas dici debere, nec ſimpliciter putridas, ſed peſtilentes hecticas, & putridas: venenoſitatem autem earum non aliud eſſe, q̃ gradum putrefactionis largioris circa cor.

Atque hæc ferè ſunt, quæ ego ſcripta vidi: quę, ſi bene conſiderentur, non paruas habent difficultates, ac primum, quòd progreſſus hic non declarat, cur peſtilentes febres contagioſæ ſint, quod peculiare quiddam & proprium videtur eum ipſis iũgi. Præterea, ſi quęratur, cur in ijs putrefactio ſit in corde, aut contentis, dicere quidẽ videntur cauſam eſſe, ꝙ ingens & larga quædam ſit putrefactio, per quam accidit & cor aut contenta infici. Si vero rurſus quęratur, cur fiat ingens illa putrefactio, cõtingere dicunt ex pręparatione, hoc eſt nimia humiditate, quæ vel intrinſeca eſt, vel extrinſecus accedit: quod certe non minorem habet difficultatem, nam primo mirum videtur in decem millibus hominum, qui in peſtilentia pereunt, eam eſſe præparationem in omnibus, præſertim ꝙ videmus innumeros exactiſſime ſanos exiſtẽtes, & nullo vitio humorum deprauatos concipere tamen contagem illam ex ſola conuerſatione cũ peſtilentia affecto, aut ex illius veſtibus: quid nã igitur in hoc fecit illã ingentẽ putrefactionẽ, quũ nec obſtructiones fecerint, nec humiditas aut ꝓpria, aut ab aere acquiſita? quare aliqđ aliud principiũ aſſignari neceſſe eſt, quod in cauſa ſit. Oportebat pręterea declarari, qualis nam eſſet ea ĩgẽs putrefactio, num quãtitate ingens & mole, an gradu actionis: nam ſi actione ingens, cur ardentiſſimæ cauſones, & furentes, non tamen peſtilentes ſunt? quinimo nec illæ, quę ex ęruginoſa cholera ſunt: ſi vero quantitate ingens eſt, quæ neceſſitas erat ponere cor ipſum putreſieri? poterat enim ſufficere quantitas illa ingens putrefactionis. Ad hæc & illud

dubium eſt, ſi adeo ingens eſt putrefactio, cur non ſentiat æger ſe febrire, quum aliꝗ C
alioquin minoris putrefactionis inflammationem inducāt: nec recurri ad hecticam
poſſe videtur, quando multo ante, quàm hectica fiat, putrefactio illa ingens fit, imo
cauſa, cur hectica fiat, eſt putrefactio circa cor, illam autem facit ingens putrefactio
per corpus reliquum: cur ergo prius non ſentitur, quàm hectica facta ſit? Poſtremo
& mirum illud videtur in his febribus putreſcere cor, aut & contenta, ſtatim enim
videretur animal perire, quoniam nec eryſipelata tolerare poteſt delicatiſſimum
membrum: non perire autem hominem ſtatim manifeſtum eſt, ſed maiorem partē
peſte affectorum vltra quartum & ſeptimum viuere, quin imo & multos euadere,
quod certe fieri poſſe non videtur, ſi febris iam hectica confirmata eſt. Præterea cur
& aliꝗ hecticæ non ſunt peſtilentes, quando febris confirmata eſt in corde? & ſi va-
pores putridi circa cor ad id venerunt, vt poſſint facere hecticam & confirmatam ca
liditatem in corde, videntur etiam poſſe & putrefactionem facere aut in ipſo, aut in
contentis ſaltem: quod ſi ſit, neceſſario perire oportere peſtilentes omnes videtur:
atq; hæc ſunt, quæ dubitationem faciūt circa poſitionem hanc: quare non tacebo,
quæ ego prius cōceperam, paratus opinionem mutare, ſi minus ſatisfacere videbū-
tur. Inhærendo igitur fundamentis illis, quæ circa cōtagionum naturam iacta ſunt,
dico peſtilentes febres ab alijs putridis differre in multis: primum in principio agen
te, deinde & in materia ſeu modo putrefactionis, ac demum in accidētibus proprijs,
quæ ſequūtur: quippe in alijs putridis principia & cauſæ putrefactionis ſunt aut ob
ſtructio, aut plenitudo, aut malitia humorum in quantitate, vel qualitate: voco au-
tem principia hęc agēdi, quia cauſæ ſunt, cur à caliditate loci putrefactio fiat: in peſti
lentibus autem febribus nullū horum per ſe cauſa eſt, & principiū putrefactionis, D
poſſunt enim eſſe in aliquo mēſuratè humores, poteſt abeſſe omnis obſtructio, om-
nis plenitudo, peſtilentia tamen ab alio cōcipi: oportet igitur eſſe aliud principium
per ſe eius contagis. Nihil quidem prohibet quandoq; & has diſpoſitiones adeſſe,
ſed accidunt quidem quantum ad id, quod per ſe agit, æque enim putrefactio fit, ſiue
adſint, ſiue nō: quin imo illud fieri poteſt, vt in aliquo præparatum ſit aut phlegma,
aut cholera, vt putreſcant ex prædictis principijs, minus tamen corripiantur à con-
tagione, quàm humor alius, quòd analogia non ſit ad illos: quare nec omnes putre-
factiones, quę circa terras, & aerem fiunt, etiam diſponunt ad eam, quæ circa peſtem
verſatur, ſed certæ ſolum. Si igitur recte tradita ſunt, quæ de cōtagione à nobis ſunt
dicta, principia quidem contagionum per ſe ſunt ſeminaria ipſa, de quorum natura
tanta narrata ſunt, quæ quidem, tametſi communi quodam principio cū vaporibus
& loci caliditate conueniunt in agendo, peculiarem tamen quandā ſortita naturam
ſunt, & rationē putrefaciendi: in primis enim diximus habere ea vim & actionem
multā, tum & miſtionem ſortem & elaboratā, nec non & miſtionem in lentore cō-
ſtitutam, ac demū non materialem ſolum antipathiam ad calorem naturalem, & ad
animam ipſam, ſed & ſpiritualem. Hæc igitur quum ita ſe habeant, longe diuerſam
putrefactionem ab alijs faciūt, ſi quidem in alijs ſuperficialis quodammodo fit pu-
trefactio, non profunda, & ſordida, in his autem profundiſſima, & ad partes vel pe-
nitiſſimas eius, quod putrefit: quod quidem idcirco accidit, primo, ꝙ ſeminaria non
paruę actionis ſunt, quemadmodū ſimplices vapores, ſed longe maioris ꝑꝑ ſortē mi
ſtionē, propter quā nec cito & facile alterant, ſed perſtant, & actionē cōtinuant: ꝑꝑ
lentorem autem agglutinantur valde illi humori, ad quem habent analogiā, in quē
incumbentia cito diſſoluunt, actiua multum quū ſint, & humida: ad quod non pa-

rum

A rum tadiuuat ſpiritualis antipathia, quæ naturalē calorem fugat, & propellit, à quo deſtitutus humor cito contrahit putrefactionē profundam: fit etiā putrefactio illa non profunda ſolū, ſed & valde larga, hoc eſt multarū partium, q̄m ſeminaria hinc inde diſperſa ſunt, & hæc alia ceu ſobolem generāt, illa alia: recte igitur dicebat Montanus magnā putrefactionem in peſtilentibus febribus fieri, ſed rationē non dedit per ſe id facientem, aſſignans humiditatē contractam, & præparantem. Differunt præterea hæ febres ab alijs putridis in accidentibus proprijs: ad has enim ſequitr eſſe contagioſas ad aliū, cuius cauſa aſſignari nō aliter poteſt, q̄ per rationem ſeminariorum, quæ ad alium delata tale in ſecundo faciūt, quale in primo fuit: q̄ ſi peſtilens aliqua febris primo in nobis fiat, nunq̄ tamen eſſe peſtilentem dicimus, niſi tum, quū ſeminaria contagionis iā facta ſunt: quare æque eſt factā eſſe febrem ex ſeminarijs, & aptam eſſe ex ijs fieri, atq; ea per ſe includere. Si igitur licet peſtilentē febrem diffinire, dicemus eſſe febrē ſordidæ, & profundæ putrefactionis, includentem ſeminaria acutiſſimæ cōtagionis per ſe, ꝓp quod & lethalis eſt, & ad aliū cōtagioſa, atque hæc per ſe ratio eſt peſtilentis febris, non autem quòd vel cor, vel contenta in eo putreſcant: nihil quidē prohibet & ad illa putrefactionem deferri, præſertim ſi analogia ad illa ſit, ſed ſiue hoc ſit, ſiue non, ratio non eſt hæc peſtis, ſed forte ratio vehementioris peſtis, & citius interficientis: quod autē per ſe eſt, & (vt aiunt) formale, eſt eſſe febrem per ſe includentem ſeminaria cōtagionis lethalis: ꝓpter quam cauſam, quę è venenis fiunt febres, lethales quidem ſunt, ſed non peſtilentes, q̄m contagioſæ nō ſunt, carent enim eo, quod formale eſt, & per ſe ratio peſtilentiæ.

B *De differentijs peſtilentum febrium, & accidentibus earum.* Cap. 4.

PEſtilentum vero febrium aliæ extrinſecus in nos veniunt, alię in nobis primo fiunt: aliæ omnes perdunt, aliæ maiorem partem, aliæ multos ſolū. Diuerſa porrò eſt earū analogia, & admirāda: quędam ad ſanguinē præcipue analogę ſunt, quędam ad cholerā, quędam & ad humores alios, alię ꝓmiſcue ad omnes, & alię ad ſpiritus ſolos, aut ad ipſos maxime: & quædam citiſſime perdunt, quędā ſerius. Extrinſecus veniunt, quorum ſeminaria prius concepta ſunt aut in aere, aut terra, & alijs: oportet autem & ea prius corrupta fuiſſe, ſi proprie contagio dicēda eſt, dico autem ſeminaria, non vapores ſimplices, multum enim differt (vt diximus) inter ſeminaria & vapores. In nobis autem primo fiunt, quæ è communibus quidem cauſis cū alijs originem habent, vt plenitudine, obſtructionibus, & humorum malitia: verum putrefactio & ſordida eſt, & concluſa, eiuſmodi autem, vt in ea ſeminaria fiant contagionis pernicioſę, nihil enim prohibet ſępe talem in aliquo primo fieri, mox ab illo in alios importari. Omnes aūt perdunt, quæ ad ſpiritus & ſpiritualia analogiam habent, maxime quę extrinſecus veniunt per anhelitum attractæ contages: maiorē vero partem perimunt, quæ ad acutos humores analogę ſunt, præſertim ſi & ipſæ extrinſecus apportentur: multos autem ſolum, quæ ad craſſiores humores rationē habent: quo autē modo, & quibus de cauſis diuerſæ ſint analogiæ earum, ſupra quidem demonſtratum vniuerſaliter fuit, quare nunc non aliter repetendum erit.

Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus ſigna, & notitia earum haberi poſſint: primum ergo, q̄d per ſe has febres ſequitur, eſt eſſe cōtagioſas, quod & maximum eſt earū ſignū, quod q̄m non ſemper datur videre poſſe, alia ſigna attendenda ſunt: communeautem eſt omnibus ferè, per initia, omnia videri valde placida, ita, vt vix febrire exiſtimetur, qui nihilominuș latentem peſtem concepit: pulſus

vrinæq; id atteſtantur, ſed ita tamen, vt peritum nō lateant: per proceſſum porrò ta- C metſi ſua ſunt augumenta, tota tamen per ſe febris placida videtur, & lenis: calor ta-ctu mordax non eſt, introrſum vero moleſtus magis, quàm actis percipitur, quippe interrogati, qui ægrotant, num febriāt, non febrire ſe dicunt, ſed tamen in anguſtia quadam verſari: decubitus ſupinus eſt, dorſum perinde ac verberati, anhelitus ſolito longior, pulſus non citatus, nō altus, ſed preſſus magis, & vix audens ſe attollere: hæc ergo ſigna per primos morbi proceſſus apparent, quæ quum vides, tum ad alios ſpectato, quos febres tenent, ac quum multos emori vides è conſimili morbo, tunc time peſtilenté ineſſe febré, cui aſtas: in dies auté certiora ſe oſtendét ſigna, nā vel maculæ in cute apparebūt, vel abſceſſus circa emūctoria vocata: oculi ad hæc ſubrubét, & vacillant, anhelitus extraneo quodam fœtore grauis eſt, quo ſolo ſigno periti ſæpe peſtilentem febrem deprehendunt: verba ſæpe dicūtur multa, & interdum incōpoſita, caput graueſcit, & modo vigiliç, modo ſomnus nimius ægrum tenet: Hypochondria tenduntur, egeſtiones liquidæ ſunt, corruptæ, longinquæ à forma fæcum & humorum, fœtentes: vrinæ aut ſubiugalium ſimiles, aut quaſi vinum granatorū, aut tenues, crudæ, aut confuſç, rubrç, quandoque & ſimiles ſanis ſunt: lingua ſordeſcit, virtus omnis labat, & ſatiſcit: mala autem ſigna ſunt, delirium perſeuerans, vrinæ detentio, fluxus ſanguinis narium, ad quem leuatio nulla conſequitur, ventris deiectio multa per initia oborta, vel è leui pharmaco facta, apparitio macularum, & abſceſſuum, ac ſubita mox deliteſcentia.

Quòd igitur per initia mites appareant hç febres, nihil mirum videri debet, quū toto genere, & in toto proceſſu lenes plurimum ſint: cauſam aliqui reddunt, ꝙ nec nos tangentes ardorem febris ſentiamus, nec çger ipſe, nos quidem, quia febris hçc D extrorſum quieta eſt, introrſum turbans, çger vero neq; ipſe ſentit, quoniam hecticam febrem patitur, de quo ſupra dictum ſatis fuit. Nos è noſtris principijs cauſam inde eſſe arbitramur, ꝙ profunda admodum fit putrefactio, in qua acrimonia omnis multum obtunditur, & hebeſcit humido multo ſimul euaporante, & lentore tāto facto: in febribus autem, quæ in ſicco cōſiſtunt, quales ſunt cholericæ, acrimonia, & feruor ſentitur, membra exuruntur, ſitis vexat, ariditas linguæ fit, qm̄ igneum eſt, quod euaporat, & ſiccum, propter quod nec contagionem facit, quoniam non agglutinatur, quanquam magnæ actionis ſit: eſt fortaſſe & alia concauſa, cur peſte laborantes febré non ſentiāt, ꝙ ſenſus illis magnopere obtuſi ſunt, obſepti tanta putredine, in qua virtutes nō ſolum diſſoluuntur, ſed nec trāſmittunt ad ſenſitiua mébra: ꝙ vero pulſus parui ſint, & rariores, rurſus cauſam aſſignant alij, ꝙ peſtilentes hectici fiant, quare, quum nec caliditatem nouā percipiant, pariter nec noua euentatione indigent, vnde & pulſus nō valde diuerſi ſunt à ſeipſis ſanis exiſtentibus. Nos, ſi licet, aliam cauſam aſſignamus, illud prænotátes, ꝙ natura ſemper illud eligit, qd aut melius eſt, aut minus malum, vt in ijs diximus, quæ de ſympathijs tractata ſunt: ſicut igitur oblato fœtore aliquo à natura fit, vt vix anhelemus, vix halitum per nares trahamus, quaſi ſic minus aperiatur aditus fœtori, ita lata ingenti, atque abominabili putrefactione, ſeu exhalatione ad cor vix audet natura ipſum dilatare, vix venas tollere, quo minus via putredini aperiatur: quare tantum tollit, quantum vix ſatis eſt vitæ, & euētationi cordis: ꝓpter quod pulſus paruus fit, & rarus, & anhelitus lōgior, & anguſtior, cōſtrictio vero ſeu expiratio velocior, ꝙ̄ dilatatio & inſpiratio: qđ & in pulſibus etiam venenatorū contingit, vt ſæpe vidimus. Vrinæ autem vt plurimum ſubiugaliū ſimiles ſunt propter multā & diuerſorum ebullitionem, ꝙ ſi humor

A mor crudior fuerit, albida ſæpe vrina fit, & ſubtilis, ſi vero ſanguinis excrementa redundent, rubra exit, & confuſa propter ebullitionem, quæ ſi ſubaduſta & ſubtilia fuerint, aut tenui melancholiæ admiſta, ſimilem vino granatorum vrinam faciũt. Sed iam particulares febres proſequamur.

De ephemera peſtilenti in Britannia. Cap. 5.

IN Britannia inſula, quę nunc Anglia vocatur, genus eſt peſtilentis febris & cõtagioſę, quæ ad ephemeras referẽda videtur, ꝙ die vna aut hominem perdit, aut liberat: eſt autem non contagioſa ſolum de vno in alium, ſed & vagatur etiam de ciuitate in ciuitatem, nõ tantum per eam inſulam, in qua ferè vna videri ſolet, ſed ſæpe & ad vicinos Belgas deferri viſa eſt. Quapropter & vitio aeris præcipue enaſci cẽſendũ eſt: cur aũt in ea inſula pręcipue oboriatꝰ, vniuerſalis quidẽ cauſa eſt analogia eius aeris, particulatim vero, in quo ea conſiſtat analogia, difficile certe eſt noſſe: quanq̃ ſunt, qui dicant id è ſoli ratione contingere, quod maxime gypſeum eſt, vnde & Albion olim appellatam fuiſſe volunt: certis igitur conſtitutionibus humidis vapores è ſolo illo accidit eleuari ſubtiliſſimos quidem, corruptos tamen, qui & ſubtilem etiam inferunt cõtagionem, cuius analogia eſt vel ad ſpiritus, vel ad tenuem ſpumã, quæ ſanguini ſupernatat. Quæcunq; autem cauſa ſit, conſtat analogiam eius contagionis eſſe ad ſubtile ſanguinis, propter quod die vna aut finitur ęgritudo, aut ęger: vt plurimum autem finitur ęgritudo per ſudorem, vnde & febrem etiam ſudorem appellãt incolæ: nullis vero alijs medicamẽtis vtũtur aduerſus ipſam, q̃ expectatione ſudoris, nam quibus aduenit, omnes ferè euadunt, quibus autem retinetur, maxima pars perit: quare cura omni & diligentia procurant, ne impediatur ſudor, quod
B vel facillime accidit, ſi tantùm ęger ſitum, atq; accubitum mutet: qua de cauſa iubẽt medici, vt æger integra die vna ſitum nõ mutet: quam moleſtiam qui ferre poſſunt, mercedem laboris recipiunt, & euadunt, qui vero ferre non valent, ſed ſe iactãt, decubitum mutant, nouum aerem aucupantur, impedito ſudore ſua cauſa pereunt.

De febre, quam lenticulas, vel puncticula, aut peticulas vocant. Cap. 6.

SVnt & aliæ febres, q̃ mediæ quodãmodo ſunt inter vere peſtilentes & non peſtilentes, qm̃ ab ijs multi quidem pereunt, multi etiã euadunt: contagioſæ autem ſunt, & iccirco naturam peſtilentum ſapiunt, appellari autẽ ſolent malignæ magis, quàm peſtilentes: quales illę fuere, quę annis MDV & MDXXVIII in Italia primum apparuere ętate noſtra nõ prius notę, certis vero regionibus familiares, vt Cypro, & vicinis inſulis, maioribus etiam noſtris cognitæ: vulgus lenticulas, aut puncticula appellat, ꝙ maculas proferãt lenticulis, aut puncturis pulicum ſimiles: quidam mutatis literis peticulas dicunt: de quibus diligenter agendum videtur, ꝙ & nunc quoque crebro viſantur modo communes multis, modo quibuſdam particulatim contingẽtes: viſi etiam ſunt, qui ex Italia in alias regiones profecti, vbi nullę eſſent eiuſmodi febres, ex ijs tamẽ perierint, quaſi ſecum infectionem detulerint; quod clariſſimo & doctiſſimo Viro ANDREÆ NAVGERIO ORATORI pro Sereniſſima Venetorum Repub. apud Franciſcum Regem Gallorum anno ſalutis MDXXIX contigit. Ex hac enim labe interijt in ea ꝓuincia, in qua ne nomine quidem nota erat ægritudo eiuſmodi, vir eius doctrinæ & ingenij, vt nulla maior literarum iactura ſit facta iam multis annis. Fuit. n. vir ille, non omni modo optimarũ ſciẽtiarũ genere ornatus, ſed multis magniſq; gerẽdis rebus ad patrię cõmoda & ſalutem

lutem natus. Nam difficillimis reipub. temporibus, tota Europa bello vndiq; deflagrante, quum ex Hiſpanienſi diuturna ad Carolum V. Imperatorē legatione, cui ob inſignes virtutes maxime charus fuit, vixdum Venetias rediiſſet, viſq; alia belli maior proxima ęſtate aduentu Cæſaris in Italiā exarſura videretur, ineunte vere Naugerius exitiali feſtinatione mutatis ad celeritatē iumentis, Orator in Galliam mittitur. Vbi, morbo peticularum breui erumpente, quum vix primum patrię officium pręſtitiſſet, FRANCISCVM GALLORVM REGEM ſemel aut iterum allocutus, Bleſio in oppido ad Ligerim, octauo Idus Maij, ante lucē MDXXIX paucis diebus abſumptus eſt, quum annum ętatis ſextū & quadrageſimū attigiſſet. tanto bonorum oīum & eruditorū luctu, tanto totius Galliæ mœrore, vt illum Franciſcus Rex Muſarum amicus ampliſs. funeris honore proſequeretur. In patriam delatus vt teſtamēti tabulis iuſſerat, in maiorum ſepulchrū illatus eſt: Bartholomęo & Petro fratribus ſummę probitatis hęredibus relictis. quorū Bartholomęus maior natu, ex Clariſſima Gabrielia gente vxorem duxit: & aliquot ſuſceptis liberis (inter quos hodie Andreas & Bernardus maximę ſpei iuuenes vigent) propè intermortuum Naugerię familiæ decus excitauit. Cęterū, qui fortunæ beneficio reipub. negocia ſumma felicitate confecerat, domeſticis in rebus haud parem fortunæ benignitatē ſenſit. nam vir ſummi ingenij ſummiq; etiā ſpiritus, aſſiduis patriæ occupationibus diſtentus, vt nullū ferè temporis ſpaciū literarū ſtudijs ſupereſſet, vt qui ſe ipſum probe noſceret, quæ feciſſet, cum non eſſe huiuſmodi putaret, vt in uulgari citra ſui nominis iacturam poſſent, dum tantę exiſtimationi quāta iam ipſe apud oēs eruditos oīum ferè nationum agebat, vt pote nec polita ſatis, nec vnq̄ recognita, nō vſquequaq; reſponderent, quęcūq; apud ſe habuit, paulo ante mortē, igne deleuit. quare, libri eius de Venatione duo pulcherrimi, in Bartholomæi Liuiani gratiā heroico carmine eleganter ſcripti, & vnus de ſitu orbis eodem ſtylo confectus, quos aliàs legimus, periere. atq; vt omittā laudationem illam, quam in funere Catherinæ Cypriæ Reginæ Marci Cornelij Senatoris ampliſsimi filię, de Veneta Corneliorū gente nobiliſſima ad Leonardum Lauretanū Venetiarum Principem & Senatum publice habuit, & alia multa quæ eodē igne concremata ſunt, quo piaculo dixerim luculentiſſimā Hiſtoriam, ab ingreſſu Caroli octaui Gallorū Regis in Italiā, ad ea vſq; tēpora tot vigilijs tantoq; labore ampliſſimorū Decemuirū iuſſu deductam, concidiſſe? Sed quis hanc culpam præſtare debeat: quando ait poeta, ducunt nolentē Fata, volentem trahunt: Ab amicis igitur funebres Liuiani Imperatoris & Lauretani Principis laudationes antiquę puritatis cādore venerabiles, & carmina quę clanculum exſcripta erant, quoniā in Italia omnino extabant, quaſi funeris eius reliquiæ in lucē æditæ, pręclarum NAVGERII ingenium & excellētem doctrinam futuris ſeculis oſtendent. Sed ad febrem lenticularum ſiue peticularum reuertamur.

Contagioſa igitur eſt & hæc febris, ſed nō celeriter, nec fomite, & ad diſtans, ſed tantum per tractationem infirmi: per initia autem quum febres omnes peſtilentes placidæ ſint & mites, tum hæc adeo placide inuadit, vt vix admittere medicum ægri velint, vnde & medicorum multi plurimum decepti ſunt, expectantes reſolutionē morbi paulopoſt, nec quicquam contra parantes: mox vero ſigna malignæ febris aperiebantur: nam, quanquam calor mitis pro natura eiuſmodi febrium ſentiebatur, interne tamen perturbatio quædā percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, laſſitudoq; more fatigati: decubitus erat ſupinus, caput grauefcebat, ſenſus hebetes erāt, & mens magna ex parte, poſt quartum aut ſeptimum non conſtabat, oculi rubeſcebant,

A bant, verba multa dicebantur, vrinæ primum exalbidæ vt plurimum cernebantur, plenæ tamen, mox rubentes & confuſæ, aut ſimiles vino granatorum: pulſus rarus, & humilis, qualem diximus: excreméta corrupta, frætentia: circa quartum & ſeptimum in brachijs, dorſo, & pectore maculæ rubentes, ſæpe & puniceę erumpebant puncturis pulicum ſimiles, ſæpe maiores, imitatæ lenticulas, vnde & nomen inditũ eſt: ſitis autem aut nulla, aut parua aderat, ſordeſcebat tamen lingua, ſomnolentia quibuſdam aderat, quibuſdam & vigiliæ, interdum in eodem vtrunque per vices: ſtatus alijs ad ſeptimum, alijs ad quartumdecimum, alijs & vltra: vrina quibuſdam detinebatur, quod peſſimum ſignũ erat: ea febre mulieres paucæ, ſenes pauciſſimi, Iudęi ferè nulli deperiere, iuuenes & pueri multi, & ij quidem nobiles cõtrario modo ac peſtilentes veræ conſueuere, quæ quum vulgum præcipue capiant, tum hæ febres maxime in nobiles graſſari viſæ ſunt. Perituros ſua ſigna præcedebant, ſicuti & euaſuros: mala erãt, ſi ſtatim æger virtute defici ſe ſenſiſſet, ſi aſſumpto leui pharmaco ingẽs alui deiectio ſecuta fuiſſet, ſi facta criſi non acceſſiſſet alleuatio, nam vidimus, quibus libræ tres ſanguinis erupiſſent è naribus, paulopoſt tamẽ obijſſe: malum item, ſi vrinæ detinebãtur, ſi lenticulæ delituiſſent, ſi ægre erupiſſent, ſi liuidæ fuiſſent, & valde puniceæ: quòd ſi aut omnia, aut plura ex his acceſſiſſent, certiſſima ſequebatur mors, euaſio vero, ſi contraria aut omnia, aut plura apparuiſſent.

De cauſis. *Cap. 7.*

HÆc quidem in propatulo erãt, & ante oculos: quibus autem de cauſis, & quo modo eueniſſent, magna inter medicos diſcrepantia, magna altercatio erat, va B rijs varia exiſtimantibus: alij aduſtionem & acuitatem in cauſa ponebant, alij plenitudinem, alij intrãſpirationem corporum, alij occultam proprietatẽ: quare & quiſque pro exiſtimatione ſua auxilia afferebat non ſine artis ludibrio, quòd vulgares nõ lateret tanta diſſenſio. Quoniam autem vagantes erant eæ febres, & multis vno tempore communes, communem quoque cauſam, tum habuiſſe cẽſendum eſt, præcipue autem contractam ab aere: quod ſatis rationabile apparet, quando anno MDXXVIII præcedente hyeme auſtrina, pluuioſa vere quidem multa flumina inundauere, apud nos quidem Atheſis, & Padus, apud alios alia: fuere pariter & caligines quædam, quibus arborũ germina, olearum pręſertim q̃ plurima aruere: quibus de cauſis & principium his febribus datum credendũ eſt: quę vero ſparſę uuno apparent, cauſam particularem in nobis habent, in quibus primæ fiunt, & conſimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quæ primum communẽ multis originem ab aere traxit. Quoniam autem contagio hæc per cõparationem ad vere peſtilentes, ſatis mitis apparet, nec celeriter contrahi ſolet, nec fomitem relinquit, nec ad diſtans protenditur, ſed tarde & p̃ tractationem ſolam, cẽſendum eſt ſeminaria ipſius non eſſe admodum acria, nec fortem illam elaboratamq́ue miſtionem habere, ſed magis apta eſſe, vt & alterentur facilius, & non agglutinentur, quemadmodum alia ſolent, quæ fomitem relinquũt, & in ſumma quæ à natura vaporum non multum remota ſint, acria tamen, quantum ſufficit eiuſmodi contagionem inferre. Conſimilem ergo infectionem in aere primum fuiſſe cenſendũ eſt, quę mox in nos ingeſta tale febriũ genus attulerit, quæ tametſi peſtilentes veræ non ſunt, in limine tamẽ earum videntur eſſe. Analogia vero eius contagionis ad ſanguinem præcipue eſſe conſtat, q̃d & maculę illę, quæ expelli conſueuere, demonſtrãt: omnes enim rubẽtes ſunt principij colorem & rationem retinentes: qua de cauſa & magna ẽt & late fuſa eſt

ſa eſt putrefactio propter humiditatem, & fluxibilitatem ſanguinis: eadem de cauſa C
& lenior etiamnum eſt hæc, q̃ peſtilentes aliæ, nõ poteſt tamen non moroſa ſentiri
facta magna interprſum euaporatione prauæ putredinis: propter quod & laſſitudo
quoq; ſentitur, & mens non conſtat, & caput grauat, & oculi rubent: quæ euapora-
tio, qm̃ lenis eſt, & tractabilis, rariſſime ſolet phreneſim facere, quod multi medico-
rum timere ſolent, videntes delirium fieri. Portò nec mirum eſt, ſi egeſtiones corru
ptæ, liquidæq; apparẽt, tam larga quum putrefactio fiat, vnde & malum erat ſignũ;
ſi aſſumpto leui pharmaco ingens deiectio ſecuta fuiſſet, præſertim primis diebus,
ſignum enim erat valde amplã eſſe corruptionem. Somnus autem ijs multus obre-
pebat, quibus pituitoſior erat ſanguis, vigiliæ vero, quibus bilioſior. Maculæ autem
apparebant in cute, natura foras pellẽte, quam poterat, partem infectionis: nã & mo
do per ſanguinis fluxum è naribus, modo per ſudorem, modo per alui deiectionem
exonerabatur, ſed ſalubrior erat, quę per eiuſmodi maculas tentabat expulſio: ꝓpter
quod multi corum euadebant, quibus large fiebat ea: multi vero peribant, quibus ra
ræ & ſparſæ erumpebant maculæ, aut, vbi erupiſſent, deliteſcebãt: ſignificabat enim
aut naturam non eſſe potentem, aut materiam male obedientem, quæ aut expelli
non poſſet, aut retrocederet, natura tentãte aliam expulſionem. Sanguinis vero
effluxio per nares nullos penè leuabat, qm̃ magnum quidem ſtimulum arguebat,
& naturam maxime cogi ad expellendum, qua poterat, contrarium, quod in maio-
ribus venis inerat: ſed ea via non erat idonea ad expellenda ſeminaria contagionis,
quæ maxime in minoribus venis ſedẽ habebant, vtpote quæ extrinſecus acceſſiſſent.
Similiter nec multum proderat ventris deiectio, quoniam corrupta quidem ma-
teria expurgabatur, ſeminaria autem non: quare ex omnibus conueniẽtior erat, quę D
per cutim expulſio fiebat, primum quidem per maculas facta, mox & per ſudorem:
propter quod & multi viſi ſunt euaſiſſe, quibus largus ſudor ſuperueniſſet: per has
enim vias magna pars ſeminariorum vnà cum ſubtili parte ſanguinis excernebatur.
Detinebatur autem interdum vrina, ſiue ꝙ abſumeretur aquoſitas, ſiue ꝙ aliò verte
retur, vt in maculas, vel ſudorem, ſiue ꝙ redundantia nimia humorum, aut craſſities
vias obſtrueret, ſiue deficeret virtus: propter quod peſſimum erat ſignum. Pueros au
tem, & iuuenes carpit magis ea contagio, quòd in ijs plus adſit ſanguinis, & humi-
dioris, ad quem habet analogiam: tum vero & ij foramina magis aperta habent, &
calidiores ſunt, vnde attractio fit maior, tum per venas, tum per anhelitum: propter
quam cauſam &, qui negociabantur magis, magis etiam carpebantur, minus autem
ocioſi, & frigidi, & ſicci natura, quale ferè eſt ſenum & Iudęorũ genus: mulieres ve-
ro frigidæ & ipſæ ſunt, & denſioris carnis. Portò nobiles magis, quàm plebs hac
tanguntur labe, contrà vero peſtilentia magis plebs, quàm nobiles, qm̃ peſtilentia
potiſſimum in cõtagione vnius ad alium verſatur, minus vitio aeris, hæc autem in-
fectio magis aeris vitio, quàm tranſitu vnius in alium: ab ea igitur contagione, quæ
ab vno in alium tranſit, magis cauere nobiles poſſunt propter diuitias, & commo-
ditates alias, quibus plebs caret: ab ea vero, quæ dependet ex aere, minus defendi
poſſunt nobiles, quàm plebs, qm̃ ea, quum communis omnibus ſit, magis eos occu
pat, qui delicatiores ſunt, & minus robuſti, quiq; & plus habẽt ſanguinis, & humi-
diores ſunt, quales ſunt nobiles propter luxum & vitæ quietem: plebs autem & ro-
buſtior eſt, & ſiccior, vt pote fatigata magis, & victus parcioris. Ita igitur ſe habent
lenticulares febres, & ex his cauſis fiunt. Nunc de vere peſtiferis dicamus.

A *De verè peſtiferis febribus.* Cap. 8.

QVæ vero peſtiferæ propriè dicũtur febres, partim quidem cum his conueniũt, partim differunt: conueniunt quidem natura quadam communi, quòd contagioſæ omnes ſunt, & per eundem modum afficiunt, differunt autem, ꝙ peſtilentum contagio longe promptior eſt, & celerrimæ ſuſceptionis, tum vero & fomitem quoque relinquit, & ad diſtans ſeſe etiam extendit, item & aut omnes, aut maiorem partem eorum perdit, ad quos pertingit. Sęuiora quoque ſunt & reliqua accidẽtia, nam & virtus velociſſime, & multa exoluitur, & perturbatio, quæ interna eſt, longe maior ſentitur: nonnullæ quoq; ſunt, quæ per interna ardentiſſimã febrem apportant, tametſi reliquæ, & illæ etiã mox, lenes apparẽt pro natura totius generis: vigiliç vt plurimum infectos tentant, qñq; ſopore cõmiſtę: pulſus & in his, quales in alijs percipiuntur, rariores, & humiliores, quàm ægritudo videatur poſcere: vrinę conturbatę, aut albæ, aut etiam ſimiles ſanis: egeſtiones corruptę, liquidę, fętentes: in quibuſdam bubones, aut parotides, aut alij abſceſſus apparent: maculæ aut nullę, aut rarius in ijs viſę, quod alioquin mirum eſt, quum materia harũ febrium ſit longe ſubtilior. Sunt & harum differentię inter ſe quędam: alię extrinſecus in nos accedunt, pręcipue ab aere, qui quum corruptus eſt, & ſeminaria ſtatim in nos transfert, rum nihil mortalibus miſerabilius poteſt accidere, verum rariſſime contingit, vt ex aeris corruptione peſtilentia contingat: alię ab ipſo quidem originẽ trahunt, ſed non ſtatim ab eo ſeminaria recipiunt, ſed aut vapores, aut conſimiles quoſdam affectus, & diſpoſitiones, à quibus mox febris in nobis primo peſtilens fit, & ab vno in alium tranſmittitur: alię & in nobis primo fiunt non vitio aeris,
B ſed aliorum vt ciborum, & vniuerſaliter vitio eorum, quę prauas putrefactiones facere conſueuere.

Quoniam igitur celerrime ſuſcipitur hęc contagio, exiſtimandũ eſt acutiſſima & ſubtiliſſima eſſe earũ febrium ſeminaria, & analogiã pręcipue habere aut ad ſpiritus, & ſpiritualia, aut ad bilioſos humores: qua de cauſa nonnullę interficiũt paucis horis, quę ſcilicet ad ſpiritus, & ſpiritualia analoga ſunt, & antipathiam habent non ſolum materialem, ſed & ſpiritualem: nonnullę ſerius necant, perdunt aũt vel omnes, vel maiorem partem: omnes quidem, quæ ad ſpiritus, & ad cor habent antipathiam vtranque, maxime aũt ab aere pendent, & per anhelitum attrahuntur: maiorem partem, quæ in humoribus ſedem habent bilioſis, aut ſanguine exuſto, aut etiam puro, propter quę & vigilię magis adſunt in his febribus, q̃ in alijs: quæ tamẽ in ſanguine fiunt (præſertim ſi pituita abundet) coniunctum vigilijs ſomnum afferunt. Cæterum mites & hæ videntur, quanquam ingens ſit ægritudo: cauſa eadem, quæ in alijs, ꝙ profunda eſt putrefactio, & ſordida, in qua acrimonia non plane percipitur, tum quòd obtunditur multo humido, quod euaporat, cuius ſignum eſt lenta eſſe ſeminaria & fomitem relinquere, tum quòd ſenſus hebetes ꝑ ſe ſunt: quòd ſi nonnullæ ardentiſſimæ videntur per initia, hoc iccirco accidit, ꝙ nondum putrefactio profunda eſt, ſed febres illæ in nobis primo incipiunt tales, quales aliæ, quę cõtagioſæ non ſunt, cholericæ autem vt plurimum, mox profunda fit putrefactio, & contagioſa ac lenior incipit febris videri. Pulſus propter prædictam in alijs cauſam rariores & humiliores videntur, quòd natura non audet venas tollere, ne adiuũ vene no aperiat. Quòd autem vrinæ ſimiles ſanis appareant interdum, admirationem non paruam præbet, quòd enim aut conturbatæ, aut & albidę videãtur, nemo itidẽ miratur. Cauſam aliqui dicunt iccirco eſſe, quòd ſimiles ſanis videantur, quòd cor

rũptio & putrefactio circa ſpiritualia verſetur, quare nihil impedire, ne & hepar, & C
renes officijs proprijs fungantur, propter quod vrinæ concoctione quadam non ca
rent: ſed certe, ſi febris eſt totius paſſio, mirũ eſt ſpiritualia laborare, virtutes omnes
exolui, hepar tamen & renes, quaſi ſana ſint membra, concoctiones debitas facere.

Fortaſſe igitur illud potius exiſtimandum eſt, ꝙ exiſtente vrina craſſa & plena ſępe accidit, vt deficiente iã virtute, et nõ potẽte craſſiores illas partes expellere, percoletur quodammodo vrina, &, vbi primum craſſa admodum fuerat, incipiat iam craſſa minus deſcendere, deinde & minus adhuc craſſa, donec perueniat ad mediocrem quãdam conſiſtentiam, in qua nubeculæ quædam pendeant, propter qđ ſanis aſſimilatur, non eſt autem vere ſana, ſed apparet: quod ſæpe nõ ſolum in peſtiferis ſebribus, ſed & in alijs videtur, quum prope mors eſt, & virtus iam non poteſt craſſas vrinę partes expellere: q̃ res inexpertos quoſdã medicos ſępe fefellit, incipiẽtes bene ſperare ex ea vrinæ mutatione. Fiunt autem abſceſſus magis, quàm maculæ, in hac febre, qm̃ furens magis, ac turgens materia illius eſt: furit autem introrſum magis & circa principalia membra, hepar, cor, & cerebrum: omnis autem furens humor irritat plurimum, & cogit expelli, quare à partibus, quæ introrſum ſunt, motus fit præcipue ad emunctoria principalium membrorum: mouetur autem non ſolũ materia furẽs, ſed & quæ illi commiſta eſt, propter quod abſceſſus maxime fiunt, & non maculæ: contingit tamen & illas quandoq; ſimul fieri expulſa tenui materia quadam circa cutem, præſertim vbi in ſanguine infectio ſit: ita igitur ſe habent, quæ cõtagioſę vocantur febres. Nunc ad alios morbos pertranſeamus, qui & ipſi in contagione conſiſtunt.

De phthiſi contagioſa. *Cap. 9.* D

QVi de phthiſi hactenus tractauere, vidẽtur quidem de ea egiſſe magis, quatenus primo in nobis fit, & originem habet aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut è fracturis quarundã venarum, aut ſanie derelicta, vel è pleuretide, vel peripneumonia, & ſimilibus: de ea vero, quæ ex contagione concipitur, nulla quidem, aut q̃ pauciſſima tradidere. Nos vero eam, quæ in nobis primo fit, non negligentes, ac ſupponentes magis, nunc maxime de ea agemus, quæ in contagione verſatur, quod inſtitutum eſt noſtrum (conſtat. n. & contagione concipi) & propriam quandam animaduerſionem expoſcere demõſtrabimus. Noſtri tabem vocant, quod vocabulũ, ſicut & apud græcos phthiſis, interdũ communius eſt pro cõſumptione corporis, quæcunq; ſit, interdum proprie magis, quum pulmonis vitio per ſe contingit: quod rurſus dupliciter ſolet euenire, quandoq; quidem ex vlcere in pulmone habito, vnde ſanies vera emanat, quãdoq; non ex vero vlcere, nec vera ſanie, ſed magis in ſaniem quandam conuerſis pituitis, quæ illuc deſcendere.

Verum & illam quoq; poſſumus phthiſim ſatis ꝓprie appellare, quæ corruptis putrefactiſq; pituitis ita pulmonem affecit, vt, ſi non vlceratus eſt, at flaccidus tamẽ & putidus iam reddatur: quippe factis diſſectionibus quorundã vidimus interdum partem pulmonis ſinceram, & nullatenus vitiatam, partem nondum exacte putridam, nõdumq; vlceratam, ſed tamen flaccidam, mollemq;, atq; in marcorem tendẽtem, quandoque & totum pulmonem talem vidimus: quare, quum iam marcor ille in pulmonem ſerpit, phthiſicum appellare merito hominem poſſumus: quum vero ſimpliciter corrumpuntur pituitæ circa pulmonem, nondum autẽ affectus ipſe eſt, tum nõ vocari phthiſicus homo debet, ſed aut dyſpnoicus, aut quid tale. Quę

igitur

A igitur ſint phthiſis illius cauſæ, quæ in nobis primo fit, ſatis eſſe notum medicis arbitror, quarum nullam neceſſe eſt in ea præcedere, quę è contagione concipitur: poteſt enim eſſe, vt quis nec deſtillationibus detentus ſit, nec venam fractam gerat, neque vllo vlcere circa pectus affectus fuerit, nec pleuretidem paſſus, nec demum vllo vitio tactus, ſed optime ſanus exiſtens ex conſuetudine tamē, & conuictu cum phthiſico, aut ex fomite labem illam cōtraxerit: nam mirum profecto eſt, quanta tenacitate, quanto tempore ſeruetur virus illud in fomite, ita, vt veſtes, quas phthiſici geſtauere, ſæpe viſæ ſint poſt biennium attuliſſe cōtagionem: quinimo tales etiamnum fiunt & camerę, & lectuli, & tabulata, vbi phthiſici periere. In fomite igitur illo non aliud putandū eſt relinqui, quàm ſeminaria contagionis ex ea putrefactione euaporantia, quæ in phthiſi fit, quorum mira quędam eſt analogia, quando ea nō ad oculos, non ad palatum, non ad aliud membrum contagioſa ſunt, quàm ad pulmonem: cauſam in vniuerſum ſupra monſtrauimus, neque enim omnia in omnia agunt, ſed ſolum quæ & agentis, & materiæ, & applicationis rationem certam habent, atq; ob id analoga dicuntur. Signa autem iam tabefacti pulmonis ſæpe oculis patent, ſæpe enim fruſtula etiam ipſius per ſputum reiecta apparent, tabeſcentis, & flaccidi iam, non ita manifeſta ſunt ſigna, ſed tamen, quum protongari morbum vides, ſputa horribilia aſpectu apparere, fœtere, ac ſaniem reprę ſentare, quum & genæ roſeæ fiunt, tum certo ſcire potes tabeſcere iam pulmonem, præſertim ſi è contagione concepta fuerit phthiſis: conceptæ autem per contagionem indicia habere poteris, ſi cauſas diligenter inueſtigaueris. Similes autem contagioſis & illæ ſunt, quę hęreditariæ à parentibus contrahuntur, mirū enim eſt quaſdā familias vſq; in quintam & ſextam generationem oēs eadē tabis conditione perire, & quoſdā eadē ętate. B

De rabie. *Cap.* 10.

NOn minorem admirationem præbet rabies, de qua, ſequitur, vt agamus: ea per ſe teneri animal nullum præter canes Galenus ſcribit, atq; ita certe conſpicit, quę vero animalium rabidi canes momorderint, rabire omnia præter hominem Ariſtoteles tradit. Quæ autem hac in contagione ſpectantur, hæc ferè ſunt. In primis conſtat non cōcipi eā contactu omni, non fomite, non ad diſtans, ſed tum ſolum, quum è morſu canis ita dilaceratur cutis, vt ſanguis eliciatur, quaſi in ſanguine ipſo contagio fiat per contactum dentis & ſpumæ animalis rabientis. Serpit præterea tam ſegniter, & per moras, vt rariſſime ante vigeſimam diem prodatur infectio, maiori ex parte poſt trigeſimam, multis nō niſi poſt quatuor aut ſex menſes, quibuſdā etiam poſt annum, aliqui & poſt quinquennium manifeſtari tradidere: vidi ipſe puerum, qui octo poſt mēſes, ex quo demorſus fuerat, contagionē oſtendit, ex qua mox perijt. Interea nec febris vlla ſentitur, nec vllum aliud malum, neſciente ægro, quanta pernicies lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad cor pertingit, quò vbi peruenit, incredibili cruciatu hominem affligit, cor, & præcordia vellicantur, æger nec ſtare, nec quieſcere poteſt, ſed more furentis huc illuc agitur, manibus corpus dilacerat, ſitit immēſe, ſed illud maximū incōmodum accedit, ꝙ & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, vt potius emori eligat, ꝗ̄ bibere, aut ad aquam deduci, tum vero & alios ipſi mordent, ſpumat os, oculi torui aſpectu ſunt, ac demum fatigati vitam miſerabiliter efflant. Ferunt & ſi quis ſub ſorbo arbore iacuerit, q alias demorſus à cane rabido fuerit, rurſus in rabiem verti. De his igitur quærendum eſt, quibus è cauſis fiant, verum non per eas rationes, quas demonſtrationes appellant,

ſed ſi rationabiliter & ex communibus locuti fuerimus, ſatis feciſſe exiſtimari debe C
mus. Quoniam igitur fomite non concipitur hęc cõtagio, nec in cute fit per conta-
ctũ ſimplicem, ſed dilaceratione cutis indiget, exiſtimandum eſt ſemina illius non
admodum lenta eſſe, atq; ea craſſiora fortaſſe, q̃ vt in foraminibus cõdi poſſint, qua-
re non niſi ſanguini agglutinari, ſpuma, in qua ſeminaria latent, illi commiſta: por-
rò &, qm̃ tarde ſerpit, par eſt putare analogiam eius eſſe vel ad ſolidas partes, quales
ſunt nerui, & eiuſmodi, vel ad craſſum aliquem humorem: at cõſtat ſolidorum nul-
lum hac in labe corrumpi, quare ad craſſos humores analogam eſſe contagionem:
tales autem ſunt phlegma, & melancholia: videtur autem ad melancholiam magis
ea eſſe analogia, quia videmus rabioſos, demum etiam furentes fieri, quemadmodũ
& melancholicos, deinde quia & canis, à quo primum contagio oritur, valde melã-
cholicum animal eſt, & ſiccum: porrò phlegma in humano corpore multum eſt cõ-
paratione melancholiæ, quod & aptiſſimum eſt, vt putreſcat: quare ſi in ipſo foret
contagio hæc, non tandiu lateret, vt poſt annum manifeſtaretur: at melancholia,
qm̃ & paucior eſt, & frigida, & ſicca, & minus apta putreſcere, diutius ſeruare latẽ-
tia ſeminatia poteſt. Febrem aũt non excitat hæc contagio niſi ad poſtremum, qm̃
ſenſim fit, & quod euaporat, non ſtatim ad cor fertur, ſed longe poſt, aut etiam ex-
pellitur: propagatur tamen per partem poſt partem ad interna, ac demum ad præ-
cordia, quò vbi peruenit, & febrem ſuſcitat, & ſeptum tranſuerſum, & cor ipſum cõ
uellit, ac poſtremo furorem & mortem affert. Maxime autem tanguntur ea canes,
qm̃, vt diximus, maxime ſicci ſunt, & aduſti ſanguinis: primũ igitur ij more melan-
cholicorum triſtes fiunt, & ſolitarij: mox paulatim incaleſcẽte ſanguine ad omnia
indignabuudi fiunt, cuncta incipiunt odiſſe, ac iam & præ iracundia mordent: oculi D
rubent, os ſpumat, ac tandẽ in furorem aguntur: animaliũ vero, quæ momorderint,
omnia rabiunt, & moriuntur præter hominem, quod iccirco fit, quia alia animalia
propter feritatẽ, in qua cum cane conueniunt, concepta contage neceſſario rabiunt
propter analogiam: hominis autẽ natura longe aliena eſt ab ea feritate & conueniẽ
tia, propter quod nec analogiam promptam habet ad ſuſcipiẽdum: vnde fit, vt non
omnes, qui demorſi ſint, etiam rabiant, ſed multi beneficio tẽperaturæ ex ſe, aut non
contrahunt contagem, aut ſuperant: atq; hoc ego illud eſſe exiſtimo, qđ Ariſto. vo-
luit, quanq̃ ſcio eſſe, qui in eo textu, vbi hac de re agitur, non legendum eſſe præter
hominẽ, ſed prius, q̃ homo, volũt, quaſi gręca lectio non πλὴν, ſed πρὶν audiri de-
beat, quod nullã habet neceſſitatẽ. Cur autem adeo reformidẽt liquida & canes ipſi,
& qui à cane demorſi ſunt, vnde & hidrophoui appellantur, difficultatem habet,
& abditiſſimam rationem: neq; enim illud credẽdum eſt, quod multi dicunt, & Æ-
tius etiam exiſtimare videtur, iccirco ita timeri aquam, ꝙ ijs appareat ſeſe catulos
quoſdam in aqua cernere, quandoquidem nonnulli eorum, qui iam aquam cępe-
rant formidare, interrogati, nunquid tale appareret, vt viderent, nihil tale videre re-
ſponderunt. Vtrum igitur, quemadmodum & in quibuſdam alijs morbis abomina-
tio quorundam fit propter indiſpoſitionem ſtomachi, aut linguæ, ita & in rabie de-
tentis accidat? an magis defectus & indipoſitio non eſt in ſtomacho, & lingua, nam
& ſitiunt, & quantum è lingua eſt, humida etiam expetunt, ſed defectus potius in
phantaſia eſt? cuius ſignum eſt, ꝙ nec videre volunt, nec tangere, quanq̃ vti potum,
appetant humida. Fortaſſe igitur (vt diximus in ijs, quæ de ſympathia) phantaſia quo
rundam memoriam excitat, quæ pauorem ſolent incutere, quod & in rabie poteſt
contingere: quoniam enim & ſpuma circa os eorum obuerſatur, & corde pręcipue
lique-

A liqueſcunt, ex his phantaſia fit quædam liquidi eos extinguentis, vnde formido fit, quoties aut vident, aut tangunt, aut & audiunt offerri liquida ſibi. In ægris autem phantaſia fit horribilium ex paruis occaſionibus, vt ſæpe ex aſpectu paruarũ figurarum in parietibus videmus ægros, & lupos, & canes ſubimaginari, ac clamare, & iubere, vt inde auferãtur. An (quemadmodum diximus in ſympathijs) quæ exiccata ſunt, humida poſſunt appetere, & trahere, quum forma ſecũdum naturam per ſe remanet, quanq̃ actu & p accidens aliter ſit: at vero, quum ſiccitas eo vſq; proceſſit, vt iam forma naturam non ſeruet amplius, ſed iam ab ea ceciderit, tum ſicca illa non ſolum non appetunt humida, ſed vti contraria abhorrent, & à ſe abdicãt: quemadmodum accidit & in ijs, qui prope mortem ſunt, omnem enim & cibum & potum ita abhorrent, vt nihil moleſtius & horribilius ijs offeratur, q̃ cibus & potus, qm̃ membra iã priuata natura ſua ſint: ita igitur in rabie facta exiccatione tanta, vt iã natura propria collapſa ſit, &c, quæ prius vti conuenientia & bona recipiebat, nunc vti contraria & horribilia recipit, non ſolum potus liquidorũ omnium, ſed & phãtaſia abominationem parit: exiccari autem rabie affectos manifeſtum eſt, quum etiam & in conuulſiones ex ſiccitate incidant. Cur vero &, qui ſub ſorbo arbore iacent, rurſus in rabiem vertantur, ſi aliàs rabidi fuere, conſimilem habet latentem cauſam, ſi modo verum eſt, quod fama quadam circumfertur: nihil autem ꝓhibet vapores, qui ex ea arbore continenter exhalant, ſtyptici quidem, &, ſi licet dicere, melancholici, ad hominẽ delatos, & intus calefactos idem facere poſſe, quod & ſeminaria rabiei, magis autem in eo, qui rurſus rabidus, propter relictam diſpoſitionem. Atque hæc de rabie probabiliter dicta ſint.

B *De Syphilide morbo, ſeu Gallico.* *Cap. II.*

NVnc ad eas contagiones pertranſeamus, quæ extrinſeca magis tẽtant, incipientes à Syphilide morbo: quippe nouum & diu noſtro orbe incognitum morbũ inter alia admiranda noſtra tempeſtas vidit, qui Europam ferè omnẽ, Aſiæ vero, atque Aphricæ partẽ non paruã occupauit: in Italiam vero ferè ijs temporibus erupit, quibus Galli ſub rege Carolo regnum Neapolitanum occupauere, annos circiter decem ante 1500, à quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus appellatus: Galli vero nominis iniuriam in nos retorquentes morbum Italum vocant, Hiſpani Paturſam, Germani nunc Meuium, nunc Gallicum dicũt, nonnulli nouo impoſito nomine Pudendagram appellauere, quòd à pudendis inciperet, ſicuti & Mentagram, ꝙ à mento inciperet, nouũ morbũ apud antiquos appellatum fuiſſe Plinius eſt author: nos Syphilidem in noſtris luſibus appellauimus. Hũc autem morbum noſtro orbi adeo nouum, familiariſſimũ tamẽ certis regionibus ferunt, qui per Hiſpanas nauigationes nouum mundum comperere, vbi vel plurimum abundet ea contagio, non ſecus illic domeſtica, ac apud nos ſcabies. Principiò igitur, quum is apud nos apparuiſſet, hæ ferè notæ conſpiciebantur in eo morbo: oriebatur in quibuſdam ſine vlla ab alio concepta contagione, in quibuſdam (quæ maxima pars erat) è contage excipiebat, verum non ex omni contactu, neque promptè, ſed tum ſolum, quum duo corpora cõtactu mutuo plurimum incaluiſſent, quod præcipue in coitu eueniebat, quo maxima mortalium pars infecta fuit: viſi tamen infantes nõnulli fuere, qui è ſuctu lactis à matre, aut nutrice infecta conſimiliter affecti ſint. Fomitem autem nõ relinquebat ea contagio, aut nõ niſi maxima quadam occaſione, neq; ad diſtans etiã ſeſe propagabat: ſed neq; ſtatim manifeſtabatur, verum certo tempore deliteſcebat,

interdum quidé per mẽſem, interdum per duos, ſæpe & per quatuor menſes. Inter- C
ea tamé ſigna nõnulla aderant conceptæ labis, animũ triſtitia quædã detinebat, cor-
pus laſſitudo, pallor faciem, tãdem, quod in maiori parte inerat, vlcuſcula quædam
circa pudenda oriebantur, ijs non diſſimilia, quę ſolent ex fatigatione contingere,
quam catiem vocant, ſed natura longe impar, nã hæc & emori cõtumax erat, & victa
vna parte alia regerminabat immortali propagine: poſt hęc cruſtoſæ quædam puſtu
læ per cutem erumpebant, in quibuſdam quidem à caluatia incipiẽtes (quod vt plu-
rimũ erat) in quibuſdam in alijs locis: paruę primum eæ apparebant, mox augebant
paulatim ad magnitudinem cooperculi glãdis, & ſimilitudinem etiam, ijs non abſi
miles, quæ in pueris Achores vocantur: differentiæ earũ multæ viſebantur, quibuſ-
dam paruæ, & ſicciores, quibuſdam maiores, & pinguiores, nonnullis liuidæ, alijs
exalbidæ leuiter pallentes, alijs duriores, & ſubrubentes: omnes autem paucis poſt
diebus aperiebantur, ac mucore quodam mucilagineo fœtido manabant, nec dici
poteſt, quãtus ille mucor perpetuo effluerct, quãta ſordities: exulceratę deinde exe-
debãt more eorũ vlcerum, quę phagedenica appellãtur, atq; interdũ non ſolas car-
nes, ſed & oſſa etiam ipſa inficiebant. Quibus autem circa ſuperiora vigebat malũ,
ijs diſtillationes prauæ contingebãt, quæ modo palatum, modo gargareonẽ, modo
fauces & tonſillas erodebant: labia quibuſdam cõſumpta ſunt, quibuſdam naſus,
quibuſdã oculi, alijs pudẽda tota. Adhęc autem magna ex parte gummoſitates quę-
dam p membra concreſcebant magna deſormitate, nã ſæpe oui, ſæpe panis magni-
tudinem æquabant, quibus apertis mucor ſuberat albus, mucilagineus. tenax is cal
lus maxime in brachijs, & cruribus accidebat, qui interdum vlcerabatur, interdum
integer vſq; ad mortem perſeuerabat. Præter prædicta omnia, quaſi parua illa fo- D
rent, ingentes lacertorum dolores accedebant, ſępe cum ipſis puſtulis, interdum an-
te, nonnunq̃ poſt, & ipſi quidem diuturni, quibus nihil crudelius aderat: affligebãt
præcipue noctu, dolor autem non proprie in iũcturis inerat, ſed circa lacertos ipſos
& neruos. Verũ quibuſdam nihilominus ſine dolore vllo oriebantur puſtulæ, qui-
buſdã ſine puſtulis dolores, maior pars vtriſque affligebatur. Interea languebãt
mẽbra omnia, macies corpus detinebat, nullũ aderat deſideriũ cibi, nullus ſomnus,
ſed mæror, & iracũdia aſſidua, & amor decubitus, facies & crura turgebant: quãdo-
que & febricula quædã cõcomitabat, ſed raro, dolebat quibuſdã caput, dolor is erat
diuturnus, & nullis medicaminibus parẽs: ſanguis, ſi hauriebatur, inſincerus, muco
ſuſq; ſpectabatur: vrina craſſior, pinguis, diuulſa, & ſubrubens, quo ſolo ſigno, quũ
non adeſſet febris, multos prænouimus eo teneri morbo: egeſtiones ægre reddeban
tur, & illę mucoſæ, ſiccæ: his ergo notis tenebant, qui tum eo morbo laborabant. Lo
quimur auté de his, quaſi de præteritis, qm̃, tametſi nunc quoq; ea contagio viget,
poſt tamé illa prima tempora immutata videtur: ab inde. n. annis ferè viginti cępe-
runt pauciores videri puſtulæ, gũmoſitates vero plures, quum è contrario primis
annis fuiſſet: factæ item fuere puſtulæ (ſiquæ apparebant) ſicciores, ac dolores (ſi q ac
cedebant) cuiuis ſunt acerbiores. Porrò & annis labentibus, annis iam ferè ſex, in q-
bus nunc ſumus, magna rurſus mutatio facta eſt eius morbi: quippe quũ in valde
paucis puſtulę iam viſantur, & dolores ferè nulli, aut multo leuiores, gummoſitates
vero multæ, &, quod mirum omnibus viſum eſt, capillorum, & reliquorum pilo-
rum caſus homines ferè ridiculos facit, alijs ſine barba, alijs ſine ſupercilijs, alijs gla
bro capite in conſpectũ venientibus: quod infortunium prius putabatur ex medi-
caminibus euenire, præſertim ex argento viuo, mox certiores facti omnes ſciunt ex

ipſo

A ipſo morbo immutato procedere, quinimo & (quod peius eſt) iam nunc multis videntur labefactari dentes, quibuſdam etiam cadere.

De cauſis. *Cap.* 12.

IGitur, quum primũ tam nouus apparuiſſet morbus, magna ſtatim inter medicos oborta controuerſia fuit, alijs contendentibus nullam ab antiquis factã de eo mẽtionem fuiſſe, alijs contra fuiſſe factam, his quidem Elephantiã exiſtimantibus, illis vocatũ ab Arabibus Safati, alijs Lichenas. Primus Nicolaus Leonicenus, vir doctiſſimus & grauis eam difficultatem ſuſtulit, aperte monſtrans nullum horum eſſe, ſed prorſus apud antiquos innominatum fuiſſe morbum: quanq̃ poſteriores quidã obſtinate quidem magis, q̃ rationabiliter, tanto viro non plane aſſenſere, Elephantiaſim omnino aſſerentes eſſe: de quo mox pauca quædam & nos dicemus. Cęterum quicunque hactenus de eo morbo ſcripſere, alij quidem, quid non eſſet, magis dixiſſe videntur, q̃ quid eſſet: alij eam rationem quęſiuiſſe magis, quę circa formã verſatur, ꝙ eſſet ægritudo partim in compoſitione, partim in complexione & vnitate, & id genus, materiam vero, & principia, quę magis fuerant perquirenda, reliquere: alij materiã quidẽ attigere, principia vero, & rationem eam, quę è cõtagione dependet, nõ, vt par erat, sũt proſecuti. Nos vero ĩ ijs luſibus, quos ad PETRVM BEMBVM nũc Cardinalem ſcripſimus, quo ſortè tempore à peſtilentia rus pulſi multum ocij nacti eſſemus, de his omnibus quædam certe attigimus, verum quantum Poetica concedere potuit: quæ quum non admittat omnia, multa quidem prętermitti à nobis neceſſe fuit pro toto negocio, quæ ſi nunc proſequamur, operępreciũ facturos

B eſſe nos exiſtimamus. Quod igitur ad primã morbi originẽ attinet, arbitrati ſunt aliqui contagionem hanc è nouo illo mundo delatam ad nos fuiſſe, quem Hiſpanæ nauigationes adinuenere, vbi ea labes quamplurimum viget: cuius ſignum id afferunt, ꝙ tum & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis, propter quod & primum apud Hiſpanos viſus fuit: quare totam labem hanc conſiſtere putant in contagione vnius ad alium. Sed profecto, tametſi maxima mortalium pars è contagione morbum hunc contraxit, obſeruatum eſt tamen innumeros alios ſine vlla contagione per ſe infectionem eam perpeſſos fuiſſe: impoſſibile prætera fuiſſet tam paruo tempore contagionẽ, quę per ſe ſegnis eſt, nec concipitur facile, tantum terrarũ peragraſſe ab vna claſſe ad Hiſpanos primum delatam, quando cõſtat aut eodem tempore, aut ferè eodẽ & in Hiſpania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia viſam fuiſſe: adde ꝙ prædixiſſe illã Aſtronomos certis ante annis non paruum indiciũ eſt aliud ſubeſſe illi principium, q̃ ſimplicem contagionem. Primum igitur illud mirum videri non debet nouos atq; inſolitos morbos certis tẽporibus apparere, nõ quidẽ delatos ab vna regione ad aliam, ſed ſuis cauſis exortos: anno 1482 pleuretidis genus quoddã erupit, quod totã ferè Italiã affecit: noſtris vero temporibus illæ prius non viſę in Italia febres apparuere, quas lẽticulas vocãt, de quibus ſupra egimus: vidimus & annis ſuperioribus lippitudinem contagioſam quaſdam ciuitates inuaſiſſe: vidimus & peſtem illam ſolis bobus cõmunem, de qua ſupra meminimus: quam ob rẽ nec mirum eſſe debet, ſi & Gallicus morbus nõ prius cognitus ĩ noſtro orbe ꝑ multa ſecula, nunc primum eruperit: venient & ægritudines aliæ nouæ inuſitatæque, quum tempus feret, ſicuti & Mentagra apud antiquos, quæ poſtea amplius nunq̃ viſa eſt: hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris

M 4 rurſus

rurſus vidédus renaſcetur, quemadmodum & præteritis ætatibus viſum à maiori- C
bus noſtris fuiſſe credendum eſt, de quo non pauca indicia etiãnum ſunt. Tonſor
quidam amicus noſter libellum habebat experimẽtorum quorundam antiquum ſa
tis, inter quæ vnũ inter alia ſcriptú erat, cui titulus erat, ad ſcabiem craſsã, quę cú do
loribus iuncturarú accidit: is ergo, quum primum recentiſſimus eſſet morbus, me-
mor medicaminis, conſuluit medicos quoſdam, num vti eo medicamento debe-
ret in noua illa contagione, quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat: medi
ci autem inſpecto medicamine acriter prohibuere, ꝙ ex argento viuo conſtaret &
ſulphure: fœlix, niſi medicos illos conſuluiſſet, incredibili quæſtu diues futurus: pa-
ruit autem, nec auſus eſt experiri medicamen: quod demum expertus, atq; optimũ
agnoſcens valde indoluit, quòd ſero vſus eo fuiſſet, quæſtu iam per alios ſibi abre-
pto: ex quo videre profecto poſſumus alijs etiam ætatibus viſum eum morbú fuiſſe.
Sunt, qui putent & Auicennam illum ſignificaſſe capite de olibano, quú dixit Thus
valere dolori cõpoſito illitum ex aceto & oleo. Et eſt dolor, inquit, eum quo proue
" niunt in corpore ſicut verrucæ cum deambulatione ſicut formicæ: ſed certe hoc ni-
" hil eſt, qm̃ Auicenna illic trãsfert, quod Dioſcorides ſcribit de Thure, quum dicit:
" Formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto & pice illitum tol-
" lit: p quæ Mirmecia intelligit. Vt ergo ad propoſitum reuertamur, inter nouos mor
" bos, & eos, q raro in lucé veniút, collocandus eſt morbus Gallicus: quare, & cauſas
illius, ac principia oportet ex ijs eſſe, quę raro & ipſa contingãt: eſſe auté talia, vt cõ-
munia ſint non ſolum multis mortalium, ſed & regionibus multis: quod certe in
nullam aliam cauſam referri poteſt, quàm in aeris conſtitutionem: qualis autem ea
fuerit, & ex quibus principijs exorta, nunc eſt inquirendum. Quoniam igitur ana D
logiæ ſuæ ſunt in contagioſis, & principia oportet eſſe analoga (vt dictum eſt) ad ea,
quæ affectum recipiunt, manifeſtum eſt principia huius contagionis ad phlegma
craſſum, & ſordidum analogiam habuiſſe: ſi enim ad puſtulas reſpiciamus, quæ eo
in morbo apparuere, ſi ad gummoſitates, ſi ad lacertorum dolores, vbique quidem
videbimus non niſi mucorem & ſorditiem, & demum phlegma lentum, mucilagi-
neum, craſſum: quare & ſeminaria, à quibus contagio per ſe omnis dependet, talia
quoque ſuo modo fuiſſe cenſendum eſt, quo circa & aerem, vnde origo fuit mor-
bi, diſpoſitionem eiuſmodi contraxiſſe, cuius ſeminaria lenta quoq; & phlegmati
cõſimili analoga eſſent, & in eo aliorum rurſus ſeminariorum productiua, talium,
qualia & prima fuere. Quoniam autem & erodit, atq; exeſt contagio hęc, oportet &
ſeminaria illius acria eſſe, quanq̃ in lentore multo obſepta ſepultaque. Talia igitur
principia habuiſſe infectionem hanc putandum eſt, atq; in aere ſordidam quandã
obrepſiſſe putrefactioné, quæ mox ad craſſum & ſordidú phlegma in nobis habuiſ-
ſet analogiã: quo autem pacto, & quibus de cauſis in aere eiuſmodi diſpoſitio facta
fuerit, difficile quidé eſt certo ſcire: ſi quid tamẽ rationabiliter conijci poteſt, hoc cer
te erit. Quæcunq;.n. cauſa & principium id fecerit, oportet illud ex ijs eſſe, quæ raro
eueniunt, ſiquidé & diſpoſitio illa in aere, quæ raro viſam contagem hanc peperit,
ex ijs eſt, quæ raro contingunt: qm̃ igitur (vt ſupra diximus) quę hic ſunt, maxime à
ſupioribus, cœlo ſcilicet, & ſyderibus alterant, & varijs afficiũtur modis, nihil aliud
eſſe poſſe videtur, quod in tot regiones per tantum ſpatij potuerit aerem tam male
afficere, niſi cœli & ſyderum cõſtitutiones, & eæ quidé, quæ & raro accidunt, & ma-
gna, quũ accidunt, poſſint efficere: ſupra aũt monſtratum eſt tum magna & porten
toſa poſſe huc ſydera inducere, quum plura eorum in vnum coeunt: ac talem certe
coitú

A coitū & conuētum ſyderū vidit tempeſtas noſtra trium ſuperiorū, Saturni, Iouis, & Martis, qui conuentus & raro accidere ſolet, &, quum accidit, magna ſemper apportare conſueuit, tum ꝙ ea Sydera potentiſſima ſunt, tum ꝙ vnio illa diu ꝑdurat propter motus tarditatē, pręſertim Saturni, & Iouis: quam coniunctionē vidētes Aſtrologi nouas magnasq; ægritudines portendi prædixere: ſiquid igitur probabiliter dici poteſt de principio tantæ cōtagionis, ita certe exiſtimandum eſt. Ergo facto eo ſyderum conuentu ingentem vaporum tractationem fuiſſe factam credendum eſt, q. cōmiſti aeri, diuerſimodeq; agitati tandē ſordidā putrefactionem intulerint, à qua ſeminaria illa in nos importata fuere, quę ad ſordidos & mucoſos humores, quale eſt phlegma craſſum & mucoſum, haberent analogiam: vnde tandem contagio illa enata eſt, quæ mox tot mortaliū, tot regiones male affecit, partim quidem aere ipſo principia & ſeminaria immittente, partim de vno in alium contagione pertranſeunte: ac de origine morbi & principijs eius ita traditū ſit. Quòd vero & materia eius, ad quā ea principia habuerūt analogiā, ſit phlegma ſordidū & craſſum, vt diximus, manifeſtiſſimū eſſe poteſt: ſi.n. puſtulas īſpiciamus, illę omnes pingues, mucore incredibili manantes fuere: ſi vero gummoſitates, & illæ concreto phlegmate conſtabant: ꝙ ſi & ad dolores ipſos lacertorū, & illi quidē idē oſtendent, erant.n. diuturni, extenſiui, noctu affligētes: factis itē diſſectionibus lentor quidā ꝑ neruos & lacertos coextentus cernebatur: quare nemini dubium eſſe debet materiā eius contagionis eſſe mucoſum phlegma & ſordidū. Videntur autem puſtulæ ex minus craſſa materia originē habuiſſe, gūmoſitates ex craſſiſſima, dolores vero ex media quadā: quippe ſerpente cōtage per maſſam ſanguinis, & pabulū ſibi faciēte in phlegmate, pars

B quidē, q̄ minus craſſa, minusq; ſegnis erat, extra pellebatur ad cutim, atq; illic ſenſim cōcreſcebat in puſtulas, q̄ vero craſſior aliquāto fuerat, & minus apta vſq; ad cutim expelli, reſidebat circa neruos & lacertos, vbi coextēta dolores acerbiſſimos excitabat, craſſiſſima vero circa partes quaſdā coagulabatur, & in gummoſitates cōcreſcebat. Non erat autem prōpta contages, vt exciperetur, propter lentorem, in quo ſepulta erant ſeminaria, ſed indigebat concalefactione quadam corporum, ſic.n. quodāmodo actu fiebāt ſeminaria, & alteri agglutinari poterant, & ſeſe ex analogo ſibi pabulo propagare, quod non calefacta facere quidem non poterant, quaſi coagulata: propter eandē cauſam & diu latebat cōtages intra corpus ante q̄ ſeſe manifeſte oſtenderet, qm̄ ſegniter ſerperet propter frigiditatem, & craſſitiem materiæ, mox tamen exedebat, & ſolida etiā carpebat propter acuitatem ſeminariorum in denſa materia, quum actu fiebant, & putrefactio procedebat. Apparebāt autem primum vlcuſcula circa pudenda, quoniam inde prima origo contagionis initium capiebat in maiori parte ex coitu: erant autē & male morigerata ea vlcera, tum ꝙ locus ille per ſe ſatis putidus eſt, tū quia ſeminarijs hinc inde diſperſis iam fiebat, vt parte vna ſaneſcente ꝓpter remedia, alia regerminaret. At puſtulæ vt plurimū a caluaria occipiebāt, partim quidē, quia pars illa propter ſorditiem & craſſitiem humoris, ex quo nutritur, quodāmodo analoga eſt ad contagē, partim ꝙ omnis euaporatio ſurſum fertur, in omni autē putrefactione euaporatio plurima fit. Quibus autem puſtulæ aderant multæ, minus dolorum accedebat, ꝙ materia multa excerneretur, ac ſimul ſignū id eſſet materiā eſſe ſubtiliorem: cōtra vero, quibus craſſior erat, dolores quidem multi inſurgebant, ac puſtulæ pauciores: materia vero, quæ dolores dabat, non erat in iūcturis ipſis infixa, ꝙ craſſior eſſet, q̄ vt penetrare in iūcturas poſſet, quare ſuper neruis & lacertis maxime reſidebat: affligebat aūt noctu magis, & Sole condente ſe, qm̄

interdiu

Interdiu calor naturalis ſolet exteriora petere, ad ea, quę moueri ſolent, mēbra demā C datus à natura ad vigiliæ opera exercēda, nec non à lumine Solis excitus, quā ob rē fouebat quodāmodo ea mēbra, & ventoſitates exoluebat, quæ lacertos & neruos extendebant, & vellicabant, ac ſimul & materiā cōcoquebat: noctu vero introrſum recurrere calor ſolet, & membra ea deſerere, ad quæ per diem demandatur à natura: qua de cauſa dolores tum excitabantur, & diſtentiones maiores accreſcebant deſtituta materia à calore fouente, & diſſoluente ventoſitates. Annis vero labentibus mutatio quædam eius morbi facta eſt, quoniam diſpoſitio prima, quæ in aere fuerat, iam ceſſauerat, nec morbus aliam ſui propagationem habebat, q̃ è contagione vnius ad alterum, propter quod perſeuerabat: omnis autem contagio quanto magis abeſt à principio & prima origine, tanto ſiccior fit & terreſtrior propter aduſtionem, quæ continēter coniungitur: qua de cauſa primi temporis contagiones quaſi ortui & principio propinquæ, ſordidiores pinguioresq; viſebantur, & puſtularum plurium, minorum vero dolorum: quæ vero annis poſt ſequentibus contigere, vtpote aduſtæ & craſſæ magis, pauciores quidem puſtulas, maiores autem dolores dedere: nā & à principio, vbi plus erat puſtularū, illic minus erat dolorum, vbi minus puſtularum, plus dolorum cernebatur. Porrò & annis hiſce vltimis, quaſi in ſenio exiſtente contage, & materia facta craſſiſſima, maior adhuc mutatio facta eſt: nam gūmoſitates multæ apparent, puſtulę autem pauciſſimę, & illæ ſicciores, dolores aūt ferè nulli, aut longe minores, ꝙ materia propter craſſitiem facillime concreſcat in gummoſitates, extra autē non facile propellatur ad cutim, vel reſideat circa lacertos: ꝙ ſiquid tamē ad cutim ꝑuenit, id tenue quoddā phlegma eſt, quod ſalſedinē quādam acquiſiuit ex aduſtione, quare ad radices pilorum latum pabulū eorum abſumit, vnde & ipſi mox cadunt, ſicuti in porrigine, Alopecia, & Achoribus ſiccis accidit. Fortaſſe autem & idem fit in hoc morbo nunc, quod & in Alphis accidit, in quibus decidunt pili materia quadā alba mucilaginoſa coextenta ad radices eorum: nā vidimus quoſdam, quibus barba ciderat, conſimilem quendam ſub cute coextētum humorem habuiſſe: quod facillime poteſt nunc euenire in euaporatione, & ſecretione, quæ fit ab ea materia iam penè vitrea coagulatis vaporibus, vbi ad pilorum radices peruenere: quocunque igitur modo id fiat, exiſtimandum eſt ſenium iā huius morbi incępiſſe, nec longe poſt futurum, vt ne per contagem quidem ſe propaget, q̃m materia in dies frigidior fit, & terreſtrior, in qua & ſeminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur, propter quod nec tam facile concipitur nunc ea cōtagio, vti prius ſolebat: quare & tandem fiet, vt nec ſeſe poſſit propagare, ſed deſinat, reuerſura mox, quum eadē principia, & eædem cauſæ reuertentur. Eſt autē certis regionibus familiaris contages, vt in Hiſpana vocata inſula, & vicinis alijs, q̃m (vt diximus) ea diſpoſitio, quam ad nos temporis lōgitudo attulit, illic connaturalis viget huic morbo gignendo, quēadmodum Elephantię Ægyptus Iudeaq; familiaritatem quandam habent. Quæ igitur principia & cauſæ fuerint nouæ huius contagionis, & quo conſiſtat, & quam habeat analogiam, & quæ ſint eius accidentia, & notæ, per hæc hactenus determinatum ſit.

De Elephantia. *Cap. 13.*

NOn eſſe autem Gallicum vocatum morbum eum, qui Elephantia vel Elephátiaſis interdum, & Elephas à Gręcis appellatur, ſufficere quidem ad oſtendendum ea poſſent, quæ Leonicenus vir tantus ſcripſerat: veruntamen, ſi & nunc quoque

A que pauca quædam eadem de re adijciantur, non inutile fuerit (vt promiſimus,)
quando poſteriorum quidã plus æquo obſtinati ſcriptis mandauere eundẽ eſſe mor
bum Elephantiam & morbum Gallicum, atque eiſdem etiã remedijs curari oporte
re: quod autem eos præcipue decepit, id fuit, ꝙ vidẽtes ipſi antiquos ſeorſum de Le-
pra ſcribere, & ſeorſum de Elephantia, tum exiſtimantes per Lepræ nomen ab ijs in-
telligi illud, quod vulgo Lepram vocamus, neſciuerunt, quid nam eſſet Elephantia,
niſi morbus hic, qui mox Gallicus eſt appellatus. Sed certe hęc mõſtrant antiquorũ
ſcripta parum fuiſſe cõſiderata ab obſtinatioribus hiſce hominibus, neq; enim ita
eſt (vti ipſi putãt) per Lepram à Græcis eum morbum intelligi, qui vulgo Lepra dici-
tur, ſed aliam quandam longe leuiorem diſpoſitionẽ, de qua ſimul cũ Pſora hoc eſt
Scabie agunt, quæ via quędam eſt ad Elephantiam, quæ ꝓprie paſſio illa eſt, quam
non ſolum vulgus, ſed & recentes medici tum Latini, tum Arabes Lepram vocant.
Paulus de Lepra agẽs vnà cum Pſora, horum, inquit, morborum vterque ſummæ cu
tis aſperitas eſt, cũ prurite & corporis attenuatione, ex melancholico humore ortũ
habens. Galenus in libello de tumoribus. Sunt autem Pſora & Lepra melancho- »
licæ paſſiones ſolius cutis, quæ ſi in venis & carne inualeſcãt, Cancer nominatur, & »
Elephas: item quoſdam dicit ex Elephantioſis factos fuiſſe leproſos, ægritudine in »
melius conuerſa. Manifeſtum igitur eſſe poteſt leuiorem multo eſſe Leprã apud an- »
tiquos, quam Elephantiam: quòd autem & Elephantia ea proprie ſit, quæ vulgo Le- »
pra dicitur, ex his manifeſtũ ſimul fiet. Nam, vt primũ à noſtris incipiamus, Plinius
libro 26 nouos quoſdã ponit morbos Elephantiaſim, & Lichenas, quos ſine dolore
vllo, ſine vitæ periculo contigiſſe ſcribit. Diximus, inquit, Elephãtiaſim ante Põpeij »
B Magni ætatẽ non accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipiẽtem in nare prima, »
veluti lenticula, mox inualeſcente per totũ corpus maculoſa & varijs coloribus, & »
inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera, ad poſtremum vero au »
geſcẽte intumeſcẽtibus digitis in pedibus manibusq;. Ægypto peculiare hoc malũ, »
&, quum in Reges ĩcidiſſet, populis funebre, quippe in balneis ſolia ſanguine tem-
perabant ad medicandũ eam. Quis non videt per hæc non Gallicũ morbum ſigni-
ficari, qui dolores vel ingẽtes afferat, ſed vocatã vulgo Leprã, quę ſine dolore accidit,
quæ à nare incipit, vt & Paulus, & Auicenna, & alij recentiores tradunt, quã Ægy-
pto familiarem omnes dicunt, & ipſe pręſertim Galenus, quã demum vnam huma-
no leniri ſanguine conſueuiſſe libri omnes pleni ſunt? Arabes vero per Elephantiã
non plane id intelligũt, quod Græci & Latini, ſed tumorem quendã pedum ex hu-
more melancholico, ceu è varicũ genere, quaſi ſpeciem eã Lepræ intelligãt, in qua pe
des more Elephantum tument: per Leprã autem id accipiũt, qđ & vulgo Lepra dici
tur, à Gręcis Elephãtia: notæ autem Elephantiæ, & accidẽtia hæc ſunt. Oritur primo
ſine dolore vllo, ſine febre, ac delitet ipſa quoq; certo tẽpore prius, q̃ ſe prodat: mox
prima vt plurimum indicia dat à nare oborta, parua veluti lenticula ſubnigra. Cutis
deinde varia fit colore, duritia, aſperitate, attenuatione, quippe alibi liuida fit, alibi al
ba, alibi in atro ruffa, dura hic, illic lenior. alicubi aſpera, & ſquãmoſa, alicubi craſſa,
& veluti corium igne induratũ. Puſtulæ ſimul per totum corpus enaſcuntur duræ,
&, vt plurimũ, purpuraſcentes, quæ tractu temporis exulcerantur, & pus emittunt,
verum non multũ, ac ſiccius, q̃ in Syphilide. Circumtumeſcũt vicina mẽbra, & alia
contrahuntur, alia extenduntur: propter quod multis excauatur naſus, os vtrinque
contrahitur verſus aures, oculi rotundantur, & ſimiles ſatyris (qui pinguntur) fiũt,
vnde & Satyriaſis etiam is morbus appellari conſueuit, quanquam ſunt, q Satyria-
ſim

ſim dictũ putent propter tentiginem nimiã veneris,quæ eo in morbo contingit:tu- C
ment deinde digiti in pedibus ac manibus,ac pedes ſimiles fiũt Elephantũ pedibus,
vnde quidam volunt eſſe Elephantiaſim appellatũ,quanq̃ Archigenes à magnitudi
ne morbi ita vocatum dicat. Adhæc aũt & venulæ, quæ ſub lingua ſunt,ceu varicoſę
fiũt, pruritus adeſt,& cum eo tentigo veneris vehemens: fœtent mox, & tolerari iã
nõ poſſunt,& multis alba per totũ fit cutis, quæ inſanabilis habetur. Contagioſus
porrò eſt morbus non contactu ſolo,ſed & fomite,& anhelitu etiã,quãq̃ tarde irre-
pat,& ſeſe propaget:in viros autem graſſatur magis,q̃ in mulieres: quin & eunuchi
pauciſſimi viſi ſunt eo malo correpti, propter qđ & nonnullos legimus ſeſe caſtra-
uiſſe,ne eo tentarentur. Nationum vero aliæ familiarem habent, vt Ægyptus,& Iu-
dęa,aliæ vix nouere:ſimpliciter autem extreme calidæ, & frigidæ regiones eam labẽ
ſentiunt magis,q̃ mediæ,vt Aetius authoritate Archigenis refert, propter quod Ger
mani,& Scythæ,& Ægyptii, & Arabes maxime illi obnoxij ſunt,(quanq̃ Galenus
contradicere videtur Archigeni,qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit)
Itali vero & Gręci minus:& certe ſemper apud nos viſus raro fuit is morbus,q̃q̃ per
ciuitates domus,quę Hoſpitalia vocantur,& ſuppellectiles ſumptibus publicis pa-
ratæ ſtructæque videantur Elephantiacis ſuſcipiendis:verum,quos ego hactenus vi
di,nemo quidem, aut pauci è ſuſceptis Elephantiaci mihi viſi ſunt,ſed leproſi ſolũ,
aut impetigine quadam fera detenti.atq; hæc ferè ſigna ſunt, quæ ĩ Elephantia vide-
ri ſolent.Ex quibus vnuſquiſque videre poteſt longe alium eſſe morbum,qui Galli-
cus appellatur,qui non in melãcholico humore ſedem habet,ſed in phlegmate ſor-
dido,qui non fomite afficit,nõ anhelitu,in quo tẽtigo in Venerem omnis abeſt,do-
lores autẽ vel acerbiſſimi adſunt. Quoniã autẽ & hic contagioſus eſt morbus, ma- D
nifeſtum eſt includere ipſum ſeminaria contagionis,ſicuti & alios:eorum vero ana-
logia non ad mucoſam & ſordidam pituitam eſt,quemadmodum vocati Gallici,ſed
ad humorem melancholicum magis, quod puſtulæ ipſæ maxime monſtrant, duræ,
ſiccæ, purpureæ,tum & cutis duritíes,& inæqualitas: quod & omnes quoque, qui
eo de morbo ſcripſere,atteſtãtur,vt dictum eſt. Elephantioſos,inquit Galenus,eodẽ
" modo curabis,ſicuti & Cancrum,ex eadem enim materia ſunt:ĩ libello de Tumori-
" bus,paſſio eſt Elephas propriam habens generationem in melancholico ſanguine,
" tractu vero temporis nigra cholera fit:ea de cauſa puſtulæ ſicciores ſunt, vlcera vero
minus mucoſa,habent tamen ſorditiem ſuam, qm̃ putrefactio omnis per ſe ſordida
eſt:viros autem magis,q̃ mulieres,tangit hæc contagio, ꝙ melancholici ſanguinis
plus habent viri. Sed cur frigidæ regiones, & Germani, & Scythæ magis ea tenen-
tur,q̃ Itali, & Græci, humidiores exiſtẽtes?cauſa eſt(vt mihi videtur)quòd ij ſangui-
ne multo abundant,& eo quidem pingui, & vnctuoſo, quare multa in eo exhalatio
fit,quæ cum ad cutim peruenit,ob denſitatem eius, & frigiditatem regionis nõ eua-
porat tota,ſed ſolũ, quod tenuius eſt, craſſius vero ſub cute coit, atq; illic exuritur,
quod facile fit propter vnctuoſitatem:vnde non tranſpirans putreſcit,& labem hãc
gignit,cuius ſeminaria analogiam habent ad partes ſanguinis craſſiores, & melan-
cholicas vnctuoſas: propter quod & porcorum carnes maxime aptæ ſunt ad Ele-
phantias inducendas,ex ijs enim multus fit ſanguis exuri idoneus. Quod vero Gale
nus ſcribit,non eſt,ꝙ regiones comparet niſi in victu,cuius cauſa Ægyptus familia-
rem habet eam labem,Germani vero, & Scythæ minus ex hac cauſa,Scythæ autẽ mi
nime propter lactis vſum:qui vero in calidis regionibus degunt, craſſum quidem &
ipſi ſanguinem habent,& denſam cutem, ſed alia de cauſa, quare & ipſis maxime
exuritur

A exuritur ſub cute ſanguis,& putreſcit : medijs autem in regionibus temperatior eſt ſanguis, & bene tráſpirabilis cato : Mulieres vero, & Eunuchi, qui mulieribus ſimiles ſunt, propter frigiditatem ſanguinis & aquoſitatem minus eo tenétur morbo. Dolores vero non excitat Elephantia, nec conuulſiones, vti in Gallico morbo ſpectā tur, qm̃ in ſicco magis conſiſtit, & materia, ſi qua eſt, nó reſidet circa neruos & lacertos, ſed circa ſumma conſiſtit magis, propter quod nec ſebrem facit. Quærat autem forraſſe quis, cur furorem non faciat hæc paſſio, nec amentiam, quum in melancholia exuſta conſiſtat: cām inde eſſe cenſendum eſt, ꝙ in furore, & amentia exuſtio præcipue circa cor & cerebrum verſatur, in Elephātia aūt circa cutim magis: quòd ſi ſanguis forte & introrſum vratur, non ita tamé exuritur, vt furorem faciat naturà ſemper ad ſumma pellēte, quod vitiatur. Tumenr autem membra, qm̃ materia multa ſub cute collecta calefit non tranſpirans, & coextenditur: porrò & nutrimentum in ijs locis non plane concoctum, ſed vitioſum in tumorem concreſcit. Pruritus vero fit propter acrimoniam aduſtionis, propter pruritum autem tentigo circa genitalia, ad quod non parum facit natura melancholię, quæ ſpirituoſa maxime eſt, vt Ariſtoteles docet. A facie vero id malum incipir, qm̃ exhalatio omnis facillime ſurſum fertur, præſertim ad faciem, ad quam venulæ multę terminantur, quæ & ſpongioſa eſt, vnde & aliæ multæ infectiones faciem præcipue tentanr, vr Ionthi, & id genus. Tarda vero eſt ea contagio, qm̃ in humore craſſo conſiſtit. Cur autem fomitem ipſa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum lentore maiori abundet, dubitationem habet: dicendum ſeminaria in Gallico morbo propter lētorem & frigiditatem ſtatim coagulari, & aut non agglutinari in fomite, aut, ſi agglutinantur, B non inficere alium frigida & coagulata exiſtentia, niſi valde calefiant: propter quod viſi quidam ſunt, qui è linteis, vbi dormierant Gallico morbo ſordidiſſime exulcerato affecti, conceperint infectionem : cæterum fomitem non relinquit vt plurimum ea contages: quæ autem in Elephātia ſunt ſeminaria, calidiora multo exiſtunt, vtpote in aduſtione quadam conſtituta, propter quod nó coagulantur : lentorem autem habent tantum, quantus ſufficit, vt in fomite agglutinetur. Fit porrò Elephantiaſis aliquando quidem per ſe in aliquibus, & primo, in quibus melancholicus eſt ſanguis, & multus, & vnctuoſus, & cutis denſior: quandoq; ab alio concipitur, in quibus nó neceſſe eſt ſanguinem eſſe per ſe male affectum, ſed male afficitur à ſeminarijs contagionis, corrumpentibus craſſam & ſiccam ſanguinis parté, ad quam habēt analogiam. Atque ita ſe habet Elephantiaſis paſſio, quæ vulgo Lepra dicitur.

De Lepra propriè dicta, & Scabie. *Cap.* 14.

LEpra vero ita ab antiquis vocata in duobus pręcipue differt ab Elephantia, loco, & materia: quippe profundius agitur Elephātia, quāquam & ipſa circa ſumma verſat, Lepra vero in ſupficie magis eſt: materia porrò Elephantiæ craſſior eſſe videt, & exuſta etiamnum magis, ꝓpter quod profundatur magis, vtraq; tñ ex melancholico humore fit : nihil aūt prohibet & in vtraq; interdum coniungi aliquid ſalſæ pituitæ, vnde fit, vt nec Elephantia, nec Lepra vno ſemper viſantur modo: ꝙ ſi diuturnior fiat Lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiā tranſit. Sunt auté in Lepra ſuæ puſtulæ, atq; interdum crebræ, cæterum ſicciores, quàm in Elephātia, & ſquammantes magis, q̃ exedētes: pruritus quoq; plurimum infeſtat, macies corpus tenet, &, vt vno verbo dicatur, delicatior quædam Elephantiaſis Lepra eſt. Oritur autem vt plurimum primo in nobis vitio humorum, & complexionis, & regiminis,

minis, nihil autem prohibet & contagione ab alio concipi: contrahitur autem & à C
natiuitate, ſicuti & Elephantia. Pſora autem, quam noſtri Scabiem vocant, leuior ad
huc diſpoſitio eſt, quum Lepra, tranſiens & ipſa in Lepram, ſicuti Lepra in Elephan
tiam, quàm grauior vtraque fit: videntur autem Grçci per Pſorę nomen tantùm eam
ſcabiei ſpeciem ſignificare, quæ ſiccior eſt, & melancholiæ non nihil ſapit, quare cõ-
tractius pſoram capiunt, quàm nos ſcabiem.

De diſtinctione infectionum cutanearum. *Cap. 15.*

QVoniam autem infectionum, quæ cutim carpunt, multæ ſunt ſpecies, &
multa nomina, ſed confuſa ſatis: bene erit de ijs curſim pauca quædam no-
taſſe, vt cognoſcamus, quomodo inter ſe differant, & quæ contagioſæ
ſint, & quæ non.

Ergo ſi cholera ſit, quæ ad cutim propellitur, vel illic aliter clauditur, ſi quidem
non putreſcat, tum Eriſipelas vocatum facit, puſtulam ſcilicet vnam, aut plures cum
rubore, caloreq́; multo, non nũquam & cum febre, interdum quidem in facie facta,
interdum & in alijs partibus: grauior autem multo eſt, quæ faciem carpit, nam ſæpe
è parua puſtula accidit circunſtantes partes, & faciem totam adeo inflammari, vt
& oculi aperiri non poſſint, & labia præ tumore deformia reddantur, quod fit com-
municata acrimonia ad circumiacentes partes: moderni Guttam rubeam appellãt.
Si ergo cholera imputreſcens inflammata & accẽſa ſit, Eryſipelas hoc ſerũ facit, ſi ve-
ro inflãmata nõ fuerit, alia Eryſipelata ędit, quę, è pura ſi ſint cholera, ſimpliciter di-
cuntur Eryſipelata, ſi vero nõ è pura ſint cholera, ſed commiſta, nõ ſimpliciter dñr,
ſed cum adiectione commiſti humoris, vel abſceſſus ab humore appellati: ſi quidem D
enim ſanguini ſit admiſta, ἐρυσιπέλας φλεγμονώδης vocat́, ſi pituitæ, ἐρυσιπέλας
οἰδηματώδης, ſi melancholiæ, ἐρυσιπέλας σκιῤῥώδης prædominante ſemper cho-
lera: verum in hoc Scyrrhode, ſi inflãmata, & accenſa ſit cholera, puſtulã illam facit,
quę ἐπινυκτὶς vocat́, ꝙ ſępiſſime noctu enaſcat́: Arabes Eſſere appellãt: ita ergo ſe
habet cholera, quæ non putreſcit. Quòd ſi putreſcat iam, & ſub cute puſtulas faciat
tũ vocatos ἕρπητας, hoc eſt ſerpẽtes puſtulas gignit: quippe ſtabile eſt Eryſipelas, &
vrit magis, ac ſquammas & cruſtulas inducit: ſerpit aũt Herpes vocatus modo ſede
priori relicta ad alias partes, transferentibus ſeſe puſtulis, modo & in priori loco ma
nentibus, & vicina pabulantibus. Cuius ſerpiginis quum rationem multum cõſide
raſſem, non in aliam certe cauſam reducere potui, q̃ in putrefactionem ſubtilem hu
moris: nã ꝙ non alia ſit differẽtia Herpetis ab Eryſipelate, q̃ ſubtilitas materiæ, durũ
quidem videtur, quando & Herpes ille, qui ἐσθιόμενος dicitur, craſſæ ſatis materiæ
eſt, cuius cauſa etiam exeſt, & ille etiam, qui κεγχρία vocatur: quid præterea prohi-
beat, ne cholera, quæ Eryſipelas facit, in latus exedat, & pabuletur, ſi ſerpigo acuita-
tem ſequitur, quando cholera illa acutiſſima eſt? quare veriſimilius videtur in putre
factione quadam conſiſtere, quæ Herpetes facit, cholera: ſignum cuius eſt, ꝙ ſordi-
diores videãtur ſemper Herpetes, q̃ Eryſipelata: item & ſiccioribus indigent ad cura
tionem, quum Eryſipelas indigeat humidioribus: porrò quæ in putrefactione ſunt,
prõptiſſime ĩ vicinũ infectionem cõſimilem transferũt, pręſertim ꝙ cutem nõ exu-
rentes Herpetes in latus magis pabulantur: ſæpe igitur in parte prius infecta exhalat
materia, quæ putrefit infectione ad vicinum communicata, ſæpe vtraque pars pabu
lo quodam inficitur. Ergo ſi putreſcat cholera, ſit autem in ſuperficie, tum ſimplex
Herpes fit, qui ſerpit tantum, non autem exeſt, at ſi profundior fuerit, non ſerpit

ſolum,

A ſolum, ſed etiã exeſt, vnde nõ ſimplex fit Herpes, ſed ἕρπης ἐσθιόμενος, hoc eſt depaſcẽs vocatus, atq; hic à craſſiori cholera fit, ille à tenuiori. Porrò ſi hic, q̃ Eſthiomenus dicit̃, à cholera accenſa & inflãmata fiat, Herpes ille fit, q̃ vulgo Ignis ſyluaticus appellat̃, ſi vero non accẽſa ſit cholera, Eſthiomeni ſimplices fiũt: atq; hi quidẽ Herpetes à cholera fiũt pura: ꝙ ſi nõ pura ſit, ſed miſta tenui pituitę, putreſcat aũt, Herpetẽ illũ gignit, q̃ κεγχρεία, hoc eſt Miliaris appellat̃, ꝙ puſtulæ ſimiles ſint granis Milij. Atq; ita ſe habẽt Herpetes, quos Celſus p̃ Ignẽ ſacrum intelligit: nõ enim, vt quidã volunt, per Ignem ſacrum intelligitur ab eo Eryſipelas, ſiquidem de Igne ſacro ſeorſum, & de Eryſipelate agit.

Si vero ſanguis fuerit, qui in cutim influit, interdum quidem puſtuloſos abſceſſus facit, interdum maiores etiam q̃ Eryſipelas ſit, quos phlegmonas vocãt: rubent ij cũ calore, & dolore, ac febre etiam vt plurimum: ſicut autem ſanguis quandoq; purus eſt, quãdoque miſtus: quod plurimum fit, ita & Phlegmon alius ſimpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admiſti humoris: ſi enim illi cholera admiſceatur, Phlegmon fit Eryſipelatodes, ſi vero pituita, Phlegmon dicitur Edematodes, ſi melancholia, Phlegmon Scyrrhodes dominante ſemper ſanguine: ſpecies autem phlegmonis ſunt δοθιὴν, φῦμα, φύγεθλον: Dotientem nos Furũculum vocamus, abſceſſum in acutum tendentem cum inflammatione, rubore, & dolore, cui non nihil cholerę admiſtum eſt: Phyma vero Furunculo ſimile pene eſt, ſed planius eſt, & rotundius, vulgus impropriè Carbonem vocat, multum differens ab eo, qui propriè Carbunculus dicitur. Fit autem Phyma è ſanguine ſubaduſto, craſſiore, q̃ qui Furunculum facit: Phygethlon vero eſt, quod noſtri Panem vocant ob ſimilitudinem, alij &
B Bubonem: quanq̃ ſunt, qui Bubonem appellant, qui in carnibus laxis fit, Phygethlõ vero, qui in neruoſioribus: fit autem hic vel è puro ſanguine, vel miſto tenui pituitæ. Si vero ſimul inflãmatus ſit ſanguis, ac putreſcat, tum Bubones peſtilentes facit, quos Auicenna Althoin vocat: ꝙ ſi ſubtilis admodum ſanguis ſit, influat autem in ſummã cutem, puſtuloſos abſceſſus facit: ſi igitur non inflammatus quidem ſit, calefactus tamen, vt quaſi ferueat, tum Exanthemata vocata facit, quas Plinius eruptiones papularũ vocat: vulgus ſufferſuras à feruore, vt arbitror, dictas: puſtulę ſunt vix cutim excedentes, rubræ, conſertæ inuicẽ, pueris præcipue familiares, quũ ſupercaleſcunt: ſunt autem duum generum, quædam ſicciores, & rubicundiores, quas Auicenna Plantam noctis appellat: quædam vero in rubore albicantes tenui pituita commiſta ſanguini, quę Gręci ἵδρωα vocant, noſtri Sudamina, Auicenna Deſudationes: quòd ſi craſſior aliquantiſper ſit ſanguis, ac ſimul putreſcat, nõ autẽ inflammatus, tum, ſi tenui choleræ commiſtus ſit, vocatos Morbillos facit, ſi tenui pituitæ, Variolas, quæ duo ἐξανθήματα etiamnum à Græcis vocantur.

At, ſi pituita fuerit, quæ in cute tumores facit, ſi quidẽ humidũ ſuũ ſeruat, nec à calore fuit exiccata, nec à frigore concreta, tũ molles facit tumores, q̃ οἰδήματα vocãtur, quidã tumores ſimpl'r trãsferũt, ſimplici nimis (vt mihi videt̃) vocabulo: Arabes vndimiã vocãt. Quòd ſi pituita aut calore, aut frigore indurata fuit, vocatos Scyrhos facit, è quibus ſunt Strumæ, quas χοιράδας Gręci vocãt, & Nodĩ, quos γαγγλία, & id genus glandulæ, & gummoſitates reliquæ: tum & Verrucæ, quæ Porra vulgo appellamus, quæ, ſi baſi latiore ſint, μυρμηκίαι vocantur, quaſi formicantes, quòd punctiones in ijs fiant, quaſi formicarum: ſi vero ſint baſi tenuiore, ac veluti ſuſpenſæ, ἀκροχορδόνες nuncupantur. Auicenna vero Myrmecia confundit cum Herpete, & in Herpete curam ponit, quam Galenus Myrmecijs tradit, errore periculoſo,

niſi

niſi capitulis diuerſis addita ſint vni, quæ alterius ſunt. Sũt præterea ex hoc genere C callositates, quædã, quarũ alij proprie Calli à nobis dicunt, à Græcis τύλοι, tũ & vocati Claui, ἧλοι à Græcis dicti. E pituita quoque & aliæ puſtulæ fiunt, quales ἴονθοι, qui à latinis Vari, vulgo Coſſi vocantur, qui præſertim oriuntur in facie: ſunt & φλυκταῖναι, quas Auicenna nomine veſſicarum comprehendit: bullæ ſunt non diſſimiles ijs, quas excitat aqua feruens, quibus tenuis ſubeſt pituita: proxima ijs ſunt ψυδράκια vocata, Phlyctænis paulo duriora, quibus cũ pituita tenuis ſubeſt melancholia, Phlyctænæ vero è ſimpliciori ſunt pituita paululum inflammata, vnde & in bullam ſurgit: porrò è pituita ſalſa fiunt vocatæ à vulgo Volaticæ: Celſus Papulas vocat, Græci λειχῆνας: quanquàm ſunt, qui Lychenas transferant Impetiginem, quod nõ recte fieri arbitror: quòd aũt, quas nos Volaticas dicimus, Celſo papulæ ſint, manifeſtum eſt, ſi materiam, ſi modum ſerpendi, qui ab ipſo traditur, reſpiciamus: ſunt autem duorum generum, alterum, quod fit è tenui pituita, & ſalſa per ſummam cutem ſerpenre in orbem, quod paſſim nomine Volaticæ mõſtratur, alterum, cui parum melancholiæ adiungitur, & profundius aliquanto ſerpit, & non præciſe in orbem, quod ſæpe in impetiginem vertitur: nec me latet Lichenis nomen à Græcis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, vnde & poeta ſordidos appellat Lichenas, & Plinius ipſe etiam nouum morbum Pompeij ætate viſum Lichenas vocauit, ſicuti & Mentagram: quæ omnia ex ſalſa pituita fiunt putreſcente, cui quiddam melancholię permiſtum eſt, propter quod ſordida putrefactio fit. Gignitur pręterea & Scabies è ſalſa pituita, cui nomen commune nõ proprie inuenio apud Græcos, quando ψώρα aut illam ſignificat apud ipſos, quæ apud nos impetigo dicitur, melancholica paſſio, & via ad lepram, aut ſi ſcabiem notat, illam certe ſpeciẽ D tantùm importat, quæ ſicca dicitur ſcabies: quare de ſcabie videntur aut non egiſſe Græci communi nomine, aut de ea non egiſſe, niſi forte ſub pruritus capite comprehenderint. Sunt autem & aliæ quædam è pituita paſſiones ἀχὼρ, & ἀλωπεκία, & σίρυλις: Achores autẽ nos vulgo appellamus Latume, Plinius, Vlcera capitis manãtia transfert, Arabes Saphati appellãt: cruſtoſę ſunt, & ſordidę infectiones in capite, puerorum præſertim, natæ, de quibus nec multa dicenda ſunt.

Si vero humor, qui in cute tumorem facit, melancholicus fit, ſi quidem nec inflãmatus fuerit, nec putreſcat, Scirrhos melancholicos facit, alios quidẽ maiores, alios minores, & puſtuloſos ſolum: ſi autem inflammatus ſit, & accenſus, non autem putreſcat, Cancer vocatũ facit: ſi vero putreſcat quidem, non autem inflammatus ſit, tum Pſoram & Lepram gignit, & Elephantiam nondum feram, at ſi inflammatus ſimul ſit, & putreſcat, Elephãtiam feram facit, cùm iam horribiles aſpectu ſunt, ſimiliter & Carbunculum, quem Anthracẽ vocant, generat. Impetigo porrò à nobis vocata non alia eſſe apud græcos videtur mihi, quàm Pſora & Lepra, quæ ſecundum magis & minus illas quatuor ſpecies facit, quæ à Celſo traduntur: ex quibus patet Impetiginẽ non eſſe Lichenas, vt multi vertunt, ſed eam magis, quam ſupra vocauimus Volaticam, Lichenas eſſe: hęc enim à phlegmate ſalſo, Impetigo autem è melãcholico humore magis fit. Ac de cutis infectionibus ita per tranſcurſum determinatum à nobis ſit, è quibus contagioſę ſunt Bubo peſtilens, & exãthemata illa, quas Ferſas & Variolas vocamus, & Strumæ quędam vlceratę, & Lichenes nonnulli, & Scabies, & Elephantia, & Achores, & Alopecia, & Syphilis, & Mentagra, & ſi quę aliæ ſunt, in quibus putrefactio ſordida fiat.

HIERO-

HIERONYMI FRACASTORII *DE CONTAGIOSORVM MORBORVM CVRATIONE*

LIBER III.

Quòd peculiaris curatio debeatur contagioſis morbis. *Cap. I.*

HACTENVS ergo de contagione, quid eſſet, & quibus principijs & cauſis fieret, & quæ eſſent differẽtiæ eius omnes, in vniuerſum quidem libro primo percurrimus, mox de contagioſis morbis, aut omnibus, aut maxime notis, qui eſſent, & quibus è cauſis penderent, & quomodo inter ſe differrẽt libro ſecundo diſſeruimus. Supereſt iam, vt de curatione omnium contagionũ agamus methodo primũ (vt par eſt) generali & cõmuni, mox & propria cuiq; morbo: de quo quidẽ in primis ambigat fortaſſe aliquis, vtrum aliquam peculiarem & propriam curationem habeãt contagioſi morbi ab alijs, & an tradita ſit à maioribus noſtris: mirũ enim videri poteſt, ſi aliqua in his erat peculiaris methodus, prætermiſſam ab illis fuiſſe. At certe, ſi recte tradita ſunt, quæ ſupra determinata fuere de contagione, propria quędam & determinata curatio debet contagioſis morbis, quatenus cõtagioſi ſunt, quando diximus eos & principio longe differre ab alijs, & modo materiæ, & putrefactionis, ac poſtremo & accidentibus ipſis, quibus omnibus ſua animaduerſio, & ſua curatio
B debetur: nam ſi quiſpiam recte ſe habens tum circa humores proprios, tum & circa complexionẽ, & alia, phthiſim tamen ab alio per contagionem concipiat, plurimũ profecto refert, ſi per initia aduoceris, & ſeminaria eius cõtagionis per ea extinguas, quę dicemus, ijs enim interemptis nihil præterea procedet morbus: ſimiliter & in Rabie ſe habet, & in Syphilide, & Scabie, & alijs: quinimo & in proceſſu quoque ſi ad communia remedia te cõuertas, Catarrhum in Phthiſi expurges, materiam concoquas, nihil tamen operabere, niſi perpetuo ad ſeminaria animum, & curationem aduertas: porrò & in febribus, quæ peſtilentes dicuntur, cur nõ ijs remedijs vtimur, quibus in alijs ſolemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni reſiſtẽdum eſſe, nec quidem obſtructiones aperiendo, non plenitudinem euacuãdo, ſed propria quędam inquirendo, quæ obſiſtãt putrefactioni? quippe certus in his eſt putredinis modus, qui propriam animaduerſionem poſcit. Videntur igitur maiores noſtri curationes quarundam contagionum tradidiſſe quantum ad quædam remedia, verum omnia illa non ad contagionem, quatenus contagio eſt, deſtinata fuiſſe, ſed aut fortuna quadam inuenta, aut ex ſimilitudine ad alia, vt venena, & ſimilia: quę res certior fiet per ea, quę circa vnumquenq; morbum dicentur: quod iam aggrediamur, ab vniuerſali methodo & forma initium capientes.

Quoniam autem duplex eſt medendi ratio, altera, quæ præſeruat, altera, quæ liberat, nos breuitatis gratia de ea, quę liberat, inquiſitionem faciemus, illud pollicentes, quòd hac recte perſpecta vnuſquiſq; viam habere poterit quam facillimam ad eam quoque, quæ præſeruat. Qui igitur contagiones curare volet, ad hæc aduertat neceſſe eſt: primum videat, quænam contagio ſit, vtrum earum, quæ extrinſecus veniunt, & an ab aere, an ab alio ſit concepta, an earum ſit, quæ in nobis primo fiunt: & vtrum contactu ſolo afficiat, an & fomite, vel & ad diſtans feratur: tum

perpendat, qualis ſit, num acuta, an ſegnis, & quo in humore ſedem habeat, & analogiam: necnon & quantum proceſſit, ſi in principio ſit, an plurimum ſit progreſſa: & quibus in locis præcipue ſit, intra ne tota, an extra tota, an vbiq; : & an ſolida occuparit, an per ſumma tantùm erret: & vtrum velociter & large ſerpat, an tarde & anguſte: &, vt ſummatim dicamus, differentiæ omnes contagionum ante oculos habendæ ſunt. G

De intentione, quæ habetur ad principia. *Cap. 2.*

HIs animaduerſis tria principaliter eſſe ſcito, ad quę intentio omnis dirigenda eſt: primum quidem principia, à quibus initium & originem putrefactio habet, ſecũdum eſt materia, quæ in via eſt, vt inficiatur, & iam cœpit, tertium materia, quæ iam corrupta eſt, nec amplius reſtitui poteſt: ac principia quidem quandoque (vt diximus) communia ſunt cum alijs morbis, qui in putrefactione cõſiſtunt, quãdoq; propria contagioſis: communia quidem ſunt plenitudo, obſtructio, malitia humorũ, & alia id genus, propria vero ſunt ſeminaria ipſa cõtagionum, nihil enim prohibet aliquem plane ſanũ exiſtentem, & menſuratè in humoribus & alijs ſe habentem, contagionem tamen ex alio contrahere. Ergo, ſi communia adſint principia, nihil aliud nobis dicendum agendumùe ſit, niſi quę medici iubent agenda, quũ plenitudines, obſtructiones, & alia eiuſmodi adſunt: vbi vero ea adſunt, quę propria ſunt contagionibus principia, tum magna cura & diligentia opus eſt: protinus enim, ſi ſeminaria ipſa aut enecare, aut educere poſſis, aut frangere, morbus pręterea non vltra protenditur: quare maxime initia perpende, ſi potes ijs adeſſe: quòd ſi nõ poſſis, ſcito tamen per totum morbi proceſſum cõtinenter curam ad ſeminaria adhibendã eſſe, ad quę multiplex ingenium eſt, & nunc vno modo ad illa, nunc alio agendum: poſſunt autem illa aut extingui, &, vt dicitur, enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repelli: his autem vti non ſemper omnibus datur, nec conuenit, ſed modo vno, modo alio, modo pluribus agere licet, vt & res, & occaſio, & reliqua poſcunt. Ergo extinguunt, & interimũt, & quę calidiſſima ſunt, & quæ frigidiſſima, maxime autem, quæ vrentia dicuntur, aut vicina vrentibus, ſiue per ignem facere velis, ſiue per ea, quę Cauſtica vocantur: extinguuntur quidem ab ijs ſeminaria ita, vt ijs interemptis & totus ſimul interimatur, qui imminet, morbus, nihil enim remanet, quod præterea ſobolem gignat: nam ignis quidem vis, tametſi locũ exurit, vltra tamen non aliud nocumentum relinquit, quod vel ad priorem labem attineat, vel apportet nouam peiorem: quare, vbi auxilium hoc adhiberi poteſt, & debet, nullũ pſentius eſt: porrò extinguũt, & frigidiſſima, vt frigidæ potus, de quo ſuo loco dicemus, & ablutiones etiã, qđ maxime valet ad ea ſeminaria, quæ ĩ ſomitibus cõtinenť. D

Sequens ad ea ingeniũ eſt euacuatio, quod certe difficulter ãdmodũ fieri poteſt, quoniam hinc inde diſperſa ſint ſeminaria hęc, & per ſe educi non ſatis commode poſſint: nihil tamen prohibet cum humoribus, quibus agglutinata ſunt, ſimul & ipſa quoq; educi, verum non niſi vi multa fit. Modi autem euacuandi præcipui ſunt pharmaca, quę aluum mouẽt, & quæ ſudorem cient, & vrinam, & alia, de quibus circa particularia rurſus dicemus, vt cucurbitulæ, & phlebothomia, & reliqua.

Quæ vero frangunt, & alterant ſeminaria, ea ſunt, quę antipathiam habent materialem, hoc eſt per qualitates notas contraria ſunt: qm̃ enim diximus ſeminaria hæc acrimoniam quandam habere, tum & in lẽtore quodam conſiſtere, acrimoniã quidem frigidis frangemus, len.orem vero ſiccis potentia: exiccant autem alia per

qua-

A qualitatem ipſam, quæ eſt ſiccitas, quæ quidẽ paruæ actionis in tota natura eſt, alia per caliditatem, alia imbibitione, vt pulueres, & farinę, & id genus, alia modis omnibus, vt ſal: quorum omnium interdum quidem vnum, interdũ aliud magis conueniens eſt: quare & abundare oportet, vt eligere poſſimus, quæ magis cõducunt. Repellunt autem, quæ propriè ſpiritualem antipathiã habent aduerſus ſeminaria: diximus enim in natura diſſenſum hunc rerũ eſſe, vt ſeſe mutuo nõnulla pellãt: quare ſicut & venena, & ſeminaria cõtagionum antipathiam habent ad animam, & naturalem calorẽ, ita & quędã alia ſunt, quæ vti antidota quædam antipathiam quoque & ad venena, & ad ſeminaria ipſa habent, & ea repellunt: fortaſſe autem & eadem obtundunt alio modo: nam, qm̃ ſpecies tum veneni, tum contagionis ad animam vti inamabilis, & ingrata fertur, & triſtitiam ingerit, ita ſpecies eorũ, quæ antidota ſunt, vti grata, & lęta recipitur, qua è cauſa obtundit paſſio prior à veneno, & contage illata, & vigoratur anima: quod in fœtore omni fieri manifeſtũ eſt, vbi per odorata recreari nos ſentimus. Quòd igitur in contagionibus antipathia hęc verſetur, quæ recreet per odorem, manifeſtum eſt: vtrum autem & illa quoque adſit, quæ repellat, & ſi non ita manifeſtum eſt, rationabile eſt tamen, & in venenis manifeſtiſſimum: conſtat enim aſſumptis quibuſdam antidotis vim omnem veneni ſubito tolli, quod non alia facultate fieri poſſe videtur, quàm per ſpiritualem ſpeciem, quę pręcipue repellat venenum, tam & ſi per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Conſtat quoq; ruſticos quoſdam, quum forte ſecarẽt herbas, demorſos fuiſſe à Vipera, ac repente inflatos, appoſita autem Tormentilla vocata herba ſupra locũ ſtatim liberatos fuiſſe. Nos quoque mirum quiddam vidimus in bolo armenio: villicus enim quidam noſter, quum à me forte ꝓficiſceretur in forum, inter eundum
B ſenſit ſe in collo pungi, neſciẽs, qua è re contigiſſet: ſtatim autem facto tumore ingẽti, & ſtrãgulatione quadam ad me reuerſus, nec quicquam loquens, ſed ſolum digito locum commonſtrans proſtrauit ſeſe ſuper capſa, mugiẽs quaſi moriturus: ego beſtiam aliquam venenoſam ratus, qui neque Carbunculi ſigna vlla vidiſſem, nec alterius eorum, quæ oriri in nobis ſolent, bolum armenium ſtatim propinaui cum aceto, vt forte excellẽs apud me erat bolus à Io. BAPTISTA RHAMNVSIO Illuſtriſſimi Decemuirũ Conſilij à Secretis mihi paulo ante Venetijs dono miſſus: quo aſſumpto confeſtim, & quodam quaſi miraculo detumuit locus, ac ſurgens ille, & loquens. Hoc me, inquit, à morte liberauit, putare autem ſe araneum pupugiſſe, q decidiſſet in collum. Hęc ergo, & ſimilia à maiori quadam vi euenire, quàm à notis qualitatibus cenſendum eſt: quod & circa malignas, & venenis ſimiles contagiones contingere par eſt exiſtimare, in quibus ſuæ quoque antipathiæ ſint, vt de eodem bolo armenio traditur, per quem in magna illa peſtilentia, quæ adeo Athenas vexauit, tot præſeruatos legimus. Scordium quoque cognitum ferunt tam mire pręſeruare à putrefactione, quum cadauera, quę ſuper ipſa iacuerant, inuẽta fuiſſent incorrupta: quantum porrò & Balſamum, & Myrrha, & Aloe, & Cedrus, & id genus à putrefactione conſeruent, notiſſimum eſt in cadaueribus Regum: quare & circa cõtagiones eiuſmodi eſſe antipathiam nemo inficiari debet. Quę autem illa ſint, quibus data ſit tanta facultas, ſtatim dicemus: vtrum autem antipathia hæc ſit in ea qualitate, in qua & odor verſatur, an alia, incertum eſt homini. Atque hęc quidem remedia ſunt, quibus vti aduerſus ſeminaria poſſumus.

De intentione ad materiam, quæ iam infici cępit. Cap. 3.

AD eam vero materiam, quæ nondum corrupta eſt, in periculo autem iam agitur, vna quidem generalis intentio eſt prohibere tum cauſas putrefactionis, tum iam inducti affectus principiũ, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione conſiſtunt, commune eſt: modus autem nõ eſt communis, ſicuti nec cauſæ, nec ratio putrefactionis communis eſt his, & alijs morbis: quippe in alijs pręcipue cauſæ ſunt plenitudo, obſtructio, & humorum malitia, in his autem nulla horũ neceſſaria per ſe ſunt, ſed quodammodo accidunt, aut concauſæ ſolum ſunt, non autem per ſe principia: igitur ſi hæ concauſæ contagionibus coniunctæ ſunt, negligendæ quidem non ſunt, ſed, prout conuenit, tractandæ, & tollendæ: quæ autem propria, & per ſe conſideratio & intentio ad materiam periclitãtem vertitur, illa eſt, vt omni ingenio obſiſtas putrefactioni, quę inducitur ac, quomodo ſeminarijs, à quibus pendet, te opponas, dictum eſt, quid autem circa materiam ipſam agas, nunc dicendũ.

Quoniam autem in putrefactione omni diſſolutio quędam miſtionis fit euaporante innato calido & humido, euaporant autem hæc remollitis ab humiditate partibus, & ſublatis ab extranea caliditate, manifeſtũ eſt ꝙ ad hæc obſiſtere neceſſe eſt, primum quidem remittendo eã, quæ inducitur extranea caliditas, deinde exiccãdo, quę remollit partes, humiditatem, ac demum prohibẽdo diſſolutionem miſtionis: prohibent autem præcipue reſinoſa, non ſolum quòd exiccent, ſed quòd conſtare materiam faciant glutino ipſo: prohibent autem & intermiſti pulueres quidam, im putreſcibiles ipſi exiſtẽtes, ſubtiliſſime igitur diuiſi, & interiecti inter partes, materiæ partim alterantis actionẽ impediunt interpoſiti ipſi, partim materiam cõtinent, ne diſſoluatur, nexu quodam, ſimili modo, quo arena iminiſta calci tenacem nexũ operatur, & aquæ ſarina: penetrant enim humida minima in tenuiſſimos vocatos poros ſiccorum, vnde ſeparari non poſſunt propter vacuum, nullo exiſtente alio, quod ſubingrediatur, quod maxime ad fortitudinem miſtionis valet. Non negligẽda autem eſt, nec parui facienda minimorum intermiſtorum actio: quis putaret in multo lacte interpoſito pauco coagulo, aut tenui puluere plumæ floris cynaræ coagulari lac totum? quis crederet in magno aheno ebulliẽs ſaccarum, ac præ feruore iam erumpens, ſiſti tamen, & conſtare, ac deponere eruptionem & tumorem omnẽ impoſito pauciſſimo butyro? quod vero attinet ad putrefactionem nonne videmus conſeruari vina in magnis dolijs intermiſto pauco alumine, quæ alioqui citiſſime putreſcant? quare nec mirum eſſe debet, ſi & eas, quæ in nobis fiunt, putrefactiones per interpoſitos pulueres quoſdã ꝓhibeamus. Atq; hæc quidem ad materiam, quæ iam periclitatur, idonea remedia ſunt. D

Ad eam vero materiam, quæ iam corrupta eſt, & reſtitui non poteſt, vna intẽtio eſt remouendi eam è corpore, qđ aut pharmacis fit, quũ ſcilicet materia introrſum eſt, aut inciſionibus, vel diſſolutiuis, quum eſt extrorſum: habet autem & hæc digeſtiones ſuas à medico præparandas, non eas quidem, quæ ad benignum reſtituunt, ſed eas, quæ euacuationem faciliorem reddunt: de quibus omnibus in particularibus morbis diſtinctius agemus, nunc enim generales magis percurrimus: quoniã autem remedijs abundare oportet in contagionibus, & modo vno, modo alio vti neceſſe eſt, bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus valent, vt eligere poſſimus, quę idonea magis ſint.

Vrentia ergo ſunt viride æris, auripigmentum, chalcitis, chalcanthum, & quod

Subli-

A Sublimatum vocatur,& quod pręcipitatum, & vocata ruptoria, & id genus: vicina vero vrentibus ſunt ſal gemma, nitrum,& ſal,& aceti fęx vſta, & alumen,& cinis ficus,& ſtercus columbinum, & vatrachium,& clematis, & thapſia, & euphorbiũ, & pyretrum,& calx,& hermodactyli,& vnguẽtum ægyptiacum,& trochiſci Andronis,& diachalcitis,& eiuſmodi. Reſinæ vero, quę & abſtergũt, & exiccant,& materiam conſtantem faciũt, ſunt terebinthina, laricina, abietina, cedria, thus, maſtix, galbanum, myrrha, ſtyrax vtraq;, gummi, laſer, & reliquæ.

Quæ vero tum in pulueres redigi poſſunt, tũ decoqui, calida quidẽ & ſicca ſunt aſpalathus, cupreſſus, iuniperus, cedrus, xilobalſamum, citrus, cedrus, agnus caſtus, guaiacum, agalochum, ſcordiũ, chamędrys, dictamnũ tum noſtrum, tum creticum pentaphyllõ, heptaphyllon, & phu,& verbena,& thlaſpi,& vocata ſcabioſa, & cardo benedictus, quem Theophraſtus alteram ſpeciem Cnici agreſtis facit, tum & Gentiana,& ariſtolochia,& Smyrnium: item aromatica caſia, cinnamomũ, calamus aromaticus, iuncus odoratus, macer, nux muſcata, zedoaria, doronicu, malanga, iris.

Frigida vero & ſicca ſũt margaritæ, coralli, ſuccinũ, ſapphiri, hyacinthi, & ĩ magno pretio habitus ſmaragdus, tũ terra lẽnia,& bolus armenius,& ſamia,& ſandali, & vocata biſtorta, forte bulapathon, & lapathi genera omnia, pręcipue oxalis,& trifolium omne, maxime quod odoratum dicitur, & conſimilis herba, quæ vulgo gallica appellatur, forte onobrychis, necnon & cicorium,& cicerbita,& nymphæa,& tamarindi, & cornu cerui,& os cordis eius,& cornu monocerotis,& roſæ, & earum ſemina,& citria, & è liquidis acetum,& omphacium,& vinum oxyacanthinum. Ex antidotis vero ſunt theriaca, & mitridatum,& trochiſci de viperis, & diamuſcum, & diambra,& cyphi,& ſaccarum roſaceum,& eiuſmodi.

B Quæ vero ſpiritualem antipathiam habeant non ſatis facile eſt iudicare, qm̃ eadem habent & eam antipatipathiã, quæ inter materiales qualitates verſatur: qm̃ tamen nonnulla maiorem quandam vim præ ſe ferunt, quàm materialium qualitatũ (vt ſupra diximus) exiſtimandũ eſt talia maxime eſſe terrã lemniam,& bolum armeniũ,& ſcordiũ, heptaphyllon,& cornu monocerotis,& prędictas gẽmas, præcipue ſmaragdum, & theriacam,& mitridatum,& ſi quid aliud in experientiam venit.

Vrentibus autem vti tum ſolùm licet, quum contagio extra eſt,& ea quidem maligna, ac in principio: ſi enim introrſum ſit contagio, adhibere quidem nõ potes vrentia ſine maiori periculo: extra vero ſi ſit, apponere quidẽ potes, & debes, ſi maligna ſit contagio, verũ in principio ſolum iuuabis: ſi enim iam radices egit, & introrſum ſeſe inſinuauit, nihil quidem proficies, ſi extra vrentia appones: licet tamen quãdoq; vicina vrentibus applicare, quibus admiſcenda erunt pinguia quędam, quæ ea intro ferant. At ſi extra quidem ſit contagio, non autem maligna, nec ſic quidem vrẽtia ſunt applicanda, qñ per alias facultates leuiores, & per abſtergentia ſolã leuare morbum datur, vt in ſcabie,& ſimilibus: de his autem in particularibus rurſus dicetur,& quando,& quomodo conueniant.

Calidis vero,& ſiccis vti tum debes, quum materia non valde acuta eſt, ſed frigidior, ſiccis vero & frigidis, quum calidior eſt: qm̃ autem horum multa ſtyptica ſunt, & ſubſtantiæ craſſioris, inferius quidem examinabimus, quomodo liceat ea adhibere,& non adhibere. Porrò: per decocta conuenienter ages, quum introrſum contagio eſt, vt in febribus: per pulueres vero, quum maxime,& multiplici facultate obſiſtere putrefactioni voles. Atque hæc quidem ſatis ſint, quãtum ad vniuerſalem curandi rationem pertinet: nunc particularia proſequamur, à febribus incipientes.

De curatione febrium Variolarum, & Morbillorum. Cap. 4.

INter febres, quæ in contagione verſantur, illæ prius percurſæ fuere, quæ vocatas Variolas, & Morbillos emittunt, vt pote minus feræ: de quibus quidem agemus, quatenus nondum peſtilentes ſunt, nam & ipſæ in peſtilentijs ſæpe viſuntur, ſimpliciter autem peſtilentes non ſunt. Quoniã igitur diximus expulſationem illam Variolarum, Morbillorumq́; quodammodo criſim quandam eſſe, & ſequeſtrationem mẽſtruæ infectionis à ſanguine, nulla tibi eſſe alia intẽtio debet, q̃ vt nõ impedias expellentem naturam, ſed iuues potius, ſi opus eſt: quippe eam impediunt nõnulli interdum phlebotomijs, interdum purgatorijs pharmacis: quare, quum tu videris febrem eſſe eiuſmodi, quę eas expulſiones aut faciat, aut factura ſit, tum abſtine à medicamentis omnibus, ſed naturam ſine per ſe agere, niſi forte à principio magnam plenitudinem fueris conſpicatus, tum enim licet vti purgante pharmaco, ſed non acri & moleſto. Quòd ſi iuuanda natura ſit, locum prius procura, vt calidus decenter exiſtat, vt æger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubentibus, vt leui vtatur cibo, vino abſtineat: tum vide, quæ cauſæ prohibeât expulſionem, num carnis dẽſitas ſit, aut craſſities materiæ: tunc enim iuuãda eſt natura ijs, quæ foramina cutis aperiunt, & materiam attenuant, quales ſunt caricæ, & fęniculus, & carui, & apium, & ſimilia, ex quibus commode decocta fient: ſunt qui addãt lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui, qui & tragacantham: quod quidem forte miretur aliquis, quando in lentibus & tragacantha contraria magis videtur intentio ineſſe, quum & ingroſſent, & inſpiſſent ſanguinem, & cutim obſtruant. Verum ita res accipienda eſt, quòd ebullitio ſanguinis interdum temperata eſt, interdum non temperata, ſed aut D maior, quàm oportet, aut tenuior, quàm oportet: ſi igitur temperata eſt, craſſior autem humor, qui feruet, tum neque lentes, neque tragacantha adiungi debet, ſed ſat erunt, quæ ſubtilient: at vbi intemperata eſt, & maior, quàm oportet, aut, quod excernitur, nimis ſubtile viſum fuerit, tum ſi prædictis addantur lentes, & tragacantha, recte facies, qm̃ ita ebullitionem temperabis: quod & ĩ ſputo ſæpe fieri oportet, quum plus æquo tenue eſt. Nec plura de his febribus dicantur.

De cura febrium peſtilentum communi. Cap. 5.

NVnc vero ad eas pertranſeamus, quę peſtilentes vocantur febres, quòd vel partem maiorem perdant, vel multos ſaltem: quarum, quæ maiorem partem perdunt, vere peſtilentes dicuntur, quæ vero multos ſolum, malignæ magis dici ſolent: quoniam autem gradibus ſolum differunt, & communem quandam naturam habent, communes primum earum curationes, & intentiones trademus, mox & proprias proſequemur. Ergo ijs primum conſideratis, quæ diximus eſſe circa contagiones conſideranda, analogia ſcilicet, loco, tempore, & ante alia morbi origine, extrinſecàne ſit, an intrinſeca, ſcito & in his illa tria pręcipue eſſe attendenda, ad quæ prius diximus eſſe omnem intentionem dirigendam, ſeminaria ſcilicet, materiam periclitantem, & eam quæ periclitata iam & prorſus corrupta eſt: ac quoniam ſupra dictum eſt ſeminaria poſſe vniuerſaliter vel extingui, vel frangi, vel educi, vel per antipathias repelli, videndum eſt, quænam ex his in peſtilentibus febribus conuenire poſſint. Ac primum quidem extingui ſeminaria per vrentia non datur, quoniam febris iam introrſum facta eſt, nec ſatis tutum eſt introrſum aſſumere, q̃ vrũt: extra vero ſi apponas, aut nihil operaberis, aut contagẽ exagitabis vehemẽtius,

A quare per alia ingenia agẽ. Vtrum autem extingui per frigida poſſint, vt per aquæ potum, dubitationem habet, quoniam, & ſi aqua, quatenus frigida, iuuare poſſit, attamen, quatenus humida, obeſſe non parum videbitur, ꝙ augeat putrefactionem: nõ ſolum igitur propter hanc cauſam nocere potus aquę poteſt, ſed & ob illud etiã, ꝙ materiam crudiorem reddit, & obſtructionẽ adauget: quapropter in maiori parte harum febrium abſtinere ab eo potu melius eſt: nihil tamen prohibet certis caſibus etiam conuenire, quum febris ardens eſt, & cholera quodammodo furit, ſi & reliqua conſentiant: tum enim magis prodeſſe frigiditas, quàm obeſſe humiditas, poteſt. Igitur quum extingui non niſi rariſſimè poſſint ſeminaria febrium contagionem peſtilentem habentium, videndum eſt, vtrum ſaltem educi poſſint: ſed certe & hoc difficulter admodum fit, per ſe enim ſeminaria valde diſperſa ſunt, & ſi educi detur, educuntur quidem per eductionem materiæ, cui ſunt hærentia, quomodo tamen fiat, & quibus modis melius, quibus difficilius, paulo poſt oſtendemus, quum de materiæ euacuatione tractabimus. Supereſſe igitur videtur, vt maxime procuremus ea frangere, & per antipathias repellere: eorum autem quæ frangũt, omnia quidem potentia ſicca ſunt, ſed alia calida quidem ſunt, alia frigida, & rurſus alia ſicca tantum ſunt, alia etiam ſtiptica, & craſſæ ſubſtantiæ: quare & dubium eſt, vtrum calidis vti liceat in his febribus, & vtrum ſtipticis: nam calida videntur & febrem augere, & acrimoniam ſeminariorũ, ſtiptica vero videntur obſtruere, & tranſpirationem intercludere, & materiam craſſiorem facere. Ad quæ dicendum eſt diuerſitates & analogias contagionũ conſiderãdas eſſe: alię.n. ad craſſiores, & pinguiores humores hñt analogiam, aliæ ad ſubtiliores, & acres magis, & aliæ ad ſpiritus etiam: porrò

B in quibuſdam obſtructiones multæ ſunt, in quibuſdam pauciores: vbi igitur analoga eſt contagio ad craſſos, & frigidiores humores, præcipue ſi & obſtructiones non paucæ ſint, bene erit ſiccis vti, quæ etiam calida ſint, frigida autem minus conueniẽt, maxime ſi & ſtiptica fuerint craſſæ ſubſtãtiæ: at vbi analogia ad ſubtiliores, & acriores humores ſit, vel ad ſpiritus ipſos, obſtructiones autem paucæ fuerint, tum decet per ſicca illa agere, quæ ſimul & frigida etiam ſint, quæ ſi etiam ſtiptica fuerint, nihil refert, frangunt enim hæc maxime, & virtutem continent, ne diſſoluatur, quod potiſſimum accidit in his febribus. Porrò ſi ea, quæ per antipathias valent, vlla in cõtagione conuenientia ſunt, in hac certe cõuenientiſſima, & maxime pſentanea ſunt, in qua contages venenis quibuſdam aſſimilatur: quare his maxime vtendum, nec vnquam deſerenda, quę tum repellendo, tum & confortando iuuant: atque hæ quidem intentiones ad ſeminaria habendæ ſunt, quæ ſi ab aere, vel alio depẽdeant, illud etiam principium extinguendum, & frangendum tibi erit. Ad materiam vero, quæ in periculo eſt, primum illud æquum eſt quærere, vtrum euacuatio vlla conueniat, & qualis: ac conuenire quidem, quũ plenitudo adeſt humoris ad putrefactionem parati, manifeſtum eſt: vbi vero plenitudo ea non adſit, ſed corruptio tota è contagione depẽdeat, (nihil enim prohibet alicui probe ſano exiſtenti cõtagionem inferri) tum non eſt procuranda euacuatio materiæ periclitantis, præſertim phlebothomijs, aut pharmacis: quin imo de his dubitatio eſt, & controuerſia inter medicos, vtrum ſint adhibenda in ea etiam materia, quæ cum plenitudine peſtem afferr: quippe ſunt, qui in omni peſtilentia non ſemel ſolum, ſed & bis ſanguinem hauriant, rationem autem facti addunt, quòd hic morbus ſit magnus, imo omnium maximus, ꝙ ebullitio in ſanguine magna fiat, quòd peccatũ in ipſo ſanguine quaſi ſemper ſit, & corruptio, ꝙ per phlebothomias bene euentetur corpus, & tranſpiret, ꝙ natura mul-

tum in his febribus grauetur, quæ niſi ſubleuetur, morbum non ferat, non expellat, non cõcoquat: propter quod multi viſi ſunt, quibus phlebothomia facta, ſtatim lẽticularum expulſio facta fuit, quum prius nulla appareret: contra alij magnopere à phlebothomijs cauent, ꝙ experientia conſtet partem maximam eorum, quibus detractus fuiſſet ſanguis, paulopoſt aut obijſſe, aut in deterius lapſos, vt annis 1505. & 1528 manifeſte viſum fuit. Qua in re mihi ita dicendum videtur, ꝙ aut contagio extrinſecus concepta eſt, aut intrinſecus primo in nobis facta, & hæc rurſus vel in initio eſt, vel iam valde ſparſa: ſi igitur extrinſecus venit contagio ſiue in initio ſit, ſiue nõ, nunquam ſanguis eſt per phlebothomiã mouẽdus, ea de cauſa, ꝙ contages introrſum trahitur, & verſus cor, tam ea, quę circa ſumma eſt, q̃ ea, quę in venis pulmonis, niſi adeo magna plenitudo videatur, vt ferri non poſſit, tũ enim licet phlebotomia vti, ſed & hoc circa initia; ꝑpter quod ſuperioribus annis, in quibus cõtages extrinſecus in nos venerat, maior pars eorum, quibus ſecta fuit vena, periere. Si vero contages in nobis primo oborta fuerit, ſecurius quidem poſſumus detrahere ſanguinem, ſed & tunc ab initijs, & quum plenitudo videtur: in vniuerſum enim hoc conſtare debet, quum iam ſparſa cõtagio eſt, & ſeminaria late iam diffunduntur, nihil venæ inciſionẽ iuuare, quinimo longe nocere magis, q̃m omnis agitatio, quæ in ſanguine fit, putrefactionem valde adauget, ꝙ ſeminaria magis miſceri accidat, et ſinceras partes cum infectis, non aliter, q̃ ſi in craterem aquæ ſalis aut fellis modico iniecto, ſi quieſcat aqua, & non agitetur, minus ſalſa, & amara ꝑmanet, ſi vero agitet̃, ſtatim tota contaminatur permiſtis minimis inuicem: quare non ſolum ſuperioribus annis, ſed ſemper, & in alijs quoq; peſtilentijs viſum eſt magnam phlebotomatorum partem rem male egiſſe, ꝙ in anguſto ſit tẽpus, in quo venæ ſectio conuenit, in amplo aũt in quo non conuenit: quare bene perpendere opus eſt, quãdo, & quomodo ſeces. Quòd ſi ſecanda ſit vena, ſatius etiamnum exiſtimo ſecandam eſſe eã, quæ in talis eſt, aut hæmorrhoidas aperiendas: hę enim, & ſi nõ omnes venas, quę ad cor poſſunt deferre contagem, diuertũt, at quarundam tamen curſum ab eo reuocant, & contagem amouent: ſed certe cõuenientius agunt, qui per cucurbitulas multas comminuere ſanguinẽ volũt: nihil ergo te moueat ad ſecandam venam, ꝙ morbus ſit magnus, maior enim fiet, ſi ſecueris, maior quoq; & ebullitio, & corruptio ĩ ſanguine, tranſpiratio aũt minor. Quòd autem expulſio lenticularum in quibuſdã viſa fuerit facta phlebotomia, non potentiam maiorem virtuti additam mõſtrat, ſed Symptoma maius: ſicut enim commota aqua calida, euaporatio fit maior, ita & hic commoto & agitato ſanguine euaporatio excitatur maior, quæ valde ſtimulans virtutem, expulſionẽ irregularem facit, non qualem natura per ſe, quaſi criſim faciens, deligere ſolet: cuius ſignum eſt, ꝙ ſtatim delitere conſueuere expulſiones illæ, quas ſymptomaticas vocant: quare nec ijs apparentibus multa ſpes nos tenere debet. De ea vero euacuatione, quæ per medicamẽta purgatoria fit, ſimiliter nec plane cõuenit inter medicos, quibuſdam parcentibus medicamentis, quòd videant ijs aſſumptis ęgros quaſi à ſummo ad imum concidere, alijs vero vel crebro exhibentibus, & alijs placidiora quidem, alijs acerbiora propinãtibus: de quo rurſus penè idem dicendũ, quod de phlebotomia, nam & pharmaca introrſum trahunt contagem, & ſanguinem maxime agitant, & permiſcent, propter quod multi viſi ſunt, quaſi de omni virtute decidiſſe. Igit̃, niſi magna appareat plenitudo, bonũ eſt à pharmacis abſtinere, quòd ſi affuerit, apta autẽ, vt euacuari poſſit, maxime circa initia, (multę enim materiæ non ſunt crudæ etiam per initia) tum ſolutiuis vti potes: placidiora vero ipſe

amem

A amen magis, quàm acria: ꝙ ſi non ſufficiant ea craſſiores humores educere, danda quidem & acria ſuadeo; ſed quãtitatis minoris: porrò nec diſpliceat euacuatio illa, q̃ per vrinam fit, & quæ per ſudorem: auxilia pręterea illa, quæ ſupra dicta ſunt valere ad materiam, quæ corrũpi incipit, prętermittenda nõ ſunt, ac in primis quæ exiccãt, quorum quæ ſimul calida ſunt, tum exhibeantur, quum craſſiores, & ſegniores humores ſunt: quæ vero frigida, vbi tenuiores & acriores ſunt: tum nec diſpliceant, quæ imputreſcibilia ipſa exiſtentia, intermiſta prohibent putrefactionẽ: quorũ multa etiã ſpiritualẽ antipathiã habẽt, & partim repellũt, partim cõſortãt, vt odorata.

Materiam vero, quæ iam corrupta eſt, non intra debes relinquere, ſed ſecernere, & extra pellere, quãtum potes: facit id quidem ſæpe natura modo per maculas quaſdã, modo per puſtulas, modo per abſceſſus alios, vt plurimũ autem per alui deiectionem: verum, quum ſegnis natura eſt, tu eius officium aſſume, & euacua interdum clyſteribus, interdum lenientibus, interdum purgatorijs pharmacis: verum caue, ne ſtimulum multum adhibeas, q̃m quæ corrupta ſunt, non poſcunt irritamentum magnum, lubrica ipſa exiſtentia, atque etiam valde irritantia. Sunt qui per Aloem aut diebus ſingulis, aut alternis leuiter purgent, alij per alia: cuius rei certa methodus eſſe non poteſt, ſed diſcreto medico opus eſt.

De curatione febrium, quæ Lenticulæ vocantur. Cap. 6.

NVnc de particularibus magis agamus, ac primũ de curatione earũ febrium pertractemus, quæ, ꝙ non vere peſtilentes ſunt, malignæ tantum dicuntur, quales illæ fuere, quæ annis 1505, & 1528 tam large apparuere, quas alij Lenticulas, alij
B puncticula, vel peticulas appellauere: de quibus diligentiſſime agẽdum videtur, q̃m ſæpe per epidemias reuertuntur, ſæpe ſine ijs enaſcuntur, ac nunc ẽt per Italiã viſuntur, certis antẽ regionibus maxime familiares. Referemus aũt in primis, quo pacto medici eas curabant, quum primum in eas perinde, ac ignotas incidêre: inter quos tanta diſcordia orta fuit, vt penè ludibrio haberentur: nam vt à victu ordiamur, alij liberaliter & large nutriri ægros iubebant, ꝙ dicerent virtutem plurimum diſſolui, ita præcipere Hippocratem, ita principem Auic. alij tenuiſſimum victum dabant, exiſtimantes ægritudinem à plenitudine multa depẽdere: alij extremorũ dubij mediocritatem tenebãt, vti ſecurã magis: meracum nonnulli propinabant, nonnulli aquã aut ſimplicem, aut vino granatorum permiſtã. Sed nec minus circa phlebotomias controuerſia oriebatur, alijs protinus, & large ſanguinẽ hauriẽtibus, alijs nunq̃ volẽtibus ſecare venã, ꝙ vidiſſent maiorem partẽ eorũ, quibus ſecta fuiſſet, vitã finire, inter quos alij putãtes media quadã via incedere, hæmorrhoidas aperiebant. Porrò & circa euacuationes eadẽ diſſenſio agebatur, alij enim acribus medicamẽtis vtebantur, alij aut nullis, aut leuioribus, nec deerant, qui dicerent eam febrem ſudoribus eſſe finiẽdam: qua in re & Empirici quoq; & Chymiſtæ ſuas partes habuere, qui ſublimatis quibuſdam liquoribus ad eam rem efficaciter vterentur, à quibus plurimi mortui ſunt, multi ad Orciportas deducti, quidã omnino ſaluati: maior medicorũ pars more empiricorũ à venenis ſimilitudinẽ accipientes, ijs vtebantur, quæ ad venena ſolent apponi, quare & per bolũ armenium, & terrã lemniã, & eiuſmodi medicabantur: contra alij iſthęc negabãt eſſe adhibẽda, ꝙ obſtruerẽt venas, & foramina, ꝙ expulſiones impedirent, ſed communibus digerentibus agebant: nonnulli exiſtimãtes morbum in aduſtione conſiſtere ea dabant, quæ aduſtioni aduerſantur: inter quas controuerſias magna mortalium pars, & nobilitas vrbium perijt. Nos, quę partim lõga

experientia

experientia,partim ratione comprobauimus,in medium adducemus, ſi tanta in re C
præſtari mortalibus aliquod beneficium poſſit:quod certe fiet,ſi,quę circa contagio nes contemplati ſuimus, non aſpernabuntur. In primis igitur ante oculos ea ſunt habenda, quæ ſupra de analogia eius febris, & cauſis dicta ſunt:quoniam ergo eius analogiam diximus nec ad ſpiritus per ſe eſſe, neq; ad acres humores, ſed ad mediā quandam materiam,qualis eſt ſanguis,in qua diſſoluatur qdem virtus,ſed non vehementer, & cito, incipientes quidem à victu melius egiſſe illos exiſtimamus, qui mediocri victu vtebantur,ſic enim & ęger non grauabatur,& conſeruabatur virtus: quare & nos hac diæta ægros ſemper nutriuimus, interdum quidem ſubtrahentes magis,interdū & apponentes: neq; enim hæ febres ſemper in eodē ſunt,ſed alię ad acutas magis accedunt,aliæ ad tardiores,prout & ſanguis modo bilioſior eſt, modo pituitoſior. Potus autē,ſi fieri poteſt,non è vino detur, qm̄ euaporatio multa in his febribus accidit, & delirium facillime conſequitur, quod peſſima res eſt,non ſolum ꝙ circa nobiliſſimum membrū verſetur malum,ſed ob id, ꝙ parere nolint ægri: ſit ergo aqua vel ſimplex decocta,vel aceto miſta,qui potus ante alios mihi idoneus videtur:ꝙ ſi ſtomachus forte nō ferat,nihil prohibet cinnamomi paululum admiſceri:ſunt,qui miſceut ſyrupum acetoſum,aliqui qui citri ſuccum:ſunt etiam, qui magis ament aquas, quæ Sublimatæ vocātur, vel Cichorij, vel Oxalidis, vel Cicerbitæ, vel Boraginis, & id genus:ꝙ ſi vinum concedendum ſit,eligatur, quod pauciferum vocatur,à Gręcis ὀλιγόφορος, ſapore acerbum.

Aer vero,ſi quid vitij continere videbitur tibi,aut permutetur,aut bene perfletur, aut per irrorationes & ſuffitus emendetur, tum reliquum diæticum regimen recte diſpenſetur,vt par eſt.

Quod vero ad medicinalia attinet,quærendum in primis de phlebotomia videtur,vtrum conueniat in his febribus,an non,& quādo,& quibus è venis, quoniam D
certe res cecidit annis ſuperioribus,vt maior pars phlebotomatorum perierit: cauſam ego arbitror inde fuiſſe,ꝙ febres illæ tum maxime ex aere contigêre(vt dictum eſt)quare,extrinſecus quū veniſſet contagio, circa ſumma in corporibus præcipue vigebat,& in venis remotioribus:facta igitˢ phlebotomia introrſum ſtatim trahebatˢ in ſpiritualia:adde & illud,ꝙ febribus his lenibus, & placidis apparentibus non fiebat venæ ſectio circa initia,ſed tum maxime,quum ſeminaria iam diſperſa erant, & radices vndiq; egerant: quare ſecta vena ſanguis plurimum quidem agitabatur, & cōmiſcebatur, parum autem de ſeminarijs, & de corrupta materia ſecum educebatur:vnde in diſcrimen ponebatur magis æger,q̄ iuuaretˢ.Si igitur & nunc quoq;,aut futuris temporibus extrinſecus videris acceſſiſſe contagionē, non affueris autē circa principia,præſertim ſi nec adeſſe magnam plenitudinem animaduerteris, tū ſatius erit venæ parcere:at vero,ſi corruptio in aliquo primo enata fuerit, ſi vocatus fueris ad principia,tum ſecure venam incide,& ſanguinem multum extrahe,ſi reliqua cōſentiunt:ꝙ ſi poſt tertium diē,aut quartum ſolū acceſſeris, tum maturius conſule:ſi tamē hominem ſanguinis multi præcipue & fibroſi præ manibus tibi Fors dederit, etiā aude ſanguinem haurire, niſi natura tentauerit expulſionem aliquam: cæterū, quum valde ſparſa contagio eſt, ſectioni parce, ſed cucurbitulas appone, niſi valde magna ſit plenitudo,ea enim quum eſt, melius aut per pharmaca tolletur, aut per apertionem hęmorrhoidū,aut ꝑ inciſionem ſaphenæ. De pharmacis vero purgatorijs eadem animaduerſio habenda eſt,nam & ipſa à circunferentia introrſum trahunt, & ſanguinem valde exagitāt, & non multum de ſeminarijs educunt:ſi tamen

plenitudo

A plenitudo humorum viſa fuerit, niſi ex ijs fuerint, qui contumaces ſunt euacuationibus, ſi potes, à principijs euacua, alioqui aut nihil moue, aut ſolum, quātum ſufficiat educere, quæ iam corrupta eſt materia: ſint autem ſolutiua aut Aloe, aut Caſia ſiliqua, aut Manna, aut Syrupus roſatus ſolutiuus: expertum autem eſt pharmacum illud multum valere, quod per Agaricum fit, & Syrupum roſatum ſolutiuum: vehementiora vero mihi non placeant.

Quod vero ad ſudorem attinet, non paruo teneri errore illos exiſtimo, qui indiſcrete volunt finire has febres per ſudorem: nam, ſi obſtructio forte adſit, ſi plenitudo, ſi cruditas, nō ſolum nihil proderis per inducentia ſudorem, ſed magnopere lædas: multum pręterea refert, quibus ſudorem ꝓuoces, ſublimatorum enim multa, præſertim, Chymiſtica, calidiſſima ſunt, & febrem ardentiſſimam reddunt, ac virtutes exoluunt: tū autem non damnem inuitandum eſſe ſudorem, quum maculæ apparent quidem, ſed ægre natura expellit, reliquis conſentientibus: quare nec male videntur facere, qui decocto Fœniculi, & Lacæ, & Caricarum vtuntur: vtilius autem fiet, ſi ea addantur, quæ ſimul & contagioni obſiſtunt, qualis eſt Scordium herba, & Trifolium odoratum, & quæ Luiula vocatur, forte quæ & Oxys apud Plin. & vocata Gallica, & ſimilia: placent quoq; & quæ per vrinam multam materiā educunt, nā multas ex his febribus vidimus per eiuſmodi criſim finitas. His ergo conſideratis ſcio reliquam curationem in eo conſiſtere, quod putrefactioni, & contagioni omnibus ingenijs aduerſatur, tam per ea, quæ cōia & alijs febribus remedia ſunt, q̄ per propria contagioſis: qm̄ autem, quæ ꝓpria ſunt, omnia quidē potentia ſunt ſicca, & ſiccorū alia calida, alia frigida, & rurſus alia etiā ſtyptica, & craſſæ ſubſtātiæ, quærat

B fortaſſe aliquis, vtrū calida conueniāt in his febribus, ſimiliter & vtrum ſtyptica, & q̄ ſunt craſſę ſubſtātiæ: qua de re ALOYSIUS MUNDELLA, medicus Brixiēſis, vir doctus & diligens nōnulla ad nos ſcripſit, ac præcipue ſuper Smaragdo, quē aliqui medici veluti arcanum quoddā, & venerādum antidotum habent: bene igitur erit de hiſce dubijs (vt promiſimus) nōnulla dicere, qd̄ maxime ad hoc febris genus pertinere videtur. Primū igitur, quantum ad calida attinet, qm̄ multę harum febriū in ſanguine pituitoſo conſiſtunt, & materia in eo genere craſſiori, ſi quis per calida in ijs agat, nihil (vt opinor) nocebit, aut ſi frigidis calida tamē permiſceat, præſertim aromatica, & quæ excellenter aduerſantur putrefactioni: ſi vero bilioſior fuerit ſanguis, conuenientiora erunt frigida, ſiue pulueres fuerint, ſiue decocta, ſiue alia: atq; in his ſi etiam ſtyptica adhibeas, nihil officies, niſi valde multa obſtructio fuerit viſa, quod rarius in eo ſanguine accidit: quare nec dubita per hæc naturam, & macularum expulſionem impedire, ſi ſanguis ſubtilis ſit, nam potius ebullitionem temperabis (vt in Variolis dictum eſt,) ab his vero magis cauendum tibi ſit, quū craſſior eſt ſanguis, & obſtructionibus paratior. Cæterum illud notandum eſt, ꝙ ſtypticorum quædam craſſiſſimæ ſubſtantiæ ſunt, & ſumme aſtringentia, vt pontica, & auſtera vocata, quales immaturi Fructus, & Sorba, & Corna: atque hæc quidem magis cauēda ſunt: propter quod nec vinum laudem, quod ex Oxyacantha fit, nec quod è Cornis: alia vero ſimpliciter acerba ſunt, qualis eſt aqua vino Granatorum admiſta, aut aceto, aut Syrupo acetoſo, vel ſucco Citrij, & Aurātij mali, & Limonis, & ſimilium: atque hæc ſecure cōcedi poſſunt; nihil enim quū nocere poſſunt, tum vel maxime iuuabunt, ꝙ & ſicca potentia ſint, & frigida. Quantum vero ad pulueres ſpectat, in vniuerſum dicatur, quòd eorum, quæ terunt, alia propter duritiem, & ſiccitatē ſemper adeo ita cōſtant, vt, quanquā multa opera ea teras, nunq̄ tn̄ apta ſint in

farinam

ſarinam minui,hoc eſt in tam tenues partes, quin ſemper actu talia non percipian- C
tur,qualia ſunt Ferri,& Æris ſegmenta,& Marmoris,& Vitri,& multorum lapidũ:
alia vero ſunt,quæ quàm optime in farinam vertuntur,vt Margaritæ,& Corallia,&
Gemmarum multæ, ſimiliter & Sphragis, & Bolus armenius, & plures aliæ terræ:
rurſus quędam tritorum cum liquidis nunquã ita miſceri poſſunt, vt in vnũ coeãt:
quædam vero ita coeunt, & coaleſcunt,vt actu eſſe per ſe nunq̃ ſenſu vllo diſcer-
nantur. Qui igitur pulueres in farinam teri non poſſunt,nec bene cũ liquidis coa-
leſcere,hi adhiberi in hac febre non debent, quoniam aut in ſtomacho, aut in in-
teſtinis reſidebunt,aut,quò oportebat,non diſtribuentur: quare indigeſti nocebũt
non parum:qui vero in farinam bene conteri poſſunt,& bene cum liquidis coaleſce
re,hi non modo cauendi non ſunt,ſed maxime affectandi,q̃m antipathiam tum ma-
terialem, tum ſpiritualem aduerſus contagiones habent,tum vero & intermiſti hu-
moribus alia etiamnum ratione prohibẽt putrefactionem illorum, propter ſubtili-
tatẽ autem, & tenuitatem,ad quam redacti ſunt, neque obſtruere poſſunt,neq; ex-
pulſionem vllã impedire:eiuſmodi autem ſunt,& Sphragis lemnia, & Bolus arme-
nius,& Margaritæ,& Corallia,& Hyacynthi,& Sapphiri,& Tormentilla,& Biſtor-
ta vocata, & cornu Cerui,& Monocerotis,& Scordium,& id genus multa.De Sma-
ragdo autem ſpecialiter dicendo ego quidem ab antiquis nullam talem attributam
illi prærogatiuam inuenio,qualem recentiores quidam medici attribuunt:quoniam
autem de rerum virtutibus loqui poſſumus aut per experientiam factam,aut per ra-
tionem, ego quidem ſuper hac re experientiam ſufficientem fieri ſatis difficile arbi-
tror: nam & ſi aliqui aſſumpto Smaragdo ter & quater viſi ſint euaſiſſe,infida tamẽ
eſt,ad vniuerſale ſi illatio fiat, q̃m incertum eſt,per accidens ne contigerit, an per ſe, D
niſi ratio ad cõmunem naturam fiat: poteſt autem ratio certe fieri,ꝙ Smaragdus va-
lere ad eiuſmodi febres debeat, ꝙ frigidus ſit, & ſiccus, quemadmodum & de alijs
dictum eſt, habere autem prærogatiuam ſuper alia,tanquam ſacrum quoddam an-
tidotum ratio nulla afferri poteſt,q̃m,an agat & per ſpiritualem antipathiam, nec
ratione,nec experientia cognitum eſt:regium tamen ſit medicamentum,quòd ma-
gno pretio venit. Quærat autem quis & de Guaiaco ligno,& de radice Cinarum,
de qua in Gallico morbo dicemus,vtrum conueniant in hac febre,quoniam vtrun-
que & exiccat valde, & ſudorem mouet, & putrefactioni reſiſtit: ad quod dicimus
nullam nos habere de ijs circa has febres experientiam,verum,quantum per ratio-
nem poſſumus exiſtimare, credendum eſt vtrunque valere ea in re plurimum, &
Guaiacum quidem, quia ex ſubtiliſſimis partibus conſtat calidis ac ſiccis, propter
quas & valde exiccat, & ſudorem ciet: eſt etiam & reſinoſa ea arbor,quare mire &
ad contagiones valet:decoqui autem in aqua debet permiſto etiam aceto, ne febrem
augeat,qua de cauſa cõuenientior etiam erit, vbi pituitoſior ſit ſanguis. Radix ve-
ro Cinarum ſicciſſima quidem eſt,reſinoſa autem non eſt,nec calida, quantũ ſenſu
percipi poteſt,quare & dubium eſt,quomodo ſudoris adeo prouocatiua ſit: fortaſſe
igitur eorum eſt,quæ potentia talia quidem ſunt,ſed remote, hoc eſt, quorum calidę
partes tarde actu fiunt, ꝓpter quod & ipſa ſudorem mouet, quum ſeparata miſtio-
ne actu tandem fiunt igneę,& ſubtiliſſimę partes,vel forte,& ſi particulæ,ex quibus
conſtat,per ſe calidæ non ſunt,propter ſiccitatem tamen, & tenuitatem accendunt
calore noſtro, & ita ſudorem mouent: & ipſa igitur conuenire his febribus poteſt,
quoniam & valde exiccet,& ſudorem faciat,& foramina cutis aperiat.

Ex Syrupis autem valent Acetoſus, & Oximel, & de Fumoterræ, de Epithymo,

de

A de Citro, de Acetoſa, de Lupulis, de Cichorea, de Pimpinella, q̃ ad Oenantes genus referri poteſt, & appellari Oenantilla, tum & qui de Bizantijs dicitur, & de Eupatorio, de Thymo, & eiuſmodi: aquæ vero ſunt Boraginis, Meliſſæ, Cichorij, Cicerbitæ, Scabioſæ, Cardi benedicti, Calendulæ, Luiulæ, Trifolij, Gallicæ acetoſæ ca. v. Lupulorum, Eupatorij, Chamædryos, Pentaphylli, Lapathi, Maioranæ, Calamēthi, Pulegij. Decoctio optima, quæ habet Agrimoniæ, Cichoreæ, Cicerbitæ, cap. v. recētium Trichomanis, Scordij, Dictamni cretici. añ. M. j. Tormentillæ, Biſtortæ. añ. vnc. 5. ligni Aloes, Caſię ligneę, Squinanti, Calami, Gummi añ. drach. ij, radicũ Cānarum drach. iij. inſundantur omnia per diē in aquæ puræ lib. x. mox fiat decoctio ad ſufficientiā, cuius decocti colati vnc. v. cum ſyrupo de citro vnc. j. exhibe in aurora. Puluis optimus, terræ Lemniæ, Boli armenij, Tormentillæ, Scordij, cornu Monocerotis, vel Cerui añ. de quo drach. j. accipiat cum aquæ roſaceæ vnc. ij. aceti vnc. j. Expertum quoq; eſt, ſucci Luiulæ vnc. iij. aliud vilius quidem, ſed non minus valens, Tormentillę Biſtortæ. añ. drach. 5. detur cum aqua Cardi benedicti.

Interea vide, ſi quid natura mouet, & per quam viam: ſi quidē enim erit ſanguis, qui erumpat è naribus, ſiue multus, ſiue paucus, neque iuuato, neque retineto, niſi virtus cadat: ſi vero multa, & corrupta per aluum materia exiuerit, neque hanc comprimito, niſi virtus collabens poſcat: at vero, ſi lenticulæ expellantur, eas quidem iuuare oportet, ſi natura pigra eſt, ijs, quæ ad cutim mouent, & contagioni ſimul contraria ſunt, quale eſt Dictānum, & Coſtũ, & radix Perſonacię, & Cannarũ radix, & eiuſmodi. Solent & accidentia quædam concomitari has febres, inter quæ eſt delirium, quod, tametſi rariſſime phreneſim ſequitur, diuertendum eſt tamen propter B dictam cauſam. Atq; hæc quidem ſatis iam ſint de puncticularibus febribus: nunc ad vere peſtilentes pertranſeamus.

De curatione vere peſtilentum febrium. *Cap. 7.*

Longe maior ſolicitudo, & cura eſſe debet, tum publica, tum priuata circa eas febres, quæ proprie peſtilentes dicuntur, ſi medici & alij ad eas ſecure adire auderent: qua de cauſa multi ægrorum miſerabiliter pereũt ab omnibus deſtituti. Quoniam igitur contagio hęc ſępe ab aere originem trahit, ſępe ab vno ad alium tranſit, ſępe concipitur fomite, nonnunquam & in nobis primo oritur, in primis non prętermittenda videtur ea curatio, quæ præſeruat: procurandum enim in primis eſt ab ea non capi, quando, vbi quis captus eſt, vt plurimum etiam perit. Ergo ſi aeris vitio peſtilentia contigerit, quod raro quidem fit, tum nullum eſt ſalutarius remedium, quàm (vt in prouerbio eſt) fuga, & inquiſitio ſalubrioris aeris: quod ſi fieri non poteſt, neq; enim ſemp & vrbes, & ſuppellectiles, & domus, & chari relinqui poſſunt, at ſaltem aerem tempera per ea, quę dicta ſunt.

Proderit & latos ſtipularum incendere campos,
Et nemora intacta, & ſanctos exurere lucos.

Illud quoq; peruide, num ex alia regione deferatur ad tuam contagio: cui contra feneſtras occlude, & partes domus auerſas habitato: tum fomes omnis tibi cauendus erit, ligna, veſtes, & omnia, quæ peſtilentes tractauere: qua de cauſa ſapientiſſime agunt illę Reſpub. quę cõſuetudine, & legibus prouidēt, vt ſuppellex omnis domus affectæ comburatur, hęredibus è publico ſatisfiat. Vidimus anno 1511, quum per Germanos Verona teneretur, exorta peſte, qua hominum ferè x. millia periere, ex vna veſte pellicea non pauciores, quàm quinque & viginti Teutones obijſſe: vno

defuncto

defuncto alius induebat eam veſtem,& hoc alius,& alius, donec moneſacti è tot de C
functis veſtem combuſſere. Nec minus cauendum eſt ab aere, in quo æger degit: quare adaperta ſint oſtia,& feneſtræ, præcipue quæ in Boream ſpectant. Circa ægrũ ſint flores,& fructus odorati,& frigidi, Roſa, Liguſtrum,Nymphea, Viola, Citria, Limones,poma Apia,Volema,Cydonia,Perſica: fiat & ſuffitus ex aqua Roſata,Camphora,& caryophyllis. Melius autem eſt,ſi potes,ægrum nullum viſere, conuentus hominum fugere,domi manere,quæ munda ſit, quæ probe perfletur: tũ non incaleſcas multum,ne cutis foramina ad hauriẽdam cõtagem aperias:quò vero, & qui inſpiratur aer,ſyncerior ingrediatur, tu quidem ſemp ore verſato aut iuniperi grana, aut Gentianæ radicem,vel Galãgæ,vel Caſiam ligneam,vel Macerem,aut ſemen Citri:nares quoq; tangito ſpongiola,aceto,& aqua roſata infuſa. Indumenta mũdiſſima veſtito,& non è lana,ſi potes,ſed è ſerico, quæ etiam ſæpius mutato:nec laudẽ,ꝗ inedia quęrunt ſiccum corpus facere,quoniam venas inaniunt, & auidas attrahendi reddunt:neq; tamen crapulam volo,ſed victum, qui parcus ſit,non alienus à cõſueto,omnes enim mutationes inſolitę eũ in omnibus, tum maxime in hoc morbo damnari ab Hippocrate cõſueuere. Nec diſplicet,vt aut Theriaca,aut Mitridato, aut terra Lẽnia,vel Bolo armenio cum aceto vtaris. Vtile quoq; eſt, & iam expertũ Diaſcordion antidotum,quod cõpoſuimus non ſolum cõſeruationis, ſed & curationis gratia. Laudo etiam,vt pillulę illę,quę cões vocantur,duę aut tres ante cęnam ſingulis tribus diebus capiantur. Per hęc igitur procurandũ eſt,ne ęger fias. Quòd ſi quis iam factus eſt æger,& cõtagem concepit,hoc pacto regendus erit:in primis,ſi febris ex ijs eſt,quæ paucis horis perdere hominem ſolẽt,qualis & ea eſt,quæ in Britannia ſudor appellatur,nullus victus exhibeatur:medicamentum autem vllum vtrum ſit D
afferẽdum,habet dubitationem, & an in Britannia recte faciant nullum aliud auxilium adhibendo,niſi ſitum,& decubitum,per quem ſudent:verum meo quidem iudicio,& in Britannia,& alijs locis, vbi ꝙ acutiſſime peſtis concepta fuerit,bene agetur,ſi ſtatim ad ea recurratur, quæ per vtranque antipathiam diximus obſiſtere cõtagionibus feris, quale eſt Sphragidis drac.j.cornu Monocerotis ſcrup.j.aceti vnc. ß.aquæ roſatę vnc.j. Porrò in Britannia,ſi ſudor forte detineatur, aut quia ęger non aſſuetus ſit ſudare,vtpote dẽſę carnis,aut alia de cauſa impeditus, mihi nõ diſplicerat illa adhibere,quę diximus ſudorem mouere conſueuiſſe,& ſimul obſiſtere cõtagioni. In alijs vero febribus,quę eam acuitatem non habent,acutę tamen reſpectu earũ; quę malignę tantum dicuntur, hęc adhibeatur curatio: victus in primis ſit liberalior,ꝙ in puncticulis vocatis,quo virtus cuſtodiatur,quę in vere peſtilentibus vehemẽter diſſoluitur,ꝓ earum analogia vel ad ſpiritus eſt,vel ad acutiores humores, & putrefactio cita,& amplior:vinum tamen nõ propinetur, tametſi aliqui ſunt, qui prębent,etiam meraciſſimũ,non recte autem,qm̃ febrem in furorem vertunt,quum pręſertim per alia refici virtus ſine eo periculo poſſit: bibant ergo vel Oxycratum, vel aquam cum vino granatorum,aut eũ ſucco Limonum permiſtam:carnes, ſi aſſæ ſint,& aqua roſata ſępius inter coquẽdum irroratę, placeant mihi magis,necnon, quæ à mulieribus gelatinæ vocant:fercula vero ſint è Lactucis,& Endiuia,& Boragine,& Ceraſis acerbis,& Oriza, & Panico eũ pauco aceto,aut omphacio:nec acetaria denegentur è Cichorio,Cicerbita,Oxalide,Boragine, Meliſſophyllo, Condrilla ea,quam Crencanum ruſtici appellant, necnon è floribus Citri, & Bugloſſæ,& Boraginis,& eiuſmodi. Phlebotomia mihi nulla ſit in his febribus, quoniam rariſſime in nobis primo fiunt, ſed extrinſecus veniunt,aut è fomite,aut etiam ex aere, aut ex

vno

A vno in alium, verum, quocunq; modo accidat, ſectio venæ parum prodeſſe poteſt, ꝙ
ſeminaria non poſſunt educi, multum autem obeſſe, ꝙ & contagio introrſum tra-
hatur, & ſanguis non mediocriter agitetur: propter quod non in Lenticulis ſolum
ſed & in vere peſtilentibus febribus experientia conſtat maximam partem eorum,
quibus ſecta fuit vena, perijſſe: ſatius ergo erit & in his ꝑ cucurbitulas ſanguinem
imminuere. De pharmacis quoq;, quæ ſolutiua dicuntur, eadem dicenda ſunt, quæ
ſupra diximus in Lenticulis: nam & in his febribus controuerſia eſt inter medicos,
alijs per acerima iubentibus eſſe euacuandum, alijs per placidiſſimã, quod & nos
ex noſtris principijs rectius factũ arbitramur, tũ ꝙ materia pauco indiget ſtimulo, vt
pote plus nimio corrupta, tum ꝙ per acria agitatio multa in humoribus fiat, & eua
cuatio pauca ſeminariorum: quare ad materiam, quæ in dies corrumpitur, & eua-
cuatione indiget, ſi vel ꝑ clyſteres, vel per leue aliquod pharmacũ corpus expurges,
ſat eſſe poterit ibi, quales ſunt vel Cõmunes vocatæ pilulæ, vel Caſia ſiliqua, vel etiã
Rhabarbarum, vel Syrupus roſatus ſolutiuus, quem ego in hac labe omnibus alijs
præfero: quibus pro ætate, & tempore, & morbo, & alijs vti poteris vel quotidie, vel
tertia, aut quarta quaq; die, vt expedientius tibi videbitur. His ergo rite perſpectis
extinctioni contagionis intende ſtudium omne, & curam omnem conuerte: quare
nec cõia digerentia curato, ſed ſyrupos (vt medici vocant) longos conficito, ægrum
coge, vt inde die noctuq; bibat: non ſolum autem, quæ in lenticulis dicta ſunt, reme
dia hic etiam adhiberi poſſunt, ſed & ſi aliqua valentiora ſunt, eligẽda erunt tibi, ea
præſertim, quę omni antipathia iuuãt. Aquæ igitur ſint Oxalidis, Luiulæ, Cicerbitę,
Cichorij, Nymphææ, herbę Gallicę, Trifolij odorati, Lichenis, quibus ſyrupi ſui ad-
B dantur. Valentiſſimũ eſt & hoc, quod habet ſucci Limonis lib. ij. Aceti vnc. iiij. Boli
armenij vnc. j. quę ſimul commiſta per diem macerari ſines, mox per elambicum in
aquã vertes, cuius vnc. iiij exhibere poteris vel ſolas, vel cum ſyrupo aliquo: ꝙ ſi ardẽ
tem febrẽ videris, ætatem aũt iuuenilẽ, & robuſtam, conſuetam potui aquæ, cæte-
ris conſentientibus non diſpliceat mihi aquæ frigidæ potus cum ſyrupo acetoſo, vel
ſucco Citri. Pulueres porrò ne eos prætermittas, qui maxime per ſpiritualem anti-
pathiam valent, quiq; imputreſcibiles ipſi exiſtẽtes prohibent putrefactionẽ in vi-
cinos humores ferri. Quòd ſi aut Carbũculus aliquam in partẽ irruperit, aut Bubo
circa pubem, aut poſt aures Parotis inſederit, primum quidem caue, ne aliquod ho
rum repreſſeris, ſed potius euoca, quantũ potes: ſi ergo Carbunculus fuerit, qui in
orbem vrat, & corrumpat membrum, tum protinus nulla interpoſita mora, aut cã-
denti ferro totũ inure, & ſeminaria interfice, aut cauſtico aliquo age, quale vel Ægy-
ptiacum vnguentum, vel fermentum cum ſucco Scyllæ, & Sublimato vocato, quod
expeditiſſimum eſt: mox, vbi cruſta ceciderit, butyro ſupimpoſito vlcus mundifica,
ſed diu adapertum tene: ſi vero Bubo peſtiſer fuerit, ſed immaturus, ſcarifica tamen,
& cucurbitula aliqua magna ſanguinem infectum extrahe, mox matura, ſed per-
miſcendo, quæ euocant, & frangunt ſeminaria: conueniet farina ſeminis Lini, &
Fœnogręci, & Althęa, & Narciſſi, aut Lilij radix, & Galbanũ, & Opoponacum, &
Nitrum, & Sulſur, & Cedria, & Styrax liquida, è quibus emplaſtrum fiat: ad idẽ va-
lẽt & Diachylon, & Diachalciteos, aut & Bubonium contuſum, vel ſolum, vel de-
coctum cum Cæpe adiuncto Galbano, Styrace liquida, & axungia: eſt autem (vt
arbitror) Bubonium, quod Græci ἀστέρα vocant, VIRGILIVS Amellum ap-
pellauit: copioſiſſimus autem eſt in agro noſtro in vicinis Benaco collibus: & Ve-
netijs prope Licciafuſinam ad Medoaci ripas ſurculi multi ab vna radice quaſi ſylua

quędam

quædam tolluntur, quos veſtiunt folia ſubaſpera, anguſta, digito longa, virentia: flo C res circa ſumma multi, aſpectu pulchri ſpectantur, medio lutei, ceu chamæmeli, circũ vero purpurei, in orbẽ ſtellæ modo diſpoſitis folijs: herba tota mire ad Bubones valet, vnde & Bubonium appellatum fuit. Vbi igitur abſceſſus aliquantiſper maturuerit, tum ne expectato exactam maturationem, ſed aperi aut ferro ignito, aut cauſtico aliquo, mox abſterge, verum non leuibus, & communibus abſterſiuis, ſed ijs, in quibus eſt exiccatio maior, qualis eſt Iris, & Ariſtolochia, & Peucedanum, & Helleborus, & Terebinthina, & farina Lupinorum, & id genus: ad Parotidas autem eiſdem ferè & concoquentibus, & euocantibus eſt vtendum. Si igitur per hæc fracta aliquantulum ægritudo videbitur ſpem aliquam polliceri, per eadem remedia repetita curationem abſolue, ſin autem contumax adhuc, & nihil parens remedijs apparebit, ego (quod in medium afferam) non aliud maius remedium excogitare ſcio, quàm hoc, quod habet, ſucci Luiulę vnc. ij. ſucci Citri vnc. j. Diaſcordij noſtri. drach. j. ſpecierum cordialium è gemmis ſcru. ij. aceti vnc. j. omnia bene miſceto, & totum haurito, quod ſi nihil iuuabit, ſcito morbum eſſe maiorem, q̃ humana remedia. Sũt, qui in Smaragdo maxime confidant, qui in Bolo armenio, qui in Scordio, qui in Dictamno noſtra. Habet autem Diaſcordion noſtrum, Cinnamomi, Caſiæ ligneæ añ. vnc. ʒ. Scordij vnc. j. Dictamni cretici, Tormẽtillę, Biſtortę añ. vnc. ʒ. Galbani, Gummi añ. vnc. ʒ. Opij drach. j. ʒ. Styracis drach. iiij. ʒ. Acetoſę drach. j. ʒ. Gentianæ vnc. ʒ. Boli armenij vnc. j. ʒ. Terrę ſigillatę. vnc. ʒ. Piperis longi, Zinziberis añ. drach. ij. Mellis albi deſpumati libr. ij. ʒ. Vini aromatici lib. ʒ. Zuchari roſati lib. j. m̃.

Diaſcordion Fracaſtorij

De curatione Phthiſis, quatenus contagioſa eſt. *Cap. 8.*

D

NVnc de Phthiſi proſequamur, non quatenus aut à catarrhis, aut ab alijs depẽdet cauſis, ſed quatenus è contagione concepta eſt, & ab ea per ſe pendet, multum enim intereſt, vtro modo ſit facta: nã quæ in contagione per ſe conſiſtit, eo, qui accipit, nihil male prius affecto, ſed ſano concipi poteſt: quare & catarrhus, & alia, ſi ſuperueniant, accidentia quodammodo ſunt, & per ſe curationem primariam non poſcũt: ad quę ſi communia remedia adhibeas, caput vras, ſinapiſmis exicces, ſputũ facile reddas, fruſtra omnia tentabis, niſi contagem, quatenus cõtagio eſt, interimere ſtudeas. Ergo in ea phthiſi, quæ vel à cõuerſatione cum phthiſico, vel à fomite aliquo contracta eſt, & illa in primis cõſideranda ſunt, quę in vniuerſum diximus eſſe in contagionibus animaduertenda, ſeminaria ſcilicet, materiam, quæ in corruptionem tendit, & eam, quæ iam corrupta eſt. Si igitur circa initia curationẽ aggrediaris, tum ad ſola ſeminaria attende, quæ ſi extingui quidem poſſent per vrẽtia, nihil præſentaneum magis afferri remedium poſſet, verum quum hoc locum nõ habeat ſine maiori periculo, potes tamen per aliqua, quæ proxima ſint vrentibus, curationem moliri: quod video & antiquorum nonnullos auſos fuiſſe, iubẽtes Sandaracę nidorem per anhelitum in pulmones trahi: quum autem Sandaracam dico, non eã intelligi volo, quę Vernix vulgo vocatur, ſed quę Auripigmentũ à nobis dicit: porrò nec per Auripigmentum velim à te accipi priorẽ illam ſpeciem, quę citrina eſt, ſed alterã, quę eſt ruffa, & propriè Sãdaraca vocat: huius ergo ſuffitu ſi vtaris, non parũ proderis tantę contagi: proderit autem & Ari, vel alterius Dracunculi radix in eclegmate, vel decocto aliquo oblata: ſimiliter & Iris, & Scordiũ, & Dictãnum creticũ iuuabunt, & Diaſcordion, & Theriaca, & ſimilia. Quòd ſi morbus vltra principia iã pro greſſus vel catarrhũ mouerit, vel aliter in loco materiam collegerit, tum ſimul & ad ſeminaria,

A ſeminaria, & ad materiã potes animaduertere, ac catarrhum quidẽ ijs omnibus ingenijs regere, quæ medici docent, diuertendo, ſiſtendo, exiccando, euacuando: collecta vero materia ſi craſſa, ſi viſcoſa eſt, digeri, & præparari debet, vt per cõuenientes regiones expelli poſſit: ſed id ſemper ante oculos habe, vt contagionem, & putrefactionem prohibeas, & ſeminarijs obſiſtas: quare hoc in caſu reſinę maxime mihi placent, quæ omnes intentiones cõplectuntur, ante alias Terebinthina, mox Laricina, & Abietina, tum vero & Myrrha, & Styrax, & reliqua: poſſunt autẽ vel per ſe adminiſtrari, vel admiſta alicui ex p̃dictis pulueribus, qualis eſt Bolus armenius, & Sphragis, & Scordium: euitentur autem aſpera, & ſtyptica, quæ ſpuitionem impediunt: propter quod nec malum erit ſemper admiſcere aliquod lenientium, vt mel, vel saccharum. Decocta quoq; valde mihi laudentur, quoniam maxime penetrãt: optimũ ergo erit Scordium, & Ariſtolochia, & Dictamnum, & Pulegium, & Gummi, quæ cum ſaccharo ebulliãt in aqua pura cum pauco aceto: de quo decocto ſat erunt vnc. v. ſunt, qui radice Cinarum vtãtur ad omnem phthiſim, ꝙ valde exiccet, & per ſudorem euocet, quod & nobis admodum placet: ſi vero materia acrimonię cuiuſdã particeps ſit, ea debes afferre, quæ exiccent quidem, ſed minus calefaciãt: optimum, & ſuaue eſt Sacchari roſati vnc. ij. Boli armenij drach. j. Syrupi de pomis q. ſ. miſce, & vtere omni hora: ꝙ ſi materia iam corrupta apparebit, q̃d è ſputo cognoſces, ſi flaueſcit, aut liuet, & fœtet, expediens tunc erit euacuare, non ſolum per ſputi vias, ſed & per ſolutiua pharmaca, quæ pro re eligantur: ſi vero labes iam & in pulmonem trãſit, qui aut vlcus contraxerit, aut eò peruenerit, vt iam flacceſcat, tum ſcito ęgrũ eſſe in magno diſcrimine, quod vbi apud domeſticos præfatus fueris, hęc poſtremo re-

B media potes experiri. Primũ eſt decoctũ hoc, quod habet Xiridis cap. v. Tuſſilaginis, Dracũculi radicũ, inciſorũ omnium manipulum. i. lapidis Hæmatitæ, Sphragidos, Boli armenij ãn. vnc. ß. Symphiti, Althęę, ſingulorum vnc. j. Aluminis drach. ij. ligni Guaiaci lib. ß. infundantur per diem omnia in libris viij. aquæ puræ, & fiat decoctũ tertia parte cõſumpta, de quo vnc. v. ſumẽtur in aurora cum iuleb violato. Aliud eſt antiquorum remedium, quod Plinius dicit valere phthiſicis deploratis: foliorum & radicum Conſiliginis, quantum ſat eſt, fiat decoctio, & decocto vtere bis vel ter in die vnc. j. ß. eſt autem Conſiligo, quantum conijci poteſt, eadem, quam idem Plinius alio nomine herbam ignorans, Enneaphyllon appellat, herbarij noſtri Caprariam, quidam & Pulmonariam, nõ eam quidem, quę è genere Bugloſſi eſt, ſed aliam Pulmonariam, ita vocatam, ꝙ pulmonum vitijs valet, pręſertim ſuum & caprarum, quare nec ab re ab herbarijs Capraria vocatur. Enneaphyllon autem etiam vocata fuit, ꝙ folia nouem habeat, diuiſa Hellebori modo, alia longiora, alia breuiora, quales digiti ſunt in manibus, ſunt autem oblõga, per ambitum ſerrata, anguſtiora, quàm Hellebori, atre virentia cum leuore, flores, quales Hellebori, è ſolijs albicantibus quatuor conſtantes, ac veluti calathum cõflantes, in quibus ſemina quatuor iuxta poſita, quaſi racemus, ſuſpenſa ſunt: quare genus quoddam Hellebori videri poteſt: hanc & Ruellius ſignificare videtur, quum deſcribere vult Pulmonariã à veterinarijs vocatam: eſt autẽ vrentis virtutis, qua coniectura, quum & folia nouem ſortita ſit, eandem eſſe putamus, quæ à Plinio Enneaphyllon dicitur. Tertium remedium habet Axungiæ vnc. iiij. Butyri vnc. ij. Terebinthinæ vnc. j. Styracis liquidæ vnc. ß. Iridis, Thuris, Ariſtolochiæ, Enulę, ſingulorum drach. ij. Argenti viui vnc. i. fiat vnguentum, è quo brachia interna tota, & dorſum inunge: ſeminaria contagionis abſumet, & materiã corruptã p̃ ſputũ multam educet, verũ caue ne hectica febris adſit:

Hæc ergo ea ſunt, quæ mihi notanda viſa ſunt in phthiſi per contagionem accepta. C
quę curatio etiam ad omnem Phthiſim accommoda eſſe poterit, quæ ad id iam venerit, vt contagionem inferre apta ſit, quocunque modo cōtigerit ab initijs.

De curatione Rabidorum. Cap. 9.

MOrbi quidam ſunt, quibus niſi ilico (vbi apparuere) ſuccurſum fuerit, fera præterea ſit medela omnis, quales Carbūculi, quos Anthracas Græci vocāt, & Cancrenæ, & præcipue Rabies, de qua nunc agitur: qua de cauſa omnibus vulgo eſſe notos hos morbos oporteret, & nota quoque remedia ea, quę ſtatim ſunt adhibenda: quod in Rabie Sacerdotes melius inſtituêre, quàm medici, ad quos ſtatim deducuntur, qui demorſi ſunt, quos curant tum religione, tum medicorū officio, & inſtrumentis vtentes, vrunt enim & ipſi locum. Ergo circa Rabiem illud primo publicum ſit, ilico ſi fieri poteſt, locum demorſum vrēdum eſſe: rectius autem fiet, ſi prius ſcarificato vulnere ſuperponatur cucurbitula magna, quo extrahatur virus, mox vratur ita profunde, vt putare poſſis vſtionem ad ſeminaria ipſa perueniſſe, illa animaduerſione habita, quòd liberius fieri poteſt, vbi caro multa eſt, parcius, vbi nerui multi, & venæ: ferro id candenti, aut argento, aut auro fiat: quòd ſi cui nimis impium videatur, potes vrentibus medicamentis conficere: vbi locum inuſſeris, curato, vti decidat cruſta per Braſſicæ folium butyro illitum: interea tamen ſuperpone vnguenta, quæ ſimul euocent, & exiccent, ſi quid forte ſeminariorum circa locum relictum fuerit: hæc circa initia ſactitanda ſunt. Verum illud non ignorandum eſt, principia eius morbi valde ambigua eſſe, & latentia: in quibuſdam enim vſque ad dies duos protenditur principium, in alijs quoque ad quatuor, in nonnullis & amplius, prout & morbus in alijs magis, ī alijs minus acutus eſt: quare expedit morbum noſſe, ne te principium fallat, & quātum protenditur, in ipſo enim ſi debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus: ſi vero iam principium præterijſſe putes, & contagem iam altius radices egiſſe, vrendus quidem non eſt locus, quoniam agitabitur venenum magis introrſum: conſulo tamen, vt ſcarifices, & ſupra ponas emplaſtra, quæ euocent, & exiccent, quin & veſſicas etiā inducāt, quale eſt, quod habet Galbani, Serapinī, Opoponacis, ſingulorū vnc. ʃ. Euphorbij drac. j. Iridis, Xiridis, Ariſtolochiæ, Gentianæ, ſingulorū drach. j. Nitri, Sulfuris, ſingulorū ſcrup. ij. Ceræ quod ſufficit. Quoniam autē ſeminaria omnia contagionum materiam ſibi analogam inficiūt, & corrumpunt, exiſtimandum eſt per proceſſus morbi partem materiæ parari ad corruptionem, partem corruptam eſſe: quare & p ea, que prohibent putrefactionē, procedere neceſſe eſt, & per ea, quæ euacuāt: quæ vero omnium conuenientiſſima ſunt ad euacuandum, ſunt Hieræ, tum Archigenis, tū quæ Diacolocynthidos vocatur, atq; itē Helleborus, quo præſtantius nihil eſt in hac labe, ſi in ſero lactis exhibeatur: valet & Epithymum, & in vniuerſum, quæ melācholicum humorem purgant. Contagem autem prohibent, quæ probe exiccant, inter quę antipathia quadam peculiari laudāt omnes cinerem fluuialium Cancrorū vſtorum: laudant pariter & Gentianæ radicem, ſiue per ſe ſumatur, ſiue cum prædicto puluere in vino albo: quidam & Thus admiſcēt: quo medicamento vtendū eſt omni tempore morbi: cōmendant & Alyſſum herbā, quę nomē etiam ſortita eſt, q̄ ſine rabie hominem faciat, Arabes Alguaſcen appellant: in qua nō parua ambiguitas eſt inter medicos, primum quidē vtrū eadem ſit Dioſcoridi & Plinio Alyſſum, deinde & quæ nā apud illos ſit: Plinius ſiquidem folia Alyſſo dicit in orbem eſſe circa caulē,

qualia

A qualia in Rubia cernuntur: Dioſcorides autem dicit rotunda eſſe. Aliqui Plin. Alyſſum eſſe putant Rubię genus ſylueſtre, quod medium eſt inter ſatiuā Rubiam, & Aparinen, quod certe nec folia rotunda habet, nec traditis à Dioſcoride conuenit, qui de Rubia agens vtrunque genus proſequitur, mox de Alyſſo ſeorſum tractat: propter quod alij eam pro Alyſſo oſtendunt, quæ Lilialis ab Herbarijs vocatur, non quę apud Ruellium eſt Lilialis, ſed aliā, cui flos eſt albus: verum & huic folia rotūda non ſunt, ſed oblonga in acutum deſinentia: ſunt, qui putent eſſe eā, quæ Aſperula vocatur, minor paulo, q̃ Aparine, folijs in orbem poſitis rotundioribus. Porrò difficultatem etiānum auxere Paulus, & Aetius, qui de Alyſſo agētes concordes voluńt Alyſſum eſſe Syderitem Heracleā. Galenus quoq; libro.ij. de Antidotis eam deſcribens, non aliam ſignificare videtur, q̃ Syderitem illam, quæ Heraclea vocatur à nobis, vulgo Sclarea, in qua nō parum fallitur iudicio noſtro Ruellius, putans Sclareā noſtram non eſſe Syderitem heracleam, ſed Horminū: de quo plura in alijs diximus: quare nomen Alyſſi apud poſteriores Græcos aliter videtur acceptum, quàm apud Dioſcoridem, qui de Heraclea ſeorſum, & de Alyſſo pertractat: porrò nec folia rotunda Syderitis habet, nec ſemen in latitudinem ſe pandēs, ſed rotundum: niſi quis dicat Dioſcoridem voluiſſe quādam Heracleæ ſpeciem ſignificare, plures enim ſunt eius Syderitis ſpecies, vna hortenſis odorata, q̃ herba Sancti Ioannis apud nos dicitur, maior reliquis, caule, & folijs: alia eſt pratēſis, quæ proprie Sclarea dicitur, folijs aſperis, oblongis ad Saluiam accedentibus, caule quadrangulo, verticillis in orbem per interualla circa caulem diſpoſitis, in quibus flores purpurei ſunt, ſubcœrulizātes, falcati ad aquilini roſtri effigiem, quales & in ſatiua ſpectātur: alia eſt nemoralis,
B floribus exalbidis, ſubpallentibus, cæterum verticillis, & folijs prædictis ſimilis: eſt poſtremo & montana Syderitis, in totum pratenſi ſimilis, niſi quòd folia rotunda gerit, & verticilla minora, in quibus flore abiecto ſemina ſunt in inuolucro bina ceu cucutula: mulieres hanc & in hortis ſerunt, ac Betonicam falſo nomine appellant: hāc ergo fortaſſe opinādum eſt Dioſcoridi primum, mox Galeno & alijs fuiſſe Alyſſon, quæ & Syderitis quædam eſt, non ea tamē, quæ ſimpliciter Heraclea intelligitur à Dioſcoride, quā Pratenſem diximus: quicquid igitur de Alyſſo ſit, non errabunt iudicio noſtro, & qui minorem Rubiam vel contuſam, vel ex aceto potam exhibebūt in Rabie, qñ & cōtra ſerpentes valet: nec illi pariter, qui Syderitem, quoniam & illa mire deſiccat. Laudat Aetius expertū ſenis cuiuſdam Oxylapathum, quo tam introrſum, q̃ extrorſum vtebatur: non eſt autem Oxylapathum, quæ acetoſa vocatur (oxalis enim ea eſt) ſed illud, quod & folia, & ſemen acuta inter Lapatha habet.

DE CVRATIONE SYPHILIDIS, SEV GALLICI MORBI.

Cap. 10.

NVnc ad eas contagiones tranſeamus, quæ extima magis occupāt, incipientes à Syphilide morbo nouo: in cuius curatione nec plane medici conſenſere, præſertim quum primum in lucem veniſſet: nam, ſicuti in illius cognitione confuſi plurimum extitere, ac diſcordes, ita & in curatione non eadem arbitrati ſunt: qui enim aduſtionem putabant illius cauſam, per ea etiam medicabantur, quæ aduerſantur aduſtioni, non ſolū nihil iuuātes, ſed mirum in modum malū augētes: qui vero exiſtimabant eſſe idem cum Elephantia, per vinum viperatū & viperæ carnes curandū

præcipiebant:alij quidem iniungebant:alij & balneã fruſtra experti ſunt:alij dolo- E
ribus ſolis intenti reliquam curationem negligebãt , donec Empirici à ſimilitudine
quadam eius morbi cum ſcabie fera permoti, auſi ſunt primi per cauſtica morbum
curare:multi mox largius de tota curatione ſcripſere, inter quos & nos tribus libel-
lis ad PETRVM BEMBVM Latinis carminibus nonnulla primum luſimus, quum iu-
niores eſſemus, ac ciuitate peſtilẽtia graui vexata in CAPHIOS noſtros ſeceſſiſſemus,
vbi ad eam rem ocij multum nobis dabatur.

Quoniam vero Poetica, vt ſupra diximus, nec omnia admittit, nec ꝓſequitur, ne-
ceſſariumq́; nobis fuit plura tum relinqui, nunc quidẽ, ſi rurſus ea curatio pertracte
tur, & non poetice, ſed medice, magis operæpretium fiet, præſertim ꝙ nec ea de re
recte agi poſſe videtur, niſi contagionum natura bene perſpecta fuerit.

Qui igitur recte curare hunc morbum volet, ad hæc in primis aduertat, neceſſe
eſt: primum quidem, vtrum recens ſit ægritudo, an inueterata, & quouſq; proceſſit,
& ad quæ mẽbra, ſi neruoſa iam occupauit, ſi oſſa corrupit: tum & ſi benignior eſt,
an fera, & ſi multæ materiæ eſt, an paucæ, & an tenacis, an tractabilis magis: tota ne
extrorſum ſit, an & introrſum , & ſi vlcera multa ſunt, & an plus dolorum , quàm
puſtularum, vel contra, ſimiliter & gummoſitatum, &, vt vno verbo dicam, omnes
differentiæ eius morbi ante oculos habendæ ſunt, maxime aũt analogia: nã, tam & ſi
ad phlegma craſſum, & ſordidum per ſe ſit, non vna tamen eſt phlegmatis eius ra-
tio, vt dictum eſt: præterea & alia vniuerſalia conſideranda ſunt, ætates, ſexus, anni
tempora, complexiones, & id genus, neque enim omnibus omnia conueniũt. His
ergo bene perſpectis ſcito eam labem , quum iam oſſibus inſedit , extra ſpem eſſe,
niſi forte ea oſſa vri poſſint: quare aut eam curationem reijce, aut malum rediturum
prænuncia: ea etiamnum difficilior eſt, quæ eſt inueterata, & quæ à multa, & tenaci D
materia pendet, quæq́; multas gũmoſitates habet, & melancholicum hominem te-
net. Quare difficilioribus difficiliora etiam remedia ſunt adhibenda: particulatim
autem proſequendo, aer primo ne impurus ſit, non auſtrinus, verumtamen ne, vt
auſtrinũ fugias, valde borealem & frigidum eligito. Ocia porrò omnia, omnis igna-
uia, & deſidia tibi fugienda eſt, tibi omni ſtudio, omni conatu exercendum, laborã-
dum, ſudandum: hoc dico, hoc hortor, hoc iubeo: curre, ſalta, venare, pilam, luctam,
gladiatoriam exerce: per hęc materiam ſegnem liquefacies, attenuabis, & expelles, ac
cum ea & ſeminaria contagionis: ſed ita hæc facito, ne, quum remittes, protinus fri-
geas, & ocium ducas, ſed paulatim à fatigatione ad quietem te transferto, panniſq́;
obſepito, calido in loco morator, quin & in ipſo exercitio (ſi fieri poteſt) locũ frigi-
dum non deſidero. Ad hæc conſuetæ corporis expurgationes procurandæ, quę per
nares, quę per cutim, quæ per palatũ, quæ per aluum, & ſi quæ aliæ ſunt, vt hæmor-
rhoides, & menſes, & reliquę: nihil vero ſuperfluum exeat, præſertim eorum , quæ
per Venerem diſſoluuntur: vigilię vti nimię eſſe nolunt , ita nec nimius ſit ſomnus,
non interdiu factus, non ſtatim à cibo: curę nullæ , nullæ ſolicitudines adſint , nulla
ſtudia animum occupẽt, nulla demum aſſidua mẽtis intentio. Cibaria vero magna
cura paranda ſunt, atq; eligenda, atq; in primis neque tenuem diætam, neq; crapu-
lam volo: in vniuerſum autem vitanda ſunt putreſcibilia, dura concoctu, quæ viſco-
ſa, quæ mali alimẽti ſunt, tum quę exurunt, qđ in ſanguine dulce eſt: quare & lac, &
oua, & fructus, & leguminum omne genus, & paſtaica omnia, & Suillæ, & Tauri-
næ carnes, & Piſces, & id genus omnia fugienda. Piſcium tamen (quoniam ſæpe
ijs vti neceſſe eſt) minus mali erunt, Menæ, Erythini, quos Venetijs Arbores,

Cuculi,

A Cuculi, quos ijdẽ Lucernas dicunt, Scari, Percæ, Merulæ, Turdi, Aſelli, Auratæ, Phycides, & è fluuijs, & lacubus vocati Temali, & Strigili, & Lucij, & Cauacini, & Barbuli, & Sardellæ, & Carpij: è carnibus quadrupedũ quidem poſthabitis pedibus, capitibus, iocinoribus, & inteſtinis, cõuenient Hędi, Vituli, Hinuli, Lepuſculi, tũ Pulli gallinacei, Phaſiani, Perdicũ genus vtrunq;, hoc eſt, quæ Quaternices vocãtur vulgo à nobis, & quæ dicuntur Perdices, item & Turdi, & Merulæ, Attagenes, Hortulani, Galeritæ, Ficedulæ, & auiculæ nemorales, & reliqua, quę nota eſſe poſſunt.

Vinum ne generoſum ſit, ſed tenue magis, albũ: quòd & ſi aqua mulſa vti quis volet, non male faciet.

Quoniam autem (vt diximus) analogia eius morbi ad phlegma ſordidum, & craſſum per ſe eſt, ad hoc quidem præcipue dirigẽda intẽtio eſt, in quo & ſeminaria cõtagionis continentur, & pars iam inficitur, pars infecta, & corrupta eſt: quare & ad hęc tria, ſicut & in alijs, animaduertere neceſſe eſt. Ac ad ſeminaria quidem expeditiſſima eſſe poteſt curatio, ſi ad prima morbi initia acceſſeris, quæ interdũ cognoſci poſſunt, interdum non: nã ſuſpicio quidem multa, & iudiciũ veriſimile eſſe poteſt, quum quis ſe permiſtum nouit cum infecta, certiſſimum vero, quum iã & caries q̃dam circa pudenda obrepit: confeſtim igitur ea pars lauanda eſt per aquam roſaceã, mox rurſus lauãda, & fouenda decocto ex Alumine & Aerugine æris, aut inungendum circa pubem totam vnguentum, quod ad eum morbum confici ſolet, de quo poſt dicemus: tum & per os aliquid eorum ſumendum eſt, quæ contagioni obſiſtũt, qualis eſt Theriaca, aut Mitridatum, forte enim per hęc ita ſeminaria morbi abſumes, & interimes, quòd non vltra procedet. Si vero morbus iam non circa principia fuerit, ſed altius radices egiſſe cognoſces, & iã aut dolores, aut puſtulas, aut alia B indicia adeſſe, tum non ſola ſeminaria reſpicere debes, ſed ſimul & materiã, quę partim inficitur, & periclitatur, partim corrupta eſt: ſeminaria tamen nunquam volunt poſthaberi, ſed ſemper aut ĩterimi (ſi poteſt) aut frãgi, aut educi: materia, q̃ corrupta eſt, educi vult, quæ vero inficitur, reſtitui, aut & educi, ſi multa eſt: q̃m autem craſſa eſt, & ſordida, in multo lentore conſiſtens, nec reſtitui, nec educi põt, niſi ſubtilie᷑, & abſtergatur, quinimo niſi colliquetur ita, vt ab ea ſordities omnis abſtergi poſſit, & autexiccari, aut in ſudorem abire. Verum quia permiſta ſunt omnia, tum ſeminaria, tum materia propter lentorẽ, amplius & ſimul ſunt puſtulæ, & dolores, & ſępe gummoſitates, videndum eſt, ſiquod vnum ingenium, & remedium eſt, quod omnia exequatur, & omnibus valeat, an plura requirantur, & quę ea ſint: nã ſunt q̃ rentęnt per purgationes ſolas omnia abſoluere, alij per inunctiones, alij p ſuffitus, alij per ea, quæ in ſudorem conuertunt materiam, alij per ea, quæ obſiſtunt contagioni, alij vero modo vno, modo alio auxilio ad diuerſa vtuntur. quare de his omnibus diligenter quærendum videtur. Primum autem ab euacuatione ordiamur, quã vnã ſufficere ad totam curationem aliqui opinati ſunt, q̃d certe & nos in quibuſdã fœliciter ceſſiſſe vidimus, in quibuſdam autem non ſuffeciſſe: ſupponamus autem cum in omnibus, tum maxime in hoc morbo prius digerendam, præparandamque eſſe materiam, quæ educenda mox eſt, oportere autẽ calida eſſe, quæ huic malo conueniant, attenuatiua, &, vt dicunt, inciſoria, quoniam materia lenta eſt, & ſordida, ac ſegnis: optima igitur erunt Oxymel, & Mel roſatum, & ſyrupus de Praſſio, de Hyſſopo, de Betonica, de Calamẽtho, de Epithymo, de Lupulis, & conſimiles, quibus aquæ addantur Iridis, Enulæ, Epithymi, Agrimoniæ cap. v. Fœniculi, Apij, Pulegij, Origani, Pimpinellæ, Cardi benedicti, Cicerbitę, Chamædryos: aut fiat

decoctū ex eiſdem, & Scordio, & Dictāno cretico, & Thymo & Betonica, & Schi- C
nātho, & Verbena, & Syderite heraclea, & Amomo, & Agalocho, & eiuſmodi. Po-
tes eodem tpe digerere ēt materiā per inunctionē hanc, vel conſimilē: ſucci Rutæ,
ſucci Enulę añ. vnc. j. Theriacę vnc. ij. Thuris drach. ij. Piperis drac. j. Axungiæ, me-
dullæ Vituli, Butyri recentis, ſingulorū vnc. j. olei Chamęmelini, irini, quod ſufficit:
ex hoc inungātur dorſum, brachia, & crura: concoquet materiam, & dolores leniet.
Ergo digeſta materia euacuāda eſt: è ſimplicibus vero, quæ pręcipue valeāt, ſunt Co-
locynthis, & Hermodactyli, & Helleborus, & Agaricus, & Aloe, quibus admiſcen-
da ſunt, quæ ſimul liquefaciant, & diſſoluant, qualia Serapinum & Galbanum, &
Bdellium, & Opopanacū, & Hammoniacū, & Myrrha, & Laſer, & eiuſmodi: ex cō-
poſitis autē conſuetis ſunt Aggregatiuę pilulę, & de Hermodactylis, & Arthreticę,
& Indæ, & de lapide Lazuli, & Benedicta, & eiuſmodi, tum & electuariū Indum, &
Hamec, & de Benedicta, & Theodericū, & Hiera diacolocynthidos, & Hieræ à Scri-
bonio deſcriptæ, & alia multa. Facta igitur prima euacuatione rectę illi mihi viden-
tur facere, qui & rurſus concoquāt, ac rurſus purgent: vidimus enim, qui factis exa-
ctè purgationibus probe fuerint reſtituti: aliqui ſecūdos ſyrupos faciunt, ſimul etiā
ſolutiuos, addentes ipſis aut Senam, aut Agaricum, aut Hermodactylos, aut Helle-
bori ſcobem vel diebus ſingulis, vel alternis, quod etiam laudem.

Si igitur vna hæc curatio ſufficere videatur, reliquis parcemus: ſin autem non
ſufficere, vt profecto perplurimū accidit, vbi aut inueteratus ſit morbus, aut materia
craſſior, & tenacior, tū alia tentare remedia oportet: quare & reliqua examinemus.
Sunt, qui ſtatim ad inunctiones ſe illas transferunt, quæ è cauſticis fiunt, quod &
primis tēporibus maxime factitabāt: ſed certe ſatius ego exiſtimo illa prius experiri, D
q̄ & minus acerba ſunt, & nullius periculi, quod quidam fœlici ſatis ſucceſſu ſępe fe
cere, poſt purgationes aromatica quædam exhibentes, quæ tum exiccant, & abſter-
gunt, tum ſubtiliāt, & cōfortant: talia ſunt Calamus aromaticus, Macer, Agalochū,
Caſia, Zedoaria, Zingiber, Schinanthum, Iris, & alia, quorum decoctum mire videt̄
conferre. Aliqui ſolo ligno Iuniperi multos ſanauere, alij Cupreſſo, alij Citro ſola,
quorum ſcobe nō alio vtuntur modo, q̄ quo & Guaiaco: de quo iam dicendum,
quando inter alia maxime in vſu eſt. Defertur ad nos ea arbor ex Hiſpana vocata in-
ſula noui orbis, & adiacentibus, vbi & morbus maxime familiaris eſt: optima autē,
quę ex ea inſula, quæ Beata vocatur.

Delatę differentiæ ſunt multæ non negligendæ, nam primis temporibus trunci
magni, craſſiq; afferebantur, & antiquiſſimi, quibus albi parum, nigri multū inerat,
nunc rami ferè portantur recenter cęſi, in quibus albi multum, nigri parum ſpecta
tur: hi amariores lōge ſunt, & ſtyptici magis, antiqui acuti magis, q̄ amari, vel ſtypti
ci, magis etiam reſinoſi: abijciebatur primis temporibus ſummus cortex, nunc ma-
xime is aſſumitur, maiore etiam pretio, q̄ reliquum lignum.

Videtur autem hęc arbor omnia aptiſſime pręſtare poſſe, quæ in hoc expetuntur
morbo: nam, quoniam è ſubtiliſſimis conſtat partibus, & ijs calidis circa tertiū gra-
dum, & ſiccis, tum & reſinoſa eſt, poteſt quidem plurimum exiccare modis omni-
bus, hoc eſt per caliditatem, per ſiccitatē per ſe, & per imbibitionē: poteſt & ſudorē
prouocare, tum & ſubtiliare, & liquare materiam, & abſtergere, ac demū, ꝙ ſimul
reſinoſa ſit, putrefactioni, & contagioni non parum obſiſtere: videt̄ aūt & vim quā-
dam medicatā habere, propter quod & aluum mouere ſolet: cęterum illud notandū
eſt, ꝙ antiquum lignū, ꝙ acutum magis ſit, etiā diſſoluit, eliquat, & ſubtiliat magis,

A q̃ recens:quare,vbi craſſior ſit materia,& gummoſitates multæ,id magis eſt eligendum:recens vero exiccat quidem magis ea ſiccitate,quę per qualitatem exiccare poteſt,minus vero per eam,quę fit à caliditate:quare ſimpliciter exiccat minus , quoniam , quæ à qualitate ipſa ſicca fit actio, ſatis pauca eſt comparatione illius , quæ à caliditate fit,cõfortat autem magis,propter ſtypticitatem:quare , vbi delicatior eſſet complexio,& deſideraretur confortatio membrorũ , materia autem ſubtilior eſſet, eligendum,quod recens venit.

Corticequoq; indiſcrete multi vtuntur,putantes exiccare magis,qm̃ ſiccior videtur,ſed certe ſiccior & hic eſt ea ſiccitate, quę à qualitate ſicca fit,& ab imbibitione, nõ autem ea,quę à caliditate:quare & minus colliquat,& ſubtiliat minus,& diſſoluit, & ſudorem minus mouet:quo circa &de ipſo idem dicatur,quod de recenti dictũ eſt. E ligno pręterea antiquo decoctio fiebat multo limpidior,& multo acutior, ꝙ propter denſitatem eius ligni minus de ſcobe admiſceretur, plus autem acrimoniæ,quòd calidius eſt,è recenti autem, & è cortice plus admiſcetur ſcobium , quare turbidior fit aqua,& amara magis,minus autẽ acris,quòd tale ſit id lignum, & cortex: minus etiam ex hoc de ſpuma colligitur , q̃ ex antiquo, qm̃ in antiquo plus eſt de nigra ſubſtantia,vbi & plus reſinæ ineſt:quare ſępe miratus ſum , cur tanta mutatio eius ligni ſit facta,& quomodo cortex,qui abijci ſolebat, nunc in tantum precium venerit , niſi quòd natura medicorum eſt noua ſemper inducere, per quæ & plus authoritatis,& plus lucri acquiritur:eadẽ innouãdi cupiditas aquã,in qua coquebatur,mutauit in vinum,quod rurſus indiſcrete à multis nõ ſine magno periculo vſurpatur, vidimus enim multos è potu vini illius male affectos in inſanabilem

B ægritudinem decidiſſe: quare qui complexiones calidas & ſiccas habent, habitudines extenuatas , materiam morbi aduſtiorem , ij cauere ab eo potu debent : ſecurius vero ij accipient, qui craſſi ſunt,& humidi,& quibus materia morbi ſegnior eſt, & multi lentoris,& in locis remotis,in ijs enim non inutile erit addere, quod exportet virtutem ligni,& quod ſubtiliet etiã,& amabile membris ſit:qua de cauſa multi & mel addunt,multi vinum nõ in ipſa decoctione,ſed poſt admiſcent, quoniam ſimul decoctum auſteriſſimum, & ingratiſſimum facit potum.

Pręparatur autem lignum hoc pacto:Lima oportet ſcobes ex eo facere,non contuſione,non inciſione:lib.j pulueris in libris xij aquę inſunditur per horas xxiiij, in olla librarum xvj capaci, dein coquit lẽto igne,collecta diligenter ſpuma,& ſeruatã ad vſus , quos dicemus, donec ad dimidium conſumatur : decoctum hoc primum colatur,& ſeruatur:tum fit & ſecundum decoctum relictis ſcobibus inijciẽdo totidem aquæ libras,ſed hoc ſi decoquatur ad quartę conſumptionẽ,ſat erit:vti eo oportet loco vini , priore autem vtimur vt medicamine:ſunt qui in primo decocto ſimul aut Senam,aut Hermodactylos,aut ſimilia concoquant:alij nõ hæc addunt,niſi ſingulis quinque,aut ſex diebus. Ergo primi decocti dantur in aurora vnc.vij,aut viij. ægro in loco calido,qui nec tranſpiret,conſtituto,qui è lectulo ante horas tres non exurgat,expectans ſudorem: horis ab hoc potu quinq; prãdium exhibeať: à prãdio horis vj, rurſus eiuſdem decocti vnc.v.dentur , ſi æger ferre poteſt, ac poſt horas iiij cœnet. Primis temporibus æger per menſem integrum nunquam cubiculo exibat, nunc data eſt licentia maior : eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo vix ſeruaretur vita, quod erat panis vnc.iij , vel ad ſummum iiij , carnis pullinę vnc.ij, paſſulatum vnc.j:vino prorſus abſtinebant , loco cuius vtebantur ſecundario decocto,aut ſimplici, aut cũ melle facto:nunc omnia licentioſius aguntur,nam & domo

exire ſinunt,& largius alunt,verùm,qui patientius cuncta ferunt,& ſecurius, & in- C
columius curantur. Aliqui panem biſcoctũ dari iubent,quo ſcilicet,vt arhitror,exic
cent magis: ſed certe exiccatio hęc non ea videtur mihi,quam quęrimus: quęrimus
enim non eam,quæ ex alimento fit,quatenus alimentum eſt,ſed magis illam, quæ
circa humores fit, vt à medicamento: biſcoctus autem panis quatenus alimentum
membra exiccat,quod non quærimus,quatenus autem medicamentum(quando &
ipſe ſiccus eſt)& qualitate,& imbibitione poteſt certe exiccare,ſed ad humores non
trãſit hæc exiccatio,niſi prius exiccetur ſanguis ab alimẽto factus, quare & ſuperſti-
tioſum ſemper exiſtimaui hunc vſum,& affectatum,& parum vtilem. Spuma vero,
quam collegiſti,illinẽda ſunt vlcera, ſiqua ſunt, necnon & calloſitates omnes,& lo-
ca quę dolent. Porrò ſatis eſſe ſolebãt huic potui dies triginta, nũc plures requirunt,
ſiue ꝙ materia craſſior & terreſtrior facta ſit,q̃ primis temporibus, ſiue ꝙ non vta-
mur ligno antiquo,& licentia ægrorum ſit maior, qua de cauſa in maiori parte non
ſemel ſed bis dari hunc potum neceſſe eſt.

Si vero in vino facere decoctum placet,prius bene conſule & temperaturã ægri,
& habitudinem bene ſpectato, item & ætatem, & anni tẽpus. Poteſt idem decoctũ
fieri in aquis ſublimatis Endiuiæ,& Cichoreę,& Lupulorum,& Boraginis,& ſimi-
lium,quod iuuantiſſimum nõnunq̃ vidimus, atq; ita ſe habet, quæ per Guaiacum
curatio fit:quo ſi careas,vtere vel ſuprascriptis,Iunipero,Citro,Cupreſſo,vel & Te-
da, & Terebintho, & Cedro,& Ebeno, vel Calamo aromatico cum radice Gẽtianę.
Nunc ad eos veniamus,q per ſudorem curant:viæ eorum multiplices, alij per ea ſu-
blimata curant, quæ Elexir vocat, omnia acutiſſima, & ignea, periculoſa quidem,
& euitanda: alij per ea faciunt, quę ſimpliciter ſudorifica dicuntur, quibus & aro- D
matica admiſcent,ſic enim & putrefactioni reſiſtunt,& materiam liquãt,& in ſudo
rem vertunt. Pręſtantiſſimum inuentum eſt radix Cynarum:ea(vt perhibẽt)è regio-
ne Sinarum defert à negociatoribus ijs,qui ad Calicut,& Taprobanen,& vltra naui
gant:qua incolæ vtũtur ad ægritudines multas, præcipue autem ad morbum Galli-
cum:ſudorem plus,q̃ credi poſſit,prouocat,& exiccat,quare nec mirum eſt, ſi huic
morbo valet:modus vtendi hic eſt. Radices ꝑ tranſuerſum incidantur in aſſulas te-
nues rotundas,atque harum vnc.j. in libr.xij aquæ ponuntur in vaſe teſtaceo,capa-
ci libr.xvj,ac igne lento ad conſumptionem tertiæ partis coquuntur,decocti lib.ſ.
datur in aurora bibẽda,reliquum ſeruatur loco vini potandum: eiuſmodi decoctũ
diebus ſingulis fit:duas vel tres horas morari in lectulo oportet,ac ſudare, mox ſur-
gendum,ſi videbitur,verũ aperto aeri exponi non conuenit, niſi poſt dies ſeptem.
Dãtur aũt toti curationi dies quinq; & viginti ferè, ita vt vncijs quinque & viginti
tota curatio expleat:interea omnis venus cauẽda,acerba omnia,& cõcoctu difficilia
vitãda. Si vero careas ea radice, vti potes loco eius radice Cannarum noſtratiũ, cui
Calamum aromaticum addas:potes & radicẽ Perſonaciæ decoquere, quæ mire ſudo
rem ciet, cui ſi Irim adiungas, vel Xirim,& Acorum,& Calamum aromaticum,&
Schinanthum,vtiliter facies:ac decocto vtendum erit per dies plures. Poteſt & aliud
decoctũ fieri,qđ intentiones omnes complebit. Gentianæ,radicum Bulalapathi, ſeu
Biſtortæ,Coſti,Ariſtolochię,Iridis,Caſiæ ligneæ,Scordij,Dictãni cretici,quod ſuffi-
cit:de vnoquoq; infunde,decoque,vt prædicta. Hæc ergo ſunt, quæ factis debitis
purgationibus, ſi non recedit morbus,experiri potes,vti blandiora,& ſecura magis.

Nunc & acerba proſequamur,quibus primis temporibus ſtatim vtebant,ab Em
piricis primum inuenta:alterum fuit inũctio, alterũ ſuffitus:quæ quamuis Empirice
inuenta

A inuenta fuerint, & à ſimilitudine (vt diximus) ad Scabiem, habent tamen idoneam rationem: nam ex ijs conſtát, quę ſeminaria exurunt, & totam materiam exiccant, & abſtergunt, & liquant, & in ſudorem vertunt: materia eorum è cauſticis potentia eſt, aut è propinquis cauſticis, quibus adduntur conuenientiſſima quæq;. Quæ ergo in vnctionem veniunt, alia ſunt cauſtica potētia, non quidē quale Chalcāthum, & Arſenicum vocatū, & Sublimatū: ſed quale Argentū viuum, quæ materia ferè eſt huius medicamenti: eſt autem potentia cauſticum, ꝙ ex ſubtiliſſimis, atque igneis partibus conſtat, quòd Sublimatum oſtendit: vbi igitur particulæ illæ intra corpus actu factæ ſunt, ſiue quòd per ſe ſint natæ plurimum calefacere, ſimul ac vnitæ ſunt, & ſeparatæ ab alijs, ſiue quod minima omnia Argenti viui ſint apta plurimum incaleſcere à calore noſtro, & ob denſitatem materiæ mox etiam exurere, tum quidē & exiccatio, & exuſtio circa ſeminaria contingit: adduntur &, quæ intro pottent virtutes cauſticorum, & ſimul emolliant materiā, quo aptior ſit liquari, vt pinguia: adduntur &, quæ ſubtiliant, & abſtergunt, & liquant, ac poſtremo, quæ cōtagionibus modis omnibus aduerſantur: tale eſt, quo ſæpe vſi ſumus, quod habet Axungiæ porcinę lib. ʒ, Butyri recētis vnc. iij, Terebinthinæ, Styracis liquidæ, ſingulorū vnc. ij, Thuris, Myrrhę, Maſticis, ſingulorum vnc. ʒ. Iridis, Ariſtolochię, Gentianę, ſingulorū drach. iij, Hellebori drac. ij, Sulfuris vnc. ʒ. Nitri drac. j, ſucci Enulæ, ſucci Opij, ſingulorum vnc. j, Olei laurini, roſati, q. ſ. Aceti vnc. j, Argenti viui pars omniū octaua, miſce & fiat vnguētum in mortario ferreo. Poſſunt & leniores compoſitiones fieri, & diuerſæ formari, prout & intentiones, & caſus diuerſi ſunt: quare & illud notandum erit, quòd, vbi plus gummoſitatum videbitur, plus pinguedinum apponēdum erit in vnguento, vbi minus gummoſitatum, plus autem puſtularū, & vlcerū,

B plus puluerum apponatur: in delicatioribus vero minus argenti addendum erit: vbi vero complexio calidior fuerit, imponēda, quæ tēperent, vt Butyri plus, & plus Olei roſacei, minus vero exiccātium. Prius autem, q̃ linias, exactiſſimæ purgationes procurandæ ſunt, & phlebotomia etiam, ſi expedit: qui vero inungēdus erit, loco calido ponatur, inungaturq́; totus præter caput, pectus, & ſub alis, tum ſtuppa multa calida faſciādus: ſunt, qui & ſacculos ex hordeo calefactos inter coxas & ſub alis ac pedibus ponant, quo penetret vnguentū magis, & ſudent melius: aliqui bis in die inungunt, quod graue nimium eſt, ſatis erit, ſi ſemel inūgas: quidam & ſtatim à prandio vngunt, quod, & ſi ad ſudorem eliciendum accommodatum videtur, ad totam tamen nutricationem ineptum eſt. quare melius inungere per horas quinq; ante prādium: eo tēpore nihil prohibet & meracum etiam vinū cōcedi album. Poſſunt inūctioni dies x. dari, à quibus ſi exulcerari os incipiet, & ſputum multum emitti, id cōpeſcendum non eſt, ſed ſinēdum, donec videatur os male affici, tum foue aut Lacte, aut aqua Hordei, & Diamoro, vel Melle roſato: mox etiam, vbi vlcerum ſanatio quęrenda ſit, è ſtypticis, & alumine os ablue, & gargariſſa. Dicendum autem &, quæ iuuamenta ex hoc linimento conſequantur, & quæ nocumenta: iuuamenta erunt, ꝙ dolores miro quodam modo tollentur, gummoſitates diſſoluentur, aut in ipſa vnctione, aut poſt, vlcera ſanabuntur, & puſtulæ omnes recedent, verū non ſine ſuis incommodis & malis, quorum primum eſt fœditas vnguēti illius, mox grauius eſt, ꝙ os & palatum exulcerantur, ac ſordities tāta p os concitatur p dies xv. & amplius, vt nihil fœdius, nihil intolerabilius videatur: cibus nullus mandi poteſt, etiam vix ſorberi datur, dētes luxātur, ſomnus adimit, & breuiter per id tempus nihil grauius ſentiri poteſt: multi præterea ſublato morbo tremuli remanſere, multis reuixit labes.

bes. Inuenere idem Empirici & ſuffitum: ęgrum collocant in matella, pānis optime circuntegunt, vt ne etiam os extet, tum Cynabarim cum Thure miſtum vrunt, quo ſuffitu incaleſcit ęger mirum in modum, ac ſudat: acerbiſſimum vero eſt medicamentum, quo ego nunquam auſus ſum vti ad corpus totum, ad certas autem partes, vt crura, & brachia, quū vel ſphaceli adſunt, vel ferę gūmoſitates, vel dolores, vel vlcera male morigerata, etiam pręſtantiſſimum arbitror: cęterum ab eo abſtinendū ſuadeo, nec Empiricis credendum, quibus nihil temerarium eſt magis, quando & per os etiam auſi ſunt Argentum viuum, & quodq; Pręcipitatum vocant, confectis ex ijs pilulis exhibere, quaſi eadem vis ſit Argenti viui extra appoſiti, & deuorati. Vtūtur autem Cynabari, quoniam & in ipſo potentia eſt viuum Argentum. C

Quærat autem fortaſſe aliquis vtrum balnea conueniant huic morbo, qualis Aponēſia, & Porretana, aut etiam noſtra, nam & exiccare poſſunt, & abſtergere, & ſubtiliare, & ſudorem inducere: ad quod dicimus experientia conſtare nihil aut parum ea prodeſſe: cauſam ipſe arbitror, ꝙ debiliora ſunt, quàm vt poſſint materiā tā craſſam, & tam lentam liquare: leuiores quidem cutis īfectiones, qualis eſt Scabies, & Impetigo, & quæ ab hepatis aduſtione contingunt, & ſalſo phlegmate, vel noſtra Calderiana tollere valenter poſſunt, maiora vero non poſſunt: propter eandem cauſam & pulueres, qui ſupra laudati ſunt contra contagiones, frigidi exiſtentes, vt Bolus armenius, & Sphragis, & Gēmę, nihil ad hūc morbū valent, ſed ſolum qui calidi ſunt, vt Thus, & Maſtix, & Myrrha, & Scordium, & Dictamnum, & alij, quocunq; modo fuerint adminiſtrati. Sūt autem cum hoc morbo accidentia quædam cōiuncta, ad quæ particulatim interdum oportet adhibere remedia, inter quæ eſt dolor capitis, interdum totum occupans, interdum partem, materia multa diſtēta, & coacta ſupra caluariā ſub Pericraneo vocato, qui ſępe nullis remedijs leuari ſolent: ad quos ego nihil iuuantius inueni, q̄ inungere interna brachia, præſertim qua venæ cephalicę protenduntur, hoc linimento. Succi Inulę, ſucci Bryonię, Styracis liquidę, Terebinthinę, ſingulorum vnc. j, Gummi Eleni vnc. ʒ. pinguedinis Vrſi, Anſeris, Butyri, ſingulorum vnc. j. ʒ. Thuris, Iridis, ſingulorum drach. iij, Olei Irini, quod ſufficit, Argenti viui octauam partem. Sunt ſępe & gummoſitates tantæ duritiei, vt nec Guaiaci ſpuma, nec alijs ſolitis linimentis auferri queant, quādoque protenduntur per longitudinem tibię tanto dolore, vt mors pręferatur: quapropter ad valentiſſima remedia recurrere oportet: quidam ſuffitus pręd ctos adhibēt, alij acceſum & candentē Pyritē lapidē ſpargunt decocto Guaiaci, & aceti, & locum fouent. Confert autē & hoc emplaſtrum: Radicis Cucumeris agreſtis; radicis Iridis, ſingulorum, quantum ſat eſt, coque, dum tenereſcant, tum libram harum accipito, Ammoniaci, Serapini, Galbani, ſingulorum vnc. ij, Styracis liquidę vnc. j. ʒ. pinguedinis Vrſi, Butyri, ſingulorum vnc. j, Argenti viui quartam omnium partem miſce, & pro arte emplaſtrū cōfice. Interdum fauces, & guttur ex prauis deſtillationibus eroduntur, quibus, niſi ſuccurratur, ſępe gargareo abſumitur, ſępe vſque ad oſſa tranſit corruptio: factis ergo purgationibus, &, quas potes, diuerſionibus, gargariſſare oportet decoctum, quod fit ex Liguſtro, & Plantagine, & Cytinis, in quo mox Alumen, & Fęx aceti, & Nitrum diſſoluantur cum Bolo armenio. D

Tangere item oportet locum, ſi hęc non conferūt, bombice infuſa in aqua Æruginis ęris, Sandaracæ, & Aluminis: fit & aqua ad id mirabilis: deſtillatur Theriaca in aqua vitę, & aceto per elambicum, aqua exit limpidiſſima virtutum multarum, pręcipue autem valens, vbi profundius conduci vis medicamenti debet: ſi ergo

Bolum

A Bolum armeniũ, aut Sphragida in eo diſſolueris, ac partes eroſas tetigeris, & ſeminaria eius cõtagionis abſumes, & eroſionem omnem ſanabis. Nonnullis & pili cadunt, aut barbæ, aut ſuperciliorũ, aut & capitis, quod deformes, & ridiculos homines facit: cõtinuo ergo è ſpeciebus Hieræ Diacolocynthidos pilulas cõfice, & à cibo ſuſcipe, tum Guaiacũ cum Melle, & Ladano in vino coque, & foue locum eo decocto calido. Valet & hoc odoriferũ, quod habet Pomatæ vocatæ vnc. ij, Ladani vnc. ſ. Muſci gra. iij, Aquę roſatę, in qua bullierint gr. vj Sublimati, vnc. j. miſce oĩa, & bene incorpora, & line. Valet & aqua prædicta, è Theriaca deſtillata. Accidit quãdoq;, vt adoleſcẽtuli ſint, q hoc laborãt morbo, vel è matre cõtracto, vel è nutrice, quibus p̃dicta auxilia prȩſtari nõ poſſunt: his caſibus ego cõſueui facere decoctionem Guaiaci, quo pacto monſtrauimus ſupra, mox decoctum id per elambicum in puriſſimam aquã deſtillari iubeo, ac puero bibẽdam do diebus ſingulis vnc. iij, vel iiij: ea & ebibi non ingrata eſt, & nõ parũ iuuat. Atq; hęc demũ ſunt, q̃ de Syphilide ſeu MORBO GALLICO dicẽda mihi viſa ſunt, ad q̃ ſiquis recte reſpexerit, cõpoſitiones multas, & varias formare poterit pro ętatibus, & ſexu, & complexionibus, & materia, & reliquis, quæ, diuerſa quum ſint, diuerſa etiam remedia expoſcunt.

De curatione Elephantiæ. Cap. II.

QVi de curatione Elephantię ſcripſere, ſicuti materiam ſolam, in qua conſiſtit, conſiderarũt, ita de ea ferè ſola, quæ in nobis primo fit, curationem tradidere, de ea vero, quæ per contagionem ab alio concepta eſt, atque ea quoque, quæ primo in nobis fit, quatenus contagionis rationem includit, nihil certe attigere, quod profecto par erat facere: nam in ea quidẽ, quæ contagione cõtracta eſt, ſano
B alioquin homine exiſtente, & melancholia non exuberãte, quid per Deos facies per initia? ſi materiam digeras, ſi euacues, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes pſilothris vtebatur, & cauſticis, vel ijs, quę cauſticis propinqua ſunt? cur non ita in Cancro operamur, quum ex eadem materia ſint? certe non oportebat ſolum dicere, redundante in venis melãcholico humore, & non potente à ſplene trahi, & digeri, expelli à natura ad cutim, atq; illic eas puſtulas facere, ſed oportebat & illud enarrare, ꝙ illic putreſcit, nec ſolũ hoc, ſed ꝙ putreſcit ſordida quadã, & cõcluſa putrefactione, per quam & contagionis ſeminaria includit, atque in hoc à Cancro differt: propter quod alijs Cancer, alijs Elephantia indiget, quanquam remota in materia communicent: quapropter ſi alicubi audies Galenum dicere eodem modo curari oportere Elephantiam, quo & Cancrum, ꝙ ex eadẽ materia ſint, intelligas oportet, quãtum ad antecedẽtem, & remotam materiam ſpectat. Duplicem igitur ſcopũ in Elephãtia eſſe ſcito, alterum ad materiam, iſtam remotam, ſi qua eſt, quæ in corpore redundet, alterum ad materiam; quæ circa cutim iam putreſcit, & cõtagioſa fit: ſi igit̃ prior illa materia redundare tibi videbitur, protinus ſecare non ſolum venam baſilicam debes, ſed & vtranque, ſi expediens videbitur, conſentientibus cæteris: verum per initia hæc fiãt, & quum in aliquo primo oborta eſt contagio: nã, vbi aut ab alio accepta fuerit, aut in tantum proceſſerit, vt fera iam ſit, tum, ſi ſecabis venam, contagem introrſum trahes, & hominem in maiori periculo ſtatues: reliquam vero materiam digerere oportebit, & mox euacuare: digeremus autem per ea, quę incidunt, & ſubtiliant, & abſtergunt, ea commiſcẽtes, quæ leniter humectent: quare aptiſſimum erit Serum caprinũ, in quo decoquantur Stœchas & Thymum, & Epithymũ, & Satureia, & Scordiũ, & Dictamnum creticum, & Iris, & Seris, & Lichen, & Stratiotis,

&

& eiuſmodi, quæ varianda erunt, prout & materia modo minus, modo magis exuſta eſt: ſyrupi vero erunt, & Oxymel, & qui fit de Epithymo, & de Fumoterræ, & Sapor, & de Pomis, & eiuſmodi: euacuare autẽ oportebat per Hieras, qualis eſt Diacolocynthidos, & Ruffi Hierà, & Archigenis, necnon & per Helleborum, & Epithymum, & Senam, & Polypodium, & ſimilia. Materia veru, quæ puſtulas facit, & ipſa quidem digeri vult, hoc eſt parari, vt abſumi poſſit: faciunt autem hoc, quę ſubtiliãt, & leniter molliunt: quoniam vero & lentore quodam, ac ſorditie referta eſt ea materia, tum & ſeminaria contagionis includit, abſtergentibus, & exiccantibus indiget, exiccantibus autem non medioctiter, ſed validioribus, & aut potentia cauſticis, aut propinquis: medicamenta igitur, quæ huic cõtagioni valent, ſunt, quale Nitrum & Sulfur, & Helleborus, & Cedria, & Thus, & Iris, & Argentum viuũ, & Terebinthina, & Styrax liquida, quibus addantur adipes, è quibus placeant Taurinus, Vulpinus, Vrſinus, & Leoninus. Dubitabit autem aliquis, quomodo tam calida cõueniant, qm̃ tam materia, quàm ſeminaria in aduſtione quadam conſiſtunt, quare fieri videtur, vt in vtroque adaugeatur aduſtio: verũtamen videmus & antiquos ex his medicamenta exhibuiſſe, qui & Nitro, & Alcyonio, & Pſilothris, & vtroque Helleboro, & trochiſcis Andronis vtebantur: rectè igitur fieri exiſtimamus, vt per prædicta contagionem hanc extinguamus, ſed conuenientiſſime apponentur aliqua, quę tum humectent, tum & aliquantulum refrigerent: placet igitur, vt & Butyrum addať, & mucilago Pſyllij, & Polygonati, & ſuccus Solatri hortenſis, & ſimilia, ne plus æquo ſanguinem exuramus: præcipuam autem & in hoc vim habet Argentum viuum, ſicut & in Gallico morbo. Ad hęc autem valet & Viperæ caro, & viperarum vinum, & Crocodilorum terreſtrium, & Aſellorum, qui ſub vrceis degunt, necnon & Trifoliũ aſphaltite, & Syderitis herba, & Calamus aromaticus, & raſura Eboris: placent & balnea tepida, in quibus ſi more antiquorum inunctiones prædictæ fiant, non certe præter rationem fiet. C D

Sunt porrò & alij in contagione conſtituti morbi, vt Lepra, ita à Græcis vocata, & Scabies, & Papulæ, & Areæ, & Ophiaſes, & Ophthalmiæ quædam, & Dyſenteriæ etiam nonnullæ, quorum omnium curationi ſcribendæ parcemus, exiſtimantes è prædictis viam vnicuiq; ſatis patere ad ea rectè tractanda: quare, & quantum ad inſtitutum noſtrum negocium attinet, hæc dicta ſint.

AD EVNDEM ILLVSTRISS ET REVERENDISS. CARDINALEM ALEXANDRVM FARNESIVM.

HAec ego florentes Sophiæ digreſſus in hortos
Italiæ decus, o iuuenis FARNESIA proles,
Condebam, lectasq; tibi de more ſacrabam
Primitias, dum tu magni inter Cęſaris arma,
Gallorumq; acies, recti Pacisq; ſequeſter
Res miſeræ Europæ fractas componis, & omne
Robur, & arma Dei Maumethem vertis in hoſtem,
Percurrisq; omnem, veluti Sol aureus, orbem.
Fortunate nimis, quem cunctæ applauſibus vrbes
Excipiunt, Pacisq; vocant Patremq;, Deumq;,
Inq; caput, ſacrosq; ſinus, humerosq;, manusq;
Et nigras Violas, & candida lilia iactant.
Cui magna Italia, & terrarum maxima Roma
Aſſurgit, feſtosq; dies, & ſacra nepoti,
Solennesq; agitat pompas: denſi vndiq; circùm
Stant populi, & ſtudio ingenti, & clamore ſecundo
B FARNENSVM genus omne, alto de ſanguine ductum
Aeneadum longa ſerie, ſuper Aethera tollunt
Patres, atque Duces, & partos mille Triumphos:
Aßenſu reſonat Tybris, & Tyrrhena reſultant
Littora, ſepteni reſponſant gaudia colles.
O nimium dilecta Deo, prælataq; longe
Progenies, ſiue Imperijs & Marte regendæ
Sint res Romanæ, ſeu Relligionis habenis.
Atq; equidem è fracto Imperio, Romaq; cadente
Seruatam hanc ſtirpem fato, ſtatuentibus & Dijs
Crediderim, quo Romanum per ſæcula nomen
Staret, & Ara Dei, quæ primum maxima magnis
Auſpicijs fundata fuit, ſit maxima ſemper.
Quo me PAVLE rapis, quo tuq; neposq; vocatis
Laudibus Heroum inſuetum? tu maximus ille es
Vni cui regni triplicis capite alta Tiara
Conſurgit, cui ſumma vni terna illa poteſtas
Terrarum, Cœliq; data eſt, vaſtiq; Profundi,
Illorumq; aperire fores, & claudere poſſe,
Qui Petri, Chriſtiq; ratem turbante procella
Ventorum varia, & remorum parte reuulſa,
Tempeſtatem omnem, atq; aduerſos diſcutis Euros.
Nec ſanctam ſine honore ſinis, ſine remige certo
Fluctibus in tantis agitari turbine Cymbam,

Macte

Macte animo Romano, & macte ingentibus auſis.
At tibi quas Iuuenis fortunatiſſime dignas
Attribuam laudes, generis ſpes altera tanti
Inclyte ALEXANDER, *puerum quem plurima Virtus,*
Canaq; conſurgens teneris Prudentia in annis,
Et ſpondens maiora aſtris fœlicibus Aether
Ad ſummos meritum ante annos euexit honores,
Et ſacri geſtare dedit decora alta Galeri?
En quantum de te ſacri ſibi Paſtor ouilis
Spondet AVVS *tuus ille, animo quæ gaudia verſat*
Forſitan & proprio non tàm gauiſus honore,
Quàm ſpe ſublatus, tanti & virtute Nepotis,
Neſcio quid maius præſaga mente volutat:
Scilicet & gnarus Fatorum, & præſcius Aeui
Venturi, illa videt fœlicia tempora, quum tu
Sede ſua, ſolioq; Dei, Dijs proximus ipſis
Conſideas, quum Pontifici tibi maximus Orbis
Gratetur, ſupplexq; tuis ferat oſcula plantis.
O mihi poſtremæ tantum dent Numina vitæ,
Ipſe etiam vt tum te tremulus, confectus & annis
Aſpiciam, ſanctosq; pedes proſtratus adorem.
O & ſi poſſim canere, & tua dicere facta,
Et ventura nouo tecum Secla aurea Mundo.
Nam video ſub te victum, longeq; fugatum
Maumethem ſe Caucaſeis includere portis:
At Pacem viridi redimitam tempora oliua
Ire per Europam magnam, atque inuiſere terras:
Quam pia Relligio, & iunctis Concordia dextris,
Et probitas, & amor Recti comitentur euntem.
Salue magne Tybri. Salue & tu maxima rerum
Roma parens. ſaluete arces, colleſq; Latini,
Aurea qui primi longo meminiſtis ab æuo
Sæcula, quum nulli Variarent iugera ſulci,
Sponte ſua ſed Terra ferax daret omnia, & ipſæ
Træberent dulci victum de robore glandes,
Et nunc venturis eadem ſperetis ab annis.

HIERONYMI FRACASTORII NAVGERIVS, SIVE DE POETICA DIALOGVS

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

INTER eas, quæ per honeſtatem ab hominibus voluptates concipiuntur, ego iucundiſſime RHAMNVSI ſuauiſſimam ſemper illam & præcipuam exiſtimaui, quæ ex amicorum conſuetudine capi ſolet. neque enim video, quid gratius eſſe poſſit in vita, quàm cum eo eſſe, colloqui, tua omnia cõmunicare, quem perinde diligas, ac teipſum. qua de cauſa, & eorũ quoq; qui è vita diſceſſere memoria, factorumq; ac dictorum repetitiones ſuauiſſimæ eſſe conſueuere. quæ voluptas miro neſcio quo affectu intercidere inter te & me ſolet, quoties eſſe vnà nobis datur. datur aũt non ſæpe, ꝙ rerũ conditiones & diuerſa vitæ ratio, nos loco & dulci hac fruitione mutua plurimũ ſeiunxere. ſiquando tamen conuenire accidit, & ſuauiſſima quidem eſt illa breuis conſuetudo nobis, & facere ſolet, vt memoriæ omnium amicorum noſtrorum ſæpiſſime repetantur: præcipue autem ANDREÆ NAVGERII, ſummę doctrinę & grauitatis patricij, & IOANNIS BAPTISTÆ, ac RHAMVNDI TVRRIORVM fratrum, quibus cum rarior quędam atq; in-
B tima magis amicitia intercessit nobis. nam quæ cum M. ANTONIO TVRRIO eorum fratre fuit, vti vetuſtior (vt ſcis) ita quodammodo inſenuiſſe videtur. quam ob rem ſuperioribus diebus cum tu relaxandi animi cauſa, vacuũ à grauiſſimis Decemuirum Conſilij negocijs tempus nactus, Veronæ eſſes, & memoria tam dulciũ amicorum in ea nos deduxiſſet, quæ cum ijs olim in vita peregimus, incidêre ſorte fortuna & eorum ſermonum recordationes, quos in Baldi receſſibus habuere ANDREAS NAVGERIVS & IOANNES BAPTISTA TVRRIVS, alter de Poetica die vna, alter die altera de intellectione: quos ſermones cũ ego iam multis annis per Dialogum, ſicuti habiti fuerãt, collegiſſem, tu me hortatus es, vt ſi daretur ociũ, eos Dialogos aliquando reuiderem: ac ſi poſſem, ita etiam exornarem, vt in lucem emitti facile poſſent. quod certe mihi vel maxime deſyderãdum fuit, tum vt morem gererem tibi, cui negare quicꝗ non poſſum, tum vt tantorum amicorum memoriã quantum poſſim, ab obliuione defenderem. nam quanquam illa per ſe illuſtris ſit, & clara in animis hominum viuat, atque æternum victura ſit, ęquum tamen & piũ videtur, viua etiam & illa facere, quę ipſi nullis ſcriptis mãdata, ſed ore tantũ emiſſa reliquêre. Ergo cum tu mox Verona Venetias diſceſſiſſes, ego vero non multo poſt, meos in CAPHIOS ſeceſſiſſem, animum oculosq; ad eos dialogos appuli, ac diligẽter relegi: quos tametſi cognoui nõ pauco cultu indigere, ac multa expoſcere, ſtatui tamen nõ eſſe perpetuo concludendos: ſed ad te mittẽdos, ac tandẽ, ſi ita tibi viſum fuiſſet, in commune ędẽdos: vt quiſq; videre poſſet quæ viri illi de noſtra hac intellectione, quid eſſet, & quo pacto fieret, exiſtimauere: quidq; de Poeta ipſo atq; eius officio ac fine, conſtituêre. quę omnia tibi in primis arbitror futura eſſe gratiſſima: quaſi amicos tantos tu vti viuos & loquentes, & tanta de re diſceptantes ſpectes

&

& audias. Admirabunt fortaſſe aliqui, ꝙ ego grãdiori hac ętate iuuenilia hęc & iu- C
uenum narrata referre nunc animum inducam. Verum enim vero neminem mirari par eſſe exiſtimo quandoquidẽ, ſi poetam ipſum planè introſpexeris, beneq́; fueris cõtẽplatus, dignum profectò exiſtimabis, quem & ſenes quoq; audire & cognoſcere debeãt, & cognitũ venerari. Nam & Democritũ quoq; audiuimus annis grãdem de poetica re volumina duo ſupra viginti reliquiſſe. nec Ariſtoteles minus laudis ex poetices traditione conſecutus videtur, quàm è reliqua philoſophia. quare nec nos quoque pigeat & venerari poetam, & quos de ipſo ſermones amici noſtri habuere, ad te audiendos referre.

Poetā audire & venerari, quõ nõ ſoli iuuenes, verũ ſenes & pbatiſſimos viros decet.

FORTE enim cum per caniculæ dies Veronę eſſent Andreas Naugerius Venetus patricius & Senator vir gręce & latine doctiſſimus, Hiſtoriarũ aũt ſui temporis ſcriptor egregius, & Ioãnes Iacobus Bardulo Mantuanus ciuis, & ipſe lingua vtraq; diſertiſſimus, æſtasq; videret ꝗ grauiſſima, decreuimus cũ Turrijs fratribus Ioã. Baptiſta, & Rhamundo in Baldi frigora ſimul ſecedere. acceſſimus aũt ſub veſperam, locum Meonem vocant. nox cum adueniſſet, dum alij curamus corpora, Bardulo, qui mathematicarum rerum in primisq́; oĩs Aſtronomię peritiſſimus erat, nũquam autem aliàs forte tantum cœli nactus fuerat, ſpectatum ſydera omnia ſeſe trãſtulit: vnde nec niſi poſt multam noctẽ diuelli potuit. mane vero cum primum illuxiſſet dies, idem ille exurgens, noſq́; ſomno excitans vicinam in ſpeculam vocauit, vnde oriẽtem Auroram Solemq́; ſalutaremus: cuius exortus nuſꝗ amplior, nuſꝗ purior viſus à nobis fuit. Occipiebãt iã ſyluę mõteſq́; mugitibus circùm cõpleri: alioq vbiq; ſilẽtium & vaſta ſolitudo: vbi præter raros paſtores atq; armenta, animatũ nihil inſpectabatur. hîc vbi aliquantiſper immoratum eſt, placuit vicinũ ad fontem greſſus mo- D
uere, quò irriguum pratum leui aſcenſu ducebat. Excauabatur aſper tophus in ſpecus varios, qui omnes perpetuis ſtillis impluebant in terram, vnde corriuatis in vnũ aquis nitidiſſimus fons per virens pratum cõmurmurans deſcendebat. circa tophũ multæ fagi vmbram dabant, quas inter varię fonti aſſuetæ volucres circum ſupraq́; cantu placido volitabant. hic vbi circa fontem conſedimus, mira res iucundiſſimam materiam ſermonibus noſtris prębuit nã ANDREÆ NAVGERIO & IOANNI BAPTISTÆ TVRRIO valde contraria contigere. Naugerius enim quaſi Muſa tactus, aut Apollinis œſtro concitus cum late circumſpexiſſet, carmina primum quædam ſubcinere cœpit, mox è ſinu correpto pugillari Maronis, quem nunquam dimittere cõſueuerat, tanto impetu, ſed & tanta harmonia legere cępit (erat enim vt ſcis miræ ſuauitatis in legendo) vt nobis videret & ille quaſi furens effectus, & nos nihil vnquam ſuauius audiſſe. qui cum Bucolica ferè dimidia eo furore legiſſet, poſtremo exclamans libellum à ſe proiecit. IOANNES autem BAPTISTA qui toto mane illo ne verbum quidem ꝓtulerat, quaſi ſtupore quodam oppreſſus, admirabundus, tacens, productis oculis ſedebat, quam diuerſitatem cũ animaduertiſſet Bardulo, ſi fas eſt, inquit, Turri ſilentium tuum rumpere, equidem optarim magnũ neſcio quod problema à te enodari mihi. Cui Turrius, fas quidem eſt Bardulo, nã & iam inurbanum eſſe poteſt ſilentium meum: ſed quod nam problema ais? & ille: Quod tu, inquit, ac Naugerius, facitis: qui eadem in cauſa contraria pati mihi videmini. nam quid p Deos eſt, ꝙ ſimul ac venimus hæc in loca, tu quidem taciturnus, mœrens quaſi quidam Bellerophon effectus es: Naugerius autem Muſa quadam hilariori contactus, & canens, & quodammodo furens euaſit? Cui Turrius, Dicam, inquit, nec inane quiddam exiſtimato, quod dicam, hũc certe aerem quẽ ſpiramus

Poetę, ac Philoſophi natura vel ære aliqua, ſeu loco efficiantur.

manes

A manes diuerſi incolunt, qui præſertim haſce ſolitudines, & nemora, & fontes habitant, vbi & Dij degere non ab re à poetis dicuntur. ij manes noſtra corpora ingrediũtur, & egrediuntur, ac diuerſi diuerſimode agitant. nunc vero arbitror Virgilij manes, qui loca hęc incolunt, vexare Naugerium, me autem philoſophi alicuius eorũ, qui melancholijs capi cõſueuerunt in vita, aut Democriti, aut alterius triſtioris. Cui Bardulo, Si licet Turri tuos hoſce manes interpretari, illud mihi videris ſubfigurare, ꝙ Naugerius poeta natura ſit, tu autem philoſophus. & Turrius nihil quidem prohibet ita interpretari: ſed illud recte dicitur, Naugerium natura poetam eſſe, me autem philoſophum natura eſſe neſcio. At Bardulo, eſto inquit, vt lubet: veruntamen nihilo magis enodatum problema videtur mihi. quî enim fit, ut idem locus alterum poetam, alterum philoſophum faciat? eadem enim ſunt quæ animos veſtros impellant, cur ergo non idem faciunt in vtroque? Magnam, reſpondit Turrius, rem poſcis Bardulo, nec cui ita repente & per pauca ſit reſpõdendum. nam qui recte dicere hac de re velit, prius ſciat neceſſe eſt, quænam Poetæ natura eſt, quidq; ipſa Poetica, tum & quis philoſophi genius, & quo pacto motus illi fiant, qui animos noſtros impellunt, atque ipſa demum cognitio & intellectio. De philoſophi quidem natura & noſtra hac cognitione ego quidem poſſim nonnulla, ſi non pro re, at pro viribus dicere. De Poeta vero & poetica ipſa, ego qui poeta non ſum, recte nihil dicere poſſum. poterit autem Naugerius, cui poetę natura quàm optime nota atque experta eſt. is ſua ſi tractare velit, ego quo tuo problemati ſatisfaciam, mea ipſe pariter proſequar. mea enim voco quę iam promiſi. Conuerſus igitur in Naugerium Bardulo, Vide, inquit, Naugeri quàm fœlicem diem, quàm iucundos ſermones caſus pararit nobis,

B quàm mihi in primis optatiſſimos. nam ego quidem magnopere ſemper deſideraui de noſtra hac intellectione quo pacto fiat, audire: tum vero nec minus quid nã poeta ſit, quodq; eius officium ac finis: quorum vtrunque in præſenti magnus quidam aut caſus, aut fatum in manus dedit. tu facias rogamus ne tui cauſa tanta occaſio pereat, qui rectiſſime omnium poſſis de natura poetæ diſſerere poeta ille, quem noſcimus. Cui Naugerius, Caue, inquit, Bardulo quo pacto hoc mihi poetæ nomen imponas. Si enim furor quidam eſt poetica & inſania quædam, iniuſtum eſt amico id notæ inuri. ſi vero potius quid diuinum eſt, equidẽ neque me ego tanto illo nomine dignor, & paucos noui, qui hoc ſeculo eo digni ſint. quoniam tamẽ & ipſe magnopere cupio à Turrio audire, quo pacto fiat intellectio in nobis, ne mea cauſa contingat, quo minus id agatur, nonnulla & ipſe de poetica referam, quę partim legi, partim audiui, partim & ipſe ſemper exiſtimaui. Sed cogitandũ pauliſper fore videtur, ſi omnia ſuo ordine in memoriam ſunt reducenda. quare ſi ita & vobis videtur, negocium hoc ad meridianas horas remittemus. nam & iam altior mihi videtur ſol. Interea & per noctem rem ſuam agitabit Turrius, qui ſequenti mane promiſſa de intellectione proſequetur. Nos opinionem laudauimus ac ſurreximus, quiſque vt ſibi magis placuit in diuerſa deambulãtes. nec multo poſt paſtorale cornu inſonuit, quo intelleximus ab ijs vocari, qui iam prandia parauiſſent. at pueri ſub alta ſago propter aquæ labentis riuũ menſas parauerant, quò & paſtores quidã conuenerant, qui diuerſa lactis munera comportarant, cum quibus inter prãdendum multa de paſtorũ vita locuti fuimus. Sublatis menſis cum per horam multa fuiſſent inter nos dicta, nonnulla etiam lecta, placuit Naugerio vagari aliquantiſper ſoli, quo, vt arbitror, commodius meditaretur: noſtrum quiſque diuerſa exercuit, donec hora redeũdi ad fontem viſa eſt iã aduenisse. Igitur cum & Naugerius reuerſus iã eſſet, placuit omni-

bus conſtitutum ad locum redire. Iuſſit autem Naugerius ut nobiſcum & puer qui- G
dam lyricen ſuus accederet, qui mira quadam & tangendi citharam, & canendi arte prę̄ſtabat. Ad ſontem igitur cum ueniſſemus, in coronaq; omnes conſediſſemus, atque oculos in Naugerium conuertiſſemus, ille ita exorſus eſt.

Quis proprius finis poetæ ac poeticę artis ſit: nũ delectare, an alijs per imitationẽ quodã prodeſſe, uel ad admirationem de omnibus appoſite dicere, uel aliud quippiã tale.

De Poetica hodie o amici, deque Poetę officio acturi ſumus. Quod & loco huic & huic coronæ quam optime conuenire uidetur. Verum non recte quidẽ uidemur rem tantam proſequi poſſe, niſi & poetarum more a Deorum inuocatione inceperimus: alioqui & Dijs omnibus montis huius iniuriam fieri video, & ipſi etiam Poetę. quapropter Dij Deæque omnes, qui ſyluas, qui montes, qui ſontes colitis, quos primi poetę cognouere, & uenerati reliquis mortalibus monſtrauere, in primis autem Dij ſontis huius, tuq; Apollo Nomie & Pan horum paſtorum Deus, necnon & tu Balde ſyluarum, ſontium, ac nympharum pater adeſte omnes, audite atque adſauete. quæ cum dixiſſet ad nos conuerſus ita ſecutus eſt. Quoniam igitur ipſum poetam quærimus, operæprecium ſore arbitror, ſi prius de Poetæ fine diſſeruerimus, qua in re & comitem inquiſitionis huius aliquem è uobis uelim, ac teipſum Bardulo, qui mihi reſpondeas, quæ uidebuntur tibi, ſiquando ego te ipſe fuero percunctatus. ſic enim & minore labore & minore tędio rem peragemus. Annuit Bardulo. Et Naugerius, Principium igitur, inquit, ab ijs ſumendum, quę dici de Poetæ fine conſueuere, ut uideamus ſi qua & nobis cõducant. Quapropter dic mihi Bardulo quęnam tu aut audiſti, aut tute ipſe putas eſſe Poetæ finem? Delectare, inquit ille, audiui eſſe finem Poetæ, quod & nos etiam fortaſſe poſſumus exiſtimare. quid enim mõſtret aliud Muſica illa carminum adeo quæſita, quid omnia fabulamentis inuoluta, omnia miranda tanto ſtudio affectata? Comędiæ porrò & Tragœdię, Scenęq; & Hi- D
ſtriones non aliud uidentur mihi, quàm aurium & populi oblectamenta, quod & poetarum comites monſtrant Muſę, Nymphę, Sileni, & ipſe etiã Bacchus: inſtrumẽta uero Citharæ & Lyrę. quamobrem omnis Poetarũ finis in oblectatione conſtitutus uidetur. quod & origo quoq; ipſius Poeticę planè demõſtrat, quã ita primũ fuiſſe enatam Ariſtoteles tradit. cum enim natura inſitum ſit nobis imitari, tũ & natura inſitum canere, & muſica quadam agi, primum quidem cæptum eſt cantu quædam imitari rudi quidem atque agreſti. mox cum id delectaret adhibita maiori cura ſtudioq;, tandem & ars facta eſt, & poetica enata. Ita quidem, inquit tum Naugerius, & ego de poetarum fine audiui. verum enim vero iſtac de re accuratiſſime ratio habẽda eſt. Si enim nullum aliud inſtitutum poetę fuerit, quàm ſeſe atque alios oblectare, equidem uereor ne leuis quidam ac ridiculus homo poeta hodie nobis euadat, qualem & Ennium accepimus ab externis nationibus habitum fuiſſe, cum à P. Scipione carmina quędam recitare iuſſus eſſet. ſimilis autem & fortaſſe poeta erit ſeni cuidam uicino meo, qui nunc ſubit in mentem mihi. agrum ſenex hic diu conductitium tandem ſibi proprium comparauerat, arbuſto, oleis, ficiſque ſeuerat, roſeta circumpoſuerat, ut certe delectare magnopere locus poſſet. cum autem ſibi domus in ſummo eſſet colle, unde ſic ſubiacentem agellũ ſpectare continenter poſſet, obſtabat quidem antiquiſsima ſylua & montis interpoſita pars. ille etſi magni laboris exiſtimabat ſyluam & rupem de medio tollere, in extremã tamen dementiã tandem venit ſyluę rupiſq; auertẽdæ. igitur nulla interpoſita mora antiquiſſimas quercus cędere, plauſtris truncos abducere, noctu etiã ſurgere, familiã ſomni increpare, nullis laboribus parcere: omnibus vero tandem ridentibus, & rogantibus, quò tantũ laborẽ ſtrueret, ut oblectaretur, reſpondebat, horis omnibus agrũ videndo, quem

Poetarum finis quò in delectatione conſiſtere videatur.

Poetarum origo.

Poetarum finis non in ſola delectatione conſiſtit.

tàm

A tam pulchrum excoluiſſet. Igitur & poetæ non minorem rupem ſyluamq́; cædere uidentur mihi, die noctuq́; ſtudijs inuigilare, ſemper pallere, diſciplinas omnes diſquirere, a republica atque omni actione abſtinere: interrogati vero, quò tanta moliantur, ſi nō aliud reſponderint, quàm ut ſeſe atque alios canendo oblectent, equidē inſanire illos dicā, non minus quàm ſenē illum vicinum meū. quod quidem longe alienum eſt ab ea opinione, quam paulo ante de poetis habebam, cum Matonis Bucolica tanta admiratione perlegerem. Abſit autē ò Bardulo & vos alij, vt tam prauam de poeta exiſtimationem habeamus, qui tanta arte, tanto ingenio, tot diſciplinis prędītus eſt, quem Plato diuinum uocat: quem græci bonarum omnium artium inuentores, mox & Romani eadem, qua & imperatores, corona ornati dignū arbitrati ſunt: cuius poſtremo voce oracula ipſa reddi Dij maximi voluere. quam ob cauſam alius à nobis ò Bardulo & multo dignior finis, quàm qui dicitur, eſt perquirendus poetæ. Videtur, inquit tum Bardulo, ſed quiſnā alius erit? nunquid forte prodeſſe, quod video à multis dici, vt delectare & prodeſſe poetæ uelint? Et ille, Quærendum quidē & hoc, nā ſiue coniunctū cum alio, ſiue ſeparatum ponatur, non ſatis mihi uidetur facere pro fine poetæ. quā ob rē quando aiunt ſtudere poetas, ut proſint, potéſne dicere quænam illa potiſſimum ſint, per quæ poetæ prodeſſe ſolent? quid ni? inquit ille: in próptu enim ferè omnia ſunt. nam quæ per Iouē ſunt, quæ poetæ non doceāt? illi hiſtoriarum copias, locorum deſcriptiones, regionum naturas, uitę inſtituta tradunt, multa de imperatore, de milite, de patrefamilias, de republica ſcribūt, de re ruſtica, de nautica, de artibus, ac de ijs alijs circa quę verſamur, de ſyderibus inſuper, ac naturæ rebus, plantiſq́;, atque animalibus, de Deo, de inferis, de vaticinio, de ritu, de

Poetæ maximis laudib⁹ digni ſunt.

Poetæ finis num alijs prodeſſe ſit, & quomodo.

B antiquitate, atque vt ſummatim dicamus, de ijs omnibus doctrinam videntur facere, vnde quilibet periſſimus fieri poſſit: propter quod & Homerus omnem gręciā erudiuiſſe primus dicitur. Tum Naugerius, Pulchre inquit, dicis Bardulo, omnibus ferè de rebus poetam doctrinā facere, mire multifariamq́; prodeſſe. at illud per Deos mihi dicito, quando poetas hiſtorias docere, loca deſcribere dictū eſt, eſt ne facultas aliqua, quę hiſtorias & ſcribere doceat, & ſcribat? tū aliqua, quę terrarū ſitus, gentiū differentias declaret? Aliqua certe, reſpondit Bardulo. Et ille. Aliáne à poetica? B. alia certe vtriuſq;. N. Quæ'nā. B. Huius quidē geographia, illius vero hiſtorica. N. Cuius igitur per ſe magis officium eſt hiſtorias ſcribere, terrarum loca deſignare, poetæne an eius, qui Hiſtoricus, quiq́; geographus dicitur? B. Horum certe magis vt mihi videtur, nam & ab his accipere poetam puto, illos vero per ſe complecti & ex proprio inſtituto. Recte dicis, inquit tū Naugerius, ſed & illud dic rurſus mihi, eſt ne facultas aliqua, quæ de vitę inſtitutione conſideret: & aliqua, quę de republica: aliqua, quę de re ruſtica? B. omnino. N. Alięne & hę à poetica? B. Aliæ prorſus. N. Cuius igitur intereſt vitæ præcepta tradere, de republica ſcribere, de ruſtica, earúmne, an poetæ? B. Earum ita me dius fidius: nam de ijs ſi poeta ſcripſerit, accepiſſe quidem ab ipſis dicam. Ergo, inquit tum Naugerius, ne ſingula proſequamur, itidem cenſendum eſt & de alijs omnibus, quæ ſupra commemoraſti: ſingularum enim rerum, quæ in ſcientiam cadunt, propriæ artes & diſciplinæ ſunt conſtitutæ: hęc quidem de ſeipſo bene regendo, illa de bene regenda domo, alia de republica, de iure ciuili, de ſyderibus, de natura, de Deo, de inferis, de vaticinio, & alijs demum omnibus, quę lōgum & ſuperuacuum eſſet receſere. quorum omnium cum proprię artes & ſcientię cuiuſq; ſint conſtitutæ, accipere quidem ab ijs poeta cenſendus eſt, neq; aliter vti, quàm qui mutuo quicquam acceperit, ac bono commo-

Facultates quaſdam eſſe, quarum aliqua Hiſtorias, aliqua Terrarum ſitus, & gentium declarant, à poetica diſtinctas ſicut & aliæ artes.

doq; alieno ipſe etiam vſui eſſe nitatur. dixerit fortaſſe poeta C

Iam clarus occultum Andromedes pater
Oſtendit ignem: iam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis.
    & illud
Seu Libra, ſeu me Scorpius aſpicit
Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus
Heſperię Capricornus vndæ.

Alijs prodeſſe nō eſt poetarum proprius finis.

Sed certe, non quatenus Poeta hæc dixit, ſed accipiens ab Aſtronomo. quā ob rem quando prodeſſe conductitium quodammodo Poetæ eſt, non propriæ facultatis, ſeparandum quidem videtur à primario Poetę fine & inſtituto per ſe. præſertim quòd per hoc nihil poetę proprium aſſignatur: ſiquidem & alij omnes qui ſcribunt & delectare & prodeſſe docendo volunt, neſcio, & an vobis itidem videatur. Videtur certe, reſpondit Bardulo. verum ſi prodeſſe à primario Poetæ fine ſeiunxerimus, nihil video ſupereſſe præter delectationem. ſic autem, vt prius dicebatur, in indigna & ludicra relabemur, niſi forte dixerit quiſpiam Poetam alio modo prodeſſe, ac alij conſueuerunt. alij ſiquidem docendo fortaſſe proſunt: Poetæ vero repręſentando. nam tametſi non doceat Poeta, qualis quis eſſe debeat aut imperator, aut miles, aut paterfamilias, aut temperatus, & intēperatus, & eiuſmodi, repræſentat tamen imperatorem, militem, patremfamilias, temperatum, intemperatum, piū, miſericordē, crudelē, timidum, magnanimum, inſolentem, ſuperbum, ſegnem, iracundum, prudentē, imprudentem, & eius generis alia. ſcis enim Poeticam à Platone & Ariſtotele imitatoriam artem vocari, nihil autem refert, ſiue imitari, ſiue repræſentare dicamus. Qua de cauſa ſunt, qui putent finem poetæ eſſe prodeſſe per imitationem. Probe dicis, reſpondit tum Naugerius. verum de imitatione hac ſiue repræſentatione Poetica accurate arbitror eſſe conſiderandum: atque illud in primis eſt inquirendum, vtrū circa omnia, de quibus poeta ſcribit, repræſentatio & imitatio dicatur: dico autem ſi Poeta de ſtellis, de plantis, de animalibus ſcribat, vtrum & hæc imitatio, quēadmodum illa, quæ perſonas inducit, an propria quædam ſit imitatio Poetæ: puta illa, quę circa perſonas eſt tantum. hæc enim non ab re ſunt inquirenda à nobis. tu vero quid de his putas? Cui Bardulo. Ego, quid putem, nō poſſum nunc certe dicere. ſed quid prohibet ſi ſingula ponamus, vt videamus, quæ conſequantur? N. Nihil quidem prohibet. B. Ponamus igitur imitationem eſſe, quodcunque Poeta ſcribat: & non ſolum cum perſonas inducit. N. Ponamus quidem. ſed ſi ita poſuerimus, non video, quo pacto poeta ab alijs differat, ne quid habeat propriū. nam & alij omnes vtilitatem hāc præſtare volunt docendo quod ſcribunt, & repræſentando legentibus, & audientibus. q. ſi poeta aliter ipſe aſſequitur, id oportet nos inueſtigare quid ſit, & in quo conſiſtat. nec ſolū carmen debemus adducere per quod ab alijs differat, ſic enim rurſus in puerilia recidemus. quare ponamus alteram partē ſi placet. B. Placet quidē. ponamus igitur certam eſſe materiam poetæ propriam, qua differt à reliquis, qui ſermone vtuntur, puta illam quę perſonas inducit, quę proprie imitatio dicitur, quod video à multis dici. hoc enim monſtrant Tragœdiæ & Comędiæ & ipſa etiam epea, quæ pręcipue & maxime poeta ſcribenda aſſumit: propter quod ſi qui aliam aſſumpſere materiam, non poetas vocandos cenſent, quemadmodum nec Empedoclem Ariſtoteles vocare voluit. N. Recte dicis Bardulo ita eſſe, qui exiſtiment:

Poetæ ea repræſentādo vitæ humanæ proſunt, quæ cæteræ artes & facultates docēt.

D

Prodeſſe per imitationē nū proprius poetarum ſit finis.

A quare tanto accuratius res iſta quærenda eſt. Primum autem ſtatuendum eſt duo eſſe, quæ vnuſquiſq; qui ſcribit, aſſumere oportet: alterum eſt materia, hoc eſt res, de quibus dicitur: alterum eſt dicendi modus. Neceſſe igitur eſt qđ poeta proprium habet, & quo ab alijs differt, aut à materia ſola ſumi, aut à modo dicẽdi ſolo; aut ab vtroq; ſimul. à ſola autem materia ſumi, vt ab ea, quæ imitatur perſonas, dici quidẽ (niſi fallor) nõ poteſt, ita vt eum ſtatim poetam vocemus, qui perſonas eſt imitatus, aut eum non poetam, qui non eſt imitatus: ſic enim & Bauios & Meuios poſſemus in poetarum cenſu ponere, quòd perſonas induxiſſent, & eum appellare ſculptorẽ, qui marmor aliquod incidiſſet. quòd ſi dicas, quanquam poeta nõ eſt ſimul, ac quis perſonas eſt imitatus, poeta tamen non eſt vocandus ille, qui hanc non aſſumpſit materiam, vt Empedocles, profecto & hoc valde durum videtur. Primum ꝙ Virgilium circa Aeneida poetam eſſe, circa Georgica vero non eſſe valde mirum eſt: deinde nõ ita exiſtimaſſe ipſe etiam Horatius videtur, cum publicam omnem, & communem materiam dixit propriam poetæ fieri, ſi poetico more tractetur: quemadmodum & dolium illud priuati iuris ſit illius artificis, q exactam rotunditatẽ dedit, os non patulum, & alia, quæ communes artifices faciunt. ac demum ego non video, quid plus afferat imitatio perſonarum, q̃ imitatio aliarum rerum: vt earum, quę ſunt à natura. quapropter, ſi tu forte audiuiſti aliquid maius addi, potes nunc dicere. B. Equidem & ipſe hac de re ſæpiſſime admiratus mecum cogitaui, ac ſiquid tandem dici poteſt, hoc mihi præ alijs præſtare videtur imitationem perſonarum, quòd maxime ad prudentiam hominum facit: ſi enim Regem introducat poeta orantem, elegantiam omnem, prudentiam oẽm, decorũ omne repræſentabit. itidem faciet &

B in imperatore, in milite, in patrefamilias, & breuiter ĩ omnibus alijs: ad id comœdię, ad id tragœdiæ ſunt inſtitutæ, ad id etiam Aepea omnis, qua de cauſa non inepte fortaſſe dicunt qui finẽ poetæ ſtatuunt prodeſſe per imitationem. Tum Naugerius. Et ſi quidem concedi poteſt imitationem perſonarum plurimum facere ad prudentiam hominum, non tamen illud concedendum videtur, vt inſtitutum omne poetæ ſit propter prudentiã faciendam, & ob id per ſe tantum illam imitationẽ procurare: nam cum duæ partes ſint in homine, voluntas & intellectus, & voluntatis prudentia ſit finis, intellectus finis cognitio & ĩtellectio, ſi poeta imitetur & naturalia, non tantum perſonas, videbitur quidem omnem finem & omne inſtiturũ adimpleſſe, in imitatione quidem perſonarum prudẽtiam faciẽdo, in illa vero, quæ eſt naturaliũ & ſimilium, faciendo cognitionem: imitabitur enim & in hoc perfectiones, & excellentias rerum. Poſtremo dentur tibi omnia, & prodeſſe per imitationem ſit poetæ finis aliquis, nondum tamen expreſſum eſt, quod per ſe & proprium eſt poetæ, per quod ab alijs differt. nam & alij quoque id præſtant, ſicuti Hiſtoricus. cum ergo diuerſa ſit imitatio poetæ, & diuerſa hiſtorici, id aſſignare oportet, quo differt poeta ab hiſtorico, & ſiqui alij idem faciunt. magis autem oportebit hoc aſſignare, ſi nulla materia propria poetæ ſit, & omne, quod quocũq; docetur modo, imitatio dicatur, quapropter nullo pacto ponere poſſumus à materia ſola ſumi poetæ finem. Nunc venio ad dicendi modum, qui in poeta longe diuerſus ab alijs eſt: de quo ſimiliter eſt inquirendum, vtrum ratio poetæ ab ipſo ſolo ſumatur, an & materia certa requiratur. & certe ab eo ſolo mihi videtur rationem propriã poetæ ſumi debere, materiã vero nullam eſſe determinatã, niſi forte in vniuerſum, quæ tractata poteſt niteſcere. de principali materia loquor, non de attributis: omnis enim materia poetæ cõuenit, dũmodo exornari poſſit: modus autem tractandi valde diuerſus eſt ab alijs. atq; hoc

In omni arte duo ſunt attẽdẽda, p illarũ fine, & inſtituto dignoſcendo materia & dicẽdi modus.

Poetarum oẽ inſtitutũ eſſe imitationem perſonarum procurare ad prudẽtiã faciendã, naturaliũ vero rerũ ad cognitionẽ gignẽdã.

Non à ſola materia circa quã, verum etiam à modo dicendi proprius poetarũ finis ſumendus eſt.

quidem eſt, quod quærimus, ac nondum nobis inuentum eſt, quare rurſus eſt cogi- C
tandum Bardulo, ſiquid aliud occurrat pro fine poetæ, qđ nec ſit delectare, aut prodeſſe, ſed maius quid atque præſtantius, quod tamen non poſſit nõ delectare & prodeſſe. Cui Bardulo. Ita nimirum videtur. non tacebo autem & hoc aliud quod ſubit: nam memini audiuiſſe Actium Syncerum Sanazarium, qui tum multo iunior Iouiano Pontano erat, bonũ illũ ſenẽ de poetæ officio ſolitum percunctari, illũ aũt tum multa, tum id ſolitum reſpõdere, officiũ poetæ ac finem eſſe apposite dicere ad admirationem. qđ & ĩ eo quoq; dialogo, qui Actius inſcribit' ab eodem Põtano ſcriptis mandatũ extat. Video, inquit tum Naugerius, ſenſim vobis aperiri poetæ finẽ. veruntamen, vt tenebras oẽs de medio tollamus, conſideremus, & hæc q̃ Pontanus dicebat. neq; enim adhuc facere videntur ſatis ad id, quod quærimus. nã nonne & rhetores & hiſtorici appoſite quoq; dicũt ita, vt & ipſi mirandi etiã videri velint? an oblitus eorum es, quę Cicero tam præclara de oratore ſcribit: cui tantã dicendi vim, tantam efficaciam attribuit, vt quò velit audiẽtes rapiat, & impellat, in pietatem, in admirationem, in furorem, in lachrymas demũ ipſas: quin & ipſummet Ciceronem quis vnquam potuit ſine admiratione perlegere? quod quidem nec minus ſolet hiſtorias legentibus euenire. quo igit' pacto ò Bardulo in eo, quod eſt ad admirationẽ dicere, ſeiunctum erit poetæ officium ab alijs: ſi enim ſolos numeros addas, puerilia iungemus, oportet igitur aliquid aliud venari, quod officium poetæ ac finẽ ita proprium oſtendat, vt alteri nulli conueniat. Et Bardulo, Videtur quidem, inquit, ſed quod nam aliud erit? nũquid illud fortaſſe, quod Ariſtoteles paucis verbis inuoluit? quod ego quidem ſubticui hactenus, ꝙ valde obſcurum videretur. differre ille poetam ab alijs ſcribit, ꝙ alij ſingulare ipſum, poeta vero vniuerſale cõſideret. Hic Nau- D
gerius nouam quandam animi hilaritatem vultu oſtẽdens, vicinus quidem, inquit, eſt nobis Bardulo poetæ finis, ſed quoniam multa locuti ſumus, quieſcẽdum pauliſper videtur, atq; audiendus lyricen noſter, vt recreati aliquantulo magis alacriores redeamus ad hos ſermones. ſignificauit igitur puero vt aliquid caneret: qui temperata ſuauiter cithara poſt dulcem ac breuem ſonum, vocem in iſtæc ſoluit.

Num poetę finis, quo à cęteris artificibus ſeiũgit' ſit de oĩbus appoſite dicere ad admirationẽ: vel potiꝰ qđ poeta vniuerſale ipſum cõtemplet', cæteri vero artifices particulare, ſeu ſingulare conſiderent.

Huc ades ò Thelayra. quid ah quid grandia farra
Aeſtiuo ſub ſole teris: medioq; ſub æſtu
Nec parcis tibi ſæua? ah te ne immitis adurat
Syrius: ah teneras ne rumpat puſtula palmas.
Demens ò Thelayra patri concede laborem
Cui Cereris cura eſt: melior te cura Diones
Sollicitet. tu dum feruet tritura ſub æſtu,
Dum crepitat ſeges, & multo ſonat area pulſu,
Clam te operi furare, & aquas effinge ferendas.
Hîc nitidus fons eſt; hîc plurima populus vmbram
Sufficit, & gelidæ ſummittit frigora ripę.
Vos aurę: Alpinis placidę de montibus auræ
Hæc illi portate, aut, ſi pater obſtat eunti,
Saltem æſtum lenite, grauem lenite laborem.

Poeta hoc vno ab alijs artificibꝰ diuerſus eſt, quia alij ſingulare ipſm .i. appoſite dicere q̃tum cuiq; & ſm quod conuenit, Poeta vero vlr. i. ideã ſimplicẽ pulchritudinibus ſuis indutam, & de omnibus appoſite dicere, non quantum expedit, ſed quantum ſibi videtur.

Hæc cũ ſuauiſſime cecinisſet puer, cõuerſus in nos Naugerius ita ſecutus eſt. Video o amici ĩ pauciſſimis illis tãti philoſophi verbis illuceſcere, ac patefieri nobis poetæ officium, ac finẽ: alij ſiquidẽ ſingulare ipſum conſiderant, poeta vero vniuerſale, quaſi alij ſimiles ſint illi pictori, qui & vultus & reliqua membra imitatur, qualia

prorſus

A prorſus in re ſunt, poeta vero illi aſſimiletur qui nō hūc, non illū vult imitari, nō vti ſorte ſunt, & defectus multos ſuſtinent, ſed vniuerſalem, & pulcherrimam ideā artificis ſui cōtemplatus res facit, quales eſſe deceret. quippe omnes quibus bene dicendi facultas tributa eſt, bene quidem atq; appoſite dicunt, quantum cuiq; conuenit: ſed inter illos hoc intereſt, ꝙ præter poetam nullus ſimpliciter bene atque appoſite dicit, ſed in genere ſuo tantum, & quātū attinet ad conſtitutum ſibi finem, hic quidem docendi, ille perſuadēdi, & ſiquis alius eiuſmodi finis eſt: poeta vero ꝑ ſe nullo alio moueť fine niſi ſimpliciter bene dicendi circa vnumquodq; propoſitū ſibi. vult quidem & ipſe & docere & perſuadere & de alijs loqui, ſed non quantum expedit, & ſatis eſt ad explicandam rem, tanq̃ aſtrictus eo fine: verum ideam ſibi aliam faciēs liberam & in vniuerſum pulchram, dicendi omnes ornatus, omnes pulchritudines quæret, quæ illi rei attribui poſſunt. ſatis forte alteri fuiſſet de nemore locuturo dicere, aut ſicubi nemus eſt: Virgilio vero non ſatis, ſed ita ſcripſit

Aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubar vmbra.

Videte per quas pulchritudines nemus depinxit addens accubat, & nigrum crebris ilicibus, & ſacra vmbra. quam ob rem recte Pontanus dicebat finem eſſe poetæ appoſite dicere ad admirationem: ſed addendum erat, ſimpliciter & per vniuerſalem bene dicendi ideam, vt intelligeremus id, per quod poeta ab omnibus alijs differt, qui appoſite loqui ſtudent. ij enim ſingulare imitantur, hoc eſt rem nudam vti eſt, poeta vero non hoc, ſed ſimplicem ideam pulchritudinibus ſuis veſtitam, quod vniuerſale Ariſtoteles vocat. ſi igitur hæc pro poetæ officio facere videntur ſatis, nos ad alia B tranſibimus: ſi vero non ſatis, ſed planius agendum videtur, mihi quidem nullus erit labor rem totam à ſuo fonte deducere. Cui Bardulo, Gratiſſimum quidem, inquit, Naugeri & mihi, & alijs feceris, quādo & vacat, & res ita poſtulat, ſi de tuo iſthoc poeta, vt ſeſe ad alios habet, & quo pacto, & qua de cauſa ſolus ipſe ſimpliciter bene dicere voluit, planius egeris, & à ſuo principio. Et ille, Morē tibi, & alijs, inquit, geram Bardulo, ſed oportebit paulo altius ordiri: non ab re tamen nec iniucūde. Illud igitur in primis dic mihi, putas ne quicunq; ſermone vtūtur, bene etiam recteq; vti omnes? B. Minime quidem Naugeri, quî n. fieri poteſt, vt omnes recte vtātur? N. Quinam igitur recte vtuntur? B Qui peritia quadam & arte dicendi vti valēt, aut natura artem imitante. N. Artem igitur ais quandam eſſe circa ſermonem? B. Aio equidem. N. Hanc igitur bene dicendi artem putas ne vnam omnibus, an diuerſis diuerſam, vt philoſopho ſuam, hiſtorico ſuam, rhetori ſuam, & poetæ ſuam, & ita de alijs? B. Diuerſis quidem diuerſam artem puto. N. Diuerſæ igitur artes cùm ſint, cenſes ne ita diuerſas eſſe, vt prorſus in nullo conueniant, an in quibuſdā quidem conuenire, quibuſdam vero differre? B. Conuenire quidem omnes in aliquibus exiſtimo, quę communia dicuntur: in aliquibus vero differre, quæ cuique ꝓpria ſunt. N. Sed & illud dic mihi, intereſt ne alicuius ſpeculari, & complecti illa communia? B. Alicuius certe. N. Tum & alicuius contemplari illa propria? B. Et hoc. N. Cuius igitur intereſt ſpeculari communia? num eius, qui propria, an magis eius, qui communia conſiderat? intereſt ēt propria cuiuſque ſpeculari, an diuerſus eſt, qui communia, & qui propria contēplatur? quod autem quæro tale eſt, vtrū Philoſophus verbi gratia qui ſua vult ſcribere, ꝓpriam habeat artē bene dicēdi ſpeculari, & ſimul etiam communia reliquis, an qui communia contemplatur, cōſideret etiam, quę philoſopho propria ſunt: an philoſophus ſua tantum cōſideret, cō-

Cōem quādā bene dicēdi artem eſſe q oēs modos benedicendi contemplaſ, à qua veluti a Domina, & magiſtra cæteræ ſcientiæ, & artes ſuū benedicendi modū quantū ſibi ſufficit accipiūt.

munia vero alius,nō ipſe? B. Ex his omnibus Naugeri ego quidem exiſtimo eum, C qui cōmunia ſpeculatur,ſpeculari etiam quę cuique propria ſunt.philoſophum autem,qui particularis artifex eſt, nec ſuā artem bene dicendi propriam poſſe cōſiderare,nec cōmunia,nec aliorum propria:ſuam autem artem bene dicēdi nō poſſe cōſiderare,quoniam aliud eſt noſſe ea,quę à natura ſunt,aliud benedicere de ijs:quare communem quandam artem,& diſciplinam eſſe exiſtimo quæ ſimul & quæ communia ſunt omnibus, tradat, & quæ cuique propria. Recte exiſtimas, inquit tum Naugerius.eſt enim veluti domina quędam & magiſtra cōmunis ars,quę in vniuerſum primo formas omnes, & ideas bene dicendi ſpeculatur & docet: quæ mox vbi diuerſos dicendorum fines cōſiderauit,etiam ſimul & illud docet, quod cuiq; conuenit:à qua veluti à fonte quodam quicunq; ſcribit,accipit quod ſibi bene eſt,& cōuenit. B. Videtur. N. Similis autem hæc eſt Nauifactoriæ arti:quæ enim nauium formas,ligna, compagines ſpectet, vna quædam communis & magiſtra eſt ars, & qui eam nouit,magiſter & dominus. Rurſus vero ſi magiſter hic diuerſos nauium fines conſideret,& ad eos fines naues formare velit idoneas, hanc quidem portādis oneribus aptam,illā vero fugæ,& celeritati nauigationis,aliam vero piſcationi: hic iā in multa partitus eſt,pluresq; ſibi ſubiectas artes conſtituit, hanc quidem onerarias facere docta,illam triremes,aliā vero lintres. Eodem pacto & qui in vniuerſum bene dicendi ideas nouit,ſi diuerſis finibus permotus ſit,plures ſub ſe bene dicendi artes conſtituit:hunc quidem,qui geſta hominum docere vult, hiſtoricum dicendi peritum,illum vero,qui de natura vult ſcribere,peritum dicendi philoſophū, & ita de alijs:vnde fit vt dominus,& dicendi arbiter fiat,& philoſophus, & hiſtoricus, & alij:hoc eſt conſideret,quæ ad philoſophum,& hiſtoricum,& alios pertinent, quo dijudicare ſciat,quid cuiq; conueniat bene dicturo. B. Ita prorſus ſe res habet. N. D Communem igitur hanc bene dicendi principem artem, & magiſtram quo appellabimus noīe,& qui eā profitetur,quē dicemus? B. Oratoriā fortaſſe artē illā appellabimus,& qui eā ꝓfitetur,oratorem vel rhetorem:quando nec aliud nomē impoſitum illi video. N. Poſſumus quidem ita appellare,ſed diſtinguendus erit hic orator dominus atque arbiter bene dicendi ab eo, cui ferè cum populo, & iudicibus res eſt:nam & ipſe Orator & Rhetor appellari vult, plurimum autē differunt. alter enim ſeruus eſt,alter dominus,alter actor,alter præceptor,& illius qui ſeruus eſt,finis eſt perſuadere,eius vero qui dominus,finis eſt ea docere, per quæ bene dicitur, communia quidem omnibus,& illi actori de quo loquimur, quinimo & idem magiſter & dominus ſi ſua ſcribere velit,ſibi pariter legem imponit,& ſibi ſeruus fit,& pars bene dicendi non ſecus, ac alij: neque dominus & patronus, eſt,niſi quatenus docet,& ſpeculatur. ſi igitur oratorem, vel rhetorem volumus hunc appellare,nihil quidem prohibet,dum intelligamus dominum ipſum. Ergo huius oratoris (vt curſim eius munera obeamus)officium eſt voces in primis per quas dicitur, & vocum differentias,& naturas conſiderare,quæ propriæ,& impropriæ,quę nouæ,quę antiquæ, noſtrates, peregrinæ, vſitatę, diſſuetæ, primæ, deriuatæ, ſimplices, compoſitæ, trāſſumptæ, lenes, aſperæ, ſonoræ, demiſſæ, muſicæ, īmuſicæ & id genus alia. ad hæc autem & vocū texturas eiuſdem eſt perpendere,& mutare, & trāſponere, & differentias conſiderare,& concinnitates earum inuenire, & muſicas, & pedes, & numeros,& demū figuras oēs,& quo adiecto,aut detracto ſuauior,& inſuauior oratio fiat,grauior,vilior, & clarior,obſcurior.nec minus rerū,de quibus dr̄, differētias & naturas nouiſſe eū decet:q̄ magnæ,quæ tenues,pulchræ,turpes,lætæ, triſtes, piæ, ſeriæ,

Aptiſſimum ad poeticæ artis dignitatem & munus cognoſcēdū exemplum.

Ex duobus oratorū generibus, quis verus orator: & quę bene dicendi ars ſit.

Peritū dicendi quæ ſcire oporteat, vt omnibus cōuenienter modū tribuat.

A ſeriæ, ludicræ, facetæ, inſacetæ, dictu faciles, difficiles, & reliquas eius generis differentias. ordines prꝑterea dicendorum conſiderabit, diſpoſitiones, continuationes, pauſas, digreſſiones, & figuras. omnes caracteres prꝑterea animaduertet, qui magni, qui tumidi, qui demiſſi, qui graues, qui humiles, faciles, difficiles, floridi, ſicci, duri, aſperi, clari, obſcuri, affectati. poſtremo & eius officij erit dicendarum rerum fines animaduertere, vt diſciplinas condere, acta ſcribere, gratulari, condolere, ſolati, perſuadere, laudare, vituperare, accuſare, defendere, affectus animorum mouere, tum & horum omnium loca ponere, vnde vnumquodque eliciatur. Ergo his omnibus ab illo patrono oratore digeſtis ac conſtitutis, ſi ad eum accedat hiſtoriæ cuiuſpiã ſcriptor egregius, velut Paulus Iouius, aut Guicciardinus noſter, petens, quo pacto apposite ſcripturus ſit quantum ſufficiat hiſtoriæ, quid putas oratorem hũc ſic petenti traditurum? num forte ornatus omnes atq; elegantias dicẽdi, quas ipſe in vniuerſum eſt contemplatus, an id tantum, quod pro eo fine ſufficiat? B. Quantum quidem pro eo fine eſt ſatis. N. Qm̃ igitur finis eius eſt geſta ſcribere ad prudentiam, quantum quidem ad hoc pertinet, ſat illi factum erit, ſi propria, ſi candida, ſi graui, ac vera oratione vtatur: cui interdum nec ſua deſit muſica. licebit & interdum, vt effingat conciones & nonnulla conſilia, vt prudentiam maiorem doceat: quod nos quoq; in noſtris hiſtoriarum Libris de Rebus Venetis, quantum in nobis fuit, C. Cæſarem & Polybium grauem authorem ſecuti, prꝑſtare conati ſumus, verum ita licebit, vt grauitatis hiſtoriꝑ, & veritatis nihil detraxerit, reliquas vero pulchritudines illi negabit. Quòd ſi & philoſophus ad eundem oratorem acceſſerit ſua ſcripturus, & huius quoque res & finem noſſe orator ille volet: cui dicet caſtiori adhuc oratione vtendum, propria autem, & non multis tranſumptis, nó multis epithetis refer-

Vniuerſalis bene dicẽdi artifex q̃tum ſingulis artificibus de bene dicendi modo tribuere debeat.

B ta. At ſi & actor etiam ille, qui rhetor vocari vult, noſtrum hunc conſulat oratorem audiet neque ſibi ornatus omnes concedi: vtendum autem eleganti quidem oratione, ſed nó affectata, propria vero atq; efficaci: diſpoſitiones vero & figuras docebit, & argumentationum genera, quibus vti conueniat: loca oſtendet vnde animi affectus moueantur, reliqua illi negabit. Vide igitur Bardulo, omnes hi coerciti, & aſtricti ſunt fine: nec ſimpliciter pulchrũ ſermoné conſiderant, ſed pulchrum in genere ſuo tantum, quod ſingulare ab Ariſtotele appellatur. at vero ſi aliquis alius ſit, qui oratorem hũc noſtrum bene dicendi arbitrum, & patronum adeat, dicatq; ſe loqui de rebus velle, de quibus & alij, ſed ita vt nulla gratia, nullus decor, & ornatus ſermoni deſit, quꝑ putas oratoré hũc ſic petenti daturum? B. Veneres certe omnes, vt vno verbo dicam. N. Hunc autem ita donatum, quo nomine appellabimus? B. Neſcio equidem, niſi poetam intelligas. N. Poeta certe hic eſt, cuius officium erit ac finis nulla eorũ prætermittere, quæ ſimpliciter pulchrum ac perfectum ſermoné faciant: ſed video te (niſi è facie fortaſſe fallor) habere aliquid qđ dubites. B. Nõ fal letis profecto: nam qđ dicis affectare poetam ſermonem ſimpliciter pulchrum, dubitationem quandã mihi ingerit. cum. n. in ſermone duo ſint (vt dixiſti) materia ſiue res de q̃bus dicitur, & dicẽdi modus, ſi in vtroq; poeta ſimpliciter pulcher eſſe vult, in anguſto valde erit poetica res. nam primum res ipſæ, q̃ ſimpliciter pulchrꝑ ſunt, paucꝑ admodũ ſunt, Dij ſcilicet, & heroes, & horũ actiões, deinde & dicẽdi modus, q̃ ſimpliciter & in omnibus pulcher ſit, valde rarus erit, & ferè vnus. quare neq; comœdia, neq; tragœdia pars poeticꝑ erunt, neq; ęglogã, & magna lyricorũ pars. tum neq; illud eueniet, qđ ſupra dicebas, vt materia omnis quantũcunq; publica, propria & poetica fieri poſſit. N. Recte quidem & opportune addubitas Bardulo. verum

Verus poeta is ſolus orator eſt, q̃ cunctis artificib⁹. & ſcriptorib⁹ bene dicendi modũ tribuit, cum ſit ei⁹ manus circa ſermonem verſari.

Poeta affectare pulchrum ſermoné q̃do dicatur.

rum ipſe cum ſimpliciter pulchrum ſermoné dico, ita accipi volo, vt pulchrú illud C concordet tñ & conueniat cum re, de qua dicitur, & cum alijs adiectis, & non tantum ſecundum ſe pulchrum ſit. ſicut.n.veſtis aurea, q̃q̃ per ſe pulcherrima ſit, appoſita tamen ruſtico non modo decorem, & ornatum non afferet, ſed riſum concitabit magis: ita & ſi rebus comicis maieſtatem heroicam addas, oĩa facies indecora. hac ergo cõcinnitate, & cõueniẽtia ſi oĩa ſcribas, & comędia, & lyrica, & alia, partes erũt poeticę ſi ſimpliciter pulchra in eo genere elegeris. quippe in omni genere ſunt quędam pulchra, quædam pulchriora, quædã pulcherrima, quæ conueniant. q ergo pulcherrimis vſus fuerit in eo genere, poeta erit, tametſi pulcherrima illa non ſint pulcherrima rebus omnibus, & generibus omnibus comparata. ſic enim verú dicis in anguſto fore res poeticas: genus enim illud abſolute pulcherrimú ferè vnú eſt, vt forte heroicũ, per illud tamé nõ ſemper ſcribere poeta vult, nec cõuenit, ſed ſatis eſt illi, ſi ſimpliciter pulchris in quolibet genere vtatur. quare æquiuocatio illius verbi ſimpliciter te decipiebat: interdum enim ſignificat, quod vniuerſaliter abſolute tale eſt, interdum quod tale in ſuo genere. ſi igitur ſatisfaciunt hæc tibi, reuertamur iam ad id, vbi reliquimus poetam cũ oratore illo patrono dicendi loquentem. B. Reuertamur quidem, quãdo ſatisfaciunt omnia. N. Verum igitur dicebas Bardulo, oratoré illú noſtrũ veneres omnes ſermonis poetæ dare. primũ igitur hic voces modulari cœpit, muſicas ſeligere, immuſicas omnes reijcere aut abſcõdere quãtum potuit, tranſumptas maxime amare, & proprias: ad magnas ſono, & ad lenes animaduertere, & in ſumma ad reliquas earum pulchritudines: tum voluit & pedes cõſiderare & numeros, tum verſus facere, & videre, quid cuique ideę conueniret: ad res vero ſpectãs, non niſi pulchras, & magnas, quantum dabatur, eligere voluit, ijs nó niſi D pulchra: & miranda attribuere, quæ ſi deeſſent, voluit etiam fingere per trãſumpta, per digreſſiones, per cõparationes perquirere. reliqua porrò quæ ad excellẽtiam ſermonis faciunt, nulla pretermittere: diſpoſitiones, cõtinuationes, figuras & alia ornamenta, quæ præſentis diei nó ſunt: quas omnes vocú rerumq; pulchritudines poſtquá ſimul coniunxit & per illas locutus eſt, miram quãdam ſenſit, & penè diuinam harmoniam ſubeſſe, cui par nulla eſſet alia, tum & ſeipſum quodãmodo extra ſe rapi animaduertit, nec ſeſe cótinere poſſe, ſed ebacchari non aliter, ac ſolent in Bacchi & Cibeles ſacris, vbi calamo ſtrepit phrix, vbi tympana reboãt. Hinc ille o amici platonicus apud Ionem furor, qué Socrates cœlitus miſſum putat. non eſt autem Deus vllus cauſa furoris huius, ſed ipſa muſica ingentis cuiuſdam atque exultantis admirationis plena, quæ pulſum numeris, velut œſtro impotente cõcitum, nec ſeſe capiétem animum quatit: atq; id facit, qđ & ecſtaticis ſolet præ admiratione contingere. quem ob furorem diuinos, quaſi Deo tactos, & vates poetas dixere, & qui de primis rerum inuẽtoribus tractauere, omné poetarum originem in Deos retulere, Linúq; & Orpheum, & antiquiores illos poetas Deorum filios prodidere. quippe cum iure diuini dici poetæ mereantur: qui ſoli eam dicendi diuinitatem inuenere, qua & Dij per oracula ad homines loqui dignati ſunt. Hæc cum dixiſſet Naugerius, pauliſper ſermonem continuit quaſi cogitabundus: mox rupto ſilentio ita rurſus ſecutus eſt. Hic ergo finis ò Bardulo atque officium poetæ conſtituendus eſt, appoſite ſimpliciter dicere ex conuenientibus in vnoquoque. ex quo & illud manifeſtũ eſt neminé eorum, quibus bene dicendi facultas eſt, ęquari poetę poſſe, ſiquidem alij omnes bene quidé atque appoſite, fortaſſe dicunt, verum non ſimpliciter, ſed in aliquo tantú, & quãtum pro nudo fine eſt ſatis, poeta vero ſimpliciter ſolus. qua de cauſa quicũq; dici

Poeticę artis partes duæ ſunt, & quomodo illas eæquatur.

Poetę his tẽporibus pauci ſunt.

Furor poeticus.

Poetę deorũ filij dicti ſũt.

Poeticę artis proprius finis.

A dici poeta volet, quæuis ſibi propoſita re ſciat ornatus omnes, pulchritudines omnes quæ ad eam quocunque modo attinent, ſibi eſſe cognitas oportere: alioqui maximas & pulcherrimas deligere nunquam poterit: quod neceſſarium eſt poetæ, quando neque ille poeta eſt, qui mediocribus vſus fuerit: hac de cauſa ſolis poetis effingere cõceſſum eſt. ſi enim rebus pulchra deſuerint, & magna, aut eædem res maiores, & venuſtiores ſint euaſuræ adiectis quibuſdam, adijcienda certe ea ſunt: vt tandẽ pro poetæ fine dicatur. hác ob cauſam & animata poetę plurima faciũt: numẽ rebus pluribus addidere, ſyluis & fontibus venerationem: Deos humanis immiſcẽt, quoniam hæc tum magnitudinem, tum admirationem afferre ſermoni ſolent.

Quid dicere & petit poe. quasi poſſit.

Solis poetis effingere conceſſum eſt.

Sed nos longiori fortaſſe oratione aures veſtras detinuimus, qui parati forte expectabatis percũctari aut adiungere pulchriora. Cui Bardulo (in quem ille finem faciens videbatur conuerſus) equidem, inquit, Naugeri cum magnopere gratulatus poetæ ſum, qui paulo ante quaſi deſipere videbatur mihi: tum tuæ orationi nihil addendum puto. cuncta tamẽ bene perorata cenſebo, ſi hoc in filo vnum hunc nodũ explicatum mihi reddideris. eſto enim poetã mire, appoſite, muſiciſſime dicere, atq; hoc eſſe officium illius, cuius tamẽ vtilitatis, aut vſus per Deos id nam eſt Naugeri? dictum eſt enim in primis (ſi recte memini) poetam non ex propoſito ſed conductitio quodam munere prodeſſe: igitur quanq̃ pulcherrimus, & diuinus etiam ſit poetarum ſermo, dum tñ ad nihil vtilis p ſe ſit, niſi eo fortaſſe q̃ delectat, rurſus in puerilia relabi videmur. quemadmodum igitur & nauifactorię artis tuus ille magiſter, vbi naues omnes conſtituiſſet, quæ ad finem aliquem atque vſum cõfici poſſent, onerarias, triremes, & lintres, ſi poſtremo ingentem quandam & formoſiſſimã nauim B ſtruere velit ad nihil autem vtilem, operam quidem & dies perderet: ita à tuo illo oratore dicendi domino conſtitutis alijs artibus, quę bene dicẽdo eſſe vſui poſſunt, ſi poſtremo poeta exiliat, fruſtra quidẽ pallere, ſeſe à republica abdicare, diſciplinas omnes diſquirere, videbitur mihi: ſi tandem eò res cadat, vt pulcherrimum quidẽ, & diuinum etiam (ſi ita vocare libet) cantum edat, vtilem autem ad nihil. nam eum quidem, qui rei ruſticæ perdiſcendæ deſiderio mouetur, non aditurum puto aut Heſiodum aut Maronem, ſed aut Magonem magis Carthaginenſem, aut Varronẽ. Nec ſimiliter qui vitæ erudimenta ſectatur, ad Homerũ cõfugiturũ, ſed ad academiã magis & Stoicos. ad Theophraſtum vero & Ariſtotelem, non ad Empedoclem & Lucretium, qui rerum naturas noſſe voluerit. quare ipſo ſciendi deſiderio ab omnibus poetam relictum iri video, ad voluptatem ſolam perlegendum, quo pacto ſaturi ſolent iubere ſecundas menſas accedere. Hic ſubridens Naugerius, Num tibi, inquit, Bardulo philoſophia magna quædam & diuina ſcientia videtur? B. Videt quidem. N. Quiſnam igitur, ſi hominum cõmoda & vtilitates ſpectes, vſui magis venire videtur tibi, philoſophus ne, an faber lignarius & architectus? B. Hi certe magis. N. At tu quiſnã fieri malles, faber ne & architectus, an philoſophus? B. Philoſophus certe magis. N. Eadem ergo & de poeta ò Bardulo dicenda ſunt, quę de philoſopho. nam profectò ſi ad vſus ciuitatum, & neceſſaria ſpectemus, longe inutilior erit poeta, quàm multi alij, ſicuti & philoſophus: diſciplinarum enim & artium quædam vtiles vocantur, quædam venerabiles, quæ & liberales dicũtur, quòd liberis & ingenuis hominibus dignæ ſunt. Verum enim vero ò amice Bardulo, & vos alij, quãquam ita ſit de poeta, vt vulgari illa vtilitate quàm plurimis cedat, ſi tamen oſtenderimus inter omnes, qui dicendo vtiles eſſe ſolẽt, poetam omniũ vtiliſſimum eſſe, & maxime prodeſſe, quatenus quiſque ſcribit, quid dicetis? B. Mira

De poeticę artis ſup oẽs alias artes, & ſciẽs vtilitate, & excellẽcia. nũ item quæcunq; effingendo ſcribunt poetæ vera aliquo pacto ſint, quos etiã poetas a repub. excludebat Plato.

Poeticam artem quã maxime vtilem eſſe.

Poetæ ac philoſophi eſſe oẽs vtilẽs, & ſi humanę vitæ inutiles potius eſſe videatur.

promittis Naugeri:ſed cur dictum eſt, quatenus quiſque ſcribit? N Idcirco quidē C à Bardulo adiectum eſt, quia duo cum ſint in ſermone, cognitio & peritia rerū, de quibus dicitur, & dicendi modus, ego quidem nunc nō comparo poetam alijs circa peritiam rerum, de quibus dicit̃: ſed comparo genus dicendi ſolum, ac dico genus dicendi vtiliſſimum omnium eſſe, & maxime prodeſſe: quin & plura docere, & pulchriora, & meliora. B. Age igitur Naugeri ſingula aggredere: ac rem vt promittis oſtende. N. Enitar quidem, ac me etiam ita facturum ſpero. Duo igitur prædicta cum circa ſermonem verſentur, primum de modo ipſo dicendi loquamur, mox de rebus dicemus. ac certe ſi verum eſt, quod diximus, poetā circa ſimpliciter pulchrū verſari ſermonem, hinc primum apparere poteſt, cuius vtilitatis ſit poetarū ſermo, quatenus ſermo eſt: in ipſo enim eſt noſſe excellentias omnes, pulchritudines omnes in omni orationis parte. quoniam autem qui rectum & pulchrum noſcit, ſimul & quod obliquum & turpe eſt, noſcat neceſſe eſt, immo iudicare poſſe omnes alios ſermones, quantum à ſummo diſtent. ſi igitur magnum quiddā atq; optabile eſt ſermo, per quem à cæteris animalibus homo differt, & inter homines alter ab altero, magnā certe vtilitatem cōſecutus eſt qui excellētias, elegātias, & pulchritudines ſermones nouit. adde q qui poeta eſt, paruo negocio omne aliud dicendi genus aſſequi poteſt: non ita alij, quod poetæ eſt. nunc ad res veniamus, in quibus dictū eſt ſicut in modo dicendi, ita & in ijs poetam pulchritudinē, & excellentiam nullā, quæ attribui rebus poſſit, prętermittere. ſi igitur ea imitetur, quæ ad voluntatē attinent, & prudentiā ac virtutes alias facere poſſunt, incōparabilis profectò vtilitas eſt, quā pſtat hęc imitatio, & repręſentatio: exempla enim, & ea quę in re videmus, multo prudētiores, & lōge practicos magis nos faciunt, q̃ quę docemur. nihil aūt refert ſiue D Imperatorem ſic & ſic conſulere pro victoria videamus, ſiue inducatur à poeta. atq; ita de alijs dicatur. qm̃ igitur maxima in vnoquoque & pulcherrima ſectatur, hinc fit, vt plura in ijs quæ ad prudentiā, & alias virtutes pertinent, demonſtret genus dicendi poetarū. Propter eandē cauſam & ſi ea imitetur, quæ ad intellectum attinent, plura quoq; docet: qm̃ pulchritudinem nullam omittit quæ attribui rebus poſſit: cū alij oēs in anguſto valde verſentur, vtpote qui nō omnes, ſed quaſdā ſolū pulchritudines ſectentur: cuius ſignū eſſe poteſt, q qui Troianum excidium nuda & reſtricta oratione ſcripſere, breui volumine totā hiſtoriam cōplexi ſunt: Homerus autem Iliadem conflauit: & Varro Catoque pauciſſimis chartis pręcepta rei ruſticæ explicuere, Maro vero Georgica condidit. quare longe plura ſunt quæ docent poetæ, q̃ quiuis alius propter dictā à nobis cauſam. B. At vide Naugeri quo pacto plura dicas à poeta doceri. plura.n. fortaſſe dicis ea ēt accipiendo, q̃ extra rem ſunt: quam video fabulam à quibuſdam dici: quantū vero ad propriam cognitionem eius rei, quæ docetur, neſcio qūo plura à poeta tradātur: pręſertim cum ſupra dictū ſit multa à poeta ex intēto reijci: qđ & in Virgilio & alijs eſt videre: qui pauciſſima quidē quantū ad rem ipſam attinet, proſequūtur, multa alia adijcientes ad ornatum: ſicuti & pictores faciūt: qui vbi quod primo intendunt, pinxere, aut hominem, aut equū, aut aliud, tū lacus & montes, & viridaria circumpingunt, & addunt ad ornamentum. N. Negare quidē nō debemus multa à poeta reijci ex intēto, ea ſcilicet q̃ aut turpia ſunt, aut tractata (vt diximus) niteſcere non poſſunt: verū ſi ijs quæ reijciuntur ea cōparentur, q̃ addunt ab ipſo, lōge plura hæc ſunt, quare plura omnino poeta docet, q̃ quis alius. Quòd vero addita illa ſint extra rē, cōſiderare oportet Bardulo quid tu ītelligas extra rē eſſe. ſi.n. extra rē intelligas ea, quę extra ſingulare & nudā rem ſuperaddunt,

Poetæ ſermoes qui i dicēdo vtiles eſſe cō lueuerunt, vtiliſſim⁹ eſt ac maxime prodeſſe quatenus quiſq; ſcribit.

Maxima eſt ſmonis poetici vtilitas.

Poetæ, quā vtilitatē ex rebus, circa quas verſantur, hominibus afferant.

Poeta quoad dicēdi genus oēs i docēdo excedit, & plura docet.

Quæcunque poetæ exornationis cauſa extra rē circa quedcunq; dicere videntur, ad pfectiorem rei notitiam ducunt.

profecto

A profecto ſic etiã ſat erit plebeio ſermone vti ad explicandas res:reliquæ. n. elegantiæ
neceſſariæ non ſunt. ſimiliter & domibus ſi columnæ addantur, ſi periſtilia & alia,
extra rem erunt:ſufficit enim pro fine domus,quæ ab imbribus & frigoribus nos de
fendat,ſimplex domus.at vero ſi res ipſas conſideremus tales, quales eſſe deceret, &
quantum ad perfectionem ſpectat, illa quidẽ addita non ſolum extra rẽ non erunt,
ſed eſſentialia & neceſſaria.an debemus putare nobilium ueſtes extra rem eſſe, cum
ſufficiant tuſticanæ? nónne vides ſicut in ijs,quæ à natura ſunt,ſua eſt perfectio & de
cor,ita & in ijs eſſe, quæ ab arte ſunt? quam perfectionem & decorem ſoli magni ar-
tifices norunt:quæ ſi à rebus auferas,profecto animam quodã modo propriã ijs ab-
ſtuliſti. quare quæ & pictores & poetæ rebus addunt ad perfectionẽ, non extra rem
ſunt, ſi rem conſideres non nudã (vt plebei artifices, aut qui ſine aliquo coerciti &
aſtricti ſunt,faciunt) ſed perfectã & animatam:qualem conſiderant ſummi artifices,
præcipue autem ex omnibus poeta, qui admirandus in omnibus eſſe vult. ſi ergo illa
rebus attributa perfectionem & nobilitatem rerum oſtendunt, nónne vtilitas ma-
gna quidẽ & exoptanda à cunctis cenſeri debet? quapropter, vt ad rem noſtrã reuer-
tamur, manifeſtũ eſſe poteſt, quod primũ promiſi monſtrare, plura à poeta doceri,
q̃ à quouis alio eorum qui ſcribunt. Sequitur, vt iã & illud mõſtremus, pulchriora eſ
ſe, quæ à poeta docentur. quod quidẽ arbitror à te ſine multa difficultate cõcedendũ.
ſiquidẽ dictum eſt alios ſermonem ſecundũ aliquid tantũ & in parte pulchrũ affe-
ctare, poetã vero ſimpliciter pulchrum: dico autem pulchrum & quantum ad res, &
quantũ ad dicendi modũ. ſiquid tamen & in hoc dubitas audacter profero. B. Equi
dẽ non ſatis ſcio Naugeri, an ita facile tibi concedam pulchriora eſſe, quæ poeta imi
B tatur & ſumit: quando illa quæ tu pulchra vocas, præcipue illa ſunt, quæ à poetis ſu-
peradduntur, quæ & fabulæ dicuntur. omnia quidẽ partim efficta, partim ẽt falſa, &
ſupra veritatẽ. nã ꝙ multa effingant poetæ, quæ nullo pacto ſunt, tute ẽt dixiſti. ꝙ ve
ro & aperte falſa, & impudenter quidẽ aſſumãt, manifeſtũ eſſe põt in ijs quæ de Ae-
nea, & Didone Virg. ſcribit: quos conſtat multo tẽpore diſcretos fuiſſe. quæ oĩa cùm
falſa ſint, ego quidẽ non video, quõ pulchra eſſe poſſunt. falſum. n. oẽ turpe eſt, cũ ex
ijs conſtet, quæ non ſunt: quare & nulla vtilitas eſſe videtur in addiſcẽdo falſa. Igno
ſces tamẽ mihi Naugeri, ſi peruicacior aliquantiſper ſim in tuũ poetã. N. Dãnat nimi
rũ peruicaciã Socrates inter amicos, eandẽ tñ tolerat, cum gratia veritatis inquirendę
cõmittitur: quare nõ venia Bardulo, ſed cõmendatione magis dignus es, qui tàm na-
uiter pro inquirenda veritate contendas. Duo aũt videris obijcere in poetas Bardu-
lo, alterũ ꝙ multa effingant, alterũ ꝙ & aperte falſa aſſumant. Vtrunq; aũt cum ex ijs
cõſtet, quæ non ſunt, pulchrũ eſſe non põt. primùm aũt de ijs, quæ effinguntur dica-
mus: in quo illud in primis ſciendũ eſt, neq; oĩa effingi decere, neq; ab oĩbus. In vni-
uerſum aũt nihil effingendũ eſt aut aſſumendũ ab eo, qui poeta dici meretur, quod
aperte à veritate alienũ ſit: quẽadmodũ video à nonnullis fieri, qui & flumina ſiccati
amantiũ incendijs ſcribunt, & naues ſuſpirijs pelli, & ſimilia. omnia vero quæ effin
gi licet, aut talia per apparẽtiã ſunt, aut ſignificatione, & alegorijs talia, aut ſecundũ
opiniones hominũ vel omniũ, vel multorũ: alia talia ſunt ſecundũ vniuerſale ipſum,
& ideã ſimpliciter pulchrã, non ſecundum ſingulare. per apparentiam quidem ſunt,
vt illud, *Ter cælum illiſum, & rorantia vidimus aſtra*: ſignificatione vero & alegorijs,
vt fabulæ, præſertim antiquæ, quarum aliæ myſteria quædam ſacrificiorum & reli-
gionum ſignificant, quędam naturas reconditas rerũ, quas non ab omnibus intelligi
voluere: aliæ notant hiſtorias quaſdã regum & eorum vitia, aut virtutes, trãsformari

Plura & vtiliora doceãt poetę quã in quouis alius artifex.

Quæ effingũtur a poetis a veritate aliena proſus eſſe non debent.

Quæ effingunt poetę multipliciter uera ſũt

verò figuras antiquā opinio fuit, lucos eſſe ſanctos, tutelam fluminū & fontium eſſe G Deos quoſdam, quoſdam habere noſtri curam, vt Lares, & Penates, Panes, & Satyros ſuiſſe, & Syluanos non præter opinionem mortaliū fuit: Deos cū hominibus conuerſari, cū ijs loqui, quoſdam & cū mulieribus coire receptum fuit, eadē exiſtimatio de oraculis, de auſpicijs habita. atque hęc ferè & ſimilia ſunt, quæ à poetis finguntur. quæ vero adduntur ſupra ſingulare, omnia à natura rei trahuntur aut per tranſumptionē, aut per epitheta, aut per alia, quę ad ſimplicē naturā attinent, attributa à cauſis, ab effectibus, & eiuſmodi alijs conuenientijs. Falſum igitur nullum horum dici debet: falſum enim eſt, quod nullo modo eſt. hæc autem aliquo modo ſunt, aut per apparentiam, aut per ſignificationem, aut ſecundum opiniones hominum, aut ſecundum vniuerſale: quare nec mendaces poetas dicere ęquum eſt, quippe qui, vt nomē quoque indicat, perfectores ſunt magis. De ijs vero, quæ aperte falſa dicebas, ut de Didone & Aenea, ſcire debes à poeta nunquā aſſumi aperte & uulgo falſa: ſed ſiqua forte aſſumuntur, omnia eiuſmodi ſunt, vt non facile confutari poſsint: ſed ſunt aut longa temporis intercapedine oblita, aut valde obſcura, aut valde externa & lōginqua, pro ut de Rolando heroe Ludouicus Areoſtus hetruſcis numeris eleganter cecinit. ea vero, quæ & viuentes & propinqui poſſunt aperte redarguere, & falſa iudicate, nemo quidem qui vere poeta ſit, vnquam aſſumet: mendacium. n. omne turpe eſt, & admirationem amittit. quare ne deinceps dicito falſa à poeta aſſumi. iamque quando & plura, & pulchriora monſtrauimus docere poetam, quod poſtremo ſupereſt oſtendamus, meliora etiā eſſe, quæ ſcribit: meliora autē voco, quæ cum perfectiora ſint, ſunt etiā nobis chara magis & grata. Quòd autem perfectiora ſint, demōſtratione non indiget, quando mōſtratum eſt poetā circa ſimpliciter pulchra & maxima verſari: chariora vero nobis, & accepta magis eſſe hoc vno exemplo doceri poteſt. ſi. n. philoſophus quiſpiam nos erudiens ſimplici oratione doceat mentem quādam eſſe per omnia diffuſam, adamabo quidem rem iſthanc, utpote rem magnam edoctus. at vero ſi idem ille poetico modo eandem mihi rem referat, & declaret D

Didonis, & Aeneę Fabulę an verę ſint.

Grata et chara magis tradunt nobis poetę, quam cæteri artifices.

Principiò cœlum ac terras campoſq; liquentes
Lucentemq; globum lunę, titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit: totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Si inquam eandem rem hoc pacto referat mihi, non adamabo ſolū, ſed admirabor: & diuinum neſcio quid in animum mihi immiſſum exiſtimabo. quam ob rē ò amici ſi poeta plura docet, ſi pulchriora, ſi chara magis, non eſt arbitrandum ita eſſe, vt paulo ante aiebas Bardulo, muſicū quidem & diuinum cantum edere, utilem autem ad nihil: quando incredibilis & incomparabilis eſt ea vtilitas, quam poetæ afferūt, ſi recte intelligantur. quinimmo & hoc aliud addam Bardulo quod Dijs teſtibus ſyluæ huius affirmo, ſancioq;, nulli ſi forent poetę, non habere mundi pulchritudines, qui eas noſſent: quod quibuſdam nationibus accidit, vbi poetæ non ſunt, neq; etiā elegantiæ vrbanitatéſve vllæ, nec pulchrum quicquā. Dico autem poetā nunc non ſolum, qui ſcribit, & numeros condit, ſed & illum, qui natura poeta eſt, tametſi nihil ſcribat. eſt autē ille natura poeta, qui aptus eſt veris rerum pulchritudinibus capi moueriq;, & (ſiquando loqui accidit) per illas loqui, & ſcribere poteſt. pulchritudinū vero aliæ veræ ſunt, aliæ apparent. poeta autē eſt, qui ueris mouetur. ſunt & artificum omnium alij poetæ natura, alij non: poetę quidē, qui ad ideam proprij artificij reſpicientes nullam pulchritudinem prætermittere volunt. ad propoſitum ergo reuer-

Verus poeta quis eſſe dicatur. num ille qui natura, an qui di[illegible] ſi aliquid poetice tradit.

A reuertendo, ſi nauifactor ille Bardulo, magiſter & dominus, quem ſupra dicebas, vbi ingentem illam & pulcherrimam nauim conſtruxiſſet, ac talem pariter cõſtituiſſet, vt ſimul etiã valde vtilis foret, non ne præter pulchritudinẽ admiranda quoque videretur, & magnopere deſideranda, ꝙ adeo utilis foret? B. Omnino. N. Ergo & poetam quòd primum de omnibus rebus ſcribat, deinde non tantum ipſas, ſed & omnes earum pulchritudines proſequatur & doceat, doceat autem tam diuino, tam admirando dicendi modo, quis non veneretur, & veluti Deum quendam exiſtimet? adibit autem illum & qui res ruſticas noſſe volet, & qui res naturę, & qui vitę erudimenta, & alij, ſi de his poeta ſcripſerit: verum non illi adibunt qui nudas & quodã modo rudes nouiſſe res volent, ſed qui perfectas, & pulchritudinibus ſuis ornatas quaſi viuentes ſpectare ſtuduerint: quare non ita eſt Bardulo vt ſupra aiebas, poetã tanquam bellarium quoddam ad voluptatem ſolam vocari: nec ſuperfluum quiddã molitum putare debes Virgil. ꝙ de eadem re ſcripſerit, de qua & Cato, & Varro, & alij prius commentaria ediderant. non enim propter hoc abſtinuiſſe poetam decuit: ſed & ſibi ſcribendum fuit, ne earum rerum pulchritudines, quæ tot relictæ ab alijs fuerant, perpetuo in tenebris iacerẽnt. Videbatur his dictis Naugerius intermiſſionem orationi facturus: cum Bardulo, Magnifice, inquit, Naugeri pro poeta nauatum eſt: & certe bene peracta mihi videretur dies, ſi vmbrę pauxillũ neſcio quid, quod adhuc reliquũ eſt, de animo mihi leuaueris. Quidnã illud eſt? reſpondit Naugerius. & ille, Dicam, inquit. nam per Deos quid cauſę eſt, quid iniurię, ſi diuinus, ſi admirandus, ſi & adeo utilis poeta eſt, cur tamen Plato & iuſtus quidem & poetarum etiam amicus ſua à rep. poetam arcet, neq; vllo commercio ſibi coniungi ſinit? Cui

A poetis o[m]nes accipiũ qui dignũ aliquid perfectiſſimo modo cognoſcere cupiũt.

Quos poetas a rep. excludebat Plato.

B ſubridens Naugerius inquit, Bene abs te factum Bardulo nunc eſt, qui hęc in mediũ induxeris: nunquam enim hodie contentus receſſiſſet poeta à nobis, niſi poſtremo expurgatus & hac macula abijſſet. non ſum neſcius Platonem nolle ad magnam illam & admirabilem rempublicam ſuam poetam accedere, ſed iubere, vt ad alias ciuitates ſe transferat. quam rem cum mecũ ipſe conſidero, tria potiſſimum mihi illa videntur, quæ obijcit in poetas Plato. Primum quidem ꝙ, cum ſit imitator poeta, illas ignoret res, de quibus dicit. & ſi enim magnifice loqui poteſt, & omnia miranda facere, res tamen neſcit: quoniam imitationis natura eſt, ut illa neſciat quæ imitatur. quippe tres ſunt ideæ rerum, una in eo, qui fines noſcit, & res ordinat ad finẽ: vt muſicus, qui citharam ordinat, & finem noſcit cur talem ordinet: alia idea eſt in eo, qui facere quidem res ſcit, finem autem non noſcit: vt faber lignarius. tertia in eo eſt, qui imitatur, qui nec facere quidem ſcit, nec finem nouit, vt poeta, & pictor. Secundum vero quod Plato obijcit, illud eſt, quòd imitatio ſemper in peiora prolabitur. vnde & tertium enaſcitur, quòd poetę ſæpiſſime indecentia ſcribant, & ſecus Dijs & heroibus tribuant, ac par eſt. Iuſtũ igitur ò amici videtur, vt de his rationem diligenter habeamus, quoniam & ipſe Plato poetarum amicos rogat vt ipſos defendant. nos quidem poetę non ſumus, ſed poetarum amici. quare noſtrum eſſe ducimus amicorum partes tueri. In primis igitur cum Plato dicit neſcire poetas res, de quibus ſcribunt tam magnifice, ſi quidem dicit neſcire, quatenus poetæ ſunt & periti dicendi, verũ profectò dicit: ſi vero omnino neſcire dicit, verum quidem non aſtruit. diximus enim oportere non ſolum poetam, ſed quicunque rem vllam docet, illam nouiſſe. nihil autem refert an neſciat quatenus dicendi peritus: nam neq; philoſophus ipſe quatenus dicendi peritus, ſcit res naturæ, ſed quatenus res illas edoctus, nec qui hiſtorias eloquenter ſcribit quatenus eloquens ſcit ea quę ſcribit, ſed

Poetę num ſciant ea, circa quę verſantur.

Poeta quo di[-]cẽdi peritus neſcit ea de quibus ſcribit.

qua-

quatenus ea doctus. igitur & poeta ſi de re ruſtica aut de natura ſcribat, quatenus G quidem poeta & dicendi peritus res illas neſcit, ſcit autem quatenus ea edoctus. ſcire autem neceſſe eſt, ſi quidem docere vult: nec ſcire tantum neceſſe eſt, ſed exactiſſime ſcire: alioqui pulchritudines & perfectiones earum rerum nunquam deligere poterit. quòd ſi & ipſum Platonem, dum dialogizat, & tam eloquenter loquitur, percunctemur, an & ipſe ſciat quæ ſcribat: atq; equidem ſe ſcire arbitror reſponſurum. ſi vero rurſus percunctemur, vtrum ſciat quatenus orator tantus, & eloquentiæ peritus: minime quidem puto dicturum, ſed quatenus philoſophus: oportere autem docentem illa ſcire, & à philoſopho didiciſſe. ita ergo & nos de poeta dicemus, neſcire quidem, quatenus poeta eſt & imitator, oportere autem ſcire quæ ſcribit & à philoſopho didiciſſe, aut alio. ſcit igitur inquantum philoſophus: bene ſcribit, inquātum poeta. ac per hæc ſatisfactum Platoni puto: quoniam partim verum dicit, neſcire poetam quæ ſcribit, quatenus poeta eſt, partim non verum, ſi omnino neſcire putat: ſcit n. inquantum philoſophi res edoctus, aut geſta hominum, aut alia quæ docet. Quòd autem imitationis natura ſemper in peiora prolabatur, hoc quidem dicimus accidere non artis vitio, ſed eorum, qui arte abutuntur. nam certe verum eſt à multis poetarum turpia multa & indecentia ſcribi: quos iure non ſolum à rep. ſua arcendos Plato cenſet, ſed ab omnibus arceri æquū eſt. ſi igitur Platoni auferendus videtur Achilles eiulans in littore maris, pugnis ſe cædens, & barbam euellens: ſi & Iuppiter præ impatientia expectandi ſibi tractans virilia: & nos quidem auferendos clamabimus. at Aeneam ſpem vultu ſimulantem, corde autem altum dolorem prementem neq; ipſe, vt opinor, Plato, neque nos auferendum dicemus. In vniuerſum autem, ſi omnes comicos, omnes tragicos excludi à ſua repub. volet Plato, & nos benefactum dicemus in ea repub. in qua fortaſſe neque philoſophos curabit eſſe contemplationi & D ocio nimis deditos. hos autem mittemus ad eas reſp. quas Ariſtot. inſtituerit.

Num imitatio in peiora prolabatur.

Epilogus omnium dictorum.

Hæc ſunt ò amici, quę de poeta ipſo & poetę officio ac fine dicenda nobis vobis viſa ſunt pro conceſſo nobis tempore: quorum omnium ſi per breuem definitionem volumus epilogum facere, omnesq; fines eius comprehendere, tam illum gratia cuius mouetur, quàm quo exequitur eum finem, & quo ab alijs omnibus differt, dicemus poetæ finem eſſe delectare, & prodeſſe imitando in vnoquoq; maxima & pulcherrima per genus dicendi ſimpliciter pulchrum ex conuenientibus. verum ex his vniuerſalem quandam fortaſſe ideam poetę videre datur, ipſum autem exacte introſpicere non conceditur niſi & membra eius expreſſa ſingula demonſtrarentur. quapropter ad prædicta reliquum eſſet circa ſingulas orationis partes oſtendere, quę ipſe ſibi propria faciat, & quibus ab alijs differat: primo circa voces ſimplices, tum circa earum texturas, & figuras, & muſicas: & quomodo ipſe aliter narret, aliter deſcribat, aliter continuet, aliter digrediatur, aliter diſponat, & loca accipiat, & dicendorum fines exequatur, & quomodo imitetur, quæ reijciat, quæ recipiat, & alia eius generis multa, quibus vna dies integra non eſſet ſatis. Tempus eſt diem claudere, & iubete poetam valere.

HIERONYMI FRACASTORII TVRRIVS SIVE DE INTELLECTIONE DIALOGVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

LIBER PRIMVS.

DVo cum pręcipua ſint, RHAMNVSI optime, quibus homo non ſolum cæteris animalibus, ſed inter homines alter alteri longe præſtat, ſcientia & locutio, locutionis quidem modum præſtantiſſimum eſſe illum, quo Poeta loquitur, oſtendit illa diſputatione Naugerius, quam de Poeta & Poetæ fine atque officio tam fœliciter dic vna in Baldi receſſibus habuit. Scientiarum vero maxima quidem atque homine præcipue digna illa mihi videtur, quę de natura eſt philoſophia. mathematicæ enim, tam etſi certitudinem quandam pręſtant, & multa etiam docent, circa tamen humilia quędam, & haud magnifacienda verſantur. cõtra vero antiqua illa Theologia, quæ tum diuina, tum prima Philoſophia vocatur, nobilia quidem ac ſempiterna ſpeculatur. verum ex ijs tam pauca ſunt, quæ cognoſci à nobis valeant, tum & de illis tam incerta quoque cognitio eſt, vt penè fateri poſſimus aut nullam, aut certe quàm minimam ad nos de ijs rebus cognitionem perueniſſe. At vero quę natura conſtant, & nobilia quidem ſunt, vt pote ſubſtantiæ & corpora, cęlumq; atque animalia, tum & certitudinem non paruam habent, & infinita ferè ſunt, quæ ſciri poſſint: ſiquidem vbiq; natura eſt, quoquo vertamur, quicquid videamus audiamusq;: propter quæ Philoſophia, quæ de hiſce eſt, inter alias maxima & digniſſima cenſeri debet. Ex omnibus vero, quæ natura conſtãt, cum ea ſint perfectiſſima, quæ intellectione vigent, propter ipſam intellectionem, merito ea quæ de intellectione eſt contemplatio, homine præcipue digna debet exiſtimari. Quoniam igitur à ſermonibus de Poetica à Naugerio habitis Io. Baptiſta Turrius & copioſe & accurate de intellectione diſputauit, quid eſſet, & quõ vnaquæq; in nobis fieret: cũq; iam ad te ſcripſerim ſermones illos, quos prima die de Poetica Naugerius habuit, reliquum eſt, vt & illos ad te tradam, quos deinceps Turrius de intellectione tractauit. quod non minus tibi iucundum fore arbitror, qui non minus quàm Poeticis rebus, omni ſemper Philoſophia fueris delectatus: ea præcipue quæ circa animã & animę operationes verſatur. de quarum ampliſſima ſi nunc tu audias ab eo diſputari, cũ quo tãta tibi interceſſerat amicitia, equidẽ neſcio, quid gratius, quidve optatius à te auſcultari poſſit, aut legi. Igitur cum perfectis ſermonibus de Poetica magna eſſet oĩbus expectatio eorũ, quos die ſequenti Turrius ſeſe habiturũ de Intellectione promiſerat; iamq; peracta nocte, cũ primum illuxiſſet dies; placuit oĩbus conſuetum ad fontem reuerti, vbi ora manusq; lauimus. mox Turrio viſum eſt ſecedere ſecretiorẽ in ſyluam, quæ nec longe aberat, ꝙ paſtores conſueuiſſent ad eum fontem matutinis horis accedere. ergo ea in ſylua quietiſſimum locum nacti cum in corona conſediſſemus, Turrius, in quem oculos omnes conuerteramus, ita occepit.

De intellectione, vt oẽm animæ humanę cognitionẽ interiorem cõprehendit, tractatum dignissimum eſſe.

Naturalis ſcientia ſciẽtiarum omnium homine ipſo digniſſima eſt.

Inter naturalis ſcientiæ partes ea, quæ de intellectione, digniſſima eſt.

Intellectionis contēplatio difficillima eſt.

Heri ô amici Poeta Naugerij animum noſtrum prima quadam purificatione luſtrauit. meum eſſet hodie ſecundam purgationem adhibere, ſi fieri per me poſſet: quod quantum ſucceſſurum ſit nobis, equidem non ſatis ſcio: quoniam nec elocutionem illā Naugerij, nec placidā illam materiam adeſſe mihi video. verū quoad attinet ad elocutionem, non valde graue videretur, quando nec res, de qua agimus, eam ſermonis curam expoſcit, ſed ſimplicius tractari vult: materia vero ipſa me terret, quæ cum difficillima ſcitu eſt, tum laborioſiſſima explicatu. videntur enim Dij partē hanc noſtri, quē intellectū dicimus, in abditiſſimo poſuiſſe: vt vnuſquiſq; noſtrū eo vteretur quotidie: quo autem pacto vteretur, nemo quidem vtiq; ſciret. eſt autem diuina certe & ſacra quædam res hęc, quam attentare nunc nitimur, qua ſola, Dijs ipſis ſimiles videmur fieri, ipſiſq; aſſociari: qua homo denique vniuerſi huius, quem mundum dicimus, ſpeciem quandam & ſimilitudinem præ ſe fert: quin vnus quodam modo mundus eſt, in quo res omnes, quæ vbiq; ſunt, cœlum, ſydera, inane, maria, terræ, montes, ſyluę, animalia & reliqua omnia repoſita ſunt. nam certe mens ex mundo quodam conſtare videtur. C

Quę ſit contemplari ac ſcire de ipſa intellectione oporteat in præſenti tractatione.

De ipſa autem Mente & Intellectu, quo modo ſit noſtri pars, & cuius naturæ, nihil nunc inquirimus, ſed operationes tantùm illius, quatenus in nobis fiunt, proſequemur: quæ ſint, & quot, & quo pacto fiant, quas omnes communi quodam vocabulo intellectionis comprehendimus: per intellectionem intelligentes cognitionem omnem, quę poſt ſenſus ab anima introrſum fit, quod & nomen quidem ſignificat. mox diſtinguemus, quæ proprie intellectio ſit appellanda, & quis intellectus & mens. porrò de ſenſibus ipſis & eorum cognitione nihil etiam nobis agendum erit, ſed ſupponendum. neq; illud pariter perſcrutabimur, vtrum in corde intellectio fiat, an in cerebro: ſed ſupponentes in cerebro aut omnem cognitionem fieri, aut initiari, de intellectione quidē quatenus in cerebro fit, inquiſitionē faciemus. D

De ſpecierū intelligibiliū ad intellectionē neceſſitate, natura, & ſubiecto.

In primis autem conſtare inter nos debet cognitionem omnem per rerū ſimulachra fieri, quæ aliqui ſpectra vocauere: nos in ſcholis noſtris ſpecies rerū appellamus. quo vocabulo tanquam magis familiari, & nos deinceps vtemur. per has enim ſpecies cognitionem rerum fieri conſtare debet, quoniam & ſenſus per eaſdem fiunt, & memoria indicationem quandam præbet: quandoquidem rebus ipſis abſentibus nihilominus earum recordamur, qđ non aliter fieri poteſt quàm remanēte in anima ſimulachro earū & ſpecie, quæ prius intellectionē fecerat. præterea intelligēdo manifeſtū eſt mutari animam ab eo, quod prius erat, cum nō intelligeret: hanc autem mutationē, non poteſt res ipſa facere, quæ extra eſt, & ſolet obiectum vocari: quoniam per ſe & proxime non attingit animam: ſed neq; anima ſeſe ipſa mutat. neceſſe igitur eſt demitti aliquid ab obiecto, quod proxime attingat animam, atq; illam mutet: tale autem non aliud eſſe poteſt, quàm ſimulachrum & ſpecies rerū, quæ extra ſunt.

Verum enimuero de natura ſpecierum multa fortaſſe oporteret determinare, quod & alterius tēporis & negocij eſt. Nunc tantum ſufficiat de ijs dicere, ꝙ à rebus momento effluunt, & diffunduntur in orbem, quacunque medium, per quod tranſeunt, eſt ſuſceptiuum earum. tale autem medium videtur eſſe perſpicuum & tranſparens corpus, quod diaphanum vocant: per denſa enim & opaca non tranſeunt. Item & naturam earum eſſe ea animæ repræſentare & offerre, quorum ſunt ſpecies, ac demum contrarias inter ſe ipſas non eſſe ſpecies, ſed in eodem omnes ſimul conſiſtere poſſe. & ſi enim dulce contrarium eſt amaro, & album nigro, & calidū frigido, horum tamen ſpecies contrariæ ipſæ non ſunt. quod in aere manifeſtum eſt, in quo

ſpecies

A ſpecies omnes ſimul eſſe, & per ipſum ſimul tranſire poſſunt, & ſolent. Quo autem pacto gignantur ſpecies, & quomodo ſeſe diffundant, & propagent, tum & quomodo reflecti poſſint, & vtrum eiuſdem generis ſint cum formis, quarum ſunt ſpecies, non eſt in præſenti inquirendum.

Videntur autem ad intellectionem concurrere primum quidem, quod intelligit, hoc autem eſt anima: deinde quod intelligitur, quod eſt obiectū: tertium vero id, per quod fit intellectio, hoc eſt ſpecies. Intellectio igitur non eſt anima, quæ intelligit, non obiectum, quod intelligitur, non ſpecies, qua fit intellectio, ſed ſi quid eſt, nō aliud certe videtur eſſe, quàm repręſentatio obiecti, quæ animę interiori fit per receptam obiecti ſpeciem: ſicuti & ſenſatio repræſentatio eſt obiecti exteriori animę per receptam obiecti ſpeciem: Natura ſiquidem ſpecierū eſt, vt diximus, ea repræſentare, quorum ſpecies & imagines ſunt: repræſentare autem non lapidi aut arbori & ſimilibus, ſed animæ tantum, quæ apta eſt & idonea, cui repræſentetur. Habet autem dubitationem quandam, vtrum quod dicimus intelligere, ſit actio quædam animæ, an paſſio tantum. ſunt.n. qui putent non pati ſolum animā recipiendo ſpeciem, ſed ea recepta explicare ac producere intellectionem ipſam, quæ actio quædam eſt. mihi autem videtur, niſi fallor, tantum pati anima intelligendo, & nihil præterea agere. ſi enim quicquam ageret, oporteret actionem illam in aliquo quidem recipi: recipi autem in alio non poteſt quàm in anima ipſa. pateretur igitur anima recipiendo nō ſolum ſpeciem, ſed & actionem propriam, quam fecit: quare idem quatenus idē & ageret & pateretur: quæ rationes contrariæ ſunt, & in eodem ſecundum idem eſſe non poſſunt. nec certe illud dici poteſt compoſitū eſſe, quod agit & patitur, nō aūt ſecundum idem, ſed patitur ratione materiæ, agit autem ratione formæ. oīno enim

B anima principiū eſt & agendi & patiendi. idem autem non poteſt per ſe eſſe principium contrariorum: quod enim patitur, patitur quidem quatenus per ſe nō habet, quod vero agit, agit quidem quatenus per ſe habet: per ſe autem habere & non habere nihil pōt. non eſt igitur neceſſarium in intelligendo animā quicquam agere: ſtatim enim vbi recepit ſpeciem, repræſentatio illa fit obiecti, quando & ipſa apta eſt, cui repræſentetur, & natura ſpeciei eſt ea repręſentare, quorū eſt ſpecies & imago.

Quoniam autem dictum eſt requiri ſpeciem rerum ad intellectionem, quæretis fortaſſe vtrum omnium, quę intelliguntur, ſint ſpecies, an non omnium. ſi enim nō omnium ſunt ſpecies, quomodo potuere illa intelligi, quæ ſpeciebus carent? Si vero omnia ſpecies habent, & per illas intelligi debent, videbitur quidem & Dei & ſeparatorum aliorum ſpecies eſſe & ſimulachra, item & ipſius etiam intellectus. quare ſi per ſuam ſpeciem ipſe ſe intelligat, ſequetur quidem, quod dictum eſt, idem agere & pati ſecundum idem. Ad quod, vt mihi videtur, dicendum eſt non omnium eſſe proprias ſpecies. nam neque Dei, neque vllius abſtractorum à materia ſpecies vlla eſt, fortaſſe autem neque ſubſtantiæ, quatenus ſubſtantia eſt: potuere autem hęc cognoſci, ſi non per proprias ſpecies, at potuere per alienas. modum in ſequentibus oſtendemus. quare omnia poteſt intellectus cognoſcere & ſe ipſum etiam, ſed alia per proprias ſpecies, alia per alienas.

His igitur ita ſe habentibus nunc eſt videndū, quo pacto, quibus vijs ferantur ſpecies ad interiorē animam. De ſenſibus enim minus fortaſſe eſt dubitandum, quorū obiecta ſpecies ſuas per aerem mittunt, qui perſpicuus, & diaphanus eſt. at poſt ſenſus omnia opaca videntur. quare & dubium eſt, per quod medium à ſenſibus ſerantur introrſum ſpecies. Exiſtimandum autē eſt ferri ipſas per vocatos ſpiritus, qui

Intellectio quid nā ſit, nū actio, ſeu paſſio.

Intelligere, animæ potiꝰ quædam paſſio eſt, quàm aliqua actio.

Num oīum, quę intelligimus, ſpecies intelligibiles ſint, & qūo introrſus ad aīam ipſam ferātur, & in ea pmaneāt. Quo itē pacto ea, quæ in ſenſu eſt ſpecies eadē, vel diuerſa ſit ab ea, q̄ ſ in intellectu. Quæcunquè intelligimꝰ, p̄ propriam, vel alienam ſpeciem intelligimus. Quo medio ex ſenſibus ſpecies ad animam, quæ intelligit, introrſum ſerantur.

deſnatura aeris ſunt,quiq; perarterias & neruos diffuſi ſunt ac pene continui, ceu C
nubes quædam. poſſunt igitur per illos ſeſe introrſum ſpecies inſinuare,ceu per ae-
rem,& vſq; ad eam,quę intelligit, animam ferri. Eſt tamen circa tactum dubitatio

Spēs ſenſus tactus nō recipiūtur;in ipſo cū materia,& ſi nō à principio, & in eadem parte.

quædam,quoniam in ipſo videntur recipi formæ cum materia, vt calor, frigus & a-
lia: ſpecies autem,quæ intellectionem apportant,ſine materia ſunt. at certe & in ta-
ctu ſpecies ſine materia recipiuntur, non quidem à principio & in eadem parte, ſed
primum quidem forma cum materia in certa parte, mox ab illa ſpiritualis ſpecies in
vicinos ſpiritus propagata ſeſe introrſum fert, & intellectionem facit.

Nū ea ſpēs, quæ in ſenſu eſt, eadē ſit, quæ ad intellectū fertur, an diuerſa.

Quæretis autem fortaſſe & illud,vtrū quę in ſenſu eſt ſpecies, eadem manens fe-
ratur ad intellectum,an alia ſit,quę in ſenſu eſt, & alterius naturæ: alia quę in intel-
lectu. aliam enim eſſe fortaſſe quis exiſtimabit, quoniam, quæ in intellectu eſt ſpe-
cies,ſeruari diutius poteſt eo etiam abſente, cuius eſt ſpecies:in ſenſu vero ſeruari nō
niſi tandiu ſolet,quandiu præſens eſt producens. pręterea ſi vniuerſale quicquam ip
ſum eſt,aliud certe eſt ab ea ſpecie,quę in ſenſu fuit.in ſenſu.n.vniuerſale nō eſt.con
tra vero quòd eadē ſit in vtroq; ſpecies,ex hīs licet coniecturā accipere.primum qui-

Eadem prorſus ſpēs eſt in ſenſu & in intellectu, ratione tamē diuerſa.

dem, ꝙ eodem momento idem ſenſui repręſentatur & interiori animæ, ſignum eſt
idem eſſe repræſentans:alioquin, ſi duo diuerſa eſſent,vnum poſſet à duobus diuer-
ſis repręſentari, & vnum duas haberet ſpecies,quæ eſſe non poſſunt.ſpecies.n.ima-
go obiecti eſt, vnius autem non poſſunt eſſe duæ imagines,nec duo diuerſa poſſunt
vnum referre. pręterea ſecundam ſpeciem quid fecit, ſi alia eſt, & diuerſæ naturę à
prima,non.n.obiectum potuit illam feciſſe,quippe quod priorem fecit vti ſpeciem,
& ſimulachrum ſui.non item anima illam effecit,quæ ſpecies recipit, non autem fa-
cit.ſed neq; prior ſpecies ſecundam illam produxit à ſe diuerſam, quoniam natura D
ſpecierū eſt ſeſe tantum propagare.cū igitur nihil ſit, à quo fiat ſecunda ſpecies, pat
ęſt exiſtimare eandem eſſe, quæ primo in ſenſu fuit, mox & in intellectu recipitur.
de vniuerſali vero in ſequentibus oſtendemus,qūo eadē quoq; ſit ſpecies, quæ & in

Spēs in intellectu diutius manēt, quia propria materia, & proprio loco ſunt.

ſenſu extitit, modis tantum differens. Quod vero perdurent in intellectu ſpecies,in
ſenſu nō,icctrco quidē non accidit,ꝙ diuerſæ naturę ſint ſpecies, ſed ob id magis, ꝙ
dupliciter durare & conſiſtere ſpecies poſſunt: vno modo,cum continuatæ coniun-
ctæq; ſunt producenti, vt lumen ſoli: alio modo cum in proprio loco & propria ma
teria ſunt conſtitutę.non eſt autem ſenſus proprius locus & materia ſpecierum,niſi
quodāmodo non ſimpliciter.propter quod non ſeruare illas poteſt, niſi paululū &
excellentes amoto producente.at intellectus diutiſſime etiā pōt ſeruare abſente obie
cto, quoniā ſimpliciter finis eſt ſpecierum, & locus,& materia propria earum: quæ
aūt ſit diſpoſitio illa quæ conſeruat,ego non poſſum nunc dicere. conſtat autem eſ-
ſe illam, & alios conſeruare melius,alios deterius. quid igitur ſit intellectio, & per
quæ,& quo modo fiat,ita in vniuerſum determinatum ſit. nunc de vnaquaq; intel-

De prima & ſimpliciſſima poſt externos ſens⁹ operatione, quæ ipſius cōmunis ſenſus eſt opus, qd ſit,& quomodo fiat,& qđ illius ſit obiectum.

lectione agamus, quæ ſit, & quo pacto obeatur, à ſimplicioribus incipientes.

Eſt autem prima & ſimpliciſſima interioris animæ cognitio ea, quæ ſenſibilium
rerū fit,quæ vnū numero ſunt,vt Callyę,Dionis,& aliorū, quæ ſingularia dicuntur.
hæc enim à ſenſibus primo cognoſcuntur, mox ſpecie eorum ad interiorem animā
perlata interior eorundem cognitio fit.in quo illud dubium eſſe poteſt, vtrū,quem-
admodum diuerſorum genere ſenſibilium diuerſi ſunt ſenſus, ita & in interioribus
potentijs oporteat illas diuerſas eſſe quæ ſenſibilia diuerſa diiudicant: puta vna

Cōis ſenſus vna quędam

quę colores,alia quæ ſonos,& alia quæ ſapores,& ita de alijs: an magis una poten-
tia eſſe poſſit,quæ diuerſa & diſtincta generibus apprehendere & dignoſcere valeat.

at

A at certe vnam eſſe potentiam neceſſe eſt, quæ omnia quanquam diuerſa, cognoſcat. quoniam ſi ſemper diuerſæ eſſent potētiæ illæ, quæ circa diuerſa verſantur, nunquã quidem daretur poſſe diuerſa diſtinguere, & comparare, & dicere, hoc album non eſt, hoc dulce, vel hoc ſonorum. quemadmodum nec ſenſus id poſſunt facere, propterea quòd vnus ſenſus nõ percipit, quæ aliorum ſunt, nec extrema cognoſcit: nos autem videmus interiores potẽtias diiudicare diuerſa, & cognoſcere diuerſa eſſe. quare neceſſe eſt & extrema ab vna cognoſci, & iudicium id ab vna fieri. cauſa autẽ eſt, quia interioris animæ potentiæ, ſpeciem inquantum ſpeciem recipere poſſunt, eo quòd ſenſuum omnium perfectiones, vt longe perfectiores includunt, & inſup maiorem & potiorem facultatem adijciunt. inter ſenſus vero vnus potentiam & virtutem alterius nõ includit propter imperfectionem eorũ: propter quod & vnuſquiſque certo organo indiguit. quòd igitur circa interiorem animã potẽtia ſit, quæ vna exiſtens poſſit tamen diuerſa genere iudicare & apprehendere, manifeſtũ eſſe debet: ac talem omnes aſtruunt & ponunt, quicunq; hac de re ſcripſere: & ipſe etiam Plato ante Ariſtotelem. Vtrũ autem prima hęc potentia, quę ſenſibilia omnia apprehẽdit, eadem etiã ſit, quæ illa comparat & diſtinguit, an vna ſit quæ ſolum omnia apprehendit, alia vero, quæ diſtinguit & comparat, dubitationẽ quandam habet: de quo poſterius nonnulla dicemus. nunc tantum dixiſſe ſufficiat vnam primam eſſe facultatẽ, quæ ſenſibilia omnia poteſt recipere & cognoſcere. Quam video ab omnibus communem ſenſum vocari. ſenſum quidem, quia ita ſenſibus cõiuncta eſt, ita intima, vt ſimul cũ ſenſibus actu fiat: quinimmo nec ſenſus ipſi fungi officio ſuo videntur, niſi & hæc communis facultas conſentiat. communem autẽ vocant, quia ſenſibus

Cũ ob quam exteriores ſẽſus certo organo indigẽt interiores nõ.

Cõis ſenſus cur ſic eſt appellatus.

B omnibus vt arbiter communis eſt. apprehendit autem hæc ſenſibilia eo pacto, eiſdem cõditionibus, quibus illa in ſenſibus primo fuere, ſiue vnũ per ſe fuerint, ſiue per accidens vnum: ſunt autem ferè ſemper vnum per accidens ex pluribus ſimul cõiunctis cõflatum. nam quoniam ſpecies nata eſt & rem & rei modos offerre, hinc fit, vt cum oculus exempli gratia attigit coloris ſpeciem, ſimul etiam & coniuncta cũ colore recipiat, qui modi dicuntur: hæc autem ſunt numerus, quantitas, figura, locus, ſitus, motus, actiones, diſtãtiæ, ſimilitudines, & aliæ relationes, & alia, quibus res conſiſtũt: ad quos quidem modos valde aduertere neceſſe eſt, quoniam principium nõ paruum dicẽdorum hoc erit: quinimmo miraculum fortaſſe videbor vobis dicere, ſi octo aut decem aut paulo plures ſpecies in anima eſſe protulerim, ingentem vero illam conceptionum multitudinem modos eſſe paucarum illarum ſpecierum varios & tam diuerſos. ſimpliciſſima igitur & prima cognitio, quæ ab anima poſt ſenſus fit, eſt ſingularium & ſenſibilium rerum à ſenſu communi facta, qua autem in parte fiat, in ſequentibus inquiremus.

Cõia ſenſibilia & per accidẽs quę & quomodo ad ſenſum ſpectent.

Quoniam autem facta intellectione omni cõſtat ſeruari ipſam apud animam, & abſentibus etiam obiectis poſſe nos rurſus cogitare circa intellecta, inquirendũ nũc eſt, quid reſeruetur apud animam & quomodo. vtrum reſeruentur rerum ſpecies & ſimulachra, an alteratio illa, quæ in anima fit, dũ intelligit, ſiue actio ſit, ſiue paſſio: ſunt enim qui putẽt non reſeruari ſpecies, eo quòd ſpecierum natura eſt tandiu eſſe & conſiſtere, quandiu producens illas eſt præſens, remoto autem interire. quare alterationem & paſſionẽ in animo factã ſolum ſeruari. ſed certe ſi ita dicamus, neceſſarium illud videbitur, vt ſemper actu ſit anima, & ſemp idem intelligat. actio enim id eſt, per quod aliquid actu eſt, ſimiliter & paſſio: alteratio autem illa aut actio eſt, aut paſſio. ſi igitur apud animam ſemper eſt, vtiq; actu ſemper erit anima. Præterea

Quid poſt intellectionem remaneat in aĩa, an ſpẽs, ſeu alteratio & quantũ in ipſa pmaneant, ac multiplicentur.

Nõ alteratio quę ipſa intellectio eſt, ſed ſpẽs ĩ aĩa ipſa poſt omnẽ itellectionem tanq̃ in fine & pprio in loco remanẽt alię magis aliæ minus.

motus omnis & alteratio nihil aliud eſt, quàm forma, quę recipitur, quatenus ali- C
quid actu fit, quod in potentia erat. in intellectione autem nō recipitur aliud, quàm ſpecies repræſentans, per quam actu fit anima. impoſſibile igitur eſt alterationem hanc à ſpecie ſeparari. quare omnino ſpecies erit, quæ reſeruatur. quomodo autem non ſemper intelligat anima per omnem ſpeciem, paulo poſt dicemus. dictum eſt autem & quomodo abſentibus etiam obiectis poſſint in intellectu ſeruari ſpecies, certa illic diſpoſitione cōparata à natura, quoniam finis eſt intellectus & locus ſpecierū. Sed vos quæretis fortaſſe, quo pacto ſituentur ſpecies, quas reſeruari in anima poſt intellectionem dicimus, quo ordine, qua poſitura ſiue in cerebro ipſo, ſiue in ſpiritibus conſeruentur: omnino enim dubium eſt, vtrum ſingulæ in ſingulis ſpiritibus ſint, & omnes eadem in parte, an hæ quidem in his, illæ vero in illis, vt colores in certis, ſoni in alijs, odores in alijs, & ſic de reliquis: amplius & quomodo ſe habeant ſpecies, quæ eiuſdem generis ſunt, vt niuis & lactis, vtrum vna ex ambabus ſpecies fiat, an duæ remaneant.

Non ſingulę ſpēs ſingulis in ſpiritib°, ſed in vna & eadē prorſus parte tanq̄ in puncto ſituā tur.

Diuerſarum rerū eiuſdē generis vna eſt ſpēs eſſentialiter, plures vero repręſentatiuę.

Eſſe autem in ſpiritibus ſingulis ſingulas ſpecies inopinabile quidem eſt, & contra ſpecierum naturā. diximus enim diffundere ſeſe ſpecies & propagari vndiq; & quacunq; medium ſuſceptiuum illarum eſt, & cōtrarias inter ſe nō eſſe. cur igitur qui coloris ſpeciē recepit ſpiritus, non & ſoni recipiat, & ſaporis, & aliarū, ſi eſſe ſimul poſſunt, & nullā habent cōtrarietatem inuicem? quā ob rem neq; hæ quidē in his, illæ in illis ſpecies ſunt, ſed omnes ſimul & vna in parte, atq; vno in puncto oēs, quaſi altera alteri ſuperincumbat. Duarū aūt ſpecierū eiuſdem generis opinandum eſt vnam quodam modo fieri ſpeciē, quodam modo non vnam. vnam quidem, q̄m forma eſt vna, & ſubiectum vnum: non vnam autem, quatenus repręſentatiua eſt & imago, quod accidit propter modos & coniuncta, quæ offert diuerſa exiſtentia, & D
modo niuem, modo lac referentia. quare quatenus imago eſt, non vna ſpecies, ſicut neque vna res, quæ offertur: vna tamen eſt ſecundum ſe, & ſecundum eſſe, quod habet vt qualitas, cui accidit habere modos plures. non ſunt autem modi illi in ſpecie niſi, vt dicitur, repręſentatorie. neq; enim pedalis eſt ſpecies, aut bipedalis, quadrata, aut rotunda, ſed res eiuſmodi ſunt: ſpecies autē, q̄m imagines ſunt aliorum, modos quidem illos habent vt imagines tantum, & vt repræſentant. qua de cauſa quodam modo vna eſt ſpecies, quodam modo non vna. reſeruantur ergo & cū eiſdem modis, quibus fecerunt intellectionem. & ſpecierum aliæ diutius reſeruantur, aliæ breuius, & animalium alia melius reſeruant, alia deterius. Diutius illę reſeruari ſunt aptæ, quæ recentes ſunt, ſeneſcentes enim euaneſcunt. item & permanentiam maiorem ſortitæ ſunt, quæ longius, & ad plura diffundere ſe conſueuere, vt lumen & ſonus: propter quod eorū, quæ vidimus, aut audiuimus, reminiſcimur magis, quàm eorū, quæ guſtauimus, aut olfecimus: illę etiānum diutiſſime ſeruari ſolent ſpecies, quæ ſæpius repetitæ fuere, tū & quibus applicatio maior facta fuit. qua de cauſa & quæ nos delectant, & noua, & magna, & quæ tum admirationem, tum timorem inducunt, omnia ſolent tenaciter retineri. Solent etiā quæ reſeruatæ ſunt ſpecies quādoque quidem debiles, & impotētes fieri, q̄nq; etiam interire. Duo modi ſunt quibus debiles reddūtur: alter eſt ſenium earum, nam & ipſæ cōſeneſcunt: alter eſt læſio eius diſpoſitionis quę habet conſeruare. quoniam enim illa qualitates ſubiecti conſequitur, inde fit, vt ſæpe impotentes reddantur ſpecies, quod & ſenibus euenire conſueuit, & aliquibus propter morbos, quales ferè ſunt peſtilētes febres, è quibus quædā adeo feræ viſæ ſunt, vt ſiqui ab ijs euaſiſſent, adeo tamen immemores remanſere,

Quę ſpēs diutius reſeruentur.

Quot modis ſpēs reddant debiles, intereant ac reuiuiſcant.

A ſere, vt vix & proprij nominis, & propriæ domus recordarentur. conſeneſcunt autẽ ſpecies, qm̃ ſpiritus, in quibus illæ ſedem habent, alij continenter intereunt, alij regenerantur: non corrumpũtur tamen ſpecies corruptis prioribus ſpiritibus, quoniam in nouos, & recenter genitos ſeſe propagant, & conſeruant. verum id euenit, vt quanto magis abſunt à primis tanto in dies debiliores reddantur, ac demũ ſenſim adeo impotentes fiant, vt ſeneſcentes quodammodo in nouos ſpiritus ſeſe propagare non poſſint, nec iam mouere animã. ſi enim ab A ſpiritu ſpẽs trãſeat in B, & ab hoc in C, & ab illo in D, & à D in E, validiſſima quidẽ eſt prima ſpecies, q̃ eſt in A, valida, itẽ quæ eſt in B, ſed minus tamẽ, minus quoq; quæ in C, & minus q̃ in D, & adhuc minus cæteris quæ in E: quare tandem deuenitur ad tantam tenuitatem, vt in F, & in G propagari nõ poſſint ſpecies ſenio ſuo cõfectæ, vnde poſtremo cũ intereũtibus ſuis ſubiectis intereunt, niſi aliquę p iteratas intellectiones reuiuiſcãt, & vires capiãt. ſic enim reiuueneſcũt. De intellectione igit quid ſit & quomodo, & per quæ fiat, & quę ſit prima & ſimpliciſſima intellectio, & qũo reſeruent, ſituẽturq́; ſpecies & pdutent, & conſeneſcant, & pereant hactenus dictum ſit. nunc de alijs dicamus quæ ab hac conſequenter fiunt animæ operationes, prius tñ bene commodeq́; fieri arbitror, ſi nõ ea abutamur occaſione, q̃ pueri noſtri muſica pſtari ſolet, vt p eã aliquãtiſp recreati, alacriores redeam⁹ ad hos ſeueriores ſmones. Significauit igit Naugerius puero, vt aliquid caneret: qui tẽperata ſuauiter cythara, ita dulciſſime cecinit.

Natalem Thelayra tuum lux craſtina reddet.
Craſtina lux mihi ſancta. tuos age Lucifer ortus
Profer, & Auroram propero dux euehe curru.
B *Euehe, ſed ſero tardus cede heſpere cœlo,*
Longa vt eat, fœlixq́; dies. lege lychnida Leuce
Et viridem violis intexito amaracon albis.
Serta duo mihi necte: vnum quod poſtibus ipſe
Appendam Thelayra tuis, mea maxima dona
Nota tibi: aſt aliud, quod feſta luce laborum
Immunes decoret plena ad præſepia tauros.
Tu vulgo Veneriq́; palam formoſa videnda
Comptaq́;, ſed clam pulchra tuo, ſed compta Myconi
Incedes, tacitisq́; Deam venerabere votis,
Vt mea tu, tuus ipſe vt ſim: Dea maxima Votis
Annuet. at tu omnem Thelayra abrumpe pudorem
Tum, cum expectatum difflabit tibia cantum,
Ardentesq́; ſono in choreas accendet amantes.
Tum dextram læuamq́; manus iungamus amicas,
Inuideantq́; omnes, neque enim te doctior vſquam
Vlla ſalit, non ipſa Iole, non nata Lycotæ.
Me Vero quales in cœlum tollere ſaltus
Aſpicies Thelayra, modo & te flectere in orbem?
Et modo te contra ſtantem mira arte mouere
Ante retroq́; pedes, ſpatio nec cedere ab vno
Ipſa Venus cœlo ridens ſpectabit ab alto.

Hæc cum ceciniſſet puer, riſiſſemusq́; omnes, Turrius ita rurſus ſermonem excepit. Nunc ò amici de ſubnotione proſequamur, qui natura ſecundus intellectionis eſt actus,

De ſubnotione, itellectionis ſecunda operatione, q phãtaſię primũ opus aſcribit, qd ſit & qũo fiat, & qd illius obiectum.

actus, & ante alios poſt ſenſum communē fit. voco autem ſubnotionem nunc eam C cognitionem, qua ſub vno quodā apprehenſo multa alia ſimul confuſo quodā ordine ſeſe offerunt: ad quæ conſequēter mouetur anima, vnum poſt aliud ceu inſpectura. conſtat enim in animali eſſe motum hunc, qui non eſt compoſitio, aut ratiocinatio, in qua veritas, aut falſitas ſit, ſed ſimplex, & ſola repræſentatio vnius ſenſibilis poſt aliud. ſed neq; etiā memoria eſt hæc operatio, tametſi memoriæ aſſimiletur, ſed natura, & tempore, & ratione prior memoria eſt, vt ſtatim oſtendemus. quapropter & de ipſa diligenter quærendum eſt, quoniā nihil aliud de illa hactenus determinatum video, vt par erat, & oportebat. propter qđ & nouo vti vocabulo coacti ſuimus, cum nullum aliud huic operationi īmpoſitum videremus nomen: vnde ſubnotionem appellauimus: de qua ſiquid ab Ariſtotele traditum eſt, videtur quidē communi Phantaſię nomine comprehendiſſe. multas enim operationes habet facultas illa, quæ ab ipſo Phantaſia appellatur, inter quas prima illa videtur, quā nunc ſubnotionem voco. recte enim dicebat phātaſiam neq; veram ex ſe eſſe, neq; falſam, ſed multa veluti in theatro perſpicere: quo modo autē ad illa multa, de vno in aliud, feratur anima, ipſe quidem non planè dixit. quod nunc ſi inquiramus, non ab re fieri videtur. Fit igitur operatio hæc & motus ab anima inferiori ſtatim ſenſibilibus oblatis, interdum quidem ſenſu adhuc actu exiſtente, interdum poſt. quoniā enim ſenſibilia offerūtur animę eo pacto, quo ſunt in re, ſunt autem ſemper ferè per accidens vnum (vt dictum eſt) in quo multa coniuncta ſunt, ceu in toto quodam: hinc fit, vt anima prius totum illud apprehendat, in quo & alia coniuncta offeruntur quidem, & ſimul apprehenduntur, ſed veluti de longe, & confuſa. mouetur ergo & ad illa, primo ad vnū, mox ad aliud, & aliud, ijs ſemp prius oblatis, quæ actu ſunt magis, & D valentius mouent. vt viſo quidem nemore hoc primum ceu toto quodam, in quo & hæ pinus, & hæ fagi inerant, non ceſſauit ꝑfecto anima, donec & has pinus, & has fagos nouiſſe voluit. & rurſus hac fago ſpectata ceu toto quodam, in quo & trūcus, & rami, & folia, & baccæ continebantur, ad truncum, & ramos, & folia, & baccas ſeſe cōuertit. & ita de alijs, quæ coniuncta ſunt. non fecit autem motionem hanc ſenſus ipſe per ſe, ſed interior anima, quæ ſimul cum ſenſu actu fit, & potentiā maiorē habet. ſignum cuius eſt, quòd idem fit motus, ſi & per duos ſenſus ſenſibilia offerātur, vt ignis calidus, & rubens: ſtatim enim mouetur anima ad duo illa coniuncta, quod fieri non poteſt à ſenſu, cuius nō eſt ſenſibilia alterius ſenſus dijudicare. Sicut autē ſubnotio fit ſenſu actu exiſtente, ita & non exiſtēte idem fit reſeruatis in anima ſpeciebus: vt ſi viſo nemore hoc accidiſſet ſtatim diſcedere. Sed video vos (niſi fallor) tacite ſubdubitare, ac poſcere quidnam ſit motus iſte animæ de vno in aliud: qn̄ dictum eſt non mouere ſe animam intelligēdo, ſed pati tantum. deinde ſi præſentes ſunt animæ ſpecies omnes, & vno in puncto omnes (vt dictum eſt) cur vna magis mouet, q̄ alia? aut ſi hęc forte magis mouet, quia potētior eſt, & magis actu, cur illa non ſemper mouet? & qūo derelinquitur illa, ſubit autem alia, & mouet, q̄ debilior fuerat? ꝓpter hæc igitur quædam ſunt nobis recipiēda, & ſupponenda. ac primū quidem ꝙ, licet ſpecies omnes præſentes animæ ſint, & vno in puncto omnes, non tamen omnes ęqualiter mouent, ſed illæ prius, & fortius, quæ actu ſunt magis, quæ vero ſunt actu magis, dictum eſt ſupra. Deinde & illud recipiendum eſt, ꝙ ad faciendam intellectionem non ſufficit præſentia ſpecierum, ſed requiritur & applicatio animæ, & intētio: propter qđ ſæpe nec illa, q̄ præ oculis ſunt, videmus, ꝙ intentionē non adhibemus. Ad hæc autem & illud prænotandum eſt, ꝙ ſicuti ad oblatum & habitum

Non vnā ſed multas eſſe phātaſiæ operationes, quarū vna ſubnotio dicit.

Alia cognoſce, quo de vno in aliud in ipſo phantaſię opere feratur.

Apta nemoris ſimilitudo ad intelligendā ipſam ſubnotionē.

Fit ſubnotio ſenſu exiſtēte in actu, vel non exiſtēte. [illegible]

Ad intellectionē q̄ neceſſaria ſit animæ applicatio, & intentio.

A habitum bonum lætitia fit, ita ad oblatum quidem, nõ autem habitũ, aut non bene habitum triſtitia innaſcitur: ex triſtitia autem hac conſurgere appetitus ſolet ad proſequendum bonum oblatum, ſed nõ planè habitum. ex his igitur ratio omnis pendet eorũ, quæ vos arbitror dubitare. primum enim, quod mouere ſe animã dicimus, nihil aliud eſt, q̃ applicari ipſam atq; intendi ad vnum aliquid, non mouet auté anima ſeſe, ſed eius inſtrumenta mouentur recepta ſpecie boni. dico autem inſtrumẽta animæ ſpiritus ipſos, & neruos, ac membranas. omnia enim hæc in intentione animæ mouentur. ſpiritus quippe multi vniuntur, nerui & membranæ tendũtur, vnde & intentio dicta eſt, ac tandem virtus omnis, ac vis animæ ad vnum quoddam applicita, & intenta eſt: quare & hoc ipſum primo, & ante alia apprehendit, & noſcit, tale autem eſt qđ vt totum offertur. hoc enim maxime actu eſt. nõ mouet autem ſemper, quoniam parto illo, & noto, ac lætata anima in ipſo nouus appetitus inſurgit ad alia, quæ oblata quidem, vt bona, non autem commode habita, & diſtincte, ſed confuſe, & veluti de longe, & per vmbram triſtitiam pariunt, vnde appetitus innaſcitur ad ea etiam dignoſcenda, quæ in toto illo vti coniuncta offerũtur. quare & ad illa applicatur. prius autem ad id quod inter illa magis actu eſt, mox ad aliud, & aliud, donec aliquid eam diſtrahat, aut labore feſſa deſiſtat. per hunc ergo modum hęc animę operatio conficitur, quã ſubnotioné vocauimus, in qua neq; veritas eſt, neq; ſalſitas, neq; adhuc memoria eſt. fit auté modo in ſenſibilibus vnius generis, & vnius ſenſus, modo diuerſi, in vniuerſum auté fieri ſubnotio poteſt in ijs omnibus, in quibus plura coniuncta eſſe ſolét, ſiue loco communi cõiuncta ſint, ſiue ſitu, ſiue figura, ſiue ſubiecto, ſiue actione, ſiue ſimilitudine, ſiue aliter. à qua vero potentia B fiat, vtrum à ſenſu communi, an alia potentia perfectiori ſi quæratis, ego quidem ab alia potentia fieri illi proxima, & perfectiori arbitror, illa ſcilicet quæ ab Ariſtotele phantaſia dici videtur. ita autem fortaſſe opinandum eſt, quoniam natura videtur ſemper à minus perfectis procedere ad perfectiora per certos gradus. primum igitur cum feciſſet ſenſus imperfectiſſimos, & non niſi vnius generis capaces, mox perfectiorem potentiam conſtituit, quę ſenſibilia omnium generum poſſet comprehendere, & non vltra valeret, poſt quam aliam adhuc perfectiorem ordinauit, quæ & ea poſſet quæ communis ſenſus, & pręter ea etiam ſubnotiones exerceret.

Aĩa, cũ intelligit, non ſe mouet, ſed eius inſtr͞a, ſpẽbus in ea receptis.

Subnotio quõ fiat.

Qđ ſit ſubnotiõis obiectum.

Subnotionis actus cuius potentiæ ſit.

De ſubnotione, ſecunda opatiõe phãtaſię, ſecũdũ quam aĩa cognoſcens cõponit, vel diuidit, quõ fiat & quo pacto verũ vel falſum in ea ſignari cõtingat affirmãdo, ſeu negãdo: & vtra prior ſit, affirmatio, an negatio.

Sunt autem & aliæ operationes quæ ſubnotioni valde proximæ ſunt & quaſi cũ illa coniunctæ, de quibus ordine ſuo cõſequens eſt, vt agamus. nam quoniam intellectiuæ animæ finis eſt addiſcere: aſſecuto auté fine ſemper lætitia fit: hinc accidit, vt quaſi accenſo diſcendi amore poſtquam ſubnotiones primas fecit, cupida quodammodo fiat diſcendi & alia, quæ illi non planè diſtincta offerũtur in illis multis, quæ per primas ſubnotiones cognouit, q̃ppe in ijs offerũtur conuenientiæ, & differẽtiæ eorum: quare illa inter ſe comparans videt alia eſſe diuerſa, alia ſimilia: hoc autem q̃ dico comparare non aliud eſt, q̃ recipere quædã ſub vno quodam modo, quo in re ſunt: quæ enim diuerſa ſunt locis proprijs, formis, figuris, magnitudinibus, actionibus & alijs, hęc quidem anima recipit vt diuerſa, iamq; componere dicitur, & diuidere. diuidere quidem, cum quędam recipit, vt diuerſa, componere vero cum quędam recipit, vt coniuncta & vnita. nihil enim prohibet, quæ in aliquo diuiſa ſunt, in aliquo eſſe coniuncta. quæ enim locis proprijs diuiſa ſunt, & formis, & figuris, & ſitu, & actionibus, coniũcta eſſe poſſunt communibus locis, vt in theatro, in templo, in foro, in naui, & alijs. item & coniuncta ſimilitudine, & actione, & ſubiecto, alia, & figura, & eiuſmodi multis. hos ergo modos, quibus anima res concipit volentes

Aĩa quõ cõponit, vel diuidit.

nos.

Affirmatio & negatio quid ſint.

nos voce ſignificare, adiecimus in voce, eſt, & non eſt: per eſt, quidem affirmationẽ faciẽtes, hoc eſt connotantes modum, quo anima concepit quędam, vt cõiuncta, & vt vnum: per non eſt autem ſignificantes modum, quo anima concepit quædam, vt diuerſa. non enim in re eſt verbum illud eſt, aut non eſt, ſed ſolũ extrema in re ſunt, C

Aia qñ vera, vel falſa dicatur.

& modus ille, quo concipiuntur ab anima, ſiue modus ille ſit in re, ſiue non ſit, appareat autem, qua de cauſa anima iam & vera dicitur, & falſa. vera quidem cum ita eſt in re, vt cõcepit, falſa autem, cum aliter concepit ac ſit in re propter errorem, de quo mox dicemus.

Nũ affirmatio ſit ipſa negatiõe prior.

Quæſiueritis autem fortaſſe vtra prior apud animam ſit affirmatione, an negatio. videtur enim quibuſdam affirmatio eſſe prior, quia negare vnum de altero non poſſumus, niſi prius illa vt duo cognita ſint. ſi autem cognoſcuntur vt duo, neceſſe eſt vtrũq; cognoſci prius, vt vnũ: quare videtur anima prius dicere, hoc eſt vnum, & ſic prius affirmationem facere. mox negationem, ꝙ hoc non eſt illud. Contra vero vr̃ negatio prior fieri, ꝓpterea quòd ſi affirmamus aliquid de aliquo, neceſſe eſt cognoſcere illa, vt duo, & diuerſa inter ſe: quare prius alterum de altero negamus, q̃ affirmemus. qua in dubitatiõe videtur mihi natura prior negatio, q̃ affirmatio, non ſolum propter dictam nunc rationem, ꝙ oportet quæ affirmamus prius fuiſſe cognita, vt diuerſa & duo, ſed quòd multo facilius eſt videre ea, quibus res inter ſe differunt, q̃ ea in quibus cõueniunt, & coniunctę ſunt. differentię enim multę ſunt: vnum autem eſt id in quo conueniũt. quod vero dicebatur in negatione oportere duo illa eſſe prius cognita ſeorſum, vt vnum, verum quidem eſt, ſed illa cognoſcuntur vt vnum conceptu ſimplici, non compoſito, & per enunciationem dicentẽ hoc eſt vnum, ſic enim oporteret vnitatem cognitam eſſe, vt diſtinctam à ſubiecto. quod ſi etiam detur, illud pariter eueniet, vt duo illa cognita fuerint prius, vt diſtincta. quare omnino prior eſt negatio, quàm affirmatio. D

De numerãdi & imaginãdi actu, q̃ dus, qđ ſint & quõ, & cur ea q̃ fieri cõtingant, & ꝑ quã potẽtiã.

Vt ergò ad propoſitum noſtrũ redeamus, illud reſumendum eſt poſt primas ſubnotiões factas, ꝑ quas plura cognoſcimus multo diſtinctius, q̃ oblata fuiſſent in toto illo, quod prius apprehenditur, iam incipit anima cõpoſitiones facere, & negare, & affirmare vnum de altero. deinde & numerare ẽt addiſcit: tũ & imaginari ſimul, & memorari, ac conſequẽter alia multa & maiora moliri. Prius aũt dicemus de ijs, q̃ penè cõiuncta cũ ſubnotionibus ſunt. vbi igitur poſt primas ſubnotiones didicit cõpoſitiones, & diuiſiones facere, cœpit ẽt numerare. ſicut. n. primũ, qđ cognouit, vt

Aĩam numerare, & numerus qđ ſit.

vnum per ſe ens recepit, ita & ſcđm vt per ſe vnũ apprehẽdit, & tertium, & alia. qđ igitur vnitate ſola metitur, vnũ appellauit, quod duabus, duo vocauit, quod tribus, tria, & quatuor, & quinq;, & ita de alijs in infinitum. nihil enim aliud eſt numerus, q̃ acceptio plurium, quatenus in vnitate conueniunt, & ab illa pluries menſurant.

Imaginatio quid ſit, & quõ fiat, & q̃ñ anima imaginari dicatur.

At vero & ꝑ idem principium poſt ſubnotiones cœpit anima imaginari. nam vbi per ſubnotiones plura vt plura & diſtincta cognouimus, ſi illa plura conſideremus, qualiter ſe habent in toto aliquo, in quo coniuncta ſunt, tunc dicimur imaginari. nihil enim aliud eſt imaginari, q̃ plura vt plura recipere, & comparare ad id, in quo coniuncta ſunt, & videre, qualiter vnumquodq; ſeſe in illo habeat: quæ operatio poſt ſubnotionem natura fit. fieri autẽ in oĩbus poteſt, in quibus plura eſſe coniuncta poſſunt, ſiue loco cõiuncta fuerint, ſiue ſitu, ſiue forma, ſiue figura, ſiue actiõe, ſiue ordine, ſiue ſimilitudine, ſiue aliter cõiũcta eſſe accidat: qđ maxime oſtẽdunt mathematici, & architecti, & pictores, & qui artes exercẽt. mathematici enim & angulos, & lineas, & figuras exacte ſimul conſiderant, vt ſeſe habent: pictores vero & hominẽ, & hominis partes, & partium partes vſq; ad minimas tenẽt, quo ordine, quo

ſitu

A ſitu ſint, & moto vno mẽbro, quid agãt reliqua. Similiter & architecti circa ędificia ſe habent, & alij circa artes. quin ĩmo & in ijs, quæ finguntur, ſua quoq; imaginatio eſt, & in futuris, & faciendis. in omnibus enim & rerum ordines, & partes, vt ſeſe habere debẽt, perpẽdimus: propter quod & alios bene imaginatiuos dicimus, alios male. Videte iam, quàm magna ſit facultas animæ. primũ enim ſenſibilia ſimplicia per ſenſus ipſos agnoſcit: mox maiori potẽtia vſa ſenſibilia omniũ ſenſuum dijudicat: deinde & adhuc maiorem potẽtiam aſſumens ſubnotiones facit, & cõfuſe oblata diſtinguit: quo facto eorum compoſitiones, & diuiſiones operatur, ad hęc autem & plura illa, quæ diſtinxit, comparat & inter ſe, & ad id, in quo coniuncta ſunt, ac videt, quo pacto vnumquodq; ſeſe in illo habet. has autẽ maiores operationes facit facultas illa, quam Phantaſiam alij vocant: è noſtris vero quidam cõmuni quodam nomine imaginationem appellare maluere. nos, quo melius intelligeremus rem ipſam, imaginationem non omnes has opationes vocauimus, ſed vnam tantum. potentiam vero illam, quæ & hanc, & alias operationes exercet, Phantaſiam volumus appellare. quanquam aliqui eam potentiam, quæ componit & diuidit, non phantaſiam, ſed cogitatiuam vocant, in qua eſt veritas & falſitas, phantaſiam vero, in qua nec veritas eſt, nec falſitas. nos autem vnam tantum eam potentiam exiſtimamus, quæ prędicta omnia docet.

Hoſum cur aliqui fortes, alij debiliores imaginationis ſunt. Collige oẽs ex tanto viro phantaſię operationes.

Hæc autem & alias multas actiones habet, inter quas & illa eſt, quæ memoria vocari ſolet. de qua diligenter agendum iam eſt, & vidẽdum, quo pacto differat à ſubnotione. non eſt autem memorari idem, quod reſeruare ſpecies, tametſi non fiat memoria niſi reſeruatis ſpeciebus. in reſeruatione. n. ſpecierum per ſe nulla intellectio fit, at in memoria, reintellectio quædam fit eius, quod prius etiam intellexeramus.
B Fit autem reintellectio hęc, occaſione cuiuſdam, quod aliàs obſeruauimus cum eo coniunctum, quod reintelligitur, comparauimusq́; inter ſe, vt coniũcta, quare qm̃ ſpecies ſolet rem, & coniũcta referre cum re, inde fit vt occaſione aliqua oblato vno repræſentetur & aliud, vt viſo Dionis famulo recordatio fit & Dionis, quos aliàs comparauimus in relatione ſerui & dñi: quin & aliorum etiam recordamur, quæ cũ Dione fuere coniuncta, vt quòd heri in porticu deambulabat, & cum quo, & quæ dicta fuere, & reliqua. Similiter & viſa picea illa, quæ iſtic eſt, recordati ſuimus & illius quã olim vidimus in hortis doctiſſimi viri Petri Bembi in agro Patauino, prope Nonianum ad villam Botiam, de quo fortaſſe dubium eſſe poteſt, quo modo fiat, quoniam hæc picea nunquam comparata fuit vt coniuncta cum Bembi picea. nihil autem refert, ſi hæc nuper viſa comparata non fuit, dummodo forma coniuncta ipſa fuerit. cum forma enim nunc oblata coniuncta eſt & illa, quæ apud Bembum in Noniano agro aliàs fuit cognita: quare ex noua hac occaſione recordatio facta eſt & alterius. Videretur autem fortaſſe vobis & ſubnotio, de qua nuper diximus, eſſe memoria quædam, quoniam & illa fit ad prius nota, quæ reintelliguntur diſtinctius occaſione illius totius, in quo coniuncta, & confuſa erant: ſed certe differentia multa eſt inter eam, quam ſubnotionem vocauimus, & memoriã. memoria enim interiectionem quandam temporis poſcere videtur, ſubnotio autem fit ſtatim ad coniuncta confuſa, quippe cum ſenſu etiam actu exiſtente fieri poſſit. pręterea ſubnotio ad prius nota fit, ſed cõfuſe nota, memoria vero poteſt inter diſtincte cognita fieri, ĩmo in memoria præſupponitur cõparatio quædam inter diſtincte prius cognita. videtur etiã memoria ꝓprie fieri inter ea, quæ prius nota per ſubnotionem fuere. quamobrem & tẽpore, & natura, & ratione videtur memoria à

De memorãdi & reminiſcendi actu, quid nã ſint & quõ fiãt: & illorum a ſubnotione diſcrimine.

Memoria tẽpore, natura, & rõne à ſubnotione diuerſa eſt, & ſi nõdũ ei adnaſcatur.

ſubnotione

ſubnotione differre. illud tamen non neſciendum eſt interdum, dum memoramur, offerri quędã vti cõfuſa, & per vmbrã, ad quæ diſtinĉte cognoſcẽda mouetur anima, q motus nõ proprie memoria, ſed ſubnotio eſt. nihil enim prohibet cum memoria quãdoq; commiſceri ſubnotionẽ, ſicuti cum diſtinĉte cognitis poſſunt ſæpe q̃dam coniungi cõfuſe oblata, aut etiam dubia. ſi igitur ea confuſe oblata, aut dubia diĉtinĉtius cognoſcam⁹ ſine diſcurſu, ſubnotio ſola fit. ſi vero p diſcurſum cognoſcamus, nec ſubnotio dicit, nec proprie recordatio, ſed reminiſcẽtia, quippe ea quæ aliàs in memoria ſeruauimus, cum reintelligũtur occaſione aliqua, vel ꝓmptiſſima ſunt, & apta ſtatim mouere animã, vel iam quodãmodo è memoria decidere, & indigẽt quã dam perueſtigatione: vel & ſi non ꝓmptiſſima ſint, non tamẽ multa perueſtigatione indigent, ſed ſolum intẽta applicatione. quæ ergo prõptiſſima ſunt, & ſtatim ſeſe offerunt, vt aliàs collata cum illo quod occaſionem præbet, memoriam facere dicuntur: quæ vero indigent perſcrutatione & diſcurſu quodam, reminiſcentiam. at illa q̃ ſolam intentam applicationem poſcant, ſubnotionem: vt in exẽplo piccæ viſæ apud Bembum in Noniano ex hac quidẽ quæ iſtic eſt recordati fuimus, & illius, quoniã promptiſſima in memoria noſtra fuerat. Si vero velimus recordari, quo tẽpore viſa fuit, non poſſumus quidem, niſi ex diſcurſu quodam, quoniam penè è memoria tẽpus id decidit: quare recordati, ꝙ nos roſa plurima coronauimus, roſa autem nõ niſi vere prouenit, hinc reminiſcentiam fecimus, quod vere viſa fuit. reminiſci enim dicimur id, quod de nouo per inquiſitionem addiſcimus, aliàs quidem notum, ſed iam è memoria delapſum. Quòd ſi velimus etiam eorum recordari, qui affuere; qm̃ id non admodum promptum eſt, videmus tamen quaſi in confuſo, ſic quidem ſolã intentionem, & applicationem ad confuſe oblata facientes per ſubnotionem recordabimur, & hunc Naugerium illic affuiſſe, & hũc Fracaſtorium, & M. Antonium Turriũ fratrem & alios. Eſt igitur ſubnotio quatenus cõfuſe oblata vnũ poſt alium noſcimus, recordatio vero quatenus illi idem alias diſtinĉte cogniti fuerant, & collati loco, & aĉtione. quid igit̃ ſubnotio ſit, & quomodo fiat, & quid componere, & diuidere, & numerare, & imaginari, & memorari, hoc paĉto pro tempore diĉtum ſit.

Reminiſcentia q̃d ſit, & quæ reminiſci dicamur.

G

Memoria q̃d ſit, hinc colligere potes.

Subnotionis memorandi, ac reminiſcẽdi act⁹ cuius potẽtię ſint, & quã differẽter brutis, & hoībus illos exercere conueniat: & quo itẽ modo hoīes inter ſe varijs complexionib⁹ affecti eoſdẽ producant.

D

Nunc à qua potentia hæc omnia fiant, & quæ ſint in his differẽtię tũ hominis, & reliquorum animalium, tum hominum inter ſe inquirendũ eſt. In primis igitur nõ hęc à communi ſenſu fieri videtur mihi propter diĉtam ſuperius rationem, ꝙ natura à ſimplicioribus ſemper procedit: quare ab ea fieri potentia omnia hæc, quæ communi nomine Phantaſia appellatur, quam Ariſtoteles motũ à ſenſu in aĉtu faĉtũ dicit, hoc eſt à ſenſibilibus à ſenſu deciſis. nam certe motus, qui primus in animam fit poſtquam ſenſus aĉtu faĉti ſunt, prædiĉtas operationes facit. quod vero dicit ipſe phantaſiam neq; veram, neq; falſam eſſe, intelligendum eſt per ſe, & neceſſario. ſubnotio enim, quæ prima phantaſia eſt, neq; vera, neque falſa eſt. Quòd vero eadem quoque potentia, quæ ſubnotiones operatur, cõponat etiam & diuidat, & imaginetur, & numeret, & recordetur, manifeſtum eſſe poteſt ex eo, quòd penè cõiunĉtæ inuicem ſunt operationes hæ.

Quõo intelligi dẽat phantaſiam neq; veram neq; falſam eſſe.

Videntur autem & animalia reliqua eaſdem has operationes facere, & phantaſia ſua agi: verum omnia confuſe quodammodo exercent, ſi ad hominem comparẽtur, & non in omnibus, in quibus homo. in vniuerſum autem animalia omnia facilius & certius prædiĉta obeunt in ijs, quæ per ſenſum viſus cognoſcuntur, q̃ per alios ſenſus: quoniã viſus longẽ plura alia oſtendit, q̃ alij ſenſus, & magis diſtinĉte. ſiquidem & loca, & figuras, & motus, & aĉtiones, & propinqua, & remota vſq; ad cœlũ monſtrat,

Viſus plures rerũ differẽtias nobis oſtendit, quã cęteri ſenſus nõ auditus, qa non p ſe. ſed bñ̃ãcio

A monſtrat, & alia multa, quę alij ſenſus non monſtrant. Quòd ſi auditus videtur fortaſſe multa docere, hoc quidem non per ſe facit, ſed beneficio viſus adiutus. Propter hanc cauſam facilius eſt & ſubnotiones facere, & compoſitiones, & diuiſiones, & imaginationes, & recordationes, in ijs, quæ loco coniuncta ſunt, quàm in ijs, quæ ſubiecto, & alijs. Loca enim maxime viſu cognoſcimus, & quæ in illis ſunt, & eorũ formas, & figuras, & actiones, & alia. vnde & pueri, & plebs de ijs maxime loquuntur, quę coniuncta locis viderunt. quinimmo & inter animalia, multa è brutis ſunt, quę melius recordantur locorum, quàm homo: qua in re miraculum præbent canes & equi, viam aliquam ſemel aut iterum emenſi. inter homines quoque, qui bruti vicini ſunt, hac locorum memoria plurimum valent. Famulus eſſe ſolebat mihi, dum Turrianus pater in academia Patauini primũ Suggeſtus locum obtineret, qui cum paulo ſupra beſtiam foret, tamen ſi aut equitare, aut nauigare, aut aliter proficiſci contigiſſet, omnium ordine viarum, diuerticulorum, domorum mira quadam recordatione pollebat. quod ego puer adhuc, quaſi indignans, quòd homo morio mihi adeo præſtaret, ſolebam apud Hieronymum Turrianum patrem meum dolere. At ille ſubridens, Tace ſolebat dicere, quoniam hic beſtiam ſapit.

Viſus adiut⁹ ad diſciplinas plurimũ valet.

Loco coniũcta facilius imaginamur ac recordamur his quæ ſubiecto, & aliis coniuncta ſunt.

Multa è brutis melius recordantur locorum, quã homo, & inter homines qui brutis vicini ſunt.

Quæ vero ſubiecto coniuncta ſunt, non facile eſt à ſubiecto diſtinguere, & inter ſe: tum quòd ſæpe pluribus ſenſibus indigemus, tum quòd ſubiectum eſſe ab accidente diſtinctum non cognoſcimus, niſi multo poſt. quę vero ſimilitudine ſunt cõiuncta, in multis quidem facile eſt ſubnotiones & alia facere, in multis vero non facile, quoniam ſimilitudinum quædam patentiores ſunt, quędam latentiores, & alię ſunt in ſubſtantia, alię in accidentibus, alię in cauſis, aliæ in effectibus, vnde & tran-

B ſumptiones & epitheta ſumnntur. quę vero tempore ſunt coniuncta, nihil prohibet & bruta etiam cognoſcere, ſed confuſe admodum, quoniam nec tempus cognoſcunt, niſi confuſa quadam notitia in motu quorundam. quæ autem horis, diebus, annis coniuncta ſunt, ſolus homo poteſt cognoſcere.

Inter homines porrò alij ſubtiliter, prõpte, ordinate ſubnotiones & alia obeunt: alij ruditer, ſegniter, & inordinate: & hi bene in vno ſenſu, male in alio: alij bene in vno genere rerum, alij in alio. horum omnium cauſæ in vniuerſum duæ ſunt, vna principalis, alia ſubſequens. principalis eſt mala diſpoſitio, vel bona ſenſuum, & potentiæ illius, quæ intelligit quæ bona, vel mala diſpoſitio conſiſtit in bona, vel mala complexione, vel compoſitione organi, & menſura ſpirituum: qui calor naturalis dici ſolet. ex quo ſequitur & alia, quæ mox cauſa eſt bene, vel male obeundi prædictas operationes. eſt autem vel voluptas, vel diſplicentia obeundi, qui enim bonam diſpoſitionem habent temperaturæ, & compoſitionis, & calorem naturalem idoneum, vel ſimpliciter, vel in aliquo ſenſu, etiam cum voluptate operantur, quia valent aſſequi. tales autem prędicta exercent prompte, ſubtiliter, & ordinate, vel ſimpliciter, vel in eo, in quo bene diſpoſiti ſunt. quippe naſcimur omnes ad certa inclinati, quæ & intenti, & cum voluptate facimus. qua de cauſa auari circa pecuniam incredibili quadam induſtria & ſubnotiones, & imaginationes, & enumerationes, & memorias exercent, ad reliqua alioqui rudes: alij circa amores, alij circa luſus, alij circa philoſophiam, & ita in alijs. contra vero, qui prauam habent diſpoſitionem, & calorem nõ naturaliter ſe habentem, vel ſimpliciter, vel in aliquo, ij vel non poſſunt obire prædictas actiones, vel perperam obeũt: pręcipue quibus calor eſt multus quidem, ſed extraneus circa ſedem animæ: ſimiles enim ebrijs ſunt. quare ſine vlla voluptate omnia peragunt, immo cum labore, & diſplicentia. vnde nec attentionem adhibent,

Horis, dieb⁹, & annis coniuncta ſolus homo cognoſcit, ac memoratur.

Hominũ nõnulli imaginãtur, & memorantur aliqua potius, quàm alia, varijs cõplexionibus affecti, & ad diuerſa inclinati.

hibent, & omnia praue exercent. Sunt tamen nonnulli, qui attentionem non adhi- C
bent, & propterea ſæpe rudes circa quædam videntur, non quia male diſpoſiti ſint, ſed quia quædã vel contẽnunt, vel melioribus intenti diuertuntur ad alia. ſed de his velle minutiſſime dicere, infiniti laboris eſſet. quare ita in vniuerſum dictum ſit.

Cur ſæpius repetita ſic firma in memoria permaneant, vt æterna videantur. nõnulla vel familiariſſima ac ſæpius dictã difficile memoremur. quædã nec cogitata, aut opinata in memoriam ſubeant.

Circa memoriam tamen quædam videntur quæſitu digna. ac primum quî fiat, vt ſæpius repetita adeo firma in memoria figantur, vt æterna quodammodo fiant. Deinde cur accidat nobis ſæpe volentibus, vt quædam, vel familiariſſima, & millies dicta non poſſimus ad memoriam reducere, & nominare: quandoq; vero nonnulla ſubeant in memoriam, quæ nunquam opinati eſſemus, quorum nulla apud nos conſideratio fuit.

Quòd igitur ſæpius repetita valde memoriæ inſideant, manifeſtum eſt omnibus. quid vero acquirat repetita ſpecies in intellectu, non ſolum manifeſtum non eſt, ſed valde occultum videtur. ſi enim ſpecies (vt diximus) omnes ſimul ſunt, & vno in pũcto oẽs, quidnam acquirere põt illa, quę centies repetita eſt? non.n. intenſior per ſe ipſa fit, quanquam animã millies moueat. relatio enim quædam eſt, quod intelligere dicimus, ſiquidem nihil aliud eſt, quàm repræſentatio quædã. igitur quanquã millies reprǽſentet, non tamen propter hoc videtur intenſior per ſe fieri. quare, ſi non intenditur per ſe, quidnam per Deos acquirit, vt adeo æterna in memoria reddatur.

Species ſæpius repetita, potentior cum ſit, diutius in memoria retinetur.

Fortaſſe igitur (vt opinor) dicendum eſt repetitam ſpeciẽ, tametſi forte nullo alio immutetur, hoc tamen magnum, & præcipuũ acquirere, ꝙ in pluribus coniunctis potentior fit. diximus.n. ſpeciem cũ modis ſuis, & coniunctis reſeruari. quã ob cauſam, quoties iteratur, & repetitur, toties eadem reſeruatur cũ ijs coniunctis, cũ quibus intellectiones fecit. coniuncta vero dictum eſt, vnum referre aliud, & reprǽſentare conſueuiſſe. quocirca, quæ in pluribus coniunctis eſt ſpecies, ea promptior eſt, vt intellectum moueat, & memoriam faciat, ac maxime reſeruetur. vt ſiquis heri Dionem vidit in porticu diſputantem, hodie in foro orantẽ videat, cras nauigantẽ, tunc quidem accidit Dionis ſpeciem valde præſentem in anima eſſe. reſeruata enim prima die fuit cũ ſuis cõiunctis, tẽpore ſcilicet, loco, actione, habitu & alijs. ſimiliter & die ſecũda reſeruata fuit cum ſuis coniunctis: ac ſimiliter tertia. Igitur, ſicut ex prima die & coniunctis poteſt quis Dionis reminiſci, ita ex ſecunda, ita ex tertia, & alijs poteſt. quam ob rem Dionis ſpecies in valde multis potentior eſt, à quibus poſſit ad memoriam deferri. qua de cauſa & vniuerſalia maxime nota eſſe conſueuere. hominis enim ſpecies, ſi non ex Socrate in animam peruenit, at ex Platone, & Callya, & alijs multis acceſſit. ꝙ ſi de aliquo memoria pereat, at perſtat tamen ex alijs multis. De vniuerſalibus tamen poſtea dicemus, quomodo & magis nota & minus nota eſſe poſſint, q̃ particularia. hoc ergo primum acquirere repetitam ſpeciem cenſendum eſt.

Vniuerſalia ſunt maxime nota.

Spẽs ſæpius repetita, ſecundum ꝙ qualitas, intendi põt.

Fortaſſe aũt & ſecundũ ſeipſam intendi opinandum eſt. duo enim in ſpecie repetita ſunt: alterum, ꝙ ipſa ſecundum ſe qualitas quædã eſt, ſecundum quã ens per ſe eſt, & abſolutum: alterũ vero eſt eſſe, quod habet, quatenus reprǽſentatiua eſt: ſecundùm quod relatiuum quoddam eſt. quatenus igitur qualitas quædam eſt, & abſolutum ens, eatenus intendi poteſt ſæpius repetita. ſicut enim ex duobus luminibus vnum fit lumen intenſius, ita ex duabus, & tribus, & decem ſpeciebus vna intenſior fit: intenſior autem facta, & in plures ſpiritus diffunditur, & profundius figitur.

Familiariſſima difficile memoramur & nominamus ex ipſa re, quod occurrit, ſimilitudine.

Quo aũt pacto fiat, vt ſæpe non poſſimus notiſſimorum, & familiariũ recordari, ego hac de cauſa arbitror euenire, ꝙ eo tempore alia quædã ſeſe offerunt nobis, quæ ſimilitudinem aliquam habeant cum eo, quod quærimus. aliqua enim conueniunt

in D

A in nomine, vel in principio, vel fine, alia conueniunt in perſona, vel figura, vel motibus, vel aliter. ergo volentibus nobis familiare aliquod, & notiſſimũ nomen proferre, fit quidẽ ſæpe, vt non hoc, quod quærimus, occurrat, ſed aliud, quod conuenientiam habet cũ familiari vel in principio, vel fine, vel medio. Cur aũt hoc aliud minus familiare prius occurrat, quàm id, quod notiſſimum eſt, & magis familiare, ſi quæratis, dicendum (vt mihi videtur) in eiuſmodi caſibus occurrere prius ipſam conueniẽtiã, in qua cõuenit vtrunq;, ſub qua per inaduertentiam quandã interdum occurrit conſequenter minus familiare: quod cum videamus non eſſe illud, quod quærimus, confunditur pauliſper anima, ex quo etiam magis obliuiſcitur quęſiti nominis. ꝙ enim cũ confunditur anima, confundatur etiam memoria, oſtendũt verecundia, & timor. ſæpiſſime. n. ob hæc obliuiſcimur, & compoſitas orationes, & verba. Heri volẽti mihi proferre Dorotheæ nomen alioquin mihi notiſſimum, & millies prolatum, accidit tamen, vt nunquam inuenire potuerim, ſed modo Theodora occurrebat, modo Timothea: quæ nomina in parte cõuenientiam habent cum Dorothea. cuius rei cauſa primum fuit, ꝙ per inaduertentiam (vt accidit) non comparauerã partes nominis quæſiti in ordine ſuo, ita vt Doro præcederet, Thea vero ſequeretur: ſed modo occurrebat, quod cũ Thea conuenientiã habebat vt Timothea, modo, quod conueniebat cũ Doro, & cum Thea, ſed peruerſo ordine, vt Theodora. in qua perplexione ita mens confuſa manebat, vt nunquam fuerim recordatus quæſiti nominis, niſi tum, cum ſublata confuſione me etiam nolente occurrerit Dorotheę nomen.

Anima confuſa cõfundit & memoriã verecũdia ac timor oſtendunt.

Quo aũt modo quædam ſæpe in mentem veniant, quę nunquam opinati eſſemus, cum neque de ijs per multum temporis cogitauiſſemus, cauſa eſt aliqua latẽs
B ſimilitudo, quæ caſu aliquo tunc occurrit, ſub qua memoria fit coniunctorũ, quanquã antiquiſſima fuerint. quæ aũt ſit latens illa ſimilitudo, q̃ haſce memorias excitet, difficile certe eſt dijudicare, adeo multa ſunt, quę apud animam obuerſantur, vt patet in ſomnis, & ægritudinibus: propter quæ ſæpe eorum etiam reminiſcimur, quæ pueri egimus. ac de primis phantaſiæ operationibus ita pro tempore dictum ſit.

Inopinata, ac minus cogitata in mẽtem ſæpe magis veniunt ex latẽti quadam ſimilitudine.

Nũc ſequitur, vt perquiramus, quo modo ea cognita ſint, quæ ſpeciebus carent, & quid ſit abſtrahere, & fingere, & quomodo ſeparet anima, quę coniuncta ſunt, & coniungat, quę ſeparata, & demum quid ſit vniuerſale, & quomodo fiat.

Quæ nam, & quõ per alienam, vel propriam ſpeciẽ intelligam*: Quõ itẽ diuiſa vt coniuncta, & coniuncta, vt diuiſa intellectus intelligat.

Quòd igitur non omnia proprias habeant ſpecies, dictum eſt prius. videntur. n. ſolum illa habere ſpecies, quæ accidentia vocantur, & per ſe mouere ſenſus poſſint, calor, frigus, humor, ſiccitas, ſonus, lux, color, odor, ſapor. durum vero & molle, aſperum, lene, rarũ, denſum modi dictorum ſunt: modi quoq; ſunt figura, & quantitas, & alia his coniuncta, quæ per ſe non cognoſcuntur, ſed cum alijs. ſunt igitur quædã, quæ nec proprias habent ſpecies, nec coniuncta ſunt cum habentibus, quædam vero non habent per ſe ſpecies, ſed tamen coniuncta ſunt cum habentibus, & modi eorum ſunt. quæ ergo nullo pacto ſpecies habent, neq; coniuncta ſunt cũ habentibus, oĩa cognita ſunt per alienas ſpecies, per ſimilitudinẽ vel diſſimilitudinem aliorum quę quidẽ primum conceptu quodam generali concipiuntur aut entis, aut rei, mox attribuentes ijs quędam ſimilia aut diſſimilia reperta in alijs, intelligentiam illorum facimus. ita Deum & alia immaterialia cognouimus, ita & ſubſtantiam ipſam. ſiquidem ſcientes nos, quid ſit cauſa, quid primum, quid motor, quid corporeum, vocauimus quidem Deum, quod eſſet cauſa prima, & primus motor, & incorporeum. alia uero ſeparata cognouimus, incorporea quædam concipientes, verum non primas cauſas, ſed ſecundas. ſubſtantiã autem, ſcientes, quid ſit eſſe in alio,

Deum & immaterialia quõ per alienã ſpeciem cognoſcamus.

& non eſſe, ac videntes oportere nos aut in infinitum ire, aut perueniendum ad aliquid, quod non in alio eſſet, ſed per ſe ſubſiſteret. hoc ergo ſubſtantiam appellauimus: omnia igitur hæc per alienas ſpecies intelleximus. motus autem cognitus fuit ex loci mutatione. Dione enim recedente à priore loco, & rurſus ex alio, & alio, hanc quidem ſucceſſionem continuam motũ vocauimus. non.n. aliud eſt motus, quàm modus, quo aliquid intelligitur ſucceſſiue aliter & aliter ſe habere in loco. Tempus quoq; ſimili modo ab anima comprehenſum fuit ex cognitione motus. partes enim motus comparans ipſa, & menſurans videt hanc quidem eſſe, illam vero non eſſe, fuiſſe autem continuatã cum ea, quæ eſt, aliam vero nec eſſe, nec fuiſſe, fore autem, vt quandoque & illa ſit: quare illam quidẽ, quę eſſet, pręſentem vocauit, quę vero fuiſſet, prætéritã dixit, reliquã uero futuram. Neq; tempus autem, neque motus, quatenus continui ſunt, & partes habent, eſſe videntur niſi in anima, quod vero de ipſis extra animam eſt, inſtans dicitur, & hic ſiue ibi. Quæretis autem fortaſſe, quomodo futurum cognoſci potuit, quoniam, quod non eſt, non uidetur poſſe intelligi. ad quod dicendum cognitum fuiſſe futurum ex ſimilitudine prȩteriti, quoniam partes præteriti comparans anima vidit quaſdam ita ſe habuiſſe, vt, cùm prius non eſſent, mox præſentes & ipſæ factæ ſint, ex qua ſimilitudine videt ita fore in reliquo motu, non igitur ex ſpecie propria cognitum fuit futurum, ſed ex ſimilitudine.

Moũ ex ipſa loci mutatione, & tempus ſecundũ cẽs ſui partes ex motu q̃do cognoſcamus.

Tẽpus & motus eſſe hũt niſi in anima quo cõtinua quædã ſunt. Futurum ex prȩteriti ſimilitudine cognoſcimus.

Poteſt autem anima, & quę cõiuncta ſunt, ſeparare, & quę ſeparata, coniungere. verum, cum alia loco coniuncta ſint, alia ſitu, alia ordine, alia ſimilitudine, alia ſubiecto, alia tempore, alia alijs, facile quidem eſt, quę loco communi coniuncta ſunt, ſeparare, hoc eſt recipere vt diuiſa: quoniam locis proprijs ſeiuncta ſunt, & formis, & figuris, & alijs. in vniuerſum autem, quæ eſſentijs & formis diuiſa ſunt per ſe, quocunque alio modo ſint coniuncta, nõ difficile eſt ſeparare, vt albũ, & nigrũ, & odor, & ſapor, & lux, & ſonus: at, quę vnum ſiunt cum ſubiecto, non adeo facile eſt diuidere, & ſeorſum à ſubſtantia intelligere. Locum tamen à ſubiecto ſeiunxit anima, videns ſubiectum mutatum loco: vt ſi Dion mutaſſet locum, tum quidem Dionis ſpecies illum dupliciter repręſentat, & cum loco priori, & ſine ipſo. quare iã anima intelligit Dionem & ſine loco priori, & locum ſine Dione. quare illa, vt duo & diuerſa intelligit. ſimiliter autem, & quod Vbi vocant, ſeparauit à ſubiecto. differt autem vbi à loco, quanquam interdum & ipſum vbi vocetur locus, ꝙ locus proprie eſt ſuperficies ambientis, ſed mobilis, vt aeris, aut aquæ, & ſimilium, quæ immoto ſubiecto locato mutari poteſt: at ipſum vbi ſuperficies eſt ambientis corporis, inquantum corpus, quæ immutabilis per ſe eſt, & penes hanc motus attenditur rei, quæ moueri dicitur. non enim moueri dicitur columna, eo, ꝙ aer circundans mouetur, ſed tum ſolum moueri dicitur, cum ipſa vbi mutat, & aliter atque aliter ſe habet ſucceſſiue ſecundum diuerſa vbi. ſeparat igitur & hęc anima, intelligens rem ſine ipſis, & ipſa ſine Dione. Similiter, & ſi de albo fiat niger, & de calido frigidus, & de quieſcente moueatur. omnia enim hæc & coniuncta intelligit, & ſeparata.

Quæ coniuncta intellect' ſeparare ua lear. & quæ diuiſa cõiungere.

Poteſt etiam, quæ ſeparata ſunt, vt coniuncta recipere ex ſimilitudine eorum, quę prius coniuncta vidit, mox ſeparauit. ex hac enim ſimilitudine voluptate quadã permota imaginatur, quæ ſeparata recepit vti coniuncta, vel loco, vel ſubiecto, vel aliter. quare & chimeras, centauros ſibi fabricat, & hortos, & palatia, & demum poeta fit. Habet autem fortaſſe dubitationem vtrum & bruta ſimiliter imaginari poſſint, & coniungere, quę ſeparata ſunt. ac quidem arbitror & illa conſimiles quaſdam imaginationes ſibi facere. nam lupi & ſtabula imaginantur, & in ijs oues, & canes

Bruta etiam poſſunt ſeparata coniungere.

A nes, & cuſtodes: quin & ſomniant, & terrentur ab ijs, quę non ſunt.

Sed iam tẽpus eſt, vt de ipſo vniuerſali dicamus, quid ſit, & quomodo fiat: quod video à vobis expectari. ſed neſcio certe, cõſultiúsne ſit negociũ hoc ſilẽtio inuoluere, an magis (vt puto à vobis deſiderari) audacter proſequi. nã profecto, ſi proſequamur, videtur quidem non poſſe fieri ſine iniuria multorũ, & ſine nota temeritatis cuiuſdam. ſiquidẽ omnes ferè, qui de vniuerſali ſcripſere, & ipſe etiã Ariſtoteles (vt apparet) videntur aliter exiſtimaſſe de vniuerſali, ac nos in præſenti opinamur, & dicturi ſumus. Verum enimuero hoc ſacro in loco Dijs ſyluę huius pręſentibus, liceat nobis, quæ exiſtimamus, proferre: quæ ſi à vobis fuerint approbata, exeant etiam foras, ſin vero fuerint non planè accepta, has inter arbores & nemora iaceant abſcondita, ad iudicium bonorum Deorum, qui iſtic habitant.

Quo nã modo, & à qua potentia fiat ipſum vl̃e, tũ ex aliorũ, tũ ex ꝓpria ſententia. Quæ item ex vl̃ibus fiant nobis prius nota, an quæ minus, an ꝗ magis vl̃ia ſunt.

Vidẽtur igitur ò amici omnes ferè, qui ſeſe è peripatheſi philoſophos faciunt, ſeparatum quendam intellectum inducere, quem agentem vocant, à quo fiat vniuerſale. facultatem. n. illi attribuunt è ſenſibilibus rerũ ſimulachris (quæ Phantaſmata appellãt) ſimplex ipſum vniuerſale, & purã ideã extrahere: quæ nõ hoc, nõ illud, ſed ſimplicem ipſam naturam repræſentat, denudatam ab omnibus ijs, quæ cum ſingulari coniũcta erant. atq; hoc intelligibile iam vocãt, cum prius ſenſibile tantum foret. qua de re diligẽter conſiderandum eſt. ſi enim per nos ipſos abſque vllo ſeparato intellectu poſſimus vniuerſale facere, bene erit abſtractũ illũ intellectum labore hoc leuare, ꝗ extra nos exiſtẽs ſat fœlix ſe ipſo eſt, & nr̃as operationes à nobis fieri ſinit.

Vl̃e nõ fit ab extrinſeco quodã intellectu ex ipſis phãtaſmatibus ope quodam abſtractionis.

Quoniã igit' dicunt extrinſecum hunc intellectũ ex ſenſibiliũ rerũ ſimulachris extrahere ipſum vniuerſale, ꝑcunctari eos licet, quidnã ſit hoc, qđ extrahere dicũt. nã

B alterum duorũ videntur mihi poſſe dicere. vnum eſt, ꝙ intellectus ille ſpeciem quãdam nouam, efficiat ex illo ſimulachro, quæ nata ſit ſolum vniuerſale repręſentare: alterum eſt, ꝙ nulla ſpecies noua fiat, ſed tamen phantaſma, in quo includitur natura vniuerſalis, de re vniuerſaliter tantum repræſentet illi intellectui, ꝗ de ſe abſtractus eſt, & materiale nullum poteſt recipere. Si igitur intellectus ille nouã quandã ſpeciẽ efficit, quæ vniuerſale referat, monſtrum profecto audire mihi videor, ſeparatã ſcilicet ſubſtantiam ſpecies facere: quando obiecta ſunt, quæ ſpecies faciũt vtpote imagines ſuas. ꝙ ſi intellectus ille nõ facit ſpeciem nouã, ſed tamen non intelligit, niſi quã phantaſma naturã de ſe vniuerſalẽ includit, illãq; recipit ſine ijs, quę ſingulare comitant', tunc quidem quęrendũ eſt, quomodo id fiat: nunquid ꝙ intellectus ille mutet phantaſma ab eo, quod erat, an non mutet. ſiquidem enim non immutat, nec quicꝗ̃ in ipſum facit, nõ video, qũo ipſum idem manens nõ eodẽ modo repræſentet: at vero ſi ipſum immutat, dicant ꝑ Deos, quænam actio illa ſit. nam ſi dicant (vt quidam aiunt) irradiare intellectũ illum ſuper phãtaſma, & denudare ipſum à cõditionibus ſingularium, metaphorica quidẽ & poetica iſtæc vidẽtur, & ſi poeta aliquis ita dicat.

Impugnatio ſatis valida cõtra quoſdã minus recte ſentiẽtes de vl̃is ꝓductione ab extrinſeco intellectu.

Ollis diuina ſuper mens
Aſtat magna, micans: cuius radiata nitore,
Quæ fuerant obſcura prius ſimulachra, repente
Fiunt coram anima, claraq; in luce refulgent.
Non aliter, quàm, quæ cæca ſub nocte tenentur,
Si feriat rutilum Solis iubar, omnia late
Splendeſcunt, pulchraq; petunt in luce videri.

Si ita inquam poeta dixerit, laudabimus quidem ipſum, philoſophum autem nõ laudabimus, qm̃ neq; lucet ſeparatus intellectus, neq; intelligo, quid ſit radiare, &

denudare phantaſma. ꝙ ſi dicatur nihil fieri nouum ab illo intellectu in phantaſma, neque immutari, non repræſentare tamen ipſum illi intellectui, ſicut Socrati, & Platoni, ſed vniuerſaliter tantum propter naturam intellectus abſtractam, cui non repræſentat phantaſma, niſi quam naturam ſimplicem, & vniuerſalem includit, equidem ſic ego non video, quid ad Socratem, & ad Platonem faciat repræſentatio illa, quæ abſtracto intellectui fit, ſi Socrati, & Platoni ſingulare ipſum repræſentat. addo ꝙ miraculum magnum videtur phantaſma in alio exiſtens, vt in Socrate, repręſentare tamē extrinſeco intellectui vniuerſaliter: primum ꝙ ſeparatæ hæ ſubſtantiæ per ſe, & per eſſentias ſuas intelligūt, non per ſpecies, & per phantaſmata: deinde ꝙ nec ſpecies vlla poteſt repræſentare niſi illi, in quo eſt non ſunt autem phantaſmata in abſtracto intellectu, ſed in Socrate, & Platone, & Callya. Porrò maius quoque miraculum videbitur, ſi dicatur intellectionem abſtracti intellectus communicari Socrati, & Platoni, quo & ipſi vniuerſale intelligant. non enim apparet modus, per quē fieri poſſit hæc communicatio. propter hæc igitur, & alia multa, quæ prӕterimus ſinentes valere intellectū hūc abſtractum, & ſe ipſo gaudere, perquiremus nos, an per eum, qui in nobis eſt, intellectum & fieri & cognoſci poſſit vniuerſale. ad quod fores quodammodo aperuimus paulo ante, cum oſtenderemus animam poſſe ſeparate, quæ coniuncta ſunt. nunc interna magis, & penetralia ſunt adeunda. **C**

Supponentes igitur illa omnia, quæ dicta ſunt, conſtituamus non fieri vniuerſalia à nobis ſtatim enatis, ſed nō niſi multo poſt, & adultioribus factis, & exercitatis in ſubnotionibus, & compoſitionibus, & ſeparationibus coniunctorū: quod ſignū eſſe poteſt non fieri vniuerſale ab intellectu abſtracto: ſi enim ab ipſo fieret, vtique & in infantibus fieret, in quibus iam phantaſmata ſunt.

Vniuerſale longa intellectus ĩ ſubnotionibus, compoſitionibus, & ſeparationibus exercitatione fit.

D Fit autem (niſi fallor) vniuerſale per hunc modum in nobis. viſa, exēpli gratia, niue, multa quidem cum ea (vt diximus) coniuncta ſunt, albedo, figura, locus, ſitus, & alia. ex hoc igitur ſingulari ĩpoſſibile eſt extrahi vniuerſale, ſi hoc apud animam eſt primum vniuerſale futurum, ante quod nullum aliud eſt factum. quare neceſſe eſt & aliud ſimile ſingulare videri ab ipſa. ſit ergo hoc, lac. iā igitur & nix, & lac in anima ſunt, & hinc principium eſt quoddam ad vniuerſale albedinis. nam ſtatim, vbi poſt cognitionem niuis oblatum eſt lac cum ſuis coniunctis, recordatio ſtatim fit & niuis, & coniunctorum cū niue. apprehēdit ergo illa duo anima, & vt duo, ac diuerſa, & vt vnum hoc eſt ſimilia. dictum eſt enim ſupra, quomodo hæc fiant. rurſus igitur appetitu noſcēdi illam mouēte videt ea, in quibus differunt, quòd locis, quòd formis, & figuris differāt: tum videt & id, quo cōueniunt: atq; hoc videt eſſe ſine lacte, q̃a eſt in niue diuerſo à lacte, ac etiam videt eſſe ſine niue, quia eſt in lacte. Deinde videt eſſe ſine loco niuis, quia eſt loco lactis, tum & eſſe ſine loco lactis, quia eſt in loco niuis: ſimiliter & eſſe ſine figura niuis, quia eſt in figura lactis, & etiam ſine figura lactis, quia eſt in figura niuis: ac breuiter videt eſſe ſine coniunctis cum niue, quia eſt in coniunctis cum lacte, quæ diuerſa ſunt: necnon & ſine coniunctis cum lacte, quia eſt cum coniunctis cum niue. quapropter ſpecies albedinis iam in intellectu eſt multis modis. primū enim in niue, & cōiunctis cum niue: deinde & in lacte, & coniunctis cum lacte: & ſine niue in lacte, & ſine lacte in niue: mox & ſine coniūctis cum niue, & ſimiliter ſine coniunctis cum lacte. ſeparata igitur iam eſt, & recipitur natura albedinis, cū per ſe repræſentetur quidem ipſa & ſine niue, & ſine lacte, & ſine cōiunctis eorum. quòd ſi & alia quoque alba videamus, aut etiam imaginemur, ceruſſam, parietē, & alia, in omnibus quidem conſimilis cōſideratio fiet, quòd

natura

A natura illa & in omnibus eſt, & ſine quolibet. quapropter tandē ſpecies albedinis repræſentat vnū quoddā in multis, & per ſe, ſine vnoquoq; illorū, atq; hoc eſt, quod vniuerſale appellamus, quod vnū in ſe eſt, & ſine qualibet parte eorū, in quibus eſt. primū igit vniuerſale, quod à nobis fit, non ſine quadā difficultate, & animę inquiſitione perficitur: vbi vero vnum, aut duo, aut tria confecta ſunt, tum tanta promptitudine reliqua fiunt, vt etiam ex vno ſingulari vniuerſale extrahamus. quare mox vniuerſalium plena eſt anima. ſicut autem ex ſingularibus, quæ ſpecie vnum ſunt, fit vnū vniuerſale, ita & ex pluribus ſpeciebus, quæ vnum genere ſunt, ſuum abſtrahitur vniuerſale: ita & ex ijs, quæ plura genere ſunt vſq; ad generaliſſima. hoc ergo pacto fieri vniuerſale cenſendū eſt, ſi & ipſam etiā experientiam conſulamus. ſicut aūt è lacte, & niue vniuerſale albedinis fit, ita & coniunctorum ſua vniuerſalia, & ideæ extrahuntur. quare & vniuerſale loci, & figuræ, & quantitatis, & numeri, & aliorū conficit. propter quod potentia hæc animæ, quæ ideis eſt plena, diuina quodammodo eſt, & ſolus hic intellectus appellatur. ille vero intellectus, qui nondum quicquā intelligit, ſed nudus eſt, & veluti tabula raſa, ſimpliciter intellectus non dicit, ſed intellectus in potentia. Fortaſſe autem & tertius alius eſt intellectus, qui ſenſibilibus phātaſmatibus eſt plenus: q nec ꝓprie intellectus dicit, ſed à quibuſdā paſſiuus vocat, eo ꝙ circa ipſum verſet extrahēdo ille, q ideas, & vniuerſalia cōficit, q actiuus vocari pōt, eo ꝙ, q ſingularia & ſenſibilia ſūt, vniuerſalia actu & itelligibilia efficiat & hic ſolus diuin⁹ eſt, & ęternus, qm̄ idē ſit intellectus, & intelligibile. vtrum aūt de his ita opinatus Ariſtoteles fuerit, & hoc pacto fieri vniuerſalia exiſtimauerit, tēpus nō eſt nunc examinare.

Quid ſit vniuerſale.

Vniuerſale à quo intellectu fiat.

Cùm igit vniuerſale fiat ꝓdicto modo, iā & illud videri poteſt, qđ ſupra ī dubiū reuocauimus, vtrū vna eſſet ſpecies in ſenſu, & intellectu, qm̄ videbatur diuerſa propter vniuerſale, quod in ſenſu non eſt. iam enim manifeſtum eſt vnam eſſe & eandem ſpeciem in vtroque, ſed modis diuerſis: in ſenſu enim eſt cōfuſa & coniuncta cum alijs cōiunctis, in intellectu vero ſeparata; & diſtincta, ac ſic vniuerſalis facta. dico autem eſſe factā vniuerſalem non ſecūdum eſſe, quod habet, quatenus vna quędam qualitas eſt, ſic enim ſingularis eſt: ſed vniuerſalem, quatenus imago eſt, & repræſentat.

B

Eadem prorſus ſpecies ē quę ī ſenſu, & in intellectu.

Inter vniuerſalia vero, ſiquis quærat, quæ nā extrahantur prius, an minus vniuerſalia, an genera & magis vniuerſalia, dicendum, quod ſe notis caſibus ſemper minus vniuerſalia abſtrahuntur prius. oblatis ſiquidem Socrate, Platone, boue, arbore, lapide, prius vniuerſale hominis educitur è Socrate, & Platone, quoniam ſimilitudo, quę in ijs eſt, & maior eſt, & fortior, quàm quę inter Socratem & bouem, & inter Socrarem & arborem, vel lapidē. Porrò pōſt vniuerſale hominis ea ſimilitudo, quæ inter Socratem eſt & bouem, ſuum prodit vniuerſale, animal: mox fit viuens: mox corpus. ſemper enim, quod rationē totius habet, primo occurrit, & notius eſt. homo autem totum quoddam eſt, cuius partes ſunt animal, viuēs, corpus: animalis vero partes ſunt viuens, & corpus: viuentis vero corpus. verū factis iam & adultis nobis, atque exercitatis in abſtractionibus, notiora, & promptiora nobis occurrunt, quæ ſunt magis vniuerſalia, quoniam ex pluribus ſunt repetita, & habitu quodam firmata: & vt talia rationem totius habent. totum enim quoddam eſt animal reſpectu hominis, & bouis, quæ partes animalis ſunt: porrò viuens totum quoddam eſt reſpectu animalis, & arboris. neque inconuenit idem eſſe modo totū, modo partem reſpectu eiuſdem, verum non ſecundum eandem rationem. hominis enim pars eſt animal, ſi partes eſſentiales quæras: idem homo pars eſt animalis, ſi partes integrales conſideres. ſed de his alia quædam in ſequentibus edicemus.

Magis vniuerſalia, quę minus vniuerſalia parter ſunt, poſterius nobis innoteſcunt ipſis minus vniuerſalibus.

Totū & partes reſpectu eiuſdē rōne, tamen diuerſa, vnum, & idē aliquid eſſe poteſt.

Ac de ſubnotione quidé, & compoſitione, & imaginatione, & memoria, necnō & G
quid ſit abſtrahere, ac demum quomodo fiat vniuerſale, hactenus dictū ſit. reliquū
eſſet de æſtimatiua appellata potentia, & de vocatis ſecundis intentionibus nōnul-
la dicere. verum, quoniā hęc lóge poſt fiunt, & non niſi poſtq̄ & ratiocinationes ex-
cernimus, prius quidé de ratiocinio agamus, mox & de his, & alijs, q̄ ſuperſunt. ſed
bene erit, vt oīa hæc ad meridianas horas remittamus: iam enim quodammodo feſſi
ſumus, & hora interpellare nos videtur. quare p̄ſenti diſputationi finé imponemus,
ac rogabimus puerum noſtrum, vt ad recreandos animos omnium aliquid canat, &
ille mandato à Naugerio accepto temperata ſuauiter cithara, ſic cecinit.

Lyncas nec acreis aduehe, neu gere
Thyrſos, Venuſtum nec tege caſſide
Horrente vultum, ſed tenero veni
Cinctus tempora pampino:
Tuiſq́, mitis & placidus ſacris
Adeſto, qualem te memorant, iugo
Bactris ſubactis, in medio Deūm
Conuiuam Ioue cum patre
Sediſſe, circùm Dijs reſonantibus
Heu ohe: pharetra cum poſita tuas
Laudes eburna grandiloquus lyra
Latona cecinit ſatus.
Ereptus igne vt fulmineo Iouis
Bis natus infans duceris ad Deos. D
At tibi magnis plauſibus omnium ad-
Riſit cælicolùm cohors.
Nanque ore pulchro talis erat color,
Rubente qualis enitet in roſa.
Tum prominebat exilientibus
Sacrum corniculis caput.
Tyrrhenus vt te nauita deprecans
Sero, furoris, numinis & tui
Expertus iras ſquammeus in mare
Piſcis deſilijt rate.
Senſit Lycurgus vitibus impiam
Auſus ſecurim immittere: ſenſit &
Cohors gigantum trudere tum rata
Alto cælicolas polo.
Tu Gange victo miles ab vltimis
Indis triumphos victor Io refers:
Et redeunti Suſa & Achæmenes
Aras conſtituunt tibi.
Fremunt in altis orgia montibus
Heu ohe: ſoluta per iuga Thyades
Crines in auras, rauciſonis replent
Altum cornibus æthera.

Quibus dictis ac collaudatis ſurreximus.

HIERO-

HIERONYMI FRACASTORII DE INTELLECTIONE

LIBER SECVNDVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

QVICVNQVE ille Triſmegiſtus RHAMNVSI fuit, qui Theologica quædam nobis reliquit, rectè profectò dicebat miraculum maximum eſſe hominem. cuius ſi ſtructuram, membrorum formas figurasq́;, ſi fines ſpectes, ſi artificia, per quæ fines illos conſequātur membra, & operationes exerceāt, alias quidē propter ſe ipſa, alias propter alia: tum vero & operationes ipſas animaduertas, qua induſtria obeantur, nihil profectò admirabilius videbitur à Deo, & natura factum. Ex operationibus vero omnibus illæ maximè admirandæ ſeſe offerūt, quę ad cognitionē pertinent. de quibus Turrius partim ſuperioribus diſputationibus pertractauit, partim tractare ſub meridianas horas promiſit. ergo id tempus cùm iā aduenisſet, omnesq́; maximo quodam deſiderio audiendi reliqua, veniſſemus eandem ad Syluam, conſediſſemusq́; in corona, ille ita ſermonem ſuſcepit. *Quàm mirabilē natura ipſa hominē fecerit, & q̄ ei munera fuerit miro ordine elargita.*

B Hactenus ò amici circa intellectionem audiuiſtis, quanta induſtria natura procedat. primum enim à ſimpliciſſimis, & imperfectis exordiēs, ad maiora, & magis admiranda progreditur. nam cum ſenſus ipſos feciſſet, qui propter imperfectionem non niſi genus quoddam vnum rerū pcipere poſſent, tum potētiam aliam ſtatuit, q̄ ſenſibilia illorū omnia dijudicare valeret. deinde, vbi etiam ordinaſſet, quo pacto ea ſenſibilia ſeruari poſſent in intellectu, ab hac & aliam potentiam cōſtituit, quę perfectiori modo quodam, & appetitu diſcendi impulſa, ſenſibilia ipſa quaſi per tenebras perquirens nunquam ceſſaret, donec ſingula diſtinxiſſet, mox diſtincta cōſideraret, vt & inter ſe, & in eo, in quo coniuncta fuerant & oblata, ſeſe haberēt: tum & differentias, & cōuenientias eorum intuita cœpit & enunciationes facere, & cōponere, ac diuidere, numerareq́;, & memorari. ad hæc autem & appetitu eodem ducta potuit, & quæ ſeparata erant, coniungere, & coniuncta ſeparare, ac demum ſimplices rerum ideas abſtrahere, & ijs impleri, ac diuina fieri. nam & cognitionem illam Dij maximè habent. Nunc ſupereſt, vt & alias operationes proſequamur, quæ perfectiores etiamnum ſunt. primumq́; de ea agamus, quā Græci dianian, nos ratiocinationem ſiue diſcurſum appellamus: qua tot artes, tot ſcientiæ inuentę ſunt, ac illa tādem omnia, quæ ſub cœlo, quæ ſupra, & cœli ipſi, & Dij, & diuina fuere cognita.

Igitur cum eorum, quę ab intellectu apprehēduntur, alia ſint ſimplicia, alia ſint complexa, quę & enunciata, & propoſitiones appellamus, eadem eſt natura animæ, & diſcendi idem appetitus circa complexa, qui & circa ſimplicia. nam & circa complexa ſuas facit ſubnotiones, ſicuti & circa ſimplicia. quæ vero in ſimplicibus ſubnotio dicebatur, in complexis ratiocinatio vocatur, quæ plurimum differt à ſimplici ſubnotione. quippe in ſubnotione neq; veritas, neq; falſitas inerat, ſed ſolus, & ſimplex motus de vno in aliud, in ratiocinio vero eſt veritas & falſitas. differunt etiam, *De ratiocinio & q̄ quatuor ratiocinandi modis, quid ſint, & quō fiant videlicet exemplo, enthymemate, inductione, & ſyllogiſmo: nec plures eē q̄tuor p̄dictis.*

quod ſubnotio ſemp fit ad aliqđ prius notũ ſaltẽ cõfuſe, ratiociniũ vero fit ad id, qđ C
prius notũ non erat, ſed nũc primo addiſcit. fit aũt diſcurſus oĩs ſemp in duabus ꝓpoſitionibus, quę pręmiſſę dñr: quarũ vna obſeruata eſt, & prius in anima erat, alia vero eſt noua: ex quib⁹ ſequit tertia, q̃ cõcluſio vocat, in qua eſt id, quod nũc primo notũ fit. vt ſi prius nauigationi coniunctũ eſſe naufragiũ vidi, vt in Callya, nũc vero videã Dionẽ nauigare, cõcluſio fiet, ꝙ Dion naufragabit. ſunt igit termini tres, duo extremi, & vnus medius, qui cum vtroq; cõicat, Naufragiũ, Nauigatio, Dion. Nauigatio medius terminus, cui cõiunctum noui naufragiũ. ſi ergo & Dioni videã nauigationẽ ineſſe, vtiq; naufragarurũ concludã, donec contrariũ non vidi, ꝙ ſcilicet aliquis nauigaret, & non ſecerit tñ naufragiũ. Cauſa vero, ꝙ cõcluſio illa ſequat, inde eſt, ꝙ ſpecierũ natura eſt, illa ſemp repræſentare, q̃ ſunt cõiuncta, vt dictum eſt. ſi ergo nauigationi coniunctũ recepi naufragiũ, nunc quoq; repræſentabit naufragiũ in Dione nauigante. vr igitur ratiocinatio hęc p rememorationẽ quãdam fieri. vt viſo Dione nauigante memoria fit eorũ, quæ cõiuncta nauigationi obſeruaui: inter q̃ erat naufragiũ. ergo & in hac nauigatione naufragiũ, vt coniunctũ recipit. Si igitur Plato hoc pacto dicebat diſciplinã fieri p recordationẽ, recte certe dicebat: ſi vero intelligebat cõcluſionẽ aliàs fuiſſe notã apud aĩam, et nũc recordari eiuſdẽ, nõ recte aſſerebat. ſiq̃dẽ cõcluſio, quatenus ꝓpoſitio eſt, nũc primo noſcit, nec prius nota erat niſi in potẽtia, in cõiuncto reſeruato in memoria. vr autẽ Plato in Phędone opinari ſciẽtiã nr̃am fieri nõ primo modo, ſed ſecũdo. quare merito ab Ariſt. reprehẽſus fuit.

Ratiocinatio, quæ & circa cõplexa ẽ, ab ipſa ſubnotione incomplexorũ valde diuerſa eſt.

Diſcurſus ex duab⁹ fit propoſitionibus, ex q̃bus ſequit tertia.

Simpliciſſimus igit & natura primus, qui ab anima fit diſcurſus, eſt ille, q ab vno fit ad vnũ per cõmune aliquid in vtroq; compertũ. quale eſt nuper aſſignatũ ex memoria naufragij in Callya, dũ nauigaret, ex quo & Dionẽ nauigãtem opinamur nan D
fragaturũ. cõis terminus eſt nauigatio: coniunctũ obſeruatũ eſt naufragiũ, nauigatio igitur ſemper & vbiq; repræſentabit naufragiũ ſibi coniunctũ, ſi contrariũ non vidimus. ſimilr, & ſi Heluetij data fide prodiderunt L. Craſſum, vtiq; & Cęſari proditionẽ facturos credemus. terminus medius eſt fides data ab Heluetijs: coniunctũ obſeruatũ eſt proditio facta L. Craſſo. Si ergo contrariũ quis nõ vidit, probabilr credet & Cæſari proditionẽ futurã: quia ſpecies media de natura ſui ſemp coniũcta refert. verũ neceſſaria nõ eſt hæc ratiocinatio, qm̃ coniunctũ illud cũ termino medio neceſſario nõ eſt coniunctũ, ſed potuit caſu aliquo, & alia ratione coniunctũ fuiſſe, quæ nõ erit in alio. neq; enim, ſi Callyas nauigans naufragiũ fecit, neceſſe eſt & in Dione fieri, q alia ratio eſt in vno, alia in alio. nec ſi Heluetij proditionem L. Craſſo fecerũt, neceſſe eſt & C. Cæſari facere. aliã enim cauſam & forte iuſtam in L. Craſſo, quam in C. Cæſare non habuere. ꝓbabile tamen accipitur ab eo, qui contrarium nõ vidit. vocatur autem hic diſcurſus exẽplum, à quo pueri incipimus ratiocinari, qm̃ facile eſt in vno obſeruare, & ab illo in ſimile ferri, ſpecie per naturã repræſentante cõiuncta. vtit aũt & illo plebs, pp qđ rethores vtunt maxime exẽplis ad pplm̃, quia ex notis mouemur. Fortaſſe aũt & alia aĩalia exẽplis mouent. aues enim cum vident aliquas alias viſco captas, viſcũ euitant, ſimile ſibi futurũ exiſtimantes. habent quippe & alia animalia phantaſiam, quæ ex particularibus poteſt diſcurrere.

De exemplo, quid ſit, & q̃do fiat.

Pueri & plebs vtũtur exemplis fortaſſe etiam alia animalia bruta.

Exemplis vtũtur Rethores.

Secundus aũt ratiocinãdi modus prędicto ſimilis eſt, ſed tñ efficacior aliquanto, quãquam neq; ipſe neceſſarius. fit aũt hic à plurib⁹ obſeruatis ad vnũ aliquod, quaſi ſint multa exẽpla. cõuenit igit cũ exẽplo, quia ad vnũ eſt, ſicuti exemplũ: differt autẽ, quia à pluribus obſeruatis ꝓcedit, cũ exemplũ ab vno eſſet. Si ergo pluries obſeruauimus pranos eſſe, qui pernoctãt, videamus aũt Catilinã pernoctare, vtiq; Catilinã

De Enthymemate quid ſit, & quomodo ab exẽplo diſtinguat.

prauum

A prauum exiſtimabimus. terminus medius eſt ꝑnoctatio, cui coniunctũ eſt prauum eſſe, vt pluries obſeruauimus. concluſio erit Catilinã prauũ eſſe: & ſi in multis vidimus mulieres cũ viris cõuerſantes nõ caſtas eſſe, nũc vero videamus Athalantã conuerſari cũ viris, ẽt nõ caſtã eſſe cõcludemus. terminus medius eſt cõuerſari cũ viris, cui coniunctũ eſt nõ caſtã eſſe. cõcluſio Athalantã nõ eſſe caſtã, quia ſpecies termini medij ꝓ natura ſua ſemp repręſentat cõiuncta. quare & in Athalanta repręſentabit, ſicuti in alijs multis vidimus. Neceſſariũ aũt neq; hoc eſt, ſicuti neq; exemplum, q̃a coniunctũ cũ termino medio, neceſſario nõ eſt cõiunctũ, ſed poteſt nõ eſſe. neq; enĩ neceſſariũ eſt oẽs, q̃ pernoctãt, prauos eſſe, & mulieres oẽs non caſtas, q̃ cũ viris verſant᷑. eſt tñ ꝓbabilior, & efficacior ratiocinatio hęc, q̃ exemplũ. ſi. n. vnũ obſeruatum fidẽ facit, à fortiori plura obſeruata, tanq̃ multa exẽpla, fidẽ maiorẽ faciẽt. Quęſiueritis aũt fortaſſe, vtrũ ꝓpoſitio illa in pluribus obſeruata proponat᷑ de omni, an indefinite, vt ꝙ oẽs ꝑnoctãtes praui ſint, an ꝑnoctãtes praui ſunt. ad qđ dicimus ꝓpoſitionẽ illã obſeruatã nec ẽt proponi ſolere, ſed ſolum aliã, quæ ſignũ dr̃, vt quod Catilina ꝑnoctat. dicet. n. rhetor. Vultis videre iudices qualis ſit Catilina? tota nocte ꝑnoctat. tacent᷑ aũt aliã ꝓpoſitionẽ, ꝙ pernoctãtes praui ſint, q̃a apud oẽs quaſi inſitum eſt pernoctantes eſſe prauos, ſiue ꝙ in pluribus ita obſeruet᷑, ſiue ꝙ facile ſit adducere rationẽ probabilẽ, ꝙ pernoctãtes ſint mali, eò ꝙ cauſa huius nõ poteſt eſſe vt plurimũ bona. ſiue igit᷑ taceat᷑ ꝓpoſitio illa obſeruata, ſiue ꝓponat᷑ de omni, ſiue indefinite, fidẽ nõ habet, niſi vt in pluribus, vnde & ad vnũ ſimile ꝓbabilitas fit. appellat᷑ aũt hic diſcurſus à Græcis enthymema, à noſtris cõmentũ ꝓprio quidem vocabulo, ſed & ad alia trãſumpto. ꝑꝑ quod & nos enthymema vocabimus. Sunt autẽ

Enthymema efficacius eſt exemplo.

B enthymematũ alia facilia & in promptu vulgo, alia difficiliora: facilia ſunt, q̃ familiaria ſunt ſenſib⁹, q̃bus nõ ſolũ pueri & plebs, ſed & bruta ẽt aĩalia vti ſolent: difficilia vero, q̃ remotiora ſunt à ſenſibus, ſolis philoſophis, & prudentioribus nota.

Enthymematum alia facilia, alia difficilia ſunt.

Tertius vero rõcinandi modus & ipſe à ſingularib⁹ ꝓcedit, verũ differt ab exẽplo, & enthymemate, ꝙ exemplũ ab vno, enthymema à plurib⁹ ꝑ ſe, hic vero ab oĩbus fit diuiſim cõprehẽſis, differt & in concluſione, ꝙ tam exemplũ, q̃ enthymema ad vnũ particulare fit, hic vero ad oẽs in vniuerſum collectim acceptos, vt hoc: terra, aqua, aer, ignis mouent᷑ motu recto: hęc aũt ſunt oĩa elemẽta: oĩa ergo elemẽta mouentur motu recto. terminus medius ſunt terra, aqua, aer, ignis, q̃b⁹ obſeruatũ eſt ineſſe moueri motu recto. alia ꝓpoſitio eſt, hęc eſſe oĩa elemẽta: cõcluſio fit, oĩa elemẽta moueri motu recto, ꝑ eandẽ rõnem, qua & ꝓdicta cõcludebãt: ꝙ ſcilicet ſpecies termini ꝑ ſe & ſemp repręſentat coniunctũ. quare & in cõcluſione id repręſentat, vt elementa oĩa moueri motu recto. Simil r & hoc. plãtæ, & aĩalia animata ſunt: hæc autẽ ſunt oĩa corpora organica: oĩa ergo corpora organica ſunt aĩata. terminus medius aĩalia, & plantę, obſeruatũ animata eſſe: aliud extremũ corpora organica, ſequit᷑ coniunctũ, obſeruatũ ineſſe organicis corporib⁹. nihil aũt refert, ſiue ſingularia, à q̃bus procedit᷑, ſint indiuidua, vel ſint ſpecies, vel ẽt genera, dũmodo vt vnũ, & vt partes accipiant᷑. vocat᷑ aũt inductio diſcurſus hic, ꝙ partes oẽs diuiſim inducant᷑ ad oſtendendũ totũ. Sed illud forſaſſe q̃retis, quõ in multis poſſibile ſit ſingularia oĩa induci & enumerari, cũ ſint infinita. ad qđ dicendũ, ꝙ in quibuſdã facile eſt oĩa ſingularia induci, quãdo ſcilicet ea determinata ſunt, vt prędicta: in quib⁹ vero ſingularia ſunt infinita, fiunt quidẽ inductiones, ſed in his quædã tãtum ſingularia inducunt᷑, reliqua vero accepimus dicentes ita eſſe in alijs, vti in aſſignatis. ſufficit enĩ ſi viſo hoc, & illo, & alio Rhabarbaro, quod purgat choleram, dicamus alia omnia eſſe his

In inductione an oĩa ſingularia inducere neceſſe ſit.

 ſimilia.

ſimilia quare concluſio fit de omni, quòd omne Rhabarbarum purget choleram. C
Sed rurſus dubitare cõtingit, quomodo poſſimus aſſumere & alia omnia eſſe ſimilia. de primis enim viſis & probatis, dubium nullum eſt, quia experientia id monſtrauit: at de alijs, de quibus experientia nulla eſt facta, nõ videtur, quam fidem habere poſſimus. Dicendum aſſumptum illud ita eſſe in alijs, fidem habere interdum probabilem tantum, interdum neceſſariam. probabilem quidem virtute exempli, & enthymematis. ſ.n. in vno, aut ẽt in multis ita eſſe vidimus, ꝓbabile eſt ita fore & in hoc, & in illo, & alijs, quotquot imaginati fuerimus, tametſi nõ viderimus in his, ſicut in primis aſſignatis. habita igitͬ notiti: de primis per experientiã, de alijs vero probabiliter per ſimilitudinẽ concludimus in omnibus ita eſſe, ſed probabiliter tãtum: interdũ fides nõ ſolum probabilis eſt, ſed & neceſſaria, & hoc duobus modis. vno modo cum facta obſeruatione in quibuſdam ſignatis, quærimus, propter quid ſit, & inuenta illa cauſa, ita dicimus eſſe debere & in alijs. quare de omnibus tãdem concludimus. vt ſi viſo hoc, & illo Rhabarbaro, ꝙ purgent choleram, quęram, propter quid ſit: & ſciens, ꝙ quæ purgant choleram, ſunt amara acria, abominabilia naturæ, & talia eſſe hæc viſa, fides fit & de alijs, quæ talia ſunt. vnde cõcludimus omne Rhabarbarũ purgare choleram ex hoc, ꝙ primo vidi hoc in quibuſdam, mox facta ratione ad naturã cõmunem, ita & de alijs accepi. Alio modo neceſſaria fides fit, cũ ſingularia prorſus ſimilia ſunt, & quale vnum eſt, talia eſſe omnia alia. vt ſi videam has duas lineas rectas æquidiſtantes nunquam concurrere, ita de alijs etiam accipiemus, eo ꝙ prorſus ſunt ſimiles. quare de omnibus cõcluſio fiet. & talia ſunt mathematica omnia. naturalia vero non ita ſe habent. poſſunt enim ſimilia eſſe quædam ſingularia, imo & multa, & multa, omnia vero nõ eſſe talia. Itali quidẽ enim, & Germani, & Galli oẽs albi ſunt. non tamẽ omnes homines albi, vt Æthiopes. cauſa eſt, quia non omnino ſimiles ſunt: & alia cauſa facit Italos, Gallos, & Germanos albos, alia Æthiopas nigros. quare in ijs, quæ à natura ſunt indnctiones neceſſariæ nõ valde ſiunt, ſed probabiles tantum, niſi ratio fiat ad naturam communem. Inductionũ igitur aliquæ neceſſariæ ſunt, aliquæ probabiles tantum. neceſſariæ ſnnt, in quibus aut omnia ſingularia induci poſſunt, quia ſint determinati numeri: aut omnia ſunt prorſus ſimilia, & diuerſitatem pati non poſſunt: aut ratio ſufficiens fit ad naturam communem. illæ vero inductiones, in qnibus nec ſingularia omnia induci poſſunt, nec prorſus ſimilia ſunt, nec ratio fit ad communem naturã, omnes probabiles tantum ſunt. ſunt tamen quædam inductiones, quæ tametſi probabiles ſimpliciter tantum ſint, tamen adeo propinquæ ſunt neceſſarijs, vt pro neceſſarijs habeãtur: & ſunt illę, in quibus ita obſeruauimus & nos, & patres noſtri, & aui, & omnis memoria: tum & nationes omnes, in omni loco, omni tempore. vt ꝙ omnia orta occidant, & quod omne, quod mouetur, ſit corpus. in quibus quidẽ nec omnia ſingularia poſſibile eſt inducere, nec ratio eſt facta ad communem naturam, nec ſcimus, an prorſus ſingularia omnia ſimilia ſint: quia tamen ita viderunt omnes, & vbique, & ſemper, pro neceſſarijs habentur.

In naturalibus non ita frequẽter neceſſarię inductiones ſiũt, vt in mathematicis.

Inductionũ alię probabiles, alię neceſſariæ ſunt

Quartus autem ratiocinãdi modus eſt, ab vniuerſali, de omni, ad particulare aliquod: differt autem ab inductione tum in prçmiſſis, tum in cõcluſione. in prçmiſſis quidem, ꝙ inductio procedit ab omnibus & ipſa, ſed diuiſim acceptis, hic antem ab omnibus collectim aſſumptis, & de omni: pp qd & ſyllogiſmus vocatur. In concluſione vero differt, qnòd inductio ad totum procedit à partibus, ſyllogiſmus vero à toto ad partem. nam, quãq̃ interdum ad aliquod vniuerſale fiat, ad id tamen fit ceu

De ſyllogiſmo.

D

A ad partem ſub toto cōtentam, procedit autem & hic ex vna præmiſſa obſeruata, & alia noua. vt ſi obſeruauimus omne animal reſpirans habere pulmonem, nunc vero offeratur delphinum reſpirare, concluſio fit delphinum habere pulmonem. terminus medius eſt reſpirare, obſeruatū, eſt habere pulmonem, aliud extremum, delphinus, quem habere pulmonē addiſcimus. quia ſpecies termini medij ſemper repræſentat cōiuncta. quare & in delphino repræſentabit cōiunctum, q̄d erat habere pulmonem. Non ſunt autem plures ratiocinandi modi, quàm prædicti quatuor. nā vel procedit à parte, vel à toto. ſi à parte, vel ab vna ad vnum. vel à pluribus ad vnum. ſi à toto, vel eſt à toto diuiſim accepto ad totū, vel à toto collectim aſſumpto ad partem. primus igitur eſt exemplum, ſecūdus enthymema, tertius inductio, quartus ſyllogiſmus. ex quibus duo de neceſſitate cōcludunt ex poſitis, inductio, & ſyllogiſmus: duo nō de neceſſitate, exemplū, & enthymema. ſi qui vero videant' alij ratiocinandi modi, ad hos prædictos reducuntur, vt diuiſio, & ſi qui alij ſunt. quæ autem ſit illa potentia animæ, quæ tanta exercet, ſi quæratur, vtrum phantaſia, an alia perfectior, cenſendum eſt quædam horum à phantaſia fieri, vt exempla, & enthymemata quædā, quaſdam & inductiones eorū, quæ faciles ſunt, & in quibus ſingularia ſunt pauca, & terminata: ſyllogiſmos vero, & inductiones alias ſolum intellectū facere. quare & à ſolo homine hæc fieri putandū eſt. reliqua vero nihil prohibet & ab alijs animalibus fieri, quę phantaſiam habent. Inter hęc autem primum natura, quod ab homine fit, eſt exēplum, deinde enthymema, mox inductio, poſtremo ſyllogiſmus.

Rōcinandi modi q̄tuor tātum ſunt, exēplum, Enthymema, Inductio, & ſyllogiſmus.

A qua potentia modi argumētorum exerceantur.

Nunc autem operæprecium nos facturos exiſtimamus, ſi ab his dicamus, quid ſit verum, quid falſum, quid dubium, quid probabile, quid apparens, quid certum: tū
B quid ſit credere, quid opinari, quid ſcire: & q̄d ſit, quod dicimus velle & nolle, quid admirari, quid cogitare, ſeu inquirere, quid reſoluere & componere, & fingere: ac demum quid virtus illa, quam æſtimatiuam quidam appellant, & quid inſtinctus naturę vocatus, & quomodo bruta animalia tanto ingenio polleant, & tam mira faciant, vt nidos aues, telas aranea, & eiuſmodi alia, quæ multa ſunt.

Quorundam terminorum ad humanā cognitionē attinentium diſtinctio.

Quòd autem circa ſimplicia neque veritas ſit, nec falſitas, dictum eſt prius. quare ſolum circa ea, quæ complexa dicūtur, eſt verum & falſum. verum autē eſt, quod eſt in re, quale ab anima concipitur, falſum autē quod eſt in re aliter, ac concipitur. nihil enim prohibet decipi animam, vt mox dicemus. credere autem eſt recipere aliquid per modū veri, ſenſu vel ratione ita dictante. ſic enim dicit' aſſentire anima. nō credere autem eſt aliquid recipere per modum falſi, ſenſu, vel ratione ita dictante. Dubitare vero eſt recipere aliquid, ad quod neq; ſenſum, neq; rationem habemus neq; ad contrarium: aut rationem quidem habemus, ſed & ęqualem ad cōtrarium. Certum vero eſt, ad quod vel ſenſum bene diſpoſitū habemus, vel rationē neceſſariā ad ſenſum reducibilē. Neceſſarium vero eſt, quod vel notis terminis cognitum eſt vel inductione neceſſaria, vel ratione ad hæc reducibili. Probabile vero ſeu apparēs eſt, q̄d' creditur quidē, ſed nec ſenſu, nec notis terminis, nec īfallibili inductione cognitū eſt, ſed aut exēplo, aut enthymemate. eſt aūt apparens dupliciter, aliud ſimp̄r tale, aliud ad hoīem. ſimpliciter apparens, & ꝓbabile eſt, quod vel omnibus, vel pluribus videtur, vel ſapiētibus, dum modo plures non aliter iudicent: ad hominem vero quod vni videtur. Probabilium autem dicitur opinio. Neceſſariorū vero ſciētia, aut diſpoſitio melior, quàm ſcientia: quæ mens vocatur, & fit notis terminis. porrò neceſſariū duplex eſt: ſimpliciter, & ex ſuppoſitione. Neceſſariorum aūt ſimp̄r, ſciētia eſt. Neceſſariorū vero ex ſuppoſitione, nō ſciētia ꝓprie, ſed aut ars, aut q̄d ſimile.

Verū & falſum q̄d ſint, & circa quæ.

Credere & non credere quid ſit.

Dubitare q̄d ſit.

Certū quid ſit.

Neceſſariū quid ſit.

Probabile, ſeu apparens quid ſit.

Probabile duplex ſimpliciter, & ad hominem.

Opinio, & ſciētia quorum ſint.

Ars & ſcientia circa q̄ neceſſaria ſunt.

De

De intelle-ctu & volun tate. q͞d ſint. q͞ ite & q͞uo vtriuſque po tētię habitus i nobis fiāt.

Virtus bonū apprehen ſiua ī nobis ē appetitum & voluntatē q͞uo diuida tur.

Velle & nolle quid ſint.

Voluntas nō niſi ratione ab intellectu diuerſa eſt.

Habitus intellect.' & voluntatis ex ipſa veri & boni apprehen ſione in nobis fiunt.

Virtus & ars quid ſint.

De ipſo autem velle quid ſit, ita eſt accipiendum. Bonum quippe & malũ offerri animæ poteſt per duas potẽtias, quarum altera eſt ſenſus, altera intellectus. quocunq; autem modo offeratur, recepta boni ſpecie cõgaudet anima, & ſi etiam habet, & poſſidet bonum, illo fruitur, ſi vero non habet, intẽditur in illud, & proſequitur, vt habeat. hæc autem intentio non aliud eſt, quàm applicatio animæ, & ſpirituum ad proſequendũ bonum oblatum. ſi vero offeratur malum, triſtatur: & ſi pręſens eſt malum, intenditur ſimiliter, & vim adhibet, vt ſe ab illo amoueat, aut illud à ſe. ergo ſi per ſenſum oblatio boni fiat, intentio illa appellatur appetitus. ſi vero per intellectum offeratur bonum, intentio illa voluntas dicitur. & velle non aliud eſt, q̄ intendi animam ad proſequendum bonũ, vel euitãdum malum, per intellectum, oblatũ: nolle autem eſt non intendi animam ad oblatum, per intellectum, bonum: cognitio enim illa, quatenus mouet aſſenſus, dici ſolet. non eſt autem voluntas diſtincta ab intellectu potentia, niſi ratione. ſi enim diſtincta re, ponatur, quærere licet, an & ipſa voluntas intelligat, an non. ſi quidem nõ intelligit, ego non video, quæ illi operatio tribuenda ſit: ſi vero intelligit, num ea, quæ & intellectus, an alia? & certe alia nõ eſt dicendum intelligere. eadem vero ſi intelligat, ſuperflua eſt. quare eadem potẽtia eſt, quæ à ſe ipſa ratione differat, quatenus ab obiectis diuerſimode informatur. ſi enim intellectus verũ apprehendat, inquãtum verum, ſic vocatur intellectus. ſi vero apprehendat verũ, vt ſimul bonum à quo mouetur anima, ſic volũtas dicitur. nihil enim prohibet verum percipi, vt verum quandoque, quandoque vt verum, & bonũ mouẽs. Ex quibus apprehẽdendi modis fiũt habitus, modo intellectus, modo voluntatis vocati. eſt autẽ habitus confirmatiſſima, & ĩdelebilis ſpecies in anima: quæ ſi veri ſit, vt veri, & neceſſarij, ſcientia appellatur: ſi vero probabilium fuerit, opinio dicitur: ſi falſorũ, habitus ignorantiæ. ſi autẽ circa verum ſit, ſed vt bonum mouens, ſic volũtatis habitus fiunt: qui ſi ſint circa vera bona, virtus dicitur, ſi circa apparentia falſa, vitium. ſi vero circa ea, quæ recte fieri, & nõ fieri poſſunt, ars nuncupatur. Differt autẽ ars à virtute, q̄ virtus in ipſa electione agendorũ conſiſtit, quæ recta eſt: Ars vero eſt poſt electionem in modo perducendi ad finem recte agenda: in quo contingere error poteſt in operãdo. ſi enim faber eligat die feſto enſem cudere, electio hęc mala eſt, & vitioſa: poſtq̄ vero elegit cudere, ſi debet hoc opus recte facere, regula quadam indiget, quæ ars dicitur. propter quod bonus faber dici poterit, ſed non bonus, & virtuoſus, quia electio iniuſta eſt. virtus igitur eſt habitus recte eligibilium: ars vero habitus recte factibilium.

Voluntatis habitus, qui ſunt ipſę virtutes morales, q͞bus m͞o, & q͞uo fiant in nobis.

Virtutē aſſe q͞ui difficiliꝰ eſt, quā ſcien tias.

Quo autem pacto fiant iſti habitus voluntatis in nobis, niſi dubitarem à propoſito nimis diuertere, non inutile fortaſſe eſſet inquirere. ſicut enim nõ facile eſt ipſos acquirere, ita neq; facile eſt intelligere, q͞uo fiant. verũ quia multũ tẽporis ſupereſſe nobis video, & vos annuere atq; optare, breui quidem tranſcurſu perquiram. Non ſunt autem voluntatis habitus quales ſcientiarum, & intellectus. hi enim valde facile fiunt per doctrinam, & per nos ipſos, ſiquidem per inductiones neceſſarias, aut per ſyllogiſmos neceſſarios, vel per vocatam mentem fiunt, quorum demonſtrata impoſſibile eſt aliter ſe habere. at circa voluntatem nõ ita profecto eſt. nullum enim principium tale eſt, quod neceſſario, & ſemper illã moueat, niſi ĩ vniuerſali à bono: in particulari autẽ, q͞d neceſſario moueat voluntatem, principium nullum eſt propter variam bonorũ naturam. quorũ alia bona ſunt, quia vtilia, alia, quia delectant, alia quia honeſta ſunt: & alia per intellectum offeruntur, alia per ſenſus: quæ ſępe inter ſe pugnant, & modo vnum, modo aliud vincit, ad quæ non parum faciũt cor-

poris

A poris diſpoſitiones tum à natura, tum ab euentis factæ. neq; enim eadem eſt voluntas ſani & ægri, irati & pacati, amoribus capti & liberi, bene & male inſtituti, & ita in alijs. propter quæ ſiquis ita ſyllogizabit. Honeſta ſunt obeunda: ſeruare leges eſt honeſtum. ergo & obeundum. Lycurgo quidē pſuadebit, Dionyſio aūt tyranno nō pſuadebit. Quòd ſi quæratis, cur tyranno non perſuadebit, cum & ipſe propoſitam primam propoſitionem concedet, honeſta eſſe obeunda, ſimiliter & alteram concedet, ſeruare leges eſſe honeſtum. videtur igitur, ꝙ & concluſionem concedere debeat. quod ſi concedit, cur non facit? ad quod dicimus alia ratione quid concedi, alia ratione fieri. conceditur quidē quatenus verum, fit autem, & obitur quatenus à bono mouetur. quare tyrānus fortaſſe & ipſe cōcedet honeſta eſſe obeunda, quia verū non poteſt negari: obire tamen nolet, quia bonum non iudicat, à ſenſu deceptus & ita inſtitutus. melius enim putat imperare, & cupiditates explere non ſeruatis legibus, quàm parere, & voluptatibus carere, ſeruatis. Nemo eſt, qui nō cognoſcat perdite amare malum eſſe, & ipſe etiam Cherea concedet: noctem tamen vnam, qua cū Thaide dormiat, præferet etiā morti: adeo pugnant, quæ à ſenſibus offeruntur, & q̄ ab intellectu: ſed & ipſe etiam intellectus ſępe decipitur, & modo vnum vult, modo aliud. ſi igitur nullum principium eſt, quod neceſſario moueat voluntatem, & dirigat ad rectas electiōes, quo pacto fieri in nobis poſſunt virtutis habitus, ſi habitus indelebilis, & firmiſſimus eſſe debet? nūquid ſicut Protagoras apud Platonē opinari videtur, per doctrinam virtutes fiūt? ſed certe doctrina, tametſi principiū quoddam ad virtutes affert, non ſufficere tamen per ſe videtur. aliud eſt (vt diximus) verū, aliud eſt bonum mouens: docet quidem doctrina, quod verum eſt, non mouetur

Hominum q̄ variç ſunt ad virtutes diſpoſitiones.

Bona & vera, q̄ cognoſcimus, & alijs ſuadent cur ſic difficile operemur.

Doctrina & ſi ad virtutes iuuat, illius tamen ſufficiens principium nō eſt.

B autem ab illo, niſi ſimul & bonum exiſtimetur, & melius, quàm omne aliud oblatum: & niſi ſenſus rationi omnino pareāt. parere autem difficillimorum eſt, & maxime dubium eſt, qua via id faciamus. ſi enim per doctrinam fieri dicatur, rurſus in eūdem ſcopulum incidimus: ſi vero fieri per aſſuefactionem, & ex frequentatis actibus, vt Ariſtoteli placet, dubitare pariter contingit, quo pacto hęc aſſuefactio fiat. ad quæ dicendum (vt arbitror) nec doctrinam ſine aſſuefactione virtutes per ſe facere poſſe, nec aſſuefactionem per ſe ſine doctrina. quòd enim doctrina ſine aſſuefactione nō ſufficiat virtutem facere, manifeſtum eſſe poteſt ex eo, quod diximus, doctrinam monſtrare, quod verum eſt, tantum, hoc vero non ſatis eſſe, niſi ſimul offerat, quod bonum eſt, & mouet magis. ad hoc autē requiritur, vt ſenſus rationi pareant. non parent autem cum aliter aſſuefacti ſunt: quod monſtrant auari, & ambitioſi, & amantes, & iracundi, & gulæ dediti, & potores, & vniuerſaliter, q ſunt vitijs aſſueti, in quibus nihil doctrina per ſe poteſt. quòd vero & ſine doctrina aſſuefactio non faciat virtutem, eſt in ijs videre, qui non ſponte, & per propriam electionē, ſed coacti, aut ſpe, aut timore continenter viuunt inuiti. vbi enim aut timor, aut ſpes ſublata eſt, continuo vitā mutant. quapropter ſi virtus fieri debet, oportet, vt & vſus, & propria electio concurrant. ad electionē autem faciendam maxime cōſultatio, & ratio, ſeu doctrina poteſt. vſus vero, & aſſuefactio multis indiget, ſi virtutē parere debet, ad vitia ſiquidē & ad voluptates vel facillime fit. quippe nati ſtatim voluptatibus capi incipimus: ſenſibus enim tū ſolis agimur, ab ijs & creſcētes, & grādiores facti ducimur. vnde ſenſuum illecebræ nobis quaſi congenitæ, nobis comites quàm facillime vitiorū habitus inſerunt. à q̄bus ſi abſtinere debemus, & cōtrarijs aſſueſcere, magna cū difficultate acquirit̃, & per multa fieri oportet. in primis autem doctrinæ valēt, & pſuaſiones, per quas cognoſcimus, quod verum eſt, & quod vere bonum, & quod malum,

Ex frequētatis actib' q̄ per doctrinā virtutes hat in nobis.

Electione & vſu cōparantur virtutes. doctrinç electiōes faciūt leges vero tā diuinç q̄ humanæ, cōſilia ſpes, timorē, laudes, vituperia vſus ipſos bonos in nobis gignūt quos ſequuntur ipſç virtutes.

malum, & quid pariant tandem, ad quod non humanæ ſolum doctrinę, ſed & diuinæ non parum conducunt. Leges præterea ſunt conſtitutę, tū ciuiles, tum ſacrę, quę & pœnas praue agentibus, & pręmia recte pieque viuentibus iniungunt. nam, quæ nos impellūt maxime ad agēdum, ſunt ſpes, & metus. porrò laudes & vituperia inuēta ſunt ab hominibus, qm̄ gloria plurimum nos accēdit ad facta egregia, vituperia vero abſterrent. præter leges quoque ſunt & inſtituta ciuitatum, & ritus, & conſuetudines bonæ. exemplis enim aliorum maximè ſolemus adduci. patrū præterea educationes, præceptorumq; prudentia & regimē nō parū ad hæc proſunt, & vſum bene viuendi confirmant: quibus omnibus fit, vt ſimul experientia, & re ipſa cognoſcentes, quàm pulchra virtus, quàm in vita vtilis ſit, contrarium vero quàm turpe, quàm periculis plenum, per ſe tandem virtutes ipſas amemus, vitia vero odio habeamus, abhorreamusq;. vnde tandē ſuperatis, vel cōpreſſis adoleſcētiæ ardoribus, & concupiſcentijs, maturioribus ætatibus virtutū habitus acquiramus. ad quod nō parum valēt corporis diſpoſitiones, ingenium docile, temperatura non agreſtis, & fera, ſed benignior atque humana. per hæc ergo & corpus parēre animo addiſcit, & aſſueſcit, vnde vnum ex ambobus fit tam concors, vt nunquam pugnent. quāquam pauci certe ſunt, qui ad tantum virtutis perueniāt, vt non ſemper formidare debeamus inſidias, & pręſtigia ſenſuum: verum de habitibus ijs nūc loquor, qui ab hominibus acquiri humanitus poſſunt. ſiqua enim gratia à Deo optimo maior impartitur nobis, noſtrū non eſt nunc dicere, ſed credere ita eſſe, atq; hos habitus virtutum, qui à Deo dantur, ſolos eſſe veros, & firmos, qui vero à nobis acquiruntur, parum ſolidos, & multæ fortunæ ſubiectos. ac de ipſo velle, & nolle, & de habitibus voluntatis, & intellectus ita pro tempore determinatum ſit.

Infuſi habitus firmiores ſunt.

De nonnullis aīæ humanę actibus, admiratione videlicet, cogitatione, reſolutione, ac compoſitione, quidnam ſint, & in q. bus, & quomodo fiant.

Qūo admirari, & cogitare aīa ſoleāt.

Reſoluere, & componere qūo ad naturę & artis ſimilitudinē aīa dicatur.

D

Admirari autem tum anima dicitur, cū oblato aliquo partim noto, partim ignoto recipit illud vti nouum, & inſuetum. ſuſpenditur enim ab omni alio, & applicatur ad illud nouum deſiderio quodam perdiſcēdi, quid ſit, aut quale ſit. cùm igitur deſiderio illo permota anima ad cōiuncta cum illo oblato fertur, tum inquirere dicitur, & cogitare. non enim aliud eſt cogitare, quàm agi per coniuncta cum aliquo. quod & inquirere eſt. Reſoluere vero & componere anima dicitur per ſimilitudinē ad naturam, & artem. tum enim reſoluit natura, cum totū aliquod & poſterius reducit in partes, & ſua principia, vt mixtum in elementa; elemēta in materiam. componit autem cum contrario proceſſu partes, & principia aſſumens, totū aliquod & poſterius facit. ſimiliter autem & ars reſoluit, cum totum aliquod, vt domū, in partes, & principia diducit, vt in atrium, cameras, & culinam: hæc vero in alias, vt ligna, lapides, & cæmenta: componit autem cum ex his totum quippiam conflat. Ex hac ſimilitudine & anima dicitur modo reſoluere, modo componere. quoniam enim inter ea, quæ addiſcit anima, alia ſunt poſteriora, & effectus, ſeu tota quædam, alia vero ſunt principia, & cauſę, ſeu partes: ſi quidem de effectu aliquo quærat cauſam, & principia, atque illa inueniat, & addiſcat, vt cauſas & principia, tum reſoluiſſe dicitur effectum illum, & totū. dico aūt, addiſcat, vt cauſas, & principia, qa, & ſi forte inueniat, & addiſcat id, quod eſt cauſa, ſed non ſcitum, nec quæſitum, vt cauſa, illa quidem reſolutio nō eſt, ſed aut materia reſolutionis, aut via, qualis eſt demonſtratio illa, quæ dici ſolet demonſtratio, quia. vt ſi demonſtrem delphinum habere pulmonem ex hoc, ꝙ reſpirat. at ſi quęram, propter quid delphinus reſpirat, & hoc dicā etiam, qa habet pulmonem, ſic quidē reſolutionē proprię feci. quippe quatuor q̄ſita ſunt, quorum duo eſſe rei monſtrant, an eſt, & quale eſt: duo vero, quæ cauſam quærunt,

Quatuor eſſe quæſita.

A runt, quid eſt, & propter quid eſt. in ijs igitur, in quibus eſſe quęritur, nec reſolutio, nec compoſitio per ſe fit, in alijs vero duobus fit. Sed habet dubitationem quandã, quia reſolutio videtur contrarius proceſſus compoſitioni, per aſſignata vero videtur idem ſyllogiſmus ſimul compoſitionem facere, & reſolutionem. vt in prædicto, in quo quęritur ꝓpter quid delphinus reſpirat: & dicitur iccirco reſpirare, quia habet pulmonem. format autem ſyllogiſmus ſic. omne reſpirãs ideo reſpirat, quia pulmonẽ habet. Delphinus reſpirat ergo, quia pulmonẽ habet. vel ſic. omne reſpirans pulmonem habet. Delphinus reſpirat: ergo pulmonem habet, et hęc eſt cauſa reſpirationis. Verum ſic dicendo virtualiter fit alius ſyllogiſmus & regreſſus. omne habẽs pulmonem propter ipſum reſpirat. Delphinus habet pulmonem. ergo propter ipſum reſpirat. ſed iſta eſt cõpoſitio, quæ aſſumpta cauſa fertur ſupra effectũ: quomodo ergo differt reſolutio à compoſitione? vtrum igitur reſolutio tum ſolum fiat, cum eſſe cauſæ concluditur? vt quidam putant, dicentes reſolutionem eſſe demonſtrationẽ vocatam, quia eſt, compoſitionem vero demonſtrationem procedentem à cauſa, q̃ propter quid vocatur: an dicẽdum reſolutionem per ſe includere duos ſyllogiſmos, vnum, qui ab effectu eſſe cauſæ concludit, alium, qui per cauſam procedit ſupra effectum? & hic eſt terminus reſolutionis, ità, quòd reſolutio tota fit per hos duos proceſſus: & in ipſo prior ſyllogiſmus, qui dat eſſe cauſæ, ordinatur in ſecundum, ſi reſolutio fieri debet. ſi enim per ſe ipſum cõſideretur, nullo pacto reſolutionem facit, niſi dicamus illud cõcluſum, eſſe cauſam eius effectus. ac ſic fit virtualiter alter ſyllogiſmus dicẽs propter quid, qui compoſitio quędam eſt. nec differt compoſitio à reſolutione, niſi vt pars, & vt terminus. reſolutio vero eſt totalis proceſſus ex ijs

B duobus ſyllogiſmis. vel dicamus reſolutionem per ſe nõ aliud eſſe, niſi comparationẽ huius, vt effectus, ad hoc, vt cauſam: compoſitionẽ vero eſſe contrariam comparationem huius, vt cauſæ, ad hoc, vt effectum: quæ comparationes fiunt facta priori demonſtratione docente, quia eſt, cauſæ quæſitæ. ſiue igitur reſolutio includat duos ſyllogiſmos, & duos proceſſus, ſiue duas comparationes, manifeſtum eſt reſolutionem nõ fieri, vt quidam putarunt, per ſimplicem demonſtrationem, quia, ſed terminari per compoſitionem. qua de cauſa Ariſtoteles fortaſſe libros de demonſtratione inſcripſit reſolutorios à termino, & fine reſolutionis, qui fit per demonſtrationem propter quid. ac de reſolutione hęc pauca dicta ſint.

Nunc de vocata ab aliquibus æſtimatiua potentia, & de vocato inſtinctu, quid ſint, & quomodo fiãt, ꝑquiramus. appellãt aũt æſtimatiuã facultatem, qua ſpeciem, è ſpecie elici dicunt. vt viſo lupo ſtatim ab agno elici inimicitiæ ſpeciẽ, propter quã fugit. Taurum vero recepta iniuria iudicium facere cornibus eſſe repellẽdam: equũ calcibus: aſellum vero punctum contrahere primo pellem, mox impetu quodam extendere, atque ita nocens excutere. atq; hæc inſtinctu quodam naturæ fieri, de quibus diligenter quærendum eſt. Quod enim dicunt ſpeciem elici è ſpecie, nullã habet rationẽ. ſiquidem viſo lupo ſi ab agno cognitio noua fit de inimicitia, oportet dicere, quomodo fiat cognitio, & noua hæc ſpecies inimicitiæ. anima enim ipſa non facit ſpecies, ſed obiecta faciunt, quę aut per proprias ſpecies, aut per coniuncta faciunt cognitionem. qũo ergo agnus è lupo conſpecto extrahit inimicitiæ ſpeciẽ, & cognitionem hanc facit, cum nunquam viderit lupum neque in propria forma, neque in coniunctis? quare, quod dicunt, elici ſpeciem, nihil nos docet, ſed obſcurum per magis obſcurum oſtendit. Supponendum igitur eſt, vt ſupra diximus, ſpecies repræſentare res, & modos, ſeu coniuncta cum rebus, inter modos aũt rerũ maxime

intrinſeci,

Reſolutio circa q̃ fiat.

Num poſſit idẽ ſyllogiſmus compoſitionẽ facere, & reſolutionem.

Quo differat reſolo à cõpoſitione.

De vocata æſtimatiua, ſiue inſtinctu naturę, quid ſit: & de eius opere: & quo fiat tũ ex aliorum, tum ex ꝓpria ſententia.

Aeſtimatiua, ſeu naturæ inſtinctus quid ſit.

Inſtinctũ naturæ ſeu æſtimatiuã eſſe, elici ſpeciem ex ſpecie, inconueniens eſt.

intrinſeci, & præcipui ſunt conuenientia & diſconuenientia oblatorum cum anima: G
omnis.n.ſpecies recipitur ab anima, vel vti cõueniens, & bona, & grata; vel vti diſcõ-
ueniens, & mala, atque ingrata. quod icciro fit, quia, quẽadmodum res inter ſe vel conuenientiam habent, vel diſconuenientiã, ita & earum ſpecies, quæ illas repræſentant. quare recipiuntur vel vti conuenientes, vel vti cõtrariæ. viſo igitur lupo ſpecies eius, vtpote ſpecies & imago rei cõtrariæ recipitur ab agno vti cõtraria, & diſſentiens. vnde fugit. ſi igitur hanc receptionem vocant æſtimatiuam, poſſunt quidem appellare, quomodo volunt, ſed rem non declarant. potentia enim, quæ recipit, non alia est, quàm phantaſia, quę nõ elicit, ſeu extrahit, ſed recipit ſolum per modum, quo ſpeciebus coniunctus eſt: ſimiliter; & quod inſtinctum naturæ vocant, nihil declarat, ſed offuſcat magis. nam & hic inſtinctus vel eſt natura ſimplex, quę ſine cognitione operatur, vel eſt cognitio quædam. at certe natura eſſe non poteſt. natura enim ad vnum determinata eſt, & vnum operatur. hi autem motus, qui ab inſtinctu fiũt, nõ vnum ſunt, ſed multi, & ſæpe contrarij. ſi vero per cognitionem fiunt, oportet dicere, quo pacto taurus iudicet eſſe feriendum cornibus, equus calcibus, aſellus cõtrahat primo pellem, mox repente extendat.

Quæ potentia recipiat ſpẽs rerũ vti conuenientẽs, ſiue contrarie.

De hoc igitur inſtinctu dicendum mihi videtur, primo non eſſe naturam ſimplicem. illa enim determinata ad vnum eſt, eſſe tamen naturam cognoſcentem. natura enim & de hac dicitur, licet quandoque diſtinguatur virtus cognoſcẽs à natura. ſed hoc eſt à natura ſimplici, vel ſimpliciter dicta, quæ ĩtelligitur pro forma ſimplici non animata. eſt tamen & anima natura; quia eſt forma ſubſtantialis, & principium intrinſecum per ſe mouens: omnis autẽ natura proprios habet motus, qui naturales dicuntur; ſed in hoc differt natura ſimplex ab anima, quod natura ſimplex ad vnum determinata eſt, anima vero non ad vnũ. D
Simplicis vero naturæ motus ſunt ſurſum, deorſum, circulare, & motus partium in toto, rarefactio ſcilicet, & condenſatio, ſed hæc ſemper ad vnum ſunt. etſi enim condenſatio, alia eſt à rarefactione, vtraque tamen ad vnum terminum ſunt: anima vero & ipſa modo condenſat, modo rarefacit, & habet motum partium in toto, ſed non ſemper ad vnum habet, ſed ad diuerſa, prout diuerſa ſpecie eſt informata. habet autẽ & motum ſurſum, aut deorſum, & rarefactionem, & condenſationem, ad vnum determinata: ſed hoc inquantum includit facultates naturæ ſimplicis per formas elemẽtorum in ipſa. verum præter has, inquantum cognoſcit, & informatur ſpeciebus, habet & motum partiũ in toto naturaliter inſitum, per quem ſituantur modo vno pacto, modo alio, vt melius eſt ſub hac, & illa ſpecie. & hæc forte eſt illud, quod quidã inſtinctum vocãt. primi igitur motus quos naturaliter habent mẽbra animata, quatenus ĩformata ſunt ſpecieb⁹ boni, & mali, ſunt cõſtrictio, & dilatatio. ex quo enim ſpecies omnis (vt dictũ eſt) recipitur ab anima, vel vt bona & conueniens, vel vt mala & diſconueniens. hinc fit, vt diuerſimode moueantur, & ſituent ſe mẽbra, & partes in toto, natura ſemper quærẽte, quod melius eſt. quod mirũ videri nõ debet. ſi enim forma non cognoſcens hoc facit, cur & cognoſcens non idem faciat? quatenus diuerſo modo eſt informata ſpecie cognitiõis? motus ergo omnes, quos anima tam mirando, facit, omnes reducuntur ad motum partium in toto: & alij quidem ſine phãtaſia facti per ſimplicem receptionem membri, alij vero per phantaſiam. motus ſiquidem, quos membra faciunt per ſimplicẽ ſenſum dilatationis, & conſtrictionis, vt cor, & pulmo, & venæ, & nerui, & villi, naturaliter fiunt, antequam phantaſia illorum motuum fiat. ſimpliciſſimi igitur & primi omnium motus mẽbrorum ſunt cõſtrictio, & dilatatio. ſi enim membrũ ſpeciem nocẽtis recepit, ſub ea ſpecie partes

Inſtinct⁹ naturæ non eſt ſimplex natura, ſed cognoſcens.

A͞ıa ipſa quãuis naturæ opibus cõiicet, a ſimplici tamen natura aliquo modo ſeiungitur.

Inſtinct⁹ naturæ eſt qdã motus partiũ a͞ıalis in toto animali, in ipſo ex diuerſis ſpeciebus in a͞ıa diuerſimode apprehẽſis cõſurgẽs.

Diuerſis modis mouent͂, & ſituantur mẽbra a͞ıata ex diuerſis ſpeciebus: & q primi ſint horum motuum.

A in toto non bene ſe habent, ſed alium ſitum quærunt, & conſtringuntur, ſi nocens extrinſecum ſit. ſic enim per pauciores partes contingunt, quandoq; vero dilatãtur, ſi nocens intrinſecum ſit. nam & ſic partes minus contingunt. Si vero boni & grati ſpecies recepta ſit, ſiquidem extrorſum ſit bonum receptum, dilatãtur partes, quoniam ſic omnes partes ad illud pertingunt, & ad totum communicantur. ſi vero intrinſecus bonum accedit, conſtringuntur partes omnes ſupra illud. ſic enim melius fruuntur. Interdum non omnes partes ſitum mutãt, ſed aliquæ tantum in eo toto. vnde diuerſi fiunt motus, modo tremuli, modo concuſſiui, modo alij, prout melius, & melius ſituantur partes, & melius à malo vel remouentur, vel ipſum remouent, ad bonum vero melius, & melius applicãtur. eadem accidunt & circa diuerſa membra propter cõſenſum, quem inter ſe habẽt, & quia vnum quodammodo ſunt. ſępe enim moto vno membro, alia ſimul mouentur, vel eodem motu, vel etiam diuerſo, prout melius vnum alteri ſeruit, vt in tuſſi, & ſternutamẽto videmus, in quibus mota vna prima particula ad expellendum nocens, tũ plura alia ſimul mouentur mẽbra, alia ſe dilatando, alia conſtringendo, alia aliter, vt tandem obtineatur finis, qui ipſis membris notus nõ eſt, ſed animæ mundi tãtum, & Deo. naturaliter tamen operantur membra, & nunquam errant, partibus in toto ſe ſituãtibus, vt melius eſt ipſis ſub recepta ſpecie boni, vel mali: quæ interdum vna eſt, & vno in membro: interdum plures, vna poſt aliam, in pluribus membris. nam hoc vnũ facit illud aliud, omnibus tamen operationibus conuenientibus pro primo fine. fiunt igitur motus hi aliquando ante factam phantaſiã, aliquando poſt ipſam, & per ipſam cognoſcẽtem finem. vnde illud animaduertendum eſt, ꝙ, cum primi iſti motus ſimplices fiũt, illos

Sępe moto vno mẽbro aliud mouetur ex cõſenſu & ordine eorum.

B phãtaſia p ſpecies ad ipſam delatas quodãmodo obſeruat, & quaſi artem facit. vnde mox per memoriam ſimilium, diſcurſu quodam particulari cognoſcendo finem, mouet membra, & non ſolum prædictos motus, ſed & maiores, & magis admirandos operatur. Puncto aſello contractio ſtatim fit, & à principio abſq; phãtaſia: mox, cum ſub ea contractione ſtare nõ poſſit pellis, violenter enim ſituatur, dilatatio ſubita ſequitur. hos ergo motus ſimplices phantaſia ipſa obſeruãs, artem quodammodo facit. & ſiquãdo rurſus accidat aſellum pungi, tum & phantaſia operatur, ſimul & contractionem pellis facit, & mox ſubitam dilatationem, cognoſcendo finem, hoc eſt nocentis expulſionem. ita fit & in tauro recepta ſpecie nocentis, & facto appetitu repellendi iniuriam. mouentur enim membra primum illa, quæ aptiora ſunt ad nocendum, vt caput. quare cornibus ferit. qui motus primum fit ab anima, non cognoſcendo finem niſi naturaliter, mox edocta phantaſia ſimplices motus, etiam cognoſcendo finem. ſic & equus calcibus ferit. ſic & tandem progreſſio animalis fit, phantaſia primum obſeruãte ſimplices motus muſculorum, & cordarum, quæ pedes in ante mouent. mox facto appetitu appropinquandi ſe ad bonum perceptũ, & cognito fine fit motus illorũ, primo vnius partis in ante, alia firma manente: mox & alterius partis, alia firma perſtãte. & ita alternatim motis partibus progreſſio fit. ꝙ autem membra, & partes ſigillatim in omni motu, & omni appetitu concurrant, & quo pacto ſingulæ moueãtur, ſcire non facile eſt, immo quàm difficillimum, & medicis valde neceſſarium. ad propoſitum ergo reuertendo, ſi inſtinctũ vocant motum partiũ in toto, vt expedit animæ informatę varijs ſpeciebus, cui motui ſuus etiã finis eſt in natura Deo cognitus: ſic certe recte inſtinctum naturæ vocabũt, ſed naturæ nõ ſimplicis, ſed animatæ, ac de inſtinctu ita in vniuerſum ſit dictum. nunc de ingenio brutorum, & quo pacto tam mira efficiant, dicemus, ſed bene erit prius muſi-

eam pueri noſtri intermiſcere ſeuetioribus hiſce ſermonibus, & vires reaſſumere. G
imperato igitur; vt caneret puer, ille ita cecinit.

Carpe fugam Galathea, ferus petit ęquora Cyclops.
Carpe fugam, pelagoq́; procul ſpeculatur ab alto,
Te quis amat, dignumq́; tuo ſe cenſet amore.
Humano primum rorantem ſanguine barbam,
Et fædum os, oculumq́; vnum, quem fronte patentem
Ipſe gerit media, multo lauere æquore cernes.
Pectere dein raſtro crines, Apioq́; virenti
Aßimiles, laudare: ſilens tum conſulere æquor,
Et ſe ſpectatis formoſum dicere ab vndis.
Te vero Galathea, quòd hunc contemnis amantem,
Nec pecoris numerum, nec auenæ ſibila curas,
Crudelem: & piſtri natam Scyllaq́; vocare,
Crudelesq́; Deos. ſi Dij tamen æthere in alto
Vel mare ſunt aliqui. neque enim ſe poſſe putare
Vllos eſſe Deos. demum tibi dira minari.
Nam fore, vt ictu vno magno cum fragmine montis
Teq́; tuumq́; Acim medium diſperdat in æquor.
At tu tuta mari magno, Cyclopis amores
Deſpiciens, ridensq́; minas, & inania verba,
In noſtros Galathæa ſinus formoſa recurre.
Ille inter pecudes & amore vratur, & Aethna. D

Tacebat Lyricen, & Turrius ſermonem reſumens ita ſecutus eſt. De ingenio bru-
De Brutorū & mutorum naturaliū ingenio ſine prudētia, nū in illis mirāda quidam illius opera per cognitionem, an à caſu, vel aliquo potius extrinſeco cognoſcēte, ac dirigēte fiāt, ſeu aliquo alio modo.
torum nunc eſt proſequendum nobis. qua in re non ſatis mirari poſſumus, cum ta-
lia videamus à brutis animalibus fieri, qualia hominum nemo efficere poſſet. Canū
noſtis non ſolum incredibilem memoriam, ſed & miram ſagacitatem in venando.
volucres nidos mira arte, mira prouidentiā conſtruunt, vbi prolem tuto ponāt, aliæ
in tignis, aliæ in ſummis arboribus, aliæ inter ſpinas & dumeta, aliæ in medio mari.
in ijs oua deponunt, illa incubant, ac calefaciunt, vt inde enaſcantur filij. natis eſcas
quęrunt, illis cuſtodiæ ſunt, volatum docent cura quidem maiore, quàm humana.
Aranea animaliculum tam exiguum miro artificio telas texit, ceu retia, muſcis ca-
piendis, vnde alatur. reliquorū inſectorum ſi prudentiam recenſere velim, ſi piſciū
miracula, dies profecto nos deſerat. Sunt igitur, qui ad hæc reſpiciētes paruo negocio
ab inquirendi labore ſe liberēt, ad inſtinctus naturę recurrentes. de quibus paulo ante
diximus oportere dicere, nunquid inſtinctus iſti per naturam fiāt, an per cognitio-
nem. vtrunq; autem ſuas habet difficultates. Alij dicūt non facere hæc bruta per na-
turam, nec per cognitionem, ſed dirigi ab intellectu nō errante, qui fines noſcit. ſed
Aīalia bruta quo principiorū varia, & admirāda prudentię opera producant.
& hi dubitationem nō tollunt: dirigi enim ab intellectu fines cognoſcente quodā-
modo verum eſt, quodammodo non verum. ſi enim dicant à Deo dirigi bruta, ita vt
Deus immediate ipſe faciat, ſpumam eliciat ab aranea, in fila deducat, & texat, nimi-
rum recte non dicunt. Deus enim non eſt, qui immediate agat, ſed ipſum animal,
In plātis nō nulla prudētiæ ſigna apparent, & in ſpiritu genituræ.
de quo dubiū eſt, vtrum per naturam agat, an per cognitionem. ſi vero dirigi à Deo
intelligunt ita, vt & naturæ rerum, & cognitio, quæ ſunt principia agēdi, à Deo depē-
deant, ſic quidem verum dicunt. Deus enim tum naturas ipſas primū conſtituit, tū
& facultates dedit agēdi. verum dubitatio nondū ſublata eſt. quęrimus. n. quo prin-
cipio

A cipio bruta agant, vtrum natura, an cognitione. quodcunq; dicatur, non paruam habet difficultatem. Igitur, vt minus admiremur in ijs, quæ bruta faciunt, reſpicite & ad arbores, & in vniuerſum ad ſpiritum illum, qui genitiuus dicitur. arbores nihil intelligunt: ſi tamen magiſteria illarum, ſi fines animaduertamus: ſi folia, & fructus, & ſemina, quanta ſolertia faciant, cuſtodiant, muniant: & quāto iuuamēto vna pars in aliam ſit cōſtructa, & ordinata, non poterimus nō magnopere admirari. ſpiritus porrò ille, qui genitiuus vocatur, & calor naturalis, nihil ſimiliter intelligens, nec ꝑ ſe ſciens aliud facere, quàm calefacere, attrahere, & propulſare, tam mira tamen conficit, ac ſi fines cognoſceret: figuras membris dat: vias, conceptacula, ſitus, ordines, iuncturas, ac demum animal conflat.

Ex horum ſimilitudine fortaſſe principium quoddā habere poterimus ad inueniendum modum, per quem & bruta operātur tam mira. nam de calore illo genitiuo, ſi quæratur, quomodo ipſe faciat, vtrum caſu & fortuna, an per ſe & intendens, quod facit: & ſi intēdens, vtrum cognoſcendo, an non cognoſcendo, nō aliud profecto dicere poſſumus niſi primum, quòd non cognoſcendo facit, vt manifeſtū eſt. facit autem partim caſu & per accidens, partim per ſe & intendens, verum non eadē ratione. ſiquidem enim conſideretur calor ille, quatenus natura vna per ſe, & particularis, per ea agens, quæ ſibi inſunt, ſic quidem oculum, dentem, linguam, & alia, & eorum formas per accidens facit, & caſu quodā. per ſe enim non aliud intendit, q̄ calefacere, & quædam attrahere, quædam propellere. reliqua ſibi accidunt. quanquā nunquam fallat, & illa ſemper conſequantur. nihil enim prohibet quædam per accidens fieri, & tamen ſemper fieri. Idem calor ſi conſideretur, vt pars vniuerſalis naturæ, quam ordinauit vniuerſale agēs, ſapiētiſſimus Deus, virtutesq; dedit naturis omnibus faciendi omnia, quæ ad fines ſibi cognitos ordinauit, ſic quidem calor ille per ſe dentem, oculum, linguam, & alia facit, & intendit, tametſi nō cognoſcat fines. ſufficit enim cognoſci illos à primo agēte, Deo maximo. atq; hoc fortaſſe eſt illud, qđ dicunt aliqui dirigi hunc calorem ab alio intellectu, qui fines noſcit. Verum non dirigit vti agens immediatum, ſed ſolum vt agens vniuerſale & primum. quapropter calor ille partim per ſe facit, quatenus pars eſt vniuerſalis naturæ à Deo ordinatæ, partim per accidens facit, quatenus eſt particularis quædā vna natura. Quòd ſi quęratis, quomodo à Deo factus eſt ordo iſte in naturis omnibus, dicēdum, quòd, ſi quandoque vniuerſum hoc eſt à Deo factum, vt pium eſt & æquum credere, eadē virtute, & potentia, qua fecit omnia, facultatem ēt propriam dedit naturis ſingulis, qua peruenire poſſent ad fines illi vniuerſo debitos, & congruentes. Si vero & æternum ſtatuatur hoc vniuerſum, vt quidam philoſophi putant, depēdet nihilominus à Deo, à quo natura omnis eſſe habet. In ſola autem natura, quod poſſibile eſt, neceſſarium etiam eſt. erat autem poſſibile in ſola natura, vt calor certus foret, qui dentē, qui oculum, linguam, & demum animal ipſum facere poſſet. quare ſimul etiam neceſſarium fuit, vt talis inueniretur calor in natura ſola. ac ſic rerum prima ſemina facta fuere, quibus ſemel factis mox tenore quodam perpetuo ordo iſte fuit in natura à Deo optimo dependens. Ex hac ergo ſimilitudine naturalis caloris poterimus coniecturam quandam accipere circa bruta, quo pacto & ipſa tam mira efficiant. nā & ipſa quædam faciunt non cognoſcendo fines, & quodammodo per accidēs, quatenus particulares naturæ ſunt ſecundum ſe: quatenus vero partes vniuerſalis naturæ ordinatæ à Deo maximo primo agente, per ſe faciunt, & intendunt, tametſi non cognoſcunt fines Deo tantum cognitos. Nonnulla tamen & ipſa faciunt cogno-

Calor genitiuus mira ꝑ accidēs, & ꝑ ſe, ſed non ſecundū eādem prorſus rationem.

B

De naturę vniuerſi à deo inſtitutione & miro ordine.

A'alia bruta eadé aliqua, vt particulares naturæ ſunt operantur p ſe, q̃ & p accidẽs faciunt à ſuperiori directa.

ſcendo finem, & intendẽdo. & ſic quoq; per ſe faciunt modis omnibus. Auis, maturis iam ouis appetit illa deponere. cuius appetitus duo ſũt fines, alter aui cognitus, alter incognitus, cognitus autem Deo. prior appetitus fit ex ſtimulo perceptus propter pondus, aut propter aliud. cuius finis eſt aui notus, vt deponat ſcilicet nocens & irritãs, quemadmodum & fęces. alter vero finis, qui nõ cognoſcitur ab aue, eſt, vt inde enaſcatur proles: quod Deo cognitũ, & ordinatũ eſt, & conſequitur. Per ſe igitur auis oua deponit propter ſtimulum, per accidens propter prolẽ, quatenus particularis natura eſt: per ſe vero & hoc, quatenus pars vniuerſalis naturæ. poſt illũ appetitum deponendi oua innaſcitur appetitus alius deponendi in loco tuto: quod p ſe ab aue fit per ſpeciẽ rei amatæ. oua enim amat, & quamuis ſtimulent, quaſi partes ſui, ſicut & membra, non ſicut excrementa, quorum nullam habet curam: ſed ouorũ curam habet, quia amat. quare curat defendere, & cuſtodire. omnia igitur hæc per ſe ſunt ex cognitione: ſed & huius appetitus eſt alius finis, nõ aui, ſed Deo cognitus, vt inde ſcilicet ſoboles enaſcatur. Rurſus volẽs auis in tuto oua collocare ſubnotiones facit ad multa, quę offerũtur. & alijs trabs placet, alijs ſpineta, alijs ſummę arbores, alijs mare, prout variæ ſunt ſpecies, quæ mouent, & vna magis, quàm alia ex latenti conuenientia: facta loci electione imaginationem faciunt de forma conſeruantis rei. dictum eſt enim has imaginationes facere & alia animalia. quare factis ſubnotionibus ad multa, hæc lutum apportat, & trabi applicat: illa paleas, & feſtucas: illa maris ſordicies innatantes: illa aliud. quæ aggerãtes inuicem, & formantes nidos faciunt, hirundo vno modo, alio modo paſſer, alio cuculus, alio Halcyon: in quibus oua deponunt, & mox depoſita incubãt. Cuius duplex quoque eſt finis, alter notus aui, qui fit à ſpecie rei amatę, cui ſemper quaſi adeſſe volunt, & fouere, & cuſtodire: alter aui eſt ignotus, Deo vero maximo notus, qui fit, vt proles in ouis matureſcat ex illa calefactione, & vegetet. vnde magna ſapientia, & prouidentia Dei optimi videri poteſt, q̃ totum vniuerſum ordinaturus, modum naturis omnibus dedit, quæ neſcientes fines omnia tamen faciunt, per quæ fines ipſi conſequũtur, quos ſolus ipſe cognoſcit, per quem modum deinceps & alia fiũt, quæ tam mira videntur nobis. Scire autem ſigillatim ordine ſuo, quomodo appetitus varij naſcantur, vnus poſt alium, & quomodo Deus omnia ordinauerit, vt naturaliter fiant, impoſſibile quidem eſt homini. quare & vniuerſalia hæc exiſtimantes ſufficere ad alia pertranſibimus: ac de vocatis ſecundis intentionibus ſiue conceptibus dicemus.

Brutorũ varij extant appetitus, & actus, quibus mira efficiũt

G

Diuina eſt hęc, & multos latens prouidentia.

D

De vocatis primis, ac ſecundis intentionibus, quid ſint, & q̃uo fiant, & quinã illarũ termini, ac nõia ſint.

Cõceptus rerũ, vt extra animã ſunt, primæ intentiones ſunt appellatę, vt vero in aĩa, ſecundę dicuntur.

Termini & nõia primæ & ſecũdę intentionis.

Quoniam autem res, quæ ſunt, duplex eſſe habent, alterum extra animam, alterũ in anima, quatenus intellectę ſunt, hinc fit, vt dupliciter & intelligantur: vno modo, prout eſſe habent extra animam, alio modo, prout eſſe habent in anima. conceptus ergo illi, qui de rebus fiunt. quatenus extra animam ſignificantur, & apprehenduntur, primi vocãtur, ſiue primæ intentiones: q̃ vero de rebus fiunt, quatenus in anima ſunt, ſecũdi dicuntur. vt ſi Callyam intelligam, & album, vt coniuncta, dicamq; Callyas eſt albus, primos conceptus feci: ſi vero reflectente ſe intellectu ſupra cõceptus factos, vt in anima ſunt, ac dicã, hæc eſt oratio. Callyas eſt albus: & hoc eſt ſubiectũ, hoc prædicatum, hoc nomẽ, hoc verbũ, tum cõceptus iſti, oratio, ſubiectũ, prædicatum, nomen, verbum, ſecũdi vocãtur. ſimiliter, eſt genus, ſpecies, ſingulare, plurale, & alia eiuſmodi, de quibus eſt grammatica, dialectica, rhetorica, poetica. de ijs enim ſecundis intentionibus ſunt. Dubitabitis autem fortaſſe de ipſiſmet operationibus animæ, vt intelligere, abſtrahere, imaginari, ratiocinari, ſubnoſcere, ac de ipſis ſpeciebus, quæ ſunt in anima, vtrum primi, vel ſecundi conceptus dici debeant, quãdo

eſſe

A eſſe in anima omnia hæc habent. Ad quod (vt arbitror) dicendum eſt operationes haſce animæ debere dici potius eſſe ab anima, quàm in anima eſſe habere. ſicut accipimus nũc eſſe in anima, vt diſtinguitur ab eſſe extra animã. quæ enim concipiũtur ſecũdum eſſe, quod habent in anima, duplex eſſe habent, alterum extra animam, alterum in anima: at operationes prædictæ intelligere, abſtrahere, & alia, non habent hoc eſſe duplex, ſed ſolum ab anima, & in anima ſunt. ſunt autem in anima, ac ſi extra eſſent, quare primi conceptus ſunt, ſuper quibus & ſecundi fieri poſſunt. ſimiliter ſe habet ſpeciei nomen, & phantaſmatis. & ſi enim videantur ſecundi conceptus, ſunt tamẽ primi, & rerum, ac ſi extra animam eſſent. vt autem ſummatim dicamus, primi conceptus ſunt de rebus, quæ ſignificantur, quatenus ſignificantur, & non ſignificãt. ſic enim eſſe habent, vt extra animam. ſecundi vero ſunt, qui fiunt de rebus, quatenus ſignificant, & non ſignificantur. ſic enim eſſe habent in anima tantum. ac de intellectione, quid ſit, & quomodo fiat, & quę ſit vnaquęque intellectio, & quot, hactenus dictum ſit pro tẽpore. Supereſt, vt de deceptionibus dicamus, quas ſibi anima facit intelligendo.

Num oẽs, q̃ ab a̾la, vel in a̾la ſunt, intentiones ſecundæ dici valeant.

Quæ eſſe tãtum ĩ a̾la habent, & ab a̾la, ſecundę intẽtiones dici nõ debẽt. Prima intentio eſt conceptus rei, put ſignificatur. ſecũda vero, prout ſignificat.

Eſt autem deceptio acceptio quidem rerum aliter, quàm ſint, nõ ſtudio & volũtarie facta, ſed errore. q̃d' quomodo fiat, tentandũ nũc eſt dicere in vniuerſum: ac dij precãdi, ne forte & nos decipiamur, hęc inquirentes. Vniuerſalis autem deceptionis cauſa eſt apparentia aliqua, qua videntur res tales eſſe, quales tamen non ſunt. Cauſa autem apparentiæ huius ſemper eſt in ſpecie, quæ repræſentat res, verum non quà res offert, à quibus deciſa eſt, ſed qua rerum modos, & coniuncta ſimul refert. neq; enim ſenſus, neq; vlla interior potentia decipitur circa ſimplex, & proprium obie-B ctum, ſed circa modos, & coniuncta, quæ componit cum rebus. quare circa complexa tantum, nõ circa ſimplicia deceptio eſt. circa ſimplicia enim ſpecies ſemper id repræſentat, à quo ꝓceſſit, & in hoc mutari non poteſt à ſua natura. quòd ſi videtur anima quandoq; alba iudicare nigra, aut rubra, aut lutea, hæc quidẽ deceptio nõ eſt in ſpecie ratione proprij obiecti, ſed ratione potẽtiæ componentis, quæ in maxima diſtantia dicit, hoc veniens eſt nigrum, cum tamen albũ ſit. ſpecies enim, quæ nigrũ offert in ea diſtantia, non fallit nos. repræſentat enim ꝓ natura nigri, quod tũc offertur, cum priuatio lucis, & colorum non mouet oculum, vt fit in magna diſtantia. Deceptio autem fit, quia ſubiecto attribuimus qualitatem repræſentatam, quod ſecus eſt: ſimiliter & in felle ſuffuſis deceptio fit, iudicantibus omnia lutea, non quòd ſpecies lutei fallat nos ĩ re, à qua deciſa eſt, deciſa enim fuit à luteo, ſed quòd qualitatem illam attribuimus parieti, & homini. quare ſemper deceptio fit in complexis, & compoſitione ipſa. Solem in aurora iudicamus rubrum, & bipedalem, cum tamen nec ruber ſit, nec bipedalis. error autem fit, quia ſubiecto id attribuimus, quod à ſpecie repræſentatur. rubor enim offertur ſpecie lucis multũ refracta ad nigrum, quod fit in aurora propter ſphæram vaporum: & in hoc non eſt error, ſed tum fit, cum colorem oblatum componimus cum ſubiecto. Color itẽm ſolis repræſentat ſolem terminatum certa quantitate, quę multipliciter variari poteſt propter maiorem & minorem diſtantiam. ſiquidem ſemper minora videntur, quo baſis minuitur, quod in magna diſtantia maxime contingit. Componentes igitur quantitatem ſolis oblatam in magna diſtantia cum ſole ſecũdum ſe, deceptio fit. Baculi & remi ſub aqua fracti apparent cũ parte, quæ ſupra eſt, eo quòd pars ſub aqua ꝓpinquior iudicatur, quàm, quæ ſupra in aere eſt. propter denſitatem enim aquæ, viciniores partes ſpeculum fiũt partis ſub aqua exiſtentis. reſtringitur enim multum ſpecies, & craſſior fit,

De varijs in nobis p ſenſus tam internos q̃ externos, & in intellectu deceptionibus, & erroribus, ac fallacijs, tã in ꝯpoſitionibus, q̃ in ipſo rõcinio q̃ ſint, & q̃uo ĩ nobis fiãt.

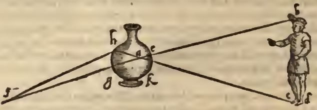
Deceptio circa cõplexa, non autẽ circa ſimplicia contingit ex aliqua apparentia p ipſũ cõpoſitionis actum.

Ocul' vidẽs albũ in magna diſtãtia cur nigrũ iudicet.

Sol in aurora cur ruber appareat nullius exiſtens coloris.

Remi & ligna in aqua cur fracta appareant.

hoc autem maiora,& propinquiora videri facit. qua de cauſa pars ſub aqua exiſtens C
nõ videtur directe ſuppoſita parti,quę eſt in aere. vnde fracti videntur. deceptio vero fit,dum componimus,comparãtes partes inter ſe & ad ſubiectum. idem & circa ſitum partium ſæpe contingit:& quæ deorſum ſunt,ſurſum videntur:quę vero ſurſum, deorſum: vt ſpectantibus in ampullas aqua plenas. pręterenntes enim videntur incedere pedibus ſurſum, capite infra ſtante. vt ſi A ſit ampulla: præteriens B C D: B autem caput: C & D pedes: oculus aſpicientis F, videbuntur quidem pedes ſurſum, vbi E, caput vero deorſum, vbi G.

Cauſa vero eſt, quòd ſpecies ſemper per breuiſſimam lineam refert, & p directum. breuiſſima autem linea à capite, vbi B, eſt B H: quæ reflexa ad G, inde ad oculum fertur, vbi F. pedũ vero breuiſſimę lineæ C K, & D K: quę reflexę ad E, & inde ad oculum F, vidẽtur ſupra caput, vbi E, quod eſt, vbi G. error fit, non quòd ſpecies capitis & pedum non repræſentent debite ſua loca, ſed quòd componẽdo, & comparando ſitus, & loca oblata, hæc quidem ſurſum, illa deorſum iudicantur.

Similiter & figuræ, & colores, & numerus, & loca variãtur per apparentias alias. D
ſæpe enim, quæ rotunda ſunt, longa videntur: & quæ longa, rotunda: & quæ vnum duo, & eiuſmodi: adeo refert, quale ſit ſpeculum, in quod incidit ſpecies, an conuexum, an concauum, an aliter fabricatum. Specilla ocularia fiunt, q̃ vultus monſtruoſos referunt, alios ſatyricos, alios etiam turpioris formæ. quædam ſunt, quæ omnia oſtendunt iride colorata: alia anulum vnum media in menſa poſitum duodecim anulos videri faciũt, tam ſimiles, vt, qui verus eſt, volentem ſignare fallat magno ſpectantium riſu. Altero oculo, vel compreſſo, vel eleuato res accidit videri duplices. propter quod & ebrijs omnia videntur duplicia, vertiginoſis vero circumferri. omnibus enim his loca mutari vidẽtur, & eadem res in diuerſis eſſe locis, cum tamen per ſe nõ mutetur. cauſa eſt, quòd ſpecies in oculo, quæ vel ſucceſſiue eleuatur, vel deprimitur, ab vtroq; oculo nõ in idem cadit. quippe in eleuato oculo ſpecies eiuſdem rei, rem quidem eandem offert, locum autem non eundem, quem alter oculus, refert. ſpecies enim directe ſecundum longitudinem totius ſenſitorij repræſentat. quare nihil intereſt, ſeu res extra mutet locũ, ſeu ſpecies referat mutatum. refert aũt mutatum, quoniam eleuato ſenſitorio ſimul eleuatur & ſpecies. in vertiginoſis autem circumferri vidẽtur res, quia ſucceſſiue ſpecies cum ſenſitorio eleuatur à vaporibus, qui intra oculum mouent. in circulum vero videntur ferri, quia oculus eſt tanquam centrum, res tanquam in circumferentia. à centro autem omnes lineæ ad circumferentiam ſunt æquales. quare circulus fieri videtur. ebrijs vero tum circulariter, tũ & duplicia videntur: circulariter, quia ſucceſſiue fit motus ſenſitorij, & cũ eo ſpeciei. duplicia vero videntur, quia oculi non æqualiter mouẽtur, ſed diuerſimode propter inordinatum motum vaporum. quare non in idem feruntur.

Ebrii quæcunq; vidẽt, cur circulariter, & quaſi duplicia videat.

Circa

A Circa colores quoque eædem deceptiones contingunt. ſuffuſis enim felle omnia videntur Lutea (vt diximus) & euaporato ſulphure per noctem ad lucernę lumẽ, omnia vĩr veneta. ſole aũt per rubra trãſeunte, aut ad rubra refracto, rubra oĩa apparẽt. quæ quidem dubitationem quandam habent, quo pacto fiant, quoniam res, quæ ita colorari videntur, proprios & ipſæ colores habent. cur ergo & illi non mouẽt? vtrum igitur, cùm duæ ſpecies ſubalternæ ad oculum veniunt, ea, quę potentior eſt, non ſinit debiliorem mouere? an magis, quòd color nihil aliud eſt, q̃ lux terminata, lucis autem ſpecies eſt lumen? quare colorum omniũ ſpecies lumen ſunt. vnde colorũ ſpecies cum omni lumine miſceri poſſunt, & intendi admixtæ lumini fortiori. ſicut igitur per noctem res non vidẽtur propter debilitatem ſpecierũ earũ, aduenien te aũtem ſole vigorantur, & fortiores redduntur, factæ vnum cum eius lumine, & ſic mouent, ita & ſi Sol ad rubra reflectatur, aut per rubra tranſeat, ita illa vigorat, & intendit, vt & aliorum ſpecies vnum cum iſs fiant, & ſimiliter moueant, & rubra omnia videri faciat. propter quod mappæ, in quas ſol incidit, tranſiens per vini phia las, rubræ apparent. & ſuffuſis felle omnia apparent lutea, quòd ſpecies aliorum colorum vnum fiunt cum luteo, quod eſt in oculis, quòd vnum id maxime offert, quod fortius eſt. cuius ſignum eſt, quòd ſi ſuffuſi in rubra valde rubra inſpiciant, nec prorſus luteum, nec prorſus rubrum vident, ſed medium quiddam. His de cauſis & veneta iſs apparent, qui per vapores ſulphuris ſpecies rerum recipiunt. talꝭ enim eſt ſulphur. Idem accidit & iſs, qui ſpectarunt in Solem. omnia enim primo alba apparent, mox rubra, poſtremo nigra. remanente enim ſpecie lucis in oculo, per certum tempus illa quidem primũ albũ refert, quia lux de ſe alba eſt. mox re-

Felle ſuff: ſis cur omnia lutea videantur.

Quõ deceptiones circa colores fiant.

Sulphure euaporato ad lumẽ lucernæ, veneti coloris, ſeu cęrulei aliqua apparent.

B mittente ſeſe luce rubrũ apparet, non ſecus, ac ſi lux in nigro videatur. ſulgidũ enim in nigro rubrum fit, remiſſio. n. lucis nigri vicẽ gerit. mox luce in totum remiſſa nigrum apparet. in omnibus igitur his apparentia quædam fit, vnde accidit deceptio. verum non decipitur ſenſus ipſe, nec ſpecies per ſe circa oblatum proprium nos fallit, ſed phãtaſia, quæ componit oblata cum ſubiectis. quare prima deceptio in phãtaſia fit: mox nihil prohibet & intellectum ipſum decipi, ſiquidem recipit à phãtaſia. igitur cum prima cognitio ipſius, dum componit, fit circa propoſitiones, deinde ex iſs ratiocinetur, ac diſcurrat: prima etiam deceptio circa propoſitiones fit, deinde & circa ratiocinium falli poteſt. circa propoſitiones autem fallitur, cum falſas recipit, aut propter apparẽtias prædictas, aut propter alia: circa ratiocinium vero, cũ non inferimus concluſionem. videtur autẽ inferri, quod vniuerſaliter accidit, quum termi num medium non recte aſſumimus. quippe ille, cùm vtrique extremo cõiungatur, ſæpe videtur eſſe idem in vtroq;, & ſub vna ratione accipi. verum neq; idem eſt, nec ra io eadẽ vnde concluſio non ſequitur. Ac circa exempla quidem eſt primum videre. Nauigatio enim, vt ſupra diximus, eſt terminus medius, qui coniungit᷑ naufragio (vt in Callya vidimus) ex quo apparet, quòd etiã Dioni coniungi debeat, qui ſimiliter nauigat. quod falsò poterimus opinari. nã, quanquam idem terminus videatur nauigatio in vtroque, non tamẽ eſt idem & ſub eadem ratione. in Callya enim erat cum tali vento, tali tempeſtate, vnde ſecutum eſt naufragiũ: in Dione vero nauigatio ſine his erit. Similiter & circa enthymemata falli contingit. nam, quanquam & Itali, & Germani, & Scythæ albi ſint, ſi putemus, & Æthiopas albos eſſe, fallemur: quoniam albedo alia ratione ineſt Italis, Gallis, & Germanis, & Scythis, quæ non eſt in Æthiopibus. Similiter & in inductionibus deceptio accidit. non enim, ſi in Perſide, & Media vidimus mala citra mille & decem millia ineſibilia, ſequitur omnia

Quõ circa ꝓpoſitiões, & rõcinũ decipiat᷑ intellectus.

Circa exempla quõ decipi cõiungat.

Circa Enthymemata, deceptio.

Circa Inductionem.

eſſe ineſibilia. malum enim citrium alia ratione in Media, & Perſide eſt ineſibile, alia C
eſibile in Ægypto. oportet igitur medium terminum per eandem rationem cõiungi extremis: alioqui aut non concludemus, aut falſum concludemus. propter quod & ſyllogiſmis etiam contingit falli, vt quæ emiſti, comediſti. cruda emiſti. fallit quidem, ſi concludamus, cruda comediſti, terminus enim medius nõ idem eſt, licet appareat. in prima enim emptio iũgitur comeſtioni pro ſubiecto. eſt enim verum, quæ emiſti, comediſti. in ſecunda vero coniungitur accidenti, cum dicitur, cruda emiſti. quare non ſequitur, cruda comediſti: comedi enim, quæ emi, non qualia emi. ſimiliter, ſi dicatur, nonne differens à differẽte differt? te vero concedente, dicet ſophiſta: at quod differt, nõ eſt illud, à quo differt. differens ergo non eſt differens. fallit quidem, quia differẽs à differente differt pro ſubiecto, non autem pro forma. neq; enim differentia differt à differentia. quare in prima pro ſubiecto accipitur, in ſecunda pro forma. nec ſi, quod vtile eſt, bonum eſt. vtile autem in captiuitate egeſtas. ergo egeſtas bona. in primo enim vtile ſimpliciter accipitur, in ſecundo pro vtili ſecundũ aliquid, & certo caſu. Porrò nec, ſi tria & vnũ ſunt quattuor. tria enim ſunt tria & vnũ, ſequitur, vt tria ſint quatuor. tria enim & vnum, qui eſt terminus medius, ſunt quatuor, diuiſim accepta, & ita accipitur in prima ꝓpoſitione. in ſecunda vero accipitur collectim, & compoſite. quare nõ idem eſt medium. tale & illud eſt. qui nam diſcũt, ſcientes ne, an neſciẽtes? te vero dicente, ſcientes diſcunt, dicet ille: at, qui diſcunt, ea neſciunt, quæ diſcunt. ſcientes ergo neſcientes ſunt. dicente vero te, neſcientes diſcunt, arguet ille. at, quę diſcuntur, ſciuntur. neſcientes ergo ſunt ſciẽtes. deceptio quidem eſt per æquiuocationem termini medij. nam & ſciens & neſciens, interdum ſignificat, qui nũc ſcit, aut neſcit, interdum, qui ſciebat, aut neſciebat. Similiter, non ne bonus eſt, qui boni eſt poſſeſſor? at diuitiæ ſunt bonæ: qui ergo diuitias poſſidet, bonus eſt. & illud, nõne omnis actio eſt circa ea, quæ ſunt? omnis ſermo eſt actio. omnis ergo ſermo eſt circa ea, quæ ſunt. at ea, quæ ſunt, vera ſunt. omnis ergo ſermo eſt verus. æquiuocatio eſt in illa voce, quæ ſunt. interdum enim ſumitur ꝓ eo, quod non eſt apparẽs, interdum pro eo, quod aliquo modo eſt, ſiue vere ſit, ſiue appareat. & ſic omnis actio eſt circa ea, quæ ſunt. Item illud, infinitum non poteſt pertranſiri. hoc ſpatium eſt infinitum. non ergo poteſt pertranſiri. fallit quidem, quia infinitũ modo pro infinito in actu ſumitur: & hoc modo infinitum non poteſt pertranſiri. quandoq; ſumit̃ pro infinito in potentia: & hoc modo poteſt pertranſiri. quare mediũ non eſt idem. & illud, omnes duo circuli contingunt ſeſe in puncto. hi duo anuli ſunt duo circuli. contingunt ergo ſeſe in pũcto. non ſequitur autem, quia duos circulos ſe contingere in pũcto circulis mathematice acceptis, & abſtracte ineſt. anuli autem mathematici circuli nõ ſunt, ſed in materia. Interdũ fallimur, quia ꝓpoſitio amphibola eſt, & ambigui ſenſus. vt quod mouet lapidem molarem per ſe eſt cauſa farinæ. aqua mouet lapidem molarem per ſe. ergo eſt cauſa farinę. fallit ratio, qa vox illa per ſe facit ſenſum amphibolum. poteſt enim coniungi cum mouet ex parte ſubiecti, & poteſt cõiungi cum cauſa ex parte prædicati. primo modo propoſitio eſt vera, ſecundo modo non. quare medium variatur. alio modo etiam variatur, cum ſyllogiſmus fit in obliquis caſibus, non in recto. vnde nõ ſequitur, primus lapis mouet ſecundũ, ſecundus tertiũ. ergo primus mouet tertium. ſimiliter, maior pars hominũ eſt dedita vitijs. Socrates eſt ex maiori parte hominum. ergo eſt deditus vitijs. peccãt per non cauſam, vt cauſam. in his ergo, & ſimilibus decipitur anima, interdum ſe ipſam fallens, interdum alios. & in quibuſdam facile eſt videre fallaciam, & diſtinguere: D

Circa ſyllogiſmos.

Secundũ quid ad ſimpliciter deceptio.

Cõpoſitionis, & diuiſionis deceptio.

Aequiuocationis variæ deceptiões.

Amphibologiæ, quæ circa ꝓpoſitiones contingit, deceptio nes.

Per nõ cauſam, vt cauſam deceptio.

A gueretin quibuſdam vero non facile:præſertim in quibus ſimilirudo eſt valde aperta,diſſimilitudo vero valde latet. quo pacto decipiuntur pueri appellãtes omnes homines patres. id enim,quo omnes conueniũt, apertum eſt,ſimilitudo ſcilicet in homine:id vero,quo diſtinguit,qui pater eſt, valde ipſos latet. fecerunt enim conceptũ quendam patris,ſed nondum diſtinctũ. oportet igitur, qui nõ vult decipi, valde ſolertem eſſe,& exercitatum in noſcendis coniunctis, quomodo ſe habent: & modis ratiocinandi: & quid per ſe vnũ, & quid per accidens, & quid appareat. ſed iã de ijs deceptionibus ꝓſequamur,q̃ ſibi anima in ſomnis facit, necnõ & in melãcholijs,& phreneſi,& vino,& q̃buſdã alijs epotis, vt Hyoſcyamo, & Solano,& eiuſmodi alijs.

Deceptiones cauere quo aĩa debeat.

De ſomnijs autem acturi operęprecíũ putamus,vt prius de ſomno agamus,quid ſit, & quomodo fiat. ſed ne hoc quidem perquirere poſſumus, niſi prius de vigilia egerimus,quæ breui fient. vigilare autem tum dicitur animal,cum & ſentit, & ſtat, & motus exercet voluntarios:quæ tum fieri ſolẽt,cum anima ſpecie boni mota trãſmittit libere ſpiritus ad membra extrinſeca, exercẽda per ſenſum,& motum. primũ igitur,quod requiritur,eſt ſpecies boni in anima interiori,quę in actu ſit,& diffunditur ab ipſa vſque ad membra exercẽda. qua re ſacta,& ſpititus neceſſarij & ſeruiẽtes tranſmittuntur ad ea membra,& regũtur pro eo fine. Si igitur ipſa membra bene diſpoſita ſunt:ſi & viæ liberę,& non impeditę:ſi & ſpiritus apti:ſi & ſpecies mouens animã conueniens ſit,tum fit membrorum exercitatio,& vigiliæ opera. quòd ſi in aliquo horum defectus fuerit,impediri finẽ accidit. ſi enim membra ipſa male effecta fuerint,vt ſtupefacta,aut reſoluta,aut inciſa, tunc nec ſtare, nec ſenſum obire,nec motus poſſunt. ſimiliter,ſi & viæ aut oppilatæ nimium extiterint,aut ablatæ, B idem ſequitur. at vero,& ſi ſpiritus inepti ſint,vt ſtupefacti, aut reſoluti, aut aliter impediti, non obtinetur finis:maxime autem cum ſpecies boni,quæ mouere animã debet,impedimentum vllum receperit. multipliciter autem impediri ſolet. primum vel,q aliquod graue accidens illam opprimat,& proſternat. vt lipothymię,epilepſię, apoplexiæ, ecſtaſis, præfocationes, contuſiones, timores magni, & id genus. vel quòd & poteſt,& nullum graue accidens recepit, ſed tantum quòd ſub labore quo dam & certa moleſtia recipit exercere membra. vnde melius & ſuauius iudicat ceſſare,vel quòd intẽta ad aliquid,quo delectatur, obliuiſcitur prioris intẽtionis exercendi membra. Tot igitur cum vigiliam impediãt,ſomnum quidem nõ dicimus, cũ propter defectum membrorum extrinſecorum animal nec poteſt ſtare,nec ſentire, nec moueri. ſimiliter,nec ſi viæ ſint oppilatæ atque infartæ,aut abſciſſæ,eam ſomnũ non appellamus:ſi propter hoc animal ſenſum amittit,& ſtationem. ſed neq;,ſi ſpiritus ipſi ſunt ſtupefacti,& immobiles: neque etiam,ſi graue aliquod accidens proſtrauerit animam,& ſenſum,& omnem intẽtionem abſtulerit, ſomnum vocamus. ſed tum ſolũ dormire animal dicitur,cum anima non omnino in alijs impedita, aut recipit ſub labore quodam & diſplicentia exercitationem membrorum. vnde magis gratam,& ſuauem iudicat ceſſationem,aut intenta ad aliquid,quo gaudet,& delectatur, obliuiſcitur prioris intentionis exercendi membra. ſub labore autem & diſplicentia recipit exercere membra,cum aut illa iam ſatigata ſunt, aut ſpiritus quodammodo feſſi,& reſoluti:aut cum ſedes ipſius animæ interioris grauata eſt, hoc eſt nerui,& membranæ illic exiſtẽtes:ſpiritus item pigri,torpidi,& viæ nõ planæ, expeditæ. hæc enim cum cõcurrunt,tunc retrahitur anima ab exercitatione membrorũ,& quieſcere amat,& intentio ceſſat exercendi, ſpiritus non tranſmittuntur, & ſic fit ſomnus. qui propterea placidus,& ſuauis dicit̃,quòd ceſſationem illã anima;

De vigilia,& ſomno quid ſint: & quę nam vigiliã varioſq; ſõnos inducãt: & de quibuſdam miris, quę dormiẽtib⁹ contingunt.

Vigilare animal dĩ cum opa vitę diſſuſis in mẽbra ſpiritib⁹ exercet.

Vigiliã multa impediũt.

Sõnus quid ſit.

Somnum q̃ nã inducãt.

vti gratũ, recipit, contrarium autem, vti graue. hæc autem grauitas, & labor animæ maxime accidit, cum euaporatione multa ſurſum lata nerui relaxantur, & opplenẽ: ſimiliter & membranæ circa cerebrũ, & venæ. vnde & ſpiritus graues reddũtur, & pigri. quare anima ipſa laborem quendam percipit in mouendo ipſos, in tendendo neruos, & membranas, quas tendi oportet in vigilia. hic autẽ molles ſunt & graues. quibus de cauſis ceſſare ab opere ſuaue ab anima iudicatur. euaporatio autem vnde hæc accidunt interdum à cibo, & potu fit, interdũ à quibuſdam epotis, quę frigidiſſi ma ſunt, & craſſa, & ſomnifera dicuntur. inter has vero euaporationes, & ſomnos, q ab his fiũt, hoc intereſt, quòd, quæ à cibo & potu fit, naturalis eſt, & finem habet in natura, quò animal reſtauretur à fatigatione in vigilia: q vero ab epotis frigidis ſomnus fit, violentus eſt, & ad ægritudinem magis refertur. quare non naturalis dicitur. Naturalis quoque & ille ſomnus eſt, qui fatigatis multum mẽbris, tametſi non cibum, & potum capiat animal, proſtratum tamen ſomno capitur. habet enim finẽ in natura reſtauratio. Videtur igitur, quòd ſomnus ſit ceſſatio animæ interioris ab exercitatione membrorum in ſenſu & motu non per impotentiam, ſed ob id ſolum facta, quòd melius, & ſuauius iudicat ceſſare, quàm mouere. quod fit aut euaporatio ne multa grauante, & opplente ſedem animæ, aut fatigatis membris, & ſpiritibus: aut facta obliuione prioris intentionis ex intentione in aliud, quod delectat. & hoc enim ſæpe accidit, vt infantibus, quibus nutrices per cantilenas ſomnum inducunt.

De duplici ſomno naturali, & violẽto: & quales ſint.

Collige ſomni abſolutã rationem.

Eſt igitur ſomnus alius ſimpliciter, & vniuerſaliter vigilię oppoſitus, alius ſecundum quid, & in parte ſolũ. ſimpliciter quidem, quo & ſenſus oẽs, & motus voluntarij ligati ſunt. ſecundum quid autẽ & in parte tantum, in quo vel non ſenſus omnes ſunt ligati: vel ſenſus ipſi quidẽ ligati ſunt, motus aũt voluntarij non. nam, qm̃ neq; idem ſpiritus, neque eædem viæ, neque eædem ſpecies ſunt ſenſuum omnium, & motuum, fieri quidem poteſt, vt plures ligentur ſenſus, non tamen omnes: vel ſenſus quidem ligentur, motus autem voluntarij non. qua de cauſa accidit ſæpe, vt dormientibus nobis ſenſus quidem ligati ſint, voluntarij autem motus nõ. ſiquidẽ & quidam dormientes ſurgunt tamen, & ſeſe veſtiunt: & nonnulli domo exeunt. facta enim phantaſia ſurgendi, quanquam ſopiti ſint ſenſus, motus tamen illi fieri poſſunt, qui à phantaſia dependent, quoniam non ſimpliciter dormiunt. interdum non omnes ſenſus dormiũt, ſed aliqui tantum. propter quod ſomnus infantibus irrepit ſenſim ex cantilenis. intẽta enim anima ad aures & cantum obliuiſcitur oculorum, & cæterorum membrorum. vnde & ſpiritus, qui ad membra tranſmittebãtur recurrunt ad ſuum principium, quam ceſſationem recipit anima, vt ſuauem: & in oculis, & alijs membris dormit, quamuis ſecũdum aures vigilet. verum & in his paulo poſt dormiet. percurrẽte enim ſpiritu ad ſedem animæ, & cum eo humore aliquo, grauatur ſenſim ipſa, & quietem ſimpliciter amat: vnde ſimul etiam aurium obliuiſcitur, ac dormit. ſimiliter & pedum frictio ſolet ſomnum allicere eadem de cauſa. idem facit & lectio, & auſcultatio, & decubitus, & in vniuerſum omnia, quæ leuem voluptatem in certis membris inducunt. multa vero ſi ſit, vigiliam parit, qm̃ attẽtionem poſcit. oportet ergo, vt nõ multa ſit voluptas illa, & nulla alia ſit ſpecies, quæ attrahere ad ſe animam poſſit, vnde ſomnus conciliatur. quo ingenio vtuntur medici ad ægros, qui dormire nõ poſſunt, per cadentis guttæ leuem, & placidum ſonum. alij cunabula inuenere, alij penſiles lectulos, alij alia.

Somnus duplex, ſimpliciter, & ſecũdum qd: & quò hi fiant.

Dormientes cur aliq̃ non nũquam vigiliæ opa exerceant.

Pueri cur cãtilenis ſomno incẽdant.

Somnum inducũt leues quędam voluptates.

Sed iam de deceptionibus in ſomno factis agamus. eſt autem ſomniũ vigilia interioris animæ, in ſomno cæterorum membrorum, nam & ſi ſenſus ſopiti ipſi ſunt,

&

A & motus ceſſant, vigilat tamen introrſum anima circa reſeruatas rerum ſpecies, quę coram ipſa ſunt: per quas & intelligit, & ſubnotiones, & alia operatur, quæ & in vigilia, verum cõfuſe admodum, & perturbate. vnde & ſæpe decipitur. eſt autem prima deceptio, quòd videmur res perinde facere, & videre, & audire: ac ſi ita omnino fierent, & præſentes eſſent, qui non ſunt. cauſa autem eſt, quòd ſpecies per naturam ſuam operatur. natura autem earum eſt res ipſas repręſentare, & cõiuncta, loca, ſcilicet formas, figuras, actiones, & alia. quare ſimiliter & in ſomno repſentat, vti in vigilia. eędem enim ſunt ſpecies. in vigilia autem non accidit, vt decipiamur, quia ſenſus rem monſtrat, aut ratio facta. in ſomno autem ſenſus ligati ſunt, nec poſſunt corrigere oblata, nec ratio in contrarium fit. quare relinquitur ſpeciem ita res offerre, ac ſi fierent, & præſentes eſſent.

De Deceptionibus i ſomno contingentibus, ſiue in ſomnijs, qd ſint, & quib' ex cauſis fiãt. & de ſomniorũ diuinatione.

Somniũ qd ſit.

Somniorum gñalis, ſeu cõis cauſa.

Specierum autem, quæ animam mouent, illas prius mouere cenſendũ eſt, quæ actu ſunt magis. diximus autem actu magis eſſe illas, quæ recẽtes ſunt, & quæ habitum fecerunt. qua de cauſa maxime ea ſomniamus, quę per diem egimus, & de nobis, & de maxime notis, & de ijs, quibus maxime intenti ſumus. porrò diſpoſitiones quædam corporis nõ parum facere videntur ad excitãda quędam ſomnia. vt ſanguinis exuberantia rubentia videri facit, ignesq;, ac vſtiones, & eiuſmodi. pituitæ verò redundantia, aquas, lotiones, in natationes, potus, nauigationes, & id genus. cholerę vero rixas, iurgia, inimicitias, bella, & ſimilia. melãcholiæ vero triſtia, obſcura, vt funera, & alia eiuſmodi. propter qđ & medici ſolent de ſomnijs interrogare. Quibus autem de cauſis iſtæc contingant, & quid faciant diſpoſitiones illæ corporis, nõ ingratũ fortaſſe arbitror, ſi perquiramus. In primis igitur videtur mihi exuberantibus hiſce humoribus occultã quãdam ſpeciem in ſomno ad phantaſiam ferri, ex qua

Familiaria nobis, & notiora, & quæ p diẽ geſſimus, pp qd facile ſomniemus.

Varię hoĩu3 corporis diſpoſitiões varia in ipſis ſomnia inducunt.

B memoria excitatur quorundam coniunctorum: quemadmodum & in quibuſdam alijs videmus fieri. vt dulci pituita ad linguam deſcendente dulcia ſomniamus. ſimiliter & ventoſitate aliqua circa dentium radices ſe commouẽte ſomniamus dentem cadere. quæ certe non alia de cauſa fiunt, niſi quòd ex his occulta quædam ſenſatio in phantaſia fit, cuius ſpecies memoriam ſimilium excitat coniunctorum: in dulci quidem pituita memoria dulcium: in ventoſitate autem circa dentes caſus dentis, quoniam oblatis coniunctis ſemper illud magis mouet, quod maximum eſt. talis autem eſt caſus dentis. fit autem in phãtaſia latens illa ſenſatio, quoniam nõ ita omnino ſopitos eſſe ſenſus cenſendum eſt, vt nihil prorſus ſentiãt. eodem pacto & cholera exuberante accidit per corpus talia ferri, qualia & in ira: vt exarſio circa cor, aut tale aliquid, cuius ſpecies occulte lata ad phantaſiam, memoriam conſimilium facit. ita & melancholia redundans triſtitiam quandam membris ingerit, cuius memoria excitatur ad ſimilia. quod & pituita facere ſolet. in ſanguine autẽ quomodo fiat, dubitationem quãdam habet. quoniam colorum ſpecies non videtur ad phantaſiam ferri niſi per ſenſus: quibus ſopitis quomodo rubra videri accidat, nõ ſatis apparet, quanquam ſanguis exuberet. dicendum autem fortaſſe, quòd, ſicut oculus ſuffuſus felle alia facit videri eiuſdem coloris, ita & dominante ſanguine particula illa, quæ phantaſiam exercet, & qui in ea ſunt ſpiritus, ceu ſuffuſi rubro, memoriam rubentiũ excitare poſſunt: inter quæ ea, quæ actu ſunt magis, ſeſe magis offerunt, ignis, veſtes, & ſimilia. Præter has autẽ corporis diſpoſitiones ſunt & aliæ quædam, quæ ſolent nõnulla ſomnia frequẽter inducere: vt ijs, qui in paupertate ſunt, ꝙ ſemper vident ſibi deeſſe aliquid, ſæpiſſime etiam ſomniant de ſe ipſis, vt carentibus quibuſdam: & in pſentia aliorũ eſſe aut ſine veſtibus, aut ſine calceis, aut ijſdem mutilatis, & ſimilibus.

Pituita exuberantes cur aquas, lotiones, inatationes, & dulcia nõnunq̃ ſomnient.

Cholera abũdãtes cur iurgia, rixas, inimicitias, & bella sõniẽt.

Melãcholici cur triſtia, obſcura, & funera sõniẽt.

Sãguinei in sõnis rubra, & ignes cur videant.

Diuerſæ hominum affectiones, varijq́ꝫ fortunę caſus diuerſa ſomniare faciunt.

bus. Contra vero, quibus multa ſuperabundant, ſomniant alijs dare, geminatas C habere veſtes, & eiuſmodi. Qui vero valde ancipites, & pplexi ſunt vel conſiliorum, vel inquiſitionum circa ſciētias, ij ſępe ſomniare ſolent circuitu longo de domo in domum, de via in viam progredi, ac demum in anguſtijs quibuſdam ſeſe inuenire. Formidoloſis certa fiūt ſomnia maxime ſibi familiaria: certa auaris, certa amātibus: & nemo ferè hominum eſt, qui peculiaria quędam non faciat ſomnia propter peculiarem corporis diſpoſitionem.

Rectā intellectionē quę habere appareat.

Sed iam illud inquiramus, cur in ſomno tam extranea, tam noua videat anima, vt omnibus manifeſtum eſt. in primis igitur ſupponēdum eſt nobis, quòd, ſi recta fieri intellectio debet, ſanam primum oportet eſſe partem illam, quæ intelligit: deinde & debitam eſſe applicationem, & intentionem animæ. tum oportet & medium ipſum, per quod ſpecies veniunt, & mouent, purum eſſe, & ſyncerum, nō inquinatū, non perturbatum. dico autem medium ſpiritus ipſos, qui circa ſedem animæ ſunt, maxime in vocatis ventriculis cerebri: in quibus ſpecies ſunt, & per quos mouent. porrò & ſpecies ipſas, quæ animam mouent, neceſſe eſt quietas eſſe, non tumultuarie agitatas. poſtremo & eaſdem eſſe temperatas. ſi. n. excedāt, perturbant animam. His ergo recte ſe habētibus recta etiā fieri intellectio poteſt rerum, & cōiunctorum. vbi vero hæc, aut omnia, aut quædam contrario modo ſe habent, tunc accidit & intellectionem varie impediri. quod maxime in ſomno euenit. primū enim applicatio animæ non ſatis firma, et conſtans eſt, tum quòd anima in ſomno quaſi ocium agēs, & quiete congaudens omnem intentionem negligit, tum quòd partes, quę applicari atque intendi debent, male diſpoſitę ſunt. in intentione enim requiritur ſpirituū multorum vnio, & neruorum, & membranarum tenſio, in ſomno autem ſpiritus D pigri ſunt, & graues: nerui laxi, & languidi: ſimiliter & membranæ. quibus de cauſis anima non multam applicationem facit ad res, & rerum coniuncta, & ordines. pręterea & medium ipſum, hoc eſt ſpiritus, impurum eſt, & permixtum alienis vaporibus, necnon & inquietum, & tumultuoſe agitatum, quæ res facit, vt & ſpecies ipſæ, quę in ſpiritibus ſunt, ſimul etiā tumultuarie agātur, & inordinate. ex quibus accidit & intellectiones, quæ in ſomno fiūt, inordinatas plurimum eſſe, & valde extranea cōponi: qualia volare nos, ſaltu lōgo librari repēte, & nos & alios videre mutatos in varias formas, & modo aues factos, modo equos, modo alia. ſimul quoq; accidit rerū ordines, loca, ſitus, genera multipliciter variari: maiora videri plurima ex paruis & leuibus occaſionibus: quorūdam reminiſci, quę nunquā in vigilia occurriſſent, & ita de alijs multis. Permixtio igitur vaporū poteſt in primis colores (vt dictū eſt) euariare: tum poteſt & ſpecies mutare, hebetare, craſſas reddere: maiora facere, vt repręſentent: ſubnotiones confundere: tum & figuras quaſdam abſcondere, quaſdam mutare: motus vero & agitatio ſpirituum, & cum ijs ſpecierum poteſt loca diuerſa offerre, applicationem tollere, coniunctorum multa intercipere, ordines puertere, ſitus diuerſos offerre. variatis autē locis, formis, figuris, ſimilitudinibus, ordine, numero, & alijs neceſſe eſt extranea multa componi. volare. n. nos accidit, vt appareat ſpecie nr̄i cōtinenter locum mutante cū ſpiritibus, in qbus ſunt ſpecies, ac nos repēte continēter moueri ex memoria ſubita aut volādi, aut ſaliendi, aut qd talium aliqd faciendi. porrò accidit modo ſubiecta, modo prędicata rerum cōplexarū repēte mutari: vt appareat nobis repente nos vel aues factos, vel equos, vel alia, ſi ſubiecta mutentur remanentibus prædicatis. quòd ſi remanentibus ſubiectis videantur prædicata mutari, videmur, aut de veſtitis nudos fieri, aut de albis nigros, de ſedētibus cur-

Qđo volare nos appareat in ſomnis.

rentes:

A rentes: de vno loco, & ſocietate in alijs eſſe. Ex paruis autem occaſionibus magna q̃dam videri accidit: vt tonitrua ex paruo circa aures ſono, & in ephialte dæmones, & è parua ventoſitate circa dentes, ipſos cadere, & eiuſmodi alia. quia facta recordatione coniunctorum ſemper id primo occurrit, quòd maximum eſt in vnoquoque genere. porrò obliuio multorum coniunctorum ſæpe fit in ſomno, tum propter momẽtaneam applicationem animæ, tum quod ordines accidit variari. ꝓpter quod & ipſorum ſomniorũ ſępiſſime nõ recordamur. euolant enim ex anima, niſi de ijs fuerint, quæ fortem attentionem ad ſe trahunt: qualia ſunt, quæ per timorem, & admirationẽ, & voluptatem magnam peruidemus in ſomno. Occurrunt autem reminiſcentiæ quorundã, quæ nunquam in vigilia forte occurriſſent, q̃m in ijs extraneis, & nouis offeruntur & nouæ quędã ſimilitudines, quę memoriam excitent quorundam penè oblitorum. atq; hęc pro tempore ſatis ſint, cur in ſomnis tam mira, tam extranea videantur. Nunc conſequens eſſe videtur, vt & illud quæramus, vtrũ vlla ſint ſomnia, per quæ diuinare cõtingat (vt ſæpe videmus accidere) & quæ facta ſunt, & quæ futura, pernoſci, quorum nullam cognitionem tenemus, è quibus ego nunc duo cõmemorabo, quę duobus noſtris amiciſſimis contigere, mira quidem, & quæ quo pacto facta fuerint, nõ ingratũ arbitror vobis futurũ, ſi perquiramus. Noſcimus oẽs M. ANTONIVM FLAMINIVM ſanctiſſimũ quidem virum, & vtriuſque linguæ doctiſſimũ Reginaldi Poli Angli nobiliſſimi iuuenis familiarem, & quod in prima laude ponendum eſt, Poetam noſtri ſęculi eximium. is cũ aliquando Genuæ eſſet apud Saulios magnificos, nec ſatis commoda vteretur valetudine, animi gratia mutuo acceperat librũ quendã maternæ linguę: quẽ cum dies aliquot legiſſet, non B adhibita multa cura reliquit ſuper lectulo quodam. mox, cum repeteretur liber ab eo, qui mutuo dederat, quæſitus multum fuit, nunq̃ autem inuentus. quod cum ſatis moleſte Flaminius ferret amici cauſa, cui mutuum nõ poterat reddere, per ſomnium tandem inuenit hoc pacto. Videbatur ſibi quædam è domeſticis ancillis librum tollere è lectulo illo, in quo ipſe librum reliquerat. quem cum vellet puella in menſam quandam transferre, cecidiſſe aiebat vidiſſe librum fracta altera è duabus tabulis, quibus contegebatur. quod perſpiciens ancilla, trepide librum abſcondiſſe occulto quodam in loco videbatur. ſomnio habito, cum ipſum mane Flaminius vulgaſſet, placuit librum inquirere: qui illic inuentus fuit, vbi in ſomno puellam viderat abſcondiſſe illum, fracta etiam tabula, vti viderat. ergo interrogata puella, vnde librum ſuſtuliſſet, & quomodo fracta fuiſſet tabula, & cur abſcondiſſet, omnia eodem ordine narrauit, quo Flaminius in ſomnis viderat. Alterum ſomnium memini recitaſſe ſępius PETRVM BEMBVM, quem noſcimus, & ipſum virum probum, & vtriuſq; linguę eruditiſſimũ, quẽ ob inſignes virtutes, & patricię gentis nobilitatem, in Cardinalium Collegium à pontifice maximo ſi vita ſuppetet, breui cooptatum iri ſperamus. Is admodum iuuenis forte litem habebat cum, neſcio, quo. cùm vero dies inſtaret, quo à iudice ſententia promulgari debebat, pridie illius diei dicebat Helenam matrem enixe ipſum rogaſſe, ne ſequenti die in forum ad iudicium aſcenderet: ſomniaſſe enim ſe illum vidiſſe vulneratum à reo in digito minimo ſiniſtræ manus. de quo ſomnio cum ipſe conſolatus matrem fuiſſet, dixiſſetque fallacia eſſe ſomnia, in iudicium proceſſit. vbi poſt multam altercationem ambo cum à iudice etiam tum altercantes receſſiſſent, reum dicebat educto gladio percuſſiſſe ipſum eodem in digito minimo, qui à matre fuerat demonſtratus. mira profecto ſunt eiuſmodi ſomnia: qualia etiam multa alia tum legimus, tum & audiuimus

Somniorum cur ĩ vigilia nõ facile recordemur.

Diuinare ꝑ ſomnia nõnunq̃ rõne fieri his exẽplis noſcas.

Reuerendiſſimi Cardinalis Petri Bẽbi inſomnium.

uimus à fide dignis. quam autem cauſam habere poſſint, nõ ſatis facile eſt aſſignare C
nam, quòd caſu (vt quidam putant) hæc fiant, ſupra veriſimilitudinem videtur. nam
certe quædam mira etiam fieri caſu quodam nec nos negamus: immo neceſſarium
putamus tot hominibus tot, & tanta ſomniantibus, conuenire quędam cum rebus:
ſed, quæ adeo miranda ſunt, tanto ordine facta, tot concurrentibus, quòd caſu fiant,
non poſſum exiſtimare. Verum, ſi caſu non fiunt, quam nam cauſam habere per ſe
poſſunt? oportet enim, ſi caſu nõ ſunt, per ſe fieri. at intellectiones, quæ in nobis ha-
bentur, rebus conuenientes illæ tantum ſunt, quæ à ſenſibus originem, vel à diſcur-
ſu hominis ducũt: ad ſenſum autem reduci non poſſunt, quæ dicta ſunt, ad diſcur-
ſum autẽ difficile eſt videre, quomodo poſſint. Verum enimuero, niſi fallor, nihil
fortaſſe prohibet, ſi dicamus hæc ſomnia ad diſcurſum reduci poſſe. nam HELENA
BEMBI mater & prudẽs, & anxia potuit in ſomno præ timore ſomniaſſe, q̃ timẽda
ſunt: inter quæ coniuncta cum litibus ſunt iurgia, & altercationes: cum his aũt rixæ,
& cum his arma, & vulnera. quare omnia hæc in filio timenda oblata ſunt perinde,
ac ſi fierent: vt diximus naturam ſpecierũ eſſe. quare & vulnerari ipſum vidit. magis
autẽ in ſiniſtra manu, qm̃ naturale eſt cuique brachium præcipue ſiniſtrum ad de-
fenſam gladio offerre. Somniauit igitur, quod rationaliter poterat euenire, & quod
in vigilia ẽt præuidere facillime potuiſſet. Similiter autem & FLAMINII ſomnium
ad diſcurſum quendam reduci poſſe videtur. anxius enim de libro potuit in ſomno
perquirere, quiſnam ſuſtuliſſet è lectulo: inter quos occurrit, domeſtica illa puella.
rurſus vero quærente illo, cur non manifeſtauerit, occurrit, quòd forte ſiniſtri ali-
quid contigiſſet libro, porrò & ad hæc inquirenti, quid ſiniſtri potuit accidiſſe, oc-
currit caſus libri, & fractio tabulæ. coniuncta enim hæc ſunt. at quòd coniunctum
& conſequens fuit occultatio libri, & demum & locus, in quo occultauit, hic ergo D
diſcurſus & per ſe, & rationalis fuit: quòd vero ita acciderit, quod cum re conuene-
rit ſomniũ, caſu certe fuit. quare partim ad diſcurſum, partim ad caſum reduci po-
teſt: & talia profecto multa ſunt eorũ ſomniorum, quæ nobis tam mira videntur. ſiqua
vero ſunt, q̃ ad conſimiles cauſas nullo pacto reduci poſſint, vt certe plurima ſunt tũ
præteritorum, tum & futurorũ, & eorum, quæ lõginqua ſunt à cognitione noſtra,
hæc certe, aut ad caſum, aut ad Deum, vel etiam ad dæmones ſunt referenda. quapro
pter, vt tandem in vniuerſum dicamus, omnia ea ſomnia, quæ mirãda videtur, &
habere ſignificationis aliquid, omnia vel caſu fiunt, vel ad certos occultos diſcurſus
reducuntur, vel ad corporis diſpoſitiones, vel ad intellectum aliquem ſeparatum à
materia, qui & præterita, & futura cognoſcẽs nobis quædam immittat ſomnia. ac de
deceptionibus quas ſibi anima in ſomnis facit, ita per tranſcurſum determinatũ ſit.

Somniorũ aliqua, quæ mira vnt ad occultos quoſdã humanæ mentis diſcurſus reducere præſtat: alia ad Deũ vel dæmones, vel ad caſum.

Non eſt autem longe diſſimilis cauſa ea, quę in ſomno deceptiones facit, & quæ
in vino, & febribus, & phreneſi, & epotis quibuſdam alijs. omnia enim hæc tum p-
turbatam, & inquietam, tum inquinatam facere ſolent animæ ſedem. vinum ſiqui-
dem, ſicuti oculos, & viſum facere obliquum poteſt, & perturbare, ita poteſt & phã-
taſiam, & intellectum ſpiritu inordinate commoto. ſpirituoſum enim vinum, &
multam exhalationem excitat, quam regere vis cognoſcitiua nõ poteſt. propter quod
ebrij & multa dicunt, & incompoſita, propter agitationem ſpiritus, in quo ſunt ſpe
cies. in febribus quoque, & phreneſi eadem ſolent accidere, & eadem de cauſa. quã-
quam in his dubitationem quandam habet, quomodo fiat, vt vigilantes ipſi, & vidẽ-
tes, quædã tamen ſe videre dicãt, q̃ non ſunt, clamẽtq; ſæpe & lupos, & canes auferri
debere, quos coram habere autumant. cum igitur ita non ſit, quomodo ſpecies eo-

De deceptionibus, & erroribus, qui contingere hoĩbus ſolent, vino, ſeu alio aliquo humore epotis, ac febre, phreneſi, & ecſtaſi laborantibus.

Vinũ ſicut oculos, & viſum perturbare poteſt, ita & phantaſiam.

A rum, quæ non ſunt, mouere illos poteſt. eſt autem & dubitatio eadem circa timorẽ, & ecſtaſim. multi enim præ timore ſeſe quædam videre existimant, quæ nullo pacto vident, ſani alioquin & mente, & videndi facultate, niſi quantum illos perturbat timor. ſimiliter & ecſtatici ſe habent.

Ergo in febribus, & phreneſi duo ſunt, quæ principium fallendi præbẽt: alterum eſt corrupta ratio, alterum eſt occaſio aliqua, dico autem occaſionem, vt aulæa depicta ante oculos, & parietes depictos, aut varie figuratos: vapores item in oculis exiſtentes, aut circa phantaſiæ ſedem, & alia eiuſmodi, quæ apparentiam aliquã poſſint offerre. facit igitur corrupta ratio, vt cõtra falſam apparentiam ratio nulla opponat. ex quo fit, vt occaſio, quæ apparentiam facit aut canum, aut luporum, facillime decipiat, quoniã ita videre ſeſe exiſtimant, ſimilitudinem præbente figura aliqua, aut vaporibus, qui in oculis ſunt. Quòd autem, qui circa oculos vapores ſunt, figuras varias offerre cõſueuerint, manifeſtum eſt in nocte, non potentibus nobis dormire. nam inuitis nobis, & ſcientibus aliter eſſe, varię nihilominus figurę ob oculos obuerſant. quòd vero, & qui circa phãtaſiam vapores ſunt, poſſint figuras extraneas offerre, dictum eſt in deceptionibus ſomni. ſignum autem, quòd ex eiuſmodi occaſionibus, & apparentijs hæc contingant, illud monſtrat, quòd ſæpe admoniti, & aduertentes nõ amplius credunt multi. In timore autem admirãda etiamnum magis eſt cauſa, quia & ſani mente, & viſu, videre tamẽ putant, quæ nõ ſunt: alij ſimulachra mortuorũ, alij dæmones, alij inimicos, alij alia. Principium autem horũ omnium eſt ſpecies rei formidabilis: qualis imago noctis, & ſolitudinis, & ſepulchrorũ, quæ qualibet vel leui occaſione illata phantaſiam tam intente mouet, vt apparen-
B tiam aliquam faciat adeo actu, vt veluti præſens accipiatur. fixa enim omnis imaginatio ſpeciem ita intendit, & diffundit, vt in oculis etiam ſit: quam ob rem ita repræſentat, ac ſi extrorſum in oculos perueniſſet. ad apparentiam enim faciendam nihil refert, vtrum ſpecies extrinſecus veniat ad oculum, an intrinſecus. omnino enim pro natura repræſentat. quare ea videre ſeſe putant, quorum imaginationem fecere.

Febrem, & phreneſim patientes pp quas cãs decipiantur, & mira quædã faciant, & dicant.

Idem patiuntur & ecſtatici. nam & ipſi facta fixa imaginatione ſeſe videre exiſtimant & Deos, & angelorum choros, & ſimilia. fixam autem imaginationẽ facit vel melancholia, vel fides multa & ſanctitas. eſt autem ò amici; incredibilis ſpecierum vis in mouendo animam, animæ vero in mouendo corpus per ipſas ſpecies. vt quaſi audeam dicere, poſſe hominem ſuper aquis incedere, ſi ingenti quadam phantaſia, & ſpecie agitaretur. cuius rei tenue quoddam ſignum præbet voluntas, quæ hominem à terra tollit ſaltu, & librat per certum tẽpus, nullo alio tantũ pondus ferente, quàm ſpecie. longe autem maior eſt vis earum ſpecierũ, quæ à natura ſunt, q̃, quæ à voluntate. Eorũ vero, quæ epota delirare ſolent nos facere, vt Hyoſcyamus, & Solanũ, quod Maniacũ vocant, & Lolium, & alia multa, eadem cauſa eſt, quæ & vini, & febrium. omnia enim vaporoſa ſunt, atq; inſuper potentia frigida, & craſſorum vaporum. quare ad animæ ſedem perlata medium craſſiſſimum reddunt, tum & impurum, ac torpidũ. vnde & rationi multipliciter poſſunt obeſſe. res enim maiores primum faciunt, quàm ſint, videri: interdum & duplices. ꝓpter quod non ſine riſu eſt videre quoſdam, qui Hyoſcyamum hauſere. Paleam enim iacientes, lanceam ſibi iácere videntur, & ſi paſſum pedalem fecerint, perticam æquaſſe exiſtimant. ſicut igitur per aquã, & cryſtallum maiora videntur omnia, idem fit, & ſi introrſum mediũ & ſpecies craſſiores reddantur.

Ecſtaſim patiẽtes vel ꝓpter melancholiam, vel pp nimiã illorũ fidẽ ſeu ſanctimoniã cur deos, & angelorum choros ſe aſpicere putent.

Diuerſorum potiões qua ex cã delirare nos faciãt.

De inſania, & amẽtia, & melãcholico humore, varijſq; inſanorum ſpẽbus: quo itẽ modo certo humore melancholico ſapiẽtes, & excellẽtes viri fiãt. Inſania quid ſit, ex ipſius ſapientiæ ratione ſumendum eſt. Inſani prorſus non ſunt ebrij, pueri & dormientes.

Ad hæc autem & de inſania, & amentia, & vocata melancholia morbo, quo tantum deliramus, nunc eſt agẽdum. primum autem determinandum, quot modis inſanum cõſueuimus appellare. non enim dicitur vno modo: ne forte lateat nos, quo pacto ſapientẽ, & inſipientem, atq; inſanũ appellemus. Ergo de his fortaſſe eadẽ dicenda ſunt, q̃ de ſanitate reliqua, & oppoſita illi ægritudine dici conſueuere. nam & inſania ægritudo quædam eſt circa intellectum. ſapiẽtia vero ſanitas videtur. igitur ſapientia potentia quædam bene operandi circa intellectum, inſania vero impotentia. at vero pueros, quanquam nõ poſſint recte operari, inſanos tamen nõ vocamus: nec ſimiliter valde ſenes, quoniam vtriſque ętas indebita eſt. his quidem enim præterijt, illis nondum acceſſit. porrò neq; dormiẽtes, quanquam falſa cõcipiant, inſanos appellamus, qm̃ tempus indebitum eſt. ſimiliter neque ebrios, neq;, qui ebiberunt Hyoſcyamum, inſanos nuncupamus, ob id, quòd vitium per ſe nõ eſt in intellectu, neq; cauſa cõfirmata eſt, ſed momẽtanea, & veluti oculus velo impeditus, qd paulo poſt amouebitur. quam ob rem ſanus mẽte is erit, qui ætate debita, & tempore debito, per ſe, nõ momentaneam & fugacem potentiã habeat bene operandi circa intellectum: inſanus vero, qui ętate debita, & tempore debito, per ſe, non momẽtaneam & fugacem, ſed confirmatam impotentiam habeat bene operandi circa intellectum. Quoniam autem bene operari cõtingit aut in omnibus, aut in pluribus: & his vel manifeſtiſſimis, & facillimis, vel medijs: & hoc, vel ſemper, vel vt plurimum, vel vt nunc, manifeſtum, ꝙ ſimpliciter ſanus mente ille erit, qui in omnibus, vel pluribus, & difficilibus, ſemper, vel vt plurimum bene operari poteſt circa intellectum. ſi vero non vt plurimum poſſit, ſed aut raro, aut medio tempore, non ſimpliciter talis dicitur, ſed vel vt nunc talis, vel neuter. ſimiliter nec, qui aut ſemper, aut vt plurimum bene operatur, ſed in facilibus tãtum & manifeſtis, vel medijs poteſt, ſimpliciter talis erit, ſed ſecũdum quid tantum, aut neuter. ſimpliciter vero inſanus is dicatur, qui aut in omnibus, aut pluribus: & his, vel etiã leuibus, & facillimis male operatur ſemper, aut vt plurimum. Qui vero ita ſe habet, ſed raro, aut medio tempore, is inſanus vt nunc dicatur, aut neuter.

Inſanus ſimpl'r q̃s, dicat, & quando.

Melancholici, quinã vocent, & illorũ variæ ſpecies.

De ijs igitur, qui ſecundum quid ſunt inſani, & de ſomnijs, & vino, & phreneſi, & epotis dictũ iã eſt: de ſtolidis autem, & fatuis, & qui à natiuitate ſunt tales, ꝓpter defectum organi, nihil nobis dicẽdum eſt. De melãcholicis autem, bene erit, vt proſequamur, de q̃bus valde mirãdum eſt, quo pacto ab eo humore adeo inſani fiãt, alij ſemper, alij vt plurimum, alij certo tempore. Melancholicos autem vocamus, quos exuberantia, vel prauitas melancholiæ ita male habet, vt inde inſaniant vel in omnibus, vel in pluribus, & ijs facillimis, & manifeſtis; ſiue ad rectam voluntatem, & electionẽ pertineant, ſiue ad intellectus operationes. quippe omnes, quos male habet hic humor, & triſtes in primis ſunt, & ſolitarij: & horum alij formidoloſi omnium, alij quorundam: alij inuerecundi, & pertinaces: alij phantaſias ſibi quaſdam faciunt, quæ neque ſunt, neq; eſſe poſſunt: hi quidẽ putantes ſe habere cornua, illi vitreum naſum, aut man⁹: alij ſe eſſe mortuos, alij aues factos, & ĩfinita eiuſmodi. quorũ omnium cauſæ ſunt inquirendæ, quantum datur. Ergo triſtes in primis ſunt, qm̃ diſpoſitionem habent omnino lætitiæ contrariam. nam, quæ ad lætitiam maxime inclinat diſpoſitio, illa eſt, quæ maxime ſenſus bene afficit, & qua maxime bene habẽt, & gaudent. tales autem ſunt, cum finem adipiſci ſuum poſſunt, qui eſt delectari, & bene poſſe operari. operat' autẽ anima per calidũ, & in calido bene habet. ꝑ ipſum enim conſiſtit, & conſeruatur, & poteſt. Igitur, qui calidi natura ſunt, ij diſpoſiti ſunt ad

lætitiam.

A lætitiam. verum cum calore illo nihil acre, nihil auſterū oportet eſſe coniunctū. qua de cauſa humidum maxime conuenit cum eo calore, qui ad lętitiam inclinat: qualis in ſumma eſt natura ſanguinis: qui vero multum habet aut cholerę, aut melancholiæ, indiſpoſitus eſt ad lætitiam. cholera quidem, etſi calida eſt, acris tamen eſt, & indignationis plena: melancholia vero tum auſtera eſt, tum & frigida. quare maxime contraria eſt lætitiæ. propter quod melancholicorum pars maxime triſtes ſunt, & omnia ferè per diſplicentiam recipiunt. eadem de cauſa & ſolitarij ſunt, & cōſortia fugiunt. in his enim & ridere oportet, & loqui, & reſpondere, & aduertere. ipſi autem mœrorem nutrire amant, & tacere, & certa quædam cogitare. quare ſolitariam vitam quærunt. formidoloſi præterea ſunt, non propter cauſam, quam medicorum quidam adducere ſolent, quòd tenebras introrſum habent. ꝑpter quod, ſicuti timor in exterioribus tenebris fit, ita & in interioribus accidit. cauſa quidem hæc adduci non poteſt. primum, quia melancholici non decipiuntur in coloribus, ſed alba iudicant alba, rubra rubra, deinde quia non eſt ſimile, quod adducunt in exemplū de exterioribus tenebris. in iis enim timor fit, vt in nocte, quia ſpecies illa & in ſe, & in coniunctis omnino, vt ignota, offertur. terreri autem ſolet anima, quoties aliquid, vt omnino ignotum, offertur: præſertim cum in coniunctis imaginatio fit aliqua eſſe poſſe contraria, vt accidit in ſpecie noctis. melancholici vero propter hanc cauſam non poſſunt terreri, quia nihil propter hoc recipiunt, vt omnino ignotum. cuius ſignum eſt, quòd melancholicorum multi per ſolitudines, & per noctem libentiſſime pergunt. cauſa igitur, vt mihi videtur, inde potius credenda eſt accidere, quòd melancholici frigidi ſunt magna ex parte, & hi præci-

Cur melācholici ſi[n]t formidoloſi, qđ cauſa non verè adducat.

B pue formidoloſi ſunt. nam, qui furentes ſunt, etiam omnium audaciſſimi viſuntur. quod etiam ſignum eſſe poteſt interiores tenebras non eſſe cauſam formidinis eius: nam & furentes tales quoq; eſſent. nō omnes igitur melancholici timidi ſunt, ſed ſolum, quibus frigida acceſſit melancholia. Quòd vero frigiditas timorem pariat, indicant ſenes, & mulieres, & eunuchi, & complexiones. Nunc vero dicamus, cur etiam adeo delirāt. Fortaſſe igitur & in melancholia eadem cenſenda eſt eſſe cauſa, quæ & in vino, & in febribus. quoniam enim maxime ſpirituoſa eſt melancholia, ſicut & vinum, inde fit, vt eadem poſſit efficere, quæ & vinū: propter qđ aptiſſime illam vino Ariſtoteles comparauit. vtrunque enim in quantacunq; quantitate multū habet craſſæ corpulentię. propter quod euaporatio, quæ inde fit, ſemper habet, vnde perſeueret nō ſuperata. & hac de cauſa vinū maxime inebriat, aqua autē, & lac non, quia, quod ex iis euaporat, aereū eſt, & ſuperabile. igit & melācholia, vbi euaporans ſedem mentis occupauit, ſi quidem multa repente irruat, nec quā calor naturalis regere poſſit, tum quidem funditus iudicium tollit, & caſus fit, & vocata epilepſia. ſi vero non repente multa incidat, ſed tamen tanta, quæ perturbare ſpiritus poſſit, & inquietos facere, atq; inquinare, tum multipliciter offendere rationem poteſt. nam & applicatio animæ in multis impeditur, & coniunctorū plurima deperduntur: figuræ mutantur, & ſimilitudines, & loca, & ordines (vt dictū eſt) propter quod nec recte iudicant melancholici, nec recte interrogant, nec interrogati recte rńdent, ſed de vno genere in aliud trāſeunt. inquieti pręterea non mente ſolū ſunt, ſed & corpore, propter continuam nouorum oblationem. omnia enim ferè ſub diſplicentia recipiunt, & loca, & perſonas, & actiones. quare ad noua vertuntur. componunt autem, & quæ non ſunt, quoniam propter celeritatem motionum, apparentiam omnē recipiūt. apparent aūt multa extranea variatis ſimilitu-

Melācholici nō oēs timidi ſunt. ſed quib' frigida melancholia acceſſit.

Propter qđ aqua, & lac non inebriēt ſicut vinū.

Cur melancholici ſint inquieti.

dinibus,

dinibus,& figuris,& rerum ordine,& coniunctis. ſuſpicioſi prætereà ſunt propter C timiditatem,& obliquum diſcurſum.vnde ſemper imaginantur ſibi tendi inſidias: maxime vero circa electionem,faciendaq; & non facienda falluntur,quoniam duobus concurrentibus ad rectam electionem faciẽdam,altero quidem vniuerſali propoſitione,in qua conſiſtit iuſtum, honeſtum,& vtile,altero vero re oblata, fit quidem,vt aut obliuiſcantur vniuerſalis ꝓpoſitionis,aut,etſi nõ ſint obliti, non tamen pareant,ſenſu,& corrupta phãtaſia aliter dictãte.quare nullo habito loci,temporis, & perſonarum reſpectu inuerecundi aut in templis clamant,aut nudi incedunt,aut ſuppellectiles proijciũt,& id genus.Refert preterea plurimum , qua quiſque melãcholia teneatur.hunc enim feruens & accenſa agitat,illum triſtis, & frigẽs occupat, quare hi triſtes,ſolitarij,timidi,ſine ſpe incedunt:illi ſurentes minãtur,feriunt.exardet enim in ijs cor,& cerebrum: & omnia ſub ſpecie iniuriæ recipiunt.

Melãcholici ſuſpicioſi ſunt.

Non vnius eſt generis melancholia.

Thelamonius Aiax

Arma rapit, ſuperoſq; furens in prelia poſcit.
Iamq; hominum hos nunc inſequitur, nunc percutit illos.
At tacitus merenſq; hominum conſortia vitans
Bellerophon ſolos errat male ſanus in agros:
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currûm
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Quas ob cauſas & nonnulli ſibi ſepe mortem conſciuere tædio vitæ affecti, alij propter furorem,alij propter triſtitiã & timorem omnia deſperantes . eſt autem miſera atque infœlix omnibus vita,quoniam in primis dormire non poſſunt propter ſiccitatem humoris eius,à quo & cerebrũ exiccatur, & nerui, & membranæ ita,vt ne lẽteſcere poſſint, & laxari,quę neceſſaria ſunt in ſomno.adde,quòd & propter timorẽ D continuum aut furorem ſemper præſentẽ corã anima habent certã ſpeciem, in quã vel inuiti ſemper intẽti ſunt,nec obliuiſci poſſunt. vnde,etſi cupiat dormire anima, non tamen poteſt.atq; ita exiccatio continẽter maior, & maior fit.ergo die noctuq; ea perpetua moleſtia,& miſeria affecti vitam odere: qua tãdem cariturí ſeſe aut præcipitant,aut interficiũt, aut aliud quid tale committunt. Sed illud dignum inquiſitione videtur,quo pacto fiat,vt ſenſu aliter etiam dictante,adeo aperte falſa recipiãt: vt habere cornua,naſum vitreum, eſſe mortuos, eſſe aues , & ſimilia. Horum igitur in vniuerſum tres cauſæ ſunt, vna eſt obliquus diſcurſus,alia eſt corporis diſpoſitio,tertia eſt occaſio aliqua ita imaginandi. voco autem occaſionem, ſibilare aures, pondus aliquod percipere , obtuſe videre , & vniuerſaliter apparentias ſenſuum. Diſpoſitionem vero corporis voco irã, timorem,triſtitiam, deſperationẽ,& eiuſmodi affectus.ergo ſæpe ex occaſione aliqua vel leui accidit ijs apparentia aliqua, quam corporis diſpoſitio adauget, ratio vero obliqua aut non diſſuadet, aut magis cõfirmat.quare apparẽtia illa recipitur vti vera.vera enim diximus ea videri , quibus nec ſenſus,nec ratio contrarium offert. percepto igit, verbi gratia, pondere aliquo ſupra caput,quæret melãcholicus,quidnam ſit.ſi igitur forte ſomniauit ſe habere cornua, aut obliqua ratio ita perſuaſerit,tũ pertinaciter cẽſebit ſe habere cornua: & ſibilãtibus auribus cõceptum faciet de tibicinibus in ſcena, & ita credet:adeo refert nõ cõſtare mentem. maxime autem in omnibus diſpoſitio corporis facit, vt diximus de timore.qualis autẽ in vnoquoq; ſit & diſpoſitio, & occaſio, & obliquitas rationis, & quomodo apparentias recipiat,quę ita videri faciãt, ſigillatim quidẽ impoſſibile eſt ſcire,& parum prudentis inquirere.atque hoc pacto de melancholia, quomodo deceptiones,

Quas ob cãs melancholici tędio vitæ ſępenumero affecti mortem ſibi cõſciuerunt.

Melãcholici ſenſu et aliter dictante cur adeo falſa recipiant: vt ſe habere cornua, vitreũ naſum, eſſe mortuos, aues, & ſimilia.

A deceptiones, & inſaniam faciat, ſatis pro tempore dictum ſit.

De eadem verò, quomodò & ſapiẽtes, & excellentes viros facere cõſueuerit, nũc eſt perquirendum. Conſtat enim, quotquot ſummos fuiſſe viros accepimus ſiue in artibus, ſiue diſciplinis, ſiue circa imperatoriam, ſiue circa Reip. adminiſtrationem, omnes ferè melancholicos etiam fuiſſe: non quidem eo morbo affectos, ſed humore illo prǽditos. indicant hoc & pueri, & nationes. puerorum enim quicunque hac natura tenentur, omnes maxime vegetam mentem habent. è nationibus maxime tales ſunt Græci, & Itali, & Hiſpani. atque hi quidem & ſcientijs, & artibus, & imperatoria, & reipublicæ adminiſtratione reliquis præſtitiſſe magna ex parte videntur. cur autem ita eueniat, conſiderandum. Quoniam igitur ad hæc bene obeunda perſpicaces in primis oportet eos eſſe, qui ad hæc ſint nati, at vero & robore quodam corporearum virtutum pollere, ne in obeũdis muneribus diſſoluant, & deficiãt, manifeſtũ. quòd ſi pſpicaces ingenio eſſe debent, operationes illas intellectus obire poſſe excellenter neceſſe eſt. dico autem & ſimplicia primum, ac ſenſibilia recte apprehendere, & ſeruare: tum & in ſubnotionibus prompte atque ordinate ſe habere, coniuncta perpendere, & diſtinguere: deinde & recte componere non publica ſolum, ſed & abdita magis: imaginariq; optime, & iudicare: tum vero & abſtrahere, & vniuerſalia facere, & memorari: ad hæc autẽ & probe, & ſubtiliter ratiocinari, & diſtinguere, quid verum, quid falſum, quid probabile, quid neceſſarium, quid per ſe: tum & altiſſimas cauſas poſſe perquirere, & obſeruare. ad hęc vero recte, & magnifice obeunda & organum in primis, vbi ſedes eſt intellectus, bene diſpoſitum eſſe oportet, & particulam ipſam, quæ intelligit, necnon, & medium

B ipſum, per quod feruntur ſpecies, & in quo ſunt. organum igitur erit amplum, & bene capax, & potens. paruum enim, & anguſtum condenſos ſpiritus habet, & inquietos. particula vero, quæ intelligit, calorem habebit multum, ſed naturalem, non extraneum, tum & ſyncera erit, bene purgata, tenuis, non pinguis & oppleta. ſpiritus vero, qui medium dicuntur, multos eſſe oportet, ſed naturales, non turbidos, non agitatos. pręter hæc autem requiritur & applicatio naturaliter prompta, & intenta, non diſtracta. atque hæc ferè ſunt, quę habere illũ oportet, qui à natura perſpicax ingenio eſſe debet. nam, quæ à fortuna dantur, vt educationes, præceptores, & alia cõmoda, communia eſſe poſſunt. Hæc autem omnia, ſi recte cõſideremus, natura melancholiæ maxime præſtare poteſt. nam, quibus vocati phlegmatis abundat plurimum, ijs friget mens, ac torpet: medium ipſum inquinatum eſt, particula vero cognoſcitiua pinguis. quare & pinguis eſt illis (vt dicitur) Minerua. Qui vero calidi ſunt & humidi, vt quibus abundat ſanguis, hi quidem ad ſocietates, & vitæ tranquillitatem valdè idonei ſunt, & amabiles, & grati: neque certe hebetes, vt prædicti, verum ad ingenij excellentias non magnopere apti ſunt. partim ergo diſtrahuntur à ſenſibus, ad quorum voluptates ſunt nati, & propẽſi: partim ſtudij, & eius perſiſtentiæ, quæ ad cogitationes requiritur, patientes non ſunt: fortaſſe autẽ & ijs cerebrum ſubpingue eſt pꝑter humiditatem. Qui vero cholerici dicuntur, calidi quidem & ſicci, ipſi quidem propter ſiccitatem aptiores ingenio ſunt, ſed & hi plurimum ſunt impatientes cõtemplationum, quippe qui celeres moribus ſunt, & ad multa ſtatim feruntur, multorum ardeliones. quapropter & horum ingenia fallacia ſæpiſſime ſunt. adde, quòd & facile reſolubiles ſunt virtutibus corporis propter ſubtilitatem ſanguinis, & ſpirituum. at vero melancholici pręducta omnia melius præſtare poſſunt, non autem omnes. non. n. eadem eſt in omnibus menſura,

Melancholia quõ ſępenumero ſapientes & excellẽtes viros reddere ſoleat.

Excellẽtes viros, & ingenio perſpicaces, ad ſcientias, & ad honores idoneos qualis diſpõnis eſſe oporteat.

Particula, q̃ Itelligit, qualis eſſe debeat.

Rudes hoĩes cuius diſpõnis ſint.

Affabiles viri cuius ſint diſpõnis.

Cholerici pollent ingenio ſed contemplationũ impatientes.

Melancholia variè affecti ad diuerſa ſunt inclinati.

Tēpera'a melācholia valet plurimū ad vires corporis, & ingenii.

Sanguis calidus, & craſſus ad corporis vires, ſubtilis vero ad vires ingenij quo valere dicatur.

& conditio melancholiæ, neq; vno etiā modo melancholicos dicimus. quandoque C enim melancholicos appellamus, quibus membra ipſa talia ſunt, hoc eſt frigida, & ſicca, quandoq; vero, quibus ſanguis multus eſt, craſſus autem & ſiccus. qui igitur membris melancholici ſunt, ij ad nihil penè vtiles ſunt, neque ad ea, quæ ſunt corporis, neque, quæ ſunt ingenij munia: ſed timidi, & ſegnes, & ingenio duri. qui vero abundantia craſſioris ſanguinis melancholici dicunt, hi & ad animi, & corporis excellentias ſunt nati. ſed neq; hi etiam omnes, quoniam non omnibus ineſt ea natura melancholiæ, quæ ſolet excellentes facere. ſiquidem humor hic & calidiſſimus, & frigidiſſimus poteſt accidere: poteſt & temperatior. refert etiam non parum, multusné, an paruus acceſſerit, & magis, & minus craſſus. Quibus igitur plurimus ille acceſſit, ſi & craſſus etiam fuerit, atque ardens, & accenſus, hi furentes euadunt: triſtes vero, ſolitarij, formidoloſi, ſegnes, amentesq;, quibus plurimus, & fæculentus, & frigens aduēnit. at, quos temperatior in omnibus habet melancholia, hi & ad animi excellentias & corporis bene nati ſunt. in primis enim multum caloris habent, & ſpiritus, quoniam ſpirituoſiſſima eſt, (vt diximus) melancholia: tum vero & fortes ſunt, & conſtantes, & non reſolubiles propter denſitatem. at vero organum habere amplum intellectus poſſunt, qm̄ calor eſt ipſis multus. multus autem calor amplum ſibi locum facit. porrò particula ipſa cognoſcitiua, ac medium ipſum purgata ſunt, non pinguia, non lutulenta, quoniam ſiccitas lentorem tollit. multus item calor bene concoquit, & ſuperflua expellit. quare omnia bene purgata ſunt. multus item potens etiam eſt. vnde omnem euaporationem regit, nec quicquam ſinit tumultuarie agi. vnde cōſtant omnia, vt par eſt. applicatio quoq; animæ tum ad multa eſſe poteſt, tum & valde intenta, quoniam potens eſt obire, & in ijs, quæ conſequi poſſumus, delectari etiam ſolemus. ad hæc & perdurare poſſunt iſti, quoniā D robur in materia denſiore eſt. ſegnes porrò non ſunt propter caliditatem: neque à ſenſibus diſtrahuntur, aut longe minus, quàm ſanguinei, quoniam ad ſenſuum oblectamenta minus diſpoſiti ſunt, magis autem ad intellectum. accedit quoque, quòd & corporis viribus etiam pollent, tum & animi magnitudine quadam. vnde & magnorum gloria accenſi magna etiam audent, ꝙ ſe poſſe obire cognoſcunt. quæ omnia vbi in aliquo coniuncta fuerint, quis dubitet, ſiue ille artes callueris, ſiue diſciplinas: ſiue imperatoriam geſſerit, aut Remp. adminiſtrauerit, longe alijs præſtantiorem fore?

Habent autem, quæ dicta ſunt, dubitationem quandam propter ea, quę Ariſtoteles reliquit in ijs, quæ de animalibus. ſanguinem enim dicit aliū ſubtilem eſſe, alium craſſum: vtrunque autem aut calidum, aut frigidum. ad vires igitur corporis valere ſanguinem craſſum, & calidum, ad ingenium autem ſubtilem: è ſubtili vero, qui etiam calidus eſt, tum ingenio, tum & corporis viribus conducere. quæ ijs videntur aduerſari, quæ dicta ſunt: craſſus enim, & non ſubtilis videtur melancholicorum ſanguis. ad quod dicendum (vt arbitror) comparare illic Ariſtotelem animalia inter ſe, non homines inter animalia. ſiquidem homo proprie ſanguinem ſubtilem habet & calidum. quare & ingenio, & viribus corporis valet. aliorum verò quædam craſſum habent, & calidum: vt tauri, quiué corporis viribus pollent: alia ſubtilem & frigidum. Inter homines vero eadem ratio non eſt, vt, quibus ſanguis ſubtilis eſt, & calidus, ingenio, & viribus præſtent. poſſunt quidem pręſtare ingenio, viribus autem non. Melancholici vero, qui temperatam habent melancholiam, ad vtrunque ſunt nati.

Vtrum

A Vtrum autem & Sibyllas, & Prophetas hæc eadem melancholia efficere poſſit, vt multi dixere, fortaſſe quæſieritis & vos. qua in re eadē mihi dicenda videntur, quæ ſupra de diuinationibus ſomniorum diximus. naturaliter enim, & per ea, quæ ſunt in nobis, neque melancholia, neque vlla diſpoſitio alia facere poteſt, vt per nos futura, & longe ſita diuinemus, niſi caſu fortaſſe, & fortuna quadam. quod ſi diuinare quædam eiuſmodi contingit, & non caſu, neceſſe eſt ſeparatum aliquem intellectū, aut Deū, aut Angelum, aut Dæmonē eam diuinationem nobis immittere. quocunque autem modo cōtingat hominem prophetam fieri, aut caſu, aut ſuſceptione ſeparati intellectus, aptiſſima mihi videtur melancholia ad id præſtandum. ſi enim furor eſt quidam hæc diuinatio, apta nimirum eſt melancholia ad hunc furorem. Quòd ſi Deus, aut Angelus ſe admiſcet nobis, rationabile eſt ijs maxime ſe miſcere, qui ingenij magnitudine, & excellentia quadam actionum præſtant. ſi vero, & Dæmon eſt, qui hæc operatur, in ijs operari præcipue cenſendum eſt, qui facillime & in furorem, & in omnem inſaniam verti poſſunt, & phanatici fieri: quales dicuntur omnes fuiſſe, qui vaticinari ſolebant, vt Pythiæ, & Sibyllæ.

Prophetam fieri humore quodā melā cholico non inconuenit.

De tota igitur intellectione, quid ſit, & per quę fiat, & quomodo: & quot ſint, & quæ intellectus omnes operationes, & à quibus potētijs fiāt: amplius & de figmentis, & deceptionibus, & ſomnijs, & poſtremo de melancholia hactenus dictum eſt pro tempore ſatis. reliquū eſt determinare, qua cerebri parte ſingula hæc fiant: & vtrum omnia in vna parte, an hęc quidem in vna, illa in aliā: & quomodo diſtinguātur potentiæ, quæ iſtæc faciunt, vtrum ratione tantum, an & locis: & quæ particula in animali ijs potentijs donata ſit, vtrum ſpiritus, an nerui, & membranæ, an cerebri ipſius ſubſtantia. hæc enim è toto negocio ſupereſſe videntur.

B Supponendum autem, quod in diſſectionibus corporum animalium apparet, tres in cerebro eſſe ſinus, quos alij ventriculos, alij cellulas vocāt: primum, medium, & poſtremum. item & adiacentes his ventriculis partes, coniformem progreſſum, conoidem, glutia, & vermiformem proceſſum. primum autem, & medium ventriculum membranis velatos eſſe, poſtremum autem non, ſed duritia ſua conſtare. conſentaneum igitur eſt circa hos ventriculos, vel in ipſis, vel adiacentibus partibus fieri omnē intellectionem. eum vero & in hiſce locis ſit cerebrū ipſum, tum & nerui, & membranæ, necnon & vocati ſpiritus, dubium in primis eſt, quod nam horum donatum ſit intelligendi functione: vtrum ſubſtantia cerebri, an vel membranæ, quæ ipſum velant, an nerui, qui ad ipſum terminātur, an ſpiritus, an adiacentiū partium aliqua. ſi igitur, quod cognoſcit, animal ipſum eſt, aut animatum, oportet quidem & particulam, quæ primo & per ſe cognoſcit, animatam ipſam eſſe. at ſpiritus animati quidem non ſunt, quia nec aluntur, nec ſentiūt, ſed magis inſtrumēta ſunt animæ: porrò cerebrum, quanquam alatur, non ſentit tamē per ſe. quare nec per ſe intelligere poſſe videtur. Videtur igitur nerui natura talis eſſe potiſſimum, cui è toto animali donata à Deo maximo ſit facultas tum ſentiendi, tum & intelligendi. eadem autem natura eſt nerui, & membranę. quare particula primo cognoſcens, & intelligens erit aut membranæ, quæ ventriculos velant, aut aliæ adiacentes partes, aut nerui, qui ad cerebri ſinus pertingunt. at certe nerui hi, qui pertingunt ad ſinus cerebri, facti magis videntur ad deferendas ſpecies à ſenſibus veniētes, quàm ad cognoſcendum. neque enim conuenit, vt, quæ ſpeciem defert pars, eadem etiam primo intelligat. quare maxime conuenire membranis hæc facultas intelligendi videtur, membranis autē maxime illis, quæ vocatos ventriculos veſtiunt,

In qua nam parte corporis, ſeu cerebri fiant tum intelligendi, tū ſentiendi actus: & an aīa ipſa ſemper itelligat, an aliquādo ceſſet ab intelligendo.

Oportet particulā, q̄ cognoſcit, animatā eſſe.

Aliā eſſe partē, q̄ ſpēs defert, ab ea, q̄ intelligit.

quoniam in medio earum ſinus illi pleni ſpiritibus ſunt,in quibus,& per quos ſpe- C

Neruis ipſis data eſt virtus, & facultas tum ſentiendi, tũ intelligẽdi, ſecundũ tñ exigẽtiã obiecti.

cies mouent, & ſedem habẽt.ad illas igitur reflecti ſpecies,& cognitionem cauſare, non ad partes alias cenſendum eſt. Naturæ igitur nerui data eſt facultas omnis tum ſentiendi,tum etiam intelligendi:verum nõ vnum organum datum fuit, ſed diuerſum.ad lucem ſiquidem , & colores percipiendos, neceſſaria fuit oculorum forma, quæ ſpeciem temperaret, & particulam cognoſcitiuam muniret. mox per tenuem

Quod nam ſit inſtrũ viſus, & reliquorum ſenſuum.

illam membranam,quæ vocatam cryſtalloydem tegit, ſenſationem colorum anima executa eſt:ſoni vero per aures ea pellicula , quæ in fine illarum ſubeſt : odoris vero per nares ea membrana, quæ vocatam carunculam tegit:ſaporis autem ea, quæ per linguam diſſeminatur:aliarũ vero qualitatum neruo omni. ſimiliter autem & interioris animæ facultates membranis datæ ſunt,illis quidẽ, quæ plenos ſpiritibus, & ſpeciebus circumtegunt ſinus.qua autem in parte ſenſus communis fiat:qua phan-

Senſus cõis in qua corporis parte fiat.

taſia:qua intellectus, qui & ideas facit, & ratiocinatur : & qua reſeruatio ſpecierũ, nunc eſt quærẽdum. Videretur autem fortaſſe alicui operationes facultatum dictarum oẽs vna in parte debere fieri,vbi.ſ.intellectus fit:ea cauſa,quòd poſteriores potentiæ ſemper priores includunt, & continent. Si igitur intellectus omnia poteſt, quæ phantaſia,& communis ſenſus , non videtur neceſſarium earum operationes alio in loco fieri,quàm vbi intellectus, prius tamen natura vna, quàm alia . at vero ita fieri has operationes oportet exiſtimare , vt quodammodo ſit vnus locus omnium , quodammodo non vnus. Vnus quidem,quia continuus eſt locus , vbi principium earum fit,& medium, & finis. Vnus autem non eſt, quia alibi fit principium,alibi medium,alibi finis.quippe eius operationis, quę eſt ſenſus communis,

B

A——C

initium eſt,vbi A : quæ illic non finit,ſed vltra progreditur ad B mediũ, vbi phãtaſia D eſt,ac finit ad C , vbi intellectus.vna igitur eſt actio,& continua, & locus vnus,& cõtinuus,diuiſa tamẽ per principiũ,medium,& finem.vbi autem principium fit, ſimplex eſt actio , & vna tantum : at vbi medium eſt, quodammodo duæ ſunt, aut vna

Facultates omnes in aliis aĩalib⁹ repertę, hominib⁹ ẽt datæ ſunt, et quomodo.

priorem ẽt continens : vbi vero finis, tres quodammodo ſunt,aut vna priores duas includens . ſuperfluæ autem non ſunt prima , & ſecunda actio , nec loca earum ſuperflua . ita enim inſtituiſſe natura videtur , vt, quæcunque facultates in alijs inueniuntur animalibus , omnes in homine reperiantur . nam , quoniam animalium quædam ſolum tactum habent, voluit natura, vt & in homine aliquæ eſſent, quæ ſolo tactu eſſent præditæ . quia vero & vltra tactum alia animalia habebant alios ſenſus , vel plures , vel omnes,factum eſt, vt in homine ſimiliter inueniantur. Ad hæc autem , quantum ad interiores potentias ſpectat , quia quædam animalia tantum ſenſum communem habent,alia & vltra hoc etiam phãtaſiam,ita fuit & in homine,vt pars aliqua tantum communem ſenſum haberet, aliqua præter hoc & phantaſiam. peculiare vero fuit homini ſoli intellectu vigere.fecit ergo intellectum, qui & ea noſſet , quæ & phãtaſia,& ea,quæ communis ſenſus.atq; ita ſemper natura

In primo vẽtriculo cerebri fit ſenſus cõmunis.

ab imperfectioribus ad pfectiora,& demum ad perfectiſſima procedit.quare potentiæ hæ non ſolũ ratione,ſed & locis differunt per ſe. verum autem eodem momento fiant omnia,hoc eſt,cum actu fit communis ſenſus,tum ſimul & phantaſia,& intellectus actu fiant,ſiquis quærat,dicendum nihil prohibere omnia momento eodem, ſimul actu fieri , quoniam ſpecies momento ſeſe ꝓpagant.quare, cum in ſenſu cognitio fit,tum in alijs ſimul fit.ſi vero quæratis, qua parte fiat communis ſenſus per ſe,qua phantaſia,& qua intellectus , conſentaneum eſſe dicimus in primo ventriculo communem ſenſum fieri : vt & omnes ferè exiſtimant ea ratione , quòd inde

nerui

A nerui illi procedunt, qui viſui ſeruiũt nobiliſſimo, & præcipuo ſenſui. tum vero & illuc multi alij relationem habent. vnde illic videtur eſſe initium cognitionũ. De phãtaſia vero, & intellectu dubium eſſe poteſt, qua in parte fiant. videtur tamen phantaſia non longe à communi ſenſu fieri, ceu coniuncta potẽtia. quare aut in fine primi ventriculi ſedem habet phantaſia, aut in initio ſecundi. omnino enim verſari videtur circa priorem cerebri partem. cuius ſignum eſt, quòd, qui promptè, & fortiter imaginantur, hi ſunt, qui partem eam cerebri anteriorem calidam habent. itẽ, & ſiquando bene volumus imaginari, natura ita docente videmur frontem contrahere, & partem illam acuere. porrò læſa ea parte videmus & imaginationem lædi.

Phantaſiæ actus in qua cerebri parte fiat.

Imaginari volentes frõtẽm cur contrahant.

Qua vero in parte cõſiſtat ipſe intellectus, dubitationem maiorem habet. videretur enim fortaſſe alicui, oportere illum in poſteriori ventriculo fieri, quoniam intellectus omnes continet operationes, & exequitur. quare illic maxime locari, vbi omnia maxime vnum fiunt. talis autem eſt coni figura, in qua omnia maxime vniũtur. conſtat autem figurã poſtremi ſinus in conũ terminari. ſicut igitur & oculus, & auris, ea de cauſa ex amplo in acutum finiunt, vt melius ſentiãt, ita & intellectum videtur eſſe conſtitutum à natura. at vero in medio magis ventriculo locatum fuiſſe ex his poſſumus exiſtimare. primum eo quidem ſigno, quòd læſa ea parte, quæ mediũ reſpicit capitis, vbi bregma vocatum eſt, conſtat rationem deficere: poſtrema vero læſa non rationem, ſed memoriam. amplius, ſi cognitio omnis ad membranam fit (vt ſupra diximus) manifeſtum eſt in poſtremo ſinu non fieri intellectionem, in quo membrana non eſt, ſed duritia ſua conſtat. præterea, vbi reſeruatio ſpecierum futura eſt, illic non conuenienter ſtatui debet intellectio. hæc enim motu fit, illa quiete: in poſtremo autem fieri reſeruationem ſpecierum manifeſtum eſt ex multis. primum, quia læſa ea parte videmus memoriam lædi: tum & poſita illic medicamina quædam memoriam augent. at vero & duritia illa poſtremi ſinus non ob aliud facta videtur, niſi vt tenacius conſeruentur ſpecies. ſimiliter & figura coni data, vt magis vniantur ſpecies, & fortius reflectantur ad medium ſinum. ac demum, cum volumus memorari, natura nos docẽte ſcalpimus poſteriorem partem. quæ omnia manifeſte mõſtrant non intellectum, ſed reſeruationem ſpecierum in poſtremo ventriculo fieri. Exiſtimandum igitur eſt intellectum in medio ſinu fieri. quod iure à natura inſtitutum videtur. primum, quòd principalis potentia maxime collocari debebat, vbi maxime tuta foret. talis autẽ locus medij ſinus. aptiſſimus præterea eſt locus ille, & maxime cõmodus tam ad eas ſpecies, quæ in primo ſunt ſinu, quàm ad eas, quę in poſtremo. adde, quòd ad eum locum nerui penè omnes attinentiã habẽt: quod à natura prudentiſſime factum eſt, vt inde officia demandentur, & imperentur, vbi rex eſt. eſt autem intellectus, ceu rex, in humano corpore. Non dubium poſtremo ſignum eſt illic intellectionem, & rationem exerceri, quòd videmus læſa parte media capitis rationem offendi ſtatim.

Intelligendi actus in qua parte fiat.

B

Memorantes cur ſcalpamus poſteriorẽ cerebri partem.

Intellectus fit in medio ſinu.

Quæſiueritis autem fortaſſe, vtrum, quemadmodum ſinus poſtremus reſeruat ſpecies, ita & alij etiam reſeruent, an non. ad quod dicimus conſentaneum eſſe reſeruare & ipſos, ſed recentes magis, & excellentes: in ijs autem ſemper ſpecies eſſe, maxime in medio, nõ quòd reſeruẽt ipſi per ſe, ſed magis, quòd ad illos reflectantur ſpecies cognitionem facturæ. Illud poſtremo videretur quærendum nobis, vtrum ſemper intelligat anima, an & ceſſet quandoque: vt videtur in ijs, qui profunde dormiũt, & in apoplexijs fortibus: quinimmo ſunt, qui putent ceſſare quandoque animam ab omni intellectione, non in his ſolũ, ſed etiam ex fatigatione multa. eſſe enim in confinio medij ſinus vermiformes

Nũ aĩa ſemper intelligat, an quandoque ceſſet ab opere intelligẽdi.

adiectiones vocatas, quæ ſeſe & contrahere ſolent, & protendere: quoties autem C contrahuntur ipſæ, laxari, apeririq; ſinum vltimũ, ac tum reflecti ſpecies ad mediũ, & fieri intellectionem: quoties vero protenduntur, conſtringi concludiq; ſinum illum poſtremum, viamq; ſpeciebus claudi, & intellectionem ceſſare. Sed de his certi nihil dici poteſt. nam vermiſormes illæ carunculæ poſſunt quidem factæ eſſe, vt conſtringentes ſeſe laxent ſinum poſtremum, quo eluceſcãt magis ſpecies, & meliorem intellectionem faciant, non tamen, vt producentes ſeſe, claudant viam illã, & intellectionem tollant. hoc enim incertum eſt. ſimiliter & incertum, vtrum profunde dormientes, & apoplectici nihil omnino intelligant, ob id, quòd dicere non poſſunt, quid fiat, quoniam non recordantur.

Verum enimuero ò amici, nolim equidem propter ea, quæ dicta ſunt, quenquã maleaffectum fuiſſe erga animã, & intellectũ noſtrum, vt male ſorte ſibi perſuadeat de ipſo: quandoquidem nos de intellectu agentes ita illum commiſcuimus corpori, vt non aliud habere eſſe videatur, quàm, quod & phantaſia habet, & communis ſenſus. quippe male ſentire de ipſo propter hanc cauſam haud certe ęquum eſt, quoniã nos eas intellectus operationes impræſentiarum ſumus proſecuti, quas exercet in compoſito corpore, toti communes. vtrum autem pręter prędictas propriam ipſe operationem habeat, & quę ſit, noſtra quidem exiſtimauimus nó intereſſe nunc quærere. Operæprecium tamen arbitror, ſi & hoc quandoque inquiratur à nobis: verum non hodie nec à me, qui ſat oneris ſuſtinui hactenus, ſed negocium hoc pertinere ad hunc Fracaſtorium cenſeo, aut die craſtina, aut in CAPHIIS ſuis. hactenus enim auditor tantum fuit. æquum autem videtur, vt & ipſe quandoque loquatur. D

De diuerſis hominũ geniis, ſtudiis & inclinationibus, q̃bus capiuntur, & delectantur.

Quæ cum dixiſſet, oẽs in me conuerſi ore vno quaſi lata ſententia eũ eſſe me declarauere, ad quem negocium hoc de anima, & intellectu ſpectaret: ageretur autem in Caphijs meis. quibus ego quum multa in mei excuſationem adduxiſſem de tanta re, à nullo tamen auditus dixi me in Caphijs conſulturum Genium meum, qui mecum illic eſſe ſolet: &, niſi ipſe retraheret, negocium proſecuturum me fore. quibus dictis in ſolem cõuerſus Turrius, qui iam inclinare videbatur, ſatis, inquit, ò magni amici hodierna die ſactum arbitror, & prouinciam de intellectionę, quæ mihi demandata fuerat, ſatis pro tempore expeditam eſſe, & opus omne noſtrum peractum, ſi vnum prædictis addiderimus, quod ſupereſſe videtur. eſt autem hoc, vt Bardulonis problemati ſatisfaciamus, vnde primo enata ſermonum tantorum occaſio fuit. quapropter, ſi placet, iam & poetæ, & philoſophi naturam conſtituamus, vt videamus, quo pacto contigerit, vt locus vnus alium poetam, alium philoſophũ effeciſſe potuerit. obiter autem, & aliorum quorundam naturas & Genios referemus: & cur alij mathematici, alij oratores, alij muſici, alij pictores, & ſculptores, alij ſcurræ euadant, & id genus. Ergo, ſicuti inter animalia omnia, quę membris, & figuris, & qualitatibus diuerſa ſunt, diuerſa quoque & illa ſunt, quæ vnumquodque poteſt, & ad quæ eſt natum: ita & inter homines, quòd & ipſi inter ſe diuerſi figuris, formis, qualitatibus ſint, diuerſa quoq; & ea ſint, ad quæ vnuſquiſque eſt natus, & pręſtat. q̃ inclinationes naturales dicuntur. vnde alij natura philoſophi ſunt, alij poetæ, alij mathematici, alij oratores, alij muſici, & ſic de alijs. quo vero ſigillatim naturę illorum cõſiſtant, difficile quidem eſt exacte dicere, et noſſe. ſi tñ in vniuerſum quædam dicãtur, non ab re ſore arbitror. ergo philoſophi natura ſunt, qui apte poſſunt & vniuerſalia facere, & obſeruare, non publica tantũ, ſed & abdita

Philoſophi natura, & diſpoſitio.

quoque

A quoque:atque in ijs maxime gaudent.qua de cauſa & admirabundi maxime ſunt. admirari enim ſolemus valde noua,& magna.in abditis autem ſemper magnitudo quædam eſt,maior autem in ijs,quę nobilia per ſe ſunt.vnde,& ijs quum potiſſimũ gaudeant,cauſas etiam illorum ſolent inquirere,qui philoſophi ſunt, atque in hoc præcipue natura philoſophi eſt, quòd abditorum cauſas maxime amat perquirere, propter quod & natura cogitabundi ſunt,& taciturni, in quibus non nihil poteſt melancholia.ijs autem ſedes illa, in qua præcipue intellectus viget, in ſinu medio quam optime diſpoſita eſt,& capax,& vigens.Poetæ vero his valde proximi ſunt,& non diſſimili tenentur genio.nam & ipſi valde admirari ſolent,ſiquidem magnitudinibus,& pulchritudinibus rerum capi conſueuere: vt Naugerius monſtrauit. in magnis autem & pulchris admiratio ſemper quædam eſt.quapropter & ipſi cauſas rerum libẽter diſcũt,& in ijs delectantur. vnde & poetarum multi philoſophi etiã magni ſuere, ſicuti & philoſophorum multi ſimul poetæ ſuere. differunt autem in hoc,quòd,qui magis philoſophi natura ſunt quàm poetę,ij in inquiſitionibus cauſarum plus inſiſtunt,& magis gaudent:qui vero magis poetæ ſunt, quàm philoſophi,ij pulchritudinibus rerum capti magis,amãt imitari illas,& explicare, nec pati poſſunt quicquam pulchri,& decoris deeſſe rebus.propter quod,ſi forte deſint,illa addunt ipſi,& fingunt,& quodãmodo res perfectas gignũt. vnde poetæ quaſi parere gaudent, philoſophi intra tenere fœtum. vnde philoſophi ad ſciendum magis nati ſunt,minus ad imitandum: poetæ vero ad imitandum magis.ſiqui vero æqualiter ad vtrunque ſint apti, hi & philoſophi ſimul & poetæ ſunt. Inter philoſophos vero alij cauſas,& ſubſtantias rerum quærere amant, qui proprie philoſophi ſunt:

> Poetarũ genius, & natura non multum diuerſa eſt à natura philoſophi.

B alij rationes quorundam accidentium quærentes in ijs maxime verſantur, quales ſunt numeri,& figuræ,& in vniuerſum quantitates. atque hi imaginatione plurimum pollent,& ea parte,quæ in interiori cerebro eſt.quare & calidam illam habẽt, & capacem,& bene conſeruatiuam.vnde & optimè imaginantur,vt ſeſe res habẽt in totis ſuis,& inter ſe.diximus autem vnumquenq; in ijs gaudere, quæ apte poteſt obire.quare hi maxime gaudent ea cognitione,quę in imaginatione conſiſtit,ac mathematici appellantur.Muſici vero ſunt,qui ea pollẽt imaginatione,quæ circa ſonos verſatur, quemadmodum mathematici ea,quæ circa quantitates. vnde,& quia pollent imaginatione ſonorum, iccirco etiam gaudent plurimum ſonis. habent autem purgatiſſimas aures, & vocis inſtrumenta idonea. At oratores natura ſunt, qui ſermone plurimum valent.dico autem ſermonem, non, qua vox eſt, & ſonus, ſed qua in alios poteſt per ſignificationes rerum. habent autem hanc facultatem, quibus & memoria eſt dicendorum tenax, & inſtrumenta illi memoriæ ſeruientia commoda: amplius & copia verborum, & delectus, & gloria quædam popularis. Scurræ autem & faceti in eo conueniunt, quòd vtrique argutijs gaudent, & obſeruant ſimilitudines rerum,& adducunt:è quibus maxime illæ delectant, quæ aptæ, & concinnæ ſunt.vtriq; igitur finis eſt delectare,& riſum mouere p argutia, ſed hoc intereſt,quòd ſcurræ ex vilibus,& inuerecundis id aſſequuntur tum geſtibus, tum dictis,faceti vero ex decoris. Videte,quàm diuerſæ ſunt hominum inclinationes, & quàm varia ſunt ea, quibus capimur,& delectamur, quæ penè infinita ſunt. Vt ergo ad tuum problema Bardulo reuertamur, ego quidem, cum hæc in loca primum veniſſem, quòd philoſophus quodammodo vel à natura, vel ab educatione talis factus à philoſopho patre & fratre, quaſi natus in gremio philoſophię,

> Mathematici cuius ſint diſpoſitionis.

> Muſici quales nam ſint.

> Scurræ, & faceti qui dicãtur.

ſimulac & vaſtos hoſce montes miratus fuiſſem, & quàm varia hæc terra eſſet, quã habitamus, cępi ſtatim ab ea admiratione perquirere, quæ cauſæ has tantas terrarum moles iſtuc ſuſtuliſſent. cumque vidiſſem quandoque iſtic mare ipſum fuiſſe, & primum montes hoſce aggeraſſe, rurſus in alias admirationes, & alias inquiſitiones incurri. quarum illa prima, & maxima fuit, quo pacto receſſiſſet iſtinc mare, tum & ex hac rurſus in alia correptus, tandem in eam taciturnitatem incidi, ex qua tu primum excitaſti me. Naugerius autem, quòd poeta is eſt, quem noſcimus, paucis quidem, aut nullis ex antiquioribus cedens, vbi has ſolitudines inſpexit, vbi tantum ſilentium, vbi nemora, & luci, loca Dijs ſyluestribus habitata, tum oriẽtem ſolem omnia colluſtrantem vidiſſet, tum mugitus quoſdam resonos boum audiſſet, recordatus & paſtorum Arcadiæ, in quandam & ipſe admirationem incidit, ſed dulciorẽ, & quę contineri non potuit. primũ cœpit paulisper occinere: mox excitato genio poetarum ex pugillari Maronis in eum furorem incidit, qui ſæpe ſolet poetas vexare. Sed nos iam multum fuimus euagati: & multa diximus de intellectione, & ijs, quæ animos noſtros impellunt. tempus eſt diem claudere. & Dij rogandi, vt partem hanc, quę intelligit, ſi non optimam, at ſaltem incolumem præſtent.

HIERONYMI FRACASTORII FRACASTORIVS, SIVE DE ANIMA, DIALOGVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

De aīæ humanæ quidditate, immortalitate, ac excellētia ſuper omnia à primo opifice Deo creata.

PERACTIS de intellectione ſermonibus RHAMNVSI Optime è Baldo diſceſſimus, ac ſub veſperā in CAPHIOS noſtros peruenimus, q mons nō procul ab radicibus Baldi inter Atheſim, & Benacum iacet. Illum autē Naugerius dulci quadā memoria ſalutauit, quòd Caphios in Arcadia recordaretur à Theophraſto ſimiliter appellatos fuiſſe. Ergo illic trāſacta nocte, ſereniſſima dies cū illuxiſſet, placuit vicinū in caſtanetum ſecedere, vnde proſpectus placidiſſimus in ſubiacētem Benacum late patebat. Hic ergo, vbi & lacum ipſum, & beatam Catulli peninſulam ſalutauimus, ſub alta caſtanea conſedimus. At Naugerius in me cōuerſus, Num, inquit, Fracaſtori cōſuluiſti genium tuū, quid te ille iubet facere ex ijs, quæ in Balbi receſſibus ꝓmiſiſti? Cui ego, Conſului equidem, ſed ille neque retrahere, neque multum impellere me videtur. Proſequar tamen demandatum mihi negocium de anima, vt morem vobis, vt par eſt, geram. ſed ipſe optarim, ſi ita & vobis vi-
B detur, vt Lyricen noſter non ad recreandum feſſos, vt ſuperioribus diebus eſt factū, ſed ad incitandum ſegnes præcineret aliquid. De anima enim noſtra cum ſimus habituri ſermonem, in quam videtur muſica latentem, neſcio, quam vim & conſenſum habere, apte quidem fiet, ſi aliquantiſper nunc excitetur in nobis. Igitur, puero cum ſignificaſſet Naugerius, vt caneret, ille accepta temperataq; ſuauiter cythara, vocem in iſtæc ſoluit.

Ne timeas Troiane puer, quòd in ardua tantum
Tolleris à terra: quòd roſtro, atque vnguibus vncis
Te complexa ferox volucris per inania portat.
Audiſti ne vnquam ſublimis nomen Olympi?
Audiſti ne Iouis tonitru, qui fulmina torquet,
Qui pluit in terras, cui templa arasq; dicatis
Vos homines, taurosq; tua mactatis in Ida,
Quiq; etiam veſtri eſt, ſi neſcis, ſanguinis author?
Ille ego ſum. non te hæc volucris, ſed Iuppiter eſt, qui
Haud præda captus, chari ſed amore nepotis
In ſummum amplexu innocuo te portat Olympum:
Aſtra vbi tot ſpectare ſoles, vbi pulcher obit Sol
Ortusq; occaſusq; ſuos, vbi candida noctes
Currit Luna nitens, auroram Lucifer anteit.
Hic ego te in numero ſuperùm, domibusq; Deorum,
Ver vbi perpetuum, fœlixq; vbi degitur ætas,
Aeterna & ſemper viridis florensq; iuuenta,
Conſiſtam: æqualemq; annis pubentibus Heben

Officioq;

G

Officioq́, dabo comitem, qui pocula nobis
Læta miniſtretis. reliquum cœleſtibus vnà
Aſtragalis choreisq́, diem exercere licebit.
Pone metum dilecte Ioui, melioraq́, longe
Proſpiciens, charam puer obliuiſcere Troiam:
Ne ve Deum te iam, & Diuorum regna petentem
Vlla canum, aut Idæ nemoroſæ cura ſequatur.

Qui de aīa diguā aliqđ meditari voluerit, humilis, non durus, ſed ad diuina eleuatus ſit, oportet.

Hæc cum cecinißet puer, laudatusq́; à nobis fuiſſet, Quàm bene auſpicato, inquã, ò amici video negocium hoc noſtrum aggredi. Nam certe è pueri huius carmine mihi ſum viſus raptum illum audire, quem ſæpe ſolet Deus optimus animorum noſtrorum facere. quod fauſtum fœlixque auſpicium ſit nobis. Verum, de animo noſtro cum futurus ſit hodie ſermo, præparandus prius ille eſt, vt de ſe ipſo verba audiens bene recteq́; audiat, atque ijs aſſentiat, quæ de dignitate illius enarrabuntur. præparatio autem hæc in primis eſſe talis debet. vt humilitatem quãdam ĩduamur, ne forte perſuadeamus nobis de diuinis poſſe iudicium exactũ facere. Deinde, vt & duritiem ſeueritatéq́; illam vel ſtoicam, vel etiam Peripateticam exuamus, vt nihil velimus admittere, niſi, quod ijs rationibus aſſertum comprobatumq́; fuerit, quas demõſtratiuas cõſueuimus appellare. In omnibus enim illas expetere iniuſtũ profecto eſt. Præterea, q́ de humana Anima, & illius natura recte audire volet, ad eas animas, oportet, vt animaduertat, quæ cœleſtes orbes agitãt, & tanta moderatione cõuoluunt His ſi præparati hodie erimus, & ego bono animo, ita meo genio mihi perſuadente, mãdatam prouinciam aggrediar, & vos iucũdiſſime audietis, aſſentietisq́; nobis. Verum hac in inquiſitione noſtra ego comitem mihi dari velim: &, ſi pro deſiderio eligi poteſt, equidem Rhamundum hunc Turrium opto, ac deligo. Nam & ipſe hactenus ſemper auditor fuit, & his in inquiſitionibus vim illi nõ paruam eſſe, & ingenium quaſi dæmonicum noui. Laudauere omnes opinionẽ, & ipſe etiam Rhamundus à cunctis rogatus aſſenſit. D

De aīę qđditate ſm philoſophorum placita.

F. De anima igiť noſtra ò amici inquiſituri, qualis nã ſit, vtrum ęterna, & immortalis, an nõ, videmur quidẽ nõ recte id poſſe exequi, niſi prius de ipſa quæramus, q́d ſit. non quidẽ, q́ nouam aliquam de ipſa rationẽ aſſignare putemus, ſed magis, cum multa, & valde diuerſa à patribus noſtris tradita de illa ſint, nũc inter nos cõſtet, q́d potiſſimum recipiendum ſit nobis. Videntur autem, quicunq; audiũt nomen Animæ, principium quoddam vitæ intelligere in his corporibus, quę viuere dici ſolent. Nam & viuere illa dicimus, cum animam habẽt, non viuere autem, cum illa carent. At vero viuere ſolũ illa videntur corpora, quæ organica appellantur: & illa quidem

Aīa principiũ vitæ eſt in his, quę viuere dĩr.

nõ omnia, ſed ſolũ, quæ à natura ſunt talia. Nam, quę ab arte ſunt, vt cytharæ, & domus, & alia id genus, nõ dicuntur viuere. Sunt autem organica corpora, quę, cum è diſſimilaribus conſtent partibus, tanto tamen & tam miro conſenſu, atque artificio conſtituta ſunt pro certo fine, & operationibus obeũdis, vt viuere illa dicamus, cum obire illas poſſunt operationes: quales plãtę ſunt, & animalia. Simplicia vero corpora, vt elementa, tametſi operationes ſuas faciunt, non viuere tamẽ dicimus. ſimiliter nec ex mixtis illa, quæ nullam habent organizationem: aut, ſi quam habere videnť, caſu quodam acquiſitam habent, non per ſe, & à natura intentam ad certum finẽ.

Tria ſunt organicorũ genera.

Tria autem corporum organicorum videntur genera. primũ eſt vniuerſum ipſum, quem mundum dicimus: aliud vero cœleſtes orbes: tertium plantæ, & animalia. Quòd enim mundus ipſe organicum quoddã corpus exiſtat, manifeſtũ eſt ex eius

A partibus, quæ cum diſſimilares ſint, tum tanto artificio, tanto inter ſe conſenſu conſtant, vt nihil ſit, quod maiorem admirationem præbeat, ſi officia earũ, ſi famulatũ, ſi nexum, & ordinem conſpiciamus. Quare & hoc vniuerſum, tanq̃ animal quoddam perfectiſſimum, viuere, & anima ſua regi, atque agitari maiores noſtri omnes ferè dixere: ac multa quidem de mundi anima theologizantes academici tradidere. Quam rem elegantiſſime poeta noſter notauit: cum ſcripſit

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes, — *Ala mundi.*
Lucentemq; globum Lunæ, titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Theologi vero noſtri de his exactius, & diligẽtius ſcripſerunt. quòd vero & cœleſtes orbes organica quoq; ſint corpora, manifeſtũ eſt, quoniã idipſa diſſimilaribus conſtant partibus, alijs quidẽ denſioribus, alijs rarioribus, & magnitudine, & ordine, & ſitu differentibus: verum cõſenſu tanto, tam mira virtute ad certos fines, & operationes cõſtitutis, vt omnia, quæ in vniuerſo ſunt, corpora inde gubernentur. Quæ vero eos orbes agitat, & regit, Anima ipſorum eſt, quam Philoſophi intelligentiam & mentem vocant. non eſt autem hęc mens, mundi anima, ſed particularis quędam natura, quæ & eſſe, & virtutem recipit à mundi anima, operatur autem ſecundum illam, quam recepit, virtutem.

Tertium vero organicorum corporum genus ſunt plantæ, & animalia, in q̃bus ſimiliter animę ſuæ principium ſunt vitæ. Verum, multa in his cum concurrant ad operationes eorum, dubitatio maxima ſemp ſuit, quodnam ſit hoc vitę principium. B concurrunt autem ad operationes eorum, compoſitio in primis tam mira: deinde temperatura ſeu complexio delicatiſſima: tum & harmonia quædam ſiue conſenſus partium, & ipſius compoſitionis, ac cõplexionis: necnon & virtus quedã, & facultas, quæ ex vtriſque reſultat. porrò adſunt & vocati ſpiritus, ſeu naturalis calor, qui vbique diffuſus omnia videtur facere. ac poſtremo eſt forma ipſa, & ſubſtãtia totius corporis, à qua prima, ceu à fonte, depẽdent omnia alia, quæ in his corporibus ſunt. Horum igitur aliquid oportet eſſe principium illud vitæ, quod vocamus animam. At fuere nonnulli, qui putarint miram illam compoſitionem & organizationem, non ſine tamen complexione, animam eſſe. Alij complexionem ipſam exiſtimarunt principalius eſſe animam, ſed non ſine compoſitione: qualis Andronicus fuit, quem Galenus commendat. Sed certe neutrum horum videtur mihi anima eſſe poſſe, ſed animæ magis inſtrumenta, & cauſæ, ſine quibus anima non operetur. Siquidem de ratione animæ videtur, vt in primis eſſe, quod habet corpus, ab anima recipiat ſiia: vt de anima mundi. & cœleſtium orbium diximus. deinde, vt agitatio tota, & vis, q̃ in corporibus viget, ab illo principio pendeat, & emanet: ac demum, vt ab eo conſeruetur corpus in eſſe ſuo, & regatur. quæ certe nec compoſitio, nec complexio habent. nam, tametſi videntur formam tempore quodammodo præcedere, vtpote diſpoſitiones, ſimpliciter tamen non pręcedunt, ſed in hoc tantum, & ſemper virtute formæ agũt, quicquid agũt, aut huius quæ ſit, aut alterius. Porrò nec eſſe dãt rebus, nec p ſe conſeruant, nec regunt: niſi quis putet qualitates eſſe formas rerum ſubſtãtiales, quod dici non poteſt. Similiter nec earum harmonia & conſenſus eſſe anima poteſt. ſiquidem relatio quædam eſt harmonia, nec principium agẽdi per ſe eſt, niſi forte, vt cauſa, ſine qua non. virtus vero, quæ ex ijs reſultat, aut accidens quoddã eſt conſequens alia, aut idem re cũ ſubiecto, in quo eſt. quare nec ipſa anima dici poteſt.

Complexio, & partiũ organicarũ diſpoſitio, non aĩa, ſed animæ potiꝰ inſtrumẽta ad eiꝰ opa obediẽda, ſunt.

Ipſi ſpiritus aĩa protſus non ſunt.

Relinquitur

Relinquitur ergo animam eſſe aut ſpiritus ipſos,ſeu calorem naturalem,aut formã, G quæ ſubſtantia eſt corporum. ſed certe ſpiritus & ipſi inſtrumentum magis animæ ſunt quàm anima.primum quidem,quia,ijdem ſpiritus, qui in ſemine ſunt, remanent & in organico facto corpore.at in ſemine non erant anima, quoniam non viuit ſemen, niſi potentia.neque ergo anima fiunt in facto corpore organico,ſed aliud quid videtur acceſſiſſe,quod anima ſit,& à quo animatum iã dicatur corpus. Prçterea vel ſpiritus partes ſunt animati corporis, vel illi tantum adiacent.at partes per ſe eſſe non poſſunt,quia animati non ſunt:nec nutriuntur proprie,nec creſcũt, ſed ſolũ per pabulum multiplicantur:nec item ſentiunt, nec intelligunt. quare in his nec vegetatiua conſiſtit anima, nec,quæ ſentit, & intelligit. ſi igitur partes per ſe non ſunt animati corporis, ſed adiacent ſolum, anima certe non erunt,ſed animæ inſtrumenta magis: cuius ſignum quoque eſt, quòd factis ſenſationibus, & imaginationib⁹ in partibus,q̃ animatę ſunt,& ſentiunt,& imaginãtur,mouent̃ ſtatim & ipſi modo huc,modo illuc,quò expedit,& bene eſt,ceu inſtrumẽta alteri famulãtia. Si igitur neq; compoſitio,neq; complexio,neque harmonia,nec virtus, q̃ ex his reſultat,nec ſpiritus anima ſunt,relinquitur formam ipſam,quę eſt ſubſtãtia corporis eſſe animam. Quapropter maxime laudãdus eſt Ariſtoteles, qui animam dixit eſſe actum corporis phyſici,organici,potẽtis viuere. Verum,cum duplex ſit formę ratio, altera, per quam corpus diſtinguitur ab omni alio, altera, per quam vis quædam, & agitatio in totũ emanat,& pendet,quę propria eſt animæ ratio, Ariſtoteles quidem volẽs animæ naturam,& rationem explicare, entelechiam vocauit: quam alij agitationem continuam,alij actum tranſtulere. eſt enim anima propria forma corporis organici,naturalis,viuentis,ſed quatenus influit vim, & agitationem in totũ, D primum enim tum eſſe dat,tum cõſeruationem continuam.per ipſam deinde fiunt attractiones ſimilium,aggenerationes. & alimẽta qualitates in virtute illius alterãt, miſcent,collocãt,formant,figurant,vt bene eſt.contrahuntur mẽbra, diſtendũtur, ſentiunt:ſpiritus varia exercent.& tandem progreſſiones animalium, generationes ſeminum:& demum ſimilium organizationes. quę omnia fiunt in virtute animę & formæ per eam vim,quam à mũdi anima, & à Deo certam & nunq̃ errantẽ recepit.

Aĩa,ſubſtantia corporis organici eſt.

De vnitate corporis organici, & eius formæ.

Sed habet ò amici dubitationem nõ paruam,quod diximus,animam eſſe actum, & formam organici corporis, naturalis,viuentis. Videntur enim organica hęc corpora nõ eſſe vnum quid,ſed ex diuerſis conſtare, ex quibus non poſſit fieri vnum ꝑ formam vnam. Nam os quidem,& caro, & neruus, & alia videntur formis diſtare: & magis conuenire os hominis cum oſſe bouis,& equi, quàm cum carne hominis & neruo. Si igitur nõ eſt vna forma ĩ organico corpore, quomodo anima erit actus, & forma eius? Ad quam difficultatem aliqui dicunt formam eſſe vnam quidem,ſed vnam genere. Nam,quãquam caro,& os,& neruus forma vltima, & ſpecie differãt, genere tamen cõueniunt è mixtione quadam communi elementorum, per quam omnes hæ partes & nutriuntur,& trahũt,& expellũt:ſicuti equus,& bos, & homo genere quidem vnum ſunt,ſpeciebus vero differunt. Alij dicunt in omni organico corpore ſemper eſſe partem,quæ principalis eſt,propter quam aliæ factæ ſunt, & q̃ illas regit. vt ĩ animali neruus,& membranæ,q̃ per ſe ſentiunt,primę & principales ſunt partes,vt declarauit Turrius frater:aliæ vero,etſi non ſentiãt,factæ tñ ſunt propter ſenſitiuas,& illis miniſtrant,ac ab ijs reguntur,& viuunt. quinimmo & quædã ſunt partes in organicis corporibus, quæ non ſolum non ſentiunt,ſed nec nutriunt̃ etiã,vt vngues & dentes,ſeruiunt tamẽ,& per alias permanentiam habẽt. Eandẽ igi-

tur

A turanimam, & formam non neceſſe eſt eſſe in toto organico corpore, ſed ſatis eſt eſſe in principali parte vnam, dum illa vitam det toti. quare animę definitionem ita eſſe accipiendam, vt anima ſit prima, & principalis entelechia & actus corporis organici, naturalis, p ipſam viuentis. Veruntamen, niſi nos fallimur, nihil prohibet ere opinamur, ſi dicamus vnam & eandem formā eſſe in organico corpore, nō quidē in omnibus partibus, ſed in præcipuis, & quæ pro vita ſunt neceſſariæ, nō quæ ad bene eſſe ſunt à natura datæ. Principales ſiquidem partes, quanquā plures ſint, ſunt per continuationem vnum. omne enim continuum eſt vnum. Continuatio vero illarū, etſi per apparentiam non videatur, eſt tamen per exiſtētiam natura mirando quodā artificio continuante partes ſecundū extrema, quibus ſeſe contingunt. Neq;.n. neruum, aut carnē immediate oſſi cōiungit, ſed cartilagine mediāte, q̄ ſenſim in os trāſit ab vna parte, ſenſim in neruum ab alia: ita & in alijs fit. quod maxime in primo natis eſt videre, in quibus omnia adeo mollia, & tenera ſunt, vt poſſint cōtinua fieri refractis extremis, quæ ſeſe cōtingunt. atq; hoc pacto de parte in partem continuatio fit, licet vltima & valde diſtantia videantur plurimum diſtare. Conuenientia igit̃ oſſis hominis cum oſſe bouis, & equi nō eſt maior ſecūdum rem, & eſſentiā, quàm cum neruo hominis, & carne, ſed ſolum ſecundum apparentiam. Sic enim & os cadaueris magis conuenire cum oſſe viuentis videtur. Siue igitur vere cōtinuę ſunt partes diſſimilares in organicis corporibus, ſiue nō vere, ſed à principalibus ratio animæ ſumenda eſt, ita quidem videtur exiſtimandum eſſe de anima.

De qua iam quærendum, qualis ſit, non quidem ea, quæ vegetat tantū, & ſentit, *De aīæ immortalitate.* conſtat enim has ex mixtione elementorum conſurgere, & cōditionem eorum ſeq, B ſed de illa, quæ intelligit, & ſapit, quærendū eſt, vtrum & ipſa eodem conſurgat modo, & intereat: an aliam, & diuiniorem originem habeat, & incorruptibilis ſit, atq; æterna. Quoniam vero in his ſermonibus, qui in Baldi receſſibus habiti ſunt, triplicem Turrius intellectum faciebat: vnum, qui nec intellectus dicitur, niſi potentia: alium, qui paſſiuus dicebatur, & ſingularium erat: tertiū vero, qui agens appellabatur, & erat vniuerſalium factiuus, & circa illū, qui paſſiuus dicitur, negociabatur: & hic ſolus æternus ponebatur propter vniuerſalia, cū quibus vnum fit, nos quidē nūc *Aīe immortalitas ſophiſtica.* hanc æternitatem nō quærimus, nec an anima intellectiua ſit hoc pacto immortalis. æternitas enim hęc ſophiſtica quodammodo videtur mihi, & extrinſecus, ac p accidens facta. ſed quærimus magis, an ſecundum ſe forma illa, quæ eſt anima, & primo in potentia eſt ad intellectionem, mox actu intelligit, & vniuerſalia recipit, æterna ipſa per ſe ſit, non per vniuerſalia, quæ recipit. Atque ego quidem, quando non ſolū ea pietate, quam debemus erga Deum, & erga nos ipſos, ita ſemper ſui perſuaſus, vt diuinus, & immortalis ſit intellectus in nobis, ſed ijs etiam rationibus, quas humanitus habere poſſumus, nunc quoque, quantum in me erit, partem hāc tueri, & cōprobare conabor. Qua de cauſa tibi Turri, tuoq; Dæmoni libertatem omnem do, non ſolum interrogandi me, ſed reſpondendi, & opponendi, quæcunq; videbuntur tibi. RH. Generoſe quidem Fracaſtori. verum de me ita te & alios accipere velim, vt nulla in primis ſim taciturus eorū, quæ ad tantæ rei inquiſitionem conducant, ſiue interrogare, ſiue reſpondere, ſiue opponere contingat. ſed ea omnia ita eſſe accipienda volo, vt non tanquam aſtruentia, quid ipſe ſentiam, dicta ſint, ſed magis vti poſita quędā, ex quibus videri poſſit, quid conſequatur. Sed tu rem tuam Fracaſtori, quādo luber, aggredere. F. Aggrediar igitur, atque initium inquiſitionū noſtrarum à fine hominis, gratia cuius eſt factus, auſpicabor. Qua de cauſa, ſi & altius paulisper exor-

Angeli, & hoīs vnus & idē finis eſt, ſcilicet ... ipſa, ad quam creati ſunt.

diamur,

diamur, non ab re tamen, nec iniucunde, haud ingrate feres. RH. Minime quidem, C immo quàm gratiſſime. F. Illud igitur Turri mihi in primis edicito. Cum magnus rerum cunctarum pater, atque opifex Deus vniuerſum hoc, quem mundum dicimus, artificio tanto eſſet ab æterno fabrefacturus, nonne putas cõueniens fuiſſe, vt in eo naturam aliquam faceret, quæ & artificium tãti operis, & ipſum etiã artificem atque authorem cognoſceret? RH. Conueniens quidem videtur. F. Duæ igitur naturæ cum eſſent in vniuerſo futuræ, altera eorum, quæ incorporea dicũtur, altera eorum, quæ corporea, nonne putas & illud Deum maximum voluiſſe, vt in vtriſq; ea eſſet natura, quæ authorem tanti operis poſſet dignoſcere? RH. Et hoc quoque exiſtimandum eſt. F. In ea igitur natura, quæ incorporea eſt, fuere illæ mentes, quas alij intelligentias, alij angelos vocant: in ea vero, quæ corporea eſt, fuit homo ſolus. Nonne ita tibi videtur? RH. Maxime quidem. F. Cum igitur vtrique naturæ dediſſet Deus, vt ipſum poſſent agnoſcere, putandum ne eſt ob id eam cognitionem dediſſe, vt ab ijs laudaretur, aut eſſet admirationi: aut magis, vt naturæ illæ Deum cognoſcendo ipſum contemplarentur, amarent, colerent, atque imitarẽtur? RH. Hoc certe magis putandum eſt. neque enim egebat Deus, vt à quoquam laudaretur, aut eſſet admirationi: ſed magis illius bonitatis intererat, vt omnia faceret bona, & præſertim, quæ ipſum erant cognitura. F. Ita certe. ſed & illud dic mihi, ĩ ea cognitione, quæ de Deo habetur, eſſe ne poteſt fœlicitas vlla, & beatitudo? RH. Immo maxima, ſi perfecta habeatur cognitio. F. Hęc autem fœlicitas, & beatitudo talis ñe eſt, vt communicari à Deo poſſit? RH. Quid ni, ſi ipſi placeat? F. At placere debet, ſi bonus eſt. eſt autem non ſolum bonus, ſed & optimus, & liberalis etiam eorum, quæ poſſunt communicari. quam ob rem & beatitudinem, quæ in D ipſius cognitione conſiſtit, communicandam fuiſſe ſtatuendum eſt nobis. RH. Videtur. F. At, ſi ita ſtatuamus, dicendum nobis erit illi naturæ communicandã fuiſſe, quæ cognoſcitiua facta fuerit. RH. Vtique. F. Igitur, cũ talis factus fuiſſet angelus, atq; homo, dicamus primo quędã pauca de angelo: mox & de homine dicemus. Si igitur à te petam, nunquid fœlicitas illa angelo fuerit à Deo communicãda, quid dices? RH. Quo pacto dicis communicandam fuiſſe? nonne illam cõmunicauerat Deus angelo, vbi incorporeum, & intelligentem fecerat? quid illi deerat, vt beatus eſſet in ea cognitione, quæ de Deo habetur? F. Multum profecto deerat Turri, q̃m omnis natura, quæ aliud à Deo eſt, infinita quadam imperfectione à Deo diſtat. Quare omnis cognitio illius, ſi ad Deum cõparetur, imperfectiſſima eſt: in qua beatitudo eſſe non poteſt, niſi maiori quadam donetur. RH. Durum quidem Fracaſtori videtur, quod dicis. Nam, etſi angelus rurſus maiori aliqua pfectione, & cognitione alia donatus fuiſſet, illa tamẽ adhuc Deo cõparata imperfectiſſima erit. Quare aut in infinitum eundum erit, aut & in prima cognitione ſtare poterimus, quæ ſufficiat pro beatitudine. F. Apposite quidem Turri addubitas, verum nec prima cognitio talis eſt ad conſequendam fœlicitatem, nec in infinitum eſt abire: quam rẽ ita oportet accipere. Omnes quippe naturas, quas in conditura vniuerſi fecit ſapiẽtiſſimus Deus, tales quidem fecit, & eatenus perfectas, quatenus cõueniens erat, & decens ipſi vniuerſo. Igitur natura angeli, cum perfecta quidem eſſet, quantum ad vniuerſi rationem pertinebat, ad Deum vero comparata, & quantum ad conſequẽdam fœlicitatem opus fuerat, imperfecta, & non capax eius beatitudinis, gratia quadam indiguit: illa ſcilicet, quam Deus optimus ex infinito ſuo eſſe, cui vult, & quãdo vult, largiri poteſt, & ſolet. Quare natura angeli, cũ longe abeſſet ab ea perfectio-

ne, &

De Angelorũ beatitudine.

A ne, & cognitione, quæ requiritur ad beatitudinem, qua parte nō attingebat ad Deū, errare plurimum, & falli poterat, niſi gratia quadā, & Dei manu adiutus fuiſſet. quā ob cauſam nec in infinitū eſt abire, ſed ſtandum in certa perfectione: ſiue illa, quę ab initio data fuerat, ſiue alia. Verum, quæcunque illa ſit, gratia adiutam oportet eſſe, ſi peccare nō debet, & falli, ſed beatitudinem conſequi. Placet ne igitur, vt conſtituamus naturæ angeli non ſatis fuiſſe perfectionem illam, qua per ſe factus fuerat ad conſequendam fœlicitatem, ſed gratia indiguiſſe? RH. Nihil quidem prohibet, ne ita conſtituamus.. F. Vide igitur Turri. duo hactenus poſita ſunt à nobis, primo fœlicitatem fuiſſe communicandam angelo, deinde & gratiam elargiendam. Iam igitur & de homine dicamus, qui ſimiliter à Deo fuerat factus, vt ipſum cognoſceret, cognoſcēdo autem, vt de angelo dictum eſt, amaret, coleret, atque imitaretur. Si igitur & de ipſo à te petam, nunquid fœlicitas illa, quæ in Dei cognitione conſiſtit, atque ab ipſo libentiſſime communicatur, ipſi etiam homini fuerit communicanda, quēadmodum & angelo, quid reſpondebis? RH. Quid, ſi in homine hoc negemus? F. At oportebit rationem afferre, cur angelo id conceſſerit, homini autē non. RH. Ob id fortaſſe, quòd homo caro, & terra eſt, angelus vero incorporeus, & Deo ſimilis. F. Nonne tamen diximus infinita quadam imperfectione diſtare à Deo angelum? RH. Dictum eſt. F. Si igitur & homo Deo comparetur, nonne & ipſe infinita quadam imperfectione à Deo diſtabit? RH. Vtique. F. Non ergo magis diſtat à Deo homo, quàm angelus, ſi imperfectionem ſpectemus. In infinito enim nō eſt magis, aut minus. Si igit' non obſtitit angelo infinita imperfectio, qua ratione datum eſt angelo beatum fieri poſſe, eadem & homini dandum fuit. Idem enim in

De hoīs duplici fœlicitate.

B vtroq; finis, & ratio cōcedendi. RH. At quis modus erat in homine? nunquid viuo daretur ea fœlicitas, an mortuo? F. Et viuo quidem, & mortuo. RH. Mira dicis Fracaſtori. F. Mira quidem. ſed ſtatuamus hoc primum, ita homini dandam fuiſſe fœlicitatem, ſicuti & angelo, ſi modus eſſet in homine. Placet ne, vt ita ſtatuamus? RH. Nihil prohibet. F. Modus ergo, quo dari poſſet ea fœlicitas homini, nec ignotus Deo erat, neq; difficilis, ſi hominis animum immortalem, atq; ęternum feciſſet, & naturę parte eiuſdem cum angelo. Sic enim, vbi ſeparari contigiſſet à corpore, eodem modo beatus fieri, quo & angelus, & per eandem gratiam poterat. immortalem autem in homine facere animum vel facillimum Deo erat, qui & æternos cœlos, & alia multa fecerat, & omnia poteſt. Hoc ergo pacto alteri parti, de qua dubitabas, ſatisfactū exiſtimo. quo ſcilicet modo mortuo homini poterat ea fœlicitas dari.

Nunc de altera dicamus, quomodo & viuo conceſſa fuerit. Verum, qui tantum gratiæ habiturus eſſet, vnus tantum ex omnibus hominibus fuit, is ſcilicet, qui perfectiſſimus omnium futurus eſſet, quiq; eam obiturus operationē, quæ poteſt in ea ſpecie perfectiſſima eſſe. talis autē eſt vita illa, quæ ſpiritus vita dicitur, in qua nihil caro poteſt, ſed ſpiritus tantum viuit, & Deo ſimilis fit. Eiuſmodi autem hominē in humana ſpecie fore oportebat, tum quia in omni ſpecie vnum inueniri neceſſe eſt, quod perfectiſſimum in illa ſit, & perfectiſſimam operationē obire poſſit: tū quòd, ſi hic non fuiſſet, fœlicitas illa, quam diximus dandam fuiſſe homini, dari vllo pacto non potuiſſet, ne etiam mortuo. Nulli enim mortuo datur, qui viuens, ſpiritus vitam non vixerit: quod ſpecies hæc per ſe mereri atque aſſequi non poterat ſine hoc, de quo loquimur, perfectiſſimo, & diuino homine.

De cuius hominis ortu, ſi me percūcteris, ego nihil aliud habeo, quod dicam, niſi quòd quatuor modis imaginari poſſumus hominem fieri. Vnus eſt, ſi ſine mare &

De Chri origine, ac eius bītudine.

fœmina

ſœmina oriatur ex ijs ſeminibus, & principijs, quæ in ſinu, & complexu elemento- C
rum ſunt. Alius eſt ortus è mare tantũ ſine fœmina, hoc eſt ex ijs principijs, & ſeminibus, q̃ iam in homine facta ſunt: ĩ quo & materia, & gignens calor adeſt, nec quicquam deeſt, quod ad generationem conducat. Tertius modus eſt ille, qui communis eſt & conſuetus, ex mare & fœmina. Quartus vero eſt è fœmina tantum abſque mare. Tot ergo & non plures imaginari poſſumus gignẽdi hominis modos. At vero tres primi fieri quidem poterant ſecundum naturam, ſed nullo pacto poterant cõuenire perfectiſſimo illi, in quo caro nihil poſſet. Omnes enim cũ è facultate elemẽtorum originem traherent & ſecundum materiam, & ſecũdum gignentem ſpiritum, neceſſe erat, quod factum fuiſſet, naturam elementarem, & terrenam ſapere: quæ per ſe imperfecta eſt, nec poteſt illam obire vitam, quæ neceſſaria eſt ad beatitudinem conſequẽdam. Solus igitur quartus ſupererat modus: ſed nec ille conuenire poterat ſecundum naturam pro gignẽdo perfectiſſimo homine. Nam, quanquã forte è fœmina poterat materia cõmode ſuppeditari, agens tamen & gignens nõ aderat. In fœmina enim ſola non ſunt ea principia, & ſemina, quæ gignere poſſint. Hũc tamen modum ſapientiſſimus Deus elegit: atque è puriſſima, ac ſanctiſſima virgine materiam aſſumens, loco genitiui ſpiritus, qui deerat, ſanctiorem ipſe & magis diuinum ſpiritum indidit: hominemq; eum fecit, in quo nihil poſſet caro, nihilque eſſet, quod ad terrenos impulſus incitaret. Siquidem oĩa in eo perfecta a perfecto parente fuerant data, propter quæ & perfectiſſime vitam illam exegit, quæ ſpiritus vita dicitur. Hũc ergo Deus optimus, vtpote filium coeſſentialem ſibi, & coæternũ, hoc vero modo hominem factum adeo amauit, vt ſeſe illi cognoſcẽdum perfectiſſime dederit: cognoſcendum autem non tantum per ſpecies, & rerum ſimulachra, vt D
cæteri cognoſcunt homines, ſed per ſubſtantiam propriam ipſius Dei, in qua cognitione beatitudo conſiſtit. Hic ergo (vt ad rem noſtram reuertamur) viuẽs in Dei maximi cognitione atque intuitu fœliciſſimus ſemper fuit: ac eius vitæ, quæ ſpiritu fit, & exemplum, & caput, & magiſter fuit: è cuius meritis & nos alij promereri potuimus gratiam eius fœlicitatis, quam poſt mortem tantum conſequi datum eſt nobis ſuperſtite animo, qui ob id immortalis eſt factus. Si igitur ratio hæc Turri de anima à fine hominis ſumpta in ſuum ordinem redigenda eſt, ita quidem conſtituetur, vt primum conueniens fuerit in vniuerſo eſſe naturam aliquam, quæ Deum maximũ eius operis authorem noſceret: noſceret autem, non vt laudaret, aut vt admiraretur, ſed vt amaret, coleret, & imitaretur, fieretq; illi ſimilis. Hoc autem ſi datum fuiſſet, decens quoque erat, & Dei optimi bonitati conueniens reliqua etiam dari, quæ poterant communicari. Poterat autem perfecta cognitio, perfectus amor, & cultus, atque imitatio, & demum beatitudo. Quare & hæc communicanda fuere. Communicari autem vlli naturæ non poterant, niſi æternæ & immortali aut ſecũdum ſe totam, vt angelo, aut ſecundum partem ſui nobiliorẽ, vt homini. Pars autem nobilior eſt animus, & intellectus. hic ergo æternus, & immortalis eſt factus.

RÕ ſecunda hæc à motu ſumitur.

Sed nos iam, quia in his multũ ſumus immorati, ad alia trãſeamus, ſi placet. RH. Placet quidem, quoniã res hactenus bene acta videtur. F. Pertranſeuntibus igitur nobis ad alia in primis eſt ſtatuendum, eorũ, quę mouẽtur, alia moueri, non vt hic ſit eorum finis, ſed vt quieſcãt, quaſi motus ijs accidat, & non per ſe inſit: alia vero moueri, vt moueantur, non vt à motu quieſcant, quibus moueri per ſe ineſt, & (vt dicunt) eſſentialiter. RH Ita prorſus. F. Quæ igitur mouẽtur p accidens, vt ſcilicet quieſcant, nonne omnia corruptibilia ſunt? RH. Omnino. F. Potes ne

dicere,

Quæcunque mouẽtur, vt q[uie]ſcãt, corruptibilia ſũt, & cõuerſo.

A dicere, cur ita ſit? RH. Quid niſquando omnia hæc, quæ mouentur, vt mox quieſcant, omnia vim aliquam paſſa ſunt, & extra naturam propriam ſunt cõſtituta. Vnde & ob id mouẽtur, vt acquirant id ſibi connaturale, quo carent. Talia autem, quę vim pati poſſunt, omnia corruptibilia ſunt. F. Recte dicis omnia, quæ mouentur, vt quieſcant, corruptibilia eſſe. Si ergo & conuerſum proponam, id eſt, quæ corruptibilia ſunt, omnia moueri, vt quieſcant, quid reſpondebis? RH. Et hoc concedam, quia corruptibilia omnia aut elementa ſunt, aut ex elemẽtis, hæc autem ſi mouentur, mouentur, vt quieſcant. F. Vide igitur Turri: ex his ſequitur, vt, quę per ſe mouentur, hoc eſt, non, vt quieſcant, omnia ſint incorruptibilia. ſi enim ſint corruptibilia, dictum eſt corruptibilia omnia moueri, vt quieſcant, quare, ſi aliqua per ſe mouentur, incorruptibilia eſſe neceſſe eſt. Item & illud ſequitur, vt ſi qua incorruptibilia ſint, ſi mouentur, mouẽatur quidem per ſe vt ſcilicet mouẽatur, non, vt quieſcãt. Si enim, vt quieſcant, dicas moueri, iã corruptibilia erũt per ea, quæ dicta ſunt. RH. Sequi quidem videntur omnia hęc. Verum cum moueri multipliciter dicatur, (nam & quod generatur, & loc mutatũ, & alteratur, & quod intelligit, omnia moueri dicuntur) ſtatuẽdum eſt à te, de quo motu hęc dicas. F. In omni quidem motu vera eſſe videntur, quæ dicta ſunt. In primis enim ſi motum generationis ſpectemus, materiam videbimus per ſe, & ſemp moueri, & modo hoc, modo illud fieri, & nunquam quieſcere, eãdem & æternam, & incorruptibilem eſſe. At ſi & locales motus conſideremus, deprehendemus, quæ per ſe mouẽtur, & ſemper moueri, & æterna eſſe, quales cœleſtes orbes viſuntur: reliqua vero, quæ per accidens mouẽtur, vt quieſcant, corruptibilia eſſe. Similiter, quæ alterantur, ſe habent. corruptibilia enim

B ſunt, & mouẽtur, vt quieſcant. RH. Enimuero ita eſt. F. At vero & ijs motibus, qui ſpirituales dicuntur, idem eſt videre in ijs mentibus, quæ ſe ipſas mouent, & intelligunt, tum & æternæ quoque ſunt. Quapropter conſtanter poſſumus in vniuerſum ſtatuere, quæ per ſe mouentur, & iccirco ſemper mouentur, incorruptibilia eſſe, quæ vero per accidens mouẽtur, vt ſcilicet quieſcant, corruptibilia. Tum & incorruptibilia per ſe moueri, & ſemper: corruptibilia vero moueri, vt quieſcãt. RH. Videtur. F. His ergo ſic conſtitutis ad animam noſtram deſcendamus, eam dico, quæ intelligit, & vniuerſalia ſpeculatur: & videamus in quo genere ponere illã debeamus. conſtat enim & ipſam moueri intelligendo. Vtrum igitur in genere eorũ illam ponemus, quæ per accidens mouentur, vt quieſcant ſcilicet: an eorum, quę mouentur, vt moueantur, & per ſe non quieſcũt? Quid ergo videtur tibi dicendum? RH. Ego quidem nullum horum aſſeuerare audeo. ponamus autem vtrunq;, vt videamus, quid ſequatur ex vnoquoque. ac primum, ſi placet, ponamus animam eſſe in genere eorum, quæ mouentur, vt quieſcant. F. Ponamus quidem, ſed neſcio, quomodo recte ponemus. Si enim intellectus eſt omnia fieri, & nullam habet naturam, niſi quod potẽtia eſt, videtur quidem talis eſſe qualis, & materia ſe habet in generatione. Quare, ſicut illa ſemper moueri dicta eſt, & ſemper perfici, ſemper perfecta eſſe, ita & intellectus eorum eſſe dicetur, quorum natura eſt, vt ſemper, & per ſe moueantur. Nullam enim differentiam habet aliam à materia niſi quòd hæc omnia fit generatione, ille omnia intellectione, quæ generatio quædã eſt. Pręterea, ſi moueretur intellectus, vt quieſceret, oporteret per quietem illam acquirere aliquod eſſe, in quo cum ſit, nihil vltra appetat. At nullũ tale eſſe habere poteſt intellectus. quolibet enim acquiſito, nihilominus inclinatio, & appetitus ad alia nõ eſſet. Quare talis videtur eſſe intellectus, qualis & materia, & cœlum, quæ non vno vnquã in eſſe

Intellectus aſſimilatʳ materię in generatione.

& ſitu manét,ſed vno habito ad alia parantur,contrario modo,ac illa ſe habent,quę C
mouentur, vt quieſcant. quodam enim certo parto non vltra appetunt. Si igitur
ita videtur tibi, nos ad aliam partem ponendam tranſibimus. RH. Videtur qui-
dem. Verum eadem & de ſenſu,& phantaſia dici poſſe videntur:nam & hæc in poté
tia ſunt ad ſua ſenſibilia,& ab ijs ſemper perficiũtur,ſemper perſecta ſunt,nec vnq̃
finem ſaciunt. F. Minime quidem ita eſt Turri,ſed & ſenſus;, & phantaſia mouẽ-
tur,non,vt ſemper in motu ſint,ſed vt quieſcant.Nihil enim,quod ſatigatur in mo-
tu,poteſt habere motum per ſe & eſſentialem,vti finem.at ſenſus,& phantaſiã ma-
niſeſtum eſt ſatigati,& amare quietem: ſiquidem & multa ſenſibiliũ per diſplicen-
tiam recipiunt,vt,quę excellunt, & his receptis inſeriora nõ poſſunt vltra recipere.
Cuius cauſa eſt,quòd corũ motus non ineſt illis per ſe,vt finis,ſed parto vno ſenſibi
li in eo quidem ex ſe quieſcerẽt,nec vltra appeterent. Quòd ſi ad alia,& alia ferant',
icc irco ſit,quod ordinati ſunt in intellectum:qui cum ex ſe finem non habeat,cogit
& ſenſus in alia,atque alia ſerri.Propter quod ſolus ille ſemper mouetur, & ſem per
perfici vult,nec vnq̃ ſatigatur in eo motu per ſe, nec diſplicentiã vnq̃ recipit intelli-
gibilium,quę eo etiã magis appetit,quo perfectiora,& excellentia ſunt magis. vnde
nec minus icc irco poteſt inſeriora recipere.Quamobrẽ Turri non poſſumus partẽ
hãc ponere,ꝙ intellectus moueatur,vt quieſcat,ſi eius natura eſt omnia fieri,& par-
to vno non in eo quieſcere,ſed perpetua quadam appetitione ad alia,& alia ſerri.

Intellectus in eorũ gene re eſſe videt', quę ꝑ ſe mo- uentur, non vt quieſcant, ſed moueantur.

Si igitur ſatisfaciunt hęc,iam ponemus & alteram partem,intellectũ ſcilicet eſſe
in genere eorum,quæ per ſe mouentur, vt moueãtur. RH. Ponamus quidem : ſed
video te id ſtatim illaturum,vt æternus,& incorruptibilis ſit intellectus, propterea
quòd conceſſimus,quæ per ſe mouentur,eſſe incorruptibilia, & corruptibile omne D
moueri,vt qeſcat:quæ rurſus cõſideranda ſunt.Fortaſſe enim non recte cõceſſimus
conuerſum illud,quod fuit,corruptibile omne moueri,vt quieſcat. Siquidem nihil
forte prohibet aliquid corruptibile moueri in aliquo genere motus, vt quieſcat, in
aliquo,vt non quieſcat.Nos autem ſimpliciter conceſſimus,quod in vniuerſum cõ-
cedendum non erat.Quare poteſt intellectus motu alterationis moueri,vt quieſcat,
motu vero intellectionis,vt non quieſcat:ex quo tamen non ſequitur,vt incorrupti
bilis ſit,niſi ſimpliciter talis ſit,vt moueatur propter quietem.Nam videmus & cor
motu locali moueri ſemper,corruptibile tamen eſſe,quòd motu alterationis quie-
ſcit.Similiter &,quod nutritur,ſe habet.Semper enim mouetur,& tamẽ corrupribi
le eſt,eo ꝙ motus alterationis ad quietem ſit. F. Ita ne Turri illudit Dęmon tuus,
& nunc negat,quod tu paulo ante cõceſſiſti, ſperans obiectis quibuſdam tenebris
euadere,velut loligo,& nõ euadet tamen?Monſtro enim ſimile eſt, qđ dicis,aliquid
eſſe,quod in vno genere motus moueat',vt quieſcat,in alio,vt non quieſcat.Sic enim
vnum & idem haberet conditiones corruptibilis, & incorruptibilis: quod eſſe non
poteſt,præſertim ſi alter motus ſit eius rei finis per ſe, & eſſentialis Si enim huius
finis ſit moueri,vt quieſcat,corruptibile id erit:ſi vero vt non quieſcat,erit incorru-
ptibile. Igitur proptia intellectus operatio cũ ſit omnia fieri per intellectionem, &
ſemper perfici,ſemper perſectum eſſe,& nunq̃ quieſcere, proculdubio idem de in-
tellectu dicendũ erit,quod de materia, & vtrunque incorruptibilem, & æternum
eſſe. Quæ vero de corde,& nutritione dicebas,nihil nos oppugnãt.Cor enim duos
habet motus,& vtriſque finis eſt quieſcere:ac quieſcit etiam quãtum datur:ſed no-
ua neceſſitas extrinſecus veniens facit,vt non diu quiete illa frui poſſit. quare rurſus
mouetur.vnde videtur ſemper moueri.Non eſt autem hoc niſi per accidens,nõ per
ſe.

A ſe. Nutritio vero & ipſa quanquam ſemper aliqua in parte fiat, finem tamen habet vnaqueq; pars, ad quam fit aggeneratio, & quieſcit. Quare in vniuerſum Turri verũ eſt, omne, quod ex natura mouetur vt quieſcat, corruptibile eſſe, & omne corruptibile moueri, vt quieſcat. Item omne, quod ꝑ ſe mouetur, vt nõ quieſcat, incorruptibile eſſe, & omne incorruptibile, ſi mouetur, moueri, vt non quieſcat. Quibus ita ſe habentibus, ſi natura intellectus conſideretur, videbimus ipſum in genere illorum eſſe, quæ per ſe mouentur, vt non quieſcant in aliquo eorum, quæ acquiruntur. acquiri enim in omni motu aliquid neceſſe eſt. ſed vltra appetere conſueuere, quæ per ſe mouentur, vt moueantur. quare & incorruptibilem ponere intellectum debemus, & patem habere cum materia conditionem. Hæc ratio Turri ab Ariſtotele verbo vno tacta videtur, ꝙ forte vulgatiſſima inter Academicos eſſet ab Alcmeone in ipſos deriuata, verum ab ijs adeo accepta, & approbata, vt ſemper, vti inconuincibilis, habita ſit: quanq̃ illam aliqui alio modo deducant minus (vt arbitror) efficaciter.

Sed nos iam & peripatetice quædam referamus, quę video à vobis fortaſſe deſiderari. RH. Ita ſane. F. Potes ne igitur Turri dicere, quænã ſit natura materiæ? dico autem materiam illam, de qua paulo ante diximus, quę ſubiectum generationis eſt. RH. Poſſum equidem, ſi verum eſt, quod aiunt, nullam aliam habere naturã, niſi ꝙ potentia eſt. F. Ad quæ autem eſt potentia? RH. Ad ſuſceptibilia per generationem. F. Nullum igitur habebit ipſa ſuſceptibilium per generationem. RH. Sequitur. F. At quæ nam ſuſceptibilia ſunt per generationem, nonne formæ, quæ materiales dicuntur? RH. Omnino. F. Nullam ergo habebit per ſe materia materialem formam. RH. Nullam prorſus, ſi addas omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles. Si enim non hoc addas, ſequitur tãtum, vt materia nullam habeat materialium formarum, quæ ſuſceptibiles ſint. F. Recte dicis. Si ergo & de intellectu, proportione quadam petiero, quam nam ipſe naturã habeat, quid dices? RH. Nullam habere aliam naturam dicam, niſi ꝙ & ipſe potentia eſt ad ſuſceptibilia per intellectionem. F. At quænam ſuſceptibilia ſunt per intellectionem, nonne formæ materiales? RH. Vtique. F. Sequitur ergo, vt intellectus nullam habeat materialem formam. RH. Sequitur quidem, ſi & hic addas, omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles ab intellectu: alioquin non ſequetur, niſi illas nõ habere, q̃ ſuſceptibiles ſunt. F. Quid ergo prohibet, ne addamus omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles? RH. Hoc quidem prohibet, quòd ſuſceptibiles tantum ſunt formæ illæ, quæ ſpecies proprias habent: Quæ vero non habent, ſi intelliguntur, intelliguntur per ſpecies alienas. Multæ igitur ſunt materiales formæ, quæ ſpecies nõ habent: qualis forte eſt ſubſtantia, quatenus ſubſtãtia, vt declaratũ à Turrio fratre in receſſibus Baldi fuit. Si igitur ponamus intellectum eſſe ſubſtantiam, & materialem formam, ſuſceptibilis quidem non erit, eo quòd ſpeciem propriam non habet, ſed intelligitur per alienas. Quare, ſi accipias omnem materialem formam ſuſceptibilem eſſe, male quidem acceptum erit, ſiquidem nõ tantum intellectus, ſed neq; vlla ſubſtãtia ſuſceptibilis eſt. Si vero accipias formam omnem, non ſequitur intellectum nullam eſſe materialium formarum. Præterea formarum, quæ ſunt in materia, aliæ ſunt ſingulares, aliæ vniuerſales. ad ſingulares autem non eſt in potentia intellectus, ſed ad vniuerſales tantum, contrario modo, ac materia ſe habet, quæ ad ſingulares quidẽ potentia eſt, ad vniuerſales non niſi per accidens. Nihil igitur prohibet materialem formam eſſe intellectum, ſed ſingularem. quare nec ipſam ſuſcipere, ſed vniuerſales tantum formas.

Peripateticorũ ſuaſio de animorũ immortalitate ex ꝓportione intellectus ad materiam accepta.

Intellectus quidditas.

Num pro intellectiõe obeũda melius ſit intellectũ omni carere forma, an partim habere, partim nõ habere.

Poſtremo & illud operęprecium eſt conſiderare, vtrum pro intellectione obeunda melius ſit intellectũ carere forma omni, & ſpecie, ceu tabulam (vt aiunt) eraſam, in qua nihil depictum ſit: an partim habere, partim non habere, eſſe autem potentia ad omnes naturas, & formas, ſed qua nõ habet, non autem qua habet, quemadmodum & ſenſus. Si enim tactum conſideremus, ille quidem ex calido, & frigido, & humido conſiſtit: idem quoque calidum, & frigidum, & humidum recipit, & dijudicat, ſed qua non habet, quo ſcilicet vel gradu, vel parte non habet. Oculus porrò luce multa, & colore participat, q̃ nihilominus lucẽ ſuſcipit, & colores. Lingua quoque, q̃ ſapores omnes percipit, ſaporis expers non eſt. Quid ergo prohibet, ne & intellectus quoque ſit talis, & partim formæ materialis ſit particeps, partim non: ſitq́; in potentia ad naturam illius formæ, ſed qua non habet, qua vero habet non ſit in potentia? quod iure factum à natura videtur. ſic enim maxime poteſt intellectus cognoſcere ſpecie, quę extrinſecus eſt, veniente ad ipſum, quę vnum facta cum ſpecie, quę introrſum eſt, excitat animam, & intellectionem cauſat. propter quod videtur Plato facere animam ex omnibus conſiſtẽtem. Ad propoſitum igitur reuertẽtes dicimus quodammodo verum eſſe omnem materialem formam ſuſceptibilẽ eſſe, qua ſcilicet parte non habetur, quodammodo non verum, qua parte habetur: & ſic intellectus omnia quodammodo fieri poteſt, quodammodo non omnia. F. Egregie quidem Turri fungeris officio tuo. ego itidem conabor, vt meo fungar & ipſe. Nam primum nihil officit, quod dicebas, ſubſtantiam non habere ſpeciem propriã: quare nec intellectum eſſe ſuſceptibilem, quãquam forma materialis ſit. Nam, quãuis detur hoc, quod nihilominus dubium eſt, ſemper tamen cum ſurma qualibet materiali coniuncta eſt ſua qualitas propria, & inſeparabilis. Scis enim, quantum de qualitatibus inducitur in ſubiectum aliquod, tantundẽ & de elemento proprio induci. Si igitur intellectus ſit forma materialis, ſiue ſubſtantia habeat, vel non habeat ſpeciem propriam, ſequetur quidem nõ poſſe fieri omnia, nec in potẽtia eſſe ad omnia: ſiquidem ad eam qualitatem, quæ coniuncta eſt cum ea forma, & inſeparabilis eſt, non eſſe poteſt in potẽtia, quam iam habet. propter quod rectè Ariſtoteles dicebat, ſi intellectus abſtractus non eſſet, eſſet vtique calidus, aut frigidus; innuens nõ poſſe eſſe in potentia ad qualitatem, quæ inſeparabiliter ipſum cõſequeretur. Neq; eadem ratio eſt ſenſuum, & intellectus. ſenſus enim natura nõ eſt, vt omnia fiat, ſed certa tantum. quare conſtare poteſt è calido, & frigido, & rurſus calidũ & frigidum ſuſcipere, quę nõ habet. ſat enim ſenſui eſt, ſi nõ ſuſcipiat, quod habet, nec ſimile, ſed hoc iudicet alius ſenſus. neq; enim vnuſquiſq; ſenſus habet omnia ſuſcipere, & iudicare, ſed ſenſus in genere. At intellectus nõ talis eſt, ſed vnuſquiſq; ſigillatim intellectus ex ſe in potentia ad omnia eſſe debet, & omnia poſſe ſuſcipere, quoniam ſimpliciter eſt in potentia intellectus ad omnia nõ ad certa ſolum. Ex quo etiam ſequitur, quòd pro cognitione obeunda longe melius ſit intellectum eſſe tãquam tabulã raſam, & nihil habere materiale, quàm partim habere, partim nõ habere: de quo dubitabas. Si enim partim habeat alicuius formæ, ad illam non eſſe poteſt in potentia, neque ad conſimilẽ: quod contra naturam intellectus eſt, cuius eſt omnia fieri ſuſceptibilium. Si igitur ſuſceptibilis per naturam eſt ea, quæ habetur, pars formæ, cur ſuſcipi non debeat, & poſſit? Quare, ſi natura intellectus talis eſt, vt à principio dixiſti, vt in potentia ſit ad omnia ſuſceptibilia per intellectionem per ſe, cõcludendum eſt nobis per ſe nullum habere ſuſceptibiliũ: quod quidẽ non erit, ſi calidus, vel frigidus per ſe ſit. Quod vero dicebas ad ſingulares formas nõ eſſe in potẽtia intellectum,

Aĩa eſt oĩa quodammodo, & nõ oĩa quodammodo.

ex

A ex dictis à Turrio fratre conuincitur non eſſe verum. Siquidem vniuerſale abſtrahitur à ſingularibus, quæ nota eſſe oportet. Conſtare autem intellectum ex perfectionibus rerum omnium, vt Timæus videtur ſignificare, bonum habet ſenſum, vt talis ſit excellentia quadam, & virtute, non ꝙ cõfletur ex mixtione rerum. Quod vero dicebas conferre ad intellectionem, vt partim habeat, partim non habeat qualitates rerum, eo quòd extrinſeca ſpecie, & intrinſeca vnum fiat, quod excitet animum fortius, nullam habet neceſſitatem, quin potius impedimentum. Quod enim intus eſt, prohibet nõ ſolum ſe recipi, ſed & omne cõſimile: vt in ſenſibus apparet. Quòd ſi ex ijs duabus ſpeciebus vna fieret, quæ fortius moueret, & excitaret, oporteret & idem in ſenſibus fieri, & ſimilia poſſe apprehendi: quod quidẽ minime fit. Si igitur omnia fieri debet intellectus, & in potentia eſſe ad omnia ſuſceptibilia, ſeparatum & abſtractum eſſe neceſſe eſt. Atque hæc quidem ſunt, quę de peripateticorum penu educi poſſe videntur: in quibus ſiquid addubitas, ꝓferre profecto licet. RH. Non pauca certe ſunt Fracaſtori, quæ, ſi cõtentioſi eſſe velimus, poſſint adhuc in dubium verti: verum & hæc, & alia quædam ego vnũ, vt dicitur, in faſcẽ collegi, quæ ad poſtremũ reſeruabo, ne ſermonem tuum tam crebro interrumpam. Quare interea, ſiqua alia habes, quę oſtendant animi ęternitatem, illa ꝓſequere. F. Bene eſt Turri, vt ita faciamus. ego autem & alia multa habeo, quæ adducam. Verum, ne plus æquo moleſtus videar, multa cenſeo eſſe prætermittenda, quædam tamen prędictis annectenda. Neq; enim nũc referam, quòd facultatis materialis nõ eſt poſſe ſe ſupra ſeipſam, & ſupra propriam operationem reflecti, vt in ſenſibus eſt manifeſtum. Nec dicam, quæ è materia ſunt, ſingulare quidem ipſum apprehendere, vniuerſale autem non

Intellectus abſtract' eſt.

Immortalitatis animorũ collige rationes.

B poſſe. Nec adducam ingenitum illum appetitũ animi noſtri ad altiſſimas cauſas, & ad diuina tum inquirenda, tum & fruenda: indicia quidem manifeſta ſupra elemẽtorum conditionẽ eſſe, quod tanta appetit, quaſi propenſione quadam in propriam patriam feratur. propter quod nec contemnendum eſt, quod phyſiologi dicunt, figuram ſoli homini fuiſſe erectam à Deo datam, quò perpetuo videret, & cognoſceret patriam, atq; originem ſuam. Tacebo etiam ſignum illud, quod Plato ſolebat dicere indicium animum noſtrum per ſe abſtractum eſſe à corpore, quòd tũ maxime lætatur, cum maxime ſeparatur à ſenſibus, atq; in ſeipſum redit. Nec repetam, quæ Turrius tuus tam mira de ſomnijs retulit, de vaticinijs, & prędenſionibus alijs: quæ quidem neq; à nobis inficianda ſunt, neq; in caſum, & fortunam referẽda, ſed in altiorem certe cauſam: quam ſi fuerimus recte cõtemplati, aperte quidem videbimus affinitatem quandam & cognationem habere cum diuinis animum noſtrum.

Quę vero prędictis annectenda videntur, & nullo pacto prætereũda, duo ſunt. Alterum eſt, quòd, ſi oſtendero operationem quandam in homine eſſe, in qua nihil cõmunicet corpus, ſed propria animi ſit, procul dubio confitẽdum erit naturã animi ſeiunctam per ſe, & abſtractam eſſe à corpore. Alterum eſt, quòd, ſi & illud mõſtrauero, omnia, quæ ſub Luna ſunt, corpora, & omnia quæ ſupra, gratia intellectus humani facta eſſe, & hunc eſſe illorum finem, neminem fore arbitror, q opinari poſſit tot & tanta gratia rei vilis & caducæ facta eſſe, ſed magis diuinum eſſe, quod illorum ſit finis. Sed iam age iſtęc demonſtremus. Primum autem nõ negare te exiſtimo, ſi vlla erit animi operatio, in qua non communicet corpus, naturam animi per ſe abſtractam eſſe à corpore. RH. Minime quidem negabo, quãdo & hoc philoſophi omnes concedunt. Sed quænam erit illa animæ operatio, in qua non cõicet corpus? F. Illa ò Turri, de qua paulo ante dicebamus, vita ſpiritus, per quã homo rena-

Ariſto. ſnĩa de aĩæ ſempiternitate ex primo libro de Anima.

Vita ſpũs, & ſanctorum.

ſci,& nouus fieri dicitur,quaſi corporeũ omne exuerit, ac totus ſpiritu quaſi Deus, C viuat. Vitam autem ſpiritus dico virtutes ipſas,non quidem illas,quas ſolemus nobis aut propter gloriam quãdam,aut vtilitatem parare, ſatis quidem infirmas ac labiles,ſed heroicas illas conſtantes & inconcuſſas, propriũ virtutum finem habẽtes: per quas corpus hoc Deo mactantes,quaſi extra corpus, cum illo viuimus, & ſemper ſumus:cum illo ambulamus,loquimur, comedimus, & omnia facimus: nobis natos non arbitramur, ſed illi ſoli: nobis nihil tribuimus, ſed omnia illi, & gloriæ eius:in paupertate diuites,in diuitijs pauperes,nobis in tormentis, & cruciatibus; & ignibus exultantes: propter ipſum rerum omnium ac vitæ etiam prodigi: nihil amantes,nihil odio habentes,niſi quod ipſe amarit, aut oderit: in ſimplicitate prudentes,iuſtitiam,pietatem,& veritatẽ colentes:propter quæ multi meruere ab hoĩbus ſancti, & diuini vocari,à Deo autẽ multipliciter donari, alij prophetandi gratia, alij morbos,& dęmones eijciendi,alij miracula etiam faciendi. Talis in primis fuit ſanctiſſimus ille, de quo à principio diximus,Dei filius:poſt ipſum, quicunq; illum ſecuti,atq; imitati potuere hanc vitam ſpiritus viuere,in qua caro, & corpus nullam Turri ſocietatem habent, immo naturam, & propenſionem protſus contrariam. Reliquum eſſet alterum etiam illud,quod promiſimus,demonſtrare,omnia ſcilicet alia corpora propter humanum animum eſſe facta:ſed hoc ad poſtremum relinquemus,vbi de nobilitate animi noſtri diſſeremus. Atque hæc ſunt,quę de animi noſtri æternitate dicenda pro tempore mihi viſa ſunt. Reliqua ſilẽtio inuolui miro, neſcio quo,deſiderio affectus audiendi illa, quæ tu vno in faſce collegiſſe dixiſti. Veruntamen,quoniam pugnandum nobis video, bene erit, vt per pueri noſtri muſicam aliquantiſper reaſſumamus vires,quo alacriores pugnam ſuſtineamus. Igitur,cytharã D cùm accepiſſet puer,ac ſuauiter tetigiſſet,mox in hunc modum cecinit.

PSYCHE.

Hu: Amor ò dilecte,ades ò dilecte Cupido,
Formoſum tua te Pſyche formoſa requirit,
Et poſcit te Dia Deum, puerumq́, puella.
O tibi tam ſimilis ſit te peramatq́, cupitq́,
Nonne & amabis Amor illam,cupiesq́, Cupido?
Eſt eadem nobis patria:eſt cęleſtis origo
Ab Ioue: nos terris pariter,nos æthere in alto
Verſamur pariter,coniunctaq́, munera obimus.
Ipſa bonum pulchrumq́, modis in pectora miris
Inſinuo, tu corda feris, tu ſuggeris ignes,
Accendisq́, ardore nouo: genus vnde animantum
Concipitur, creſcitq́, ſua & connubia iungit.
Me miſeram,quòd & ipſa meis in me artibus vſa
Ah nimium tenera,& pulchro nimis apta moueri,
Vt te conſpexi,Vt noui, pulcherrime rerum,
Continuo facibusq́, tuis, & Amoris amore
Exarſi.iuuat hoc, paribus ſi & tu ignibus ardes.
Tolle puer vittas, atque in me lumina ſolue,
Nempe & amabis Amor pulchram, cupiesq́, Cupido.
Ipſa tibi tenuem, qua cingas tempora, vittam
Intertexam auro, & molli bombyce laboro:

Pictus

A *Pictus vbi Narciſſus hiat, Meander oberrat.*
Hic ego te latas terras, atq; alta volatu
Nubila tranantem fingo, & maria vda ſecantem:
Cuncta tibi imperio ſubdentem, hominesq́, ferasq́,
Et pictas volucres, &, quæ nant æquore, monſtra.
Dijs quoque nec parcis. curru rex Iuppiter aureo
Inuebitur, cinctus humeros & brachia ferro.
Quos inter tua Pſyche etiam religata cathenis
It mœrens, ſequiturq́, tuos captiua triumphos.

Hæc cum cecinisset puer, nos rurſus ſermonem ſuſcepimus. F. Iam ergo Turri tuum eſt ea proferre, quæ ad poſtremum vno in faſce reſeruari dicta ſunt. Ego enim iam explicaui ea, per quæ vnuſquiſq;, vt arbitror, bene inſtituti animi pſuaderi poſſit diuinum immortalemq́; eſſe intellectum in nobis. Supereſt nunc, vt & ad ea reſpondeamus, per quæ diſſuaderi quis poſſit. RH. Hoc quidem ſupereſt: verũ, quæ ipſe adducam, Dijs teſtibus ſyluæ huius ita adducta eſſe volo, vt non oſtendant, quẽadmodum prędixi, quid animo ipſe ſentiam, ſed vt à te ex vmbra quadam educta animi noſtri dignitatem valeant demonſtrare. Quæ vero Fracaſtori negocium mihi hac in re faciunt, hæc ferè ſunt. In primis enim, ſi ęternus ponatur intellectus in nobis, quærendum illud eſt, vtrum ille aſſiſtat nobis, quemadmodum nauta, vt aiunt, naui, an magis noſtri ſit ita pars, vt eſſe illud, quod quiſq; habet, ab illo detur. tu ergo quid horum putas? F. Nihil aſſeueremus Turri, ſed more inquirentiũ ponamus vtrunq; ſeorſum, vt videamus, quid inde ſequatur: quemadmodum ſæpe eſt factũ.

Eorum argumentorũ ſolutio, p quę alicui videri poſſet nõ eſſe aĩos imortales.

B Quare, ſi placet, ponamus primum aſſiſtere. RH. Placet quidem: ſed illud primo ſequetur, vt duo illa diſtincta ſint, qđ aſſiſtit, & cui aſſiſtit, vt Socrates, &, qui Socrati aſſiſtit, intellectus. F. Omnino. RH. Socrates igitur, qua Socrates eſt, & eſſe ſuũ per ſe habet, periturus ne ipſe eſt, an & ipſe immortalis? F. Periturum arbitror. ſi enim ſit æternus, rurſus de intellectu eius proprio quærere habebimus, vtrum aſſiſtat, vel non. RH. Recte dicis. Si igitur periturus ipſe eſt Socrates, in primis ſpes illa perijſſe videtur, quam pauloante dicebas eſſe hominis finem. Si enim Socrates, qua Socrates eſt, interiturus ipſe eſt, quid ad ipſum, quòd intellectus, qui ſibi aſſiſtebat ſit ſaluus? quemadmodum ad nauim, quæ in profundum mergitur, nihil facit, quòd ſuperſtes ſit nauta. F. Videtur. RH. Præterea aſſiſtens hic intellectus, aut ergo vnus in oĩbus, & cõis, vt quidam è peripateticis tradunt, vel ſuus cuiq; eſt aſſiſtens intellectus. Si igitur eſt vnus in oĩbus, monſtrum profecto maximum audire mihi videor, quod etiam abſque neceſſitate inducatur. Quid enim mõſtroſius dici põt, q̃ intelligere me per aliquid, qđ non ſit mei pars? de quo dici fortaſſe poſſit quomõ ipſum intelligat, quo autem pacto intellectionem ſuam mihi communicet, nec dicere quidem poſſumus, nec imaginari. Induci præterea abſq; neceſſitate videtur. Si enim Socrates, qua Socrates eſt, & ipſe intelligit, quærere licet, vtrum eadem intelligat, quæ & intellectus ille aſſiſtens, an alia. Siquidem eadem intelligit, ſuperfluus eſt alius intellectus; ſi vero alia intelligit, quænam ea ſunt? Si enim dicis vniuerſalia ea eſſe, hoc certe verum non eſt, quando ſatis declaratum à fratre Turrio fuit nos poſſe vniuerſalia per nos facere abſque vllo forinſecus aſſiſtente intellectu. Quare, quoniam & per hęc, & per alia monſtrum hoc ſatis exploſum fuit à Baldo, nunc quoque explodatur è Caphijs tuis, ſi placet. F. Placet quidem. RH. Si vero non vnus eſt & communis omnibus intellectus ille aſſiſtens, ſed cuiq; aſſiſtens ponatur, eaſdem

Num intellect' coniungat' corpori, vt nauta naui, an ſicut forma.

quidem & alias habet difficultates. Nam & hoc monſtrũ eſt per hoc extrinſecũ nos intelligere:tum & dicta prius fœlicitas petit. Porrò & intereuntibus in prelio decẽ millibus hominum quęrere licet,quid de eorũ intellectibus fiat,qui ſingulis aſſiſtebant,num ocientur, an alia expectent corpora, quibus denuo aſſiſtant, an aliud interea agant:quæ certe adeo ridenda ſunt,vt vix audiri poſſint. Quare partem hãc, quòd aſſiſtẽs vllo pacto ſit intellectus in nobis,ponere nec poſſumus nec debemus. **F.** Ita quidem videtur. quare,quoniam nec ipſe induci vnquam potui, vt monſtra hæc reciperem,non magnopere curabo,vtrum poſitio defendi poſſit.

Intellectus vnitur corpori, vt forma.

Ponamus igitur alteram partem,intellectum ſcilicet,quem immortalem ſtatuimus,non aſſiſtere vllo pacto nobis,ſed eſſe noſtri partem, per quam vnuſquiſque id eſt,quod per ſe eſt. **RH.** Ponamus quidem. ſed illud primum ſtatuamus intellectũ hunc ſubſtãtiam quandam eſſe,& non corpus,ſed actum ſimplicem, ſeu mauis formam appellare. **F.** Ita quidem conſtituendũ eſt. **RH.** Igitur & de hac ſubſtãtia primo quærendum videtur,vtrum diuiſibilis per ſe ſit,an indiuiſibilis. dico autẽ diuiſibile,quod partem habet extra partem, copulatas inuicem per communem terminum. Quid ergo dicendum tibi videtur? **F.** Quid prohibet vtrunque poni, vt conſueuimus? quare primum ponamus eſſe diuiſibilẽ, ne quicquam prætermittatur, quod ab aliquo dici poſſit. **RH.** Si ergo diuiſibilis ſit hæc forma,ceu lumẽ quoddã, illud quidem primo quæremus,an in materia & ſubiecto,in quo ſemel fuit,ſemper maneat,an de ſubiecto in ſubiectum migret. Siquidẽ enim ſemper manet,& Socrates quidem,& Plato,& alij eruntæterni etiam ipſi. ſi vero de ſubiecto in ſubiectum migret,mortuo Socrate,& ſeparata ab ipſo hac forma, nõ video, quomodo moueatur non motis ſubiectis ipſis.corpus enim nõ eſt. Tũ & illud eſt quęrere,quomodo ſe habeat in diuerſis illis ſubiectis,in quæ migrat, vtrum vt ſubſtantia eorum, an vt accidens. At ſubſtantia eſſe non poteſt, cum ſubiecta illa ſuas habeant formas. Sed nec accidens. qđ enim per ſe ſubſtantia eſt,accidens in alio eſſe non poteſt. Atq; hęc quidem è multis,quę adduci poſſunt,ſatis eſſe arbitror ad tollendã poſitionem hãc.

Intellectus eſt indiuiſibilis.

Quare ponamus alteram partem,ſubſtantiam ſcilicet, quam intellectum dicimus, eſſe formam indiuiſibilem. **F.** Ponamus. **RH.** Si ergo indiuiſibilis ponatur, illud primo ſe offert dubium,quomodo ex ipſa,& materia,cui aduenit,vnũ fieri poſſit:tũ & vnum diuiſibile. Nã materia,cui aduenit,vel diuiſibilis eſt,vel etiam ipſa indiuiſibilis. Si quidem diuiſibilis dicatur,nõ video,quomodo ex vno indiuiſibili, & alio diuiſibili fieri vnum poſſit. Quod enim in alio recipitur, recipi quidem oportet ſecundum naturam,& conditionem recipiẽtis:& quod eſt actu, proportionẽ habere cum eo,quod eſt potentia. diuiſibile autem nullã habet proportionem,nullam cum indiuiſibili rationẽ,nec recipere quicquam poteſt niſi diuiſibiliter & per partes. indiuiſibile autem partes nõ habet. Neque vnum igitur fieri poteſt,nec Socrates diuiſibilis. Si vero etiam materia indiuiſibilis ſtatuatur,minus video,quomodo ex duobus indiuiſibilibus vnũ diuiſibile fiat,vt Socrates. Deinde & illud eſt quærere, vtrũ forma hæc indiuiſibilis recipiatur mediante quantitate. per partes igitur recipietur. ſi vero non mediante quantitate recipitur, mirũ certe videtur, quo pacto homo diuiſibilis fiat. Ad hæc autem, ſi indiuiſibilis ſit hæc forma, erit etiã incorporea. ex quo ſequitur, quòd modis omnibus ſit immobilis. Dico autẽ modis omnibus, quòd nec per ſe, nec ꝑ accidens mobilis erit. per ſe mouentur corpora, per accidens autẽ, quæ ſunt in corporibus inhærentia,& extenta,vt qualitates. hæc autẽ forma nec corpus eſt, nec in corpore extenta. Sicut igitur intelligentia, & orbium formæ nullo pacto

mouentur

A mouetur in ſuis orbibus nec per ſe, nec per accidẽs, ita nec anima hæc vllo pacto moueri poterit. Quid igitur de illa fiat moto Socrate de loco ad locum? Sequi enim nõ poteſt immobilis exiſtẽs. minus autem poteſt remanere. Quæ dubitatio maior etiãnum eſt mortuo Socrate. Si enim remanet, non video, quid agat: ſi inde mouet, non video, quomodo. Indiuiſibile enim, ſi moueri debet, oportet per indiuiſibilia moueri, & tranſire. hæc autem infinita ſunt. Difficile præterea eſt, aut impoſſibile imaginari, qđ nam eſſe habere poſſit hæc forma indiuiſibilis ĩ corpore. Si enim in qualibet parte eſt, & in pedibus, & manibus, mirũ profectò eſt non intelligere & illa. Aut, ſi pars aliqua magis intelligit propter diſpoſitionem meliorem, vtrum ergo & huius partes omnes intelligant, & harum partes? aut, ſi nulla demonſtrabilis eſt, quę per ſe intelligat, mira res videtur totum aliquod intelligere, vt Socratem, cuius pars demonſtrabilis nulla intelligat. aut, ſi aliqua intelligit, cũ illa extẽta ſit, & quãtitatis particeps, vtiq; & forma ea talis erit. Hęc ergo Fracaſtori ſequi vident, ſi ponamus indiuiſibilem formam eſſe animam, & incorpoream. At vero, ſi & incorruptibilem ponamus, ſequitur quidem, vt nec generabilis ſit. ſi enim ſit generabilis, corruptibilis etiam erit. quòd ſi non generantur animæ, æternæ autem ſunt, neceſſe erit nobis certum & definitum numerum earum ſtatuere, quæ perpetuo quodã circulo abeãt è corporibus, & rurſus in illa redeant. Dicemus ne igitur illas in Elyſio potare lethen, & poſt mille annos redire in lucem ad noua corpora, vt fabulantur Poetæ: an brutorum animaliũ corpora ſubire, & ſtatuto tẽpore in hominem redire, & modo Gallum, modo Megillum fieri? Quæ omnia vt etiam demus, aſſiſtere nobis animas fatendum erit, quod ſupra improbatum à nobis fuit. Ad hæc ergo reſponde ſi primum placet, ego mox & alia adducam, quæ non minores difficultates apportent.
B **F.** Immo Turri totum faſcem diſſolue, & omnia explica, dum concitatus videris. Ego enim curabo, vt nihil de memoria decidat mihi. **RH.** Pergam igitur, & alia in medium adducam, quæ materialem oſtendant eam formam, quę in nobis intelligit. è quibus primum & maximum argumentum eſt, quòd enaſci illã per materiales diſpoſitiones manifeſtum eſt, per illas conſeruari, per illas demum immutatas interire. indicia hæc ſunt à materia dependere illam, & cognatam habere naturã cum alijs. Tu præterea aſſumebas. Si anima propriam habet operationem, cum qua non communicet corpus, abſtracta eſt per naturam à corpore. Ego vero oppoſitum nunc aſſumam. Si anima nullam habet propriam operationem, cũ qua non cõmunicet corpus, abſtracta per naturam eſſe non poteſt. Atqui nullam talem habet operationem, ſi vera ſunt, quæ Turrius frater de operationibus intellectus exactiſſime diſputauit. Quippe cum non ſolum operationes ſenſuum, & phantaſiæ, ſed ipſius etiam intellectus omnes cum corpore ipſo fiant, & in ipſo ſedẽ habeant. Intellectio ſiquidẽ ipſa per ſpecies fit. ſpecies aũt in ſpiritibus, vel ipſo in cerebro, aut eius mẽbrana recipi conſtat, & ex ijs omnis cognitio fit. Habitus porrò in memoria locari manifeſtũ eſt. memoria vero per cerebri diſpoſitiones & conſeruatur, & augetur, & perit. Quin & ipſum etiam vniuerſale, non quà repręſentat, ſed quà exiſtit, eadem ſpecies eſt, quæ & in ſenſu fuit, vt & conceſſum, & receptum fuit. Quare operationem omnem animæ communem eſſe cum corpore ſatis perſpicuum videtur.

Rõ ſuadens mortalitatẽ aïæ ab ipſ proprii operis carentia.

Quod & definitio quoque animę apertiſſime monſtrat. ſiquidem eſt actus corporis phyſici, organici, viuentis. Oportet ergo, vt & intellectus vtatur organico corpore: alioquin rationem aſſignatæ definitionis non habebit. Quinimmo & operatio illa Turri, quã tantùm animæ propriam faciebas, quæ vita ſpiritus appellatur, non ſine

ſocio corpore fieri videtur: tum quia non dicimus animam iuſtam, aut prudentem C
& fortem, ſed Socratem, & Platonem: tum quia vita illa nõ aliud tandem eſt, quàm virtutes ipſæ, quas exercemus. Virtus autem per aſſuefactionem, & opinionem fit. vtraque autem cum corpore, & in corpore fit. Porrò, quas heroicas appellabas virtutes, & ſolum ſanctis viris attribuebas, paſſim fieri & ab alijs manifeſtum eſt. quãdoquidem, cũ virtutes faciant opinio & vſus, multi quidem opinionibus etiam falſis decepti, & melancholijs, iuſtiſſimi, & continentiſſimi viſi ſunt: alij ita longo tempore perſuaſi, quod leges oſtendunt etiam barbarorum. Apud Indos legimus mira fortitudinis, & contemnendæ mortis exempla, vt de Calano, & alijs, qui aut gloriæ ſpe, aut immortalitatis, conſtructis pyris ſeſe proiecerunt in ignes. vnde & illud.

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Inſiluit.

Qua de re, & alia multa exempla proferre poſſem. Sed redeo ad faſcem meum dubitatorũ, quæ multa adhuc ſuperſunt, niſi tu quid habes, quod interponere velis. F. Nihil quidem nunc eſt, quod interponã, ſed proſequere. RH. Proſequar igitur, atq; illud ſtatuam tecum. Si intellectus phantaſia quædam eſt, aut non ſine phantaſia, vt Ariſtoteles ait, immaterialis eſſe non poteſt. Nam & phantaſia materialis eſt forma, & ſiquid eodem modo recipit, quo ipſa: quod certe intellectus facere videtur. eadem enim recipit, quæ prius phantaſia receperat, & eodem modo, hoc eſt, vt ſingularia: circa quæ mox negociatus abſtrahere dicitur vniuerſale. Ad hæc autem quærimus, adueniente intellectu, quid de ſenſitiuo fiat, quid de phantaſtico, nunquid remaneant hæc, an corrumpantur. Nam, ſi remanent, ſubſtantia eſſe nõ poteſt intellectus, niſi forte aſſiſtens, quoniam aduenit ſubiecto iam actu conſtituto. At, ſi corrũpi dicantur, quærimus, à quo & quando corrumpuntur: tum & quomodo, ſi corrupta ſunt, fiat Socrates ſenſitiuus, & phantaſticus. dari enim hæc ab intellectu non poſſunt, ſi imaterialis eſt, nec à formis, quæ corruptæ ſunt. Illud præterea dubitationem vel maximam facit, quòd videmus intellectũ induci certo inducto gradu qualitatum, certa temperie elementorum. Quærimus ergo, vtrum illi gradui, illi temperiei correſpondeat ſua forma, quæ in ſinu, & potentia elementorum conſiſtat, an non. Siquidem ſua correſpondet forma elementaris, illi autem ſuperueniat intellectus, vtiq; is aut ſubſtãtia nõ erit, aut aſſiſtet tantum. Si vero illi gradui, illi temperiei nulla correſpondeat elementaris forma, nũquid ergo hoc erit, quia in tota potẽtia & natura materiæ, & elementorum repugnat eſſe formam eiuſmodi? an non repugnat quidẽ, ſed ſuſpenditur à Deo? Repugnare autem naturæ materię, & elementorum induci formam, cuius diſpoſitiones iam ſint inductæ, abſurdũ certe videtur: magis vero, ſi dicamus ſuſpendi à Deo formam genere, & natura conuenientem cũ diſpoſitionibus, vt inducatur forma alieni generis, & naturæ, ad quam ne analogiam quidem habeant diſpoſitiones præparantes ad formam. Quare, cum videamus in alijs omnibus eiuſdem eſſe naturæ diſpoſitiones, & finem, ob quem inducuntur, rationabile ſatis videtur & intellectum eiuſmodi etiam eſſe. Poſtremo & illud quærẽdum arbitror, quoniam in nobis anima per ſpecies rerum intelligit, vtrũ ſecundum ſe alium habeat intelligendi modum, dum in nobis eſt, an non alium habeat. Siquidem enim alium habet, puta eum, qui dicitur per eſſentiã, qui proprius eſt abſtractorum, mirum profecto eſt, quòd intelligẽs per eſſentiam ſuam anima, & futura etiam & imminentia pericula nobis non prouideat, nec indicet illa nobis. nõ enim

Alia rõ apparens ad animi mortalitatẽ aſtruendam.

D

A enim videtur eſſe, quod prohibeat. Si vero hunc ſolum modum intelligendi habet, qui per ſpecies fit, mirũ primo videtur abſtractam ſubſtantiam non intelligere niſi per ſpecies rerum. Deinde ſeparata à corpore quomodo ĩtelligit, & reminiſcit? ſpecies enim non reſeruantur, & non mouent niſi compoſitum corpus. Atq; hæc Fracaſtori ſunt ea dubia, quę ad poſtremum reſeruare conſtitui. tuum erit ea diſſoluere, ac pro virili eniti, vt ijs diſcuſſis illuſtratisq; poſſimus nobis, & animo noſtro cõgratulari. F. Enitar quidem Turri. & niſi me fugiet veritas, ita etiam me facturum ſpero, vt animus noſter de ſe ipſo pie recteq; audiat, ac gratuletur ſibi.

In primis autem, vt diximus, ad eas animas ſpectare oportet, quæ orbes cœleſtes mouent, ijsq; eſſe illud dari, quod quilibet eorũ habet. Ita enim multi philoſophorum putant, nec adeo mirantur, quomodo in ijs vnum fiat, quemadmodum video te nunc mirari, quo pacto ex indiuiſibili anima, & materia vnum fieri poſſit. Quod autem in primis quęrebas, vtrũ materia, cui forma hæc aduenit, diuiſibilis ſit, an etiã ipſa indiuiſibilis, dico eſſe, qui putent materiam ipſam per ſe indiuiſibilem eſſe, fieri autem diuiſibilem per coæternam ſibi quantitatem, quam interminatam vocant, quod quidem ſatis durũ videtur mihi. Quod enim per ſe indiuiſibile eſt, per nullũ ſuperaduenient accidens diuiſibile fieri poſſe videtur. Quare arbitror ipſe diuiſibilem per ſe eſſe materiam, vtpote continuum quoddã. continuitas autem nihil aliud eſt, niſi modus quidam eſſendi: quam ſi volumus quantitatem interminatam vocare, nihil quidem prohibet, dummodo accidens nullum intelligamus, ſed modum eſſendi tantum, qui idem eſt cum re. Quare ponemus materiã, cui aduenit intellectus indiuiſibilis forma, diuiſibilem ipſam eſſe per ſe eo pacto, quo intelligentia or-

Prima qõ. Num materia, cui aduenit forma ſit indiuiſibilis, vel diuiſibilis.

B bi ſuo dicit aduenire. At tu dubitabas, quomodo vnũ fieri poſſet ex indiuiſibili actu, & diuiſibili materia. Ad quod nos dicimus, vnum fieri, multipliciter dici, ſicut & totum. Eſt enim totum & vnum, quod per accidens tale dicitur: eſt & totum, quod integrale & continuum vocatur: eſt etiam totum & vnum, quod eſſentiale appellatur. ad hoc igitur totum & vnum eſſentiale cõſtituendum non aliud certe requiritur, niſi quòd hoc quidem ſit actus, illud potẽtia. ex ijs enim vnũ in eſſentia fit, ſiue actus ſit diuiſibilis, ſiue indiuiſibilis. Ego autem hoc valde animaduertẽdum aſſero, tum maxime & proprie vnum fieri, cum totus actus in toto ſubiecto eſt, & totus in qualibet parte: quòd plane accidit, cũ actus indiuiſibilis eſt. ſic enim & totus in toto eſt, & totus in qualibet parte. quare maxime vnum fit ex intelligentia, & orbe: & ex anima intellectiua, & corpore ſuo. In alijs autem, quæ vnũ faciunt per continuationem, non vere vnum fit, quia totum nõ eſt in toto, & in qualibet parte. quapropter diuiſibiles formę non proprie vnum faciunt cũ materia ſua, quia non totus actus eſt in tota materia, & in qualibet parte eius. Minime igitur mirari debes, ſi anima indiuiſibilis ſit, quomodo vnũ fiat cũ materia diuiſibili. Siquidem maxime vnũ fit, & vnio illa maior eſt, quàm eſſe poſſit. Quod vero dicebas, recipi omne ſecundum naturam & conditionem recipientis, verum eſt in ijs, in quibus proprie receptio fit; hîc autẽ non proprie fit receptio, ſed vnio magis, in qua & analogia ſua eſt, quantũ ad eſſentiam cõſtituendã, tametſi non ſit analogia in modo receptiõis. Cũ vero quęrebas, vtrum intellectus adueniat materię mediãte quantitate, an non: dico, ſi tu intelligas mediante quãtitate, vt diſponẽte ad receptionem, ſic quidẽ non aduenit mediante quantitate. hoc enim eſt formarum materialium, quę per partes recipi debẽt. Si vero intelligas mediante quantitate, id eſt poſt ipſam, ſic quidem dico aduenire intellectũ mediante quantitate: aduenit enim poſt ipſam, & non ſolum poſt quãtitatem

Secunda qõ. Q̃uo ex materia, & forma: aĩa, & corpore vnũ fiat.

Recipitur oẽ ſecũ naturam recipientis, ſi fiat receptio, nõ autẽ ſi fiat vnio.

Tertia qõ. Num intellectus recipiat in materia aliqua quantitate affecta.

tatem materiæ,ſed poſt quantitatem elementorum. ac ſic fiũt Socrates & Plato diui- C
ſibiles,quorum diuiſibilitas ex parte materiæ & elemẽtorum eſt, eſſentia vero actu
indiuiſibili:quæ maxime vna eſt propterea, quòd totum eſt in toto, & totum in
Quarta.q. Num aīa ſit īmobilis, & qũo moueat. qualibet parte. Ad id vero, quod aſſumebas,ſi indiuiſibilis,& incorporea eſt ani-
ma,erit omnino immobilis,hoc eſt per ſe, & per accidens, dicimus minime ſequi:
quando & incorporea eſſe poteſt,& moueri per accidens. At tu dicebas,quæ per ac
cidens mouentur,ea ſunt,quæ inhærẽtia ſubiectis,vt qualitates,mouentur ad motũ
eorum:quod quidem non recte aſſumitur. Non enim ſolum hæc mouẽtur per acci-
dens,ſed & alia,vt quæ ad motum producẽtis mouentur, & quæ ad trahentis motũ.
Lumen quippe in aere mouetur non per aeris tractum, ſed per motum producen-
tis Solis:ſimiliter & ferrum ad motum magnetis. Anima igitur non mouetur ad mo
tum ſubiecti,à quo portetur,ſicut qualitates ſe habent: ſed mouetur à trahente. Si
vero quæras,quid ſit hoc trahens,meminiſſe te arbitror aureæ illius catenæ, quam
Homerus ſcribit è cœlo dependere,& cuncta alligare. Hæc autem catena nihil aliud
eſt,quàm aut anima mũdi, de qua diximus,aut Fatum,aut Dei nntus & voluntas, q̃
totũ per vniuerſum permeat,& cũcta mouet, & alligat:mouet autem, & trahit pro
fine illi primo motori cognito. ergo & anima ſuo corpori,dum viuit,alligata moue
tur nõ ab eo,ſed cum eo,quò expedit. ipſo vero emortuo relinquit & anima ipſum,
non derelicta ab ea,cui alligatur,catena, quæ illã mouet, quò placet motori primo,
fines rerum omnium noſcenti. Quo autẽ pacto moueatur ipſa,& loca mutet indi-
uiſibilis exiſtẽs,difficile tibi videtur imaginari:& difficile eſt propter modũ cogno-
ſcendi noſtrum. quia cognitio omnis noſtra per ſpecies rerum fit, ſpecies autem à
corporibus emanant,quæ magnitudinem habent, & finita certis claudũtur termi-
Perdifficile eſt aīæ motũ percipere. nis. Quam ob rem,quæ corpora non ſunt,& magnitudinem non habent, nec ſpe- D
cies,non poſſumus per ſe intelligere,ſed ſolũ per ſpecies alienas, & aut per ſimilitu-
dinẽ quorundam,aut per quorundã negationẽ:ſic & Deum,& immaterialia omnia
cognoſcimus. Quare nec eorum motus attingere valemus. Motũ enim non cogno
ſcimus niſi per mutationem locorũ,quam faciunt corpora,quæ in ijs mouent. Ab-
ſtractorum vero motum,& eorum, quæ magnitudinem non habent, cognoſcere
quidẽ non poſſumus niſi per ſimilitudinem quandam eorũ,quę loca mutãt. Nam,
ſicuti hęc,quę loca mutant,& proprie mouent,pręſentia ſunt modo huic,modo illi
loco,& modo in hoc operãtur,modo in illo: ita & abſtracta, & indiuiſibilia modo
pręſentia ſunt in vno,modo in alio loco non per loci circũſcriptionem,ſed per ope-
rationem. Igitur, ſicut difficile eſt imaginari ipſa incorporea, ita & eorum motum
imaginari difficile eſt. Nec oportet eorum motum menſurare per ſpatia correſpon-
dentia rei motæ. hoc enim eſt corporum,non eorum,quæ magnitudine carent,mo-
uentur tamen ſuo modo,& loca per præſentiã, & operationem mutant propter eã-
dem cauſam. Difficile etiamnum eſt imaginatione comprehẽdere,quod eſſe anima
in corporibus habeat: p ſimilitudinem tñ aliorum cõprehendimus, quæ eſſe dant.
Verum differt animæ eſſe ab alijs,quia ipſa tota in toto eſt, & tota in qualibet parte,
quare & in pedibus,& manibus eadẽ eſt forma,quæ & in intellectiua particula: nõ
operatur tamen in omnibus partibus,quãdo aliud eſt eſſentia,aliud operari. Ad eſ-
ſentiã enim non aliud requiritur, niſi vnio formę: ad operationem vero requiritur
organum,& diſpoſitio,quæ nõ eſt vbiq;,ſed in certa ſolum parte,quę primo intelli-
git,& eius pars omnis,per quam & totum denominatur intelligens:ſicut & ſentiẽs
dicitur, quanquam pars omnis non ſentiat. Nec inconuenit pro operatione ob-

eunda

A eundẽ indigere corpore animam, materialem tamen non eſſe, quando ſecundum ſe aliam habet operationem, quæ non indiget corpore.

Quinta q̃ſ. Num, ſi aĩa ſit incorruptibilis, ingenerabilẽ illam eſſe oporteat, & quomodo.

Ad hæc autẽ & alias dubitationes apponebas, illud ſtatuẽs, ſi incorruptibilis eſt anima, etiam ingenerabilis eſt. recte quidem, ſi intelligas eodẽ modo eſſe ingenerabilem, quo incorruptibilis eſt per actionem qualitatum cõtrariarum, eodem modo & ingenerabilis eſt. Neque enim generatur per hãc actionem, ſed per longe nobiliorẽ, & per principiũ, q̃d ſupra qualitates ſe habet: ſiue illud ſit Sol, ſiue idea aliqua, ſiue ipſe magis, qui finis hominis noſcens Deus ea ordinat, & præſtat, quæ ad eum finem faciũt. Quinimmo, vt minus Turri admirere Deum animas procreare, fuere philoſophi, & quidem magni, qui putauerunt nedum humanas animas Deum producere, ſed & omnem mixtorum formam. Generabilis ergo eſt hoc pacto anima, & hoc pacto etiã incorruptibilis, ſi (vt inquit Plato) placeat authori illius. Ac ſic q̃dem euitamus certum illũ numerum animarum, ac ridiculum earũ ingreſſum, & regreſſum circularem in noua corpora. Si vero durum cuipiam videatur à Deo creari animas, ſciat ille & conueniens hoc Deo eſſe, & decens. Conueniens quidem, quia illius bonitati conuenientiſſimũ eſt perpetuo aliquid nouũ in vniuerſo producere, quemadmodum & vniuerſum ipſum produxit. Decens quoque, tum vt, cùm ſupra naturam ſit ſemper, etiam oſtẽdat ſe ſupra naturam eſſe: tum & gratiam illã monſtret atque expleat, qua hominem elegit ad cognitionem, & cultum ſui. Ex his & aliam obiectionem tuam tollere non eſt difficile, qua dicebas ad animæ generationem, & conſeruationem requiri diſpoſitiones, & conditiones materiæ: quibus ſublatis interire hominem. Nos enim dicimus duplex eſſe habere animam: vnũ ſimpliciter & ſecundum ſe: alterum in hoc, id eſt, in corpore. Quãtum igitur ad eſſe ſimpliciter eius, nulla indiget diſpoſitione materię: quippe q̃ & ſine corpore eſſe, & abſq; eo etiam fieri poſſit. Quantum vero ad eſſe, quod in corpore habet, nihil incõuenit, ſi diſpoſitiones quaſdam corporeas requirat. Propter quæ & aliud tuum dubium ceſſat, cum dicebas nullam propriã habere operationem animã, in qua nõ communicet corpus. ſiquidem ſecundum eſſe ſimpliciter ſuũ, quo eſſe ſine corpore poteſt, intellectionem longe perfectiorem habet. Quòd ſi & eſſe quoq; illud cõſideremus, quod habet vnita corpori, operationes quidem nonnullas inueniemus, quarum natura nullam habet cum corpore cognationem: quippe cum earum tum finis, tum & efficiens, tum & effectus ſupra corpus ſit. Siquidem eius vitæ, quæ vita ſpiritus dicitur, finis eſt Dei maximi fruitio. Illa etiam fieri perfecta non poteſt, niſi ipſo mediante & coadiuuante. Porrò effectus, qui ab illa fiunt nihil corporeum ſapiunt: vt prophetiæ, miracula, & præſenſiones alię. adde, quòd & ad eandem vitam corpus & caro nihil conferunt, immo repugnant, & contrariam naturam habent. Propter q̃ dicere conſtanter poſſumus hanc vitam propriam animæ eſſe, & nihil in illa corpus communicare. Quòd vero virtutes quædam magnæ videantur fieri à quibuſdam, qui vel melancholijs decepti ſunt, vel ſpecie gloriæ cõcitati, vel alijs de cauſis, neq; ipſe negarim. Sed illæ virtutes non ſunt, ſed vitia potius, & errores, quarũ nec finis, nec efficiens, neque effectus, qui inde fiunt, diuinum quicquam ſapiunt, quẽadmodum illæ, quæ à ſanctis viris proficiſcuntur. Porrò neque illud tacebo, quòd multæ intellectiones, tametſi quantum ad receptionem ſimplicium corpore indigeant ſocio, tamen quantum ad compoſitionem extremorum ſupra corpus ſunt, & diuinũ quiddam habent: vt diuinationes, & miracula. Quapropter & diuinam putandum eſt eſſe animã per ſe, & ſigna eius diuinitatis etiam in corpore dare. Per hæc & illud infrin-

Aĩas à Deo creari conueniens, ac decens eſt.

B

Aĩæ quoddã propriũ opus eſſe cui non officet corpus neceſſarium eſt.

A At Deus certe magis, è cuius eſſe & potentia prodit omne, quod eſt, quiq; à principio (vt diximus) ad id hominē fecit, vt tandem beatus fieri poſſet in Dei ipſius cognitione. quod non aliter contingere poterat, quàm intellectum hominis immortalem & æternum conſtituendo.

Quod vero poſtremo quærebas, vtrum anima per ſe alium habeat intelligendi modum, quàm per ſpecies, & ſimulachra rerum, dicendum arbitror cōiunctam corpori animā nō habere aliā per ſe cognitionem, quàm per ſpecies, quanq̄ ſint, qui aliter putēt: ſeparatam vero ſuperacquirere aliam nobiliorem per eam gratiā, qua Deū cognoſcere poſſe datum eſt ipſi, in quo omnia, quę ad beatitudinem ſatis ſunt, intuēri valet. Quæ gratia ēt viuenti Dei maximi filio conceſſa fuit. Verum de his ad plenum loqui poſſe non eſt cuiusq;, ſed eorū tantū, qui ea donari gratia, quā dicimus, digni habiti ſunt. Atque hæc ſunt amice Turri, per quæ ſatisfactū arbitror fuiſſe toti tuo faſci dubitationū, ſi poſtremo & illud oſtēderimus, omnia, quæ in vniuerſo hoc ſunt ſub Luna & ſupra, corpora, propter intellectum facta fuiſſe. Verū, ſi placet, hoc ad meridianas horas remittemus. multum enim hactenus locuti ſumus, &, qđ dicendum ſupereſt, ſuum ēt tēpus expoſcit. Si igitur & tu & alij his, quæ dicta ſunt, acquieſcitis, ego Deo optimo gratias agam, & animo noſtro vobiſcum, & nobis ipſis, & humano generi gratulabor. RH. Acquieſcere quidē & ęquum eſt, & debemus. atq; huic diei maxime me debere fatebor, quæ mei ipſius me & maxime cognoſcētem, & maxime amātem fecit. Omnia vero bene peracta videbuntur, ſi & hoc poſtremo diſcutias. Quoniam enim dictum eſt animas noſtras à Deo maximo procreari, videtur quidem ſequi, vt omnes illæ æquè perfectæ ſint, vtpote ab eodem authore perfectiſſimo factæ. Nunquid igitur omnes tandem beati erimus in Deo ipſo? F. Extra promiſſa me rapis Turri. neq; enim iſtuc venimus, vt hęc perquireremus, quæ magis ad ſanctos viros ptinere videntur. Si tamen placet, vt referam & ipſe quędam, quæ ab ipſis audiui, equidem neque hunc laborem effugiam. RH. Placet quidem: vt pro omnibus dicam. F. Certiſſimū quidem eſt, quòd abſq; diuinæ gratiæ auxilio nemini ad fœlicitatem patet acceſſus. Hoc igitur ſicuti liberaliſſime Deus optimus præparat atque largitur, ita nonnulli hoc ipſum neglexerunt, qui peruerſa voluntatis deſideria, & corruptæ impulſus naturæ varios ſecuti, lōge prolapſi ſunt, & diuerſimode peccauere. propter quod longe à Deo conſtituti vitam inſœlicem cum ijs inſœlicibus angelis degunt, quos dæmones appellamus. Quare pœna non parua ijs eſt, non ęqualiter autem omnibus data. Siquidem alij maiori, alij minori torquētur, maiori quidem, qui plus ſcelerum, virtutum autem minus commiſere: minori vero, qui vitia quidem minora, virtutes autem maiores complexi ſunt. Qui vero à Deo electi fuere, eiuſq; gratiam non ſpreuerunt, & Deū ipſum, quantum ſatis eſt creaturę pro conſequenda beatitudine, cognouere, & pie ſancteq; coluere, ac vitam illam exegere, ſine qua Deo placere nulli eſt datum, ijs ergo pientiſſimus pater non deeſt tum ad finem conſequēdum, qui fruitio ipſius eſt, tum ad ea, quæ ſunt ad finē, vt media. Hæc autem ſunt virtutes, non quæcunque, & quas parare nobis nos per naturam poſſumus, ſed longe præſtantiores. Iis enim ornatum eſſe vnumquenq; oportet, qui cum Deo viuere, atque ipſo frui debet. Atq; ita de electis exiſtimare debemus, de quorum numero vnuſquiſq; non ſolū optare, vt ſit, ſed ſperare poteſt, & debet: ſcire autem, & certū habere nemini hac in vita datū eſt, niſi cui forte Deus ipſe manifeſtare voluerit. Sed nos iā multa diximus: imponēdus eſt tandē finis, ac reliqua in meridiem remittemus. Placuit omnibus ita agendum fore, ac ſurreximus.

Nona q̄ō. Num animæ ſit alius intelligēdi mod⁹ ab eo, quo ꝑ rerū ſimulachra & ſpēs intelligit.

B Decima q̄ō. Nūquid aliorum à Deo creatæ æternam aſſequātur fœlicitatem.

Sol

De omnium rerum à primo principio naturali productione, origine, numero, & perfectione.

SOL cum ad cœli mediũ aſcendiſſet RHAMNVSII iucũdiſſime, nos ad conſtitu- G
tũ caſtanetum rediuimus, vbi placidiſſimã vmbrã nacti, quæ in ſeptentrioné pro
tendebat, in corona oẽs conſedimus. atq; ego, cuius alij orationé expectabãt, ſic ſer-
monem ſuſcepi. Nũc ò magni AMICI, qđ poſtremũ ſupereſt, & ꝓmiſimus, dignita-
té excellentiáq; animi noſtri demõſtrare, quoad dabitur, enitemur. quod certe recte
fiet, ſi nobilitatem præſtãtiamq; corporis, in quo ille ſedem domiciliumq; poſſidet,
oſtenderimus, cuius gratia reliqua alia, quæ hic ſunt, corpora à Deo maximo facta,
& ordinata fuere. Quod magnum indicium eſſe poteſt animum noſtrũ præſtantio-
rem quidem eſſe, quàm fragilia illa, quæ ab elementis ortum habent. Oſtenſuri au-
tem ordinem, & rationem eorũ, quæ ſub Luna facta à Deo fuere, à primis & imper-
fectioribus incipiemus, q̃ contrario modo ſe habent ac incorporea. Hęc enim quãto
ſimpliciora ſunt, tanto perfectiora redduntur: illa vero quanto magis compoſita.

Igitur vniuerſum hoc, quem mundum dicimus, cum eſſet Deus maximus condi-
turus, oculos primum in medium iecit, punctumq; illic ſignauit, vbi cẽtrum totius
futurum eſſet: tum ab eo pũcto lineam rectam ducens in immenſum valde protra-
xit, punctoq; alio terminauit: à quo rurſus & aliam lineam ducens, vndiq; à centro
æquè diſtantem circulum maximum deſcripſit, in quo ſpatium omne vniuerſi con-
cluderetur. Hoc cum ſtatuiſſet, priorem rectam lineam, & ſpatium totum in duas
regiones diſcreuit: quarũ ſuperior lõge maior altera eſſet, exceſſus vero illius homi-
ni non eſſet notus, in quo cœleſtia locum erãt habitura: atq; in illa orbes 75 deſigna
uit, quorũ 8 tantum ſenſu perceptibiles fuere, reliqui vero intellectione magis, quã
ſenſu, noti. Regio vero alia minor, & menſurabilis etiã homini, data ijs corporibus
fuit, quæ mutationem omnem eſſent ſuſceptura: quando ſuperiora non niſi eam D
mutationem, quę ſecundum locum fit, erant ſubitura. Inferioris igitur regionis ſpa-
tium totum Deus optimus ſubſtantia quadam repleuit, quę propter imperfectioné
vix entis nomen recipiebat. Cæterum neq; formam vllam, neq; figuram, neq; colo-
rem, nec motum, neq; vllam actionem habebat, ſed tantum pati ab alio poterat, &
formari, & figurari, & colorari, & moueri, & breuiter omnia fieri, quæ eſſe dicunt.
Per ſe autem nihil habebat, niſi quòd continuum quiddam erat, quod totum id
ſpatium replebat. quam alij matrem omnium, alij chaos, alij materiam appellaue-
re. Informe igitur corpus hoc cum feciſſet, ſpatium totum, in quo erãt, in duas re-
giones ſecauit, quarũ ſuperior decuplo maior erat inferiore: atq; in his duo prima
pulchra, & formata collocauit. in ſuperiori quidé innominatum illud, quod nos ꝑ
conſuetudinem calorem appellauimus, in inferiori autem, quod algorem, ſeu frigus
nominare ſolemus. Atque hæc duo cum informi illo corpore commiſcens duo pri-
ma entia conflauit, quæ iam & formata erant, & cerni poterant, & ſe mouere, atque
agitare. Vix autem orta hæc fuerant, cum & amor proprius congenitus in ipſis fuit.
Nam & partem materię, quam nacta erant, tueri, & terminos conſtituere cępere: tũ
& cupiditate ſeſe propagandi atque extendendi agi, iamq; & vicini ac fratris ſedes,
& partes aggredi. Dederat autẽ Deus vtrique non ſolum deſiderium ſeſe propagãdi
per ſimilis generationem, ſed & virtutem, ac potentiam agendi, ſenſimque corrum-
pendi vicini partem, quam tangebant. Ad quam inimicitiam Deus animaduertens,
id cauit, ne ſeſe penitus interimere poſſent, poſſent aũt gradibus quibuſdam miſce-
ri. Hoc enim maxime cõducebat ad generationes perfectiores mixtorum. Quapro-
pter actiones eorum æquauit, fecitq;, vt, quanto alterum agendi potentia alterũ ſu-
peraret, tanto patiendi, & reſiſtẽdi debilitate ab alio vinceretur. Igitur, cum mutuo

vtrunque

A vtrunque ſeſe propagaret in partes alterius, miſceri inuicem cępere, & in qua materiæ parte erat frigiditas ſumma, corrupto gradu vno cœpit illic eſſe & gradus vnus caliditatis: qui nec repelli, aut extingui poterat ab alijs gradibus frigiditatis, quoniã qui erant in eadem materia, non poterant ſeſe propagare, cum iam eſſent, nec in poteſtate eſſent quicquam gignendi, quod erat, ſed id tantum, quod non erat. Sed neq; gradus, qui erant in vicina materia, poterant gradum illum caliditatis deſtruere, quãquam eſſent vt 8, & ſummi: quoniã gradus ſeptem nihil poterant in ipſum agere, ob id, quod diximus iam eſſe in materia eadem. Quare relinquebatur gradus ſolũ vnus, q agere poſſet: at illo potentior tota caliditas vicini tangentis erat, quę ſecundum gradus omnes actionem habebat in frigiditatem inducere. Idem & econtra eueniebat in gradu frigiditatis primo in caliditatem introducto, qui pariter repelli non poterat propter eaſdam cauſas. Quare vtrobique actio continenter procedebat, donec vterq; vel ad æquales gradus perueniſſet, vel alter alterum ſuperaret. Quare ex hac prima miſcella coniugationes tres factæ ſunt. vna, in qua vtrinq; pares facti eſſent gradus: vna, in qua calor ſuperaret: vna, in qua frigus. Erat autem cõmixtio hæc vtilitatis non paruę ad ea mixta producenda, quę perfectiora futura erãt. Quoniam enim calor raritatem ſibi ſummã expoſcebat, frigus vero ſummã denſitatem, propter quæ neutrum poterat nec videri, nec audiri, nec odorari, nec in ſumma quicquam bene obire, fiebat quidem, vt ex admixtione contrarij & raritas & denſitas temperarentur. Ita igitur ſe habentibus duobus primis cõtrarijs & alia duo contraria fecit ſapientiſſimus Deus, quorum alterum ſiccitatem, alterũ humiditatem vocauimus. quę inter ſe quidem contraria erant, & ſeſe deſtruebant, & propagabant: cum alijs vero duobus nullam habebant inimicitiã. Miſcuit igitur & hęc Deus cum

B prioribus alijs, & ſiccitatis partẽ cum calore iunxit, partẽ cum frigore. ſimiliter & de humido fecit, verum humidum nõ ſeparauit, ſed in medio collocauit ita, vt partim calori, partim frigori admiſceretur. ſiccitatẽ vero diuiſit, & partẽ vnam dedit calori, aliam frigori ita, vt quatuor fierent coniugationes. vna & ſuprema, quę calida erat, & ſicca: alia conſequens, quæ calida erat & humida: tertia vero, quæ erat humida & frigida: quarta vero & ima, q̃ erat frigida & ſicca: quæ magno quidem nexu totam illam regionem cõiungebat. Quod igitur calidum & ſiccum fuit, nos appellauimus Ignem: quod vero calidum, & humidum, Aerem: quod humidũ & frigidum, Aquã: quod vero frigidum & ſiccum, Terram: quæ mox & elementa mixtorum omnium ſunt vocitata. Præbebant autem duo hęc contraria noua magnam futuris mixtis vtilitatem. Nam, quod humidũ erat, bene miſcibile, & bene diuiſibile, beneq; figurabile etiam erat, tum & bene continuabile cum alijs. Siccum vero propriam conſiſtẽtiam dabat, & figuras ſeruabat. Ex his ergo cum prima quatuor corpora feciſſet, miſcuit etiam ea inter ſe: primum duo inuicem, mox tria inuicem, mox & omnia quatuor. ac primo quidem ignem & aerem miſcens per æquale & inæquale, tres fecit coniugationes: mox ignem cum aqua commiſcens ſimiliter ęquale & inęquale, tres alias conflauit coniugationes: tum & alias tres cõmixto igne cum terra. tum aerem & aquam miſcuit, & tres alias fecit coniugationes. deinde & aerem cum terra factis alijs tribus coniugationibus. ac poſtremo aquam & terrã miſcuit, treſq; alias cõiugationes fecit. Quare è duobus commixtis 18 in totum coniugationes formauit, ex quibus diuerſa mixta emicuere. Mox vero & omnia tria inter ſe coniunxit: primum quidem ignem, aerem, & aquam: deinde ignem, aerem, & terram: deinde aerem, aquam, & terram. quæ omnia conſimiliter per æquale, & inæquale diſcreuit:

primum quidē faciens omnia ęqualia, è quibus quatuor fiebant coniugationes. Deinde duo æqualia, & aliud inæquale accipiens coniugationes 24 fecit. Poſtremo ex vno ęquali, & duobus inæqualibus coniugationes quadraginta octo conflauit. In totum vero, quæ è tribus fieri poterant, ſeptuaginta ſex. quas ſi ſingulas referre velim, & moroſus fortaſſe ſim, & nobis memoria non ſuggeret orationem. Erant autē mixta hæc multo perfectiora, quàm prima illa, quæ è duobus facta fuerant. Gauiſus igitur opere ſuo opifex maximus, iamq; & alia maiora & pfectiora animo agitās miſcuit poſt hæc & oīa quatuor ſimul, per æquale & inæquale ſingula diſſecās. Ex quibus coniugationes 99 confectæ ſunt: vna quidem ex omnibus æqualibus: 6 vero è tribus æqualibus & vna inæquali: 12 autem è duabus ęqualibus & duabus inęqualibus: & ex vna æquali & tribus inęqualibus 80: in totum vero 99. Magna vero vtilitas & perfectio ex eius commixtione dabatur futuris rebus. C

Morte prauentus M D LIII. Octauo Idus Augusti, atq; ad ipſam accitus immortalitatem, quod ſerò inceperat abſoluere non potuit.

D

HIERONYMI FRACASTORII DE VINI TEMPERATVRA

SENTENTIA. Cap. I.

ETsi nulla penè alia res nobis æque familiaris habeatur, atq; vinũ: quòd tamen natura eius non planè in aperto poſita ſit, ſed in abſcondito magis, neminem quidem mirari par eſt. Duæ enim ſunt, quæ id efficiunt, cauſæ. quarum aliæ ex ipſo pendent vino, aliæ ex ijs, qui de ipſo ſcripſere. Primum enim, ſi ea ſpectemus, quæ à vino in nos fiunt, & varia profectò, & magnopere contraria proſpiciemus: nam & calefacere, & frigefacere, & ſiccare, & humectare nos ſolet. vnde & aliqui pinguiores, aliqui extenuati magis ex vſu vini redduntur: quoſdam porrò furentes fieri, alios torpidos & taciturnos, alios eloquẽtes & dicaces, nõnullos mites miſericordesq;, quoſdam feros & immanes & Ariſtoteles refert, & quotidie videmus. Qui verò de vini natura ſcripſere, ex antiquis quidem omnes obſcuritatem quandam inieciſſe viſi ſunt. nam alij per fabularum velamenta eam naturam ſignificare voluere. quod vetus epigramma demonſtrat. Alij breuitate ſermonis non ſeſe ſatis explicauere. Alij alijs contraria tradidere. Nonnulli & ſibiipſis non conſtare videntur: quas ob res in poſteros nõ variæ ſolùm opiniones ꝓpagatæ ſunt, ſed ſæpe
B & controuerſiæ non paruæ. quod nuper medicis noſtris Antonio FVMANELLO, & Bartholomæo GAIONO contigit. quorum hic quum forte vinum calidum atque humidũ aſſereret, ille impugnaret, vtpote ſiccum facultate exiſtimans, eam excitarunt quæſtionem, quam ad arbitros, & iudices deduci neceſſe fuerit. Quatuor n. illi finiendæ dijudicãdæq; præpoſiti ſunt: e quibus & ego vnus, quanquã inuitus, fui. Coactus igitur ea in re ſententiam dicere: tametſi ſcio non facile eſſe certũ quicquam in tanta difficultate ꝓferre, quid ipſe ſentiam, quid iudicandum putem (auditis lectisq;, quibus ſeſe vterq; tuetur, rationibus) per hæc exponere incipiam.

Quid vini nomine audiendum, & quis quæſt. ſenſus. Cap. 2.

IN primis autem Vini nomine nullum eorũ recipiemus, quæ nec ſimpliciter vina dicuntur. quale œnãthinum è labruſca, omphacinum ex immatura vua, melinũ è pomis, oxiacanthinum è vocatis Berberis, & quale mulſum, & ſapa, & muſtum, & quod lora dicitur, & zitũ, & eiuſmodi, ſed id ſolum audiemus, quod ſimpliciter vinum appellatur, è domeſtica vite ſua maturitate & purgatione profectum.

Illud etiã recipiemus in ꝓpoſita nobis quæſtione, de vini natura ſimpliciter quæri. ita enim & philoſophi, & medici intelligere ſolent, quũ de aqua, aut aere, aut homine, aut abſinthio, & lactuca, & agarico, qualia ſunt, inquirunt. quinimmo & de ipſomet vino non aliter intelligunt, quicunq; de ipſo quærunt.

In genere autem vinorum quædam conſenſu omnium calida ſunt facultate, vt antiqua, & fuluorum nõnulla: quædam verò aut frigida ſunt, aut non manifeſte calida, qualia, quę aquoſa, vocant à Græcis olygophora, alba, tenuia, aquæ ſimilia. Hæc enim Galen⁹ quãdoq; nõ manifeſte calida dixit, quãdoq; frigida appellat. Nõnulla porrò exiccatiua ſunt, vt antiqua, & quæ põtica & auſtera vocãtur: quædã poſtremo

& humida,vt alba,& aquoſa,quæ aquea à natura ſunt. Igitur in genere vini quùm C
hæ differentiæ viſantur,& vtrunq; cōtrariorum inſit, alterū duorum dicere neceſſe
eſt,aut ſcilicet,quòd vino accidūt calidum,& frigidum,humidum,& ſiccum, quē-
admodum album,& nigrum:aut ꝙ alterum contrariorū per ſe ineſt,alterum autem
per accidens.Si ergo hæ differentiæ vino accidunt, & ea natura nō magis calida eſt,
quàm frigida:humida,quàm ſicca, ſed indifferens, tunc de vini natura non poſſu-
mus quærere qualis ſit, nec certe aliud dicere,quàm, quòd vinorū quædam frigida,
quædam humida, quædā calida ſunt,quædam ſicca. Verū ſic Medicus ille, qui dixit
vinum calidum & humidum,male protuliſſe videtur. quoniam ea natura nō magis
calida eſt,quàm frigida:humida,quàm ſicca:at verò,ſi vini natura vnum aliquod cō
trariorum per ſe ſibi determinat,quanquam per accidens alterum eſſe poſſit, tum
de vini natura,qualis ſit,inquirere ſatis poſſumus,calida ne,an frigida,humida ne,
an ſicca: atque ego quidem ſic eſſe quærendum exiſtimo. neq; enim has differētias
vino accidere arbitror,ſed magis certam qualitatem per ſe ineſſe, quod & Galenum,
& alios exiſtimaſſe video. Sub hoc igitur ſenſu de vini natura inquiremus.

Quod vinum nobis proponendum. *Cap. 3.*

SEd quodnam vinū nobis ꝓponemus,ſi aliqua calida ſunt,aliqua frigida, aliqua
verò humida,aliqua ſicca?horum enim aliquod p ſe tale eſſe neceſſe eſt, aliquod
verò per accidens,ſiquidem non vtrunque contrarium per ſe ineſſe poteſt. Illud cer
te nobis factitandum erit,quod Ariſtoteles ſæpe præcipit,reſpiciendū ſcilicet ad id,
qđ in eo genere optime conſtitutum eſt. In omni enim genere aliquod vnum eſt, in
quo ratio generis optime ſe habet, quodq́; veluti regula eſt, & menſura omnium D
aliorum:ac quale hoc eſt, tale & totum genus per ſe exiſtimandum eſt. Videntur
autem Græci optime ſignificare, quod vinum proprie vini naturam & rationem ſor
titum ſit per diſtinctionem, quam faciunt. E vinis enim quoddam œnode vocant,
hoc eſt vinoſum,quaſi vini naturam proprie habens: nos meracū poſſumus appella
re.quoddam verò vocant hydatode,hoc eſt aquoſum, quaſi aquæ potius,quàm vini
naturā referens:quod nos dilutum ſolemus dicere. atque hoc neq; ſimpliciter vinū
vocant,in quo aquam ſuperare vinum Galenus dicit, quemadmodum in œnode vi
num longe ſuperat aquam. In vini igitur natura perquirēda œnode & meracum vi-
num nobis erit proponendum. hoc enim ſolum in eo genere optime conſtitutū vi-
detur. quod enim hydatode vocāt,ex loco à ꝓpria vini natura quaſi degeneraſſe cer-
tum eſt. nihil enim ꝓhibet, quemadmodum ex arte vina frāgimus, & à propria natu
ra deponimus ſuperiniecta aqua, ita ex loci cōditione vina adeò immutari, vt ne vi-
ni quidem naturam retineant. Alia porrò ob vetuſtatem naturam quodammodo
commutauere:alia propter nouitatem nondum perfectionē recepere. quamobrem
nec antiqua,nec admodum recētia, nec aquoſa appellata, ſed quæ vinoſa & meraca
dicuntur,ętate perfecta,nobis ꝓponemus conſideranda,&,qualia hęc reperiemus,
tale etiā totum genus per ſe vinorum dicemus. Eiuſmodi autē apud antiquos erat
Aruiſium in Chio, Methymnæū in Lesbo,apud Romanos Falernum, Cecubum, &
Sentinum, in agro noſtro Rheticum:noſtris autem temporibus tale erit, quod nos
item Rheticum, apud Tuſcos Trebianum: Romæ, quod Corſicum, & Græcum ap-
pellant:& in vniuerſum, quodcunq; & generoſum dici meretur, ſiue Fuluum, ſiue
Ruffum, aut Nigrum fuerit. quod in ætate etiam ſecundum antiquos media accipiē
dum foret, niſi ætatum ratio apud nos iam exoleuiſſet.

Quòd

A

Quòd calidum, frigidum, humidum, ſiccum multipliciter dicuntur. Cap. 4.

RVrſus verò, quoniam calidum, frigidum, humidum, ſiccum multipliciter dicuntur, diſtinguenda quidem & hæc ſunt nobis. non vt nouum quid adducere videamur, ſed vt ſublatis æquiuocationibus conueniat inter nos, quo ſenſu de his loquamur.

Primum igitur tale dicitur, aliud formaliter, aliud virtualiter. vti .n. his nominibus neceſſe eſt. tale formaliter appello, quod qualitaté illam in ſe habet, aut habere poteſt, vt ignis caliditatem: virtualiter autem tale, quod ipſum quidem nec habet, nec habere poteſt, producere tamen in aliud poteſt ęquiuoca (vt aiunt) generatione, ſi modo talia aliqua ſunt. quo pacto ſolé, & lumen calida ſolemus dicere, nõ ꝙ talia ipſa ꝑ ſe ſint, ſed quòd poſſint in aliud caliditaté producere. Porrò, quæ formaliter talia ſunt, alia ſimpliciter & abſolute talia dicuntur, quædam per comparationem. abſolute quidem calida, frigida, humida, & ſicca ſunt ſola elementa ſimplicia. calida quidem ignis, & aer: frigida verò aqua, & terra. reliqua omnia per comparationem ſunt talia, & horũ quædam dicimus talia comparando cõtraria inter ſe, à ſuperante & vincente rem denominantes: calidum quidem, quod ſupra medium habet caliditatem: frigidum, quod ſupra medium frigiditaté habet: ęquale verò & temperatũ, in quo contraria æquantur. Quædam verò talia appellamus comparãdo ad humanum corpus, non quidem omne, ſed tẽperatũ. eſt .n. & ſua quoque cõparatio in hominum genere, & hũc calidum, hunc frigidũ, illũ temperatum vocamus cõparando homines inter ſe. ſunt & alię comparationes, quæ ad propoſitũ nõ ſunt. Quod verò

B ad hominem tale dr̃, aliud actu tale eſt, aliud potẽtia: &, quod actu tale eſt, aliud per ſe tale eſt, aliud per accidens. Rurſus, quæ potentia talia ſunt, alia in potentia actiua ſunt, alia in potentia paſſiua. potentia verò actiua, alia accidentalis, alia eſſentialis: paſſiua verò alia propinqua & per ſe, alia remota & per accidẽs. Nemo autem tędio tot diuiſionibus afficiatur, aut eas impertinentes, & ab re inductas ꝑutet, quoniã neceſſariæ ſunt omnes, & ſine quibus nemo poſſit exacte planeq; negocium hoc ꝑtractare. Quod igitur ad hominem dicitur actu tale, illud eſt, quod per id, quod exiſtit, tale eſt, qualitercunq; exiſtat, ſiue per ſe, ſiue per accidens. At verò per ſe actu tale eſt, quod proprijs principijs, & inquantum ipſum, tale eſt (& ſi hic actus, & potẽtia non diſtinguũtur, ſed eſſe actu, & potentia) & ſemper tale eſt, & per ſe, & ſimpliciter: vt lactuca, & portulaca tum actu, tum potẽtia, & ſemper frigida ſunt. at quod per accidens actu tale eſt, hoc quidem nec eſt ſimpliciter & per ſe tale, &, cum actu vno modo ſit, alio in potentia ſe habet, & ſimpliciter tale eſt, quale eſt in potentia. vt aqua calefacta actu quidem calida eſt, & dicitur, ſed ꝑ accidens, potẽtia verò, & per ſe frigefactiua eſt. quę vero potentia talia ſunt, ea ſunt, quæ in actu quidem non ſunt, poſſunt autẽ eſſe, ſed diuerſimode. alia .n. actum in ſe, & inquantũ ipſa, habẽt, ſed impeditũ: alia verò non habẽt, poſſunt tñ ab alio recipere. Quæ igitur in ſe actũ habent, impedita autẽ ſunt, ea in potentia accidentali eſſe dicũtur, quoniã per ſe q̃dem actu forent, & agerent, quoniã ex ſe habent actũ, ſed per accidẽs impedita ſunt, & ob id facta in potentia: quòd .n. in potentia ſint, per accidens habent. vnde & potentia illa accidentalis vocatur. vt ignis per ſe quidẽ ſurſum eſt, niſi impediatur, impeditus autem potentia fit: ſed igni accidit ſurſum eſſe potẽtia, ſiquidem per ſe ſurſum eſt. ita & aqua per ſe frigida eſt, & actu, per accidens autem impedita in potentia fit: eodem modo & Piper, & Euphorbium potentia calida dicunt̃ accidentaliter.

per ſe.n.& ex ꝓprijs principijs,ex quibus conſtant,calida ſunt:& actu forent, niſi ꝑ C
accidens impedirentur:impedita vero potentia fiunt.cum autem dico calidum potē
tiā per accidens,verbum illud per accidens determinat potētiam,& nō calidum.ne-
que.n.Piper,& Euphorbium calida ſunt per accidēs, ſed in potētia per accidēs:om
nia aūt hęc indigent aliquo, quod remoueat accidens illud, impediens. amoto aūt
ſtatim actu fiunt,& agunt,quoniam per ſe talia erant.In aqua quidem calefacta aut
exhalant vapores calidi,aut alterantur à continēte, aut à partibus aquæ nihil paſſis:
in Pipere autem,& Euphorbio remouetur accidens à calore noſtro.conſtāt.n.hęc ꝑ
ſe ex particulis calidis multis. verū illæ i illa mixtiōe adeo diuiſæ ſunt,& ad minima
redactę,ſepultæq; in frigidis,vt nō agant,& actu nō ſint.inſunt tamen,&, ſi accidēs
remoueatur,actu ſtatim fient.remouet autem calor noſter, qui ſoluit mixtionem,
& partes ſeparat. Vnde,quæ calidæ erant, ſeparatæ à frigidis,atq; vnitę, & nequaq̃
minimę,actu fiūt,& agūt.Nō ſolū autē calor noſter poteſt res actu facere.ſed & mul
ta alia.nā & humiditas relaxās poteſt ſeparare mixtionem,vt ſaliua in Pipere,& Eu-
phorbio.admota.n.hæc linguę ſtatim actu fiunt,& non quòd calefiant à calore no-
ſtro ſolum,ſed quòd humefiant magis. vnde calidæ partes ſuperficiales ſeſe ad actū
efferunt ſoluta compagine.Pōt & contuſio,& fractio,& friatio actu res facere, vt in
Iride,& cępa,quæ aut contuſa, aut fracta,aut friata lachrymas & ſternutamenta mo
uent non ob aliud,q̃ ꝙ actu fiūt particulæ quædam calidę,quæ prius potētia inerāt.
Quinīmo & antiparitaſis videtur actu calorē facere:quod in calce eſt videre ſupin-
iecta aqua.qm̃.n.foraminulēta eſt calx,imbibitur quidem aqua in foraminibus om
nibus,ſuccedens loco aeris abeuntis: ꝓpter contrarietatē vero vnit calorē calcis, &
humida exiſtens relaxat mixtionem. vnde actu fiunt calidę calcis partes, & calorē
tantum excitāt,quantū videmus.ſic & motus, & colliſio calefacit, & ignē ex lapide D.
pyrite ſuſcitat.Hoc ergo pacto ſe habent, quæ talia ſunt potentia accidentali.omnia
aūt hęc & per ſe, & ſimpliciter talia ſunt, quoniā in ſe ipſis habent actum, quanq̃
impeditum.In potentia verò eſſentiali ſunt,quęcunq; in ſe quidem actū non habēt,
ſed in potētia ſunt ad aliquid,quod per ſe habet. vt Lactuca calida dici poteſt poten
tia,non quia per ſeipſa calida ſit,ſed quoniam potētia ſanguis eſt, qui per ſe calidus
eſt.dicitur autem potentia hęc eſſentialis,quoniam,quæ eiuſmodi ſunt,per ſe nō ha
bent actū illū,ſed per ſe & eſſentialiter ſunt in potentia.quod.n.non habet, in potē
tia eſt.quare & quod ꝑ ſe non habet,per ſe in potentia eſt. Omnia autē hæc per acci
dens,& ſecūdum quid talia ſunt. ſi quis.n.Lactucam hoc modo calidam dixerit, ꝑ
accidens erit:ſi quidem non inquantum ipſa,ſed inquantū aliud.ſ.inquantum ſan-
guis.Lactuca.n.inquantum Lactuca calida nō eſt, ſed ſi, quatenus fieri poteſt ſan-
guis,calida dicatur,per accidēs eſt,& nō ſimpliciter. Frigidū.n.inquit Ariſt.8. phy.
calidum potētia eſt,calidū autem factum actu fit,& calefacit.ſi igitur frigidū calefa-
ctiuū eſſe dicamus,ꝑ accidens certe dicemus. quinīmo omnia,q̃ hoc modo talia di-
cuntur,& hac potentia,actū oppoſitū per ſe habent.In potentia verò paſſiua ſunt,
quæ nec ipſa per ſe actū habent ex principijs ꝓprijs, & inquantū ipſa, ſed poſſunt
ab alio recipere alterata & mutata.vt ſulphur in potentia ignis eſt,cera potētia cali-
da.differt aūt potentia hęc à potentia eſſentiali, qm̃ & illa per trāſmutationem actū
recipit,ſed cōſiderabatur,quatenus actiua erat recepto actu,hęc vero per ſe nō aliud
dicit,niſi paſſionē.vt cera calida dicitur, ꝙ calefactibilis ſit. ꝙ ſi cera potentia cale-
factiua dicat̃, ꝙ prius calefactibilis ſit,mox calefacta actiua ſit, & calefacere poſſit,
ſic in potentia eſſentiali dicetur. quare idem re eſt eſſe in potentia paſſiua, & in

potentia

A potentia eſſentiali, q̃q̃ ratione quodãmodo differat. calidũ igitur potentia paſſiua idẽ eſt, qđ calefactibile, quemadmodũ potentia actiua calidum erat, qđ calefactiuũ; calefactibile autem dicit̃, & quod põt calefieri, & quod non ſolũ poteſt, ſed aptitudinem habet, & diſpoſitionem, vt prompte calidũ fiat. lignũ.n. viride calefieri quidem poteſt, & ignis fieri, aptitudinem aũt, & diſpoſitionem ad hoc per ſe nõ habet. At ſiccum lignũ, & fomes, & ſulphur, & bitumen non ſolum fieri ignis poſſunt, ſed ẽt & per ſe habent ad hoc aptitudinem quandam, licet non proprie ſit aptitudo. nihil n. aptitudinem habet ad ſui corruptionem, ſed pręparatio magis quędã illa eſt. q̃ igitur aptitudinem habent, vt calida fiãt, illa ſolemus per ſe calefactibilia dicere: q̃ verò non habẽt, calefactibilia quidem dici poſſunt, per ſe autem non. Ea porrò, quæ per ſe calefactibilia dicuntur ꝑpter eam aptitudinem, & ꝙ potentia propinqua calida ſint, & quaſi ſub ipſum actum, ſolemus ẽt calida appellare. nã & ceram, & adipẽ, & ſulphur, & bitumen res calidas dicimus, volẽtes ſignificare calefactibilitatẽ, & promptitudinẽ eorũ, vt talia fiant: vſurpamusq́; actum pro aptitudine: ſed certe oẽs eiuſmodi appellationes abuſiuæ ſunt, & impropriæ, ac per accidẽs. Calidũ.n. quum qđ dicimus, proprie quidẽ intelligimus, quod caliditatẽ in ſe habet: ſicut & ſanum, qđ ſanitatẽ habet. ꝙ ſi & illud ſanum dicamus, quod proximũ eſt, vt ſanum fiat: & calidum, quod proximũ, vt caliditatẽ recipiat, improprie quidẽ dicemus. actus.n. extra eſt, & ab alio datur, ipſa verò ꝑ ſe ipſa, & quatenus ipſa, talia nõ ſunt: quippe cũ ſub oppoſito actu ſint. nec ſequitur, hoc calefactibile eſt, igitur per ſe & calidum. hoc.n. actũ dicit, illud aptitudinem: aptitudo autem in re eſt, actus verò non. neq;.n. ſi ſulphur ignibile ſit, ſequitur, vt & ſit ignis, niſi addat̃ potentia. ſic.n. exprimimus aptitudinem. quã ob rem improprie omnia hæc dicũtur, licet per modum loquendi,

B & abuſum interdum ita dicamus: quam rem Gal. ſignificauit 3. de temperamentis. quũ.n. duos modos enarraſſet, quibus aliquid dicitur potentia tale, quorum prior erat de potentia actiua, alter de potentia paſſiua, quam potentiã materię vocant, cõparans vtrumq; modum: Ille, inquir, qui eſt ſecundum priorẽ modum, primario & proprie talis eſt: qui verò ſecundum alium modum, non primario talis eſt, ſed abuſiue. Auic. quoque, quum omnes modos diſtinxiſſet, quibus calidum, & frigidum dicuntur, loquẽs de eo, qui eſt in potentia paſſiua, ita dicit. Quũ vero calefacere dicimus, nolumus iſtud calefacere, ſed illud, quod prouenit ex qualitate rei, ſpecie eius remanẽte. vnde manifeſtũ eſſe debet, quæ paſſiua potẽtia ſunt talia, ſecundũ quid & per accidens talia dici: quanq̃ nonnunq̃ per conſuetudinẽ ita ea appellamus, quæ aptitudinem habẽt, & propinquam potentiam, vt talia fiant. Duo autem ſunt, quę præcipue faciunt, vt vnum in aliud promptum ſit & aptum verti: alterum eſt diſpoſitio ſubſtantiæ eius, quod patit̃, ꝙ liquida ſit, bene miſcibilis, aut ſubtilis, aut rara; aut ad paruas partes redacta: alterum eſt ꝓpinquitas gradus, hoc eſt pauca cõtrarietas. vbi.n. multa eſt contrarietas, actio multum tempus expoſcit. ſunt & aliæ cõcauſæ, de quibus lõgum eſſet dicere. ac de paſſiua quidem potentia tot dicta ſint.

Quis prædictorum modorum dicendi quidpiam aliquale noſtræ quæſtioni ſeruiat. Cap. 5.

HIs igitur modis cũ dicatur calidum, frigidum, humidũ, ſiccum, videndum tamen eſt, quonam horum modorũ quæſtio intelligenda ſit. ac in primis clarũ eſt illud non quæri, an vinum calidum & humidum ſit virtualiter eo pacto, quo Solem & Lunam calida dicimus. Item certum eſt non quæri, an abſolute & ſine vlla

comparatione tale ſit vinum. quod de ſolis elementis dici ſolet: ſimiliter & illud manifeſtum eſſe poteſt, non inquiri in hac. q. quæ qualitas in vini mixtione dominetur. primum quidẽ, quoniã propoſita nobis. q. ſub titulo & forma quæſtionis eo pacto à nobis accipienda, atq; iudicanda eſt, quo quæſtio eſt, ac difficultatẽ, & controuerſiam habet, non quo nemini dubia eſt, & à nullo vnq̃ adducta. At certe, q̃ qualitas in vini mixtiõe præſtet, nemini dubium vnq̃ fuit nullum eã quæſtionẽ facere. quod verò ſemper dubitatum à pleriſq; fuit, quod multi perquiſiuere, illud certe fuit, quã actionem vinum in corpus humanum efficiat, præſertim circa paſſiuas qualitates, humectet ne, an exiccet: in qua re & multi etiam ſcripſere. non. n. nunc primum ea q. tentata eſt. Præterea inquirere, quę qualitas dominetur in vino, Philoſophi vniuerſalis negocium eſt, Medici autem magis, quid in humanum corpus vinum efficiat. At certe quæſtio hæc & inter medicos orta eſt, & occaſione rei medicæ, & medicis definiri commiſſa. quare & nos, quatenus medici, eam audimus, & diffinimus. ꝙ ſi ſub eo ſenſu diffinire cogamur, vt quęramus, quę in vino prędominet qualitas, dicemus medicum illum, qui aſſerit vinum calidum & humidum, male profecto aſſerere, q̃m ſic humidum eſt vinum quidẽ, calidum autẽ nequaq̃. aquea. n. eſt, quę in eo dominatur humiditas, cum qua & frigiditas neceſſario coniuncta eſt. Si. n. in vino maior eſſet caliditas, q̃ frigiditas, & ſupra medium inſiſteret, vtiq; actu calidum eſſe vinum oporteret, quẽadmodum & aqua calefacta actu humida eſt. ſed re vera quæſtio hæc ſub illo ſenſu dijudicanda à nobis non eſt. Supereſt igitur, vt calidum, frigidum, humidum, ſiccum per comparationem ad hominem audiamus in hac quæſtione. ſic. n. & ambigua eſt, & quæſitu digna: & ſic ſemper intellecta, & ab alijs tẽtata fuit. ſub hoc igitur ſenſu de vino agemus, primum de caliditate & frigiditate inquirẽtes, mox de humiditate & ſiccitate. D

An vinum ſit calidum, vel frigidum. *Cap. 6.*

IN primis igitur dicimus vinũ, quatenus actu eſt, frigidũ eſſe, & nos frigefacere, quod vel ſenſu ipſo manifeſtum eſt. ſed ex hoc ſolo rẽ non eſſe denominandã talem ſecundum naturam ſupra demonſtratum eſt, quoniam ſępe talis actu, per accidens eſt, & ſecundũ quid, neq;. n. ſi hęc aqua calefacta calida eſt, iam & aqua ſimpl'r calida eſt, niſi tale actu per ſe ſit. ſic. n. & actu, & potẽtia, & ſemper tale erit. at vinũ, tametſi actu frigidum ſit, conſtat tamen aliter potentia eſſe. quare actu per ſe frigidum non eſt, ſed per accidens. In propoſita igitur. q. cùm de vini natura quæratur, qualis ſit, actualis quidem operatio abijcienda erit à ꝓpoſito noſtro. nulla. n. natura determinari talis poteſt per ea, quæ ſunt per accidens. relinquitur igitur, vt de vino quæramus, quale potentia ſit.

Quoniam autẽ duplex erat potẽtia, actiua, & paſſiua, prius de actiua dicamus: q̃ rurſus duplex erat, accidentalis, & eſſentialis. igitur potentia accidentali vinum dicimus calidum proculdubio eſſe. conſtat. n. per ſe ex particulis calidis multis, per quas quidem per ſe actu eſſet, & calefaceret, niſi impeditũ per accidens foret. quare potẽtia ſit, ſed per accidens. impedimentũ autem inde eſt, ꝙ in vini mixtione particulæ illæ calidæ diuiſæ ſunt, redactæq; ad minima, ac in frigidis humidis ſepultæ, quemadmodum in Pipere, & Euphorbio diximus. quam ob cauſam, ſi actu fieri per eas debet vinum, remoueri neceſſe eſt accidens impediẽs, quod fit à calore noſtro, qui ſoluit vini mixtionem, ac ſeparat calidas partes: q̃ ſeparatæ à frigidis, atq; inter ſe vnitę nec iam minimæ, actu fiunt, & agũt, quod per ſe erat: humidarum verò partiũ aliæ

abſu-

A abſumuntur, aliæ cũ ſanguine admiſcentur, & ; vtcunq; aliquæ remaneant, minoris
actionis ſunt, q̃ calidæ, quum actu fiunt. Quòd autem ex multo calido conſtet per
ſe vinũ, nemo eſt, qui dubitet, quum videat vini generationẽ per tãtum æſtum atq;
ebullitionem fieri, videatq; quod ab eo exhalat. Idem oſtendit, ꝙ celeriter vinum in
ſpiritus, & ſanguinem vertitur. diximus. n. quæ talia ſunt, oportere non longe gra-
du diſtare. Oſtendit & illud, ꝙ per vetuſtatem videmus vinum ardens fieri: quod cũ
extrinſeca nulla de cauſa cõtingat, neceſſe eſt euenire ob cõtinuam calidarum partiũ
actionem, quæ introrſum fit. neq;. n. vnum quid eſt vinum, quanq̃ vnum videatur,
ſed diuerſis cõſtat, quorũ hoc agere, illud pati poteſt. ex quo fit, vt multæ aqueę par-
tes euaporent, multæ terreæ vrantur, multæ igneę vniãtur: vnde tandem quaſi ardẽs
fit vinum. Fit præterea è vino aqua illa, quę aqua vitę vocat, notiſſimæ caliditatis, ar-
detq; more olei. quæ omnia oſtẽdunt vinum ex multo calido per ſe conſtare. quare
& in potentia accidẽtali calidum eſſe, remoto autẽ accidẽte actu fieri, vt dictum eſt.
Inſuper dicimus vinum eſſentiali potentia, tum & paſſiua non ſolum calidum eſſe,
ſed eo gradu calidum, quo & ſpiritus noſtri. manifeſtum eſt autẽ hoc, quoniam ex ſe
quidem tantã caliditatem nõ habet, quantã ſpiritus: trãſmutari autem poteſt, ac cõ-
uerti in ſpiritus, ac ſic calidum fieri: quæ potẽtia eſt paſſiua: factum autem calidum,
vt ſpiritus, agit iam: quæ erat potentia eſſentialis. idem. n. re ſunt paſſiua potẽtia, &
eſſentialis. Quoniam autem, quæ paſſiua potentia erãt talia, alia aptitudinem habe-
bant, & per ſe calefactibilia dicebantur, alia talia erant potẽtia remota, manifeſtum,
ꝙ vinum ex his eſt, quę per ſe calefactibilia ſunt. nam nihil penè eſt, quod tam prom
pte in ſanguinem mutetur, quoniam & liquidæ ſubſtantiæ eſt, & totum cum toto
B bene miſcibile, & gradu propinquũ ſatis. Nulla præterea in ipſo eſt ſpiritualis qua-
litas, q̃ aut attractionem prohibeat, aut cõtactum. propter quæ q̃ citiſſime in ſangui
nem verti natum eſt. Diximus autem, quæ habent propinquitatem hãc & aptitudi-
nẽ, talia etiã denominari ab actu. quare & vinũ, ꝙ celerrime calefactibile ſit, calidũ
etiam dici nonnunq̃ ſolet. ſed hæc appellatio ꝙ non per ſe ſit & proprie, ſed per ac-
cidens & abuſiue, dictum eſt ſupra. Nemo autem decipiatur videns Gal. 3. de tempe
ramentis dicentem vinum calefactũ à nobis recalefacere nos, nec calefacere, niſi cõ-
uerſum in ſanguinem: atq; ẽt per caliditatẽ in nos non agere, vt medicamentũ. quaſi
non per aliam caliditatem agat in nos vinum, q̃ per acquiſitam, & quatenus factũ
eſt ſanguis, & alimẽtum. quæ omnia, ſi ſuperficietenus accipiantur, & falſa quidem
erunt, & iјs contraria, quæ Gal. alibi de vino ſcripſit. falſa quidem, quoniam non ca-
lefacere vinum per propriam caliditatem, & calidum non eſſe potentia accidentali,
vt dictum eſt, lõge alienum eſt à veritate. ſic. n. frigidum per ſe vinum foret, calidum
verò non, niſi potentia eſſentiali, & per accidẽs non, ſuapte natura, vt omnes volũt.
Contrarium præterea eſt iјs, quæ Gale. ſcribit & eodem tertio de temperamentis,
& 8 de ſimplicibus. hîc. n. inter medicamenta vinum ponit: illic vinum dicit eſſe ma
gis alimentum, q̃ medicamentum. eſſe igitur medicamentum vult. ſunt ergo intelli
genda, quæ Gale. hîc ſcribit, vt nil aliud velit, q̃ ſignificare celerem vini alterationẽ,
& cõuerſionem. adeo. n. cito alteratur, vt nõ ſine acquiſita caliditate agat: quinimo
& maxime calefacit, vt conuerſum in ſanguinem, non ita tñ, vt calefaciat per ſangui
nis caliditatem, ſed per propriã, quæ in ſanguine remãſit. aliqua. n. ſunt, quæ, quum
conuertuntur in ſanguinem, augent ſolam quantitatem: & hæc calida ſunt per ac-
cidens, & calefaciunt inquantum ſanguis, & per caliditatem ſanguinis. aliqua verò
ſimul augent & qualitatem: & hæc ſunt per ſe calida: quæ licet conuerſa ſint, tamen

eorũ caliditas in ſanguine pmanſit, & per illam calefaciunt: ac tale eſt vinum, qđ ſimul & quantitatem, & qualitatẽ ſanguinis augmentat, & calefactio, quæ inde fit, propria vini dicit. quare vinum plus agit, vt cõuerſum, q̃ ante, & maxime calefacit, inquãtum factum ſanguis. ſic autem & rationem habet alimenti magis, q̃ medicamenti, nec ex hoc ſequitur, vt vinum per ſe frigidum ſit, & ꝙ ſit calidum in potentia eſſentiali, ſed magis in potentia accidentali, vt dictũ iam eſt. Reaſſumendo igitur, q̃ dicta ſunt, tripliciter calidum potentia dici poteſt vinum, potẽtia accidentali, & potentia eſſentiali, & potentia paſſiua. Ex his vero tribus quum ꝓptius & per ſe ſit ſolus ille modus, qui eſt in potentia accidentali, certũ eſt, ꝙ vinũ nõ debemus calidũ pronunciare, nec ꝙ ſit tale potentia eſſentiali, nec tale potentia paſſiua, ſed ſolum, quòd potentia accidẽtali tale ſit. hoc. n. eſt eſſe per ſe, & ſimpliciter tale. Ac de frigiditate, & caliditate vini hactenus dictum ſit. G

Quot modis dicatur quidpiam exiccare, & humectare, & vtrum faciat vinum. Cap. 7.

DE humiditate verò, & ſiccitate nũc dicamus: ſed prius, quot modis dicatur aliquid exiccare, & humectare, particularius explicemus. non. n. vno modo dicimus; ſed multipliciter, & quod diſtinguendũ ſit. Exiccant igitur alia formaliter, ita n. vocemus claritatis gratia, quęcũq; per qualitatem ipſam, quæ eſt ſiccitas, exiccãt: alia vero exiccãt quidem, ſed per aliud, q̃ per ſiccitatem, inter quæ communiſſima, & efficaciſſima eſt caliditas. nam & ipſa exiccat, ſed per accidens. per ſe. n. non niſi calefacere poteſt. quoniam vero cum frigido, quod calefit, & euaporat, coniuncta eſt & humiditas, & ſimul abit, hac de cauſa caliditas dicitur exiccare. alia vero exiccãt p imbibitionem. ita. n. vocare poſſumus. talia autem ſunt, quæcunq; foraminulenta exiſtentia humidis corporibus cohęrent. in foraminibus. n. eorũ loco aeris abeuntis ſuccedit humidũ corpus ob vacuum: ſiue habeat aer, ꝙ dẽſet, ſiue pellat à cõtrario: ſiue attractio aliqua fiat humidi à re foraminulenta: ſiue aliter contingat. clarum. n. eſt per huiuſmodi imbibitionem exiccationem multorũ fieri. ita exiccant, quæcũq; pulueruleñta, & in farinam redacta ſunt. Sal verò omnibus exiccat modis, nam & formaliter per ſiccitatem, & per accidens per caliditatem, & poſtremo per imbibitionem exiccat, maxime autem p imbibitionem: cuius ſignũ eſt, ꝙ in eo humidum alienũ, non vapor, ſicut à caliditate fit, ſed actu humidum imbibitur, atq; extillat. Nonnulla exiccant exprimendo humidum, vt frigus: quædam poſtremo congelando. Ex his aũt modis oĩbus ſolus primus proprie exiccare dicitur, reliqui p accidens ſunt: quanq̃ exiccationem, quæ à calido fit, ſolent nõnunq̃ tum Medici, tum Philoſophi ceu propriã accipere, quoniam in generationibus, & mixtionibus caliditas multũ operatur exiccando, & maxima pars exiccationũ ab ea fit. ſiccitas. n. formalis paruæ ſatis actiõis eſt reſpectu caliditatis. Humectant verò conſimiliter alia formaliter per humiditatem ipſam, alia per caliditatem: quod fit vel liquando cõcrẽta, vel extendendo humidum, & penetrare faciendo. interdum & per prędictam imbibitionem humectatio fit. Sicut. n. id exiccatur, à quo humidũ aufertur, ita id humectatur, in quod imbibitur, licet formaliter res humectata nõ ſit. Aliqua verò humectant prohibẽtia humidum exhalare: vt frigus. Ex his verò omnibus, q̃ formaliter eſt, humectatio propria, & per ſe eſt. Verum, qm̃ & hæc paruæ actionis eſt in mixtionibus, ſolent philoſophi & eam humectationem, vti per ſe, accipere, quæ per imbibitionem fit. His ſic cõſtitutis dicimus primo vinũ actu humidum eſſe tum formaliter, tum etiã imbibi- D

tione:

A tione:quod nemini dubium eſt. Verum ex hoc naturã eius accipiendam nõ eſſe di-
ctum eſt ſupra, quã poteſt eſſe tale per accidens, vti certe eſt, quemadmodum nunc
oſtendemus. Dicemus præterea vinum potentia accidentali, & per ſe ſiccum eſſe eo
pacto, quo aquæ thermarũ, vrina, & lixiuiũ potentia ſunt ſicca. omnia. n. hæc ex par-
ticulis calidis, & ſiccis quàm plurimis conſtant, per quas actu per ſe forent, niſi per
accidens impedirentur. impediuntur aũt valde diuiſis particulis, & redactis ad mi-
nima, ac ſepultis in humidis, vt ſupra de calidis dictum eſt: remoto aũt accidente, &
ſoluta mixtione actu fiunt. ꝙ autem ita ſit, & authoritates in primis ſunt illuſtrium
omnium medicorum, & rationes ad hæc, vt arbitror, demõſtratiuæ. Hipp. primũ in
de victus ratione, vinũ, ĩquit, calidum quid, & ſiccum eſt. Gal. 8. ſimpl. vinum vetus
calidum ex 3. ordine dixit, medium in 2. nouum in primo, caliditati autẽ proportio
ne reſpondere ſiccitatem. ꝑpter quod & in de virtutibus naturalibus diuidens vi-
num in florem vocatum, & fęcem, comparat fęcem melancholiæ, florem verò cho-
leræ. Paulus etiam ipſe, vbi naturam ſimpliciũ proſequitur, vinum vetus calidum &
ſiccũ in 2. nouũ calidum & ſiccum in 1. Oribaſius, vbi de ſiccis in 3. agit, vinũ vetus
enumerat: vbi de ſiccis in 2. medium: vbi de ſiccis in primo, nouũ. ita & Ætius eodẽ
penè ordine. ita & Serapio, & Iſaac, & Conſtãtinus, & Haliabas, & multi alij: quos
omnes vt oſtendamus non temere loquutos, iam rationes oſtendamus: inter quas il
la prima, & ſola ſufficere poſſit, ꝙ ſupra demõſtratum eſt vinum per ſe calidum eſſe:
qua igitur ratione calidum eſt, eadem & ſiccũ eſſe conuincitur. omnis. n. caliditas
aut ignea eſt, aut aerea. At, ſi oſtẽdemus vini caliditatem igneã eſſe, vtiq; manifeſtũ
erit & ſiccitati coniũctam eſſe. Quare, ſi potentia calidũ eſt vinum, ita & ſiccum eſſe
B neceſſe erit. At, ꝙ ignea ſit, quæ in vinum accedit caliditas, oſtendit primo Gale. in
3. de acutis ſuper textu 20. quum inquit, alteratio vini aquoſi, dum vua eius eſt in
vite, parua admodum eſt: & admiſcet ei parua quantitas & ſubſtantia terrę, & ignis.
Vini autem vinoſi diſpoſitio non eſt talis. multum. n. abeſt ab aqua, & quãtitas cali
ditatis, quam acquirit, multa eſt. vnde & odorem habet. Ariſt. quoque in proble. eo
præſertim problemate, quo quæritur, cur poſt fructus aut aqua, aut vinũ potens ſu-
perbibendũ eſt, igneã vocat vini caliditatem. ita & Plato in ijs, quæ de legibus, cum
vino pueris interdicit. nec alia loca adducam, cum multa alia etiã eiuſdem ſententiæ
ſint, quoniam rationibus agendum eſt: ijs dico, quæ ex poſterioribus ſumi poſſunt.
quæ. n. è prioribus ſunt, naturæ ipſi, quæ facit, & gignit, notæ ſunt. Primum igitur, ꝙ
ignea ſit vini caliditas, id oſtendit, ꝙ maxime inebriat. Lac autem, & aqua, inquit
Ariſt. nõ inebriant, ꝙ ſpirituoſa nõ ſunt. Eſt autem aliud ſpiritus, aliud vapor. vapor
quidem ille dicitur, qui ab humido exhalat, ſpiritus, qui à terreo aduſto. hic aũt ſo-
lus inebriat, quoniam ſiccus eſt, & acris, & multæ materiæ. vapor autem non ine-
briat, vtpote lenis, & rarę materiæ. propter quod vinum inebriat magis ſpirituoſum
exiſtens, lac aũt, & aqua nõ, vtpote vaporoſa magis. Signũ quoq; præbet effumatio,
quæ à vino ebulliente exhalat. tãtæ enim acrimoniæ eſt, & auſteritatis, vt nec ferri
poſſit. Idem monſtrat & aqua illa, quæ aqua vitæ vocatur, è vino ſtatim cõfecta, ſic-
ciſſima omnium liquidorum. monſtrat & vini mordacitas, ſiue in oculum iniectum
ſit, ſiue & intra aſſumptum. omnes. n. hauſto vino, ſi meracũ ſit, ſentimus nõ ſolum
caliditatem, ſed etiam acrimoniã eius: actimonia autem à ſicco igneo eſt. Vetus prę-
terea vinum idem oſtendit. ſicciſſimum n. creditur, & ſupra, q̃ naturæ vini conue-
niat. Vnde & amarum fit, & odorẽ, & ſaporem vini amittit: quod non alia de cauſa
fit, q̃, vt diximus, ex actione ignearum partium, ex quibus conſtat. quam naturam &

antiquos

antiquos philoſophos voluiſſe ſignificare per fabularum velamenta antiquum mō- G
ſtrat epigrāma: vt intelligere liceat non temere ab antiquis fabulatū fuiſſe Baccum
ex igne ortum cōbuſta Semele matre. Quamobrem, vt ad ꝓpoſitum reuertamur, ſi
ignea eſt vini caliditas, vtiq; & ſicca erit. quare, & ſi actu ſit per caliditatem per ſe,
vtiq; & actu fiet per ſiccitatem per ſe. Ad hæc autem, ꝙ ſiccum potētia ſit, & alia ra-
tione videri poteſt, via. ſ. illa, quam ſolam infallacem Gal. dixit, hoc eſt experiētia. tri
pliciter aūt experiētia hæc de vino fieri poteſt, tactu, per intra aſſumptionem, & per
extra applicationem. at tactus, & intra aſſumptio fallacia magis ſunt, vt Gal. docet:
tactus quidem, quoniā iudicat ſolum rem actu talē. hoc autē ad demonſtrandā na-
turā fallax eſt, quoniā ſæpe eſt talis per accidēs. Aſſumptio vero, quæ intra fit, ēt fal-
lax eſt, quoniam per accidens multa patitur. ſæpe. n. res aſſumpta nimis diuiditur, &
diſſipatur quodāmodo: ſæpe alteri rei admiſcetur. propter quod propriā naturā nō
mōſtrat. vnde nec Sinapis, nec Cœpe intra exulcerāt. At applicatio, q̄ extra fit, mini-
me omniū fallit, ſed maxime propriam naturā oſtendit, præſertim ſi diu perſeueret
applicatio. propter quod in dignoſcendis naturis in hac potiſſimum innitendū eſſe
Gal. iubet: & hinc experientia ſumenda lauādo, rigādo, fouendo. At certe, ꝙ vinum
& oculis applicitum lachrymas exiccet, & toti corpori manifeſtā inducat ſiccitatē,
demōſtrari nō indiget. propter quod & vlceribus vtile Gal. dixit. tum & metallica
vino lauari docet, ꝙ ſic multo ſicciora reddātur: ꝙ ſi & eam quoq; experiētiam, quæ
per intus aſſumptionē fit quis deſideret: non deſunt certe indicia multa, ꝙ vinum
potentia exiccet. ac primū, ꝙ meracum vinum, ſi multum hauſtum ſit, nō ſolum ſi-
tim non tollit, ſed auget magis. Item & ebriorū labia ſemper exiccata videnť. quod
verò idem maxime oſtendit, illud eſt, quòd morbos frigidos, & humidos, quos per D
actualem humiditatem ſępe inducit vinum, vt ſpaſmū, paralyſim, & id genus, eoſdē
mox innata ſua caliditate, ſiccitateq; potentiali tollere ſolet: quod Gal. ſuper apho.
v. quintæ particulæ probe declarat. Item & 8 de morbis ſecundum partes de curā
paſſionum hepatis, optime, īquit, operātur ea, quæ cum hoc, ꝙ ſanant diſcraſiā, etiā
nutrire poſſunt. propter quod vinum optimum eſt eis, qui abſque phlegmone, aut
eryſipelate, aut dyſcraſia calida laborāt. etenim & nutrit, & digerit, & vigorat, & pu
tredini reſiſtit, & ſi diſcraſia facta fuerit ſecundū humiditatē, & frigiditatē, inſtāter,
& infallanter eam curat. porrò macilenti quicunq; ſunt, ſi nimio vino vtantur, non
modo macriores redduntur, ſed & ſæpe cōſumpti pereūt: quod & Ariſto. tradit cir-
ca problemata. Ex quibus omnibus manifeſtum eſſe poteſt vinū eo modo, quo po-
tentia calidum eſt, eodē, atq; eadem de cauſa & ſiccum facultate p ſe eſſe. quare, actu
quum humidū eſſet, per accidēs eſſe tale certū eſt. Inſuper & illud dicimus, tametſi
vinum potētia hac accidentali ſiccum ſit, potētia autē eſſentiali, & paſſiua humidū
dici poſſe. per ſe. n. quum humidū non ſit, ſed ſiccū, poteſt tamen conuerti in ſan-
guinem, & quantitatē eius augere, qui per ſe humidus eſt. ſed hoc per accidens eſſe
ſupra monſtratum eſt, ſiquidem non inquantum ipſum, ſed inquantum aliud, tale
eſt. Verū illud intelligēdū eſt, ꝙ, quæ in aliud cōuertūtur, & talia ob id dicūtur, alia
augent ſolā quantitatem illius, alia ſimul quātitatem, & qualitatem. q̄ igitur ſolā au
gēt quātitatem, & ob id dicuntur calida, aut humida, ea proprie ſunt talia potentia
eſſentiali, & per accidens, ac ſecundum quid, quoniam per nihil ſui ſunt talia, ſed p
aliud, in quod conuerſa ſunt. vt ſi palea cōbuſtiua dicatur, ꝙ potētia ignis eſt, qui p
ſe comburit, palā, ꝙ hoc non ī eſt paleæ per ſe, ſed inquātum ignis fieri poteſt. q̄ ve
rò ſimul augent quantitatem, & qualitatem, hęc neo ſunt in potētia eſſentiali, nec p

A accidens agunt:ſed talia ſunt per ſe,licet,conuerſa agãt,quoniã per aliquid ſui agũt, per qualitatem.ſ.quæ reſeruata fuit in conuerſione. non.n.quando aliquid conuertitur,neceſſe eſt pati ſecũdum omnia. Vinum autẽ, quando in ſanguinem vertitur, in caliditate quidem auget tum quantitatẽ eius, tum qualitatem,in humiditate autẽ non auget.niſi quantitatem.qualitatem.n.exiccat,quoniam per ſe ſiccum eſt,& ſanguis,qui ex eo fit,ſiccior eſt per ſe,q̃ prius.dico autem per ſe,quoniã nihil prohibet, quod exiccatum eſt in ſanguine,à partibus nihil paſſis reduci ad priſtinam humiditatem:ſicut aqua calefacta à ſe ipſa infrigidatur p partes nihil paſſas.propter hoc igitur,ſi vinum humidum dicatur potentia,vtiq; potentia eſſentiali & paſſiua tale dicetur,ꝙ per accidens eſt,& ſecundum quid tale. quare ſimpliciter & per ſe vinum calidum & ſiccum pronunciandum eſt,quãdo tale eſt potentia accidentali:humidũ verò per accidens,& ſecundum quid, & potentia eſſentiali, aut actu ſolum.

Inducuntur duo modi dicendi vinum ſiccum, licet ſit vere humidum:& refelluntur. Cap. 8.

SVnt quidam amici noſtri,& magni ingenij,& magnæ doctrinę viri,qui non audentes negare authoritates tantorum hominũ per nos adductas, nec effectus ſiccitatis,qui in vino apparẽt, concedunt quidem exiccare vinum,verum hoc per accidens eſſe.non.n.inquantum ſiccum,ſed inquantum calidũ id facere: nec aliud velle authores,qui vinum calidum,& ſiccum dicũt.quod quidem ſi ignoſcãt, longe eſt à veritate, & ab eo iudicio,quod in alijs prę ſe ferre conſueti ſunt, non ſolum propter prædicta,ꝙ ignea ſit,quæ in vino eſt,caliditas,ſed propter alia multa. primum quis B Gal.non rideat promittẽtem de natura ſimplicium dicere,clamãtem verò, ac proteſtantem naturas rerum nõ determinandas eſſe per ea, quæ ſunt per accidẽs,mox ſtatim de vino agentem dicere,quod per accidens ſit?quis nõ rideat & Hippo.& Paulum,& Oribaſium,& alios de vino loquentes nihil de eo dicere,quod per ſe eſt, ſed de eo ſolo,quod eſt per accidẽs?ꝙ ſi ſiccitatem factam à vino, quatenus calido, veluti per ſe accepere,non diſtinguentes ab ea, quæ proprie fit,ſi & hoc ſufficit ad denominandam rem ſiccam, recte quidem à nobis dictum erit vinum potẽtia ſiccum eſſe. Pręterea percontemur,an maior ſit ſiccitas facta per accidẽs,an humiditas facta per ſe à vino.ſi quidem maior eſt humiditas per ſe facta,hinc maxime ridendi,ac cachinnis proſequendi erũt Hipp.& Galen.& alij,dicẽtes vinum ſiccum non ſolũ, ꝙ per accidens hoc ſit,ſed quoniam ſit humectatio vini maior,q̃ exiccatio.at, ſi maior eſt ſiccitas, quãq̃ per accidens facta, q̃ humiditas, quidnam per deos mouet,ac perſuadet magni ingenij viros, vt certare velint vinum humidum potentia eſſe, quum effectus vini videatur eſſe ſiccitas, ratio autem & authoritas omnis clament vinum ſiccum eſſe facultate:poſtremo & illud animaduertant,quod Gal.in de curandi methodo ſcribit,humidũ nullum vlceribus conuenire, ſiue per ſe humidum ſit, ſiue p accidens? Vinum ergo cum vlceribus cõuenire affirmet,ſequit̃,ꝙ nec per ſe,nec per accidens humidum ſit,quatenus vlceribus conuenit. conuenit autem non, qua actu tale eſt,ſed qua poteſtate tale. quare potẽtia nec per ſe,nec per accidens humidũ eſt.

Propter hęc igitur & alia, quæ prolixitati parcentes omittimus, nec collegæ noſtri,nec principalis in cauſa hac Bartholomæus GATONVS hanc opinionẽ ſequuti ſunt,ſed ab ea recedentes concedunt vinũ potentia, & per ſe, quãtum ad qualitates, & complexionem attinet,calidũ & ſicum eſſe. Scuto autem alio ſe tegentes confugiunt ad nutrimẽtum.dicunt enim, etſi vinum, quatenus medicamentum, ſiccum eſt,

eſt, tamen, quatenus alimentum, humidum eſſe: quod ſatis eſt ad verificandam C quæſtionem propoſitam. quæ cum indiſtinctè poſita ſit, ſi ſenſu aliquo verificari poſſit, victoriam ſibi promittit. propter hæc igitur quædam pauca de vino dicemus, quatenus alimentum eſt, cum, quæ dicta hactenus ſunt, de vino ſecundum ſe dicta ſint.

Dicitur ergo proprie cibus, qui futurus eſt alimentum: alimẽtum autem, quod aut reſtaurat, aut proximum eſt, vt reſtauret, quod deperditũ eſt in membris. differt autem alimentum à medicina, ꝙ alimentum per ſe non agit, nec alterat, ſed patiť ſolum, & reſtaurat. Medicinæ autẽ ratio in eo eſt, ꝙ alterat, & agit. Verum illud bene aduertendum eſt, ꝙ, licet cibus, & alimentum à medicina differant, cibus tamẽ calidus aut humidus, & alimentum calidum aut humidum non differunt à medicina calida aut humida, ſed eandem rationem habent: quod multi medici nõ conſiderãt. Id.n. quod alit, quatenus alit, nec calidum eſt, nec frigidum: quoniam verò cũ eo, ꝙ alit, coniunctæ ſunt qualitates, volentes nos temperiem & intemperiem ſignificare appellamus calidum cibum, & calidum alimentum, frigidum cibum, & frigidum alimentum, & temperatum cibum, & alimentum. ita & humidum, & ſiccũ temperatum quidem dicimus, quod corpus noſtrum nec calefacit, nec refrigerat: & hoc proprie & ſolum alimentum eſt, ſiquidem non alterat: at calidum cibum dicimus, q calefacere poteſt cum hoc, ꝙ nutrit: frigidum, qui frigefacere. quare in hoc non differt cibus à medicina. vtrunque enim conſiderant, vt alterans. & cibus omnis, qui calidus eſt, etiam & medicina calida eſt: omnis quoque medicina, quæ etiam cibus eſt, ſi calida eſt, & cibus calidus eſt, & nutrimentum ex ea factum eſt calidum. calidũ autem nutrimentum eſt, quod reſtaurat, quod deperditum eſt, calidius, q̃ prius. D quare eadem eſt conſideratio cibi humidi, & calidi, & medicinæ calidæ, & humidæ ob id, quòd nomina hæc calidum, frigidum, humidum, ſiccum ſemper qualitatem ſignificant, & complexionem. Simpliciter igitur cibus calidus, vel alimentum calidum, & medicamentum calidum eſt, vel fuit: & calidum medicamẽtum, calidus etiã cibus, & alimentum, ſi cibus, & alimentum ſit. Sed illud repetẽdum eſt, quòd illud, quod conuertitur, & alimentum fit, vel auget quantitatem ſolam, vel ſimul auget quantitatem, & qualitatem. ſi quidem vtrunque augeat, ſimpliciter talis cibus, & tale alimentum dicitur. Si verò ſolam augeat quantitatem, in potentia eſſentiali tale eſt, & per accidens tale dicitur. vt lactuca calida potentia eſſentiali eſt, & cibus calidus per accidens, & ex ea factus ſanguis calidus quidem quantitate eſt ſolum, non autem qualitate. Quum igitur dicunt collegæ noſtri vinum humidum, vt alimentũ, quærimus, quo pacto intelligunt. Vtrum vinum ſit cibus & alimentum humidum per ſe, & ſimpliciter, an humidum, quoniam augeat quantitatem ſanguinis; qui humidus eſt. ſi quidem primo modo dicunt, tunc falsò certe dicunt, quoniam cibus & nutrimentum per ſe tale, non ſolum quantitatẽ, ſed etiam qualitatẽ ſanguinis adauget. Quomodo igitur poteſt vinum qualitatem ſanguinis augere, ſi concedunt p ſe potentia ſiccum eſſe vinum, & complexione? ſi verò dicũt idcirco humidum dici, ꝙ quantitatem ſanguinis humidi augeat, verum quidem dicunt, ſed hoc non per ſe, & ſimpliciter tale eſt, ſed per accidens, & ſecundum quid, vt toties eſt demonſtratũ. quam ob cauſam, ſiue vt nutrimentum, ſiue vt agens accipiatur vinum, ſimpliciter ſiccum eſt dicendũ, & per ſe. Quapropter nullæ latebræ, nulla diuerticula relinquũtur dicentibus vinũ calidum & humidum, ad quæ confugiant. ſupereſt igiť, aut ipſi arma dẽt, aut nos poſtremo arma demamus. demẽmus aut, ſi tandẽ adduxerimus tũ

authori-

A authoritates quaſdam, tum rationes, quibus, vt exiſtimamus, decepti, & male freti auſi ſunt in pugnam prodire. ſunt autem ferè hæc.

Quòd vinum ſit humidum, contra veritatem, & determinata oſtenditur. Cap. 9.

IN primis igitur, ꝙ humidum & actu, & potentia, & ſemper ſit vinum, ex hoc aliquis poſſet exiſtimare ꝙ in omni prima digeſtione, ſecũda, & tertia, & ante conuerſionem, & poſt, vinum ſemper liquidum eſt. omne autẽ liquidum eſt actu humidum: vinum igitur ſemper humidũ erit. prçterea aquã dicit Gal. frigiditatem amittere poſſe, humiditatem autẽ non. vinũ autẽ eſt aquæ ſpecies, vt in quarto metho. declaratur. qua igitur ratione aqua humiditatem non amittit, eadem nec vinum, quod cõfirmatur, ſi. n. amittit, quçrimus, à quo: nõ quidem à ſanguine, qui humidus eſt: nõ à calore noſtro innato, qui & ipſe humidus eſt: à membris autem ſi id recipit, quum ſicciora ſint, humidius igitur erit vinum, q̃ membra. Ad hæc autẽ dictum eſt ſupra, quod in aliud facillime vertitur, oportere ꝓximum gradu illi eſſe. at vinũ facillime omnium in ſanguinem vertitur. ꝓximum igitur gradu oportet ſanguini eſſe, nõ ſolum caliditate, ſed etiam humiditate: alioquin, ſi altera qualitate longe diſtet, nõ cito vertetur in ipſum. igitur, quum ſanguis longo interuallo humidior ſit, q̃ membra, vinum quoq;, quod ſanguini ꝓximum eſt, humidius erit, q̃ membra. Item vinũ aut eſt humectabile, aut humectatiuum. humectabile autem quomodo ſit, qd maxime humidum eſt? Igitur erit humectatiuũ. Adde, ꝙ ſitim tollit, ſomnum & lçtitiam facit, impinguat, morbos humidos efficit: q̃ omnia non niſi ab humido fiunt. Ariſt.

B in prob. de vino ſcribens, vinum calidũ & humidum pronunciat. Gale. porrò in ijs, quæ de tuenda ſanitate, vinum pueris dandum negat, ꝙ calidi ſint, & humidi. quare, ſi vino vtãtur, plus æquo vtraq; qualitate augeantur. hoc enim facere vinum ſenibus non concedit, ꝙ frigidi & ſicci ſint. per contraria. n. curare eos iubet. alia aũt ſunt, inquit, vinum, balnea, & ciborum quicunq; calefacere ſimiliter, ac humectare poſſunt. In ijs quoque, quæ de pulſibus, vinum ſcribit calidum & humidum. Itẽ in de acutis ait vinum humectare magis, q̃ aquã. Auicẽ. quoq; primo canonum ſuorum, Vinũ, inquit, fortiter humectat: & in regimine ſiccarum, & frigidarum complexionũ vinũ conuenire ſcribit, ꝙ contrarium ſit vtriq; qualitati. idem & in capite de melancholia. ſunt & alia multa, quæ, quoniam eũdem habent intellectũ, omittimus. Atq; hæc arma illa ſunt, quibus, dum muniti erunt & freti, nunquam manus dent: nos vero & imbecillia ſatis eſſe, & q̃ primo cõgreſſu cito diſſiliant, oſtẽdemus.

Soluuntur veritati obiecta. Cap. 10.

PRimum quidem, quod dicit liquidum omne actu humidum eſſe, vinum verò in omni digeſtione liquidum eſſe, peccat nimirũ vtrunq;. Liquidum enim omne humidum eſt non ad hominem facta comparatione. ſic. n. & ſuccus nucum, & vinum omphacinum, & acetum, & aqua ardens vocata humida eſſent. Sed neq; illud recte dicitur, vinum in omni digeſtione liquidum eſſe, quando præter primam digeſtionem, quæ in ſtomacho fit, nõ exiſtit vinũ, ſed inexiſtit. admiſcetur. n. ſanguini ſecundum diuerſas partes, cæterum calidis & ſiccis præpotentibus. Aquam verò nunq̃ humiditatem amittere verum eſt, dum aqua remanet, ita & vinum, dum vini prima mixtio manet. & aquç ſpecies nunquã amittit humiditatẽ, at, cum actu fit, & ſoluitur mixtio, humectatio amittitur. Amittitur autem à calore noſtro, non ꝙ

exiccet

exiccet vini humiditatem,ſed ꝙ ſeparet mixtionē, & eleuet partes calidas,& vniat,vt C
dictum eſt. Vinum autem oportere non longe à ſanguine qualitatum gradu diſta-
re,& ſi non ſemper neceſſarium eſt in eis,quæ cito transſmutantur: ſufficit.n.inter-
dum ſola poſſibilitas ſubiecti,& magna proportio agentis, tamen & nos confitea-
mur. Verum illud oportet cōſiderare,ꝙ nec vinū,nec ſanguis vnum q d ſunt,nec,vt
Græci dicunt,homogenea, ſed vtrūque è diuerſis conſtat partibus, alijs quidem ca-
lidis,alijs humidis. quum autē vinum in aliud vertitur,miſcentur quidē, ac ſeparā-
tur partes illæ:quæ verò calidæ ſunt vini partes, in calidas ſanguinis facillime tran-
ſeunt,humidæ verò in humidas. Quare verum eſt non diſtare gradu vnū ab alio. ſed
oportet referre ſua ſuis, & cōſimilia cōſimilibus. cum hoc tn̄ ſtat plures, & maioris
actionis eſſe in ea miſcella calidas & ſiccas partes, q̄ humidas: quare & ſanguinem
inde ſicciorem reddi, q̄ prius eſſet, niſi partes ſanguinis nihil paſſæ contra agant, vt
dictum eſt. humectabile vero eſt vinum, non quatenus actu eſt, ſed quatenus eſt po
tentia ſiccum. quum.n.actu ſit per ſuas partes, agit per illas, & ſanguinem exiccat:
à quo cum repatiatur, humectabile quidē hoc pacto ſit, quatenus quidem ſiccū eſt,
ſitim autem tollit, quanq̄ potentia ſiccum ſit, per eam humiditatem, quam actū ha-
bet, quod & aquę thermarum faciunt. ſufficit.n. humiditas illa, quoniam ſitis appe-
titus eſt humidi ob deperditum ſuperficiale humidum, quod reſtaurat vinū prius,
q̄ actu ſit factum ſiccum. Somnū etiam affert per primam euaporationē, quę è vino
fit, in qua partes tum calidæ, tum humidæ euaporant: ſurſum autem latæ, & à cere-
bro infrigidatæ caput grauant, & ſomnum adducunt. Lætitiam verò apportat vinū
quoniam tum ſanguinem multum, tū ſpiritus multos facit, quæ animæ ſunt inſtru-
menta. Vnde & illa diſpoſitio inducitˀ, cū qua anima optime ſe habet: hæc autem ad D
læta bene parata eſt. de quo plura dicenda eſſent. Impinguat verò vel maxime vinū,
ſi moderate ſumptum ſit. Auget.n. ſanguinem, & pabulum caloris, quatenus vi-
num eſt: quatenus verò temperatum, & paucum ſumitur, non addit nocumentum
in ſanguine propter ſuam ſiccitatem, quoniam cito illa remittitˀ pauca exiſtens, ſan-
guine ſeſe ipſo ad priſtinam naturam reſtituente per partes nihil paſſas. ꝙ ſi nō mo-
derate ſumptum fuerit, non ſolum non impinguat, ſed emaciat magis, & ſæpe ab-
ſumpto pabulo caloris perdit. Humidum verò dicere per ſe vinum, ꝙ humidos mor
bos faciat, ſic quidem eſt & frigidū dicere, ꝙ morbos adducat frigidos. dicemus au-
tem iam, quo pacto in nobis morbos faciat. Quum verò Ariſt. vinum calidum &
humidum profert, illud intelligi oportet, nihil aliud velle ipſum, q̄ ꝙ vinum ex mul
to calido, & multo humido conſtat. Demonſtraturus enim cauſas quorundam effe-
ctuum, qui à vino fiunt, quorum alij à calido, alij à frigido contingunt, duas aſſumit
propoſitiones: quarum altera eſt, ꝙ vinū ex multo calido, & multo humido conſtat:
altera, ꝙ humidum remanens humidum, aut à quo euaporat calidum, frigidum eſt,
quare & humido tunc vtitur per accidens: vt intelligere liceat hic nō tradere com-
plexionem vini. hauſto igitur vino, ſi non obtineatur, & digeratˀ à calore noſtro, ſed
remaneat, quale erat, humidū, ſ. aut alteretur eò ſolum, quò calidum euaporet, tunc
vinum frigidū redditur. Vnde & effectus, qui conſequūtur frigus, proueniunt. ebrio
ſorum enim multi & frigent, & rigent, & ſolem amant, & infœcundi ſunt ſemine:
quod & Galen. optime 3. de temperamētis declarauit. &, ſi à calore noſtro obtinea-
tur vinum, & in venas diſtribuatur, ac demum actu fiat, potens autem, aut multum
ſit, tunc effectus calidi proueniunt. ſic enim & furentes facit, & ſitim auget, & ema-
ciat, ac etiam abſumit cōſumpto humido, quare humiditatē actualem vult eo loco

Philoſo-

A Philoſophus. Quod verò Gal. vinum pueris prohibeat, ꝙ ijs obſit humectatione: ſenibus verò concedat, ꝙ proſit, & nos recte dictum affirmamus. duos enim in de tẽperamentis eſſe modos declarauerat, quibus aliquid calidum, frigidum, humidũ, ſic cum dicitur: quorum vnus eſt de eo, quod auget quantitatem calidi, frigidi, humidi, ſicci: alter de eo, quod ſimul auget & qualitatem. Secundum ergo priorem modum locutus eſt in ijs, quę de tuenda ſanitate: quod ipſemet declarat in de virtutibus animalibus, vbi reddit rationem, cur eſt, ꝙ Plato vinũ pueris negauerit. dicit enim pueros calidos eſſe, nã & multo ſanguine abũdare in venis, & ſi vino vtãtur, plus nimio aucturos eſſe ſanguinem, & ſic calidiores & humidiores futuros, quam par ſit. humidiores autem non ſolum quantitate, ſed etiam qualitate, quoniam ſanguis plurimus in pueris, quanquam etiam ſiccior primo fiat à vino, mox tamen ſeſe ipſe ad primam naturam reſtituit. Sed certe propter hoc. ꝙ ita Gal. humectatiuum dicit vinum, quod eſt in potẽtia eſſentiali & per accidens, accipere vinum per ſe humidum eſſe, eſt profecto, quod per accidens eſt, accipere pro eo, quod per ſe eſt. Quum verò & Auic. dicit fortiter humectare, & ſenibus, & melancholicis, & naturæ ſpirituũ cõuenire, veriſſima omnia ſunt bono ſenſu nihil enim eſt, quod humectet nos magis, quàm vinum. primum enim actuali ſua humiditate multum operatur, quæ ſatis longo tempore perdurat. Vinum enim prius actu calidum ſit, quàm ſiccum. dupliciter nanq; ſit exiccatio, & à ſiccitate, & à caliditate. quæ igitur à ſiccitate ſit, paruę actionis eſt: quæ verò à caliditate, maioris quidem actionis eſt, ſed oportet caliditatem q̃ multum prius agere, quàm exiccare poſſit. Propter quod vinum actu humidum aliquanto tempore perdurat. vnde & ſitim tollit, & iuncturas emollit. Mox verò actu

B ſit tum caliditate, tum ſiccitate. deinde trãſmutatum in ſanguinem eius quãtitatem magnopere auget, per quam humectatio etiam ſit in toto corpore magna. quoniã enim calor innatus cõtinue abſumit humidum, & ſubſtantiam membrorum exiccat, ſiquidem ſero & parum reapponãtur de eo, quod deperditum eſt, conſumptio quàm maxime procedit. At, ſi cito & large reapponatur, quod eſt deperditũ, prohibetur exiccatio procedere. habet enim calor vnde pabuletur. & interea ſanguis, qui per ſe humidus eſt, qualitate etiã membra humectat. Propter igitur omnia hæc vinum vel maxime humectare dicitur, ſed certe vtranq; humectationem per accidẽs habet. quæ enim humectatio actu eſt per accidẽs quidem eſt, vt prædiximus, quæ vero ſit augendo ſanguinem, etiam per accidens, & ſecundum quid. quare neque per hunc, neque per illum modum ſimpliciter humidum dicendũ eſt vinum, ſed ſimpliciter, & per ſe ſiccum eo modo, quo dictum eſt. In ijs vero, quæ de pulſibus, humiditatem actualem vini vult, qua etiam vtitur, vt cauſa per accidens vel materiali ad mutandũ pulſum. ſiquidem per ſe cauſa eſt vini caliditas, humiditas vero ſolum facit, vt cito paſſibile ſit per venas. Vniuerſaliter, ſi qua authoritas humidum facit vinum, ea quidem aut de actuali, aut de potentiali paſſiua, & eſſentiali eſt.

Quæſtionis deciſio, iudicisq́; ſententia. Cap. 11.

DEterminantes igitur, diffinientes, ac etiam iudicantes propoſitam nobis quæſtionem, declaramus, atque pronunciamus medicum illum, qui aſſerit vinum calidum & humidum, male proculdubio aſſerere; eũ verò, qui negauit propoſitionem, atq; impugnauit, recte iuſteq; negaſſe, atque impugnaſſe. quocunq; enim modo intelligatur, propoſitio ſimpliciter falſa eſt. Si enim intelligatur per comparationem ad prædominãtem qualitatem, ſic falſum quidem aſſumit, vinum calidum eſ-

ſe: ſi vero per comparationem ad hominem, falſum eſt humidum eſſe. Humidũ enim cum ſit vinum, aut actu per accidens, aut potentia eſſentiali, vel paſſiua tantum, ſiccum vero ſit potentia accidentali, hic autem modus per ſe, & ſimpliciter talis eſt illi ſecundum quid, & per accidens, manifeſtum, ꝙ vinum ſimpliciter calidũ & ſiccum eſt pronunciandum: ſiue vt medicina, ſiue vt cibus, & alimentum ſumat. atq; ita propoſitionem ſimpliciter prolatam, & nobis ſimpliciter declarandam propoſitam, falſam eſſe dicimus. Quis enim tam fatuus iudex ſit, qui propoſita ſibi quæſtione, vtrũ hyems frigida ſit an calida, calida dicat, ꝙ calefaciat corpora noſtra, & digeſtionem vigoret? aut propoſita quæſtione, an bonum ſit proijcere merces in mare, bonũ decernat, ꝙ in tempeſtate ſit bonum? Quare & nos, cũ propoſitio illa plurimis modis intelligi poſſit, quorum alij per ſe, & ſimpliciter tales ſint, alij ſecũdum quid, & per accidẽs, ridiculi quidem iudices dicemur, ſi ſimplicem ſenſum relinquentes veram illam decernamus, ꝙ per accidens, & ſecundũ quid vera eſſe poſſit. Quamobcauſam, vt tandem ſermonem claudamus, dubij huius victorem ANTONIVM FVMANELLVM declaramus, & pronunciamus. G

Hoc Hierony. Fracaſto. M D X X X I I I I. Die I X. Septemb.
Prætore Clariſſ. Ioanne Contareno.

VETVS EPIGRAMMA.

Infantem Nymphæ Bacchum, quo tempore ab igne
Prodijt, inuentum ſub cinere abluerant.
Ex illo Nymphis cum Baccho gratia multa eſt,
Seiunctus quod ſit ignis, & vrat adhuc. D

HIERONYMI FRACASTORII SYPHILIDIS, SIVE MORBI GALLICI LIBRI TRES,

AD PETRVM BEMBVM.

LIBER PRIMVS.

QVI caſus rerum varij, quæ ſemina morbum
Inſuetum, nec longa ulli per ſæcula viſum
Attulerint: noſtra qui tempeſtate per omnem
Europam, partimq́; Aſiæ, Libyaq́; per vrbes
Sæuijt: in Latium vero per triſtia bella
Gallorum irrupit, nomenq́; à gente recepit:
Necnon & quæ cura, & opis quid comperit vſus,
Magnaq́; in anguſtis hominum ſolertia rebus,
Et monſtrata Deûm auxilia, & data munera cæli
Hinc canere, & longe ſecretas quærere cauſas
Aëra per liquidum, & vaſti per ſydera Olympi
Incipiam: dulci quando nouitatis amore
Correptum, placidi naturæ ſuauibus horti
Floribus inuitant, & amantes mira Camœnæ.
BEMBE decus clarum Auſoniæ, ſi fortè vacare
Conſultis Leo te à magnis pauliſper, & alta
Rerum mole ſinit, totum qua ſuſtinet orbem:
Et iuuat ad dulces paulum ſecedere Muſas:
Ne noſtros contemne orſus, medicumq́; laborem,
Quicquid id eſt. Deus hæc quondam dignatus Apollo eſt:
Et paruis quoq; rebus ineſt ſua ſæpe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum ſub imagine multum
Naturæ, fatiq́; ſubeſt, & grandis origo.
Tu mihi, quæ rerum cauſas, quæ ſydera noſcis,
Et cæli effectus varios, atq; aëris oras,
Vranie, (ſic dum puro ſpatiaris olympo,
Metirisq́; vagi lucentes ætheris ignes,
Concentu tibi diuino cita ſydera plaudant)
Ipſa ades, & mecum placidas Dea lude per vmbras,
Dum tenues auræ, dum myrtea ſylua canenti
Aſpirat, reſonatq́; cauis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ cauſæ nobis poſt ſæcula tanta
Inſolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo noſtrum peruenit in orbem,

Ex quo lecta manus ſoluens de littore Ibero
Auſa fretum tentare, vagiq́; incognita ponti eſt
Aequora, & orbe alio poſitas perquirere terras?
Illic nanque ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, paßimq́; vagari
Perpetuo cæli vitio, atq; ignoſcere paucis.
Commerci ne igitur cauſa acceßiſſe putandum eſt
Delatam contagem ad nos, quæ parua ſub ipſis
Principijs, mox & vires & pabula ſenſim
Suſcipiens, ſeſe in terras diffuderit omnes?
Vt ſæpe in ſtipulas cecidit quum fortè fauilla
De face, neglectam paſtor quam liquit in aruo,
Illa quidem tenuis primum, ſimilisq́; moranti
Incedit: mox, vt paulatim increuit eundo,
Tollitur, & victrix meſſem populatur & agros,
Vicinumq́; nemus, flammasq́; ſub æthera iactat.
Dat ſonitum longe crepitans Iouis auia ſylua,
Et cælum latè circùm, campiq́; relucent.
At vero, ſi rite fidem obſeruata merentur,
Non ita cenſendum: nec certe credere par eſt
Eſſe peregrinam nobis, transq; æquora vectam
Contagem: quoniam in primis oſtendere multos
Poſſumus, attactu qui nullius hanc tamen ipſam
Sponte ſua ſenſere luem, primiq́; tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore paruo
Contages non vna ſimul potuiſſet obire.
Aſpice per Latij populos, quiq; herbida Sagræ
Paſcua, & Auſonios ſaltus, & Iapigis oræ
Arua colunt: ſpecta, Tyberis quà labitur, & quà
Eridanus centum fluuijs comitatus in æquor,
Centum vrbes rigat, & placidis interfluit vndis:
Vno nónne vides vt tempore peſtis in omnes
Sæuijt? vt ſortem pariter tranſegimus vnam?
Quinetiam externos eadem per tempora primum
Excepiße ferunt: nec eam cognouit Ibera
Gens prius, ignotum quæ ſcindere puppibus æquor
Auſa fuit, quàm quos diſterminat alta Pyrene,
Atque freta, atque Alpes cingunt, Rhenusq́; bicornis:
Quàm reliqui, quos læta tenet gelida ora ſub Arcto.
Tempore non alio Pœni ſenſiſtis, & omnes
Qui lætam Aegyptum metitis, fœcundaq́; Nilo
Arua, & palmiferæ ſyluas tondetis Idumes.
Quæ quum ſic habeant ſeſe, nempe altius iſti
Principium labi, rerumq́; latentior ordo,
(Ni fallor) grauiorq́; ſubeſt, & maior origo.
Principio quæq́; in terris, quæq́; æthere in alto

Atque mari in magno Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec ſorte vna, nec legibus iiſdem
Proueniunt, ſed enim, quorum primordia conſtant
E paucis, crebro ac paſſim pars magna creantur:
Rarius aſt alia apparent, & non niſi certis
Temporibúsue, locíſue, quibus violentior ortus,
Et longe ſita principia: ac nonnulla prius, quàm
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, ſpatioſaq́ ſecula poſcunt.
Tanta vi coëunt genitalia ſemina in vnum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus vna
Naſcendi eſt ratio, facilis pars maxima viſu eſt,
Et faciles ortus habet, & primordia preſtò.
Rarius emergunt alij, & poſt tempore longo
Difficiles cauſas, & inextricabile fatum,
Et ſerò potuere altas ſuperare tenebras.
Sic Elephas ſacer Auſonijs incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioq́ omnis vicina laborat.
De genere hoc eſt dira lues, quę nuper in auras
Exijt, & tandem ſeſe caligine ab atra
Exemit, duroſq́ ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (ęternum quoniam dilabitur æuum)
Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpe fuiſſe
Ducendum eſt, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longæua vetuſtas
Cuncta ſitu inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes.
Oceano tamen in magno ſub ſole cadente,
Quà miſera inuentum nuper gens accolit orbem,
Paſſim oritur, nulliſq́ locis non cognita vulgo eſt.
Vſque adeo rerum cauſæ, atque exordia prima
Et cælo variare, & longo tempore poſſunt.
Quodq́ illic fert ſponte aer, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cuius fortè ſuo ſi cunctas ordine cauſas
Noſſe cupis, magni primum circunſpice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quot adiuerit vrbes.
Quumq́ animaduertas tam vaſtæ ſemina labis
Eſſe nec in terræ gremio, nec in æquore poſſe,
Haud dubie tecum ſtatuas reputesq́, neceſſe eſt,
Principium, ſedemq́ mali conſiſtere in ipſo
Aëre, qui terras circum diffunditur omnes,
Qui nobis ſeſe inſinuat per corpora vbiq́,
Suetus & has generi viuentum immittere peſtes.
Aër quippe pater rerum eſt, & originis auctor.

Idem ſæpe graues morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabeſcere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero, quonam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia ſęcla.
In primis tum Sol rutilus, tum ſydera cuncta
Tellurem, liquidasq; auras, atq; æquora ponti
Immutant, agitantq;: vtq; ipſo ſydera cælo
Mutauere vicem, & ſedes liquere priores,
Sic elementa modis varijs ſe grandia vertunt.
Aſpice, vt, hybernus rapidos vbi flexit in Auſtrum
Phœbus equos, noſtrumq; videt depreſſior orbem,
Bruma riget, duratq; gelu, ſpargitq; pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina ſiſtit.
Idem, vbi nos Cancro propior ſpectauit ab alto;
Vrit agros, arent nemora, & ſitientia prata,
Siccaq; puluereis æſtas ſqualleſcit in aruis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:
Quin & Saturni graue ſydus, & æquior orbi
Stella Iouis: quin pulchra Venusq; & Martius ignis,
Ac reliqua aſtra etiam mutent elementa, trahantq;
Perpetuùm, & late magnos dent vndiq; motus:
Præcipue ſedem ſi quando plurima in vnam
Conuenere, ſuo vel multum deuia curſu
Longe alias tenuere vias. hæc ſcilicet annis
Pluribus, & rapidi poſt multa volumina cæli
Eueniunt, Dijs fata modis voluentibus iſtis.
Vt vero eueniſſe datum eſt, numerumq; diesq;
Exegere ſuos, præfixaq; tempora fatis,
Proh quanta aerios tractus, ſalſa æquora quanta,
Telluremq; manent: alibi quippe omnia late
Cogentur ſpatia in nubes, cælum imbribus omne
Soluetur, ſummisq; voluti montibus amnes
Præcipites ſecum ſyluas, ſecum aſpera ſaxa,
Secum armenta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Ganges ſuper & nemora alta, domosq;
Turbidus, æquabit pelago freta lata ſonante.
Aeſtates alibi magnæ condentur, & ipſæ
Flumina ſpeluncis flebunt arentia Nymphæ.
Aut venti cuncta inuertent; aut obice clauſi
Excutient tellurem imam, & cum turribus vrbes.
Forſitan & tempus veniet, poſcentibus olim
Natura, fatisq; Deum, cum non modo tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deſerta iacebit,
Verum etiam Sol ipſe nouum (quis credere poſſit)

Curret

Curret iter, ſua nec per tempora diffluet annus.
Aſt inſueti æſtus, inſuetaq; frigora mundo
Inſurgent, & certa dies animalia terris
Monſtrabit noua, naſcentur pecudesq; feræq;
Sponte ſua, primaq; animas ab origine ſument.
Forſitan & maiora audens producere tellus
Cœumq;, Enceladumq; feret; magnumq; Typhœa,
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Conuulſumq; Oſſan nemoroſo imponere Olympo.
Quæ cum perſpicias, nihil eſt, cur tempore certo
Admirere nouis magnum marceſcere morbis
Aëra, contagesq; nouas viuentibus ægris
Sydere ſub certo fieri, & per ſæcula longa.
Bis centum fluxere anni, cum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo:
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem, Tigrimq; bibunt, pòſt tempore paruo
Corripuit, ditesq; Arabas, mollemq; Canopum:
Inde Phrygas, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atq; Europa ſæuijt omni.
Ergo age iam mecum, ſemper ſeſe æthera circum
Voluentem, ſuperumq; domos, ardentiaq; aſtra
Contemplare, animumq; agitans per cuncta, require,
Quis flatus illorum fuerit, quæ ſigna dedere
Sydera, quid noſtris cœlum portenderit annis.
Hinc etenim tibi fortè noua contagis origo
Omnis, & euentus tanti via prima pateſcet.
Aſpice, candentes magni qua Cancer olympi
Excubat ante fores, & brachia pandit aperta.
Hinc diræ facies, hinc ſe diuerſa malorum
Oſtendent portenta: vna hac ſub parte videbis
Magna coiſſe ſimul radijs ardentibus aſtra,
Et coniuratas ſparſiſſe per aëra flammas:
Flammas, quas longè tumulo Sirenis ab alto
Proſpiciens ſenior vates, quem dia per omnes
Cœlicolumq; domos duxit, docuitq; futura
Vranie: miſeras, inquit, defendite terras
O ſuperi, inſolitam video per inania ferri
Illuuiem, & magnos cœli tabeſcere tractus.
Bella etiam Europæ miſeræ, bella impia, & agros
Auſoniæ paſſim currentes ſanguine cerno.
Dixit, & illa etiam ſcriptis ventura notauit.

Mos ſuperùm eſt, vbi ſęcla vagus ſol certa peregit,
Ab Ioue decerni fata, & cuncta ordine pandi,
Quæcunq; euentura manent terrasq́, polumq́.
Quod tempus quum iam noſtris venientibus annis
Inſtaret, rerum ſummus ſator, & ſuperum rex
Iuppiter acciri ſocios in rebus agendis
Saturnum, Martemq́ iubet: bipatentia Cancer
Limina portarum reſerat, dijsq́ atria pandit.
Conueniunt, quibus eſt fatorum cura gerenda.
Impiger ante alios flammis ferroq́ coruſcans
Bellipotens Mauors, animis cui prælia & arma,
Vindictæq́ manent, & ouantes ſanguine cædes.
Poſt placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
Inſequitur (ni fata obſtent) pater omnibus æquus.
Poſtremus, longaq́ via tardatus & annis
Falcifer accedit ſenior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parêre recuſans,
Sæpe etiam ceſſit retro, & veſtigia torſit,
Multa minans, multumq́ animo indignatus iniquo.
Iuppiter at ſolio ex alto, quo ſe ſolet vno
Tollere, percenſet fata, & ventura reſoluit,
Multum infælicis miſerans incommoda terræ,
Bellaq́, fortunasq́ vir ûm, caſuraq́ rerum
Imperia, & prædas, adapertaq́ limina morti:
In primis ignota noui contagia morbi:
Morbi, qui humanæ nulla manſueſcat opis vi.
Aſſenſere Dei reliqui: concuſſus Olympus
Intremuit, tactusq́ nouis defluxibus æther.
Paulatim aerij tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuasq́ inſuetus in auras
Marcor ijt, cælumq́ tulit contagia in omne.
Siue quòd ardenti tot concurrentibus aſtris
Cum Sole, è pelago multos terraq́ vapores
Traxerit ignea vis, qui miſti tenuibus auris
Correptiq́ nouo vitio, contagia viſu
Perrara attulerint: aliud ſiue æthere ab alto
Demiſſum late aerias corruperit oras.
Quanq̃ animi haud fallor, quid agat, quòue ordine cælum
Dicere, & in cunctis certas perquirere cauſas
Difficile eſſe: adeò interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod fallere poſſit)
Miſcentur ſors, & varij per ſingula caſus.
Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis nam ſæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumq́ infecit honorem:

Interdum

Interdum ſegetem, & ſata læta, anniq́; labores
Corripuit, ſcabraq́; vſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis. memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoq́; madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus vnum
Corruit. à ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat: tum fortè, alta ſecurus in vmbra
Dum caneret, tenuiq́; gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tuſſis ſubito irrequieta tenebat,
Nec longe via mortis erat: nanq; acta repente
Circùm præcipiti lapſu, reuomensq́; ſupremam
Ore animam, ſocias inter moribunda cadebat.
Vere autem (dictu mirum) atq; æſtate ſequenti
Infirmas pecudes, balantumq́; horrida vulgus
Peſtis febre mala miſerum penè abſtulit omne.
Vſque adeo varia affecti ſunt ſemina cœli,
Et variæ rerum ſpecies, numerusq́; vicissim
Inter mota ſubeſt, interq́; mouentia certus.
Nonne vides, quamuis oculi ſint pectore anhelo
Expoſiti mollesq́; magis, non attamen ipſos
Carpere tabem oculos, ſed ſeſe immergere in imum
Pulmonem? & pomis quanquam ſit mollior vua,
Non tamen iis vitiatur, at ipſa liuet ab vua.
Nempe alibi vires, alibi ſua pabula deſunt:
Aſt alibi mora certa, nec ipſa foramina multum
Non faciunt, hinc denſa nimis, nimis inde ſoluta.
Ergo contagum quoniam natura genusq́;
Tam varium eſt, & multa modis ſunt ſemina miris,
Contemplator & hanc, cuius cœleſtis origo eſt:
Quæ, ſicut deſueta, ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris, turbamq́; natantum,
Non volucres, non bruta altis errantia ſyluis,
Non armenta boum, pecudésue, armentáue equorum
Infecit, ſed mente vigens ex omnibus vnum
Humanum genus, & noſtros eſt paſta ſub artus.
Porrò homine è toto, quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret, fœdiſſima primum
Corripuit, ſeſe paſcens vligine pingui.
Tali ſe morbus ratione & ſanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & ſigna docebo
Contagis miſeræ: atq; vtinam concedere tantum
Muſa queat, tantumq́; velit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ,

Hæc

Hæc multas monumenta dies vt noſtra ſuperſint.
Fortè etenim noſtros olim legiſſe nepotes,
Et ſigna, & faciem peſtis nouiſſe iuuabit.
Nanq; iterum, cum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, cum nocte atra ſopita iacebit
Interitu data: mox iterum poſt ſecula longa
Illa eadem exurget, cœlumq́, auraſq́, reuiſet,
Atq; iterum ventura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat, quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipſa ſuum compleuerat orbem
Luna prius, quàm ſigna ſatis manifeſta darentur.
Scilicet extemplo non ſeſe prodit aperte,
Vt ſemel eſt excepta intus, ſed tempore certo
Delitet, & ſenſim vires per pabula captat.
Interea tamen inſolito torpore grauati,
Sponteq́, languentes animis & munera obibant
Aegrius, & toto ſegnes ſe corpore agebant.
Ille etiam ſuus ex oculis vigor, & ſuus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos, aut inguen edebat.
Tum manifeſta magis vitij ſe prodere ſigna.
Nam, ſimulac puræ fugiens lux alma diei
Ceſſerat, & noctis triſtes induxerat vmbras,
Innatusq́, calor noctu petere intima ſuetus
Liquerat extremum corpus, nec membra fouebat
Obſita mole pigra humorum, tum vellier artus,
Brachiaq́, ſcapulaq́, graui, ſuræq́, dolore.
Quippe, vbi per cunctas ierant contagia venas,
Humoreſq́, ipſos, & nutrimenta futura
Polluerant, Natura malum ſecernere ſueta
Infectam partem pellebat corpore ab omni
Exterius: verum craſſo quia corpore tarda
Hęc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atq; lacertis.
Inde graues dabat articulis extenta dolores.
Parte tamen leuiore, magiſq́, erumpere nata,
Summa cutis pulſa, & membrorum extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciemq́, horrendam, & pectora fœde
Turpabant: ſpecies morbi noua: puſtula ſummæ
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui:
Tempore quæ multo non poſt adaperta dehiſcens,
Mucoſa multum ſanie, taboq́, fluebat.
Quinetiam erodens alte, & ſe ſe funditus abdens
Corpora paſcebat miſerè: nam ſæpius ipſi

Carne ſua exutos artus, ſquallentiaq; oſſa
Vidimus, & fœdo roſa ora dehiſcere hiatu,
Ora, atq; exiles reddentia guttura voces.
Vt ſæpe aut ceraſis, aut Phyllidis arbore triſti
Vidiſti pinguem ex vdis manere liquorem
Corticibus, mox in lentum dureſcere gummi.
Haud ſecus hac ſub labe ſolet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem concreſcere callum.
Vnde aliquis ver ætatis, pulchramq; iuuentam
Suſpirans, & membra oculis deformia toruis
Proſpiciens, fœdosq; artus, turgentiaq; ora,
Sæpe Deos, ſæpe aſtra miſer crudelia dixit.
Interea dulces ſomnos, noctisq; ſoporem
Omnia per terras animalia feſſa trahebant:
Illis nulla quies aderat, ſapor omnis in auras
Fugerat: iis oriens ingrata Aurora rubebat:
Iis inimica dies, inimicaq; noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
Munera: non dulces epulæ, non copia rerum,
Non Vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas,
Quamuis ſæpe amnes nitidos, iucundaq; tempe,
Et placidas ſummis quæſiſſent montibus auras.
Diis etiam ſparſæq; preces, incenſaque templis
Thura, & diuitibus decorata altaria donis:
Dii nullas audire preces, donis ue moueri.
Ipſe ego Cænomanum memini, quà pinguia diues
Paſcua Sebina præterfluit Ollius vnda,
Vidiſſe inſignem IVVENEM, quo clarior alter
Non fuit, Auſonia nec fortunatior omni:
Vix pubeſcentis florebat vere iuuentæ,
Diuitiis, proauisq; potens; & corpore pulchro:
Cui ſtudia aut pernicis equi compeſcere curſum,
Aut galeam induere, & pictis ſplendeſcere in armis,
Aut iuuenile graui corpus durare palæſtra,
Venatuq; feras agere, & præuertere ceruos:
Illum omnes Olliq; Deæ, Eridaniq; puellæ
Optarunt, nemorumq; Deæ, rurisq; puellæ:
Omnes optatos ſuſpirauere hymenæos.
Forſan & vltores ſuperos neglecta vocauit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina mouit.
Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem
Inuaſit miſerum labes, qua ſæuior vſquam
Nulla fuit, nulla vnquam aliis ſpectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ
Diſperiit, vis illa animi: tum ſquallida tabes
Artus (horrendum) miſeros obduxit, & alte

Grandia

Grandia turgebant fœdis abſceßibus oſſa.
Vlcera (proh diuûm pietatem)informia pulchros
Paſcebant oculos, & diæ lucis amorem,
Paſcebantq́, acri corroſas vulnere nares.
Quo tandem infelix fato, poſt tempore paruo
Aetheris inuiſas auras, lucemq́, reliquit.
Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt.
Illum omnes Olliq́, Deæ, Eridaniq́, puellæ
Fleuerunt, nemorumq́, Deæ, rurisq́, puellæ:
Sebinusq́, alto gemitum lacus edidit amne.
Ergo hanc per miſeras terras Saturnus agebat
Peſtem atrox, nec ſæua minus crudelis & ipſe
Miſcebat Mauors, coniunctaq́, fata ferebat.
Quippe lue hac naſcente putem ſimul omnia diras
Eumenidas ceciniſſe fera & crudelia nobis.
Tartareos etiam barathro dira omnia ab imo
Exciuiſſe lacus, Stygiaq́, ab ſede laborem,
Peſtemq́, horribilemq́, famem, bellumq́, necemq́.
Dij patrij, quorum Auſonia eſt ſub numine, tuq́,
Tu Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
Eſt merita? an quicquam ſupereſt diriq́, grauisq́,
Quod ſit inexhauſtum nobis? ecquod genus vſquam
Auerſum vſque adeo cœlum tulit? ipſa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum,
Et ſpolia, & prędas, captiuaq́, colla tuorum.
An ſtragem infandam memorem, ſparſumq́, cruorem
Gallorumq́, Italûmq́, pari diſcrimine, quum iam
Sanguineum, & defuncta virûm, defunctaq́, equorum
Corpora voluentem, criſtasq́, atq; arma trahentem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoq; ſpumantem, & noſtrorum cæde tumentem
Abdua, non multo poſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infœlix ſuſcepit, & altùm
Indoluit tecum, & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infœlix, en quò diſcordia priſcam
Virtutem, & mundi imperium perduxit auitum.
Angulus anne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit
Seruitia, & prædas, & triſtia funera paſſus?
Dicite vos, nullos ſoliti ſentire tumultus,
Vitiferi colles, quà flumine pulcher amœno
Erethenus fluit, & plenis lapſurus in ęquor
Cornibus, Euganeis properat ſe iungere lymphis.
O patria, ô longùm fœlix, longumq́, quieta
Ante alias, patria ô diuûm ſanctiſſima tellus,
Diues opum, fœcunda viris, lætiſſima campis
Vberibus, rapidoq; Atheſi, & Benacide lympha,

Aerumnas

Aerumnas memorare tuas, ſummamq́ malorum
Quis queat, & dictis noſtros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara iuſſa?
Abde caput Benace, tuo & te conde ſub amne,
Victrices nec iam Deus interlabere Lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lacryma, planctusúe forent, en dura tot inter,
Spes Latij: ſpes & ſtudiorum, & Palladis illa
Occidit: ereptum Muſarum è dulcibus vlnis
Te miſerum ante diem crudeli funere MARCE
ANTONI, *ætatis primo ſub flore cadentem*
Vidimus extrema poſitum Benacide ripa,
Quam media inter ſaxa ſonans Sarca abluit vnda.
Te ripæ fleuere Atheſis, te voce vocare
Audita per noctem vmbra, maneſq́ Catulli,
Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.
Tempeſtate illa Auſoniam Rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia, Cæſar ferro ſuperabat & igni
Euganeos, placidumq́ Silim, Carnumq́ rebellem:
Et totum luctus Latium, mœrorq́ tenebat.

LIBER II.

NVNC *age, quæ vita ratio, quæ cura adhibenda*
Perniciem aduerſus tantam, quid tempore quoque
Conueniat (noſtri quæ pars eſt alteta cœpti)
Expediam, & miranda hominum comperta docebo.
Quippe noua quum re attoniti, multa irrita primùm
Tentaſſent, tamen anguſtis ſolertia maior
In rebus, creſcenſq́ vſu experientia longo
Euicere: datumq́ homini protendere longè
Auxilia, & certis peſtem compeſcere vinclis,
Victorem & ſeſe claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis diuinitus eſſe
Inuenta, ignaros fatis ducentibus ipſis.
Nam, quanquam fera tempeſtas, & iniqua fuerunt
Sydera, non tamen omnino præſentia diuûm
Abſuit à nobis, placidi & clementia cœli.
Si morbum inſolitum, ſi dura & triſtia bella
Vidimus, & ſparſos dominorum cæde penates,
Oppidaq́, incenſasq́ Vrbes, ſubuerſaq́ regna,
Et templa, & raptis temerata altaria ſacris:
Flumina deiectas ſi perrumpentia ripas
Euertêre ſata, & medijs nemora eruta in vndis,
Et pecora, & domini, correptaq́ rura natarunt:

Obſedit-

Obſeditq; inimica ipſas penuria terras:
Hæc eadem tamen, hæc ætas (quod fata negarunt
Antiquis) totum potuit ſulcare carinis
Id pelagi, immenſum quod circuit Amphitrite.
Nec viſum ſatis extremo ex Atlante repoſtos
Heſperidum penetrare ſinus, Praſſumq; ſub Arcto
Inſpectare alia, præruptaq; littora Rhapti,
Atq; Arabo aduehere, & Carmano ex æquore merces,
Auroræ ſed itum in populos Titanidis vſque eſt
Supra Indum, Gangemq; ſupra, quà terminus olim
Catygare noti orbis erat: ſuperata Cyambe,
Et dites ebeno, & fœlices macere ſyluæ.
Deniq; & à noſtro diuerſum gentibus orbem,
Diuerſum cœlo, & clarum maioribus aſtris
Remigio audaci attigimus ducentibus & Dijs.
Vidimus & vatem egregium, cui pulchra canenti
Parthenope, placidusquè cauo Sebethus ab antro
Plauſerunt, vmbræquè ſacri manesquè Maronis,
Qui magnos ſtellarum orbes cantauit, & hortos
Heſperidum, cœliquè omnes variabilis oras.
Te vero vt taceam, atque alios, quos fama futura
Poſt mutos cineres, quos & venientia ſęcla
Antiquis conferre volent, at BEMBE *tacendus*
Inter dona Deûm nobis data non erit vnquam
Magnanimus LEO*, quo Latium, quo maxima Roma*
Attollit caput alta, paterquè ex aggere Tybris
Aſſurgit, Romæquè fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auſpicijs iam nunc mala ſydera mundo
Ceſſere, & læto regnat iam Iuppiter orbe,
Puraquè pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus, qui ærumnas poſt tot, longos què labores
Dulcia iam profugas reuocauit ad ocia Muſas,
Et leges Latio antiquas, rectumquè, piumquè
Reſtituit: qui iuſta animo iam concipit arma
Pro re Romana, pro religione Deorum.
Vnde etiam Euphrates, etiam latè oſtia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit vnda refuſi,
Atque Aegæa ſuos confugit Doris in Iſthmos.
Ergo, alij dum tanta canent, dumquè illius acta
Inclyta component, dum fortè accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis,
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, luſus
Inceptos, quantum tenuis fert Muſa, ſequamur.
Principio, quoniam affecti non ſanguinis vna
Eſt ratio, tibi ſit morbo ſpes maior in illo,
Sanguine qui inſedit puro: verum, quibus atra

Bile

Bile tument, ſpiſſoquè reſultant ſanguine venæ,
Maior in ijs labor eſt, peſtiſquè tenacius hæret.
Quare operæpretium eſt validis atq; acribus vti
Omnibus hos contra, miſeris nec parcere membris.
Quinetiam meliora ſibi promittere cuncta
Ille poteſt, qui principijs nouiſſe ſub ipſis
Serpentem tacite valuit per viſcera labem.
Nanque, vbi paſta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & iam ſe vitium firmauerit intra,
Heu quanto tibi libertas ſperanda labore eſt.
Ergo omnem impendes operam te opponere paruis
Principijs, memoriquè animo hæc præcepta reconde.
In primis ego non omni te aſſueſcere cælo
Exhorter: fuge, perpetuo quod flatur ab Auſtro,
Quod cæno, immundæquè graue eſt ſudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles Zephyri, pulſusquè Aquilonibus aer.
Hic (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia ſunto.
Rumpe moras, agita aſſiduis venatibus apros
Impiger, aſſiduis agita venatibus Vrſos.
Nec tibi ſit labor aerij curſu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruum,
Et longa luſtrare altos indagine ſaltus.
Vidi ego ſæpe malum, qui iam ſudoribus omne
Finiſſet, ſyluisquè luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta dextram ſummittere aratro,
Et longum trahere incuruo ſub vomere ſulcum:
Néue bidente ſolum, & duras proſcindere glebas,
Et valida aëriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quinetiam, exercere domi quo te quoq; poſſis,
Paruam mane pilam verſa mihi, veſpere verſa,
Et ſaltu, & dura potes exudare palæſtra.
Vince malum: nec te fallat, quòd deſidis oci
Aſſidue deſiderium, lectiquè ſequetur.
Tu lecto ne crede, graui ne crede ſopori.
His alitur vitium, & placidæ ſub imagine pacis
Decipit, è dulciquè trahit fomenta quiete.
Necnon interea effugito, quæ triſtia mentem
Sollicitant: procul eſſe iube curasquè, metumquè
Pallentem, vltricesquè iras, omnemquè Mineruæ
Addictum ſtudijs animum, ſed carmina, ſed te
Delectent iuuenumquè chori, mixtæquè puellæ.
Parce tamen Veneri, mollesquè ante omnia vita
Concubitus, nihil eſt nocuum magis: odit & ipſa

Pulchra

Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod ſequitur, victus ratio tibi maxima habenda eſt.
Nec ſit cura tibi, nève obſeruantia maior.
Principio, quoſcunque amnes, quoſcunque paludes,
Quoſq́, lacus liquidi paſcunt, quoſq́, æquora, piſces
Omne genus procul amoueo. ſunt, quos tamen vſus
Liberius, quum res cogit, concedere poſſit.
Omnibus his eſt alba caro, non dura, tenaxq́,
Quos petræ & fluuiorum aduerſa mariſq́, fatigant.
Tales nant pelago phycides, rutilæq́, per vndas
Auratæ, gobijq́, & amantes ſaxea percæ.
Talis dulciſluum fluuiorum ſcarus ad ora
Solus ſaxa inter depaſtas ruminat herbas.
Sed neq;, quæ ſtagnis volucres, quæq́, amnibus altis
Degere amant, liquidiſq́, cibum perquirere in vndis,
Laudarim: tibi pinguis anas, tibi crudior anſer
Vitetur, potiuſq́, vigil Capitolia ſeruet:
Viteturq́, graui coturnix tarda ſagina.
Tu teneros lactes, tu pandæ abdomina porcæ,
Porcæ heu terga fuge, & lumbis ne veſcere aprinis,
Venatu quamuis toties confeceris apros.
Quin neq; te crudus cucumis, non tubera captent,
Nève famem cinara, bulbìſue ſalacibus exple.
Non placeat mihi lactis amor, non vſus aceti,
Non fumoſa mero ſpumantia pocula Baccho,
Qualia Cyrnæi colles, campiq́, Falerni,
Et Pucinus ager mittunt: aut qualia noſtris
Rhetica dat paruo de collibus vua racemo.
Nempe Sabina magis placeant, dilutaq́, tellus
Quæ tulit, & multo domuerunt Naiades amne.
At, tibi ſi ex horto victus, menſaq́, Deorum
Sunt animo, atq; olerum ſimplex & inempta voluptas,
Non mentæ virides, non læta ſiſymbria deſunt,
Intybaq́, & toto florentes frigore ſonchi,
Et ſia fontanis ſemper gaudentia riuis,
Et thymbræ ſuaues, & odoriferæ calaminthæ:
Læta meliphylla, & riguo bugloſſus ab horto
Carpantur, pleniſq́, ferax erucula palmis,
Atq; olus, atq; rumex, & ſalſi gramina crithmi.
Ipſa lupum dumeta ferent: hinc collige primos
Aſparagos, albæ aſparagos hinc collige vitis,
Quum nondum explicuit ramos, vmbracula nondum
Texuit, & virides iuſſit pendere corymbos.
Singula ſed longum eſt, nec percenſere neceſſe,
Iamq́, aliud vocor ad munus, iuuat in noua Muſas
Naturæ nemora Aonijs deducere ab vmbris:

Vnde

Vnde mihi ſi non è lauro intexere fronti
Serta volent, tantaq́ caput cinxiſſe corona,
At ſaltem obſeruata hominum tot millia, dignum
Cenſuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo, ſi quem morbus tenet, aut & in ipſo
Autumno, ſi firma ætas, ſi ſanguis abundat,
Regalem, mediamúe lacerti incidere venam
Proderit, atq; extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea, quocunq; habeat te tempore peſtis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpem
Ne pigeat, faciliq́ luem deponere ab aluo:
Ante tamen ducenda para: concreta reſolue,
Et craſſa attenua, & lentore tenacia frange.
Ergo Coryciumq́ thymum ſit cura, thymumq́
Pamphylium, thymbræ ſimilis qui durior exit,
Prima tibi coxiſſe, lupiq́ volubile gramen,
Fœniculumq́, apiumq́, & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & Lymphis tangi renuens adiantus:
His ſterile aſplenum, his pictam phyllitida iunge:
Quorum vbi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumq́ humorem incoxeris omnem,
Tum ſcilla medicare acri, & colocynthide amara,
Helleboroq́ graui, necnon quæ in littore ſurgens,
Quà ludit maris vnda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die rem nomine ſignat,
Herba potens radice, ſuum cui zinziber adde:
Adde etiam anguineum cucumin, Nabathæaq́ thura,
Myrrhamq́, bdelenq;, hammoniaciq́ liquorem,
Et lachrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.
His actis, ſi fortè tibi frigentia corda
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, breuiq́ extinguere peſtem,
Sed placidis agere, & per tempora lenibus vti,
Tum ſupereſt tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagisq́ ad tenuia ſemina cæca,
Illa quidem conſueta modis inſerpere miris.
Profuerint igitur, quæq́ exiccantia, quæq́
Marcori reſinoſa ſolent obſiſtere putri.
Tales ſunt myrrhæ lachrymæ, ſunt talia thura,
Cedrusq́, aſpalathusq́, immortalisq́ cupreſſus,
Et bene cum calamo ſpirans redolente cyperus.
Ergo nec deſint caſiæ, nec deſit amomum,
Maſtichéue, agalocumúe tibi, nec cinnama odora.
Eſt etiam in pratis illud, iuxtaq́ paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obſtare venenis,

Contagiq́; ſolet, paruo quærenda labore
Herba tibi: viret ipſa comis imitata chamædrym,
Flore rubens, referensq́; alli cum voce ſaporem.
Aurora naſcente huius frondemq́; comantem
Radicesq́; coque, atque hauſtu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta ſilebere noſtris
Heſperidum decus, & Medarum gloria citre
Syluarum: ſi fortè ſacris cantata poetis
Parte quoque hac medicam non dedignabere Muſam
Sic tibi ſit ſemper viridis coma, ſemper opaca,
Semper flore nouo redolens: ſiſq́; ſemper honeſta
Per viridem pomis ſyluam pendentibus aureis.
Ergo, vbi nitendum eſt cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor cythereia præſtat.
Quippe illam Citherea, ſuum dum plorat Adonim,
Munere donauit multo, & virtutibus auxit.
Quorundam inuentum eſt, vitrei intra concaua vaſis,
Cui collum oblongum eſt venter turgeſcit in orbem,
Aut hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictamni, Illyricámue irim, Rhamnúue nigrantem
Radicem, aut inulas coquere: in ſublime ſolutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet:
Aſt, vbi frigenti occurſauit ab aëre vitro,
Cogitur, & rorem liquidus denſatur in vdum,
Decurritq́; vagis per aperta canalia riuis.
Deſtillantis aquæ cyathum ſub lumina prima
Luciferi potare iubent, ſtratiſq́; parare
Sudorem: nec certe ab re: vis vtilis olli eſt
Relliquias morbi tenues diſpergere in auras.
Interea, ſi membra dolor conuulſa malignus
Torqueat, œſypo propera lenire dolorem,
Maſtichinoq́; oleo: lentum quibus anſeris vnguen,
Emulſumq́; potes lini de ſemine mucum,
Narciſſumq́;, inulamq́;, liquentiaq́; addere mella,
Coryciumq́; crocum & vilem componere amurcam.
At, fauces atq; ora malus ſi eroſerit herpes,
Tange nitro, & viridi medicata ærugine lympha
Semina inure mala, & ſerpentem interfice peſtem.
Verum ipſos ope non alia conſumere achores,
Vrentum quàm vi, poteris, quibus addere debes
Pingue aliquid, quod ſecum intus ſiccantia portet.
Hæc eadem, & miſeros artus ſi qua vlcera paſcunt,
Tollere, concretosq́; valebunt ſoluere callos.
Si vero aut hæc nequicquam tentaſſe videbis,
Aut vires animiq́; valent ad fortia quæq́;,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis

Feſtines,

Feſtines, diramq́, breui conſumere peſtem,
Hinc alia inuenta expediam, quæ triſtia quanto
Sunt magis, hoc tanto citius finire labores
Aerumnasq́, mali poterunt: quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo fomite vinax
Nedum ſe haud vinci placidis & mitibus, at nec
Tractari ſinit, & manſueſcere dura repugnat.
Sunt igitur ſtyracem in primis qui, cinnabarimq́,
Et minium, & ſtymmi agglomerant, & thura minuta,
Quorum ſuffitu pertingunt corpus acerbo,
Abſumuntq́, luem miſeram, & contagia dira.
At vero & partim durum eſt medicamen & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipſis
Spiritus, eluctansq́, animam vix continet ægram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat vti
Iudice me: certis fortaſſe erit vtile membris,
Quæ Papulæ informes, Chironiaq́, vlcera paſcunt.
Argento melius perſoluunt omnia viuo
Pars maior: miranda etenim vis inſita in illo eſt:
Siue quòd id natum eſt ſubitò frigusq́, caloremq́,
Excipere, vnde in ſe noſtrum citò contrahit ignem,
Quodq́, eſt condenſum, humores diſſoluit, agitq́,
Fortius, vt candens ferrum flamma acrius vrit:
Siue acres, vnde id conſtat compagine mira,
Particulæ nexuq́, ſuo vinclisq́, ſolutæ
Introrſum, vt potuere ſeorſum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & ſemina peſtis inurunt.
Siue aliam vim fata illi, & natura dedere:
Cuius & inuentum medicamen munere Diuûm
Digreſſus referam. quis enim admiranda Deorum
Munera prætereat? Syriæ nam fortè ſub altis
Vallibus, vmbroſi nemora inter glauca ſalicti,
Callirhoë qua fonte ſonans decurrit amœno,
Fama eſt cultorem Dijs ſacri agreſtibus horti,
Cultorem nemorum, ſectatoremq́, ferarum,
Ilcea labe grauem tanta, dum molle cyperum,
Et caſiam, & ſyluam late fragrantis amomi
Irrigat, hæc oraſſe Deos, & talia fatum.
Dij, quos ipſe diu colui, tuq́, optima triſtes
Callirhoë, quæ ſancta ſoles depellere morbos,
Cui nuper ramoſa ferens ego cornua cerui
Aëria victor fixi capita horrida quercu:
Dij mihi crudelem miſero ſi tollere peſtem
Hanc dabitis, quæ me afflictat noctesq́, dieſq́,
Ipſe ego purpureas, ipſe albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis

Alba legam, primasq; roſas, primosq; hiacynthos,
Veſtraq; odoratis onerabo altaria ſertis.
Gramen erat iuxtà viridans, Sic fatus, Ut æſtu
Feſſus erat, viridi deſedit graminis herba.
Hic Dea, vicino quæ ſeſe fonte lauabat,
Callirhoë liquido ex antro per lubrica muſco
Saxa fluens, iuueni dulci blandita ſuſurro,
Lethæum immiſit ſomnum, ſparſitq; ſopore
Graminea in ripa, & ſalicum nemus inter opacum:
Atque illi viſa eſt ſacro ſe flumine tollens
In ſomnis coràm eſſe, pia & ſic voce locuta.
Ilceu in extremo Dijs tandem audite labore
Cura mei, tibi nulla ſalus, quacunq; videt Sol,
Speranda eſt terram magnam ſuper. hoc tibi pœnæ
Dat Triuia, & precibus Triuiæ exoratus Apollo,
Ob ſacrum iaculo percuſſum ad flumina ceruum,
Et noſtris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam, poſtquam illa feram exanimem per gramina vidit
Abſciſſo capite, & ſacro ſparſa arua cruore,
Omnibus ingemuit ſyluis, dirumq; precata eſt
Authori. oranti Latous tanta ſorori
Affuit, & peſtem miſero immiſere nefandam
Durus vterque tibi: quin &, quacunq; videt Sol,
Interdixit opem: quare tellure ſub ima,
Si qua ſalus ſupereſt, cæca ſub nocte petenda eſt.
Eſt ſpecus arboribus tectum, atq; horrore verendum
Vicina ſub rupe, Iouis quà plurima ſylua
Accubat, & raucum reddit coma cedria murmur.
Huc, vbi ſe primis aurora emittet ab vndis,
Ire para, & nigrantem ipſis in faucibus agnam
Mactato ſupplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
Dic, ferio. nigram tum Noctem, vmbrasq; ſilentes,
Vmbrarumq; Deos, ignotaq; numina Nymphas
Et Thia Venerare, atra & nidore Cupreſſi.
Hic tibi narranti cauſam, auxiliumq; Vocanti
Haud aberit Dea, quæ cæca in penetralia terræ
Deducat te ſancta, & opem tibi ſedula præſtet.
Surge age, nec Vani ſpeciem tibi concipe ſomni.
Illa ego ſum, quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab vndis.
Sic ait, & ſe cæruleo cita condidit amne.
Ille autem, vt placidus ceſſit ſopor, omina lætus
Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam.
O ſequor, ò quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini Dea Callirhoë. Tum, poſtera primum
Exurgens aurora, ſuos vbi protulit ortus,

Monſtratum Iouis in ſylua ſub rupibus altis
Antrum ingens petit, & nigrantem tergora primo
Veſtibulo ſiſtit pecudem, magnæq́ trementem
Mactat Opi: tibiq́, inquit, ego hanc Ops maxima macto.
Tum Noctem, Noctisq́ Deas, ignota precatur
Numina. iamq́ ſimul Thian, atramq́ Cupreſſum
Vrebat, quum vox terræ reuoluta cauernis
Longe audita ſacras Nympharum perculit aures:
Nympharum, quibus æra ſolo ſunt condita curæ.
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
Sulphureos forte vt latices, & flumina viui
Argenti, mox, vnde nitens concreſceret aurum,
Tractabãt, gelidoq́ prementes fonte coquebant.
Centum ignis ſpiſſi radios, centum ætheris vſti,
Bis centum concretorum terræq́ mariſq́
Miſcuerant, noſtros fugientia ſemina viſus.
At Lipare, Lipare, argenti cui ſemina & auri
Cura data, & ſacrum flammis adolere bitumen,
Continuò obſcuræ latebroſa per auia terræ
Ilcea adit, firmanſq́ animum ſic incipit ipſa.
Ilceu (namque tuum nec nomen, nec mihi labes
Ignota eſt, nec, quid venias) iam corde timorem
Exſue, nequidquam non te huc cariſſima mittit
Callyrhoë: tibi parta ſalus tellure ſub ima eſt.
Tolle animos, & me per opaca ſilentia terræ
Inſequere: ipſa adero, & præſenti numine ducam.
Sic ait, & ſe antro gradiens præmittit opaco.
Ille ſubit, magnos terræ miratus hiatus,
Squallenteſq́ ſitu æterno, & ſine lumine vaſtas
Speluncas, terramq́ meantia flumina ſubter.
Tum Lipare: hoc quodcunque patet, quam maxima terra eſt:
Hunc totum ſine luce globum, loca ſubdita nocti
Dij habitant: imas retinet Proſerpina ſedes,
Flumina ſupremas, quæ ſacris concita ab antris
In mare per latas abeunt reſonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera vnde metalli,
Æriſq́, argentiq́, auriq́ nitentis origo:
Quarum ego nunc ad te miſerans ipſa vna ſororum
Aduenio, illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirhoæ haud ignota tuæ, fumantia mitto
Sulphura. ſic ibant terra & caligine tecti.
Iamq́ exaudiri crepitantes ſulphure flammæ,
Concluſiq́ ignes, ſtridentiaq́ æra caminis.
Hæc regio eſt late, varijs vbi fœta metallis,
Virgo ait, eſt tellus: quorum vos tanta cupido
Exercet, ſuperas cœli qui cernitis auras.

Hæc loca mille Deę cæcis habitamus in antris,
Nocte Deæ & Tellure ſatæ, quis munera mille,
Mille artes. ſtudium eſt aliis deducere riuos,
ſcintillas aliis rimari, & ſparſa per omnem
Semina tellurem flammarum, ignisq́ coruſci.
Materiam miſcent aliæ, maſſamq́ coërcent
Obicibus, multa & gelidarum inſpergine aquarum.
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Aetnæi Cyclopes habent, verſantq́ coquuntq;
Vulcano ſtridente, atque æra ſonantia cudunt.
Læua hæc abſtruſum per iter via ducit ad illos.
Dextera ſed ſacri fluuii te ſiſtet ad vndam,
Argento fluitantem vndam, viuoq́ metallo,
Vnde ſalus ſperanda. & iam aurea tecta ſubibant,
Rorantesq́ domos ſpodiis, fuligineq́ atra
Speluncas varie obductas, & ſulphure glauco.
Iamq́ lacus late vndantes, liquidoq́ fluentes
Argento iuxta aſtabant, ripasq́ tenebant.
Hic tibi tantorum requies inuenta laborum,
Subſequitur Lipare, poſtquam ter flumine viuo
Perfuſus, ſacra vitium omne reliqueris vnda.
Sic fatur, ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, iuuenem toto ter corpore luſtrat
Mirantem exuuias turpes, & labe maligna
Exutos artus, peſtemq́ ſub amne relictam.
Ergo age, quum primum cæli te purior aer
Accipiet, nitidamq́ diem, Solemq́ videbis,
Sacra para, & caſtam ſupplex venerare Dianam,
Indigenasq́ Deos, & numina fontis amici.
Sic virgo, & iuuenem tanto pro munere grates
Soluentem è nocte ætherias educit in oras,
Dimittitq́ alacrem, atque optata in lumina reddit.
Accepit noua fama fidem, populosq́ per omnes
Prodiit haud fallax medicamen: cœptaq́ primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcæ.
Mox etiam Oriciæ ſimul adiuncta eſt terebinthi,
Et laricis reſina aeriæ. ſunt, qui vnguen equinum
Vrſinum ve adhibent, bdelæ, cedriq́ liquorem.
Nonnulli & myrrhæ guttas, & maſcula thura
Adiiciunt, miniumq́ rubens, & ſulphura viua.
Haud vero mihi diſpliceat, componere ſi quem
Trita melampodia, atque arentem iuuerit irim,
Galbanaq́, & laſſer graue olens, oleumq́ ſalubre
Lentiſci, atque oleum haud experti ſulphuris ignem.
His igitur totum oblinere, atq; obducere corpus

Ne obſcœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil eſſe poteſt obſcœnius ipſo.
Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita.
Tum ſuper & vittas aſtringe, & ſtuppea necte
Vellera: dein ſtratis tegmento imponere multo,
Dum ſudes, fœdæq́ ſluant per corpora guttæ.
Hæc tibi bis quinis ſatis eſt iteraſſe diebus.
Durum erit: at, quicquid poſcat res ipſa, ferendum eſt.
Aude animis. tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo,
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Aſſidue ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen.
Ora tamen fœda erodent vlcuſcula: quæ tu
Lacte foue, & cocto cytini, viridisq́ liguſtri.
Tempore non alio generoſi pocula Bacchi
Annuerim ſumenda tibi, purumq́ Falernum,
Et Chia, & pateris ſpumantia Rhetica largis.
Sed iam age vicina victor gratare ſaluti:
Vltima adeſt tibi cura, eademq́ & placidiſſima, corpus
Abluere, & luſtrare artus, ac membra piare
Stœchade, amaracinisq́ comis, & rore marino,
Verbenaq́ ſacra, & bene olentibus heracleis.

LIBER III.

SED. iam me nemora alterius fœlicia mundi,
Externiq́ vocant ſaltus: longe aſſonat æquor
Herculeas vltra metas, & littora longe
Applaudit ſemota. mihi nunc magna Deorum
Munera, & ignoto deuecta ex orbe canenda,
Sancta arbos, quæ ſola modum, requiemq́ dolori,
Et finem dedit ærumnis. age diua beatum
Vraniȩ venerare nemus, crinesq́ reuinctam
Fronde noua, iuuet in medica procedere palla
Per Latium, & ſanctos populis oſtendere ramos:
Et iuuet haud vnquam noſtrorum ætate parentum
Viſa prius, nulliue vnquam memorata referre.
Vnde aliquis forſan nouitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta
Aſſuetus, canat auſpicijs maioribus auſas
Oceani intacti tentare pericula puppes.
Nec non & terras varias, & flumina, & vrbes,
Et varias memoret gentes, & monſtra reperta:
Dimenſasq́ue plagas, altoq́ue orientia cœlo
Sydera, & inſignem ſtellis maioribus Arcton.
Nec taceat noua bella, omnemq́ue illata per orbem

Signa nouum, & poſitas leges, & nomina noſtra.
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Sæcula) quodcunque Oceani complectitur æquor
Ingens, omne, vna obitum menſumq; carina.
Fœlix cui tantum dederit Deus. at mihi vires
Arboris vnius ſatis eſt, vſumq; referre:
Et quo inuenta modo fuerit, noſtraſq; ſub auras
Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.
    Oceano in magno, ardenti ſub ſydere Cancri,
Sol vbi ſe nobis media iam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu iacet inſula longo:
Hiſpanam gens inuentrix cognomine dixit:
Auri terra ferax: ſed longe ditior vna
Arbore, voce vocant patrij ſermonis Hyacum.
Ipſa teres, ingenſq; ingentem vertice ab alto
Diffundit ſemper viridem, ſemperq; comantem
Arbuteis ſyluam folijs: nux parua, ſed acris
Dependet ramis, & plurima frondibus hęret.
Materia indomita eſt, duro & penè æmula ferro
Robora, quæ reſinam ſudant incenſa tenacem.
Diſſectę color haud ſimplex. in cortice lauri
Exteriore viret leuor, pars altera pallet
Buxea: at interior nigro ſuffuſca colore eſt,
Inglandemq;, ebenumq; inter. quod ſi inde ruberet,
Iam poterat varijs æquare coloribus irim.
Hanc gens illa colit, ſtudioq; educere multo
Nititur: hac late colles campiq; patentes,
Hac omnis veſtitur ager: nec ſanctius illis
Eſt quicquam, aut potiore uſu: quippe omnis in illa
Spes iacet hanc contra peſtem, quæ cœlitus illic
Perpetua eſt. validos abiecto cortice ramos
Multa ui tundunt, aut in ſegmenta minuta
Elimant, puroq; ſcobes in fonte reponunt,
Dum bibulas noctemq; diemq; emaceret humor.
Inde coquunt: nec non illos ea cura fatigat,
Vulcano ne fortè furens erumpat aquæ vis,
Et ſuperundantem ſpumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, ſi quicquam è corpore toto
Abſcedit, ſi quicquam ægros depaſcitur artus.
Dimidia abſumpta, supereſt quodcunque, reponunt,
Diuini laticis. quin & ſegmenta relicta
Rurſus, ut ante, coquunt, addentes ſuaue liquens mel.
Scilicet hunc vnum menſis accedere potum
Et lex ipſa iubet gentis, mandatq; ſacerdos.
Seruatum at laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaq; aſſumunt, quum ſurgit ab ortu

Lucifer, & ſero egreditur quum Veſper olympo.
Nec prius abſiſtunt potu, quàm menſtrua curſum
Luna ſuum, & totum peragrans perfecerit orbem,
Fraternasq́; iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcis ſeſe penetralibus abdunt,
Quò neque vis venti, non halitus aëris vllus
Inſinuet ſeſe, & gelidis afflatibus obſit.
Quid mirandum æquè memorem ſuper omnia victum
Quàm tenuem, quàm magna ſibi ieiunia poſcant?
Quippe ſolet ſatis eſſe, ipſum dum corpus alatur:
Dum ſuperet vita, & tantum ne membra fatiſcant.
Ne tamen ab ne tanta time, ſacer ilicet hauſtus
Ille modo ambroſiæ, vires reficitq́; fouetq́;
Inq́; occulta gerit ieiunis pabula membris.
Nectare ab epoto binas, non amplius, boras
Imponunt ſeſe ſtratis, medicamen vt intro
Largè eat, & calido ſudorem è corpore ducat.
Interea vacuas peſtis vaneſcit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam puſtula nulla:
Iamq́; nomæ ceſſere omnes, iam fortia liquit
Membra dolor, primoq́; redit cum flore iuuenta:
Et iam Luna ſuum remeans noua circuit orbem.
Quis Deus hos illis populis monſtrauerit vſus:
Qui demum & nobis caſus, aut fata tulere
Hos ipſos: vnde & ſacræ data copia ſyluæ,
Nunc referam. Miſſæ quæſitum abſcondita Nerei
Aequora, in occaſum, Soliſq́; cubilia, pinus
Littoribus longe patrijs, Calpeq́; relictis
Ibant Oceano in magno, pontumq́; ſecabant,
Ignaræquè viæ, & longis erroribus actæ.
Quas circum innumeræ properantes gurgite ab omni
Ignoti noua monſtra maris Nereides vdæ
Adnabant, celſas miratæ currere puppes,
Salſa ſuper pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cærula claſſis;
Luna, ait, ô pelagi cui regna hæc humida parent,
Quæ bis ab aurata curuaſti cornua fronte,
Curua bis expleſti, nobis errantibus ex quo
Non vlla apparet tellus, da littora tandem
Aſpicere, & dudum ſperatos tangere portus,
Noctis honos, cœlique decus Latonia virgo.
Audijt orantem Phœbe, delapſaquè ab alto
Aethere, ſe in faciem mutat, Nereia quali

Cymothoë,

Cymothoë, Clothoqúe natant, iuxtaqúe carinam
Aſtitit, & ſummo pariter nans æquore fatur:
Ne noſtræ dubitate rates, lux craſtina terras
Oſtendet, fidoqúe dabit ſuccedere portu.
Sed vos littoribus primis ne inſiſtite: nanqúe
Vltra fata vocant. medio magna inſula ponto
Eſt Ophyre, huc iter eſt vobis, hic debita ſedes
Imperijqúe caput. ſimul hęc effata, carinam
Impulit: illa leui cita diſſecat ęquora curſu.
Aſpirant faciles auræ, & iam clarus ab vndis
Surgebat Titan, humiles quum ſurgere colles
Vmbroſi procul, & propior iam terra videri
Incipit. acclamant nautæ, terramqúe ſalutant,
Terram exoptatam. tum portu & littore amicè
Excepti, dijs vota pijs in littore ſoluunt:
Quaſſatasqúe rates, defeſſaqúe corpora curant.
Inde, vbi quarta dies pelago, crepitansqúe vocauit
Vela Notus, remis inſurgitur, altaqúe rurſum
Corripiunt maria, & læti freta cærula ſulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia ponto,
Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataqúe tellus
Cannibalum, & ripa Gyane nemoroſa virenti.
Protinus innumeræ panduntur turribus altis
Inſulæ Oceano in vaſto, quas inter opacis
Vndantem ſyluis vnam, curſuqúe ſonantem
Fluminis aſpiciunt, magno qui ſpumeus alueo
In mare fulgentes auro ſubuectat arenas.
Huius in ora placet pronas appellere puppes.
Inuitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
Iamqúe ſolo viridante alacres, ripaqúe potiti
In primis terram ignotam, Nymphasqúe ſalutant
Indigenas, Geniumqúe loci, teqúe aurifer amnis,
Quisquis in ora maris nitida perlaberis vnda.
Tum duram Cererem, & patrij carcheſia Bacchi
Aggere in herboſo expediunt: dein quærere, ſi quà
Mortales habitent: pars fuluam fluminis vndam
Mirari, mixtamqúe auro diſquirere arenam.
Fortè per vmbroſos ſyluarum plurima ramos
Aſſiduè volitabat auis, quæ picta nitentes
Cæruleo pennas, roſtro variata rubenti
Ibat natiuo ſecura per auia luco.
Has iuuenum manus vt ſyluas videre per altas,
Continuo caua terrificis horrentia bombis
Aera, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
Inuentum, dum tela Iouis mortalibus affers.

Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque volucrem,
Incluſam, ſalicum cineres ſulphurque, nitrumque,
Materiam accendunt ſeruata in reſte fauilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit vis
Ignea circumſepta, ſimulque cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: volat illa per auras
Stridula: & exanimes paſsim per prata iacebant
Deiectæ volucres: magno micat ignibus aër
Cum tonitru, quo ſylua omnis, ripæque recuruæ,
Et percuſſa imo ſonuerunt æquora fundo.
Pars auium nemus in denſum conterrita, & altos
Se recipit ſcopulos: quorum de vertice ſummo
Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
Qui Solis violatis aues, ſacrasque volantes,
Heſperij, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo,
Accipite, & noſtro vobis quæ nunciat ore.
Vos quanquam ignari, longum quæſita, ſecundis
Tandem parta Ophyræ tetigiſtis littora ventis.
Sed non ante nouas dabitur ſummittere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Molirique vrbes, ritusque ac ſacra nouare,
Quàm vos infandos pelagi terræque labores
Perpeſsi, diuerſa hominum poſt prælia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Nauibus amiſſis pauci patria arua petetis,
Fruſtra alij ſocios quæretis magna remenſi
Aequora: nec noſtro deerunt Cyclopes in orbe.
Ipſa inter ſeſe veſtras diſcordia puppes
In rabiem ferrumque trahet: nec ſera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium ſylua miſeri poſcetis ab iſta,
Donec pœniteat ſcelerum. nec plura loquuta
Horrendum ſtridens denſis ſeſe abdidit vmbris.
Ollis oſſa rigor ſubitus percurrit, & omnis
Palluit, ac gelida fugit formidine ſanguis.
Tum vero ſacras volucres, diuosque precati,
In primis Solem, & ſanctum ſeruantia lucum
Numina ſupplicibus venerantur agreſtia votis:
Pacem orant, rurſumque Ophyren, fluuiumque ſalutant.
Interea è ſyluis nigrum genus ora comasque,
Ad naues noua turba virûm concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, euincti frondibus omnes
Paciferis: tanta qui celſas mole carinas
Mirati, veſtesque virûm, fulgentiaque arma,
Vix ſatis expleri poſſunt: & ab æthere miſſi

Siue

Siue homines, ſiue heroës ſint, ſiue Deorum
Numina, adorantum ritu, precibusqúe ſalutant:
Ante alios ipſum regem, cui munera læta,
E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant,
Veſtibus ipſi etiam noſtris, & munere multo
Donati, exceptiqúe mero noua gaudia miſcent.
Non aliter, quàm ſi menſis, dapibusqúe Deorum
Mortalis quiſquam adſcitus, fœlixqúe futurus
Hauriat æternum, cœleſtia pocula, nectar.
Ergo, vbi amicitiæ ſecuros fœdere vtrinque
Firmauere animos, habita & commercia gentis,
Ipſi inter ſeſe reges in littore læti
Complexu iungunt dextras, & fœdera firmant.
Alter goſſipio tenui pectusqúe femurqúe
Præcinctus, viridi limbum pingente ſmaragdo,
Ora niger: iaculo armatur cui dextera acuto,
Squamoſi ſpolium ſuſtentat lęua draconis.
Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quam ſubter rutila arma micant, capiti ærea caſſis
Inſidet, & pictæ volitant in vertice criſtę:
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt, atque enſis lateri dependet Iberus.
Et iam commixti populi, hoſpitioqúe recepti,
Hi tectis domibusqúe, altis in nauibus illi,
Lætitia ludisqúe dies per pocula ducunt.
Fortè loco lux feſta aderat, Soliqúe parabant
Vltori facere vmbroſo ſacra annua luco.
Heſperiæqúe, Ophyræqúe manus conuenerat omnis.
Hic conualle caua, ripæ viridantis in herba,
Selectorum ingens numerus, matresq; viriqúe
Confuſi, plebs atque patres, pueriqúe ſenesqúe
Aſtabant, animis triſtes, & corpora fœdi,
Squallentes cruſtis omnes, taboqúe fluentes:
Quos circumfuſos albenti in veſte ſacerdos
Pura luſtrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
Tum niueum ante aras cædit de more iuuencum,
Et iuxta poſitum paſtorem ſanguine cæſi
Reſpergit, pateraqúe rigat: Soliqúe potenti
Ad numeros pæana canit: nec cætera turba
Non ſequitur, mactantqúe ſues, mactantqúe bidentes,
Viſceribusqúe veru toſtis epulantur in herba.
Obſtupuit gens Europæ ritusqúe ſacrorum,
Contagemqúe alio non vſquam tempore viſam.
At dux multa animo tacitus ſecum ipſe volutans,
Hic erat ille, inquit, morbus, (Dÿ auertite caſum)

Ignotum

Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
Tum regem indigenam, (vt ſermo fandiq́, facultas
Iam communis erat) cui ſint ſolennia Diuûm,
Scitatur: quid tanta aſtet conualle ſub alta
Languentum miſeranda manus: quid paſtor ad aras
Sacra inter, cæſi reſperſus ſanguine tauri.
Quem contra, Heſperiæ ô heros fortiſſime pubis,
Rex ait, hi gentis ritus, hæc ſacra quotannis
Vltori de more Deo celebramus: origo
Antiqua eſt, vetereſq́ patrum fecere parentes.
Quòd ſi externorum mores, hominumq́ labores
Audiuiſſe iuuat, primæua ab origine cauſam
Sacrorum, & peſtis miſeræ primordia pandam.
Forſitan Atlantis veſtras peruenit ad aures
Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.
Hac & nos, longa ſerie, de ſtirpe profecti
Dicimur, heu quondam fœlix & chara Deûm gens,
Dum cœlum colere, & ſuperis accepta referre
Maiores ſueuere boni: ſed, numina poſtquam
Contemni cœptum eſt luxu faſtuq́ nepotum,
Ex illo quæ ſint miſeros, quantæq́ ſecutæ
Aerumnæ, vix fando vnquam comprendere poſſem.
Inſula tum priſci regis de nomine dicta
Ingenti terræ concuſſa Atlantia motu
Corruit, abſorpta oceano: quem mille carinis
Sulcauit toties, terræ regina mariſq́.
Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
Corpora non vllis vnquam reparata diebus
Aeternùm periere: externaq́ victima ſacris
Cæditur, externus noſtras cruor imbuit aras.
Tum quoq; & hæc infanda lues, quam noſtra videtis
Corpora depaſci, quam nulli aut deniq; pauci
Vitamus, Diuûm offenſis, & Apollinis ira
De cœlo demiſſa omnes graſſatur in vrbes.
Vnde hæc ſacra nouo primum ſolennia ritu
Inſtituère patres, quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (vt fama eſt) ipſa hæc ad flumina paſtor
Mille boues, niueas mille hæc per pabula regi
Alcithoo paſcebat oues: & fortè ſub ipſum
Solſtitium vrebat ſitientes Syrius agros:
Vrebat nemora: & nullas paſtoribus vmbras
Præbebant ſyluæ: nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miſeratus, & acri concitus æſtu,
Sublimem in Solem vultus & lumina tollens,
Nam quid Sol te, inquit, rerum patremq́, Deumq́
Dicimus, & ſacras vulgus rude ponimus aras,

Macta-

Mactatoq́, boue, & pingui veneramur acerra,
Si noſtri nec cura tibi eſt, nec regia tangunt
Armenta? an potius ſuperos, vos arbitrer vri
Inuidia? mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi paſcuntur oues: vix eſt tibi Taurus
Vnus, vix Aries cœlo (ſi vera feruntur)
Vnus, & armenti cuſtos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina faceſſo,
Cui tot agri, tot ſunt populi, cui lata miniſtrant
Aequora, & eſt ſuperis, ac Sole potentia maior?
Ille dabit facilesq́; auras, frigusq́; virentum
Dulce feret nemorum armentis, æſtumq́; leuabit.
Sic fatus, mora nulla, ſacras in montibus aras
Inſtituit regi Alcithoo, & diuina faceſſit.
Hoc manus agreſtum, hoc paſtorum cætera turba
Exequitur: dant thura focis incenſa, litantq́;
Sanguine taurorum, & fumantia viſcera torrent.
Quæ poſtquam rex, in ſolio dum fortè ſederet
Subiectos inter populos, turbamq́; frequentem,
Agnouit, Diuûm exhibito gauiſus honore
Non vllum tellure coli ſe vindice numen
Imperat, eſſe nihil terra ſe maius in ipſa:
Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc eſſe, quod infra eſt.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,
Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos
Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo.
Aſpectu quo Terra parens, correptaq́; ponti
Aequora, quo tactus viro ſubcanduit aër.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur. primus, regi qui ſanguine fuſo
Inſtituit diuina, ſacrasquè in montibus aras,
Syphilus, oſtendit turpes per corpus achores.
Inſomnes primus noctes, conuulſaquè membra
Senſit, & à primo traxit cognomina morbus,
Syphilidemquè ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgò cunctas diffuſa per vrbes
Peſtis erat, regi nec ſæua pepercerat ipſi.
Itur ad Ammericen ſylua in Cartheſide Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres Diuûm reſponſa canebat ab alto.
Scitantur, quæ cauſa mali, quæ cura ſuperſit.
Illa refert: ſpreti vos ô, vos numina Solis
Exercent: nulli fas eſt ſe æquare Deorum
Mortalem: date thura Deo, & ſua ducite ſacra,
Et numen placate, iras non proferet vltra.
Quam tulit, æterna eſt, nec iam reuocabilis vnquam

Peſtis

Peſtis erit: quicunque ſolo naſcetur in iſto,
Sentiet, ille lacus Stygios, fatumquè ſeuerum
Iurauit, ſedenim, ſi iam medicamina certa
Expetitis. niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri: illa dabit fœlicia ſemina ab alto:
Hæc viridem educet fœlici è ſemine ſyluam:
Vnde ſalus. ſimul obticuit, ſpecus intus, & omne
Excuſſum nemus, & circum ſtetit horror vbiquè.
Illi obeunt mandata: ſua ipſi altaria Soli
Inſtituunt: niueam Iuno tibi magna iuuencam;
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira edam. (at diuos iuro, & monumenta parentum)
Hæc ſacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, arbor,
Ante ſolo nunquam fuerat quæ cognita in iſto,
Protinus è terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubeſcere ſylua.
Annua confeſtim Soli facienda ſacerdos
Vltori noua ſacra canit. deducitur ipſe
Sorte data, qui pro cunctis cadat vnus ad aram,
Syphilus: & iam farre ſacro, vittisquè paratis
Purpureo ſtabat tincturus ſanguine cultros:
Tutatrix vetuit Iuno, & iam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miſeri pro morte iuuencum
Suppoſuere, feroquè ſolum lauere cruore.
Ergo eius facti æternùm vt monumenta manerent,
Hunc morem antiqui primum ſtatuere quotannis
Sacrorum, ille tuum teſtatur Syphile crimen,
Victima vana, ſacras deductus paſtor ad aras.
Illa omnis, quam cernis, inops miſerandaquè turba
Tacta Deo eſt, veterumquè luit commiſſa parentum.
Cui votis precibusquè pijs numerisquè ſacerdos
Conciliat vates Diuos, & Apollinis iras.
Luſtrati ingentes ramos, & robora ſanctæ
Arboris aduectant tectis: libamine cuius
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.
Talibus, atque alijs tempus per multa trahebant
Diuerſis populi commixti è partibus orbis.
Interea, Europæ fuerant quæ ad cara remiſſæ
Littora, iam rurſus puppes freta lata remenſæ
Mira ferunt: latè (proh fata occulta Deorum)
Contagem Europæ cœlo crebreſcere eandem,
Attonitasquè vrbes nullis agitare medelis.
Quinetiam grauior naues it rumor, in omnes,
Illo eodem claſſem morbo, iuuenumquè teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabeſcere membris.

Ergo

Ergo haud immemores, diras ceciniſſe volucres
Affore, quum ſylua auxilium poſcatur ab illa,
Continuo faciles Nymphas, Solemq́; precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
Conuectare parant luco, medicataq́; ſumunt
Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona Deorum,
Haud patrię obliti, & fęlicem ad littora ſyluam
Noſtra iubent ferri, cælo ſi forſitan iſto
Aſſimilem pellant labem: nec fata ſecundos
Ipſa negant Zephyros, facilisq́; aſpirat Apollo.
Munera vos Diuûm primi accepiſtis Iberi,
Præſens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisq́;, Scythisq́;, orbe & gauiſa Latino.
Iam nunc Europam vecta eſt Huyacus in omnem.
Salue magna Deûm manibus ſata ſemine ſacro,
Pulchra comis, ſpectata nouis virtutibus arbos:
Spes hominum, externi decus, & noua gloria mundi:
Fortunata nimis, natam ſi numina tantum
Orbe ſub hoc, homines inter gentemq́; Deorum
Perpetua ſacram voluiſſent creſcere ſylua.
Ipſa tamen, ſi qua noſtro te carmine Muſa
Ferre per ora virûm poterunt, hac tu quoq; parte
Noſceris, cæloq́; etiam cantabere noſtro.
Si non te Bactra, & tellus extrema ſub Arcto,
Non Meroë, Libycisq́; Ammon combuſtus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Atheſi labente receſſus.
Et ſat erit, ſi te Tiberini ad fluminis vndam
Interdum leget, & referet tua nomina BEMBVS.

HIERONYMI FRACASTORII IOSEPH LIBRI II.

AD ALEXANDRVM FARNESIVM CARDINALEM AMPLISS.

LIBER PRIMVS.

QVAE veterum Heroum diuæ facta inclyta Muſæ,
Et monumenta æui longis obſcura tenebris
Illuſtrare nouis numeris, & carmine ſacro
Ferre per ætates omnes, perq́ ora nepotum
Gaudetis, famamq́ virum proferre ſub auras,
Nunc, ô, nunc populi illius, quem maximus vnum
Delegit Deus, & generis longo ordine ducti
Principe ab Abramo, veteres euoluite faſtos:
Et iuuenem cantate pium, quem magnus Iacob
Iſacides genuit: dederat cui noſſe futura
Per ſomnos monſtrata Deus. vos dicite, quanta
Ille tulit, pharijs tandem dum victor in oris
Imperium gereret magnum, populumq́ beatum
Conderet, vnde ſalus hominum, ſpes vndeq́ futura
Vitæ erat, & clauſi reſerandum limen Olympi.
Nec minus, Italiæ iuuenis decus (omnia quando,
Quæ canimus, tua FARNESI ſunt maxima iuſſa)
Ipſe ades: &, plenum ſcopulis dum currimus æquor,
Da faciles in vela auras, da numine dextro
(Nanque Deus mihi ſemper eris) tua grandia vota
Poſſe ſequi, pelagiq́ omnes ſuperare labores.
En primas ſulcantem vndas me littora Ioppes,
Me iuga Samariæ, nemoroſaq́ paſcua Sichen,
Iordanisq́ vocat: curuis en vallibus Hebron
Applaudit, cœloq́ ſimul tua nomina tollit,
Reſponſatq́ Tabor voces, & ſydera pulſat.
Nouerat infernus Pluton, cui multa futuri eſt
Scire datum, in fatis Abrami è ſanguine ſacram
Progeniem terris promitti, Tartara per quam
Euertenda forent. metuenti talia Paſtor
Rexq́ idem Sichenus erat ſuſpectus Iacob,
Inuiſusq́ nimis: tum quòd nec ſanctius alter
Iuſtitiam legemq́ Dei ſeruaret, & aris
Thura daret: tum quòd biſſena prole beatus
Natorum, populum in ſanctum concreſcere ſolus
Poſſe videbatur. quare hanc intentus in vnam

Progeniem, dabat omnem operam, quò perdere poſſet:
Præſertim egregium puerum, cui ſydera fauſta
Naſcenti, & latè fælix arriſerat æther.
Qui patre longæuo Rachele è coniuge chara
Natus, erat patri ante alios dilectus Ioſeph.
Hunc forma inſignem Charites ſtudia inter alebant
Ingenua, & mores, & auitæ legis amorem.
Cui mens alta inerat quædam diuina futuri,
Atq; animus ſemper ſummi admirator Olympi,
Et pia relligio, & puero prudentia maior.
Ex his inuidiam Dæmon tacitumq; ferebat
Fratribus in reliquis odium, & mortale venenum.
Nec tantis non ipſa malis Fortuna fouendis
Affuit, augendisq; odijs. nam forte, per æſtum.
Cum fraterna cohors pecudes ad pabula nota
Lanigeras vnà ſyluas duxiſſet in altas,
Iliceaq; vmbra reſiderent, primus Ioſeph
In fratres conuerſus ait. mea ſomnia fratres
Audite, illa quidem mira, &, niſi me mea fallunt
Auguria, haud vani ſpeciem referentia ſomni.
Nanq; ſub auroram cum ſeſe ſydera condunt
Caſura iam nocte, & ſolus nunciat ortum
Lucifer, ipſe meas ſpicas offerre videbar
Sacras ante aras, pariter vos ponere veſtras.
Sed noſtri cœlum faſces ſe tollere in altum,
Et rutilam inſignes latè diffundere lucem;
Veſtri autem obſcuri, atque humiles ſummittere ſeſe,
Vtpote adorantes noſtros. Cui grandior annis,
Atque odio in puerum non paruo accenſus Iudas,
Vane puer, quid mira vocas tua ſomnia? nunquid
Forte, inquit, Deus illa aliquis tibi mittit ab alto?
Credo equidem, nam vina Deum dicuntur habere.
Augurium quodnam ſomno tibi fingis ab iſto?
An forſan Rex noſter eris? tibi pone coronam
E Lauro, noceant regi ne vina futuro.
Talia dicenti fratrum quoque cætera turba
Adclamant, regemq; nouum dominumq; ſalutant,
Et puero illudunt, tum patri hæc ſomnia narrant.
At ſenior, cui non aberat Deus, omnia mente
Euoluit tacita, atque in nato grande futurum
Neſcio quid, ſpectans, alijs tamen omnia vultu
Diſſimulat, puerumq; monet nos ludere ſomnos.
Ille autem, cui fata Deus maiora parabat,
Poſt paulo in ſomnis aliud quid pondere maius
Conſpexit. nempe in celſa ſibi ſede locato
Sub pedibus Solem ac Lunam ſtellasq; minores

Vndique adorantes diuinos reddere honores.
Quorum ille interpres (, talem nam numina mentem
Indiderant), rurſus fraternas omnia ad aures
Detulit : illi autem non celauere parenti
Somnia, non offenſum animum, non pectora amara.
Obſtupuit primum genitor, puerumq; vocatum
His, velut interpres ſomni, duro increpat ore.
Tène igitur pater ac mater, fratresq;, ait, & plebs
Omnis adorabit? tu ſede locabere in alta,
Nos infra viles humilesq; precabimur? ab te
Si malus hic error tenet, & ſpes impia nutrit,
Pone animum hunc, leuibusq; iſtis & inanibus vmbris
Tolle fidem, & te his fallacibus eripe monſtris:
Quæ Dij, ſi mala ſunt & iniqua, immittere nobis
Non ſueuere boni, ac potius mala numina, manes
Inferni exitium in noſtrum ludibria fingunt.
Sic falſa ex adytis referunt oracula, ſic &
Auguria ex auibus, diſſectis omina ab extis.
An tibi non Belus, non eſt tibi notus Anubis,
Atq; Ops, atque Hecate, non cætera turba Deorum,
Quos miſeræ gentes aris, templisq; dicatis
Ob reſponſa colunt, lex autem noſtra prophanat?
Vade age, & hæc nobis poſthac ne ſomnia perfer.
Sic ait, & natos alios per dulcia mulcens
Dicta pater iubet in Sichen, ſaltusq; virentes
Ducere molles pecus, puerum conſiſtere Ioſeph
Se penes. expediunt iuuenes mandata paterna,
Fœlicesq; Hebron valles, & amœna vireta
Inuiſunt: ſed non virides in vallibus herbæ,
Non vmbræ nemorum, placidæuè è collibus auræ,
Non volucrum cantus inimica in ſomnia poſſunt
Ex animis delere: eadem per ſingula verſant
Exacuuntq; odia, atque iris laxantur habenæ,
Iniunguntq; minas: diræ ſerpentibus atris
Eumenides inſtant. atque hæc per talia iam Sol
Condiderat geminos ortus, cum luce ſequente
Caſtra mouere parant, Dothainq; in paſcua læta
Ducere oues, quo plus patrijs ab ouilibus abſint,
Producantq; magis reditum, quæ inuiſa gerebant.
Ergo aliam atque aliam ſolito plus forte morati
Cum traherent cum nocte diem, miratus abeſſe
Hos tantum genitor confeſtim accerſit Ioſeph:
Iq; ait, ò, mihi chare puer, fratresq; require
In Sichen, patriq; refer, quæ cauſa morandi,
Nam timeo, nequid male fauſtum euenerit illis,
Aut pecori. Ille viam, nulla eſt mora, corripit, & iam

Aduolat in Sichen: ſed fratribus & grege nuſquam
Compertis, quid agat, dubius huc ſpectat & illuc,
Omnia colluſtrans oculis: modo nomine fratres
Magna voce vocat, tantum nemora alta vocanti
Reſpondent, valleſq; cauæ. Forte ilicis altæ
Frondator ramorum aderat, qui, Ut vidit anhelum
Ancipitemq; ſui puerum, noto obuius illi,
Quid quæris puer? inquit: oues ſi forte paternas,
Si fratres, ne quære iſtis in vallibus illos,
Quandoquidem audiui dicentes, ſaltibus ex his
In Dothain cedamus: ibi fratreſq; pecuſq;
Inuenies: dein monſtrat iter, qua tramite recto
Ocyus inueniat lætiſſima pabula, nanque
Plurima pars exuſta aret, nec gramina nutrit.
Ille datum feſtinat iter, iamq; vltima Sichen
Emenſus, Dothain lætus propiora tenebat.
Cum ſpecula longe venientem vidit ab alta
Plena odij fraterna cohors, ac protinus, en Rex
Noſter, ait, quem Sol, quem Luna & ſydera adorant.
Nos famuli viles ad paſtoralia nati,
Per deſerta die rabido ſub ſole vagamur:
Nocte in ſpeluncis, patulá ue ſub arbore ſomnos
Captamus, tecti rude lana & pellibus hirtis,
Deſpecti, & vili polenta & flumine paſti.
Ille patris menſa virgata in veſte recumbens
Lactibus hædorum, & lumbo pingueſcit ouili,
Repleturq; mero: tum ſtertens impia nobis
Somniat. hunc ne igitur fratres, atque iſta feremus
Opprobria? an ne adeo cæci expectabimus, vt iam
Grandior, atque animis fidens & patris amore
Nos premat, & ditionem omnem & fauſta omina patris
Surripiat, ſic vera nimis ſua ſomnia reddens?
Heu fratrum ignaræ mentes, & pectora cæca.
Cur potius, dum teſtis abeſt, dumq; omnia nobis
Dant animos, non hunc capimus? cur protinus iſtis
Confoſſum gladijs, puteo non condimus illo,
Qui prope contegitur dumis & ſentibus atris?
Dicemuſq; fame rabidorum vrſiúe lupiúe
Qui multi deſerta habitant hæc, dente peremptum.
Talia iactabant inter ſeſe effera fratres
Conſilia. at, cunctis aderat qui maior & annis,
Et maior pietate Ruben, Dij talia nobis
Auertant (ait) ah veſtras ne ſanguine fratres
Fraterno maculate manus, né ue ira Deorum
Hoc velit, vt ſcelus ob tantum nos, & domus, & grex
Vnà omnes pereamus. abeſt ſi teſtis, at ipſe

Eſt

Eſt teſtis Deus, ipſe Deus, quem nulla latere
Facta queunt, quiq́, hic & nos nunc ſpectat, & audit.
Si tamen eſt animus vobis ſecludere prorſus
Hunc puerum, ſine cæde eius, ſine ſanguine in illum
Trudite vicinum puteum, & dimittite fatis.
Hæc vero ſuadebat, vti iam cæde remota
Mox ipſe ad puteum ſera iam nocte rediret,
Extraheretq́, illum, & miſero ſua pignora patri
Redderet, ac fratrum tandem componeret iras.
Verba omnes mouere, placet ſine cæde prehenſum
Proijcere in puteum, & miſerum dimittere ſorti.
Tum Ruben, ò vobis fuerint quæcunque peracta,
Horum me inſontem videat Deus. ac procul inde
Diſceſſit, ſyluisq́, latens ſe condidit altis
Viſurus rerum euentum, & iam lætus Ioſeph
Feſtinans aderat: contra fratrum impia turba
Circunfuſa ruit minitans, manibusq́, reuinctis
Nunc (inquit) tua vana tibi quid ſomnia proſint,
Aſpicies: nunquid regi parebimus omnes?
Ille pauens, ſtupidusq́, rei nouitate precari,
Talia ne inſonti facerent, ſuperosq́, vocare
Nequicquam: quando impatiens magis & magis vrget
Creſcens corde furor, facibus furialis Erinnys
Inſtat atrox, dæmonq́, malus, qui obſiſtere fatis
Poſſe putans, cunctorum aciem vertebat in vnum.
At puer, vt nullis precibus, nullisúe moueri
Fratrum corda videt lachrymis, ſed iam impete multo
Compelli in foueam, quod reſtat, lumina tollens
In cœlum, tales fundebat ad æthera queſtus.
Dij Abrahę, Dij magni Iſac, Dij patris Iacob,
Vos ego ſi ſancte colui, ſi iuſſa paterna
Semper obi, ſemperq́, pie & ſine crimine vixi,
Aſpicite: &, ſi fata mihi nunc vltima dant, vt
Iam moriar, miſerum ſaltem ſeruate parentem.
At vos ò tenere fratres quos ſemper amaui,
Maioresq́, habui, curate, hæc triſtia ad aures
Ne patris aduenīant, ſed me rapuiſſe latrones
Dicite, quo ſaltem ſpe ſe ſoletur inani
Viuentis nati, ſtygias nec tendat ad vmbras
Ante diem: deſerta ipſe intumulatus arena
Emoriar. Lachrymę dicenti talia fuſæ
Ex oculis cecidere, ſimul voxq́, ipſa repreſſa eſt.
Et iam etiam fratrum ſedari pectus & ira
Cœperat, Iſachar cum, ne deſiſtite fratres,
Dixit, ab incepto, quin vinctum & fune ligatum
In foueam mittamus: ibi ſuſpenſus in imo

Siſtatur fundo, donec meliora parent Dÿ
Conſilia, atque cibum interea capiamus in herba,
Quandoquidem iam Sol inuitat, & altior hora.
Aſſenſere omnes dictis, puerumq́, reuinctum
Ad puteum flentem ducunt: hic fune ligata
Arboris ad truncum pendentis de ſuper altæ
Demittunt pauitantem intro, fundoq́, relinquunt
Suſpenſum. aſt ipſi circum per gramina fuſi
Implentur vili cerere, & cariotide pingui.
At Deus, ætherio terras qui ſpectat ab axe,
Inſontem aſpiciens, illo & miſeratus amore,
Quo mare, quo terras, quo cælum condidit altum,
Vnum ex aligeris, qui circum mille, miniſtris,
Expectant mandata, vocat: fidiſſime, & inquit,
Vade age, Samariamq́, tibi notiſſima dudum
Arua pete, &, quem ſcis fatis ad magna vocari
Iſacidæ puerum, qui cæco poſcit ab antro
Auxilium, & fraterna odia & facta impia plorat,
Hunc inopem ſolare: nec eſt mandare neceſſe,
Quæ referas, cui nota mea eſt & aperta voluntas.
Sic ait, & nutu placido, quo ſydera curſu
Perpetuo ducit, iuuenem dimittit. at ille
Aetherias humeris accingit tenuibus alas,
Queis cælum illæſum penetrat, queis nubila tranat,
Præuertitq́, fuga Zephyros. iamq́, æthera ſcindens,
Aerios tractus, & inania lata ſecabat.
Qualis, vbi in liquidis ſtagnis, aut ardea longe eſt,
Aut albus conſpectus olor, ſacer accipitrum rex
Poſt varios gyros ſublimis ab æthere lapſus
Immotis ſecat alta ruens oculo ocyus alis.
Impete non alio volucer cæleſtis adibat
Samariæ terras: primus quem vertice ſummo
Excepit Tabor, inſuetùm frondeſcere ſyluas
Miratus, Terramq́, noua veſtirier herba,
Et varios præter ſolitum ſummittere flores.
Excepere illum prognata monte Napeæ,
Et diuina Deo cecinerunt: omnia rupes
Reſponſant, ipſa antra Deum, ſyluæq́, ſalutant.
At ſacer interpres Diuorum, vt vertice ab alto
Lumina deflexit terris, ac gramine fuſos
Veſcenteſq́, videt fratres, aſt inde camelos
Mercatorum Arabum ſpectat, Iouis omnia facta
Imperio, hinc animum ad miſerum conuertit Ioſeph,
Deſcenditq́, celer: puteiq́, in margine ſummo
Vt ſtetit, extemplo noua lux effulſit in antro,
Miratum & ſubitus puerum circumſtetit horror.

Quem

Quem pius interpres placida ſub imagine, & ipſo
Ore puer puerum dictis ſolatur amicis.
Pone metum Dijs chare, patrum Deus ille tuorum,
Qui cœlum regit, huc alto me ex æthere mittit,
Qui referam mandata tuos ſolantia luctus.
Hinc primum mittêre foras, ſed venditus auro
Nomine mancipij: tum Nili in regna fereris,
Atque iterum vendêre illic, multosq́, per annos
Seruus eris. tunc ne vetita atque iniuſta libido
Te alliciat, neu Dij alieni, & falſa, caueto,
Numina decipiant. veſtrum ſi ſemper habebis
Corde Deum, ipſe aderit ſemper tibi, te bona ſemper,
Quicquid ages, quocunque ieris, fortuna ſequetur.
Quin, magis vt fidas animis, tibi magna parantur
Imperia: & tempus Veniet, cum vera videbis
Somnia viſa tibi, cum te fratresq́, paterq́,
Supplice adorabunt fletu: miſereberis illis,
Nec miſeros patiere fames vt perdat iniqua:
Quin ipſos, natosq́, illorum, ipſosq́, nepotes
In partem imperij, atque in tua regna vocabis:
Ingens Ut tandem populus concreſcat, arenæ
Inſtar: quem Deus Aegypti de parte ſuperba
Deducet tandem, & pedibus ſuper æquora ſiccis
Pertranſiſſe dabit, mox hæc in regna reducet,
Lacte nouo quæ regna fluent, & melle perenni.
Mox (anni properate) diem fælicia ſecla
Aſpicient, ſecla illa diem, quam tanta futuram
Vatum oracla canunt, cum demittatur ab alto
Magna Dei ſoboles, veſtro de ſanguine creta,
Quæ ſcelus antiquum tollat, quæ limina cœli
Clauſa diu, magniq́, fores præpandat Olympi.
Nec plura effatus cœlum ſe tollit in altum.
At iuuenis, quanquam ſtupefactus numine tanto,
Reſtitit, & rerum confuſus imagine multa,
Lætatur tamen, atque animum per ſingula verſat,
Speq́, futurorum præſentem corde dolorem
Diſcutit, atque oculos in cœlum & ſydera tollens
Sic fatur. Rex terrarum, Rex ætheris alti
Omnipotens, patrum Deus & tutela meorum,
Reſpice nos, & noſtra tuo ſub numine ſi ſpes
Eſt omnis, ſuper his primum miſerere parentis.
De me autem quicquid ſtatuet tua recta voluntas,
Seu lætum, ſeu triſte pares, nihil ipſe recuſo.
Vnum oro, ſi parca mihi vidiſſe negabit
His oculis fælicem illam, ſemperq́, beatam,
Optatamq́, diem, quæ tandem ex æthere ſummo

Deſcendet tua progenies, da cernere ſaltem
In ſpeculo, atque vmbram mõſtra mihi, ſpeq; fideq;
Noſcere da, puroq; eius de fonte lauari.
Dixit, & ex imo traxit ſuſpiria corde.
Interea è Madian, ſtacten, bdelamq; ferentes
Cinnamaq;, & liquidam ſtyracemq;, & pinguia thura
Tranſibant Arabes, quà ſtabant gramine læto
Veſcentes iuuenes ſimul & diuerſa loquentes.
Qui vt primum videre viros, Deus (inquit Iudas)
O fratres meliora parat, quàm noſtra ferebant
Conſilia: his etenim ſi mercatoribus ipſum
Vendamus puerum tum lucro, auroq; piati
Fraterna à morte immunes reddemur, & ad nos
Poſthac nec fama adueniet, nec nomen Ioſeph,
Siue Arabes iſti Aegyptum, ſeu barbara regna,
Marmaricam, Libyamúe petant. ergo vnus ad illos
Mittatur, qui mancipij ſub nomine, merce
Propoſita pretium ſtatuat, reſponſa reportet.
Dicta placent, qui pacta ineat, iam mittitur. ipſi
Interea ſpeluncam adeunt, funemq; ligatum
Arboris ad truncum ſoluunt, & in athera ſurſum
Suſpenſum educunt puerum: qui talis in auras,
Qualis mane roſa, aut riguo Narciſſus in horto,
Prodijt, & formæ ſeruato vera decore
Signa dedit, certumq; Dei præſentis amorem.
Iamq; aderat mercator Arabs, & nuncius vnà
Vile ſatis pacti pretium. proh Iuppiter, ille,
Quem tanta in fatis promiſſa, & tanta manebant
Imperia, argenti is deno venditur aſſe,
Mancipium infœlix. iam curuo terga camelo
Excipitur, Nili ignotas iam fertur in oras.
At quadrupes, ceu diuino ſub pondere, vector
Inſolitos dedit hinnitus, & ſigna recentis
Lætitiæ: iamq; & grato faciliſq;, leniſq;
Seſſori tergum, ſellamq; accomodat aptam,
Agglomeranſq; pedes, retro ſocia agmina linquit.
At fratres, puer vt ceſſit, mala nuncia patri
Quis ferat, & quo infanda tegant facta impia pacto,
Ambigui, tandem ſtatuunt præmittere veſtem
A puero ereptam, caprino ſanguine tinctam
Qui ferat, inuentamq; inter nemora auia dicat:
Danq; placet mandata dari. qui inſtructus abunde
Omnia, longæuum non hæc miſeranda parentem
Expectantem adit, & monſtrato ſanguine & ipſa
Veſte, ait, hanc noſtræ nemora inter deuia primæ
Inuenere canes: cuius ſit veſtis, & vnde

Hic

Hic cruor, ignari, patrem primum eſſe monendum
Duximus, vt te (ſiquid agendum eſt) conſule agatur:
At pater, vt notam, maculiſq; & ſanguine veſtem
Conſperſam vidit, quis te chariſſime Ioſeph,
Quis Diuûm, vt tecum morerer, ſpes vna ſenecta
Nate meæ, quis caſus, ait, tam durus ademit?
Heu mala te ſylua fera ſuſtulit. ite per alta
Vos nemora, &, ſiquid miſero de corpore reſtat,
Omne afferte mihi, ſaltem vt ſuprema ſepulchri
Dona feram. vel & ipſe, feris laniandus, in altas
Proripiar ſyluas: dabitur natoq; patriq;
Mors eadem. hęc dicens, fœdatos puluere canos
Vellebat, laceroſq; ſinu excindebat amictus.
Et famuli tandem collapſum in tecta reportant.
Parte alia Ruben, vt ſerum ſe veſper in orbem
Intulit, ad caulas pecudes pecudumq; magiſtri
Cum redeunt, ſaltuſq; vacant paſtoribus omnes,
Deſertum ad puteum ſolus redit, atq; ibi Ioſeph
Terq; quaterq; vocat. non reſpondente vocanti
Vllo, ſollicitus, puerum ne forte necaſſent,
Rem ſpectare parat, caſaq; ex ilice conto
Scalam aptat, ſolerſq; imum ſe mittit in antrum,
Omnia colluſtrans. verum, poſtquam omnia dudum
Rimatus, puerum quæſitum haud repperit vſquam,
Ambiguus tandem reliquos perquirere fratres
Deſtinat: ac pecoris veſtigia nota ſecutus
Per noctem, demum inuentos, de fratre quid actum eſt,
Inter multa rogat. rem totam ex ordine pandunt.
At Ruben, vt puerum audiuit ſupereſſe, nec vllis
Affectum damnis, hinc fratres, inquit, eamus
Ad miſerum genitorem, & ſpe viuentis & auras
Spirantis gnati ſaltem (quod nunc datur vnum)
Solemur, rapuiſſe Arabes de more, relicta
Veſte, leui pueri fugientis vulnere tincta:
Paſtores ita ferre. aliquemq; adducere teſtem
Expediet, neq; enim deerunt, qui dicere poſſint
Se vidiſſe Arabes. his ergo rite paratis
Patrem adeunt, &, quæ poſſunt, ſolatia iungunt.
Ille autem, quamuis aliqua ſpe forte leuatur,
Non tamen æternas lachrymas planctuſq; perennes
Comprimere, aut triſti meditari gaudia mente
Vlla poteſt, ſed vitam ægram nocteſq; dieſq;
In tenebris, hominum fugiens conſortia, ducit.
Interea puerum lætus deportat Ioſeph
Mercator, plenis miratus cedere votis
Omnia. non illis terra exarſere diebus,

Non ventis agitatæ vllæ tolluntur arenæ
Ex ſolito: puerum Charites comitantur euntem,
Et cæli fauor, & fauſtis ſpes dextera pennis.
Iamq́ pererratis Iudææ finibus, altæ
Incipiunt turres & mœnia Oſyridis vrbis
Apparere procul, campis vbi fuſa iuuentus
Munera militiæ exercent: hi vincere curſu
Contendunt pedibus, hi fuluo in puluere ſudant
Luctantes, alij duro ſub pondere ceſtus.
Pars volucres exercet equos, curſuq́ fatigat,
Aut inferre hoſti verſas poſt terga ſagittas
Diſcit equo currente, aut haſtam tollere campo.
Ergo Arabes poſtquam acceſſere, & pulcher Ioſeph,
Mirati pugnas, placidi & prœludia martis,
Conſiſtunt, oculisq́ intenti & pectore toto
Vix ſatis expleri poſſunt. quos forte magiſter
Militiæ, Eunuchus regis, cui ſumma poteſtas
Et duri data erant Mauortia munera belli,
Vt vidit, confeſtim ad ſeſe accedere iuſſos
Compellat. geritis ne vllas, quas vendere, merces,
Optetis? quædam, dixere, & aromata, & iſtum
Geſtamus puerum, domino qui ſi placet, vltro
Munus habe: aut emptum ſi mauis, pro indole tanta
Da quoduis: pretium eſt magnum tua gratia nobis.
Ille autem, haud vnquam ingratum mercator habebis
Fetifarum: accipiam puerum, at tu munere largo,
Speq́ tua maiore, mihi donabere multo.
His dictis recipit puerum, quem veſte decora
Induit, & ſagulum donat, quo purpura limbo
Fulua nitet, tum donat equum: lætiſſimus ille
Altior it iuuenes inter pulcherrimus omnes.
Quem cuſtode dato lætus præmittit ad vrbem
Fetifer, & charę vxori commendat habendum.
Interea ſeras inuexerat Heſperus horas,
Et iuuenum campis cedens manus omnis apertis
Ibat ouans comitata ducem, ac iam pulcher Ioſeph
Vt dominam inuiſit, thalami & cognouit herilis
Officia, ipſe humilis ſeruorum ſe agmine miſcens
Obuius it domino. media ſe qualis arena
Monſtrat gemma nitens, radijsúe micantibus aurum,
Talis & ipſe puer multis in millibus ibat.
Quem matres, populusq́ omnis mirantur, vt ipſo
Inceſſu, grauis ore, pedes non dimouet vſquam
A duce, non oculos, ſed ſemper totus in illo eſt.
Nec minus, intra ædes vt ventum, epulæq́ paratæ,
Ipſe vlli deeſt officio, ſeu corpore opus ſit,

Seu

Seu celeri ingenio. ſed enim ſuper omnia mira eſt
Grataq́, ſedulitas, apta & prudentia cana.
Quo factum eſt paruo poſt tempore, Fetifer illum
Non thalamo vt tantum ipſe ſuo præfecerit vnum,
Sed domui, & rerum ei ſummam commiſerit omnem.
Scilicet auſpicijs & Dijs cuncta ire ſecundis
Fetifero ſunt viſa, agri producere fruges
Vberius, ſobolem armentum, ſibi creſcere honores.
Omnia quæ, oſtento quodam permotus, Ioſeph
Attribuit puero, vatumq́, oracula ſuadent.
Arbor erat Perſæa, Deo ſacrata Cameſi,
Aedibus in medijs, quam vectam è Perſide fertur
Orbe pererrato monumentum inſigne futurum
Ipſa ſuis manibus plantaſſe nepotibus Iſis.
Hanc apis externis veniens inſedit ab oris,
In ſignis fulgore & verſicoloribus alis
Pulcher apis: quem mox examen grande ſecutum
Pendentem ramo longum traxere racemum.
Protinus oſtentum ad vates defertur. at ipſi
Venturum externis aliquem portendere ab oris
Declarant, ingens populus quem deinde ſequatur,
Ipſum qui fortunæ opibus ſuper æthera tollat
Fetiferum, largosq́, ſimul promittat honores.
Ergo his augurijs tantis cenſetur Ioſeph
Monſtrari, hinc maiore illum dignatur honore
Fetifer, hinc omnes adamant: ſed maxime Iempſar
Pulchra ducis coniux præ cunctis diligit vnum,
Neſcia adhuc, quanto iam ſit deuota furori,
Quis Deus inſideat miſeram. ſuſpiria nondum
Emittit, nondum lacbrymas, ſunt omnia læta
Dulciaq́, & nondum quicquam perſentit amari.
Quæ malus, infernas ſedes, Cocytia regna,
Qui regit, humani generis turbator & hoſtis
Vt vidit Pluton, ſemenq́, accreſcere fælix
Iſacidum, inuiſam ſobolem, vocat ocyus vnum
Seruorum, quibus inſidiæ fraudesq́, doliq́,
Sunt animo, queis mille artesq́, viæq́, nocendi,
Iq́, ait, & pulchram circum inſinuatus Iempſar
Falle dolo, & primas eſcas, quas ſenſit amoris,
Tu flabris accende, imis illum oſſibus ignem,
Illam immitte facem, quam nec vis vlla Deorum,
Non hominum extinguat; mox ipſum accendere Ioſeph
Si poſſis, omni arte ſtude, quod vincere ſiqua
Non dabitur, tu perge tamen, pete rurſus Iempſar,
Acrius vre, furorem adde, inſpiraq́, venenum.
Queis monſtris agitata domum permiſceat omnem,

Inq́,

Inq; odium, furiasq; omnem conuertat amorem.
I celer, & nihil inde doli ſcelerisq; relinque.
Ille hilaris, promptusq; malis ſumptam è ſtyge lympham
Miſcet acidalio latici, tum ex anguibus vnum
Tiſiphones capit, atque ſinu mala ſemina condit.
Fetiſari dein tecta petens, nutricis Iempſar
Induit Iphicles formam, dominamq; ſalutans
Audi (ait) ò mihi chara, miſer quis caſus Ioſeph
Torquet ad extremum vitæ: vidi ipſa gementem
Nuper, & optantem ſupremæ munera vitæ.
Quærenti mihi, quæ tanti ſit cauſa doloris,
O mater, ne quære (inquit) nam, ſiue tacebo,
Siue edam, omnino moriar: præſtatq; tacendo
Et vitam, & noſtri cauſam finire doloris.
Cui ego. non ſic ô fili, nam vulnera ſæpe
Auxilium patefacta & opem inuenere ſalubrem.
Dic audacter, amáſne? hæc ſi tibi cauſa doloris,
Spera, & fide puer, nanque ipſum vel tibi amorem
Eripiam magicis, vel tu potiere cupito.
Erubuit: tum dixit, amo. Dij ſunt mihi teſtes,
Hunc quantum eluctans cœpi, quàm inuitus amorem,
Infidum in dominum qui me facit. at mihi ſit mors
Exoptanda magis, fidum periiſſe iuuabit.
Sic ait, & fuſis lachrymis pulchra ora rigabat.
Vt video, puer hic dominam te deperit: & ni
Opportune adſis, nimio moriturus amore eſt.
Cui virgo, ò nutrix quàm dura & triſtia narras,
Nanque & amo hunc puerum, & vellem ſuccurrere poſſe:
Sed me iura Deûm, ſed vincla iugalia primum
Obſiſtunt: tum me tanto male ſana periclo
Obijciam, & duri haud formidem coniugis arma?
Et nutrix, ò nata, ipſorum crimina amantum
Dij ridere ſolent. ſoluendi iura mariti
Cauſa potens & iuſta tibi eſt depellere mortem
A puero, qui nec culpam commiſerit vnquam,
Culpa niſi eſt, vel amare nimis, vel amore perire.
Audendum eſt in amore, pericla nec vlla timenda
Prudenti, Dij deinde ipſos tutantur amantes,
Queis amor, & pietas, eſt prima & maxima cura.
Eſt mihi aqua, in dubijs rebus quę aſſumpta videre
Vera facit, dubijq; omnis pars vtra legenda eſt.
Hanc dabo, ſi hac in re ancipiti ſtat cernere verum.
Ac ſtygiam demonſtrat aquam, medicataqúe fonte
Pocula acidalio. placet ò chariſſima nutrix,
Virgo (inquit) totumqúe manu capit ipſa venenum
Intrepida, atque vno craterem exhauriit hauſtu.

His

His actis puerum Iphicle ſe vertit ad ipſum,
Et greſſu ad thalamum illius contendit anili :
Qui laudes ſuperûm regi & diuina legebat.
Vt vero in thalami mentitus limine Dæmon
Conſtitit, & puero cæleſtem aſſiſtere Ioſeph
Cuſtodem vidit minitantem, enſemq́, coruſcum
Vibrantem, extemplo ſubita formidine captus
Horruit, & retro greſſusq́, animumq́, reduxit,
Aufugitq́, celer: nocturnæq́, alitis oti
Effigiem capit, & tecto ſe ſiſtit in alto.

LIBER I I.

AT miſera, vt ſtygios latices deſumpſit Iempſar,
Solaq́, permanſit, totis ardere medullis
Viſa ſibi eſt, tota in ſubitum conuertier ignem:
Suſpiransq́, gemensq́, vnum depoſcit Ioſeph.
Et modo ſe imponit ſtratis, paulumq́, morata
Aſſurgit, modo mutat & hunc, modo mutat & illum,
Faſtiditqúe locum infælix, nec ſe capit vſquam.
Non ſecus ac ſolet ille, acris præcordia cauſus
Cui torret, vel quem Dipſas calcata momordit.
Tandem ait, heu quidnam eſt, quod me tam ſæuiter vrit?
Eſt ne amor, an ſumpti latices? nempe eſt amor iſte:
Quo moriar, niſi formoſus ſuccurrat Ioſeph.
Tu mihi nunc ſuccurre puer, ſuccurrere nanque
Ipſa etiam tibi conſtituo. moriemur amando
Inſontes ambo? Dij tanti criminis haud me
Authorem videant, non hæc Aegyptia tellus.
Dum licuit, potuiqúe, thori concordia iura
Seruaui, nunc maior agit me visqúe, Deusqúe,
Imperioqúe premit. ſic ſit mihi Numen amicum,
Vt noſco experiorqúe Deum, quem fœmina non eſt
Contra ſtare potens. Deus hic cuſtodiet ambos:
Quin &, ſuetus amare, terget ſolatia noſtra.
Dixerat, impatiensqúe moræ vocat ocyus Efren,
Vnam ex ancillis, dominæ quæ fida ſolebat
Ferre vigil mandata, vigil reſponſa referre.
Vade, ait, & puero dic, huc accedat, Ioſeph,
Si vacat, & domini ſi nulla negocia noſtri
Impediunt. abit illa cita, & mandata faceſſit.
Nec longe poſt iuſſus adeſt formoſus Ioſeph.
Quem ſolum admiſſum virgo mutata colore
Iuxta aſtare facit itum corde & voce tremente
Chare (inquit) puer, atq; oculis mihi gratior ipſis,
Verá ne tu dominæ dices, quæcunque rogabit?

Vera

Vera equidem (an fallam dominos) ait ille, fatebor.
Tu quoduis pete. & illa. puer te perdite amare
Audio: ſi verum eſt, debent me nulla latere,
Nec, ſi ego ſim, quam perdite amas, nam (vera fatebor)
Ipſa etiam te perdite amo. tu nec mihi amanti,
Nec tibi ego crudelis ero: da iungere dextram,
Qualis eris, quantoq́; à me donaberis auro?
Sic ait, & ſummis puero dedit oſcula labris.
Ille pudore rubens, & ſecum mente reuoluens,
Quæ Diuûm interpres puero mandauerat olim
Dij ne alieni aut praua, aut iniuſta libido
Alliceret, taciteq́; Deum ſibi adeſſe precatus
Hæc tandem reſponſa dedit. Quòd perdite amare
Audis me domina, illicitum ſi forſan amorem
Audis, non vllam fateor me perdite amare:
Nec ſic ipſe etiam à quoquam peramarier opto,
Præcipue à domina. ſcis rebus me omnibus vnum
Præfeciſſe ducem, ſecluſa coniuge tantum.
An ne igitur legiſq; meæ, dominiq́; mei ſim
Proditor? ah ſtygias potius detrudar ad umbras,
Eſca vel alitibus, media intumulatus arena,
Mittar: & hæc dicens dominam, thalamumq́; reliquit:
Illa autem, vt ſeſe illuſam, & ſpe funditus omni
Deiectam vidit, tanquam qui fulminis ictu
Percutitur, primum ſtupefacta immotaq́; paulum
Conſtitit, inde imo ducens ſuſpiria corde,
Aſtringenſq́; manus, ſeſe reſupina cubili
Strauit inops animi, deſertaq́; ſanguine pallens.
At malus hæc ſummo tecti de culmine dæmon
Aſpiciens, aue depoſita, conuertit anum ſe
Rurſus in Iphiclen, miſeramq́; reuiſit Iempſar,
Atque ait. ò, quinam caſus te nata malignus
Inſequitur? quid cor cecidit? quid pallor in ore eſt?
Ah ne animis cade, ne te ipſam deſere nata.
En præſto tibi ſum nutrix tua, pone timorem.
Reſpice me. audito nutricis nomine paulum
Erexit ſeſe in cubitum, tum lumina torquens
O nutrix, quondam nutrix, nunc dira nouerca
Occidiſti, inquit, miſeram me, nec puer ille
Perdite amat, nec ſe (quod longe eſt peius) amari
Suſtinet, aut vllis precibus donisúe mouetur.
Proieci memet, genus, & decus omne pudore
Fœdaui amiſſo, fractæ ſpes, fœdera rupi
Coniugij: tu cauſa mali, tu criminis huius
Principium. quid reſtat ad hæc, niſi cætera ferro
Conficere, & meritam hanc animam demittere ad orcum?

Cui

Cui dictis falſa Iphicle reſpondet amaris.
Heu mulier rerum ignara, & malē conſcia amorum,
Quid mirum, puer inſuetus plenusq; pudore,
Ceu virgo intacta, ad primos ſi expauit amoris
Aggreſſus, de te dubius, metuensq; pericli?
Non ita res tractanda fuit, nec tu tamen omnem
Spem depone, rudem puerum nam rurſus adibo,
Arguam, & ignarum, quæ ſint facienda, docebo.
Tu tantum triduo expecta, lux quarta benignum
Sydus habet, miſeros ſydus quod ſpectat amantes
Coniungitq;. ſub hoc Hymenæus ſydere primum
Natus, & ipſe puer Venere enitente Cupido.
His dictis ſeſe paulum ſolatur Iempſar,
Erexitq; cadentem animum. meliora ferant Dij,
Vade (ait) interea ſacras venerabimur aras,
Fundemusq; preces, & amica vocabimus aſtra.
Ergo, vbi luce noua rutilum Sol aureus orbem
Impleuit, viſura Deos ſeſe ornat Iempſar,
Pulchra auro, ſpectanda oſtro, ſpectanda pyropo,
Sed forma ſpectanda magis, proprioq; decore.
Quam matrum numeroſa cohors comitatur euntem,
Nec non & famulis præſes formoſus Ioſeph
Lumina deiectus, dominæq; ſuiq; miſertus
It comes. ipſe tamen ſanctas procedere ad aras
Patronam putat, vt commiſſi criminis oret
Expoſcatq; Deos veniam, & deponat amorem.
Contra autem illa rogat Diuosq; & ſydera cuncta,
Vt faueant votis, & ſint in amore ſecundi.
Hæc eadem celebrat demens & luce ſequenti,
Atque alia, donisq; etiam maioribus aras
Accumulans, pecudum fibras rimatur & exta.
Verum, vbi quarta dies rediјt, Solq; igneus orbi
Illuxit, lux ſancta, inquit, lux optima ſalue,
Sydera vos ſaluete, quibus coniungere amantes
Eſt amor, & ſobolem mundo ſeruare perennem.
Tum puerum acciri charum iubet. ocyus ille
Nil metuens, & iam dominæ ſecurus amorum
Aduenit. illa itidem ſperans fore proſpera cuncta
Nutricis decepta dolis, vt vidit amatum
In manibus puerum, meus es, meus, inquit, & ipſa
Sum tua: quid prohibet, ne nos iungamur amantes?
Iſte torus communis erit: ne gaudia differ,
Neu ſortem contemne tuam. tum pallia captat,
Et trahit ad ſeſe puerum. ſtupet ille pudorem
In domina amiſſum, tandemq; his vocibus infit.
Quis furor, aut quænam mala mens olim inclyta coniux

Feti-

Fetiferi, nunc hæc adigit te talia poſſe
Moliri? certe Eumenidum nunc te vna ſororum
Exagitat, nam (quam reris) non eſt tua nutrix
Iphicle, ſed de ſtygijs emiſſa tenebris
Dirarum vna, dolis quæ te decepit & aſtu.
Illa eadem me aggreſſa malis conatibus auſa eſt,
Sed vetuit tentare Deus. vidi ipſe retrorſum
Cedentem, & formam mentitam, & fumida noui
Sulphura, nidoremqúe atrum poſt terga relictum.
Talia dictabat puer. at poſt oſtia dæmon
Qui ſtabat, clauſos magno conamine poſtes
Impulit, intrauitqúe ferox, & lumine toruus
Tartaream effudit vocem, qua terruit omnes.
En ego mentita Iphicle, en ſum vna ſororum
Eumenidum, vna è ſtygijs emiſſa tenebris?
Nunc faxo, experiare. ſinuqúe cita eripit anguem
Peſtiferum, qui ſecreta ſub veſte latebat,
In puerumqúe iacit. cuſtos cœleſtis at illum
Reppulit, atq; omnes conatus fecit inanes.
At coluber, ſibi vt in puerum ſublata poteſtas,
In miſeram inſidias omnes molitur Iempſar,
Perqúe ſolum tacite repens, ventremqúe retorquens
Lubricus, in veſtem inſinuans ſe illabitur: inde
Interiora petens viſcera cuncta pererrans,
Tartareum virus iaculatur ad intima cordis.
His monſtris puer interea pauefactus, amictus
Immemor aufugit, ſeqúe in ſua tecta recepit.
Quem virgo vt fugiſſe videt, vtqúe acre venenum
Senſit, in inſanum ſubito conuerſa furorem,
Clamorem immenſum tollit, quo ipſa atria, & omnis
Intremuit domus, & timuit vicinia tota.
Non ſecus, ac ſi Vulcanus penetralia cuncta
Inuoluat, cœloq; furens incendia iactet.
Currite io matres, ſcelus atque audite nefandum
Mancipij Hebræi, qui nunc proh Iuppiter auſus
Fetiferi eſt magni ſacrum violare cubile,
Vimqúe inferre mihi, niſi nutrix tempore in ipſo
Prompta tuliſſet opem, & ſceleratum veſte relicta
Eieciſſet. io fugitiuum apprehendite ſerui,
Ite citi, properate, viarum claudite cuncta
Effugia, & domini ſcelus hoc afferte ſub aures.
Talia vociferans miſera effundebat Iempſar,
Omnia quæ falſa Iphicle confirmat, & auget,
Dignum morte fore, hoc ſceleris qui admittere tantum
Audeat, exacuitqúe animos: clam deinde recedit
Nulli viſa, & aui ſimilis ſe immiſcuit atris

Nubibus,

Nubibus, & ſtygias ſedes atque impia Ditis
Regna petit, lætoq́, refert crudelia facta.
Interea miſer à ſeruis comprehenſus Ioſeph
Ducitur, & nemo eſt, qui dicere multa volentem
Auſcultare velit miſerum, non Fetifer ipſe,
Quem iam res audita acri compleuerat ira:
Non tamen vt morti damnet, ſed turre ſub ima,
Carceris eſſe locus miſeris vbi ſueuerat, illum
Intrudi iubet, & vigili cuſtode teneri,
Tantum olyra vili, limoſo & flumine paſci.
At iuueni cæleſtis erat cuſtodia maior
Aliger ætherius, ſummo qui miſſus ab axe
Carceris intrarat portas, vbi proxima terras
Nox omnes cæcis tenebris obduxit & vmbra.
Ergo aliàs puero notus, ſolatur amico
Ore illum, firmatq́, animum. tollitq́, timorem
Luce noua, excuſſa noctisq́, & carceris vmbra.
Omnia quæ poſtquam cuſtos Aegyptius alta
Proſpexit de turre, Deus Deus, inquit, in illa
Luce viget, noſco ſplendorem & verba notaui:
Nec deus eſt illic, niſi & huius criminis inſons
Eſt puer. inſontem ſeruabit Iuppiter æquus.
Ex illo cuſtos iuuenem veneratur Ioſeph,
Et paſcit meliore cibo, quàm dura iubebant
Fetiferi mandata, & duri carceris omne
Tollit onus, ferrumq́, pedum, viſitq́, frequenter,
Solaturq́, & ſæpe in cœlum educit apertum.
Iamq́, quater binos Phœbe compleuerat orbes,
Cum duo, quorum alter pincerna Pharaonis, alter
Piſtor erat regis, præ ſuſpicione veneni
In Cerere inuenti, concluſi carcere eodem
Cum puero Iſacide fuerant. hi tempore paruo
Poſt, vtrique vna viderunt ſomnia nocte,
Somnia, quæ mox mane nouo dum mutua verſant,
Ignari, quid portendant monſtrentúe futurum,
Sollicitis nutant animis. quod pulcher Ioſeph
Conſpiciens, Quidnam iuuenes tam pectore triſtes
Vos hoc Sole nouo video? nos ſomnia facta
Nocte hac ſollicitos reddunt, quæ exponere, nemo eſt,
Qui ſciat hîc, dixere. quibus ſic pulcher Ioſeph.
Somnia vos narrate, Deus dignoſcere forſan
Illa dabit. Dicemus (ait) pincerna, priorq́,
Ipſe edam. nam vitis erat pulcherrima ternis
Læta propaginibus, gemmas turgeſcere primum
Palmitibus, mox & flores exire videbam,
Poſt flores grauidis vuas pendere racemis:

Quos iam maturos manibus premere ipſe videbar,
Vinaq́, diffundens pateris ſpumantia plenis
Regi larga dabam, ſolito Rex more bibebat.
Cui puer interpres. Quidnam tua ſomnia monſtrent,
Expediam. vitam illa tuam pulcherrima vitis
Oſtendit: gemmæ, flores, vuaq́, ſecutæ
Sunt fructus, quos tu peperiſti temporis huius
Curriculo: dabitur merces, & honoribus ipſe
Reſtituêre tuis, & priſtina pocula regi
Conſueto de more dabis: terna illa propago
Tres luces (quibus hæc veniant, tibi proſpera monſtrant.)
Tu vero, cum te charum gratumq́, Pharaon
Accipiet, noſtri (ſi qua huius gratia facti eſt)
Sis memor, immeritumq́, iſto dic carcere claudi.
Tum piſtor ſimulac vidit dicta omnia recte
Congruere, ipſe etiam, dixit, mea ſomnia pandam.
Nam capiti impoſita ipſe meo tria plena caniſtra
Spectabam, duo farinæ inferiora, ſupremum
Omni opere plenum, omni illo piſtoria quod ſcit
Ars facere, & noſtrum ingenium, ſed cuncta volucres
Exeſſe & ſecum latas deferre per auras.
Cui bonus interpres, Diuûm eſt nouiſſe futura,
Falli hominum eſt, dicam, quid nam tamen augurer ipſe
His ſuper. illa (quibus vidiſti plena caniſtra)
Sunt opera & vitæ fructus: duo prima, vbi ſimplex
Farina eſt, vitæ monſtrant duo tempora prima,
In quibus & ſimplex vita & ſyncera peracta eſt:
Summum opere infido plenum eſt, & fraude, doliſq́,
Omnibus, ingenium quæ, aut ars piſtoris iniqui
Extudiſſe valet, quæ ſunt iam cognita regi.
At merces horum meritorum & præmia, fœdæ
Sunt volucres, corui immundi, miluiq́, rapaces,
Vulturijq́, caput qui effoſſaq́, lumina paſcent
In cruce ſuſpenſo: tribus hæc ventura diebus
Terna caniſtra notant: tamen hæc me fallere poſſunt,
Si tu animo poſſis mutari, nam & Deus ipſe
Sæpe ſolet mutare mala & conuertere fata.
Talia tractabant iuuenes. & tertia iam lux
Orbi inuecta aderat, cum cuſtos carcere aperto
Pincernam inſontem, noxa pœnaq́, ſolutum
Declarat, miſerum regis decreta ſeueri
Piſtorem damnare cruci. de carcere vterq;
Ducitur haud æqua ſorte, & longe impare fato.
Hic ad tigna, ille ad regem ſtipatus ouantum
Et lætus clamore virûm, & clangore tubarum.
Vertitur interea ter Solis curſus in alta

Solſtitia,

Solſtitia, atque nouum mundo portauerat annum:
Forteq́; Rex dulcem pronæ iam nocte quietem
Ducebat, Deus ex alto cum ſomnia in illum
Immiſit, miranda adeo, vt cedente ſopore
Attonitus rex magnum aliquid portendere viſa
Crederet. ergo omnes iubet è regione vocari
Chaldæa, Aegyptoq́;, quibus cognoſcere curſus
Metiriq́; vias cœli, & momenta minuta
Aſtrorum, caſusq́; hominum, & prænoſſe futura eſt
Cura audax, nec non magicis qui incumbere ſacris
Conſueuere, & qui ex adytis oracula Diuûm
Conſulere, & cæſarum ouiumq́; boumq́; per exta
Rimari ſecreta ſolent, qui noſcere flammæ,
Qui fluitantis aquæ motus, qui iungere arenæ
Fatalem numerum, & cognoſcere fulminis iras,
Quiq́; vias ſeruare auium, & dignoſcere cantus,
Denique, diuini rerum quicunque vocantur.
Quorum ingens numerus magni plena atria regis
Intrarant, alij longis capita alta thyaris
Induti, aſt alij ſpectandi cornibus hirtis,
Auratis alij ſtrophijs: longiſſima mento
Cunctis pendet barba, ipſo ſtat pallor in ore.
Quos ſimulac ad ſe rex alta à ſede vocauit,
Somnia viſa docet primum, dein munera larga
Promittit, largosq́; illis proponit honores,
Somni qui interpres fuerit: noctemq́; diemq́;
Reſponſo tempus ſtatuit. ſed noxq́; diesq́;
Venerat, & nemo apparet, qui ſomnia regi
Enodare queat, nulli ſua ſydera, nulli
Ars magica, aut quæſita aris oracula proſunt:
Non artes aliæ, non barbæ, altæq́; thyaræ.
Ergo hinc iraſci, & triſtis mœrere Pharaon,
Nec quenquam audire, ac ſolo in conclaue latere.
Hic regis pincerna, memor, quæ in carcere Ioſeph
Fecit, & ipſorum quàm verus ſomnia vates
Expoſuit, ſubito regem petit, atque ita fatur.
Peccaui rex magne tibi, quæ in carcere vidi,
Non referens. nam ſcis, vt mecum piſtor iniquus
Carcere damnatus fuerit ſub turre magiſtri
Militiæ, eunuchi. forte illo carcere eodem
Fetiferi puer Hebræus, puto, crimine falſo
Miſſus erat. duo nos (ita ſuaſi) ſomnia quędam
Nocte habita à nobis, inueni narramus. at ille
Diuino quodam afflatu viſa omnia nobis
Exponens, mihi, te, dixit, lux tertia ab iſto
Carcere deducet, multis & honoribus auctum

Reſtituet primo officio: te piſtor inique
Lux eadem in cruce conſtituet, te immunda Volucrum
Agmina depaſcent, corui, miluiq́, rapaces,
Vulturijq́, niſi ipſe animum conuertere poſſis
In melius, ſic nanque Deus mutatur & ipſe.
Omnia quæ eueniſſe vides. tua ſomnia certe
Hic puer exponet, magnum nam numen in illo eſt.
Auditis Rex lætus ait, vade ocyús ergo,
Duc puerum, & noſtro iuſſu de carcere ſolue.
Ille celer mandata facit, puerumq́, parumper
Ornat, detondetq́, comas, veſtemq́, miniſtrat.
Tum regi adducit timidum. rex omnia luſtrat
In puero, ſibi cuncta placent, ſic denique fatur.
Te puer hi dicunt exponere ſomnia, nunquid
Vera ferunt? aſt ille. Deus, rex optime, ſolus
Somnia noſſe poteſt, & ſicui maximus ille
Hoc dederit. potero ipſe meo pro rege precari
Atque orare Deum: forſan dabit, omnia quando,
Quæ regum ſunt, ipſe ſolet curare deûm rex
Atque hominum. dein paulum animoq́, & mente moratus,
Nunc, inquit, rex magne mihi tua ſomnia pande.
Fluminis ad ripas Nili ſtare ipſe videbar,
Rex ait, & ſeptem ecce boues è flumine pulchræ
Exire, & latè errantes per littora paſci
Florentes herbas, lothon, medamq́, virentem,
Et ſuauem myrianta, quibus pingueſcere, quantum
Plena ſolet, ſacras quæ ducitur hoſtia ad aras.
Vix oculos verti, ecce aliæ per littora ſeptem
Deformes, ægræq́, quibus vix pellis adhæret
Oſſibus, apparere boues, quæ carice ſumma
Vix paſtæ & dura paliuro & ſentibus hirtis
Corpora macra, ſuis neruis vix ducta, trahebant.
Obſtupui. nam dira fames atque ardor edendi
Improbus exegit tantum has, vt pinguia ſeptem
Corpora prima boum congreſſæ tota vorarent.
Mox iterum dulcis me habuit ſopor alter, & ecce
Rurſus ſeptem vno ſpicæ conſurgere culmo,
Pulchræqúe, grauidæqúe, & onuſtæ pondere multo.
Mox ſeptem prodire aliæ tenuesqúe & inanes
Exili è ſtipula, ſcabraqúe Urigine toſtæ,
Quæ ſuccum & decus omne aliarum abſumere viſæ
Sunt mihi. miratus, poſtquam ſopor ille receſſit,
Somnia propoſui multis, ſed dicere nemo
Scit ſenſum & portenta horum: te ſi manet iſta
Gloria, ſi te vnum è tantis hæc ſomnia poſcunt,
Toto animo lætare puer, te fama ſequetur

Perpetua,

Perpetua, & tantis à me ditabere donis,
Vt te non videat maiorem Aegyptia tellus.
Cui iuuenis. Rex magne Deus te diligit, ipſe eſt,
Somnia qui immiſit, nec, quæ illa intelligat, eſſe ars
Vlla poteſt, qua authore Deo non vtitur: vnde
Nec vates potuere tui, quibus omnibus eſt ars
Abſque Deo. primum ſeptem fœlicibus annis
Largius vndantem ſolito, maioreq́, Nilum
Flumine rumpentem ripas, ſecumq́, trahentem
Fœlicem limum, fœcundaq́, æquora arenæ
Fortunata nimis tellus Aegyptia cernet.
His annis tantum meſſis, tantum vberis illa
Colliget, vt non ſufficiant ſolita horrea meſſi.
Vbertatem iſtam pingues nimiumq́, nitentes
Monſtrauere boues ſeptem, quæ è flumine Nili
Exiuere, herbas pingues per littora paſtæ.
Hanc etiam & ſpicæ ſeptem, quas pondere onuſtas
Lætasq́, plenasq́, vno conſurgere culmo
Vidiſti, pariter monſtrant: nam ſomnia viſa
Non duo re, ſed idem oſtendunt. nunc porrige mentem
Optime rex, nam ſeptem annos, qui deinde ſequentur,
Infœlix ſteriles durosq́, Aegyptus habebit.
Ipſe intra ripas demiſſo flumine Nilus
Curret iners, ſupraq́, caput limumq́, feracem
Non tollet: ſicca arebunt arua omnia, ſicca
Solſtitia, & nulli deſcendent montibus amnes
Conſueti pluuiarum amnes ſub ſydere Cancri,
Aethiopum populis nec hyems æſtiua redibit.
Agricola infœlix nullo verſabit aratro
Arua, nec arenti mandabit ſemina terræ,
Sed miſeros edet annona cogente iuuencos.
Hæc ſeptem docuere boues per littora ſiccæ,
Deformes, macræq́, quibus vix oſſibus hærens
Pellis erat. hæc ſeptem illæ rubigine toſtæ,
Squallentesq́, ſitu ſpicæ, & ſine pondere turpes
Oſtendunt. duplici exemplo te commonet ipſe,
Qui nouit ventura, Deus, quo tu quoque ſolers
Commoneare magis, damnoq́, occurrere poſſis.
Quod facere vt valeas, ſi me fortaſſe requiris,
Sic habeas. maiora para primum horrea, & omne,
Quod ſuperat ſegetum his ſeptem fœlicibus annis,
Coge illic, ſeruaq́, vigil: deinmulta talenta
Auriq́, argentiq́, in fruges vndique emendas
Impende, annorum quantum penuria ſeptem
Expoſcet ventura fami, campisq́, ſerendis.
Talia narrabat iuuenis, quæ ſingula mente

Rex voluit tacita, tandem & ſic voce profatur.
Hoc certe Deus in puero, nec talia dici
Abſque Deo potuere, nec illi Aegyptia tellus
Aut Chaldæa videt ſimilem. tum amplectitur illum
Lætitia illachrymans. poſt me tota iſta ſecundum
Te aſpiciet regio, ſeruatoremq́ vocabit.
Sic ait, & chlamydem gemmis oſtroq́ nitentem
Ferre dat, atque auri torquem circundare collo.
Mos erat, vt gemma cœlata, inſignis & auro
Annulus, antiquo regum de more vocatus
Regius, à nullo, niſi rege Pharaone, poſſet
Geſtari, aut ſiquis foret ipſo ab rege ſecundus:
Hunc ſibi rex digito detractum imponit Ioſeph,
Quo populus poſt regem illum ſciat eſſe ſecundum.
Præterea, qua ſe ſolennibus ipſe diebus
Inuectum mula populis vrbiq́ ſolebat
Ceu quendam monſtrare Deum, ſic mandat & ipſum
Vrbe vehi, mulaq́ eadem procedere Ioſeph,
Præclamante tuba, regi inclinate ſecundo
Quiſque caput, ſanctoq́ nouos conſpergite flores
Seruatori hominum, ſolus qui ſomnia regis
Expoſuit, qui plena Deo præcordia geſtat.
Talibus ornatus donis, & honoribus auctus
Iſacides iuuenis cuncto acclamante ſenatu
Præficitur toti Aegypto. Qui ſedulus omni
Ingenio curaq́ in primis horrea vbique
Magna parat, mox frugum ingentibus vndiq; aceruis
Collectis, partim terra Memphitide natis,
Partim emptis aliunde implet, ſtipatq́, nec vllum
Dat rebus ſpatium: regionem luſtrat, equorum
Imminuit numerum, atq; hominum: Dij cuncta ſecundant.
Vrbs erat Helipolis, Solis de nomine dicta,
Cuius Rex, idem & templi Phœbiq́ ſacerdos
Supremus natam forma & virtutis habebat
Inſignis, quam ſæpe Deus conſultus Apollo
Dixerat haud vlli indigenæ thalamo eſſe locandam:
Coniugium externum fato maiore parari,
Quo genus, & clari tollantur in aſtra nepotes.
Ergo iſtæc iuuenem monſtrare oracula Ioſeph
Cenſet & antiſtes templi, & rex ipſe Pharaon.
Quocirca, cum iam ſeptem fœlicibus annis
Aegypto in tota vbertas, atque omnia vbique
Læta forent, placuit regi dignis hymenæis
Et thalamo Iſacidem iuuenem ſociare iugali,
Lætitiamq́ augere, dieſq́ inducere feſtos.
Ergo hæc per ludos & per conuiuia læta

Dum fiunt ſeptem fœcundi meſſibus anni
Iam finem, vbertasq́, omnis iam copia habebat,
Iamq́, pererratis Geminis per ſydera Cancri
Sol altos agitabat equos, Aegyptia cum gens
Miratur Nili nulla incrementa videri,
Sed purum & nulla permixtum flumen arena
Ipſum inter ripas triſti procedere curſu.
Iam tellus fœcunda prius, nunc aret, hiatq́,
Vſta ſiti, nec ſpes Cereris promittitur vlla.
Semina ſi qua etiam lętis ſparguntur in aruis,
Aut nullos edunt fœtus, aut protinus omne
Enatum fœdę vitio rubiginis aret,
Aut abit in lolium infœlix, fluidumúe papauer.
Viuitur ex annis lapſis, retroq́, coacto
Fœnore, quod primo ſterili vix ſufficit anno.
Verum, vbi dira fames homines ſe vertere ad herbas,
Et pecus immeritum, atq; immunda animalia adegit,
Regem vrbes & rura adeunt, ſubſidia poſcunt.
Rex ad Præfectum cunctos dimittit Ioſeph,
Seruatorem hominum. populis hinc horrea aperta,
Et iuſtum indictum pretium: gaza vndique & omnes
Congeſtæ portantur opes: æraria regis
Complentur: nec adhuc quartus ſe verterat annus.
Quid facerent miſeræ gentes? ſola arua ſuperſunt;
Quæ vendant, ſi emptorem habeant, nam ſolus Ioſeph
Eſſe poteſt pro rege emptor. ergo ille rogatur,
Arua emat, & miſeris det opem, nec pacta recuſet.
Redditu um cuiusq́, agri quintam dare regi
Promittunt, ſic pacta ineunt, ſic fœdera firmant.
Interea, externas quoniam penuria terras
Hæc eadem affligit, populos it fama per omnes
Aegyptum ſat frumenti, quod vendat, habere.
Ergo & Sichenus natos affatur Iacob.
Cur non Aegyptum nati, cur regna beata
Non petitis, cur non nobis alimenta paratis?
Num perimat nos iſta fames? mandata capeſſunt
Natorum deni: fratrum natu vltimus aſtat.
Vt vero Aegyptum petiere, & Oſyrida terram
Frumentis præfectum adeunt, & ſupplice cultu
Aere dato frumenta rogant. cognouit Ioſeph
Germanos, ſtatuente Deo, non cognitus illis.
Præteritiq́, memor, quamuis iniuria multum
Facta poteſt, tamen & patris, fratrisq́, miſertus
Beniamin, his etiam parcit, tum fatur ad illos.
Vnde, & quinam hominum ad noſtras acceditis oras?
Illi autem. è terra Canaam, de ſanguine Iacob

Venimus huc cogente fame, quæ plurima perdit
Samariam. domus eſt nobis pleniſſima, primus
Eſt pater, vndeni nati, paruiq́; nepotes,
Paſtorumq́; manus, vernarum eſt plurima turma.
Venimus ergo ad te, nobis alimenta rogantes,
Ne pereat gens tanta, tibi iuſta æra dabuntur,
Nec nos immemores erimus. pater optimus vrbem
Ipſe regit Sichen, paſtor, cui millia multa
Sunt pecudum: quouis pretio da viuere tantum.
His verbis quanquam frater commotus, & ægre
Abſtinuit lachrymis, ficto tamen omnia vultu
Diſſimulans, quid verba mihi datis, inquit? an ipſe
Eludar? niſi me os fallit vultuſq́; loquentum,
Exploratores puto. cur mandata paterna
Non geritis? cur nec frater huc venit & alter?
Aſt illi, minime. tales perère, precamur.
Per patrem patriſq́; Deum iuramus, adire
Nos iuſſit, nos dira fames: natu vltimus vnus
Cum patre Beniamin adoleſcens reſtitit, & ſpes
Solamenq́; ſenis: nos, qui ſufferre laborem
Poſſumus, atque moras longarum auferre viarum,
Venimus orantes vitam, mandata putantes
Nulla opus eſſe iſtuc ferri: miſerere precantum,
Et miſerere patris, pueri miſerere relicti,
Paruorumq́; (poteſt pietas ſi in te vlla) nepotum.
Hic lacbrymas vix continuit, conuertit & ora,
Toto animo & vultu multum commotus Ioſeph.
Inde ait. Eſt mihi firma viri ſententia menti,
Frater vt huc alius veniat: veſtrum hic erit vnus
Obſes, vos alij ad patrem frumenta feretis
Interea. haud aliter (per Regem & numina iuro)
Vlla poteſt vobis abeundi hinc eſſe poteſtas,
Neu faciem ſpectare meam, aut audire loquentem.
Conſulite, & ternis dentur reſponſa diebus.
Sic ait, & cuſtode dato victuq́; remittit.
Illi, inter ſeſe poſtquam diuerſa locuti
Viderunt præfecti animum, præſtare putarunt
Ferri multa domum frumenta, loco obſidis vnum
Dimitti, properare alios, iterumq́; reuerti
Emptum alias fruges, alium & conducere fratrem.
Ergo nominibus ſcriptis ſors ducitur, obſes
Extrahitur Symeon. & iam lux tertia mundo
Clara aderat, reſponſa petit præfectus, at ipſi
Enarrant decreta. igitur frumenta parari
Imperat accepto pretio: clam deinde miniſtros
Admonet, vt ſummis ſaccis æra omnia ponant.

Quod

Quod fuerit cuiuſque, datum: cuſtodibus obſes
Traditur: at fratres oneratis tergora aſellis
Aegyptum, & multo fratrem mœrore relinquunt,
Samariamq́, petunt. quò poſtquam denique ventum eſt,
Atque vnum pater è natis ſibi vidit abeſſe.
Clamat, vbi Symeon meus eſt? cur cernere natum
Non datur? eſt ne æger? minime pater, inquit Iudas,
Sed valet, Aegypti eſt obſes tellure relictus,
Dum rurſus redeamus, & hinc ducamus & iſtum
Beniamin. nam, qui frumentum vendidit, vt nos
Vidit vir magnus, & ab ipſo rege ſecundus,
Quæſiuit multa à nobis, nunquid pater eſſet,
An frater nobis alius: quæ cum omnia recte
Diximus, vos has certe, veniſtis ad oras
Exploratores, inquit, mandata paterna
Cur non huc geritis? cur non alium quoque fratrem
Huc duxiſtis? ad hæc reſpondimus omnia. tandem
Summa fuit frumenta dari, nos deinde reuerti,
Adduci puerum, interea obſes detur, & vnus
E nobis maneat: per Regem & numina cœli
Iuro (inquit) nec vos aliter frumenta feretis,
Poſthac, nec me audire vnquam aut ſpectare licebit.
At pater, hæc poſtquam audiuit, proh ſumme Deûm rex,
Eſt ne adeo infœlix alius pater? occidit vnus
Natorum, obſes & eſt alius, ſubducitur alter
Cum reliquis, ſimul vt cuncti moriantur, & ipſe
Expectem, ferat hæc noſtras crudelis ad aures
Nuncius: ò prius hanc miſeram Dij demite vitam.
Talia fundebat lachrymans. circùm vndique nati
Solantur, tam aduerſa bonos non numina habere.
Mox, vbi depoſitis ſoluerunt vincula ſaccis,
In ſummis æs omne datum pretiumq́, repoſtum
Inueniunt: ſtupuere omnes, ſed triſtis Iacob
Hoc deerat nati, hoc, inquit, quod funditus omnem
Spem raperet. nam, ſi vobis Aegyptia ad arua
Sit reditus, qui vos primum vir maximus ille
Exploratores dixit, nunc nomina furum
Imponet, cauſam inquirens, qua perdere poſſit.
Nempe ego Beniamin puerum, ſpem patris, & vnum
Solamen, non huic tradam fidamq́, periclo.
Vos alij, ſi fata vrgent, Diuûmq́, voluntas,
Ite, rei fidei promiſſæ: ego, quicquid apud me eſt
Auriq́, argentiq́, dabo, quo vos redimatis
Et fratrem, &, ſi ſors aderit, frumenta feratis.
Quem contra illachrymans iuuenis ſic fatur Iudas.
Chare pater nos primum audi, dein conſule nobis,

Atque

Atque tibi. nam quo pacto continget adire
Illum hominem, qui iurauit per regia ſceptra,
Per ſuperos, niſi Beniamin duxerimus ipſum,
Ille quidem nec nos, nec, qui eſt in carcere, fratrem
Dimittet, faciemúe eius ſpectare licebit?
Verum, vt de nobis ſint dura & triſtia quæque,
Vos miſeri quonam pacto viuetis, & vnde
Tanta domus? capiti, quæſo, pater optime tandem
Fide meo, puer iſte omnes ſeruabit, & ipſum
Te patrem. mihi præterea duo pignora chara
Sunt, nati, tu illos (concedo) interfice, ſiquid
Aduerſi puero eueniat: depone timorem,
Atque omnem defende domum. quòd pondera ſaccis
Sint æris poſita in noſtris, iuſſiſſe miniſtris
Id dominum certum eſt, incertum, fraude dolóue,
An pietate magis. nos certe audiuimus illum
Inſignem virtute omni, nos vidimus illum
Nobiſcum fleuiſſe famem atque incommoda noſtra,
Dum teq;, & paruum fratrem, paruosq; nepotes
Commemoramus. age ò genitor, ne tempora differ,
Neu plures innecte moras. & talia dicens
Adiecit lachrymas. victus pater, ibitis ergo,
Tandem ait, & puerum, & regionis dona feretis,
Stactenq;, & lachrymas terebinthi, & roſcida mella,
Et gummi, & liquidam ſtyracem & amygdala amara.
Inſuper & duplex pretium portabitis, & quod
Inuentum fuit in ſaccis, & quod data poſcent
Frumenta. interea faciemus ſacra parentum
Noſtrorum noſtriq; Deo, quò cuncta ſecundus
Dirigat, & ſeruos cœlo proſpectet ab alto.
Poſtera Phœbeos currus aurora vehebat,
Cum pater & nati ſacris de more peractis
Cuncta viæ opportuna parant, & munera, & ipſum
Beniamin: quem iam genitor complexus euntem,
Et lachrymans, I chare puer fœlicibus, inquit,
Auſpicijs, ſi te rediturum fata reſeruant.
Vitam oro. lachrymæ vetuerunt dicere plura.
Tum ſimul & reliquos natos complectitur omnes,
Commendatq; Deo. aſt illi bona verba precati
Durum iter & longum capiunt, camposq; relinquunt
Samariæ, Solymenq; ſacram: iam conſita Idumes
Prætereunt palmeta, Gerar, & Tartara vaſta
Syrbotis, tandemq; vident Aegyptia regna,
Optatamq; petunt Memphim. quos lætus Ioſeph
Suſcipit, atque vnà fratrem de carcere ſoluit.
Vt vero admiſſis coram data copia fandi,

Sic

Sic Ruben. hinc poſtquam diſceſſimus optime princeps,
Venimus ad genitorem, illi tua maxima iuſſa
Narramus, fratrem duci te velle minorem
Beniamin hunc iſtum: tum ſaccis ordine apertis,
Res mira, in ſummis pretium atque æs omne, quod ante
Exhibitum fuerat, ſe offert: quis miſerit, & cur,
Ignotum eſt, Deus eſt teſtis. verum, vt pater iſtæc
Audiuit, viditq́, imo ſuſpiria corde
Traxit, &, heu nati, dixit male numen amicum
Nos aliquod nunc inſequitur, Fortuna receſſit
Illa bona. è bis ſex natis amiſimus vnum:
In vinclis alius longinquis exulat oris:
Nunc ſpes & miſeræ ſolamen dulce ſenectæ,
Beniamin abduci petitur: vos rurſus abitis,
Neſcio quò, & vereor, furum ne nomine eatis,
Omnes vt tandem fato pereatis ab vno.
Nos contra miſerum ſolari. fide parentum,
Noſtro & fide Deo, genitor: iuſtiſſimus ille,
Ille vir eſt, regio quem tota Aegyptia dicit
Seruatorem hominum, ſanctumq́, piumq́, fatetur,
Et colit, hinc nihil aduerſum durumq́, timendum eſt.
His victus ceſſit tandem. Vos ibitis ergo,
Et ducetis, ait, puerum, atque hæc parua feretis
Munera, quæ regio fert hæc, ſtacten, & Terebinthi
Reſinam, & liquidam ſtyracem, & amygdala amara,
Mellaq́: dein duplex pretium portabitis, &, quod
Impoſitum fuerat ſaccis, &, quod data poſcent
Frumenta: & demum iuſto natumq́, patremq́,
Commendate illi, pueri miſereſcat & huius,
Atque ſenis natos nimium miſereſcat amantis.
Talia dictabat iuuenis, cum lumina princeps
Vix lacbrymis cohibens tali eſt ſic ore locutus.
Eſte bonis animis iuuenes, ego munera grata
Accipio regionis, & hunc, qui adductus ab omni
Suſpicione puer vos, omni à fraude piabit.
Ite, & feſſa via, fœda & ſudore lauate
Membra viri, mox luce bona diſcumbite mecum.
Hęc princeps. famulorum alij in conclaue lauacrum,
Vaſa alij menſasq́, parant. hæc inter Ioſeph
Multa ſuper regno & populis diſponit alendis.
Dein redit ad fratres, magnamq́, educit in aulam,
Regales vbi monſtrat opes, vaſa aurea ſignis
Cælata, argentumq́, abacis, ſtratosq́, tapetas,
Nec non parietibus circùm pendentia longis
Aulæa, intextis auro & bombyce figuris,
Quas dicas ſpirare. illic diuina ſecutus

Iuſſa

Iuſſa Abraham, puerum in ſyluas ducebat Iſaac
Mactandum: puer ilignis onerabat aſellum
Faſcibus, ipſe pyram genitor vittasquе parabat.
Ille idem dextram vicina in parte leuabat,
Crudelemquе enſem: demiſſus lumina Iſaac
Et flexis genibus ferituro colla parenti
Præbebat: cæli demiſſus ab axe vetabat
Nuncius, & dextram ſublatam enſemquе tenebat.
Parte alia fratrem fugiens tendebat Iacob
In patris antiquas ſedes, cognataquе regna,
Euphratem Tygrimquе inter: patruelibus inde
Virginibus hauribat aquas: tum paſtor ad vndas
Euphratis dum paſcit oues per littora Laban,
Rachelem vocat, & dulces decantat amores.
Talia dum læti ſpectant Iſraële nati,
Spemquе aliquam ſibi promittunt, tum magnus Ioſeph,
Iam genio libemus, ait, date flumina palmis
Vos famuli, tum ſede altus diſcumbit eburna.

Morte præuentus, hoc item, quod ſero inceperat, abſoluere non potuit.

IN OBITV M. ANTONII TVRRIANI VERONENSIS

AD IOANNEM BAPTISTAM TVRRIANVM FRATREM.

ET SI egomet tanti caſu perculſus amici
Solamen noſtris diſcuperem lacrymis,
Ne mea perpetuo manarent lumina fletu,
Pergeret aut tantus vrere corda dolor;
Attamen, Vt mi animi valuit concedere amaror,
Iſthæc mœſta tibi carmina perſolui:
Quo fortaſſe meis conſolarere camœnis,
Si miſeros quicquam muſa leuare poteſt:
Ac ne tu in lacrymas paulatim totus abires,
Liquitur vt pluuio tacta pruina noto.
Quandoquidem chari fato te fratris acerbo eſt
Rumor in extrema viuere triſtitia,
Nec iam poſſe quietis habere, aut commoda ſomni,
Sed cedente die, ſed redeunte queri:
Mœrentemq́, vagumq́, & turpem fletibus ora
Amiſſum totis quærere littoribus.
Fertur vt Eridani ripas erraſſe per omnes
Anxia fraterno funere Lampetie.
Septem quam perhibent ſomni niſi munere noctes,
Ieiunam ſeptem continuaſſe dies.
Et, quoties longo deſeſſa errore viarum
Vmbroſi in ripa concidit Eridani,
Reddite vos Phaëthonta mihi, clamabat ad vndas,
O quæcunq; ſub hoc flumine nympha latet.
Te tamen, vllius ſi cuiquam morte dolendum eſt,
Iuſta quidem tanti cauſa doloris habet.
Quandoquidem immatura morte tibi omnia frater
Commoda, teq́, ipſum perdidit atq; tuos:
Perdidit hei miſero charus tibi frater ademptus,
Quo tibi non vllus charior aler erat.
Ille amor, ille tuę ſolamen dulce iuuentæ,
Ille tuæ fuerat ſpes columenq́, domus:
Quicum verſari ſemper, quicum eſſe ſolebas,
Atq; animi arcana dicere conſilia:
Vnum mirari, atq; vnum præponere cunctis:
Ambroſiæ è cuius effluere ore lepos.
O nimium miſeri nos, & genus ærumnoſum,

Deterius quorum eſt conditione nihil.
In nos ſæuitum eſt bello, quo durius vnquam
Vidit nulla ætas, nec feret vlla dies.
Seruitium tulimus crudele, & barbara iuſſa,
Parsq́; domos charas liquimus, & patriam.
Relliquias, miſerosq́; abſumpſit tabida ciues
Peſtis, & huc illuc ſęuit Erinnys adhuc.
Nec ſat erat. miſeri crudelia funera COTTÆ
Fleuimus. ò indigna COTTA perempte nece.
O COTTA infęlix quę te fata impia nobis
Tam ſubito ante tuos abripuere dies?
Iam neq; finierant gemitus, & lumina ſiccis
Non bene ceſſarant triſtia flere genis,
Quum tu MARCE cadis. quum nos tot triſtibus actos
Deſeris, heu falſos credulitate tui.
Non hoc viuida nos tua iam ſperare iuuenta,
Hoc tua non virtus, non benefacta dabant,
Exanimem ut nos te iuuenem, nec iam vlla loquentem
Externa miſeri contegeremus humo:
Sed fore, quem fama virtus æquaret olympo,
Vnus qui multos inſtrueres populos.
Qualis ab aërio decurrens monte iugi fons
Communes multis ſufficit vnus aquas.
Nam quid ego aut laudes memorem, aut tua maxima laudum
Præmia? qua humano profueris generi,
Aut quàm ſępe animas poſitas iam ſedibus orci
Ad ſua Apollinea membra vocaris ope?
Vos teſtes Ticinę, & qui inter paſcua lęta
Medoace antiquos abluis Euganeos:
Illo quos fama eſt naturæ arcana docente
Sæpe inter nymphas obſtupuiſſe ſuas:
At nunc amiſſo turbatis fleſſe ſub vndis,
Inq́; mare aſſuetas non habuiſſe vias
Non tamen aut ſoli, nec vos magis omnibus amnes
Indoluiſtis acerbo illius interitu.
Illum etiam Graiæ, & nymphæ fleuere Latinæ,
Illum etiam Thuſcis Calliopea modis.
Quin etiam ſyluę, & montes gemuiſſe feruntur,
Et vos extremi fleſtis Hyperborei.
Sed mage Benacusq́; ſenex, & Sarca, ſepulti
Qui propè vicinum prætereunt tumulum.
Sed magis ipſe Atheſis, olim qui corpus humandum
Condendum charam perferet in patriam,
Ne extra cognatos cineres, atq; oſſa parentum
Illum perpetuo terra aliena tegat.
Tunc vos ò patrio prognatæ Naiades amne

Spargite

Spargite odoratis plena ſepulcha roſis.
Tempus erit, cum poſteritas mirata nepotum,
Quantum iſti, dicent, ab tribuêre Dei.
Atq; aliquis monumenta legens, & ſcripta iacentis
Deuota ad mutos ſerta feret cineres.
Interea ò vos Benaco centum patre nymphę,
Sarcaq́; ab alpinis edite verticibus,
Et vos ò Naci rupes, & ſaxa Briani,
Et nemora vmbroſis denſa cacuminibus,
Ferte aliqua, ò nunc ferte meo ſolatia BATTO,
Et tantam ex animo demite triſtitiam.
Quem neque ſancta poteſt Sophie complexa leuare,
Muſa nec aſſuetis ſedula carminibus.
BATTE tamen vates, longum vt quæſiſſet ademptam,
Et longum fleſſet Thracius Eurydicen,
Nullo ſolatus, blando quàm carmine, curas,
Nullo, quàm ſophia, dicitur eſſe magis.
Illi, ſeu Rhodopes ſyluis erraret in altis,
Siue in deſerti Strymonis aggeribus,
Semper Muſa comes, ſemper pendebat eburna
Ex humero numeris docta ſonare lyra.
Ille orbem immenſum ſemper ſpectabat, & orbis
Ornatum, puris ſydera luminibus,
Et maria, & montes vaſtos, atq; irrequieta
Flumina, tum quicquid deniq; terra parit.
Quorum animaduertens certa ſub lege tenorem,
Paulatim charam ſenſerat Eurydicen
Deleri, & triſtem mutari in gaudia mentem,
Tantum animos rerum forma leuare poteſt.
Aſpice lucentem Lunę titanidis orbem,
Et cum Sole ſuo quæ ſuper aſtra micant.
Omnia ſunt æterna, & vita iuncta peremni.
Quæ loca fęlices Dijq́; animęq́; colunt.
Inferior Lethi regio eſt, ſedesq́; malorum,
In qua eſt, quod fęlix intueare, nihil.
Quippe ſolum hoc ventiq́;, imbresq́;, & cuncta fatigant,
Quæcunque aëria de regione cadunt.
Adde æſtusq́;, hyemesq́;, & morborum genus omne.
Tum natura aliqua eſt indiga ſemper ope.
Nos porro deſyderijs mala plurima noſtris
Iunximus, ò pręceps in ſua damna genus.
Hinc odia, & timor, & lites, & bella cruenta,
Et via non vni plurima aperta neci.
Attamen in tantis ærumnis eſt animi ſpes
Vnica, quem melior vita beare poteſt.
Quippe, vbi præfulgens vlla virtute reliquit

Corporeum, ſedes aduolat æthereas,
Semideumq́ domos, & Diuûm morte carentum,
Hic, vbi non æſtas, nec fera ſæuit hyems:
Nec dolor, aut deſyderia infœlicia noſtri,
Nec ſors partem aliquam, nec rude vulgus habet.
At ſancti heroes habitant, gens inclyta bello,
Ingeniiq́, nouem qui coluere Deas:
Quiq́, pij, iuſtiq́, Deûm præcepta ſecuti,
Et ſancta inſignes qui fuerunt ſophia.
Quos inter tuus ipſe recens à funere frater
Miratur cœlum, cœlicolumq́ domos,
Aeternamq́ diem, & fœlicem ex ordine gentem,
Inter quos gaudet, ſe quoq; dinumerans.
Quem circùm illuſtres animæ, PROAVIQ. PATERQ.
Intentòs oculos ore nepotis habent,
Et pulchram effigiem agnoſcunt: miratur & ipſe
Egregiam ſtirpem, magnanimumq́ genus:
Agnoſcitq́ ſuos, & facta, & nomina diſcit,
Tum quantum ſit adhuc terra habitanda tibi.
O fortunatum nimium, triſtem ante ſenectam
Carpere iter cœli cui potuiſſe datum eſt.
Quas ſyrtes, quos & ſcopulos poſt terga relinquis
MARCE? *tibi à quanto eſt ſalua carina mari?*
Fortunate iterum, tu non incommoda vitæ
Paſſus adhuc, non quæ plurima habet ſenium,
Sed dulces inter muſas, & Apollinis artes
Fortunata nimis vita peracta tibi eſt.
I decus Auſoniæ iuuenis, numeroq́ Deorum
Te immiſce, culta eſt iam tibi terra ſatis.
Illa tuum, dum ſydera erunt, dum Flumina current,
Nomen in aſtra memor, & benefacta feret.

AD IOANNEM BAPT. TVRRIANVM VERONENSEM.

BATTE, *animos quando triſtes, curasq́ leuare*
Muſa poteſt, ego nunc ſortem, caſusq́ ſupremos
Ipſe meos triſti ſolabor carmine tecum.
Et tecum dulceis natos, quos funus acerbum
Abſtulit, æterna & pariter caligine texit,
Conquerar: vt ſaltem tenebris, & nocte perenni,
Quantum opis eſt noſtræ, miſerorum nomina demam.
Quæ potui, dum vita illos auræq́ fouebant,
Exhibui genitorq́, gubernatorq́ duorum
Infœlix. primæs alter vix fingere voces,
Alter adhuc teneris iam tum decerpere ab annis

Prima

Prima rudimenta, atq; omen præbere parenti.
Quos ego (ſed Zephyri ſpes portauere paternas)
Cenſueram, ſi fata darent, cum poſceret aetas
Fortior, ad dulceis tecum traducere muſas
Aſſiduos, cytharamq́, humeris ſuſpendere eburnam.
Inde, vbi iam cælum, ac Solem, fulgentiaq́, aſtra,
Terramq́, & liquidos ignes, æquorq́, profundum
Mirari inciperent, latisq́, animalia campis,
Te monſtrante viam, te rerum arcana docente
Mens fuerat dulceis ſophiæ deducere ad hortos,
Hortos, quos ver perpetuum, quos aura fauoni
Semper alit, ſemper cæleſti nectare paſcit.
Hic tremulo, & longa confecto ætate parenti
Purpureos legerent flores: ſeniiq́, leuamen,
Threicia canerent cythara, quæ plurima quondam
Audiſſent te populea meditante ſub vmbra,
Diuino mirantem Atheſim dum carmine mulces,
Et rerum canis, & teneri primordia mundi.
Fortunate ſenex, ſi natorum ore referri
Fata ſinant, vt nata chao antiquiſſima rerum
Materies viſi correpta cupidine pulchri
Arſerit, atq; Deum thalamo complexa, iugarit
Corpora prima: quibus diſcordia nata hymenæis,
Et diuiſa locis, ſuprema petiuerit ignis
Purior, & nitidis vicinus ſederit aſtris:
Quem iuxta per inane amplum ſe fuderit aer:
Ima autem tellus vaſto circum obruta ponto
Conſtiterit: quam dudum hinc inde agitantibus vndis
Subſterni latè campi, deformiaq́, arua
Paulatim apparere ſupra, & concreſcere montes
Cœperunt, procul & nudas oſtendere cautes,
Mox nemora, & virides vndis mirantibus ornos.
Montanis tum ſpeluncis, & rupibus altis
Exiluere vdæ formoſo corpore nymphæ,
In viridi flauos ſiccantes littore crines.
O fortunatum nimium, ſi numina tantum
Hæc mihi ſeruaſſent, ſi non caſura dediſſent.
Verum aliter Lacheſi viſum eſt, quo tempore primum
Natorum cœpit producere fila duorum.
Quippe auram miſeris, & dulcem noſcere vitam,
Spemq́, ſui dederat præbere: alia omnia ventis
Tradita, nocte atra & tenebris inuoluerat orci.
Non licuit firmos annis, viridesq́, iuuenta
Inſpicere, & charę ad metam deducere vitæ.
Nec potui votis, nec ope adiuuiſſe paterna
Clamantes, fruſtraq́, patris ſuprema petentes

Auxilia, & nota nequicquam voce vocantes.
Heu mortem inuiſam. quis te mihi PAVLE Deorum
Arripit, & miſerum complexibus abſtrahit iſtis?
Tu prior immiti correptus morte, parentem
Deſeris, & dulceis auras, & lumina linquis.
Quòd te ſi tali dederant ſub lege futurum
Fata mihi, non iam fuerat mæroris abunde,
Non gemitus? quid me è tam multis patribus vnum
Cælicolæ lacrymisq; nouis, & morte recenti
Opprimitis, charoq; etiam ſpoliatis IVLO?
Heu miſerande puer, quanto plena omnia luctu
Liquiſti abſcedens. quem non vaſana Deorum
Incuſauit inops, cum te complexa iacentem
Aſpiceret laniata comas & pectora mater.
Ah miſera, ah male fauſta parens, quid numina fletu
Sollicitas? iacet ille, velut ſuccifus aratro
Flos tener, & fruſtra non audit tanta gementem.
Ah miſera, ah quid ſublatum complexa moraris?
Ille tuus non iam eſt. Vos illam in funere matres
Collapſam accipite, exanimemq; reponite tectis.
At vos inſontes animæ, chariſſima nuper
Pignora, quod miſero ſupereſt optare parenti,
Semper auete, mei, vt licuit, ſemperq; valete.
Seu dulce Elyſium functos, vmbræq; tenebunt
Sanctorum nemorum, puro ſeu ſydera cælo,
Ipſe ego vos ſemper lacrymis, vos carmine triſti
Proſequar, & veſtris perſoluam iuſta ſepulcbris:
Donec me vobis tenuem coniunxerit vmbram
Summa dies, natis æquat quæ ſola parentes.
Interea curas, numeris, muſaq; leuemus
BATTE animos: quando rerum mortalis origo eſt,
Quando etiam vitæ norunt vaſta æquora finem.
Scilicet & quondam veniet labentibus annis
Illa dies, quum iam curuo ſub vomere taurus
Deſudet, terramq; grauis proſcindat arator,
Nunc vbi cæruleæ roſtris ſpumantibus vndę
Sulcantur, verruntq; citæ freta longa carinæ.
Nec vos ò liquidi fontes æterna manebunt
Sęcula, ſe tanto quamuis pater efferat amne
Eridanus, tumidusq; fluat tot cornibus Iſter.
Quin etiam aërij montes, mirabile dictu,
Taygetus, Syphilusq;, iugo & Cymbotus opaco
Innumeras poſt ęſtates, ac ſęcula longa,
Senſerunt ſeniumq; ſuum, ſupremaq; fata:
Ex quo materies thalamos, primosq; hymenæos,
Atq; elementa nouus ſenſit diſcordia mundus.

AD DANIELEM RHAINERIVM VERONAE PRAEFECTVM
Senatorem ampliſſimum.

*R*HENERI *venerande, vno quo ſoſpite, nondum*
Iuſtitia, & virtus terris antiqua receſſit,
Multa quidem monumenta tuis ſub faſcibus Vrbis,
Multa cadunt antiqua piorum & templa Deorum,
Et Bromij vites, & amicæ pacis oliuæ.
Verum hæc ex vrbis re dilabuntur, & ipſi
Vltro etiam ſua tecta volunt procumbere Diui.
Ah ſaltem antiquo medicorum parcere ritu
Faſq;, & ſuetus amor pietatis, & inclyta virtus
Magna tui valeant. valeant hoc more vetuſto,
Quo noſtri vixere ataui, vixere parentes,
Te duce venturi longum ſuperare nepotes.
Sanctior hic templis, hic Diuûm eſt ſanctior aris,
Quem neq; tempus edax potuit, nec ſecula tot iam,
Non belli rabies, non ipſum infringere ferrum,
Tantum eſt iuſtitiam violari, & fœdera rumpi.
Scilicet & ſacra eſt medicina, vetuſq; Deorum
Inuentum, & ſacri medici, quibus author Apollo:
Qui reuocare animas iam caligantibus orci
Faucibus impoſitas ad charæ munera vitæ,
Aetherioſq; hauſtus, & dulcia lumina poſſunt,
Qui genus innocuum, vitaq; ad publica nati
Commoda, diuinas tantum didicere per artes
Exercere æuum, atq; humanæ præeſſe ſaluti.
Hos æquum eſt te præcipue longeq; tueri
Rhencri ante alios, idem cui ceſſit Apollo
Ipſe ſuas artes, & munera nobilis oti:
Quemq; domos Diuûm docuit, perq; omnia duxit
Sydera: quem graio inſignem latioq; cothurno
Secretas dedit Aonidum percurrere ſyluas,
Et calamos, citharamq; humeris ſuſpendit eburnam.
Idem te dulces Sophiæ deduxit ad hortos,
Hortos, quos ver perpetuum, quos aura fauoni
Semper alit, ſemper cæleſti nectare paſcit.
Salue magne parens, qui tot virtutibus auctus
Vrbem iuſtitia, & diuis in pace ſecundis
Egregiam moderare, Atheſis qua flumine pulchro
Labitur, & placido ſecat arua virentia curſu.
Tu quoq; magna virûm genitrix vrbs inclyta ſalue,
Cura Deûm VERONA, *tui ceſſere labores,*
Aerumneq; graues, atq; horrida Martis imago,

Sanguinis & vaſana ſitis, & triſtis erinnys.
Barbara iam ceſſit rabies, & in alpibus atrox
Sæuitiam miles, gelidumq́ exercet ad Albim.
Iam duros nimium ſeruitus, & fera iuſſa
Deſuemus perferre, vllos non iam vrbe Tyrannos
Conſpicimus, ſed te RHENERI maxime, ſed te
Magne pater: vno tandem quo ſoſpite, nobis
Iam bona libertas redijt, pacemq́ per agros
Læta Ceres, Bacchiq́ chorus comitantur ouantes.
Gaudete, ò quicunque boni ſperatis agreſtes,
Quorum amor eſt ſobolis, ſtudiumq́ nepotibus arua
Incolere, & paruas vlmis attollere vites.
Tempus io, nunc tempus adeſt, quo ſecula parcæ,
Aurea nent, tandem quæ nunc te præſide læta
Incipiunt: ſed erunt nobis tunc maxima, quum te
Inſignem ſceptro Venetûm ſanctaq́ thiara
Regna ſalutabunt terris diffuſa, tuumq́,
Quà Sol exoriens viſit, quà deſerit orbem
Occiduus, late clarum feret Adria nomen.

AD IOAN. MATTHAEVM GIBBERTVM Epiſcopum Veronenſem.

ILLE tuus GIBBERTE, ſacras, qui in montibus aras
Melſineis tibi conſtituit, qui teq́, tuumq́,
Per nemus omne canit, perq́ omnia littora nomen,
Hæc enata ſuis mittit tibi poma ſub hortis
Aurea, quæ quondam Medorum è finibus Atlas
Tranſtulit, & magno ſeruabat tuta Dracone:
Mox victor ſacra expolians pomaria Perſeus,
Dum leuibus noſtrum talaribus aëra tranat,
Donauit Charite Benaci ad flumina Nymphæ.
Inſuper hos Gibberte tibi dat munera piſces,
Qui quondam Hetruſci nautæ, noſtraq́ fuere
Effigie, nunc Benaci ſub gurgite nantes
Cærula conuerrunt ſinuatis æquora caudis.
Quod ſi forte iuuat tanti miracula facti,
Atq; hominum quondam verſas audire figuras,
Ipſe edam, Saloi quæ quondam ad littora BATTVS,
BATTVS amor Dryadum cecinit, mihi rettulit Aegon.
Forte ſenex Cretæ patrijs Saturnus ab oris
Ab Ioue depulſus, regnum ſedesq́ quietas
Quærebat Latio in magno, fataliaq́ arua:
Iamq́ diem medio Sol inclinabat ab axe,
Quum feſſus, longaq́ via ſiccatus & æſtu,
Ad vada Benaci viridi proſpectat in herba

Veſcentes

Veſcentes nautas, & puri grandia Bacchi
Pocula miſcentes: placido quos ore ſalutans,
Ecquis, ait, veſtrum pueri ſuccurrit egenti,
Defeſſoq; ſeni? quis pocula parua miniſtrat,
Extinguitq; ſitim? poſcenti illudere Nautæ,
Et ridere ſenem. quis enim præſentibus vndis
Poſſit habere ſitim? en flumine largius illo
Ebiberis, gelidaq; æſtum ſolabere lympha.
Illuſus Deus immiſſis in flumina palmis
Haurit aquas, pronusq; bibit: tum verſus ad illos
Quo tamen è pretio pueri ducetis ad illas
Remigio cautes, quæ fluctibus vndiq; circum
Clauduntur, medijsq; iacet parua inſula in vndis,
Oſtenditq; locum: pretium gens impia iniquum
Poſtulat, at pactus ſenior tamen omnia firmat,
Adiuratq; Deos teſtes, ſcanditq; phaſelum.
Illi autem, dum naue cita liquida æquora ſulcant,
Ignari, quis nam ſedeat Deus, Eia age nobis
Fare ſenex, quonam latebras pro crimine queris?
An ne fugam ſubrepto auro; dominoq; relicto
In loca tuta paras? Sed te tua fata ſequuntur
Demens, quem nullæ poterunt ſeruare latebræ.
Nomine Carpus erat, qui tam temeraria verba
Dixerat, ingeminant comites, aurumq; repoſcunt,
Proferri ſubreptum aurum: ni proferat, omne
Vi rapiant, pulſumq; rate in media æquora turbent.
Quos placidus dictis ſenior demulcet amicis.
Hetruſci nautæ, quæ nunc mens impia ſuadet
Nec ſeruare fidem vos, nec meminiſſe Deorum?
Dicenti iam vis, iam dextra infertur. At ille,
Qui tandem agnoſci poſſet Deus, Impia, dixit,
Gens inimica Deûm, dabitur, quod poſcitis, aurum,
Hoc imo ſub fonte aurum paſcetis auari.
Dixerat. Aſt illis veniam poſcentibus, & vox
Deficit, & iam ſe cernunt muteſcere, & ora
In rictum latè patulum producta dehiſcunt,
In pinnas abiere manus, veſtisq; rigeſcit
In ſquammas, caudamq; pedes ſinuantur in imam.
Qui fuerat ſubita obductus formidine, manſit
Pallidus ore color, quanquam liuoris iniqui
Indicium ſuffuſa nigris ſint corpora guttis.
Carpus aquas primus, numen qui læſit, in amplas
Se primus dedit, & fundo ſub condidit imo.
Inde alij celeri ſeſe in media æquora ſaltu
Pręcipitant, vacuamq; ratem, & ſine remige linquunt.
Iamq; Deus ſuper vnus erat, ſubit ipſe magiſtri

Munus, & adductis pelagi petit vltima ripis.
Expoſitus ripa placidus conuerſus ad vndas,
Ecquid Io Nymphæ Benacides iſta ſuperſit
Nauis, & hunc amnem ſacrum male fauſta carina,
Et veſtras ſulcabit aquas? En certe ita & huius
Criminis hoc ſcopulo ſemper monumenta manebunt.
Dixit, & in partem rupis conuerſa pependit
Cum remis ratis ipſa ſuis, vbi cernere conchas
Nunc etiam licet, externo quas littore Nautæ
Collectas miſeri media impoſuere carina.
Ex illo nunc Benaci per littora nantes,
Atq; auri venas ſundo paſcuntur in imo,
Nunc etiam à primo retinentes nomina Carpo.

AD MARGARITAM VALESIAM
Nauarræ Reginam
Cæſaris Fregoſij nomine.

DVM me Coenomanos inter tenet Itala tellus
Zefrediq; arces, mens autem neſcia claudi
Libera trans gelidas Alpes Rhodanumq; vagatur,
Trans Ararim, cœlumq; beatum & Gallica ſemper
Regna videt, Regemq; ſuum, tecumq; moratur
Aſſidue, verſatq; tuas ſub pectore laudes,
Ecce mihi cælata auro gemmaq; nitenti
Armipotens, galeaq;, ferox & Gorgone Pallas
Oblata eſt, ſeu ſors tulerit, ſeu fata dedere.
Continuo viſa ante oculos effulgere Imago
Magna tui, inq; ipſa micuerunt Pallade, vultus
Virtutesq; tuæ, moresq;, & facta decusq;.
Quippe illam è cunctis ſic tu mortalibus vna
Aſſimilas, ſic vna refers, in Pallade vt & tu
Noſcare, & Pallas in te. ſiue illa Minerua
Seu dici Bellona velit, conſenſus vtrinq;
Eſt idem, ora, animi, genius, cognataq; virtus.
Iure igitur tibi debetur, tibi conuenit vni
Gemma, aurum, effigiesq; Deæ, ſiue eſt Polycleti,
Siue Myronis opus. placeat tibi munus: imago
Eſt tua: ſit gratus cum munere, muneris author.
Quòd ſi digreſſus paulum, & prouectus amore
Pierio, dum me dulces per grandia Muſæ
Facta tua, & dum per monumenta Heroica ducunt,
Ipſe tuas memorem laudes, quibus æthera ad altum
Scandis, & illa ſimul referam, per quæ vna Mineruam
Vſq; adeo aſſimilas, iuuet auſcultare canentem,
Si vacat, & ſolitæ ſunt te oblectare camœnæ.

Illa parente Deo Ioue magno, fratre ſuperbit
Gradiuo. tum forte acres in bella phalanges
Si quando exacuit, latè timor occupat vrbes,
Turbati tremuere hoſtes, ac terga dedere.
Ipſa haſtam quatit, atque horrenti gorgone ſæuit.
Ante Deam diræ effigies, terrorq́, minæq́,
Sanguineæ, & dans terga pauor, visq́ impia, & iræ,
Vinclaq́, vindictæq́ aſtant, & mortis imago.
At vero poſitis armis, atq; ægide dira,
Mollius humanas ſi demittatur ad artes,
Manſuetosq́ vſus, tum dulcia carmina cantat,
Et facilem exercet muſam, aut heroica geſta
Deſcribit, numerisúe orbes metitur & aſtra.
Sin autem imperijs & maieſtatis honore
Gaudeat, æterna ramis inſignis oliua
Aut iuſtas ſancit leges, aut iura miniſtrat,
Aut arces ſtruit, aut medias regina per vrbes
Incedit, matresq́ ſuper longe eminet omnes:
Condenſi agglomerant ſe altis clamoribus aphri,
Spectatumq́ ruunt, arasq́ & publica ponunt
Templa Deæ, plauſu reſonat Tritonia ripa.
Tu pariter magno Gallorum rege, Deoq́,
Ac Ioue nata ſimul, Germano Marte ſuperbis.
Nam Martem quiſnam eſſe neget, ſeu fortia nudus
Brachia, præualidosq́ artus, atq; Herculis armos
Oſtendit, Taurumq́ vno proſtrauerit ictu:
Siue acrem pictisq́ armis ſpectandus & auro
Preſſit equum, ſtruxitúe acies, & victor in hoſtes,
Ceu torrens, ſigna atq; viros ſternitq́ fugatq́:
Fulmineos ve Iouis tonitrus imitatus & arma
Tormento, muros & magnas diruit vrbes?
Te quoq; tantorum comitem, partemq́ ſecundam
Bellorum, ſi quando acies atq; arma mouenda
Perculſæ tremuere vrbes, horrorq́, pauorq́,
It campis, Mars Germanam comitatur ouantem:
Attoniti ſpectant populi, gaudentq́ tueri
Nunc primum, nunc & medium, nunc agmen obire
Poſtremum, nunc pellere equum, nunc tendere in hoſtem,
Turbantem cuneos, & abactis agmina ſignis.
Aſſiſtunt comites circum ſolertia, & aſtus,
Et magna audentes animi, & tolerantia dura,
Curaq́, ſedulitasq́ vigil, ſpesq́ue alta, laborq́ue,
Et Diuûm fauor, & venus fortuna ſecundis,
Pone ſequens magno graditur victoria plauſu.
Nec minus horrenti à bello, partisq́ue triumphis
Si iuuat ingenij, pacisq́ue incumbere in artes,

Nunc lauro redimita comas, imitata ſorores
Caſtalias, plectis numeros, & carmina dictas,
Carmina, nec rerum fato ſubiecta, nec æuo:
Nunc magnos dimenſa orbes in templa Deorum
Attollis animos, patrioq́ assueſcis olympo:
Nunc tua deſcribis vel regum geſta tuorum,
Aut eadem depingis acu. ſtant curribus altis
Et pater, & proauus, cunctiq́ ex ordine reges,
Captiuosq́ hoſtes, & vinctos colla Tyrannos
Ante rotas longis ducunt in templa triumphis:
Ipſa opus & textum ſtupet immortale Minerua.
Quam vero, ô quam te dicam, quum legibus æquis
Iuſtitiaq́ feros populos frenasq́, regisq́,
Et diuina doces iura, & ciuilia ferre:
Aut arces tollis, aut propugnacula condis:
Aut matres inter medias, populosq́ frequentes
Incedis regina. fauor comitatur euntem,
Maieſtasq́, pudorq́, tamen qui Pallada poſſit
Armatam, & Martis gradientem in bella decere.
It dextra pax læta manu, & prætendit oliuam.
Applaudunt Sequani, floresq́ & lilia paſſim
Effundunt, gaudentq́ tuas attollere laudes,
Reginamq́ Deamq́, ſalutiferamq́ ſalutant,
Et pace inſignem, & bello ferroq́ potentem.
Fortunata nimis, magnus quam Cæſar, & omnis
Suſpicit admirans orbis, cui lumine tellus
Fęlici arridet, totus cui militat æther.
Dijs quanquam viſum aſpectu tibi debita regna
Pauliſper priuare tuo, ſeu crimine ciues
Id meruere aliquo, ſeu te tua fata reſeruant
Ad maiora, viamq́ tuis virtutibus amplam
Expediunt, panduntq́. Etenim iam tempora lęta
Illa inſtant, quum poſt lacrymas, poſt publica vota
Te tandem tua regna nouis decorata trophæis
Accipiant & iuſta tibi ſolennia ſoluant.
Iam ludi, feſtiq́ dies, iam ſacra parantur:
Iam placidus ripa gaudet Meniaſcus amœna:
In templis pueri impubes, mixtæq́ puellæ
Sacra canent, ortusq́ tuos ad ſydera tollent:
Vt naſcentem vlnis primę excepere camœnę,
Melleq́, & Aonio tetigerunt ora liquore:
Vt charites fouere Deę, & decus omne dedere:
Vt parua in numerum pedibus cunabula diuę
Pellentes, manibus nentes fatalia penſa
Grandia concordes cecinerunt fata ſorores.
Stabunt ingentes ſublatis molibus arcus

Cælati geſtisq́, tuis, factisq́, tuorum.
Supra omnes humeris extans altaq́, corona
FRATER erit, ſenosq́, ferox ex hoſte triumphos
Ducet ouans. mox fortuna congreſſus iniqua,
Cum dura bellare Dea, & decernere dure
Cogetur. longe illa euris in bella vocatis
Obijcere aduerſos, & toto nubila cęlo,
Et caſus, & monſtra modis minitantia miris
Cernetur: Rex contra animis, & fortibus auſis,
Et virtute noua tandem ſuperare cadentem,
Tendentemq́, manus: tum ferro & compede vinctam
Protrahere, & campo captiuam ducere aperto:
Nubila diffugere, & turpi deformia monſtra
Victa fuga, vario bello conſumpta fameq́,
In cæcas latebras obſcuraq́, tartara condi.
O, mihi ſi tantum iuuenili in corpore vitę,
Et tantum det Parca mihi, hæc ventura ſuperſtes
Vt videam, comiterquе́ tuos regina triumphos:
Mox etiam ſpectare queam & maiora parari.
En erit, en vnquam illa dies, cum Gallica ſigna
Attolli, & Sequanos compleri milite campos
Conſpiciam, fremere arma Rhemos, fremere arma Cadurcos,
Aulercosquе́, Heduosquе́, & pictis Lingonas haſtis?
In medijs regem ſecum catafracta trahentem
Agmina, ſublimem ſanctas procedere ad aras,
Per caput & ſacram regum de more coronam
Iurantem, & Solymas repetentem debita ſceptris
Regna ſuis: te parte alia fortes Iturifcos,
Andelos, Biturasq; feros in bella mouentem:
Conſilijs, tantoq; operi comitemq; ducemquе́
Aſcitum: nec non tanto ſub rege coactam
In ferrum ruere Italiam, & ſocia arma trahentem
Signa ſequi. mox ò liceat cęloquе́ ſecundo,
Et præſente Deo, tot ſeſe addentibus vna
Proſpicere immenſum conſterni puppibus ęquor,
Carmeliquе́ procul rupes, & littora Ioppes
Lęta Dei claſſem, & victricia vela vocare,
Et trepidum Euphratem, & magni tremere hoſtia Nili.
Tunc ego non alium Martem, mihi Pallada poſcam
Non aliam mihi: rex Mauors, tu, maxima Pallas
Sola eris. ò ego tunc gemino ſub numine tutus
Per medios hoſtes videor denſosquе́ maniplos
Victor agi, videorquе́ mea ſub cuſpide fractos
Munera magna tibi captiuos ducere reges:
Nec non & ſpolia ampla tuis addenda triumphis
Iungere, barbaricas veſtes, regumquе́ Tiaras,

Arma-

Armaquè, mygdoniosquè arcus, lyciasquè pharetras?
Cernere & exanimem fuſo cum milite portas
Caucaſeas atq; hircanos inquirere ſaltus
Maumethem, & ſeſe extremis occludere bactris,
Hæc, precor, hæc propere eueniant fœlicibus aſtris,
Si qua fata dabunt, votis ſi Iuppiter adſit.
Interea, ſiue hæc te cura & gloria tangit,
Seu pacem Europæ miſeræ moliris, & arma
In ſuperûm ſæuos hoſtes auertere tentas,
Magnanimo aſſiſtente tuis conatibus ANNA,
ANNA ſpectato meritis, cui ſumma poteſtas
Tradita, quo rerum moles oneroſa recumbit,
Quicquid agis, ſi quando animum conuertis ad ipſam
Italiam, neq; enim teneat non quoq; cura,
Tunc dicas, cælo ante alios mihi fidus in illo eſt,
Qui niſi pro rege inuigilans noctesquè diesquè
Illic res Italas, & regia munera tractet,
Gallica ſuſpiret regna, & tabeſcat abeſſe.
Præterea, Dea bellipotens, quæ munera CÆSAR
FREGOSVS, parua illa quidem, ſed congrua mitto,
Haud ingrata tibi latijs accedat ab oris,
Vna eadem, facieſquè tui; faciesquè Mineruæ.
Quin etiam, quoties Diuam ſpectare iuuabit,
Te toties ſpectare puta. Sed, me quoq; tanti
Si facies, ſi me tali dignabere honore,
Cum memor ipſa mei fueris, tum nomine noſtro
Lorgeuamquè diem, & fœlicia cuncta precata
Diua tuum ſaluere iube ſuper omnia Martem.

AD M. ANTONIVM FLAMINIVM, & Galeatium Florimontium.

DVM vos fatidicos vates, arcanaquè ſenſa
Voluitis, atq; animum cæleſti nectare alentes,
Alloquijs, magnoquè Dei conſueſcitis ori
Fœlices Duce GIBBERTO, Campenſe magiſtro:
Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam
Irrequietum animi, & quærentem indagine vana
Naturam ſemper fugientem: quæ ſe vbi paulum
Oſtendit mihi, mox facies in mille repente,
Ceu Proteus, conuerſa ſequentem eludit, & angit
Mærentem ſenijquè horas, caſſumquè laborem?
Nuper enim tenues ſpecies, ſimulachraquè rerum
Quæ fluere ex ipſis dicuntur, perquè meare
Omnia, dum ſector meditans, tacitusquè requiro
Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus,

Cognoui

Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis:
Vt ſenſus feriant noſtros, ſemperque laceſſant,
Perque fores, caulasque animæ ludantque, meentque,
Ac remeent, ipſamque nec inter ſomnia linquant.
Ergo hoc eluſum ſtudio, feſſumque labore
Tandem me miſerata ſuos abduxit in hortos
Muſa memor, tetricumque animum ſomno, atq; quiete
Curauit, numerisque & blando carmine fouit.
Tum mihi. Quo tandem ô ſemper mortalia quærens
Hanc colere vſque voles terram? nunquàm ne relinques
Has tenebras, nunquam ne in lucem lumina tolles?
An neſcis, quæcunq; hic ſunt, quæ hac nocte teguntur,
Omnia res prorſus veras non eſſe, ſed vmbras,
Aut ſpecula, vnde ad nos aliena elucet imago?
Terra quidem, & maria alta, atque his circunfluus aër,
Et quæ conſiſtunt ex ijs, hæc omnia tenues
Sunt vmbræ, humanos quæ tanquam ſomnia quædam
Pertingunt animos, fallaci & imagine ludunt,
Nunquam eadem, fluxu ſemper variata perenni.
Sol autem, Lunæque globus, fulgentiaque aſtra
Cætera, ſint quamuis meliori prædita vita,
Et donata æuo immortali, hæc ipſa tamen ſunt
Aeterni ſpecula: in quæ animus, qui eſt inde profectus,
Inſpiciens, patriæ quodam quaſi tactus amore,
Ardeſcit. ſed enim, quoniam hic non perſtat, & vltra
Neſcio quid ſequitur ſecum, tacitusque requirit,
Noſſe licet circum hæc ipſum conſiſtere verum
Non finem: verum eſſe aliud quid, cuius imago
Splendet in ijs: quod per ſe ipſum eſt, & principium eſſe
Omnibus æternum, ante omnem numerumque, diemque.
In quo alium Solem, atq; aliam ſplendeſcere Lunam
Aſpicias, aliosque orbes, alia aſtra manere,
Terramque, fluuiosque alios, atque aëra, & ignem,
Et nemora, atque alijs errare animalia Syluis:
Deniq; cuncta alia cernas vegetantia vita.
Ergo, vmbras cum iam ſatis, & ſpecula illa, ſuperque
Spectaris, longa iandudum in nocte pererrans,
Fas tandem lucem, atq; ipſum perquirere verum.
Quod quoniam longe ſeiunctum eſt corpore ab omni,
Nec nexus habet, aut affinem ſenſibus vllis
Naturam, ſcito eſſe animum tibi diſſociandum
Corpore, purgandumque omni contage recepta,
Terrena labe, & mortalis luminis hauſtu:
Quærendæque aliæ ſyluæ, callesque tenendi
Sunt alij, meliorque, Deum quæ ſemita monſtrat.
Hæc muſa. ô ſi te comitem dent rura beata

Bardolena mihi, ò qui nos propter amœnum
Benacum viridi ſyluis in littore ſiſtat:
Atq; olea, lauroque tegat, detque abdita vatum
Senſa, & vtranq; Dei præceptam euoluere legem.
Rura, oro, Gibberte tuo Benacea vati
Da, viridesque oleas, & multa protege lauro.
Ille tuas laudes primum canet, & tua facta
Inclyta Mæoniis numeris ad ſydera tollet.
Vt puerum mirata ſacro cum Tybride Roma
Ante annos meritis titulis & honoribus auxit.
Vt res Romana, & ſacrorum tradita iuſſu
Pontificum tibi ſumma in te vno ſæpe reſedit.
Vt ſeptem fremuere nouis applauſibus arces.
Macte animis, macte ingenio, tu traiicis æquor
Barbaricum, & ferrò reges in bella ruentes
Alloquiis frenas, & cœptos ore tumultus,
Armaque, & hoſtiles animos, & prælia ſedas:
Fœdera, amicitiasque feris, pacemque reportas
Italiæ, populisque Dei. nec te tamen ingens
Terra capit. toto iuuenem tot plauſibus orbe
Exceptum, tua te pietas, tua maxima virtus
In cælum vehit, & terræ dat ſpernere honores:
Dat contemnere opes, vniq; incumbere olympo,
Ac ſolis Diuorum epulis, & nectare paſci.
Hæc vbi perpetuo cantauit carmine, & omnes
Reſpondent latè rupes: tunc concitus œſtro
Fatidico, plenusque Deo Dauidica vates
Ipſe etiam pater interpres oracula ſoluit,
Dignus, qui ante omnes citharam pertractet eburnam:
Quam quondam Solymæ ſtupuere arcesque Sionis.

AD FRANCISCVM TVRRIANVM VERONENSEM.

TVRRI, ſi aut mihi villa & lar ſit lætior, aut tu
Ferre domum tenuem poſſis, paruosque penates
Vrbe procul ruri ſeſe abſcondentis amici,
Quantum ego te his mecum CAPHIIS in montibus optem,
Montibus his, vbi, ſi querulæ nemora alta cicadæ
Non rumpant, equidem vix norim æſtatis adeſſe
Tempora, tam leni miteſcit Iulius aura.
Sed quid, ſi eſt anguſta domus, dum puluere & omni
Munda ſitu: dum ſit nullo turbata tumultu,
Neſcia curarum, nullius conſcia culpæ:
Alta vbi per totum ſit pax, & amica camœnis
Ocia, & integri per magna ſilentia ſomni?

Quid

Quid refert, alius minio laquearia rubra
Si inſpicere, ipſe velim fuligine nigra videre?
Si non deiectum cælo Iouis igne Typhoëa
Terrigenasq́, alios, ſpirantia ſigna, videbis
Admirans opus æterni memorabile IVLI,
At bona libertas aderit, quæ rura beata
Præcipuæ inſequitur, ſimplexq́, incedit & exlex.
Hîc tibi, ſi paulo digitus ſit inunctior, aut ſi
Potanti inſonuit cyathus, vel ſi pede vtroq;
Non ſteteris, nemo obijciet, nemoq́, ſedentem
Arguet, hoc illi ſi fors ſuper incubuit crus.
Stare, ſedere, eſſe ex libito, & potare licebit.
Forſitan &, mihi quid vitæ, quid ſit ſtudiorum,
Noſſe optas, quò vel damnes, vel ſingula laudes.
Mane venit, iuuat Auroram Solemq́, videre
Naſcentem, qui non alio conſurgit eoo
Pulchrior, vnde noua lætantur ſingula luce;
Et Syluæ, ſcopuliq́, & pictis nubibus aër.
Parte alia Benacum alto de colle ſaluto,
Centum cui virides inuergunt flumina nymphæ:
Ipſe ſinu magno genitor magno excipit amne.
Tum iuuat aut ſpectare boues mugitibus alta
Complentes nemora, aut pulſas in paſcua capras.
Præ caper it, cui barba iubat, cui cornua pendent
Intorta, & grandes olido de corpore ſetæ.
Pone gregem reliquum compellit harundine virgo
Vpilio, multo armantur cui balthea fuſo.
Interea natos diſcentes ruſtica amare
Numina, Vicini nemoris gelidam Voco in vmbram,
Qui libros, qui ſecum horæ ſolatia portent.
Hîc legitur viridiq́, thoro, ſaxòue ſedetur
Glandifera ſub Fago, aut Caſtanea hirſuta.
At variæ circùm ſyluis, & frondibus altis
Aſſuetæ ludunt volucres, atq; æthera mulcent.
Tum denſum nemus, atque vmbræ per gramina læta
Ieiunas nos inuitant ſpatiarier horas.
At feſſi hæc inter pueri ſitiuntq́, dolentq́,
Plus æquo retineri, & iam muſasq́, librosq́,
Et Pana, & gelidi pinus odere Lycæi.
Ergo præcurrere, & aquas, & vina pararunt
Lucenti in vitro, & flores ſparſere nitentes.
Aduenio. primas atro lita mora cruore,
Aut groſſi menſas ineunt, Cors cætera, & hortus
Sufficit. Interea crebro ſonat area pulſu,
Increpitat ſeges, & duri ſub Sole coloni
Alternis terram feriunt, & Adorea flagris.

Fit

Fit clamor, reſonat tellus rupesq́ propinqua,
Et paleæ ſurſum ſtrepitu iactantur inanes:
Læta Ceres alto ridens deſpectat Olympo.
Vmbra diem reliquum, ſomnus, libriq́, vięq́,
Producunt, dum ſiccam æſtu Canis excoquit vrbem.
Verum, vbi cæruleis ſerus ſeſe extulit vndis
Veſper, & in Cœlum ſurgentia ſydera vexit,
Vicina è ſpecula, magni admirator olympi,
Alta rupe ſedens natis aſtra omnia monſtro:
Accendoq́ animos patriæ cœleſtis amore.
Illi admirari, & cognoſcere ſydera diſcunt
Cepheaq́, Arctonq́, & ſeruantem plauſtra Bootem.
Hæc ergo præferre vrbi, & contemnere magna
Si poſſis, quid te teneat, ne tu ocyus ad nos
Accurras? etiam has ſedes, hęc limina magnus
NAVGERVS ſubijt, nec dedignatus adire eſt
BATTVS amor muſarum, ipſum quò tempore primus
Pana, atq; antiquos cecinit telluris amores.
Hic me etiam deſueta Deæ, medicumq́, ſenemq́
Carmina iuſſerunt canere, & ridere beato
Illudentem vrbem, & male ſani murmura vulgi.
Verum, hęc GIBERTVS ne viderit ipſe, caueto:
Ni forſan Bubulone animum, curasqúe relaxans
Propter aquam viridi lætus conſederit herba
Quà placidus leni deſcendit Tartarus amne.
Scilicet hic numeros non aſpernatur, & audit
Nos etiam, & noſtram, quamuis ſit ruſtica, Muſam.
Verum, vbi ſe ſibi reſtituit, mentemqúe recepit
Illam alto intentam cœlo; ſeu ſacra ſacerdos
Munera obit, totum ſeu contemplatur olympum,
Tum ſupra & muſas, & ruris numina ſupra eſt,
Vitam agitans Diuûm, Dijs ſe cœleſtibus ęquans.

In mortem Aliprandi Madrutij.

IMpoſitum quum te phĕretro miſerande MADRVTI
Cerneret illachrymans Cæſar, circumqúe videret
Et ſpolia, & victis erepta ex hoſtibus arma,
Et modo victrices iuxta mœrere phalanges,
Quantum (inquit) tua Mors noſtris inimica triumphis
Lætitiæ, decorisqúe adimit, ſpes quanta futuri
Tecum ALIPRANDE cadit: Sed non tua Viuida virtus,
Vt te hunc aſpicerem, tua non promiſerat ætas:
Sed fore, qui Solymis metum atq; oriente ſubacto,
Barbaricis regum ſpolijs & mille trophæis
Olim magna tui decorares templa Tridenti.
Inuidit mors tanta tibi. Vos nobile corpus

Ferte Ducis veſtri iuuenes, & reddite matri
Exanimi: ſed & hac miſeræ ſolatia ferte,
Tantum ipſam peperiſſe virum, qui Cæſaris vſq;
Et comes, & beneγeſtarum pars maxima rerum,
Cæſaris ex animo nullo delebitur æuo.

AD ALEXANDRVM FARNESIVM
Cardinalem ampliſſimum.

PRiſcę virtutis, Romani & ſanguinis hæres
FARNESI, quoniam nec Dij munuſcula læta
Deſpiciunt, hominum ſpicas, ac ſerta roſarum,
Libaq́, & exigui deuotum thuris honorem:
Tu quoq; (ſi mores imitari, ac facta Deorum
Præcipue Heroum eſt) non dedignabere parua
FRASTORI quæ dona tui natusq́, paterq́,
Perpetui affectus monumenta, ac pignora mittunt,
Hos tibi patre Lyco, Scylla genitrice gemellos
Dat natus ſua dona canes. Scylla inclita origo
A Nilo eſt: Lycus à magno deſcendit Araxe.
Qui quondam Euganeas tranſmiſſi munus ad oras,
Præſtabant cunctis, ſiue aprum figere morſu
Eſſet opus, rapidum curſu ſeu vincere ceruum.
Horum igitur ſobolem natus tibi ab vbere matris
Nutrijt ablatam, & noſtris exercuit aruis
Venatu aſſiduo, & vires durante labore,
Noſtrorum famam nemorum, geminumq́, ferarum
Terrorem, nunc ille tibi quam mittit habendam,
Romanis eadem in campis ſi forte ſequetur
Gloria, & ignota fors in regione iuuabit.
At genitor, nati cum munere, carmina mittit
Hæc tibi: quæ, quanquam triſti fugiente ſenecta
Lætitias cantusq́, tamen voluere camœnæ
In te vnum, Dominæq́, mei, nimiumq́, potentes,
Vt canerem, muſaq́, canes comitarer amica.
Ergo tot rerum curis, ac pondere tanto,
Quo premeris, dum rem Romanam, ac publica curas
Siquando defeſſum animum, mentemq́, remittes
Liber, & ad dulces poteris te vertere muſas,
Hæc quoq; noſtra leges: ea ſi dignabere tanti,
Inter Romanas vt eant ſpectanda camœnas.
Quod ſi etiam recreare animum corpusq́, iuuabit
Venatu, & latos ſaltus ac denſa ferarum
Luſtra fatigare, & capreas agitare fugaces,
Tum canibus miſcere tuis, tecumq́, vocare
Ne pigeat nato miſſos. hirſutior ille

Cunctá niger, tantum pedibusq́, & gutture canus,
Non inuitus herum Tyberonis voce ſequetur.
Aſt Athiſo (nanque hoc alter de flumine noſtro
Nomen habet) nec curſu impar, nec dente minaci
Segnior, anguineo ſuffuſus terga colore,
Frontem albo pictus diſcrimine, pictus & albo
Ceruicem, caudamq́, imam, pectusq́, pedesq́ue;
Addictus lateri nunquam diſcedet herili:
Tantus amor domini: niſi forte cupidine prædæ
Conſpectæ impatiens etiam retinacula rumpat.
Hic tu, vel pulchro Calai, vel Tyndaridi alto
Polluci ſimilis, ſyluas latratibus omnes
Complebis, rupesq́ue hominum clamoribus altas,
Vectus equo hæmonio, & fulgenti clarus in oſtro.
Attonitæ viſu diſcent nemora inter amare
Ruſticæ Hamadryades, diſcetis amare Dianæ
Inſuetæ comites: volucri ſed concitus ille
Fertur equo, veſtrosq́ue aliò deportat amores,
Inſequiturq́ue feras. ah ne illum accenſa cupido
Venandi, excitos ſyluis impellat in Vrſos:
Ne in ſæuos impellat apros: tibi cura, Dione
Aeneadum genitrix, ſit cuſtodire nepotem,
Et iuuenem ilicea defeſſum ſiſtere in vmbra.
Sat ſyluis animoq́ue datum eſt: illum ſua Roma
Poſcit, & expectat lati res publica mundi.
I ſpes magna vrbis, rebusq́ue vocantibus adſis.
Interea, quando mihi Diuus habebere ſemper,
Ipſe tibi CAPHIIS *ſacras in montibus aras*
Inſtituam, qua ſe ſummo de vertice collis
Tollit, & æquatum Benaci proſpicit æquor,
Et virides oleæ ripas, patriamq́ue Catulli.
Hic tibi ſolennemq́ue diem, & renouanda quotannis
Sacra, tuo ſtatuam ſemper de nomine dicta.
Tunc roſa, tunc violæ, tunc purpurei hyacinthi,
Verbenæq́ue ſenem deceant, tunc texere flores,
Et viridem cano capiti impoſuiſſe coronam,
Lætitiaq́ue diem & multo producere Baccho,
Fallentem ſenium, & curas de corde fugantem.
Forſitan & muſarum aliqua, & tibi fautor Apollo
Plectra mihi, citharamq; dabit: Deus ipſe canentem
Perq; tuos annos, perq; acta illuſtria ducet.
Infanti vt prima impellens cunabula Pallas
Accinuit cantu Graio, cantuq; Latino,
Scilicet & fari lingua aſſuefecit vtraq;.
Vt puerum aonio perfuſum labra liquore,
Per dulces muſarum hortos & amæna vireta . . .

Perduxit, nunc Vranie, nunc Calliopea,
Nunc Clio monſtrante viam, nullaq; ſororum
Non donante roſas, & ſerta virentia lauro.
Tum mores animumq; dedit, ſenſumq; ſenilem,
Atq; vrbem regere, ac ſacro ſplendere galero.
Nec iam Roma capit, ſed lata in regna vocatum
Ad pacem Europæ, non te maria alta fatigant,
Non iuga, non toties ſuperatis nubibus alpes.
Te Pœninæ arces, celerem te Norica ſaxa
Spectarunt rapido montana per ardua curſu,
Quantum Sol cœli, tantum telluris obire
Matre Dea comitante, & iter monſtrante nepoti.
Nec ſatis hæc: maiora vrgent. Germania nuper
Grata Deo, nunc ingenijs elata ſuperbis
Detrectare iugum Imperij, & ſe opponere patrum
Sanctorum placitis, & ſacris legibus audet:
Nec iam Pontificum, nec iam vllos Cæſaris audit
Infœlix monitus, ſed læuo numine Diuûm
Arma parat: ſocium Cæſar te poſcit in hoſtes,
Pro ſceptro Imperij, pro relligione Deorum.
Tunc primum attonitę gentes videre Latinę
Te, FRATREMQ. tuum patria virtute, animisq;
Inuictis pariter, res duri & munera belli
Tractantes: gemini quales duxiſſe feruntur
Tyndaridæ pulchri graias in bella cohortes.
Tunc primum Romana acies, antiquaq; virtus
Viſa fuit: Ducibus tantis Mauortia pubes
Magnanimi Aeneadæ, memores virtutis auitæ
Bella cient: Italo pleni iam milite campi.
Denſantur: iam procedunt longo ordine ſigna
Sublata in ventos, lateq; inimica minantur.
Nec mora, iam ſummis Romanus miles, & arma
Alpibus apparent: concuſſæ motibus illæ
Fuderunt gemitus, longe vagus audijt Oenus,
Obriguitq; gelu: riguerunt flumina Rheni,
Et pauidus fluxit demiſſis cornibus Iſter.
Romanum ad nomen planxerunt pectora matres,
Charaq; in hercynias traxerunt pignora ſyluas.
Sed quò me rapitis muſæ? quid facta reuoluo
FARNESI? Maiora animo iam concipe, teq;
Impauidum, inuictumq;, alijs accinge triumphis.

AD IVLIVM III. *Pontificem Maximum.*

MAxime Diuini paſtor gregis inclyte IVLI,
In terris cui ſumma vni eſt conceſſa poteſtas,

Sceptra viceſq; Dei gerere, & regna infera Ditis,
Cœlorumq; fores aperire, & claudere poſſe:
Si tu, dum magnæ Italiæ, dum proſpicis omni
Europæ, & vaſta mundi ſub mole laboras,
Pauliſper potes à tantis ſecedere curis,
Et potes agreſtes paſtorum audire camœnas,
Nunc aures adhibe placidas mihi. Nanque ego, quæ Pan,
Pan magnus cecinit noſtros ventura ſub annos,
Nunc referam, tua magne pater pars maxima quorum eſt,
Cuius ab auſpicijs Parcæ noua ſæcula voluunt.
Nec te pœniteat paſtorem audire canentem,
Quando etiam Admeti tauros formoſus Apollo
Pauit ad Amphryſi ripas, tenuiq; cicuta
Non puduit cantare Deum ſub tegmine acerno:
Et veneri dilectus oues ductauit Adonis.
Scilicet & tu etiam poſt grandia nomina Paſtor
Diceris, atq; hoc in primis cognomine gaudes,
Et pecudes curare ſoles, pecudumq; magiſtros.
Forte ego, dum medio terras Sol excoquit æſtu,
Ipſe Sueſſani paſtor puer incola campi
Ducebam paſtas viridi de valle capellas
In nemorum ſecreta, vmbras & frigora quærens,
Qua placidus curſu deſcendit in æquora Lyris.
Eſt lucus, priſci quem ſacrauere latini
Syluano: in cuius medio denſa ilice cinctum
Eſt pratum, agreſtes vbi Dij perſæpe videri
Audiriq; ſolent: hic Capripedes Satyriſcos
Paſtorumq; manum iunctis per mutua palmis
In girum canere, & lætas agitare choreas
Inuenio admirans. medius Pan magnus ouantem
Ad calamos, cantusq; regit ducitq; coronam.
Dumq; Deus canit ipſe, ſilet tum cætera pubes.
Dum ſilet ille, alij Thyaſos, cantusq;, ſequentes
Inſtaurant, repetuntq; Dei poſtrema canentis.
Ingeminat poſtrema nemus, reſpondet & Echo.
Tum me reſpiciens, mihi ſanguine proximus Anthus,
Anthus Aquinatis paſtor gregis, huc puer, inquit,
Huc ades ò Neore, & te his adiunge choreis:
Aut, ſpectare magis ſi te iuuat, aggere ab illo
Proſpice, dum ſaturæ ſua ducant ocia capræ,
Cui ego, Quin potius iuuet hoc de ceſpite veſtros
Spectantem luſus, molli requieſcere in herba.
Et tum forte Deus buccas ſandice rubentes
Inflans, & picea frontem præcinctus acuta,
Ad calamos circumſiliens, hæc carmina cantu
Fatidico inſanus lætas fundebat ad auras.

Dicite

Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni,
Aurea fælici naſcuntur ſæcula mundo.
Excipiunt Iuuenes, iterat nemus, aſſonat Echo,
Aurea fælici naſcuntur ſæcula mundo.
Tum ſequitur Deus. ante tamen rex magnus Olympi
Bellumq́, horribilemq́, famem, diramq́, flagellis
Armatam Alecto è tenebris, & faucibus Orci
Immittet terris, genus vt mortale coërcens
Caſtiget, fraudesq́, hominum, faſtusq́, ſuperbos,
Et luxus, & ſpes miſeras, & gaudia vana:
Dum tandem ſeſe, atq; Deos cognoſcere diſcant.
Mox tantum expectatum illud, quod carmine ſacro
Tot vates cecinere pij, fælicibus aſtris
Adueniet tempus, quo Mons ille arduus, ille
Mons ingens, ſublime caput ſuper omnia tollat
Culmina, ſydereum qui vertice tangat Olympum:
Quò neque vis ventorum adeat, non fulminis ignes.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni.
Aurea fælici naſcuntur ſæcula mundo.
Hoc in Monte, Dei pecudes paſcentur & Agni,
Graminis æterni pingues, & velleris aurei.
Exilient & aquæ viuæ, quibus vbera capræ
Grandia diſtendant, diſtendant vbera vaccæ.
Non malus hîc ſerpens, non noxia creuerit herba,
Non ſentes, ſterilisúe filix, non frigida Taxus,
Sed bis lecta ſeges, ſed bis grauis vua racemis:
Corticibusq́, cauæ ſudabunt balſama pinus.
Hinc magnis præſtantem animis, & fortibus auſis
Fortunata nimis paſtorem hæc ſæcula habebunt,
Qui virtute regat populos, & legibus æqui:
Diuinas qui paſcat oues, & paſcua latè
Extendat, pecudesq́, ipſas, & ouilia ſeruet.
Hîc primum diram Alecto, & Cocytia monſtra
Caucaſea ærata religabit rupe catena.
Inde famem miſeram è Latio, populisq́, Deorum
Pellet in hoſtiles gentes, & barbara regna.
Tum læta vbertas, ſegetumq́, onerata maniplis
Alma Ceres Italas ſpicis venerabitur aras:
Quam circum pueri ſalient, & ruſtica pubes,
Ridentesq́, iocos, incomptaq́, carmina dicent.
At noti muſis Damones & Alpheſibæi
Vota patri magno, laudesq́, & ſacra canentes
Aeternis illum numeris ad ſydera tollent,
Heroemq́, Deumq́, ſalutiferumq́, vocabunt.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni.
Aurea fælici naſcuntur ſæcula mundo.

Ille animum mox ad pacem, & diſcordia regum
Pectora conuertet, ſanctisq́; hortatibus iras,
Atque odia, & cæcos regnorum & laudis amores,
Horrendamq́; ſitim cædis, fuſiq́; cruoris
Sedabit, pelletq́; feri mala ſemina belli.
Tum Pax alma ferens ramos fœlicis oliuæ,
Atq; Amor, & iunctis pariter Concordia dextris,
Et Genius comitum, & generis Hymenæus amator
Inuiſent latè populos, Latijq́; per arua
Lætitiam, riſusq́; ferent: tum iuſta cupido
Bellorum, piaq́; arma, Dei vertentur in hoſtes.
Iam video auguſtis latè plena æquora velis
Feruere, iam trepidare vagi ſeptem oſtia Nili,
Euphratemq́;, Tygrimq́; ſuo ſe condere in amne.
Iam nec Bactra ipſum capiunt, non India tota
Maumetem fugientem, ipſum non caucaſus ingens,
Non qui tot ſyluas, iuga tot comprendit Imaus.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni.
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Quæ nam, quæ properant tantę per cœrula puppes
Deuotæ ad Tyberim, magnæq́; ad mœnia Romę,
Ceu denſæ ad nidos latum per inane columbæ?
Agnoſco gentem innocuam, numerumq́; beatum,
Fœlices animas, fatis ab origine prima
Dilectas, quæ cœlo olim, Diuisq́; fruantur.
En iam ſanctam Vrbem, iam ſeptem in collibus aras
Impoſitas, ſummiq́; pedes Paſtoris adorant.
Hos inter, video, & noſtri longa æquora ſulcant
Arcades, Italiamq́; petunt, fataliaq́; arua
Arcades. ò Soli quondam cantare periti
Paſtores, quos iuſtitia è tellure recedens
Poſtremos liquit, nunc rurſus læta reuiſit.
O ſancti properate, vocat Deus æthere ab alto:
Vos alius iam grex, aliudq́; expectat ouile.
Quin venit illa dies, quum nos quoq; Menala noſtra,
Arcadiamq́; omnem, qua immani à gente repulſi
Fugimus in Latium, longo poſt tempore tandem
Viſamus, dulcemq́; auram. ò placidiſſime Peneu,
O Ladon, vos ò gelidi pineta Lycæi
Quando ego per veſtros meditabor carmina lucos,
Mænalios quando recinet mea tibia verſus?
Mænalus auritas, dantesq́; oracula quercus
Semper habet, ſemper doctas ille audit auenas.
Concipe Menalios mea Tibia, concipe verſus.
Talia cantabat memorans Pan magnus, at Anthus
Hæc referes puer, inquit, & hoc tibi munus habeto

Nunc paruum, ventura dies maiora reſeruat.
Tum mihi fiſcellam dono dedit optimus Anibus,
Dicere & occaſus aſtrorum, & dicere & ortus,
Et quid quæq; ferat tellus, quæ commoda Baccho,
Quæ Cereri, quid nam ventos, quid nunciet imbres,
Quæ tempeſtatum, cœli quę ſigna sereni.
Denique quæ cunctis natura ſit indita rebus.
Virtutem inprimis & honeſtum, quemq; docere,
Ac vitij ipſe expers, aliena notare paratus.
Et iam tempus erat paſtum deducere capras.

BATTVS amor Dryadum defunctum paſtor IOLAM
Flebat. eum fontes, Alpinaq; numina circum,
Sarcaq;, pumiceoq; ſedens Benacus ab antro
Mœrentem lacrymis conſolabantur obortis,
Ille autem nulla accipiens ſolamina, tantum
Deſerta ſub rupe, in littoribus Benaci,
Talia nequicquam ſurdas iactabat ad vndas.
Immites Diui, & crudeles vos quoq; Parcæ,
Crudeles nimium Parcæ, Vos ibitis amnes,
Aërea ſtabunt rupes: nuſquam amplius ipſe
His terris, nunquam hoc cælo agnoſcetur Iolas.
Vt cecidit? ſemel in pratis vt purpureus flos,
Quem tetigit vel hyems, vel iniquo Sirius aſtro.
Currite iam fluuiorum vndæ, & producite vitam,
Et rupes durate: tamen non alter Iolas
Hos pecus in montes, non hæc ad flumina ducet.

INCIDENS
AD IOAN. BAPTISTAM TVRRIANVM VERONENSEM.

ILLA colum exercens ſaxo conſedit aprico,
Læta tepore nouo, & liqueſacta Sole pruina:
At iuxta nemore in magno grex paſcitur omnis,

Ad eundem.

FRigidus at ſyluis Aquilo ſi increuerit, aut ſi
Hyberni pluuijs deſpendent nubibus imbres,
Nos habeat domus, & multo lar luceat igne.
Vpilio ingentem aut fagum, vel ſciſſile robur
Sufficiat, tum vos, claro quando igne ſoletis
Iuniperi ſuaues circum diffundere odores,
Et vos Palladiæ flammis imponat oliuæ.
Ante focum tibi paruus erit, qui ludat, Iulus,
Blanditias ferat, & nondum conſtantia verba.
Ipſe legam magni tecum monumenta Maronis.

O fortunatos nimium, ſi fata, quod aui
Nos manet, hac vna dederint producere vitam.

Ad eundem.

IAM veniet ver purpureum, iuuenisq́; reuertens
Annus aget Zephyros, & cœlo deſuper alto
Deducet pleno genitalia ſemina cornu:
Vnde hominum genus, & pecudum, vitæq́; natantum,
Et pictæ volucres, & amantes roſcida plantæ
In Venerem cæco æterni rapiuntur amore.
Gaudete, ô quicunque bonum ſperatis agreſtes,
Quorum amor eſt ſobolis, ſtudiumq́; nepotibus arua
Incolere, & paruas vlmis attollere vites:
Annus Io, nouus annus adeſt: mutatur & ætas,
Et meliora nouo naſcuntur ſecula mundo.
Bella pater procul, & diras Saturnus Erinnes
Arcebit caro è Latio, ac ſub tartara mittet:
Tum lethum, & cæcus furor, & veſana cupido
Perpetuis extra terras religata cathenis
Perſoluent pœnas ſcelerum: at pax alta per omnem
Italiam magno populos ſub Cæſare viſet.
Ille autem inſignis ſpolijs, & mille trophæis
Inſtituet feſtos alta ad Capitolia ludos.
Stabit onuſta ingens, Tarpei ad limina templi
Quercus honore ſacra, & prænuncia temporis aurei.
Tum veſcæ glandes, tum terra ſponte ferente
Omnia: comparibus diſiunget colla iuuencis
Agricola, & rudibus mirabitur hordea fulcis
Sponte adolere ſua, & nullo frumenta colono
Vndantem læti ſegetem flaueſcere campis.
Noctibus in ſyluas & mollia prata ſerenis
Aethereo dulcem commixtum nectare rorem
Sudabit cœlum: tenera qui lectus ab herba
Mortales ſaturat menſa dapibusq́; Deorum.
Salue magne Tybri, & vos natæ Tybride nymphæ,
Tuq́; ſenex pater Eridane, & qui flumine Tuſco
Benace in noſtro placidus perlaberis agro.
Tuq́; Atheſis, cunctiq́; amnes ſaluete Latini,
Diq́; omnes magnæ Heſperiæ, qui ſecula ſoli
Aurea Saturni primo meminiſtis ab æuo:
Quum ſepes vel limes adhuc communibus agris
Non foret, aut vlli variarent iugera ſulci,
Sponte ſua ſed terra ferax daret omnia, & ipſa
Præberent dulci victum de robore glandes.

Incidens ad eundem.

QVarum pars brumæ impatiens, & condita terræ
Expectat ver egelidum, flatusq́; fauoni:

Pars

Pars paſſura hyemem, læta ab radice vireſcit,
Emittitq́; comam, ſiculumq́; atq; altera beta,
Atq; ari virides, & odoriferæ calaminthæ,
Atq; olus, atq; rumex, & ſalſi gramina Crithmi.
Quas inter ſuaues molleſq́; aſpirat odores
Nunc, decus hortorum, menta; at, ſi vera loquuntur,
Nympharum quondam pulcherrima Graiugenarum.
Tum iuuat & frondes Apij, & ſiſymbria læta,
Intubaq́;, & toto florentes frigore ſoncos
Incolere, atq; hortis aquilonem arcere nocentem.
Nox venit, & paſtæ redeunt ad tecta capellæ.
Præ caper it, cui barba iubat, cui cornua pendent
Intorta, & grandes olido de corpore ſetæ.
Pone gregem reliquum compellit arundine virgo
Vpilio, multo armantur cui balthea fuſo.
At mater longæua, igni dum braſſica feruet,
Mulctra effert, grauidoq́; recens lac vbere mulget.
Ruſticus interea pinguis collector oliuæ,
Interea & validus prima de nocte bubulcus
Aduenere domum: congeſta tum focus orno
Ingenti, aut fago, vel fragmine roboris, ardet.
Tolluntur lætæ flammæ, lateq́; relucent.

Aliud incidens ad eundem.

AT nemora, & liquidis manantia fontibus arua,
Et placidus myrteta inter, lauroſq́; virentes
Vicinus nitido Benacus labitur amne.
At focus, & circùm pueri vernæq́; canentes,
Dum cœna vndanti coquitur ſylueſtris aheno,
Grandiaq́; exurunt crepitantes robora flammæ,
Suſpenſæ è ſummis pendent laquearibus vuæ,
Malaq́;, caſtaneæq́;, & paſſo fiſtula ventre.
Hyberna de nocte, boum ſtabula alta petuntur.
Vnà omnes matreſq́;, viriq́;, omniſq́; iuuentus
Inſomnem exercent noctem: pars penſa fatigat:
Pars texit teneros amerino vimine quallos:
Atq; anus hic aliqua interea, dum vellera carpit,
Et teretem tremulo propellit pollice fuſum,
Languentis oculos fabella fallit inani.

Aliud.

MAne domi validos pluuia vt concluſit agreſtes,
Cæditur ilicco diſtenta ſagimine porca.
Læta domus. tum ſollicita in farcimine mater
Pingue ſuis niueum, & diſſecti fruſta cerebri,
Et niueum lac purpureo cum ſanguine miſcet.
Tum ſemen marathri, atq; arentis gramina thymbræ
Adijcit, & coli inſperſo ſale concaua complet.

In

In natalem Diem IANI *Fregoſij* CÆSARIS *F.*

SAcrorum ſi plena Deo ſunt pectora vatum,
Si norunt triplices fata futura Deæ:
Fortunate infans, verus tibi gloria vates
Grandia concordes concinnere Deę.
Ecce tuo fęlix naſci nouus annus ab ortu
Incipit, atq; omen nomine habere tuo.
Creſce cito, magniq; patris mirarier acta
Incipe, & inuicti CAESARIS *arma ſequi.*
Tempus erit, tibi cum partis iam mille trophæis
Et feſſi rebus compoſitis Latij,
Barbaricis captis opibus, Ducibusq; ſubactis
Multa tibi circum tempora laurus eat.
Tum læta ante tuum ſtabit victoria templum,
Claudet & aerata limina ahena ſera.

De partu VICTORIÆ FARNESIÆ, *Guidi Vbaldi Feretrij, Vrbini Ducis, coniugis.*

LVcina Iunonis opem VICTORIA *ſupplex*
Cum peteret, placido ſic ait ore Dea.
Sis licet Aeneadum & Veneris de ſanguine auito
Nata puella, tamen digna fauore meo es.
Quam Charites tanto iunctę comitantur honore,
Grandia quam Parcæ fata manere canunt.
Quippe vbi Iunonis flos & Saturnia quercus
Iungantur, fauſtis currere Iſaurum aquis,
Promittiq; tibi ſobolem, qua priſtina Virtus
Italię, & priſcus reſtituatur honos.
Naſcere magne puer, patremq; imitatus Auosq;,
Magna aude. non Vos Vmbria magna capit.
Et iam infans ſanctasq; manus, Diuamq; ſecutus
Optati in lumen ætheris exierat.
Ergo & quod potuit, riſu agnouitq; parentem,
Præſentisq; dedit nuntia ſigna Deę.

Tumulus Franciſci Marij Molſę Mutinenſis.

QVod MOLSÆ *fuerat mortale, hac conditur Vrna,*
Extruxere ſuis quam Aonides manibus.
Cætibus at ſuperûm fruitur nitidiſſimus almis,
Itque comes magno ſpiritus HIPPOLYTO,
Quem, MEDICA *de gente ſatum, pulcherrima virtus*

Extulit

Ex tulit, & cęli templa tenere dedit.
Quemq; vnum aut omnes coluit dum fata ſinebant,
Atque oculis vates prętulit ipſe ſuis.

In mortem Ioannis Baptiſtæ Montani Medici Veronenſis.

DVM Medica MONTANE doces ope vincere fata,
Et Lacheſi inuita viuere poſſe diu,
Lethęo indignans preſſit te parca ſopore,
Et ſecuit vitę grandia fila tuæ.
Sic, animas & tu Aſclepi dum ſubtrahis orco,
Te quoque ſęuorum perdidit ira Deûm.

Ad Ioannem Matthæum Gibbertum Epiſcopum Veronenſem.

MElſinei rupes, ſubiectaq́; littora Tuſci,
Quæ ſuprema ſonans alluit nuda lacus,
Annuite: agreſtem dum, votum pauperis, aram
E viuo Thyrſis ceſpite tollit humo.
Nunc herba ſtruit, atq; hederis & floribus ornat:
Et GIBBERTE tibi ruſtica ſacra facit.
Aſt olim auratam niueus tibi Taurus ad aram
Cornibus auratis victima magna cadet.

Ad Ioannem Matthæum Gibbertum Epiſcopum Veronenſem.

NAiades hoc GIBBERTE tibi Benacides antrum,
Et qui muſcoſo ſons cadit è lapide,
Sacrauere. tibi ſit cura & fontis & antri:
Et quandoq; Deus ad tua ſacra veni.
Et ſacer eſt: & habet ſpirantes ſuauiter auras
Hortus: & eſt nullo gratior vmbra loco:
Et nuſquàm eſt longęua mage, & felicior arbos,
Pulcher Adoni tua, pulcher Apollo tua.
Hîc canere, & tenuem poſſe exercere camænam
Ille dedit: ſanctus qui mihi ſemper erit.
Hic herbas, ſuccosq́, tuos, artemq́, relinquo
Phœbe: ſoles muſas tu quoque amare magis.

Ad Ioannem Matthęum Gibbertum Epiſcopum Veronenſem.

IPſa tibi GIBBERTE deus lego Lychnida Leuce
Melſineis Leuce cognita littoribus.

Et

Et pulchram Cyanum, & canentia lilia necto,
Illa colore magis, hæc & odore placent.
Roma caput ſacro decoret tibi magna galero:
Non tamen & Leuce, non ſua ſerta dabit.
Et laurum, & Citrum hanc teneram de matre reuulſam
GIBBERTO *ſacram Thyrſis, vtranq; ſerit.*
Hanc Venus, aſt illam iuueni, ſeruabis Apollo,
Ne noceant æſtus, ne noceat ve gelu.
Tu quoq; Benaci vicino Nais ab amne
Clam gelidas teneris frondibus affer aquas:
Dumq; feres, dic: Sancte humili tibi nunc dea riuo,
Cum venies, toto ſeruiet amne tibi.

De Marſango fluuiolo, prope Villam Io. Baptiſtæ Rhamnuſij in agro Patauino.

QVi te populea cingit MERSANGE *corona,*
Dulce vt in vmbroſis cornibus aura ſonet:
Ac ne vnquàm inficiat lutulenti ſordida plauſtri
Te rota, ſub firmo dat tibi ponte viam
Vicinę cultor villæ, RHAMNVSIVS, *horti,*
Agrique, & dominus ripæ vtriusq; rogat
Lenis vere flue, atque niuali prouidus vndæ
Arida in æſtiui ſydera parce canis.
Sic tibi grata Nape geminabit ſerta quotannis,
Et tua par magnis amnibus ibit aqua.

De eodem.

QVi modo fons MERSANGE *humilis, modo cornibus ingens*
Per ſalicum rapido laberis amne nemus.
Vere nouo MERSANGE *mihi flue lenior vndis,*
Vberior, ſitiens cum coquit arua Canis.
Frigentes æſtate tibi RHAMNVSIVS *vmbras*
Sparget, & ad gelidas ipſe ſedebit aquas.
Vere roſam violasque feret, pictasque corollas
Pulchra tibi hinc Nais, hinc Galathea dabit.

FINIS.

Regiſtrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Dd ternionem.

Venetijs, apud Iuntas. M D LXXIII.

Digitized by Google